

JINDŘICH ŠIMON BAAR

LŮSY

(Chodská trilogie III)

VĚNOVÁNÍ

V jednom starém památníčku četl jsem prosté verše:

*Dokud této knihy četné listy
dobří lidé rádi budou čísti,
do té doby žítí bude
památka mé matky chudé.*

Počínám těmi verši knihu, kterou jako pomněnku sázím na hrob své matce Anně Baarové.

V Klenčí dne 7. května 1925

I

Klenckým chlapcům utíkal čas v bavorských vesnicích tuze pomalu. Pilně počítali dni v kalendáři a toužebně čekali, až měsíc máj ustoupí konečně červnu. Do konce května musejí býti odvody skončeny, počet vojáků doplněn, pluky odjedou ze zimních kvartýrů, „vojenská kniha“ uloží se v zámecké kanceláři do skříně a chasa si oddychne...

Vzduch se vyčistí, všechny úskoky a šmejdy až do konce roku stanou se zbytečnými. Drábova ruka nebude se směti žádného rekruta ani dotknout. To dobře vědí chlapci, proto se jim zajídá bavorský chléb čím dál tím více, den ode dne roste v nich neukrotitelná touha po návratu, a sotvaže prvního června vstalo za horami v moři vykoupané slunce, sotva překročilo lesnatý šumavský val, seskočilo do údolí, zahnilo noc a podmanilo si širý kraj, spatřilo i slyšelo asi pět radostných chlapců.

*„Eště je, eště je v koutským zámku díra,
co do ní mušketýr selský synky sbírá.“*

Jdou veřejně, za bílého dne a zpívají i do kopce, div si hrdla neroztrhnou.

*„Eště sou, eště sou v tý bírdovně^[1] pouta,
co do nich berou nás milostpání z Kouta.“*

Své rance hodili na vůz formanu Týršrlovi a sami se pustili „na kráč“ přes Sádek do Klenčí. Než forman objede po silnici haltravské pásmo, budou dávno doma. Jde se jim lehce a radostí hraje v nich každá žilka.

*„Pouta sou z voceli, z konopí provaz,
na stěně visí tám císařskij vobraz.“*

Kosové, drozdi i brávníci pomáhají jim hvízdati, pěnice a červenky zpívati, na špičkách peručí radostí se tetelí krůpěje rosy a staletý les tiše a vážně poslouchá:

*„Copa ten císař pán myslí si asi,
hdyž nám tam bírdové stříhají vlasy.“*

Vtom se zastavili a zmlkli, jako by se jim hlas ve chřtánu na uzel zadrhl. Hedvábná pěšina vedla je po zeleném mechu od Staré Hutí na Sádek rovnou k bukové pasece. Řada mohutných kmenů válela se tu po zemi mezi balvany a kamením, a kde šuměly dřív jejich husté koruny, tam se jim zjevil dnes obraz úchvatné krásy. Celá pahorkatina kdyňská s Rýzemberkem a

Herštýnem uprostřed, za ní Tuhošť s Doubravou, před ní Hrádek, Dmout a Zelenov, ještě dál královská Šumava a ještě blíž Šimanuc kopec, postřekovské vrchy a rybníky, Draženovská hora, napravo trhanovská alej a v tom věnci usmálo se na ně Klenčí.

Několik kroků pod nimi u Korábí studánky dýmal ohromný milíř, vůně dehtu a smůly šířila se lesem a mohutný sloup modravého kouře stoupal k čistým nebesům.

Pět klenckých chlapců stojí na nové pasece sádecké jako do země vryto, v očích je cosi šimrá, popotahují nosem, srdce v těle jim splašeně buší a cítí, jak závratná radost jako příval jim stoupá z hloubi duší až do hrdel.

To po čase ovanul je opět mateřský dech rodné země.

„Júchuchuchú,“ zavýskl náhle Pálusuc Martin, strhl klobouk s hlavy a vyhodil jej do výše. Třikrát po sobě opakovala ozvěna to jásavé vyvýsknutí a dál už ani nepočítala, neboť nevěděla, kterému chlapci by měla dřív odpovídati.

Přes kamenitý hřbet Sádku ohnula se pěšina pružně jako obruč a pospíchala teď dolů příkře jako ze střechy. Z otevřené paseky bukové skočila do tmy vysokého lesa, přeběhla stráň a pod panským zákopem potkala Klikovic Martínka.

„Co tu hledáš tak časně zrána?“ optala se ho překvapená pěšinka.

„Samorostlou hůlku na cestu do Němec,“ odpovídá ochotně Martin, neboť pěšince se nesmí lháti. „Ale koho ty to vedeš, že si na tobě výská, jako by šel na svatbu?“

„Rekruty z Němec,“ odpovídá pěšinka a Klika už nejen slyší, ale i vidí, jak v řadě za sebou vykračuje si pět chlapců, kteří v postě o chudé hůrce najedli se pálenice a pak se ztratili, jako by do vody padli.

„To si jistě pro ně vzkázali naši, aby jim dnes přišli na pomoc,“ napadlo Martina, směle jim vkročil do cesty a volal:

„Vítáme vás. To jste hodní, že jdete. Už na vás všichni čekáme. A nechvátejte! Času máte dost. Soud se začne teprve po deváté hodině,“ rozšafně, moudře, jak se sluší a patří na člověka, který se právě stal řeznickým učněm, mluví malý, ramenatý Klikovic Martínek.

„Soud? Jaký soud? Kdo se soudí v Klenčí?“

„Tak vy nic nevíte?“ podivuje se rozvázně Martin a hned mu dodává větší vážnosti vědomí, že jim může první sdělit důležitou novinku. „Což jste tam v těch Němcích zaspali, že se soudíme s hořejšími o lůsy?“

„Ještě jsme nevyhráli?“

„Nevyhráli. Dnes však jistě vyhraje, neboť přijede komise až z Klatov a ta nás bude soudit po dobrém i po zlém.“

„Tak jdeme jako na zavalanou,“ zaradovali se chlapci a sešli hned z pěšinky na brťskou cestu. Vzpomínali si, jak se po ní před měsícem plížili v noci jako zloději, jak stavěli potupný máj před Zippnerovic chalupou, aby pomstili kamaráda Vávříka, který už se učí v Plzni execírce,^[2] kdežto dnes jdou furiantsky, s klobouky nasazenými „do dolíčku“ a s písničkou na rtech.

Martínek se za nimi dívá a srdíčko v těle najednou se mu zachvělo bolestí a lítostí. „Těm se jde zvesela, když se vracejí domů. Ale já nešťastný musím z domova,“ rozjímá si svůj trpký osud. Nepůjde do Lesního Mnichova, ale na Brod. Brodský řezník a šenkýř Najmajer koupil od nich pár tlustých volů. Martínek se hned hlásil, že musí dostat „vocasník“^[3], protože pásal i krmil. Čiperný hoch padl tlustému Němci do oka, spustil, že by potřeboval učedníka, domluvili se s otcem a po Božím těle na tři léta rozloučí se s Klenčím. Každé loučení – těžká věc. Martínek už se loučí dobrých čtrnáct dní a ještě není se vším hotov. Královic Hanýžce odnesl nejprve párek holoubat, krásně vybarvených staváků, usadil jí je v budníku a denně je pozoroval, zvyknou-li novému domovu. Kubovi Pálusovi svěřil své sádky v Dobří, Svatošovic Jirkovi prozradil své největší tajemství o ptačích hnízdech, panu učitelovi Jindřichovi odnesl červenku i s klecí, Smolíkovic Tomeš vyloudil na něm králíka, samce jako jehně velikého, všechn svůj majetek tak rozdal. Pravda, také kamarádi se dali vidět. Má od nich v truhličce pěkný nůž s jeleními střenkami, kostěnou píšťalu, kožený pásek, nejmilejší však mu je obrázek sv. Martina na koni, který mu dala Hanýžka. „Na památku“ sama naň napsala a on si jej hned bílkem přilepil do víka, aby kdykoli otevře truhličku, měl jej na očích. Postaví jí za to, ještě než odejde, větrní mlýnek na bidýlku. Upevní jej nad korunou nejvyššího štěpu v jejich sadu a ani slůvkem se neprozradí. Ať si hádá, až jí bude vesele klepati nad hlavou a po větru se točiti, kdo jí tu radost udělal. Bude-li chtít, dá jí i „kolovrátek“ z lískového ořechu, „vrnkadlo“ z olověného knoflíku „lítáku“, pukačku z brku i stříkačku z bezu, která střechu přestříkne a donese až na poštovic lípu. Všecko by jí dal, co by jen chtěla, protože ji má nejradši ze všech kamarádů i kamarádek. Ona však si postavila

hlavu a chce na něm bič, pohůnčí bič, který si upletl před prvním májem a který práská, jako by z hmoždířů střílel. Ten jí nemůže dát, protože i na Brodě bude jistě honiti dobytek a pásti ovce. Jiný si už poříditi nelze, neboť nemá víc hedvábné struny na „šnodlík“^[4] a se špatným bičem do Bavor nepůjde. Než by si takovou hanbu udělal, to ať se naň raději ta sršatá Hanýžka mračí.

„Bič bys měl, pěkný bič,“ pochválil mu jej starý Zedníček, když se k nim s Kokoráčkou odstěhoval od Králů klestit peručí. „Máš-li pak také pěknou hůl, která by se k němu hodila?“

„To nemám, strýčku,“ přiznal se Martin a udeřil se do čela, jak mohl na tak důležitou část řeznické výbavy zapomenout. Hůl u řezníka – tot’ mnohem důležitější než bič! Přece vídával řezníky z Domažlic, Ronšperku, Bavoráky i klenckého Kohouta, žádnému nikdy nechyběla bílá zástěra pěkně do cípu složená a pak mohutná hůl s hákem, kterou si na ruku zavěsil, když smlouval dobytek a peníze vyplácel.

„Jak by ses mohl státí řezníkem bez hole? Co by si na Brodě o tobě pomyslili, kdybys tam přišel a neměl hůl? Hned by tě Najmajer ve dveřích obrátil a nařídil: „Běž si koupit pořádnou hůl,“ vykládá světa zkušený pašerák a Klika musí mu dát ve všem za pravdu.

„Zkaženo ještě není nic,“ těší Zedníček chlapce, když jej vidí státí před sebou tak zarmouceného. „Vyskoč si do lesa, najdi si tam nějaký šikovný odzemek a já ti urobím hůlku, že na ni bude kdekdo otvírati oči.“

Proto dnes tak časně ráno, ještě před snídaním, rozběhl se Martínek k lesu, prolézá jeho mlaziny, mýti a houštiny a hledá kmínek, který by dal samorostlou hůl. Vyrušili jej z té práce výskající a vyzpěvující rekruti, ale také mu přinesli štěstí. Toužil po holi dubovce, o doušky však panuje v našich lesích taková nouze, že by tam dřív našel tis, svídu, habr nebo jiné vzácné dřevo než dubový kmínek. Byl by se proto spokojil s trnovkou, ba už i s lískovkou, kterou nosí každý obyčejný člověk, všimal si a prohlížel i boučky, malé, krnivé parkosy^[5] smrkové a jedlové, jako by mu však někdo učaroval, živou mocí nemohl najíti, co hledal.

Sotva však brťská cesta odvedla rekruty, ohlídl se Martínek, pěšinka se naň opět usmála a řekla mu: „Což jsi slepý? Dej pozor, aby ti tenhle jalovec nevypíchl oko.“

Hle, na jejím samém okraji stojí vyšší jalovec, než je Martínek, štíhlý, při zemi silný jako ruka a kořenem obrůstá kámen pěkně dokola, že stačí vyrvati jej ze země, trochu přiříznout,

nechati nad ohněm vyschnout a očadit, a hůl k pomilování bude hotova. Vzácná hůl, jakou mu mnozí budou záviděti.

Martinovo sebevědomí tím sice velice vzrostlo, neboť jeho klukovská ješitost byla tou myšlenkou polechtána, přece však na všecko zapomněl, sotvaže odevzdal v pastoušce Zedníčkovi jalovec a všecek urousaný přiběhl domů.

Před Johánesovic hospodou už stáli formani a práskali biči. Podomek, chromý Matouš, s pacholkem v maštalích strojili koně, pomáhal jim i noční hlídač, kdežto páni formani prohlíželi vozy, neztratilo-li se jim nic z nákladu, klepali na kola, zkoušeli zákolníky, neboť nebylo jisto, neprovedl-li jim někdo na voze přes noc nějakou lotrovinu. Občas zapráskli bičem, aby si sedláci pospíšili se zápřežkou.

Podle zvuku těch bičů poznalo zkušené ucho, kdo jím vládne. Každý forman měl svůj signál, kterým se ohlásil, hned jak večer do obce vjížděl, i když ji ráno opouštěl. Držel bič jako zkušený šermíř svůj končíř, sotva dlaní pohnul a už mu nad hlavou poletoval řemínek, krátké ranky, úsečné jako nadšené výkřiky anebo tleskot dlaněmi, sypaly se vzduchem. Sedláci poslouchali a hned poznali, jede-li Beneš nebo Kofr, zdanovský Belšán nebo Korejcl z Březí, Bor z Chrastavic, Sloup z Milaveč nebo bratři Veruňkové ze Stráže.

Před kůlnou celního úřadu šlo o život. Vážili tam vlnu z letošní jarní stříže, počítali pytle obilí, žoky chmele, náklady stěhovaly se z vozu na váhu a hned zase zpátky na vůz, asi deset dělníků si s tím hrálo a grencjégři běhali kolem, dozírali na váhu, zapisovali zboží, pečetili je i plombovali, nástupce Hubálkův, pan výběřčí Starec, vypočítával clo, bral peníze ve zlatě nebo i ve stříbře, ale s přírážkou ážia,^[6] podpisoval bolety,^[7] kupci provázející své zboží, plzeňský pláteník Hynek nebo soukeník Veselý, pospíchali, aby už vyjeli, všude plno křiku a ruchu. I sedláci pospíchali a pobízeli koně. Do devíti hodin musili se vrátiti ze zápřežky stůj co stůj. Pak – nebude-li vyhnutí – pojedou třeba čeledín nebo výměnkář nebo žena, kdokoli, ale oni, sedláci, postaví se k radnici jako jeden muž a počkají si na tu krajskou komisi. Svě lůsy budou hájiti do krve, i když nejsou pozváni. Možná že jim obsílku na radnici zadrželi, možná že se má jednati o nich – bez nich. Na stráži nutno státi a na všecko se připravit.

Klenčí už dlouho podobalo se milíři, ve kterém oheň doutnal a kouřil a nemohl vyšlehnouti jasným plamenem. Pan direktor z Trhanova i koutský vrchní úřad běhali kolem jako uhlíři, jak se někde ukázal dost malý plamínek, hned jej ulívali vodou, zahazovali zemí, utloukali lopatami, takže žádnou trhlinou nedostal se živý oheň na povrch. Dnes do toho milíře hrábne

krajský úřad klatovský. Očitě se přesvědčí, kdo má pravdu, sedláci nebo cajkmochři a tuchmochři s chalupníky, a pak spor rozhodne. Zpuchřelá pouta mezi hořejškem a dolejškem po celém městečku trhají se čím dál tím více, tvoří se dvě obce, žalují na sebe, stěžují si, a tak krajský úřad, nevěda komu věřit, rozhodl se vyslati do Klenčí komisi.

Celé městečko bylo proto na nohou. Nepracovalo se, jako by byl nějaký svátek. Tkalcovské stavy neklapaly, snovadla stála, nepředlo se ani nesoukalo, sedláci na zápřežku už jeli v půvědkovém šatu, obuti, a sotvaže se vrátili, hodili bič a otěže třeba ženě a zamířili rovnou k radnici, aby nepřišli pozdě.

Dávno před devátou hodinou černaly se na vršku pod sv. Janem dva lidské ostrůvky. V jednom kupili se příslušníci řemeslnických cechů, ve druhém rojili se sedláci. Všichni pošílhávali k radnici, kam se vážně scházela městská rada. První v dlouhém, šosatém kabátě s píš'alovými rukávy a chomoutovým límcem přišel purkmistr Kladívko. Suché, pavoučí nohy se pod ním prohýbaly jako obruče, čelo se však přísně vraštilo na znamení, že hlava obce naplněna jest vážnými starostmi. Zato přísedící cajkmistr Zippner vykračoval si s bradou furiantsky zvednutou, jsa si už předem jist vítězstvím, neboť ve všem se spoléhal na pana amtsasesora Hopa. Majolikář Majer nasadil si na hlavu chlupatý cylindr a navlékl si na ruce jelení rukavice, aby ukázal, že zná způsoby. Jediný v této slávě se mu vyrovnal postmistr Vorlíček nebo – jak se podpisoval – Worlitscheck Wenzel. Ten zrovna poskakoval, čilý a pružný jako na drátkách, kdežto tuchmistr Michl Sauer vlíkl se jako v kříži přeražený, neboť jemu uložili, aby před komisí oživil velikonoční pardus městské rady. Proto šel tak přihrblý, jako by znovu pocí'oval všechny rány, které se naň v té šeredné noci sesypaly, v duchu však se zle kasal, jak sedlákům zasolí.

Ti stáli v hloučku sražení, a proto měli plno kuráže. Ostře každého pozorovali a nešetřili pepnými poznámkami. Divokým Klikou zrovna čerti šili, vrtěl se, stavěl na špičky i paty a hlasitě vykřikoval: „Jen se dívejte, ten pláteník má dnes výš hubu než nos! A jak si fouká! Pardýje, držte mě, aby mě ty jeho fuky neodvály.“

„Což jsi pleva?“ usmál se jedovatě Frýd'ák.

„Ano, plevy jsme, a proto nás svině chtějí sežrat,“ překypěl hned Klika.

„Nono! Ještě nás nesnědli. Lze si i na plevách zuby vylámati,“ opatrně připomenul malý, zavalitý Psutka, přimhouřil oči a pot'ouchle se usmál.

Řemeslo ovšem také nemlčelo a nepolykalo tiše taková rohatá slovíčka.

„Zajídá se jim, že se nemohou sami v obci roztahovat,“ ukázal dýmku na sedláky tesař Hruška a hned mu všichni kolem svědčili: „Sláma jim čouhá z boty, ale chtějí, bychom zpívali podle jejich noty.“

„Ba, nohy měli na stole a teď je mrzí, že je musí držet pod stolem.“

„Všecko sami by chtěli pohltit. Vlci to jsou, co zadávají, nevydají po dobrém.“

„Vašeho nic nechceme,“ neudržel se prudký Klika, aby přímo neudeřil, a už se roztrhl pytel.

„Lůsy jsou naše jako vaše.“

„Cože? Lůsy že jsou vaše? Co jste k nám do Klenčí přinesli krom řemesla? Snadno by to straka na ocase unesla!“

„Stali jsme se měšťany jako vy, máme zde své domy a svá práva.“

„To se stává. To je k víře, že se roztahuje ježek i v liščí díře.“

„Nesytové! Lačníte po zemi, jako byste neměli dost místa na hrob.“

„Co nám vyčítáte?“ zakohoutili se sedláci a jeden přes druhého vykřikoval. – „Do hrobu nás strkáte! – No, tuze pěkně vrkáte. – Dávno jsme vás poznali. – Do obce jsme vás přijali, dveře dokořán vám otevřeli, teď vystrkujete růžky, když jste se u nás najedli a opeřili.“

Jediný Král stál, pokuřoval a usmíval se mlčky, jako by se kolem něho nechumelilo. „Marné řeči! Tím se to nevyhraje,“ myslil si v duchu a zaradoval se, když vykřikl Kodrda, který v parádní uniformě stál na stráži: „Už jedou!“

Hrobové ticho hned se rozložilo kolem. Od panského špitálu hrčely po silnici dva kočáry a oba zajely rovnou k Johánesům až do podevratí. Z prvního vystoupil krajský komisař z Klatov Otakar z Bernkopfu, kterému svěřil pan guberniální rada Petr Tuschner vyšetření celého sporu, a za ním hned sám koutský vrchní dr. Jesser. Ve druhém voze seděli trhanovský direktor Melichar s panským zeměměřičem a lesmistrem Buškem. Také písař z něho vyskočil a všichni zamířili k radnici.

Celá městská rada s purkmistrem v čele vyšla jim vstříc až ke vchodu. Zippner si mohl krk ukrotit, jak se na všechny strany ohlížel, marně však hledaly jeho oči pana amtsasesora. Sotva se za těmito vzácnými hosty zavřely radniční dveře, vybuchla venku hádka novou silou.

„Sedíme tu z vůle milostivé vrchnosti, ta nás tu usadila,“ chlubili se honosivě tkalci a řízli tím do živého. Vávřík, Houdl, mlynář Šimaník, ba i ospalý Smolík se teď rozkohoutili. „I vy hadropleti! Snad nechcete tu svoji vrchnost měřiti našimi knížaty, králi a císaři, kteří nám tuto zemi darovali ne před sto, ale před tisíci lety. Kde běhala tenkrát ta vaše vrchnost?“

„Urážka milostivé vrchnosti! To se udá! Musí se udati!“

„Běžte, udavači, zrádci! Nemáte daleko!“

„Vy nám poroučet nebudete. Ani s námi nehnete!“

„Věděli bychom si s vámi rady, jako si dovedli poradit naši otcové, když jim Němci foukali do kaše,“ křičeli sedláci a už si plivali do dlaní, jako by se měli chopiti čakany.

Chalupníci se také nekrčili, neboť tušili, že jim v té komisi přijela posila. Vytáhli se tedy do výše a dráždili sousedy, volajíce: „Tak pojed'te, máte-li kuráž. Za bílého dne pusťte se s námi do křížku, a ne v noci a zákeřně.“

Vtom vyběhl z radnice strážník Kodrda a cestou už volal: „Sedláci, tři sedláci mají jít nahoru. Má jít Smolík, Barvív a Brychta.“

„Proč právě ti tři?“ zareptal nespokojeně Klika. „Hle, největší baby z nás si vybrali.“

„Vždyť jsme se o tu čest nedrali. Mohli vzkázat pro tebe,“ obrátil se Barvív, kterého bodla ta urážka.

To pan krajský komisař zahajoval v radniční kanceláři jednání. Svazek listin ležel před ním, měl však celý spor tak prostudovaný, že nemusil do papírů ani okem mrknout. Jenom katastrální mapu držel rozvinutou a lesmistr Bušek mu v ní ukazoval panské i selské hranice.

„Obec tedy žaluje sedláky, ač své lesy drží neprávem, že obec o ně okradli?“

„Ano, tak!“ přisvědčil purkmistr a nadul se hned jako krocán, neboť v té chvíli pocítil, že stojí za ním i před ním veliká moc, sám krajský úřad.

„Stěžujete si, že sedláci si své díly rozšířili, z obecního že si přivlastnili, co jim nepatří?“

„Ano, tak,“ kýval už nejen purkmistr, ale s ním celá městská rada.

„A tvrdíte konečně, že v těch svých lesích špatně hospodaří, a že je proto mají vrátiti obci.“

„Tak! Tak! Zcela tak“ – jásala obecní správa. Radovala se však předčasně.

„To tvrdíte vy a vrchní úřad v Koutě. Jinou však zpívají sedláci a hospodářský úřad trhanovského panství. Pozval jsem proto všechny strany, abychom se dohodli, udělali v Klenčí pořádek a tím i v ostatních obcích, neboť spor rozlízá se už pomalu po celém panství. Kde jsou zástupci sedláků. Ať vstanou a mluví.“

Pan komisař hovořil klidně, plynou česťinou a rozhlédl se teď kolem, očekáváje, kdo se zvedne a co asi uslyší. Z úředního jednání znal „selské advokáty“, úhořovité, zdánlivě pokorné, všemi mastmi mazané sedláčky, kteří se v kanceláři klaněli, žmolili v rukou čepice, stavěli se, jako by neuměli ani pět počítat, zatím však byli liškou podšiti a i zkušený advokát musil si dáti dobrý pozor, aby na něho nevyzráli.

Nikdo však ze zástupců města nevstával, neodkašlával, neujímal se slova. Ano, kde jsou zástupci žalované strany? Komisař zvedl sotva znatelně obočí do výše a trochu překvapen se optal: „Což nesedí nikdo z nich v městské radě?“

„Při obnově městského úřadu po Novém roce občanstvo se postavilo proti sedlákům, nezvolilo je,“ uctivě vysvětlil direktor Melichar. Krajskému komisaři však nelze nasypati prach do očí. Věděl, jak to chodí v takzvaných volbách obecních, že je to pouhá komedie, při které si dělá vrchní úřad, co chce, a jmenuje si, koho chce.

„Kdo řídil volbu?“

„Náš amtsasesor za vrchní úřad,“ odpověděl ochotně dr. Jesser.

„Sám pan inspektor Hýbr za hospodářský úřad,“ dodal hned Melichar.

„Kdo schválil volbu?“

„Slavný krajský úřad a vysoké gubernium, neboť Klenčí má svůj ‚richtramť‘ jako město a vede si své pozemkové knihy.“

„Kdo je vede?“

Písař Bílek představil se jako „grundbuchsführer“.

„Není tedy jiné pomoci,“ přestal se vyptávat pan z Bernkopfu a počal rozkazovati, „než poslat pro tři sedláky. Nejmilejší by mi byli ti, co jsou na odvolání podepsáni.“

Ještě ani nedomluvil a už vyběhl purkmistr Kladívko ze dveří: „Kodrdo! Kodrdo!“ volal po strážníkovi na dřevěných schodech radnice. „Zavoláš sem tři sedláky, u sv. Jana jich stojí jako much.“

„Koho mám zavolat?“

„Ano, koho! Žádné křiklouny! Zavolej Smolíka a Barvíře. S těmi lze se dohodnout, a potom Brychtu, jiných mi nevod’.“

Tak se stalo, že už po chvíli ukláněli se panstvu za stolem tři nejmírnější lidé z celého městečka, muži milující mír a pokoj, kteří se jaktěživi netlačili nikde do popředí, do ničeho se nepletli, ale také nikdy nic nezkazili, nezradili a spolehlivě táhli za jeden řetěz se selskou většinou.

„Vy se jmenujete Václav Král?“ optal se komisař, převraceje v rukou stížnost, kterou psal sedlákům domažlický městský písař Holub, a hledě na její podpisy.

„I kdepak Král,“ lekl se sedlák. „Já jsem Smolík, Tomáš Smolík, ale sousedím s Králem, máme grunty vedle sebe.“

„A proč nepřišel Král?“

„Není doma, prosím, jel na přípřež, policajt hlásil,“ lahodně se usmíval purkmistr.

To však zpěnilo i línou krev Smolíkovu. „Lžeš, perníkáři, v hrdlo lžeš,“ řekl do očí Kladívkovi, obrátil se hned zas ke stolu a pokračoval pokorně: „Poníženě prosím, slavný soude, my jsme všichni doma. Oni nám sice nic neřekli,“ ukázal palcem na městskou radu, „my však přece víme, že přijela ‚vyjchodná‘ na naše lůsy, že běží o naši kůži, a tak stojíme venku a nehneme se, dokud se nedozvíme, co se s námi stane.“

„Kdo vám to pověděl?“ optal se komisař.

„Nikdo. Ale my to přece víme,“ přimhouřil oči Smolík a chytře se usmál.

V té chvíli na konci stolu zakroutil se na tvrdé židli městský písař Bílek a sehnul hlavu tak hluboce, že se mu brada prsou dotýkala. To cítil na sebe upřené zelenavé oči cajkmistra Zippnera.

„Tak jděte a zavolejte sám ještě sedláky Krále, Kliku a Psutku,“ četl z papíru Bernkopf.

„Mohu je oknem zavolat?“

„Ano, zavolejte,“ vesele přikývl komisař.

Nízké, široké okno rozletělo se dokořán a Brychta, který stál při něm, divže z něho nevypadl, jak se vyklonil a volal: „Hej, vy tam! Králi s Klikou a Psutkou! Hned sem máte jít. Páni poroučejí.“

Další tři sedláci odloupli se od hloučku a zamířili k radnici.

„Teď je to v pořádku! Kdo za nás podepsal, ať za nás mluví,“ provázely je spokojené výkřiky.

„To už abyste tam našli všichni,“ ozvalo se hned také nespokojené a závistivé mručení tkalců.

„Však jsme tam seděli dřív než vy.“

„Seděli, ale nasedíte a sedět nebudete.“

„Jen pomalu s tou flintou! Špatně míříte a jistě místo srnce kozla střelíte.“

Uvnitř před komisí však stojí sedláčkové tiše a krotce jako učinění beránci. Selská moudrost jim radí nedrážditi žádného psa. I když zuby cení, přemoci ho mírností a laskavostí.

„Víte, proč jsem vás obeslal k tomuto jednání?“ optal se předseda komise.

„Nevíme. – Jakž bychom mohli věděti? – Nikdo nám nic neřekl. – Všecko se před námi tají,“ rozhovořili se hned sedláci a už se jim počaly oči lesknouti a tváře krví podbarvovat.

„Podali jste si přece krajskému úřadu stížnost.“

„Podali, to podali a podat musili, neboť co se nám děje za křivdu, to už je přímo do nebe volající. – Hanba o tom mluvit. – Jednají s námi jako s onucí.“

Krajský komisař se v duchu podívoval, jak rychle tihle sedláci vypadli z beránčí role a přicházejí lehce do ohně. Překvapila ho vznětlivost jejich i upřímný, nefalšovaný zápal, jaký jenom skutečná křivda dovede zanítiti. Nechá-li ovšem tenhle plamínek rozhořet, neopanuje jej pak ničím jiným než hrozbami a tresty. Musí jej udusiti hned v samém začátku.

„Nesmíte odpovídati všichni najednou. Jeden za všechny ať mluví.“

„Král! Král ať za nás mluví,“ jako jedním hlasem zvolali sedláci a ustoupili do pozadí.

„Pane Ježíši Kriste, nehněvej se na mě! Všecky hříchy mé mi odpust' a dej mi v této hořké chvíli tolik rozumu a síly, aby vystačil, i kdyby mě na skřípec natahovali,“ taková modlitbička táhne v té chvíli duši Královou a až pobledl podivným strachem a úzkostí. Upřel oči do kouta, kde pod nízkým stropem visel krásně vyřezávaný křížek, jehož dolejší rameno bylo na konci rozštěpeno, zahnuto vzhůru a neslo dvě voskovice nasazené na trnech. Kříž i svícny tvořily jeden celek.

„Povězte nám, jakým právem si vlastníte lesy?“ optal se teď Bernkopf a zálibně se zahleděl na ramenatého sedláka.

„Chlapíka si zvolili,“ uznával v duši mužnou krásu Královu.

„Už dávno vzali nám i všem obcím chodským královské lesy pomezní,“ pomalu se rozjížděl sedlák.

„Kdo vám je vzal?“ vyskočila komisaři z úst otázka.

„Císař. Vídeňský císař a prodal je Lomikarovi.“

„Byly patrně jeho, když je mohl prodati. Kdo vám je dal?“

„Čeští králové. Jim patřilo všecko u nás. Nic jsme tu neměli kněžského ani panského. Královské byly nejen lesy, ale i vody, orná půda i louky, hrady i vesnice, ba i Domažlice byly městem královským.“

Bernkopf byl by se nejraději kousl do jazyku, jak nešikovně se ptá. „To by nás vedlo daleko,“ zamračil se nevolí. „Mluvte o svých lesích.“

„O lúsích tedy?“

„Ano, o lúsích.“

„To Lomikar z velikého bochníku malou a tenkou skývu ukrojil a hodil ji našim otcům jako žebrákům, aby ukrotil jejich hlad a utišil jejich spravedlivý hněv.“

„Tu skývu nedaroval sedlákům, ale celé obci.“

„Nikoli. Tu skývu na sousta rozlámal a nejen obec, ale i jednotlivce v ní podělil. Daroval ji ,osedlým v Klenči' a to byli tenkrát jen sedláci.“

„Ovšem, tenkrát! Časy se však změnilly a dnes nesedí v městečku jen sedláci.“

„Ano, rádi přiznáme pravdu. Cizí ptáci k nám přilétali, stavěli si tu hnízda a my jim ochotně pomáhali. Nevyčítáme, co z křesťanské lásky jsme dělali. Zde sedí, ať řeknou, když stavěli, zda jsme jim kámen i cihly za pouhé ‚zaplat’ Pámbů‘ nesváželi, zda jsme od obce dřevo na tři klády vysoké každému nedarovali? Zda jsme je v něčem zkracovali?“

Jako na trní sedí Sauer s Zippnerem, sedí tak i Worlitscheck s panem Majerem. Litují všichni, že tu s nimi nesedí pan amtsasesor Hop. Ten by neposlouchal takové hloupé selské rozumy, okřikl by Krále tak ostře, že by mu zašla chuť k rozumování.

„A proč, prosím vás, dále s novými sousedy nežijete po dobrém?“ tak nějak lidsky a teple ptá se komisař, jako by ani krajským úředníkem nebyl.

„Slušnost a starý obyčej velí, aby host hostitele z domu nevyhazoval. Tkalci však, sotvaže se u nás ohřáli, počínají se tu roztahovat, učit nás cizímu zpěvu, ba opovažují se už i sahat po našem právu a dřevu.“

„To je kolo z cizího vozu. To se točí jinak než naše kola. To je těžká jízda s nimi,“ vykřikl Klika, který přešlapoval na svém místě, jako by stál na samém špendličí a nemohl se déle udržet.

„Mlč, Martine, mlč!“ tišili jej a obstupovali hned ostatní sedláci. „Jako kniha mluví Král, neplet’ ho a nevyrušuj!“

„Smíte odpovídati, až budete tázán,“ polil jej studenou vodou pan komisař. „Jinak vás dám vyvést.“

„To by mu patřilo,“ ulevil si purkmistr.

Bernkopf jako by neslyšel, pokračoval ve výslechu:

„Čím dokážete, že lůsy vám patří?“

„Pozemkovými knihami a svými kontrakty, které nám otcové o svatbě dali.“

„Kolik lesa drží každý sedlák?“

„Nebožtík dědeček Taračka říkali: ‚Chlapci, pamatujte si, že každému gruntu přidali lesní blánu měřící pětinu lánu. Máme-li lány šedesátikorcové, musíme mít lůs každý pod dvanáct korců. Půlláník pod šest a čtvrtláník pod tři.‘“

„Ono to tak nebude. Staří Slované přece hospodařili zádružně. Rod tvořil jedno tělo a jednu duši a jednou obcí se objímali.“

„Víme, co je záduha.^[8] Velebný pán Faster nám to vyložil a jistě i tu, na Chodsku, záduhy panovaly víc než kdekoli jinde, dokud se tu neusadil cizí živel. Páni sami pak rozměřili mezi nás majetek obce, sepsali hlavy, založili o tom knihy a mapy a od těch dob ohání se každý na svém kusu, jak může.“

„Žaloba praví, že držíte více lesa, než by vám patřilo, i kdybyste v právu byli.“

„S pravdou ven! Však tu sedí pan lesmistr. Celou zimu a dlouho do jara měřil lůsy, obecní i naše. Nevíme, co naměřil, neboť my jsme ho nejednali a nic nám proto nepověděl. To však víme, že dnes drží někdo menší, někdo větší lůs, jak šly časy. Já kousek přikoupil, tuhle Smolík uprodal. Zahořík proměnil pole pod lesem v zelenou mýt', kdežto Makas z kusu močálovitého lesa má travnou louku.“

„A proč jste to dělali? Les má zůstat lesem. Zní tak zákon.“

„Protože hospodářský rozum nám to poručil. Oháníme se, jak můžeme, aby nám hospodářství dalo živobyčí. Nezapomínáme nikdy, že políčka hnojná, loučička hojná, kravička dojná, včelička rojná a duše bohabojná, to patero že drží sedláka.“

„Žaluje se na vás, že špatně hospodaříte v lůsích. Kácíte jen a nezalesňujete.“

„Les sám se zalesňuje náletem. Má jediný zázračné semeno, které samo bez našeho potu a přičinění klíčí. Nikdo nikdy u nás nesázal les.“

„Hrabete v něm trouch a stlaní, nejen na pasece, ale i ve vysokém lese.“

„Hrabeme a pomoci si nemůžeme.“

„Lesní řád toho nedovoluje.“

„Nouze však železo láme. Ačkoli víme, že se říká: ‚Peručí, to na poli bručí; mech, ten si, sedláče, nech, ale sláma poli je máma,‘ přece i špendličí, list a mech hrabeme, i syrové peručí klestíme, neboť slámu všecku zkrmíme a jiného steliva nemáme.“

Přikyvoval hlavou pan komisař, přikyvoval souhlasně lesmistr Bušek, ba i direktor Melichar, jenom zažraný právník dr. Jesser ani mrkem oka neprozradil, co se děje v jeho nitru. Zato městská rada tváří se čím dál tím kyseleji, jako by zrovna šťovík kousala.

„Chyba, velká chyba, že nepřijel pan amtsasesor,“ naklonil se zlostí celý žlutý Zippner k Sauerovi a ten na souhlas si jen bolestně povzdychl. Krále však hned jako by na koně posadil.

„Nikdo nedělá, co nemusí. Také my bychom neplenili svoje lůsy, kdyby ještě platila stará práva náhradní.“

„O kterých právech mluvíte?“

„Za svoji věrnou službu strážní mívali jsme v královském hvozdu právo vodní i dřevní, honební i brtní,^[9] tak jako mají podnes v komorních lesích Králováci v průmysku kolem Železné Rudy. Z lesů královských u nás staly se panské lesy a z těch nás vyhánějí. Už ani soušku nesmíme si v nich useknout, ani košík steliva nahrabat, ani forku peručí nebo pařezů přivézt. Všecko pohltí sklárny. I odpadky pálí se na popel a mění v potaš,^[10] ve dne v noci doutnají milíře v polesích, plamenem hoří sklářské peci, táhne se dehet, kolomaz, terpentýn, stavějí se panské pily a prodává se dříví i bavorským sklářům a hutím. Kdo se po nás ohlíží? A tak nejen my, ale i všichni v obci vrháme se jenom na lůsy. Srdce nám krvácí, nemůžeme si však pomoci.“

„Dost,“ zastavil Králi proud řeči pan komisař hodně úsečně, takže se zastavil jako kůň v běhu a jen se díval, jak si i komisař i vrchní něco tužičkou poznamenávají do papírů před nimi ležících.

„Konečně přicházíme k poslednímu bodu žaloby. Deset jiter obecního lesa se ztratilo. Vy, sedláci, jste si je přivlastnili.“

„Kdo to řekl, tomu ať jazyk vypadne,“ zvedl hlavu Král, ale zvedl i ruku a hlas. „My nekrademe. Nikdo z nás nedrží ani píd' obecního pozemku. Přesazovatí cíle a rušiti hranice – toť nejohavnější hřích pod nebem.“

„Oni kradou. Kdo v té peci sedá, jiného tam hledá,“ vybuchl Klika, ukázal prstem na městskou radu a málem by byl všecko pokazil. Ale Psutka s Brychtou ujali ho za ruce a Smolík se chystal, bude-li třeba, že mu zacpe ústa svojí mohutnou dlaní.

Otakar z Bernkopfu už cítil únavu a také na čele Králově perlil se pot.

„Kam se tedy poděla ta půda? Což se scvrkla jako vlna na dešti?“ rozkřikl se netrpělivě.

„Císařská silnice po ní běží,“ rozkřikl se i Král.

„Přerušuji komisi. Hned po obědě v jednu hodinu budu pokračovati. Musím se o všem přesvědčit. Na vlastní oči všechno vidět. Kde leží obecní les?“

„Počiná na Výhledech,“ ukázal na mapě lesmistr Bušek.

„Dobře. Všichni se tedy sejdeme hned po obědě na Výhledech,“ rozhodl pan krajský komisař a vstal.

Táhlo už k polednímu, když sedláci s hlavou vztyčenou opustili radnici. Hloučky před sv. Janem už se dávno rozešly, omrzeloť je pouhé dívání se na radniční okna a dveře, hlídané Kodrdou, a také věděli, že jim jejich důvěrníci prozradí celé jednání, i kdyby se dalo pod sedmerou pečeti nejpřísnějšího tajemství.

Nejbližší okolí střežilo ovšem radnici alespoň jedním okem. Pan Johánes sice chystal v parádním pokoji stůl pro vzácné hosty, postavil naň i pěknou porcelánovou vázu s kyticí, broušené sklenice, nejkrásnější talíře se zlatým okolkem, jakmile však zadupaly kroky na dřevěných schodech radničních, přiskočil k oknu. Ale také jeho soused, dolejší Karbánek, měl tenké uši, vyběhl ze dvora až na silnici, Koudelka, Krutina, Jehlík stáli ve vratech a volali: „Jak to dopadlo? – Vyhráli jsme?“

„Ještě nevyhráli, také však neprohráli,“ odpověděl Král tvrdým hlasem, celý dosud uzardělý rozčilením i zlostí, a zamířil k domovu. I ostatní kývali hlavami a usmívali se a tiše rozcházeli. Jenom v Klikovi vařilo se všechno jako v kotli nad ohněm. Ten jediný se zastavil, rozhodil ruce, a vykřikoval: „Utopit nás chtěli. Na lžici vody všechny sedláky utopit! Nedali jsme se. Pověděli jsme jim! Dali jsme jim co proto! Král za nás všechny mluvil. A jak mluvil! Povídám, ani anděl nemohl by líp mluvit. Všeka čest! Otevřenou hlavu nosí Král na ramenech a své hubě nedává nadarmo jíst. Odpoledne bude soud pod širým nebem. Máme se sejít na Výhledech.“

Hodnou chvíli to ještě trvalo, než se hnula městská rada. Purkmistra si tam krajský podržel a zatápěl mu i písaři Bílkovi jako v horké lázni. Chtěl viděti městské knihy a jejich strážce hned mu předložil krásně v kůži vázaný foliant, na jehož hřbetu se lesklo zlaté písmeno E.

Bernkopf se sotva znatelně usmál a řekl: „Rád bych viděl nejstarší knihu, tu, co nese značku litera A.“

Bílkovi se třásly ruce, když kladl na stůl mnohem menší svazek, na rozích hodně odřený. Také Kladívko přešel si rukou obličej, jako by chtěl setřít nějakou nemilou vzpomínku.

„Ano, tu,“ poliboval si komisař a hned knihu otevřel. „Kniha vysoce urozeného pána, pana Wolfa Maxmiliána, svobodného pána z Lamingenu a Albenreuthu, pána na Trhanově, Riesenberce, Koutě a Zahořanech, JMCské skutečného komoří etc., patřící poddanému městyši Kleniči k zaznamenání o trzích, smlouvách a směnách, jakož i o jiných jednáních, kamž všecko pro lepší paměť s milostivým schválením vzpomenuté již vysoké vrchnosti zapisováno bude. Stalo se 23. Martii 1683,“ přečetl si na první straně a hned obrátil. Jak rychle četl, převracel listy, prohlížel jejich čísla v rozích, všiml si všech škrtů a oprav, to prozrazovalo zkušeného znalce, který nedrží takový slabikář v ruce dnes poprvé.

Hluboké ticho rozložilo se městskou kancelář. Pan vrchní Jesser prohlížel si nejnovější zápisy pozemkové knihy, Melichar také do ní nakukoval, lesmistr Bušek hleděl pilně do mapy, aby mohl odpoledne všecko důkladně vyložit, koutský písař si dlouhou chvílí kousal nehty, jenom Kladívko s Bílkem pošilhávali po panu komisaři a dušička v nich strachy umírala.

Tuhý papír šustil, jak se převracely listy, z knihy jako by vycházel zápach plesniviny a před oknem jako růžová mlha chvěl se v slunečním pruhu drobný, zvířený prášek. Klesal a znovu se zvedal, jako by váhal, kde se má usadit.

„Pane vrchní,“ ozval se pojednou krajský komisař.

„K službám,“ obrátil se hned dr. Jesser.

„Račte se podívat. Na tomto místě chybí celý arch.“

Pan vrchní překvapením vstal, nahnul se nad knihu, srovnal její stránkování, prohlédl vazbu, spatřil oba uvolněné stehy, pod nimi ukázal se i pevný, silný motouz, na který archy byly našity a kde se skrýval malý útržek papíru jako zrádce. Jeho okraj se bělel, kdežto ostatní papír nesl úctyhodný, stářím zažloutlý nádech.

„Skutečně. A jak se zdá, stalo se to nedávno,“ napřimil se pan vrchní, jako by jej pružné péro vymrštilo do výše, upřel oči na Bílka a optal se přísně: „Kdo se to odvážil a proč?“

„Nevím. O ničem nevím. To se musilo státi bez mého vědomí, v mé nepřítomnosti,“ koktal pisař.

„Vy jste přísežní knihvedoucí. Vy za knihy ručíte a nám za všechny chyby odpovídáte,“ připomněl mu Jesser služební přísahu.

„Nám ovšem ručí za pořádek vrchní úřad,“ suše poznamenal komisař. „To se vysvětlí. Půjdeme k obědu, pánové. A nebude-li tu ten arch do večera,“ obrátil se cestou přes kancelář k Bílkovi, „tak vás zatkneme a archiv zapečetíme, až se všechno řádně vyšetří.“

Bílek místo k obědu rozběhl se okolo humen rovnou k Zippnerům. Hnalo ho tam špatné svědomí a touha zachrániti se před hanbou a kriminálem. Cajkmistrovic seděli sice u oběda, nikomu však nechutnalo, ačkoli měli dnes hovězí polévku a cibulkovou omáčku s masem. Pečení našťestí neměla ještě Zippnerka v troubě, když přiběhl tovaryš Pavelec se vzkazem, že pan amtsasesor nepřijel, že místo něho sedí dnes na radnici sám pan vrchní. Betyнка dala se do pláče, neboť jí se dotkla ta zpráva nejbolestněji. Celý den uklízela včera pokojíček v podstřeší, vydrhla jej, čisté záclony pověsila na okna, šití složila do truhly, postýlku převlékla do bílého povlečení a na sebe také nezapomněla. Od božího rána se myla a česala před zrcadlem, neboť nebyla jista, že sem Hop nezaskočí na chvíli ještě před úředním jednáním. Připravovala se, jak mu všechno poví. Postěžuje si, že už jejich sladké tajemství dále se skrývati nedá. Tuhle přišla k ní sama bába Makaska. Přišla pod záminkou, aby jí ušila novou „rozplášilku“. Betynce se až žaludek zvedl pod tím uhrančlivým pohledem, kterým ji Makaska změřila.

„Tvářičky vám sice blednou,“ řekla ta bába sladce, „ale jinak vám v těle svědčí. Neměla byste stále sedět, ale hodně se pohybovat na zdravém vzduchu. Radím vám to jako zkušená žena.“

Betynce se však nechce z domova paty vytáhnout, nechce jíti lidem na oči, aby neviděli, jak se jí fěrtoušek zvedá, aby neslyšela kousavé otázky a poznámky. Chce ujíti tomu všemu, buď se státi paní amtsasesorovou, a kdyby se Hop ještě ženiti nesměl, tak zmizeti z Klenčí, dokud se nestane justiciárem. To všechno mu říci, všechny slavné sliby mu připomenouti chystala se už asi týden. V plavovlasé hlavičce si všechno urovnávala, aby se ženich slovíčkem nemohl urazit, a zatím všechny ty přípravy staly se marnými.

Betyнка – toť pýcha a naděje celé rodiny. Všichni členové, zvláště Lízinka, s ní hluboce cítí. „Nemohl přijeti,“ uznala za vhodné sama hlava rodiny potěšiti svoji uplakanou dcerku a omluviti svého příštího zetě. „Vrchní jej nepustil, když přijel sám krajský komisař. Stala se

chyba. Vrchní sporu nerozumí, nemohl poučiti pana komisaře a ten hned povolil sedlákům utaženou uzdu. Král se tam rozhovořil a poslouchali jej, jako by stál na kazatelně. Scházel Hop, aby mu zařal žílu.“

„Kdyby alespoň psal,“ zaštkala Betyňka a slzičky jí vyhrkly z očí do bílého šátečku.

„Sám se k němu vypravím, hned zítra zaskočím do Kouta povědět mu, jak se nám při komisi vedlo, a připomenouti mu, že už chtěj nechtěj musím z Klenčí. Do Kdyně se odstěhujeme, stanu se tam v továrně ‚špinmajstrem‘ a všechno se srovná.“

V tu chvíli zmáčkl Bílek kliku a bledý jako křída vpadl do světnice.

„Co se stalo?“ vyskočil Zippner překvapeně.

„Prasklo to,“ vykřikl zoufale písař.

„Co prasklo? Člověče, proboha, nelekejte mě!“

„Co tropili pan amtsasesor s domažlickým Forstem na radnici.“

„A co tam tropili?“

„Však to víte. Sám jste páčil listy v kamnech, které trhali a vybírali z archívu. Já však mlčeti nebudu, tu hanbu na sobě nenechám, všechno povím.“

„Máte-li na to svědky, povězte. Ale nezapomeňte, že budete musit všechno dokázat,“ zasmál se řezavě cajkmistr.

„Zapřítí to nemůžete.“

„Co když zapřeme?“

Nešťastný Bílek svezl se na židli u tkalcovského stavu, složil hlavu do dlaní a zaúpěl: „Pak bych byl ztracen.“ — — —

Po dobrém obědě usedla celá komise do kočárů a vyjela od Johánesů na Výhledy. Silnice prudce stoupala, koně po chvíli se unavili a šli krokem, pan vrchní Jesser vykládal Bernkopfovi, jaký zlatodol mají klenčtí sedláci v tomhle kopci, co jim vynášejí přípřeže, co utratí formani v hospodě a u kováře, u Johánesů že se vypije nejvíce piva po celém panství, řezníkům, kupcům, všem že se tu dobře vede, že by se nemusili souditi a obtěžovati úřady, dobré bydlo však že je píchá, že mají roupy a bylo by dobře pokrotit tu selskou pýchu, vzítí

jim lůsy, ve kterých mizerně hospodaří, přidati je k obecnímu majetku, aby z nich těžili všichni bez rozdílu, starousedlíci jako novopečení měšťané. Dr. Jesser si to umínil hned ráno na radnici, že s komisařem promluví důvěrně slovíčko mezi čtyřma očima, aby se přidal k názoru vrchního úřadu a zamítl to selské odvolání na celé čáře.

Otakar z Bernkopfu sice se tvářil, jako by pozorně naslouchal horlivému výkladu učeného pana vrchního. Všecka slova však táhla mu do hlavy jedním uchem tam a druhým ven, jakmile kočár vyjel nad Majerovu továrnu a pohled na modravé velikány šumavské rozhrnul se mu před očima. Znal ty hory ze strany klatovské, odtud však nabývaly nové podoby, takže sotva rozeznával Javor, Ostrý, Jezerní stěnu, Špičák a ostatní hřebeny hor, jež se tu před ním vlnily v lahodných křivkách. Dvě řady starých, kvetoucích jeřábů lemovaly říšskou silnici, na chocholičnatých latách^[11] jako přilepeni viseli líně poslední chrousti, pod nimi na okraji lesa zelenalo se nízké, husté borůvčí a na něm zapalovaly se modře bobulky. V Březí zařizla se silnice celou šíří do haltravského boku, po její levé straně zjevil se příkrý svah, lemovaný žulovými sloupky a dřevěným zábradlím, a pod tím svahem dole usmíval se na pana komisaře Trhanov, zhlížející se současně ve třech rybnících, v Bednohu, Kamenutém a Kalitajchu. Na srdci pana krajského komisaře pukala úřední kůra, do hlavy mu vplula teplá vzpomínka na nedávnou návštěvu milého druha svého, přímořského gubernátora hraběte Františka ze Stadionu, i na to, jak se vřele ujímal sedláků a stěžoval si na koutský vrchní úřad, že se opovážlivě plete do zájmů panského úřadu trhanovského.

„Toho si nesmím rozhněvat,“ projelo bystrou hlavou Bernkopfovou. „Ten je určen k vysokým hodnostem. Sám kníže Metternich ušlapává cestičku před ním, po které i mně by se pohodlně šlo.“

„Nemýlím-li se, vidíme Trhanov,“ ozval se hlasitě a přetřhl tou otázkou všecky učené výklady panu vrchnímu. Ten čekal zcela jinou otázku. Myslil, že komisař se rozhovoří o té ztrátě důležitých listin na radnici. Chtěl otupiti ostří té výtky i hrozby, kterou všecky postrašil, vyložit mu, jak těžko zjistiti viníka, když má právo nahlédnouti do knih každý, když tyto nejsou pod zámkem, radnice že je jako průchodící dům, vojáci, finančníci, cechmistři, učitel, farář, kdekdo tam běhá jako domů. To všecko chtěl vzácnému hostu uvést na paměť a prositi, aby zanechal stihání neznámého pachatele, že by tím naháněl vodu jen na selské mlýny. Zatím jej celý komisař patrně ani neposlouchá a bůhví kde bloudí myšlenkami. Volky nevolky musí pan vrchní za ním.

„Ano, prosím, Trhanov. Hned ta krajní budova vlevo, co k ní vede lipová alej, toť zámek. Vidíme pouze střechu a takzvaný starý zámek. Delší křídlo zámecké táhne se do dvora.“

Mírný větříček zahýbal korunami jeřabin a prudká, kořená, omamná vůně zalila bílou silnici. Vůz vystupoval po ní výš a výše a obzor protahoval se dál a dále. Teď se vyhoupla nad pásmem hor a lesů zřícenina radyňská, vykoukl Tuhošť s Doubravou, újezdský Hrádek odskočil stranou a chodská metropole, královské Domažlice stuleny v klínu hor hleděly sem přes Havlovice skulinou mezi Dmoutem a Hrádkem. Jako lodní stožár zvedal se nad městem štíhlý válec dvanáctipatrový, nahoře korunovaný osmibokým ochozem kolem starobylé hlásky městského pověžního^[12] a krytý titěrným kuželem. Pod touto starobylou věží ze záplavy střech vystupoval děkanský chrám a opodál rýsoval se zřetelně obdélník chodského hradu a nad ním opět kulatá hlásná věž s trojitou bání, prolomenou malebným loubím, jejíž měděná krytina na slunci svítila zeleně.

„Jako v pohádce,“ zašeptal pan komisař, objímaje rozkošný obraz znaleckým zrakem. Oči jeho mimovolně přeskočily z chodského hradu na trhanovský zámek, a nevěda ani proč, optal se pojednou:

„A prosím vás, pane vrchní, máte mnoho takových sedláků na panství, mnoho tak výmluvných lidí, jako je ten Král v Klenčí?“

Dr. Jesser se zaradoval v duchu. „Tak přece o to zavadil,“ pomyslíl si a kul hned železo. „Bohužel ano. Soudili se s každou vrchností, chodili se svými stížnostmi do Prahy, ba až k císařskému dvoru ve Vídni. Rození rebelové a sudiči, nepokojné hlavy od přírody, v žádném kraji nenajdete takové rozumce jako u nás. A teď si představte, že do tohoto ohničku počnou foukati i lidé, kteří by jej měli tlumit a hasit. Takový páter Faster počne jim půjčovati knihy a noviny a vykládati historii a teď mu přibyla i nová síla. Máme v Domažlicích finančního komisaře. Němec se sice jmenuje, je však Ultračech. Jeho panička je spisovatelkou a nedělá nic, než běhá po vesnicích a mate sedlákům hlavy. Zapisuje si jejich svatební a jiné obyčeje, poslouchá jejich pohádky, obléká se do jejich kroje a píše do novin o nich chvalozpěvy. Není divu, že jim takové víno stoupá do hlavy, nechtějí se nikoho báti a mluví tak směle jako ten paličatý Král dnes ráno.“

Pan vrchní se těšil, že teď bude to svoje žhavé želízko otáčet a kladívkem kovat, aby mu dal takový tvar, jaký sám chce. Neznal však Bernkopfa. Ten se mu vysmekl řečí jako úhoř.

„A komu patří dnes ten selský hrad v Domažlicích?“

„Městu,“ nevrle zabručel pan vrchní.

„Co s ním město dělá? Jakému účelu slouží?“ tázal se krajský komisař dál, jako by nepozoroval rozladění svého souseda.

„Sklad soli tam mají, proto se ta bouda jmenuje solnice. Nikoho ani nenapadne nazývat to hradem. Na radnici mají málo místa, a tak se do solnice odstěhoval i císařský purkmistr s celým patrimoniálním úřadem.“

„Proto pan purkmistr Fail zasluje všem sousedům. Skoro každý proces vyhraje. Znamenity právník!“ usmál se Bernkopf, neboť si vzpomněl na soud koutské vrchnosti s domažlickou obcí o spáňovské a smolovské háje. Panu vrchnímu sice hořklo v hrdle, musil však to sousto spolknouti, neboť zezadu přihřel kočár a pan lesmistr z něho volal, že jsou na místě, kde počíná zákop dělicí panský les od obecního.

Těžké rány nedaleké stoupy v pravidelném taktu otřásaly vzduchem, z odkrytého kola vodního řítit se vodopádem bystrý potůček, tříštil se, pěníl, zlostně syčel a jako hádě rychle ubíhal mezi balvany pod silniční most. Bílý štít hospody Na výhledech zřetelně, ostře se rýsoval v temné zeleni mohutných smrčín.

Na silnici čekalo už plno lidí. Stáli tu nejen pozvaní účastníci komise, ale i zvědavci a ještě větší zástup než ráno před sv. Janem, neboť se těšili, že něco uvidí a uslyší, když se bude jednat pod širým nebem, a ne mezi čtyřmi stěnami uzavřené místnosti.

Krátili si chvíli vzájemným škorpením. Sedlákům po obědě vzrostlo sebevědomí, ačkoli nevěděli, co se po jejich odchodu na radnici stalo. Stačil jim pohled na schlíplého Bílka a rozčileného purkmistra, který šermoval rukama a pěstí hrozil, vykládaje cosi přitlumeným hlasem všem přisedícím.

Tkalci stáli zaraženi a neměli zprvu chuti ani odpovídati.

„Ten vám vzal tipec, co? Srazil vám hřebínek! Panáčci, to není Hop, aby jenom na nás houkal: ‚Mlčte! Hned mlčte!‘ Tenhle kos jinak hvízdá,“ rýpal do hořejších Klika.

„Ještě tu pečení nemáte. Ještě vám lůsy nepřiznal,“ neudržel se déle šenkýř, který držel palec svým hostům.

„Rozdělíme se. Váš bude pekáč a naše pečeně.“

„Nekřičte hop! Ještě jste nepřeskočili.“

„Hop! Hop!“ křičeli teď schválně sedláci, až to Zippnerem trhlo a rychle se ohlédl. Zaradoval se, že opravdu přijel pan amtsasesor, že proň poslal tajně pan vrchní nebo pan direktor Melichar, aby jim přiskočil na pomoc, když až dosud spor sám vedl a nejlépe mu rozuměl.

„Kde je? Kde je?“ dychtivě se ptal cajkmistr a popoběhl ke kočárům.

„V Koutě sedí a čeká tam na Betyнку,“ ozval se zezadu hlas a hned za ním hlučný, rozpustilý smích.

Zippner se až dusil zlostí. Odskočil zpět na své místo, těžce dýchal a za bledými, bezkrevnými rty zřetelně se mu zabělaly zuby.

„Už cení zuby. Kousne!“

„Nekousne, jenom zašteká.“

Od myslivny blížil se sem lesní Pavelka s černořeckým Brodským a rovnou mířili k lesmistru Buškovi. Sám pan nadlesní Winkler, jak slyšel o komisi, nařídil jim, aby byli doma a hned po ruce, kdyby pro ně snad páni vzkázali, potřebovali jejich pomoci při měření nebo zjišťování hranic. A dobře že přišli. Starý Pavelka snad jediný přesně pamatoval stavbu nové silnice a vyložil panu krajskému komisaři všechno zevrubně.

„Tudy vedla stará silnice až do r. 1819,“ ukázal holí a na důkaz pravdy odhrnul nohou drn i mech, až se ukázala kamenná dlažba a v ní dvě hluboko vytlučené koleje. „Táhla se nad Bystrým ke Klenčí a až k ní sahal obecní les. Novou založili mnohem výše, širokou na pět sáhů, po obou stranách vykáceli pruh lesa rovněž pětisáhový, aby silnice vysychala a při průchodu vojska nenastala zácpa, jako se stávalo na staré úzké vozovce. Dobře to všechno pamatují, neboť už tehdy jsem mládencoval a chodil za svou Rézinkou.“ Nahluchlý Pavelka křičel, pán z Bernkopfu svědčil, neboť ta výpověď navlas souhlasila s dekretem dvorské kanceláře z roku 1803 o erárních silnicích.

„A jak daleko jde obecním lesem?“ přál si ještě vědět pan komisař.

„Přes celé Březí a teprve zde, u zákopu, vkročila na naši panskou půdu. Těch ztracených deset jiter na ni padlo, říkám jim to,“ ukázal Pavelka na městské právo rukou, „vedou si však stále svou, že pan lesmistr naměřil méně, než je psáno. Musil naměřit, protože měřil dnešní les a nic mu není po tom, co se stalo před třiceti roky.“

Kladívko cítil, že se mu v téhle vodě trhá síť a ryba že mu otvorem uklouzne. „Není spravedlivě, aby se ukrojil obecní les a selský zůstal celý,“ ozval se proto uctivě. „Všichni at' škodu nesou a sedláci at' vrátí obci, což jejího jest.“

Když mohl perníkář promluvití netázán, proč by měl mlčeti Král?

„Sedláci nic nemusejí vracet obci, protože nic obecního nemají. Lůsy jsou a zůstanou naše.“

„Smělý je to sedlák a smělá je jeho řeč,“ mračí se Bernkopf a okřikuje Krále: „Nám předpisovati nebudete. Toho budou lesy, komu je právo přiřkne.“

„Nám je musí přiřknout, žije-li ještě právo,“ vykřikl Klika a udeřil se do prsou, až to zadunělo, jako by na zvon udeřil.

„Musí?“ zvedl obočí do výše komisař. „Tak dokažte, kdy a jak jste jich nabyli.“

„Už jsme dokázali. Král to ráno krásně vyložil.“

„Slova! Pouhá slova!“ zvolal Zippner, když purkmistr se neozýval.

„Ukažte úpis, černé na bílém to chceme viděti.“

„V městských knihách musí to býti zapsáno, v kované, železné truhle na radnici s knihami uloženo.“

„Hledejte v knihách, nic tam nenaleznete. A co jste si do svatebních smluv diktovali, toť svévole, a nikoli právo.“

„Dokud jste vládli na radnici, poroučeli jste.“

„Ano, poroučeli, ale podle zákona a dobrého svědomí svého. Vy však tam sotva půl roku vládnete a zmatek nad zmatek kupíte.“

„Naopak. Pořádek zavádíme.“

„Krásný pořádek! Obecní kovárnu jste prodali. – Smluvní kámen rozstříleli. – Svátosti v průvodech nechcete nosit, ale k nebesům se tlačíte. – Pastýře z pastušky jste vyhnali. – Pastviny rozdělili a pronajali. – Louku Býččinu trávničkám dali. – I Šmída komedianta jste z obce vyštvali!“

Co dělá pan krajský komisař Otakar z Bernkopfu? Usnul snad nebo ohluchl, že nechá sedlákům tak dokořán si otevírati ústa?

Do duše pana komisaře padá těžký smutek. Zdá se mu, že drží v rukou oba konce přetrženého pouta, které se snaží opět spojit. „Na tom místě, kde je svázu, vznikne uzel, pouto se zkrátí a uzel bude tlačiti jednu nebo druhou stranu,“ rozjímá si v hlavě a cítí, jak si ho podmaňuje nejistota, nerozhodnost a zmatek, ačkoli prahne po spravedlnosti, jasnosti a právní jistotě. Poslouchá proto tak trpělivě obě strany, nezachytí-li nitku, která by jej z toho bludiště vyvedla. V hrozných rozpacích rozhlédl se kolem, zrak mu padl na Hamr, běžel po lipové aleji, jež se pod ním chvěla jako řeka plná kypré, zelené pěny, zastavil se u vysoké, bílé zahradní zdi, nad kterou se bělel i červenal pozdě kvetoucí šerík, zámecká okna zaleskla se v slunci a z nich jako by se díval hrabě František.

„Nedrážděte nás! Dokud jsme na řetězu, je vám hej! Utrhneme-li se však, bude vám vej!“

„Hladi selští! Chamtivci!“

„Ticho!“ rozkřikl se teď přísně předseda komise a hádka ustala, jako by ut'al. „Nezbývá než smír. Radím vám upřímně, smiřte se, dokud je čas. Postupte svoje lesy, o kterých se domníváte, že máte na ně vydržené právo, postupte je dobrovolně obci. Neutrpite tím skoro žádné škody. Obec tvoříte i vy a zač stojí život, kde nesvár s vámi vstává i léhá?“ měkce, srdečně hovoří pan komisař.

„Jak to? Postoupiti lůsy? Obci je postoupiti? Dobrá! Napřed však musíme slyšet, co postoupí ti přiběhlíci nám? Co oni dají obci jako protiváhu našeho daru?“

„Svou vděčnost a vzájemnou lásku sousedskou, což jsou to malé dary?“

„A stafra! To by byl obchod! Dnes jim dáme lůsy a zítra budou chtít pole a louky,“ smáli se sedláci.

Pana komisaře ten posměch do duše urazil. Tak přijímají jeho dobře míněnou radu? Dobrá, hned s nimi jinak zatočí.

„Konec tedy řečem. Buď dokážete právoplatnou listinou, že vás vrchnost o lůsy rozdělila, že vám je dala jako soukromý majetek, anebo vás donutíme, abyste se jich zřekli ve prospěch celku. Taková práva, o kterých mluvíte, dávno pohasla. Nejsou na světě jen sedláci, jsou i jiné

stavy. Nejsou jen Češi, ale i Němci. Vaším právům odzvonili už před dvěma sty lety. Jako všude i zde Němci teď vládnou a vy budete poslouchati.“

„To je přece řeč, jak se sluší na státního úředníka,“ zaradoval se i dr. Jesser i Melichar i celé městské právo klencké.

Sedláci stáli chvíli jako zařezáni. Pocítili, že už neběží jenom o lůsy, ale vládu v obci, ba v celé rodné zemi.

„My Češi musíme doma vládnouti a nesmíme nechat se tu roztahovati Němce, i kdyby krev měla téci,“ slyší jasně, zřetelně Král přísný hlas paní Boženy, vidí její ohnivé oči, jak se na něho v té chvíli upírají, sáhl si na srdce a nahmatal tam pod vestou v podšívce pevně zašitou listinu, kterou jim Bílek prodal.

Jediný městský písař viděl ten pohyb ruky a v očích se mu zatmělo.

„Nic na světě, žádné hrozby ani prosby, žádný císař ani písař, a nejmíň už Němci, cizozemci, donutí nás, abychom vydali lůsy. My nejsme z tvarohu, a kdo nás chce sníst, ten si na křemenu zuby vyláme,“ vážně, jako by slova odpočítával, hovořil Král.

„Bud' dokažte, nebo mlčte.“

„Když to musí být, tedy dokážeme.“ Král tu stál pod modrým, vysoko vyklenutým nebem, pociťoval, jak nebývalá síla vlévá se mu do rukou i nohou, zlaté slunce před ním polévalo ohromný kus české vlasti a za ním šuměly a šeptaly si černé lesy. Jako odvěká hradba zvedal se tam rulový hřbet Haltravu, vklíněný mezi Čerchov a Lysou horu, po jedné straně sříznutý brankou klenckou a po druhé stezkou nuzarovskou. Ten hřbet se vlní neklidně jako hřbet drážděné šelmy, chystající se ke skoku. První vlna – Sádek – sotva klesne dolů k rozervané skalce, hned se zas vzpíná a tvoří Haltrav, za ním Výšovku a teprve za Škarmanem klesá a rozplývá se v moři lesů. „Náš les,“ pomyslili si sedláci, když zaslechli povědomý jeho šepot, a zdálo se, jako by poporostli do výšky i šířky. Král nabral dechu do široké hrudi, vypjal se, jedním trhem rozepjal vestu, posetou řadou drobných knoflíčků od krku až po pás, nůž zavírák luskl v jeho dlani, jak prudce zvedl jeho ocelové želízko ze střenek, stehy zapraskaly a na světlo boží ze své temné skrýše dobýval se protokol, který r. 1750 sepsal panský písař Perle, ve kterém se dovolával zápisu pána z Lamingena, uváděl jménem sedláky v Klenčí a jejich lůsy, jak jim je panský zeměměřič Ondřej Zopf znovu naměřil a přidělil a jak to vrchní úřad schválil a sám tehdejší hrabě Konrád ze Stadionu podepsal a pečeti svou opatřil.

Hluboké ticho rozložilo se kolem a se zatajeným dechem hleděli všichni na Krále. Jenom stoupa na potůčku pravidelnými údery drtila živec, vlny rvaly se v těsném kamenném korytě, lesní pěnice se v nedaleké mýti rozepěla a lesy velebně šuměly.

Král zdvihl složenou listinu nad hlavu, tak asi, jako vášnivý karbaník vytahuje z karet poslední trumf. Nežli však mohl ústa otevřít, vykřikl překvapením purkmistr: „Tot' ten papír, co tak dlouho hledali amtsasesor s písařem Forstem z Domažlic. V železné truhle byl, viděl jsem jej tam. Zloději! Ukradli jste nám jej!“

Chtěl ještě něco říci, ale jenom nesrozumitelně zablekotal, neboť divoký Klika vyrazil z řady jako lev, zmáčkl mu hrdlo, zatřásl jím, až v něm kosti chrastily, a vztekle se rozkřikl: „Co jsme ti ukradli? Mluv! Je ta listina vaše nebo naše? Mluv!“ a lomcoval purkmistrem, který nebyl vůbec slova mocen.

„Vložil ruku na rychtáře! Na městské právo!“

„Pust'! Hned ho pust'!“

„Ať odvolá! Urážku odvolat!“

„Braňme purkmistra!“

Křik rostl, pěsti se zatínaly, oči zlověstně svítily, obě strany jen jen vrhnouti se na sebe. Oba myslivci strhli z ramen pušky a skočili mezi ně. Pavelka popadl Kliku za ruku, odtrhl jej a pošeptal mu do ucha tichým, dobráckým hlasem: „Chceš se dostat znova do kriminálu? Pamatuj se přece, co děláš a kde jsi!“

Purkmistr cítil, jak kleště pod krkem povolily, zalapal po vzduchu, přejel si hrdlo, urovnal šátek pod krkem a už žaloval: „Slavný úřad viděl, na vlastní oči viděl, životem tu nejsme jisti.“

To všechno se odehrálo v okamžiku, jako když sopka vybuchne. V němém úžasu stál krajský komisař, vnitřní hlas mu radil nepromluvit zle a zlostně, každou hrozbou že by jen oleje přilil do ohně, že by mohlo dojít k strašlivé řeži, které by oba myslivci i se strážníkem Kodrdou nezabránili. Dr. Jesser se jen škodolibě usmíval, direktor Melichar ohlížel se, koho by poslal do Trhanova pro Polcara a mušketýry, a panský písař bojácně se krčil u kočáru, bude-li zle, aby se ihned vyšvihl ke kočímu.

„Dokončíme celé jednání na radnici. Zbytečně se zde hádáme. Rozejďte se v dobrotě, ručím za to, že všechno se spravedlivě vyšetří a nikomu nebude ublíženo,“ klidně, sebevědomě ozval se Bernkopf a tím vážným slovem srazil alespoň nejvyšší plameny, od kterých už střecha nad hlavou chytala.

Sedláci, aby nic nezmeškali, pustili se hned od stoupy kratší lesní cestou ke Klenčí, nadešli si okolo Majerovic továrny a přiběhli k radnici skoro současně s kočáry, na kterých se svezlo i městské právo. Purkmistr se Zippnerem seděli proti krajskému komisaři, Worlitscheck s majolikářem Majerem proti direktoru Melicharovi a zeměměřiči Buškovi, Sauer musil se spokojiti povýšeným místem na kozlíku. Také pekař a kořalečník Hernauf už se prospal a přišel teď do schůze.

Nikdo si dlouho nevšiml, že tu chybí městský písař, knihvedoucí Bílek. Až ven bylo slyšeti Krále volat: „A to má projít beztrestně? Nařknouti nás jako zloděje veřejně a přede všemi? To si musíme dáti líbit? My jsme doma, ale ti tu sedí jenom právem zákupným. Je sem dosadila vrchnost, nám však sám Pán Bůh dal tuto zemi za domov. Svá práva si budeme hájit před Bohem, před každou vrchností, třeba před ďáblem. Krev poteče, život položíme, ale práv svých se nezřekneme.“ Hrůza šla z Krále. Jeho oči metaly blesky, jeho slova tvrdla jako kamení a dopadala na krajského komisaře jako pádné údery těžkým perlíkem na kovadlinu. Rostl v jeho očích Král, rostli kolem něho i sedláci. Probudila se v nich krev starých Psohlavců, vášnivě milujících svůj rodný kraj. Stáli vznešení, chladní a přísní, hledíce pozorně a s hrdostí na Krále, aby mu kdykoli mohli skočiti na pomoc.

„Prozatím je vedlejší věcí, jak jste té listiny nabyli. Předložiti ji však musíte, abych se mohl přesvědčiti o její pravosti.“

„Ano, předložíme. Rozstříhati však si ji nedáme, ani vzít, ani spálit. Ruku urazíme každému, kdo na ni křivě sáhne,“ připomenul znovu Král, rozbalil pozorně protokol, který stále tiskl k srdci, a krásným pohybem ruky položil ji na stůl před pana z Bernkopfu. Tak asi podávali kdysi jeho předkové své slavné královské majestáty apelačnímu soudu v Praze.

Mrazivé ticho rozložilo se kolem. Nízké, pérové hodiny ťukaly v barokní skřínce na zdi, za sklem kmitalo se žluté kyvadélko a odměřovalo vteřiny věčnosti. A věčností zdála se všem ta chvíle, co pan krajský komisař pozorně přečítal si listinu, prohlížel její pečeti, zkoumal podpisy, neboť tušili, že teď se rozhodne na věky věků osud lůsů.

Konečně zdvihl hlavu od hrubého, zažloutlého papíru a v tom okamžiku natáhl Král ruku a rychle sebral protokol se stolu. Komisař se usmál té opatrnosti, hned však zvažněl a řekl přísně:

„Lesy jsou skutečně vašim majetkem –“

„Chválabohu,“ oddychli si sedláci.

„Nerušte mě a vyslechněte mě klidně. Nikdo vám jich upíratí nemůže. Také obecní les jste nezczizili a ve vlastním hospodaříte, jak za daných poměrů lze hospodařiti. Tu listinu však vrátíte tam, kam patří, a povíte, jak se do vašich rukou dostala. Vyšleme sem od krajského soudu revizora, který prohlédne celé obecní hospodářství, vyslechne všechny stížnosti, ale buďte jisti, že zaslouženému trestu nikdo neujde. Vyřízení dostanete písemně. Jste hotovi a můžete jít.“

„Půjdeme, ale přijdeme, kdykoli poběží o naši kůži,“ řekl Král a vyšel první z radnice.

Bernkopf se za ním chvíli díval i za sedláky hrnouchy se s hlavou vztyčenou dveřmi ven a měl v té chvíli pocit poraženého. Mrzelo jej, že musil ten důležitý protokol pustiti z ruky, podříditi se – byť i na chvíli jen – selské vůli a ukázati slabost úřadu. „Míti po ruce alespoň dvacet husarů, ukázal bych vám,“ kmitlo se mu hlavou, chtělo se mu i zahrozit bílou rukou ke dveřím, ovládl se však a pokračoval suše: „Sepíšeme o celém dnešním jednání stručný protokol.“

Písař hned namočil pero a Bernkopf, bubnuje lehce prsty o desku stolu rychle, diktoval zvučným hlasem a německy, kdy se komise sešla, kdo v ní zasedal, kdo byl přizván, co shledala, ale všem, nevyjímaje ani pana vrchního, ani pana direktora, naskočila husí kůže, když slyšeli poslední větu: „Do příchodu zvláštního revizora budou veškeré spisy a knihy městského úřadu v Klenčí zapečetěny, městský písař a přísední listovní Jan Bílek po dobu vyšetřování jest zbaven úřadu a dán do zajišťovací vazby.“

Ano, kde vězí Jan Bílek, kupec, městský písař, „grundbuchsführer“, starý mládenec, pravá ruka všech městských rychtářů a vlastní pán celé radnice? Všichni se ohlížejí po beránkovi, který má být obětován za své i za cizí viny.

„V poledne přiběhl, ani neobědval, jen hlavu mačkal v obouručí, odběhl a od té doby se nevrátil,“ vzkázala jeho sestra z plesnivého krámku, kde Kodrda Bílka hledal.

Nevěděl o něm ani pan řídící a početvedoucí Eisenhut, který hned po škole přišel na radnici s klíčky od pokladny. Neseděl ani v hospodě. Což se propadl do země?

Nikoli, nepropadl se ještě, ale – propadne!

Sedí v černém lese na zákopu pod jedličkou, cítí na sobě upřené slídivé zraky pana vrchního z Kouta, slyší suchý hlas pana krajského komisaře: „To se vyšetří,“ vidí seděti v kanceláři revizora, kterého snad vyšle sama zemská guberná z Prahy, ukazuje mu prstem do knihy a ptá se: „Kolik jste koupil sáhů obecní půdy na stavbu svého domu? Kolik koupil Hausner? Kolik Sauer? Kolik jste zakoupili a kolik skutečně zastavěli?“

„Praskne to! Všecko to praskne! Všichni se z toho vytáhnou, ale mne zavrou,“ předpovídá si svůj temný osud jindy tak veselý Bílek.

Sedí ještě chvíli. Les se mu zdá stále černější. To už slunce zapadá a černý stín položil se na východní bok haltravský.

„Snad už mě hledají. – Snad už mě k zodpovědnosti volají. – Snad už prozradil Král, kdo mu prodal protokol.“

„Živého mě nedostanou,“ vstal náhle a vytřeštil oči překvapením. Na ohnuté jedličce spatřil veliké oko ze silného drátu měděného. Podíval se na zem a viděl, že tudy opravdu střídá srnčí.

„To se podíví Zedníček, jaký srnec se mu chytil do léčky,“ usmál se ještě, strkaje hlavu do oka, aby zkusil, neměl-li by je roztáhnout. Ani uchem o ně nezavadil, ale jak se ho bradou dotkl, tak citlivě bylo polécano, že ohnutý kmen se rázem vymrštil do výše. –

Když kvečeru hrčely kočáry z Klenčí ke Koutu a Trhanovu, stále ještě hledal a každého se ptal strážník Kodrda: „Neviděli jste písaře Bílka?“

„Neviděli! Neviděli!“ odpovídali mu všichni.

Jenom les tajemně mlčel.

II

O tom všem, co se v Klenčí událo, mluvil širý kraj, slyšel v Domažlicích velebný pán Faster a dozvěděla se ovšem i Božena Němcová. Ta jediná snad se zamyslí nad těmito podivnými událostmi, které si vyžádaly už i lidský život.

„Jaká zarytost, člověka na smrt uštvou a nepovolí,“ řekla si v duchu, tím však své myšlenky nezahnila. Naopak, znovu ji přepadla silná touha pochopiti tento lid, mezi kterým už pomalu rok žije, který pozoruje, sbírá jeho pohádky, zapisuje jeho zvyky a obyčeje, všimá si jeho písní i kroje, ale všechno to zůstává na povrchu, do duše mu vniknouti, porozuměti mu, pochopiti jeho tvrdost, chamtivost, jeho podivnou nábožnost, to nemůže. A přece by ráda nahlédla do jeho nitra jako do studánky, neboť cosi jí říká, pak teprve že by se napila vody živé a měla pravý „obrázek z okolí domažlického“.

Zadumala se nad touto svou snahou a pojednou se jí zdálo, jako by jí ta zdánlivě prostá dušička takového Krále, Bora nebo Konopa, duše Manky nebo Markytky skočila na klín a jako by s ní hovořila. Vidí ji oblečenou v bílé rukávce naškrobené a v červené, hustě řasnaté šerce. Podle těch barev poznává, že je to duše dětsky nevinná, přitom však zdravě smyslná, od přírody radostná, takže musila paní Božena několik prstonárodních pohádek, jež přímo z té lidové duše vytryskly, potlačiti, aby svou zdánlivou obhroublostí neurazily některou precitlivělou dušičku městskou. Ta zdejší duše ráda se směje, zpívá a tancuje ať v červených punčoškách a vyšívaných střevíčkách na svatbě, ať bosa na poli a louce. Hlavu však má ta duše černým šátkem zavitou, šátek vzadu pevně na uzel zadrhnutý a jenom cípy jeho jsou spoře kvítím poseté. Toť strašné sobectví, tvrdá lakota a touha po půdě, statku a majetku, která sídlí v té hlavě, zakřikuje srdce a uzavírá často i smlouvy manželské. Vždyť samo náboženství té duše má v sobě sobecké jádro. Modlí se ten lid zdejší, chodí do kostela, nosí tam dary, máslo a svíčky, zadarmo však nedává nikdy nic. Vždycky tím Pána Boha upláčí, vždycky ho o něco prosí. Buď stůně doma otec nebo matka, syn nebo dcera, kuň nebo kráva. Ať jde ta duše k jakémukoli pánu i zde na světě, chce-li něco od něho, nese mu v košíčku pár vajíček nebo pár jablíček, kuřátka neb holoubátka nebo jiný dárek do kuchyně. Pokřtěná je ta duše, chodí k zpovědi i k přijímání, poslouchá v kostele kázání, učí se katechismu na křesťanském cvičení, a přece se bojí škalníka i mužíčka, ohnivého muže i světlíčka, divých žínek i můry. Věří v pověry, kouzla a čáry, dává si zaříkati ourok,^[13] psotník i vohnipál.

Duše tohoto lidu miluje les a hory. Lne k nim jakousi podivnou láskou pohanskou, která jí nahání strachu, ježto všechny síly nečisté skrývají se ve skalách a lesích. Divoká honba,

devítihlaví draci, obludní hadi, ptáci a zvířata mluvící lidskou řečí, plačící Meluzína, ale také rajské zahrady, poklady zlata a drahokamů, zázračné koření skrývá se v těch lesích. Tímto temným pudem vedeni, rvou se zdejší lidé o lesy, jako by to byl nejvyšší statek jejich, jako by v nich ležela jejich spása.

„Kdo pochopí duši lidskou?“ povzdychla si paní komisarka a znovu měla pocit, jako by narážela hlavou na zeď.

Všecko jako by se dnes proti ní spiklo. Starý její neduh, hlodající na kořeni jejího života, ozýval se dotěrněji než jindy, hlava jí pobolívala, děti křičely vedle v kuchyni, teď se dala Dorinka do pláče. Jistě jí zas někdo zavadil o bolavý krček.

„To dítě je mučedník,“ povzdychla si matka. „A proč trpí? Za čí viny?“ Ten dětský nářek přímo ji bodal do mateřského srdce, neboť věděla, že Dorince pomoci nemůže, ač už ji tolik lékařů vidělo a tolik peněz na její zdraví obětovala. Vzpomněla si na svá šťastná dívčí léta, kdy se těšila bujarému zdraví a bezstarostnému životu. Domov vynořil se jí před očima, slzy jí skočily do očí a pojednou zalomila ruce a zanaříkala: „Proč? Proč jenom mě vdávali?“ Až se lekla, když hlasitě vyslovila, co už dávno a čím dál tím úporněji dralo se jí do hlavy.

Věděla, že jinde se nepotěší, nezapomene na všechny strasti života, než vyjde-li si do přírody.

„Půjdu, kam mě oči povedou,“ umiňovala si. „Všecko tu dnes na mě padá, chce mě zavalit, udusit a rozdrtit. Musím ven, ven!“

Často našla útěchu v zábavě s dětmi, ve svém péře anebo četbě, dnes však ji nedovedlo nic upoutati, povznéstí její skleslou mysl. Naopak, přímo s odporem odvrátila se od stolu, na kterém psala pohádky i obrázky, neboť si v té chvíli znovu vzpomněla na jízlivou kritiku ve Květech, kde jí přísně vytýkali, že její pohádky nejsou národní, že je nebéře z úst lidu, ale sama si vymýšlí a přizdobuje. Zahlédla na tom stole list nakladatele Pospíšila, kde si stěžuje na malý odbyt Pohádek, jen aby jí mohl utrhnouti pár zlatek na hubeném honoráři. Také tam ležel seznam jakýsi, řádka jmen a při nich peněžité obnosy tak nepatrné, až se Němcová při pohledu na ně zarděla. To byla sbírka ve prospěch průmyslové školy, kterou na žádost pražských vlastenců v městě podnikla. S jakým novým nepochopením se tu setkala! Jaké kousavé poznámky musila vyslechnout, když chtěla v městě zakládat dětskou opatrovnu!

Nemyslila na to, co dělá. Podle zvyku posazovala si na hlavu před zrcadlem slaměný klobouk se širokou střechou, vázala si pod bradou jeho široké, růžové stuhy, sáhla po slunečníku a tiše, jako zlodějka, aby ji děti neslyšely a nechtěly s ní, vyšla ze svého bytu.

„Kdyby mě město chápalo! Ba, kdybych tu našla aspoň jedinou jednu věrnou, oddanou duši, které bych si mohla postěžovat, lehčeji by se mi žilo.“

Její smutné srdce v té chvíli jasně a určitě zvolalo: „Faster!“

„Ano, ten a pak Sládeček, ten také,“ usmála se Božena smutně při té myšlence. „Ale těm právě se musím vyhýbat, aby si šosáci nebrousili své utrhačné jazyky na mé i jejich cti. Především vlastní muž kdyby měl smysl a pochopení pro mé snahy a tužby, lehčeji by se mi žilo,“ zatoužila vroucně. „Ten má však v hlavě úřad, představené a službu. Ve své ženě vidí jenom bytost, stvořenou pro jeho rozkoš a domácí pohodlí, a tak nezbývá, než to všechno sama trpět a snášet, až pod tím křížem klesnu. Kdy to bude? Jak dlouho to vydržím?“

To už kráčela po Hořejším předměstí, kde z otevřených oken pronikal ven klapot a rachot punčochářských i kalounkářských stávků. Největší hluk tropila „Šnáblojc fabrika“, ze které zazníval i zpěv tkalců a hlavně děvčat snovajících útkové cívky do tkalcovských člunků. Před domy sušily se „stávkové“ punčochy, ženské, jako oheň červené, i šedé, dlouhé, „myslivecké“ s bělavým okolkem, naražené na bukových deskách, vykrojených ve formě nohy, rukavice s palcem i nízké ponožky. Němcová přidala do kroku, aby se co nejdříve octla v tiché přírodě, zahrnula kolem mlýnů vpravo a široká, pohodlná silnice draženovská vlídně ji vítala.

Pustila se po ní, šla a šla všechna v sebe ponořená, nemajíc dnes očí pro okolí, pro pole a louky, pro stromy a květy, pro hory a doly, jenom těžký její smutek šel s ní věrně a nerozlučně. Pouta ji tížila, zařezávala se hloub do masa, šedivý prach usazoval se jí na střevíce a chytal se okrajů širokých, bohatě zřásněných suků. Rozpjala slunečník a hlava její octla se v stínu.

„Paní, počkejte na mě,“ slyší za sebou zřetelné volání. Ohlédla se a spatřila starou selku s bílou plenou na hlavě a rákosovou mošnou na ruce, a proto se ráda zastavila.

„Honím vás už od města a ne a ne vás dohnat. Vykračujete si jako panna. Do smrti bych vás nedochytila, tak jsem si musila dodat kuráže a zavolat na vás. Já chodím sama tuze nerada. V páru cesta lepší utíká.“

„Což mě znáte?“ usmála se Němcová na řečnou babičku a sama hned přemýšlela, viděla-li ji někde a kde.

„Abych vás neznala! Mluvit jsme spolu, pravda, ještě nemluvily, ale znám vás dobře od vidění a potom náš sedlák chodí k vám a do nebe vás vychvaluje.“

„Vy jste z Draženova?“

„Ale kdepak z Draženova! Já jsem až z Postřekova od Hojdů. Jsem jejich vyjmkářka.“

„Kdepak jste mě viděla? Nepamatuji se –“

„U nás v Postřekově jsem vás viděla. Tenkrát, víte, jak vás tam přivedl k Buršíkům pan páter Faster s učitelským mládencem z Klenčí. Zrovna o Třech králích to bylo.“

„Už vím. Finančníci tam tehdy honili chlapce se solí,“ vzpomínala si Němcová.

„Ba právě!“ svědčila radostně babička. „Všechněm jste se nám líbila, dívali jsme se na vás jako na obrázek.“

„A odkudpak jdete, že jste už cestou celá schvácená?“

„Ach bože, zdaleka. Jdu až z Hiršova. Nemůžeme zapomenout u nás na pana pátera Schneidra. Krví jsme pro něho plakaly, když nám z Mrákova odešel, a tak jsem se tam vydala už včera na noc. Ráno jsem si přivstala na jeho mši svatou, potěšila jsem se pohledem na něho, i pár slovíček se mnou promluvil. Celá jsem na duchu okřála a běžím teď zase jako koroptev k domovu.“

„To musíte jít takový kus cesty? Vždyť se mi všechno zdá, že Hiršov leží až někde za Kdyní.“

„Kdyň nám zůstane vlevo. Chodíme přes Mrákov, Kyčov, Studánky a Hájek rovnou do Hiršova. Dobré čtyři hodiny cesty musíme tam šlapat. Chodívaly jsme ještě dál. Někdy jsme šly až do Klatov k Panynci Marii anebo do Bavor k Boží krvi.“

„Takový kus cesty! A k tomu do Němec!“

„To mi nevadí! Rozběhnu se tam, jak mě něco tlačí, a vždycky se tuze potěším. Umím česky jako německy. Sloužívala jsem zamlada v Ronšperku.“

„To byste však neměla dělat. Pročpak nejdete raději někam k českému knězi a do českého kostela. Vždyť se přece říká ‚svůj k svému‘. I vrána k vráně sedává a rovný rovného si hledává. Já bych se do Němec nešla modlit.“

„Pravda, říkává se, že se má každý pták držet svého hejna,“ v rozpacích svědčila výměnkářka, ale na hlase bylo znáti, že tak činí nerada –

„Kde cikán, tam krádež, a kde Němec, tam faleš,“ příkře, úsečně ozvala se paní Božena a tím výkřikem jako by se jí ulevilo.

„Nehněvejte se, paní, ale nám to vykládá náš velebný pán jinak.“

„A jak by vám to mohl vykládat?“ překvapeně optala se paní Božena.

„Říká, že na tom nic nezáleží, kterým jazykem člověk mluví, mluví-li česky nebo německy, francouzsky nebo uhersky, jenom když jazykem nekleje, nelže, nenadává, nepomlouvá, ale mluví pravdu, chválí a velebí Pána Boha.“

„To že vám říká?“ v rozpacích podivila se Němcová. „Ano! Vyložil nám, že když Pámbů stvořil svět, všecka země byla jednoho jazyka a jedné řeči. Ale když pýcha pozdvihla lid proti Bohu, když počali stavěti babylónskou věž, rozhněval se Pámbů a za trest jim zmátl jazyky, takže teď jeden druhému, Čech Němci, Němec Maďaru, Maďar Francouzovi nerozumí. Ale tuto musí přestat. Až se lidstvo polepší, až se mu pýcha z hlavy vykouří, utvoří lidé opět jeden ovčinec, který bude spravovati jeden pastýř a ve kterém má panovati jedna jediná řeč.“

„A která?“ vydechla Němcová, jež napjatě poslouchala. „Všecko se mi zdá, že německá, neboť touto řečí mluví všichni páni mezi sebou, slyšíme ji v úřadech i ve školách, ta bude asi panovati. Proto se nemají Češi prát s Němci kvůli řeči, to je zbytek pohanství a následek hříchu. Čím méně řečí bude se ozývatí světem, tím bližší budeme království nebeskému.“

„To vám všecko vykládá pan páter Schneider?“ optala se znovu paní Božena a hlas se jí třásl vnitřní nevolí.

„Ano. On i jeho farář Kašpar Černý, stejně svatý muž, jako je páter Gabriel. Dlouho se spolu hledali, až se sešli. Nepamatuji si všecko a také to nedovedu tak pěkně povědět jako on.“

„Česky vám to v Hiršově povídají?“

„Ovšemže česky, abychom rozuměly. Česky káže i zpovídá náš miláček, ale ostatní pobožnost celou vede jen latinsky a německy.“

„A vy mu věříte?“

„Jakpak bychom mu nevěřily! Vždyť je to zrovna svatý člověk. Žil tu mezi námi a poznaly jsme ho. Tak pobožného kněze aby svíčkou pohledal! I v noci vstával a chodil se modlit do kostela. Když zvonilo poledne nebo klekání, ať stál kde stál, hned si klekl na zem, třeba na cestě do bláta, klobouk s hlavy smekl, ruce sepjal a hlasitě se modlil, aby dal dobrý příklad.“

„Proto nemusí býti svatým. Právě naopak! Taková veřejná, na odiv stavěná pobožnost málokdy voní upřímností, obyčejně páchne pokrytectvím.“

„To snad, paní, ne,“ lekla se selka. „To byste špatně znaly pátera Gabriela, ten se modlil ustavičně, ať ho lidé viděli nebo ne.“

„Nerada bych mu křivdila, neboť ho opravdu neznám. Stále však slyším, jak naň všude ženské vzpomínají, jak za ním do Hiršova chodí, a to se mi zdá, že není v pořádku, máte přece své kněze doma.“

„Nu máme, pravdaže máme,“ svědčila selka v rozpacích. „Také s nimi dobře vycházíme. Žádný z nich však nemůže se měřit s páterem Schneidrem. On je, zlatá paní, ve všem rozdíl, i v kněžích. Není kněz jako kněz. Co tu žilo mezi námi všelijakých kněží a žádný nemohl zaklíti Lomikara, až teprve panu páteru Gabrielovi se to povedlo.“

„O tom slyším poprvé. Jak se to stalo?“

„Jen se na to v Klenčí optejte, tam vám povědí, jak se pral Schneider s Lomikarem.“

„A kdopak vyhrál v té pranici?“ usmála se Němcová vědouc, že tou otázkou pobídne selku, aby počala vypravovat.

„Kdož jiný než Schneider! Když jsem to nakousla, tož vám to povím celé. Lomikar leží pochován v Klenčí v kryptě před velkým oltářem, ale pokoje v tom hrobě neměl. Noc jako noc vycházel z krypty, jak odbila dvanáctá, a toulal se krajem. Jednou ho viděli seděti na černém koni, jindy běžel jako černý pes s ohnivým jazykem v tlamě, jindy zase seděl v černém kočáře jako zaživa a projížděl se lipkami před Trhanovem. Nejčastěji však bloudil lesem po zákopu jako světlíčko, někdy také jako ohnivý muž. V Klenčí jej vídali po celý advent, jak vyšel po klekání z krypty, přeskočil zahradu, co bývala kdysi hřbitovem,

Zahoříkuc dvorem dostal se na Záhumence a pěšinou pustil se po Křivé cestě vzhůru k lůsům.“

Stařena se zachvěla, jak ji ta pouhá vzpomínka vyděsila.

„A vy tomu opravdu věříte?“ usmála se opět paní komisařová.

„Jakpak bych nevěřila, co jsem na své vlastní oči viděla!“

„Vždyť jsou to pouhé plyny, vystupující z bahen a močálů. Možná že i krypta pod kostelem topí se ve vodě a bahně.“

„Pán Bůh vás chraň,“ pokřižovala se výměnkářka. „Nemluvte tak rouhavě, aby vás to nepotrestalo a samo nepřesvědčilo.“

„Nevěřím v žádná strašidla.“

„Ani na lesní panny a divné žínky? Na divokého honce a skalníka?“

„Nevěřím a neuvěřím.“

„Paní, chybujete. Nečistá síla vychází z lesů, to říká i velebný pán Schneider. Někdy o pravém poledni, někdy večer, jindy o půlnoci, ba i ráno vychází z lesa pokušení na člověka. Když chodíme do kostela na roráty, vidáme pod lesem v Lachcích světlíček celé roje. Les má svá práva. Tajemství lesa nikdo nevypátrá, tomu věřte.“

„To všechno žije ve vašich představách. Při vaší zimní jednotvárné práci, u kolovratu na přástkách a hyjtách rodí se strašidla. Jakmile se začnou večery dloužit, mlhy válet se po horách, tma houstnout, tu si krátíte čas takovým planým povídáním. Měli byste čísti knihy a noviny, abyste ducha jinak zaměstnali.“

Hojdová nemohla pochopiti tak odvážnou řeč a pro jistotu se ještě optala:

„Ale na zařikávání věříte? Vždyť říkali u Buršíků, že vás viděli u vlkanovského hyclíka, když tam přivezli starého tátu.“

„Nevěřím ani v to. Divím se, jak se vaše víra snese s pověrou. Nevěřím v žádnou zázračnou moc kočiček, březových proutků, drnečků, práskání bičů, jak to provádíte před prvním májem, kdy honíte čarodějnice, aby vám neokouzly dobytek. Nechme toho však, vím, že vás nepřesvědčím, a dopovězte mi, jak ten kněz zaklínal Lomikara.“

„Kdepak jsem přestala,“ rozmýšlela se chvíli selka, hned však si vzpomněla: „Už vím. Povídala jsem, jak Lomikar vyváděl. V trhanovském zámku nikdo nechtěl ani zůstat, protože každou noc pobíhal komnatami jako divoký a takové rány otřásaly zámek, jako by se všechny halmary, truhly, stoly a židličky kácely, ačkoli ráno všecko stálo pěkně na svém místě. Proto prý trhanovská vrchnost nedrží se v zámku, ale ustavičně se toulá světem. Mnoho kněží už se pokusilo ho zaklít, ale každý musil před ním s hanbou utéci, když mu začal veřejně vyčítat jeho nejtajnější hříchy.“

„A páteru Schneidrovi nevyčítal nic?“ nezdržela se paní Božena, které se ta okatá svatost hiršovského kaplana zřejmě nelíbila.

„Počkejte, až dopovím,“ usmála se selka sebevědomě.

„Tak když Lomikar vyváděl čím dál tím hůř, když si myslel, že ho nikdo nezpanuje, když už se kdekdo bál večer vystrčiti hlavu ze stavení, dostal se do Klenčí za kaplána páter Schneider. Byl teprve nedávno od pana biskupa v Budějovicích na kněze posvěcen. Když však viděl, co se v Klenčí děje, neřekl nikomu nic, jenom si pozval kostelníka, aby mu držel kropáč se svčnou vodou a svíčku. Sám si oblékl rochetu a štólu, do ruky vzal knížku, a jak se blížila půlnoc, vydal se do kostela.“

„Toť zní jako v pohádce. Neudělal kolem sebe svčnou křídou kruh?“

„Také že udělal, aby k němu neměl Lomikar přístupu a nemohl jej roztrhat.“

„Tak co se dělo dále?“

„No dalo se, dalo. Kostelník vypravoval, jak na věži ještě ani neodbila půlnoc, už se zdvihl kámen a Lomikar tu. ‚Zaklínám tě Bohem živým‘, počal hned čisti kaplan z knížky a kropiti svčnou vodou. Lomikar se svíjel jako had a křičel: ‚Zloději! Nech mne, zloději!‘

‚Co jsem ukradl?‘ přestal se hned modlit a kropiti Schneider a podíval se přísně na Lomikara.

‚Vajíčka kradls vlastní matce,‘ soptí Lomikar.

‚Ano, ale jen proto, abych si koupil papír, pera a inkoust, abych se mohl vzdělati, státi se knězem a tebe zaklít.‘

‚Rodiče jsi neposlouchal. Otec chtěl z tebe mít ne kněze, ale hodináře.‘

‚Ano, ale já chtěl býti knězem, abych měl moc nad tebou.‘

„Oko jsi si jehlou vypíchl, zmrzačils se na těle.“

„Ano, ztratil jsem oko, kterým vchází pokušení do srdce člověka, ale zbylo mi oko, kterým mohu číst Písmo a silou jeho tě zkrátit.“

Tak se hádali, až Lomikar zmlkl, padl naznak jako dřevěný, kámen se za ním sám zavalil, páter Schneider doříkal modlení a právě udeřila na věži jedna hodina po půlnoci, když se vrátil do fary. Kostelník vypravuje, že pátera Schneidra doprovázel, že byl zpocen, jako by jej z vody vytáhl, a bledý přitom jako křída. Nedivme se, potýkati se s takovým d'áblem není žádná hračka,“ skončila selka a oddechla si. Také ona se zapotila hrůzou toho líčení, neboť prožívala v duchu celý zápas, kterému svatosvatě věřila. Tváře jí plály a oči zářily nadšením i obdivem.

„Na sto let ho zaklel, na celých sto let má celý kraj od něho pokoj,“ zavelebila ještě, jako když dobrou míru kupec ovršuje nádavkem.

„A proč jej nezaklel na věky věkův?“

„Takovou moc nemá žádný kněz, ani biskup. To by mohl jenom papež a ten k nám z Říma nepojede.“

Božena Němcová nevěděla, má-li se smát či zlobit či snad věřit tomu, co jí tu ta selka tak svatosvatě povídá. Povzdychla si jen a náhle zaplavila jí srdce znovu těžká lítost, že se jí chtělo až zaplakat.

„Vy mi asi, paní, nevěříte,“ zchladla teď selka, zadívala se na bledou tvář své milé průvodkyně a celá také zesmutněla. Zabolelo ji, že někdo může, byť jenom myšlenkou, pochybovati o svatosti a moci milovaného kněze.

„Nevěřím, milá teto, a neuvěřím, dokud sama nevidím,“ ozvala se paní Božena, „a vy byste také neměli všemu a každému tak lehkomyšlně věřit.“

„No, nevěřících Tomášů běhá mezi námi také dost. Pan páter Schneider to dobře ví a varuje nás před nimi jako před prašivými ovce. Pán Bůh chraň, abych vás tím chtěla urazit, ale zaradovala bych se, kdybyste mohla míti pátera Gabriela tak ráda, jako máte vsecky nás.“

„To nemohu,“ upřímně odpověděla Němcová, „ačkoli mi až dosud neublížil, přece si myslím, že by také on neměl rád mě.“

„Vás musí míti každý rád. Jenom ty noviny byste neměla dávat mužským číst. Darmo je to plete a pan páter Schneider říká, že noviny si vymyslíl ďábel a sedláci že nemají čísti, i vrchnost že to zakazuje.“

„To že říká? Tak lže ten váš velebený velebníček,“ skoro vykřikla paní Božena, až se selka lekla.

„Lhát, nelže. On jistě věří, že knížky a noviny lidi zbytečně dráždí, budí v nich světské, často i hříšné myšlenky, odvádějí je od Pána Boha, některé že jsou i nakažené jedem nevěry nebo kacířství a s těmi že nejlepší do kamen.“

„Spáliti je!“

„Ano, tak! Církev že upalovala nejen knížky, ale i nevěrce a kacíře a dobře že dělala. I u nás že upálila Husa.“

Božena Němcová toho déle nesnesla. Zastavila se a řekla: „Musím se vrátit.“

„Snad jsem vás nevědomky tou hloupou řečí nepohněvala? Musíte odpustit, neumím s pány mluvit, o mně platí: co na srdci, to na jazyku,“ počala se omlouvat Hojdová a strach i úzkost se jí opravdu dívaly z očí.

„Neurazila jste mě,“ vážně promluvila paní komisařová na odchodu, „ale nevědomky jste mě zarmoutila. Snad nedovedete pochopiti moji bolest, to však vám pravím upřímně, že ten pan páter Schneider může býti horlivý kněz, ale křesťanem není.“

„Propánaboha, co to povídáte?“ lekla se teď selka.

„I já jsem upřímná a nedovedu se přetvařovat, i když vás svou pravdou také zarmoutím a když i vás moje slova zabolí. Kristus Pán miloval všecky lidi, nikoho nechtěl upáliti, mluvil i s kacíři, farizeji a zákoníky, ba stýkal se i s hříšníky a tak i my máme činiti. Kdo učí něčemu jinému, není v mých očích dobrým křesťanem. Jen sama o tom přemýšlejte a jistě mi dáte za pravdu. Buďte spánembohem a pozdravujte vaše mladé i Buršíkovic.“

„Zdrávi vzkazovali,“ poděkovala selka celá nesvá, zaražená, v duchu rozpoltěná, nevědoucí komu teď věřit.

Paní Božena se víc neohlédla a pružným krokem odcházela.

„Jaká nesnášenlivost! Jaká hrozná neláska číší z těch slov,“ šeptala si cestou a volky nevolky musila dále mysliti na ten rozhovor. Neohlížela se nalevo ani napravo, nic neviděla ani neslyšela, šla silnicí jako mlhou a jen se jí ustavičně zdálo, že vidí tvrdou, ohromnou ruku jako tlapu, jež drží Chodsko za hrdlo a svírá je. Nebyla to jen ruka pátera Schneidra, ale i ruce vrchnostenských úředníků, ruce pana krajského v Klatovech, ruce vídeňské vlády, ruce vojáků i zámeckých biřiců... Všecky ty ruce splétaly se v jedinou a ta škrtí už ne Chodsko, ale celý národ, až dech mu dochází...

„Vrchnost je nám Bohem dána, tu musíme ctít a rádi dávat císaři, co je císařovo, i Bohu, co božího jest,“ znovu táhne jako ledový vítr ne hlavou, ale přímo srdcem Boženy Němcové, až se otřásá zimou a cítí, jak jí v zahradě její duše mráz připaluje nejohavnivější květy. „A to mi řekne žena, v jejíchž žilách koluje buřičská krev rebelantů, kteří se dali raději věšet, umírali jako hrdinové na popravišti a v žaláři, než by ohnuli koleno před cizí vrchností, a ne před českým králem.“

Teď jí teprve napadá, co všechno měla selce ještě říci! Nebyl Kristus revolucionář? Poslechl Heroda? Poslechl Piláta? Zapřel před nimi své přesvědčení? Ano, musíme poslouchati vrchnost, ale svou, českou! Což jsme němá tvář, pouhý dobytek, který nemá své vůle, či jsme stvořeni k obrazu a podobenství božímu? Což si nemá každý národ zvolit svoji vrchnost? Svrchovanost národů, lidská práva, spravedlnost a pravda, svoboda – to všechno smí se tak beztretně šlapati nohama? V tom mají klenčtí sedláci pravdu, že se brání Němcům.

Srdce jí pukalo bolestí, musila si někomu postěžovat, vyplakat se i vybouřit, neboť náhle jí zavalila hořkost a takový hněv, že by se třeba prala s celým světem, jen aby tu strašnou křivdu zlomila, dopomohla národu k vítězství a volnosti...

„Ale komu jen? Komu?“ ptala se zoufale. Muž přetížen úřadem dychtí po klidu a pokoji, děti jí nerozumějí, před Fastrem musí utíkat, aby se město nad ní farizejsky nepohoršovalo, a tak v té louži, ve které musí dýchat, nemá sesterské duše, která by ji pochopila i potěšila.

V Praze kdyby mohla žít, rozletěla by se rovnou k Bohuslavě, našla by ji u Staňků anebo Fričů, srdce by jí otevřela dokořán, svěřila by se jí se vším, co právě slyšela a co jí jako kámen leží na srdci.

„Piš jí!“ jasně, určitě ozval se teď rozkaz v srdci Boženině a hned pocítila úlevu. „Co asi dělá? Jak se má? Ach, ta má jiného muže! Čelakovský! Básník a učenec! Universitní profesor

vratislavský! Slavný spisovatel! Toť něco jiného než finanční komisař!“ Jako jiskry kmitaly se jí hlavou vzpomínky promíšené bolestí i závistí!

Ano, dlouho jí nepsala! Musí jí psát! To už se rozhodovala doma, a sotva odložila klobouk a rukavičky, tak jak v tom řeřavém ohni stála, vzala papír a už psala. Psala, co jí srdce diktovalo, věty samy se jí v hlavě rodily, samy na papír se řadily, ruka se proměnila v pouhý stroj a psala... „Ten selský lid je moje radost; vždy okřeju, když mi podá selka mozolovitou pravici a upřímně se zeptá: „Nu, paní, jak se máte? Proč tak dlouho k nám nejdete?“ Co zde v několika vesnicích pravá zkáza, je ten v peklo prokletý jezuitismus!“ Před duševním zrakem mihli se jí oba hiršovští kněží a hned pokračovala: „Jsou zde nablízku dva jezuité, od tak řečeného bratrstva, blázni! Ale nemáte pojmu, jak ti ubohý lid zbalamutili, do miziny přivedli, takže chodí jako bludné ovce. Ani pomyslit na to nechci, neřkuli, abych o tom psala. A toho stohlavého draka se nesmí žádný dotknout! Ještě bude muset hezky dlouho slunce svítiti, než tady všecka tvrdá kůra roztaje. Když lítal svatý Duch po světě, na ten zdejší koutek zapomněl. Abych vám popisovala školy a tu všecku zdejší správu, toho ode mne nežádejte, žluč by mi pukla.“ A Němcová opravdu pocítila, jako by se jí jed rozléval žilami. Sevřela pero ještě silněji a pokračovala: „Od prvního, to jest pana děkana, až do nejposlednějšího úředníka nestojí za nic víc, než aby je hodil přes plot. Od zdejších měšťanů měla jsem dostat bití, a to proto, že jsem napsala, tovaryši že okna tlukou, že spávali za starodávna nazí a že jsou po tu dobu pověreční. Nejdu ani krok, kromě do vesnic, a o ty zdejší honorace se pranic nestarám.

Selský lid je sice nevzdělaný, ale hodný, a s tím já nejraději zacházím.“^[14] Oddychla si, položila pero a řekla s čistě ženským úsměvem: „Zaplat' Pán Bůh! Už je to venku! To se mi ulevilo.“ Přečítala si znovu napsaný dopis, sem tam opravila v něm některou písmenku, až se znova zadumala nad větou: „Já si připadám jako temeno Čerchova, na něž se z okna dívám, když je ohromné balvany šedých chmur zahrnují a tísní!“ A jako před vycházkou, tak i teď po svém návratu, když se už první šero vkrádalo do pokoje, pocítila, že se jí v samotě opět vkrádá do duše staré hoře, stará nespokojenost, a teskné myšlenky počaly ji obletovati jako černé kavky nedalekou hradní věž.

Seděla u okna opředena jemným smutkem, hlavu opřenou o ruku a temné oči její dívaly se na Čerchov. Viděla zřetelně, jak se zdvíhá těžce od země a celý lesem zarostlý pomalu, namáhavě pne se do výše. Táhlý jeho hřbet jako by se vlnil, hned se vyšvihne k nebi, hned zase klesne k zemi. Česká studánka, Pískavá smouha,^[15] Černovrší, Na rovině, Sedlová jedle, Malinová hora, Malý Čerchov, tak se jmenují ty skalnaté vlny, po nichž jako černá pěna šumí

staleté lesy, zpívají brávníci, procházejí se jeleni i srny, kde každou zimu zastřelí vlka, chytí do želez divokou kočku a rysa a kde lišky dávají Němcům dobrou noc...

Ale také tam bolestně pláče matka země. Pod ohromnými balvany v hlubokém stínu lesním totiž jako tiché oči hledí k nebi čisté studánky, chráněné jako brvami něžnými vějíři zlatého kapradí. Plachým krokem přichází k nim lesní zvěř, ptáci usedají na jejich okrajích, děláci dříví, hajný i myslivec je někdy navštíví, uhasí jejich křišťálovou vodou svoji žízeň a zase odejde... Studánky pak pláčou steskem, drobné praménky vytékají z nich, prodírají se po vrásčité tváři mezi kořeny a kamením, spojují se v potůčky, až se sejdou všecy v Černé řece, Čerchovce, ve Studené či Teplé Bystřici a hlučně pak žalují na nevděk lidský...

Ano, i les má své bolesti, své otevřené, hnisající rány, jež nic nezahojí... I ty vidí teď v duchu paní Božena.

Z temene horského pásma valí se po příkrých stráních dolů do údolí bukové, smrkové i jedlové porosty, překračují skály, mohutnými kořeny zachycují se cestou o každý balvan, klopýtají přes kamení, vnikají do každé skuliny, proplétají se navzájem jako hadi, mohutné kmeny nad nimi jako sloupy nesou jehlancovité koruny, jejichž větve se objímají a líbají. Ale pak se náhle zastaví les. Prudce se uhně nalevo i napravo, aby teprve kus cesty dál opět se spojil. Čeho se bojí? Před čím to ustoupil? Lekl se mokvajícího vředu na skalnatém těle Čerchova a štítivě od něho se odtáhl. „Svinčský behno“ se rozvaluje na dně hluboké prolákliny. Záludná mlaka,^[16] plná slatiny, kterou prosakuje stojatá voda temenců,^[17] skrývá se tu ve svém zrádném klidu. Slatinné pole vodní pokryto je sítinou, rákosem, ostřicí, skřípinou, orobincem, šípatkou, rdestem i okřehkem, po jeho okraji plazí se různé mechy a řasy, valí se kamení, hnijí větrem skácené, i s kořeny ze země vyrvané smrčiny, bují kapradí, přeslička a jiná lesní buřeň, a to všecko utkává jakýsi plášť, kterým milosrdně přikrývá tento plísni a bahnem páchnoucí vřed na těle Čerchova...

Vysoký les neodvažuje se sem vkročit, neboť ví, že jej zde čeká jistá smrt a zkáza. Jenom lesní chebdí,^[18] olše, lísky, vrba, habr s jívou, osika a jiné křoví opatrně tvoří jakousi hráz mezi zrádnou bažinou a poctivou půdou lesní, pokouší se co nejbliže přistoupit k mokřadlu, hned však i ono bojácně ustoupí, jakmile počne se mu půda trásti pod kořeny –

A přece i přes tento bažinatý údol, přes tuto nebezpečnou slat' vede cesta. Paní Božena ji zná, kráčela po ní nedávno, když se jí zachtělo spatřiti pralesní přírodu v celé její panenské kráse. Sám starý myslivec Pavelka vedl ji sem asi před týdnem z Výhledů. Převedel ji přes blatovisko

po úzké cestě dlážděné hatěmi, jež se pod nohou sice houपालy, ale nepovolily. Noha se do bahna neprobořila... To všecko vidí v duchu paní Božena, když se však zadívá teď v podvečer na čerchovský vrchol, na jeho nejvyšší hrb, spatří tam seděti jako čepce ohromné kupy šedých mlh.

„Ráno, až vstane slunce, to je rozpráší,“ vzdychla toužebně paní Božena. Vtom kdosi nesměle zaťukal na dveře a vyrušil ji z jejího snění.

„Račte odpustit, milostpaní,“ ozval se na prahu pokorný hlas pátera Fastra. „Čekal jsem u Ibšra na poštu. Došly nové časopisy. Když jste nepřicházela, zmocnily se mne obavy, nestůněte-li snad, a dovolil jsem si vám je přinést.“

„A dobře že přicházíte,“ pohodila paní Božena směle hlavou, jako by chtěla odhoditi všechny ohledy. „Znáte pátera Schneidra z Hiršova?“

„Jak bych jej neznal! Vždyť jsem s ním přece kaplanoval v Klenčí celý rok. Celý rok jsme pod společnou střechou spali, u jednoho stolu jedli a v jednom chrámu Bohu sloužili.“

„Co o něm soudíte? Odpovězte mi upřímně.“

„Odpovím, neboť úsudek o něm je všeobecný. Neznám většího fanatika, než je páter Gabriel Schneider. Světec, ale fanatik!“

„Vypravujte mi o něm.“

„Kde bych měl začít? Začnu s Klenčím. To byla první jeho kněžská štace. Pln svatě horlivosti přišel jako osobní kaplan slepého faráře Strádala. Jako žhavý hrnul se do práce, všude a ve všem viděl hřích a všecko chtěl rázem hned přes koleno zlomit. Račte už věděti, že na Chodsku panuje starý zvyk ‚volát na divčata‘. Přijde hoch, zaklepá na okénko, za jehož mřížemi spí jeho dívka a snad i příští žena. Popovídají si, sem tam dojde i k větší důvěrnosti, neříkám právě, že se spolu u toho okénka modlí. Toto chtěl přetřhnout stůj co stůj v Klenčí páter Schneider. Pozdě večer za hluboké tmy vycházel z fary, ba i v noci vstával a plížil se jako duch spícím městečkem. Když dopadl pak Vávříkuc Josefa pod okénkem Krutinuc Hanči, strhl křik, ponocného volal, křičel na policajta, hrozil žalobou, ba i v kostele z kazatelny to veřejně pokáral. Jeho očištné snahy měly však zcela opačný výsledek. Mužské chase jako by stříkl jedu do žil, a když si opět vyšel horlivý kaplan na noční obchůzku, zachránil ho jedině starý Krutina, který nespál, a jakmile páter Schneider bolestně vykřikl, skočil oknem přímo do chumáče, vytrhl chase chvějícího se kaplana z rukou, doprovodil ho

jen tak v podvlíkačkách až k faře a tam ho napomenul: „Mají pokoj, velebný pane! Tuto dycky byjvalo ha bure. Světa nepředělají, tak se do toho nepletou.“ Tak to skončilo v Klenčí.“

„A což jinde byly korunovány jeho snahy lepším zdarem?“ pobídla Němcová Fastra, když se odmlčel. Patrně vzbudila v něm ta osvěžená událost plno i jiných vzpomínek.

„Nevalně,“ pokračoval kněz. „Zanevřel na Klenčí, na slepého Strádala i na mne za to, že jsme s ním nesouhlasili a nepodporovali jsme jeho snahy založiti na osadě ‚bratrstvo‘. Biskup jej poslal z Klenčí do Mrákova. Tři léta se na té nové osadě doslovně rval s osadníky a podařilo se mu rozdvojit je na ‚vyvolené‘ a ‚zavržené‘. Jako u nás i tu shledal určitý počet žen a dívek, seřadil je v ‚bratrstvo‘ a udělal z nich povolný nástroj svých náboženských snah a tužeb. Donášely mu z celé osady, kde se co šustlo, sháněly různé klepy o mužích i ženách, ba i o kněžích, předstihovaly se v náboženských cvičeních a zvláštních pobožnostech, měly doma oltářičky a sošky, které oblékaly do všelijakých šatiček, a v tom se vybíjela celá jejich zbožnost. Na devět zámků zavřena a sedmerou pečetí zapečetěna zůstávala před nimi kniha křesťanské mystiky a askeze, do které se sice hroužil páter Gabriel, jiné však do ní potopiti nedovedl. Jsem jist, že Schneider se bičuje, nosí na nahém těle zíněné roucho, spí na holé zemi vedle postele, vystlané prachovými peřinami, které mu jeho ctitelky uchystaly. Jemu však to nepůsobí bolest, ale rozkoš.“

„Toť blázen,“ usmála se paní Božena, dál však pozorně, zvědavě poslouchala.

„Mnoho světců podobalo se bláznům. Svět je nemůže pochopit. Šíří však kolem sebe svatozář, vyzařuje z nich tajemná síla, které zvláště ženy lehce podléhají. Zamilují se prostě do něho. Páter Gabriel stal se mnohým takovou modlou. Líbí se jim jeho bledé tváře, ohnivé oči sálající vnitřním nadšením, na kterých nelze poznati ani té nejmenší vady, ačkoli má pravé oko osleplé. Líbí se jim jeho zdravé zuby, líbezný úsměv i sladký hlas, ba líbí se jim i jeho hrozby a tresty. Letí k němu jako mouchy k hrnci medu. On jim znamená Boha, ráj, blaženost nebeskou, s jeho osobou všecko to stojí a padá. Schneider také dovede v jejich srdcích rozezvučeti nejjemnější struny. Velebí v kázáních čistotu panen, důstojnost žen, mučednictví a utrpení matek. Když se rozhovoří o tom, co zkusí matka, než vychová dítě, jaký prožije strach a jakou úzkost, když se sklání k nemocnému miláčkovi, jaký meč bolesti proniká její srdce, když klade dítě do rakve a do hrobu je vyprovází, tu žádné oko nezůstane suché, všecky by pro něho do ohně skočily a jsou šťastny, smějí-li mu ne ruku, ale jen rukáv kleriky políbit, dotknouti se ho, nabídnout mu nějaký dárek, jen aby jeho oči na nich spočinuly, aby se na ně usmál a promluvil. Na tomto povrchu však zůstává všecko jeho snažení, tímto pouhým

nátěrem musí se spokojiti u svých oveček páter Gabriel. Není jeho vinou, že nedovede přeroditi jejich duše, roztaviti je a přelíti.“

„Co je tedy tím vinno?“

„Zdravá přirozenost zdejšího lidu, málo vyvinutý smysl pro všechno nadpřirozené, neviditelné a nehmatatelné. Na chvíli odpoutá je od země, pozdvihne je, jakmile však pomine kouzlo jeho osobnosti, octnou se opět doma a podléhají svodům života jako jiné. Zapomínají v tvrdém životě na všechna napomenutí, posty, modlitbičky, až zase zatouží vyplakati se, změnití náladu, pocukrovati si hrubou skývu všedního života nějakým vzrušením, utíkají k páteru Schneidrovi.“

„A je to pravdou, že zaklínal Lomikara?“

„Ovšemže je,“ usmál se FASTER. „A také jej skutečně zaklel. Neboť od té doby, jako když utne, přestali jej lidé potkávat, přestaly řeči o jeho strašidelných jízdách a cestách. Lidé potřebovali takového viditelného znamení, aby vystřízlivěli. Žádné mé kázání, žádný rozumný výklad můj nic neprospěl. Když však vzal páter Gabriel rochetu, štólu a rituál, provedl na mrtvém exorcismus, uvěřil sám a jeho víra všecky uzdravila. Toť tajemství a síla pevné vůle a hluboké víry ve zdar. Teď staví v Hiršově klášter a podaří se mu to, neboť přitahuje k sobě jako magnet i jiné pomocníky. Všichni velcí lidé založili školy, získali žáky a učedníky, kteří se ovšem svému mistru nemohou rovnati, jsou však šťastni, mohou-li státi v jeho světle a záři a pomáhati mu.“

„To však nemá s náboženstvím nic společného. To vidíme u všech zamilovaných.“

„Přímo ovšem ne, ale nepřímou. Naše víra učí, že v každém farním chrámu přebývá ve svatostánku na oltáři živý a skutečný Kristus. A co vidíte? Přicházejí lidé a nejdou tam, kde září věčné světlo, klekají však před sochou bolestné Matky Páně, která má v dřevěném srdci zabodnuto sedm pozlacených dřevěných mečů. Sem nosí papírové kytičky a zde rozsvěcují krejcarové svíčky. Tak právě nosili a nosí peníze i páteru Gabrielovi a vykonají vše, oč je požádá, protože ho milují. On je seřaduje do ‚bratrstev‘ a má v nich naprosto spolehlivé a oddané pomocnice.“ Zde se odmlčel FASTER a sevřel rty, aby mu z nich nevyskočilo, co si v té chvíli myslil. „I vy, vzácná paní,“ chtělo se mu říci, „máte v sobě takové kouzlo silné osobnosti, i pro vás by vaši ctitelé – a já především – šli také do ohně.“

Šero houstlo a Božena, jako by se bála ticha, pobídla hned svého hosta:

„Povězte ještě, jak to skončilo se Schneidrem v Mrákově, ale pospěšte si, prosím, děti už mě volají.“

„Jako v Klenčí, ba ještě hůře,“ rozhovořil se hned páter Jakub. „Jak jsem vám už jednou řekl, zdejší lid nás, kteří jsme tu vyrostli, nikdy nepovznese do výšin sv. Antonína, Augustina, sv. Terezie nebo sv. Kateřiny, kde se jim zjevoval Kristus s probodenýma rukama a srdcem anebo zas jako líbezný pachole v jeslích. Tam pro nás vane příliš řídký vzduch a špatně se nám tam dýchá. I ženské tu mají duše střízlivé a vyplňují tím náboženským hračkářstvím jen prázdnotu svého nitra. Chodily do kostela jako na hyjtu, jenže tyto pobožné hyjty zabíraly jim příliš mnoho času, takže někdy i nutné a neodkladné práce v domácnosti vázly, což velice hněvalo hospodáře i staré, rozvážné selky.

„Člověk má všeho mírně užívat, všeho moc škodí,“ vadili se na novoty v životě náboženském, pro které nikdy valného smyslu neměli.

Struna trpělivosti jejich praskla, když loňského roku pochovávala mrákovská chasa o Popeleční středě masopust. Veselý průvod vedl dudáč s houdkem a naneštěstí potkal na návsi pátera Schneidra, který se právě vracel od svého zpovědníka, stejně horlivého faráře hiršovského Kašpara Černého. Hlavu kaplanovu obklopovala ještě vůně nebeská, šel cele v sebe pohřížen a rozjímal si pokyny a poučení, jež mu dal na cestu jeho duchovní vůdce, když ho náhle vyrušil bohopustý ryk, výskot a smích. Zastavil se a pozdvihl oči. Co spatřil, naplnilo jej takovým svatým hněvem, že nevěda ani, co dělá, skočil a holí udeřil houdkovi do housliček tak prudce, že mu je nejen vyrazil z ruky, ale že se také hned rozsypaly na třísky.

Tou ranou jako by si vylil všechn hněv i bolest, rázem zkrátí a počal mírně domlouvati chase: „To se přece nesluší, máme dnes Popeleční střed, posvátná doba postní právě počíná, a vy chodíte s takovou ohavností pohanskou, což nejste křesťané?“

Pivem i kořalkou rozjařená chasa ovšem těžko chápala v té chvíli rozumové i mravní důvody, jež vedly pátera Schneidra k tak ukvapenému činu; také jejich nevyspalé hlavy po třech probdělých nocích obklopovaly ještě výpary taneční síně a v uších jim zněly písničky veselých „voraček“. Kdosi vykřikl: „Housličky nám rozbil a houdka praštil holí přes ruku!“ Překvapený houdek opravdu klátil levičkou a vyjeveně hleděl na hromádku tenkých, hnědých prkének, ve která se proměnily milované jeho skřipky. Pěsti zdvihly se do výše, na kaplana dívaly se krví podlité, zlostné oči, zamračené tváře, hrůza padla na něho, takže se otočil a rozběhl se k faře. Utíkal, až za ním poletovaly rozevlálé šosy dlouhého kabátu, i límcový

plášť cestou ztratil, ale chasníci jako ohaři za štvanou zvěří rozběhli se za ním. Slyšel jejich křik za sebou, dupotem chvěla se půda, čekal, že mu skočí někdo na pomoc, že se ozvou hlasy, které chasu okřiknou a zarazí, ale náves v té chvíli jako by vymetl. Ještě před minutkou hemžila se diváky, ale první, jakmile zahlédly pana pátera, zmizely ženské, aby se s nimi nevadil, že se mohou na takovou hříšnou komedii dívat. A teď, když chasa hnala před sebou kněze, zalezli i sedláci, aby nemusili svědčit proti svým, až tenhle hon počne vyšetřovati vrchní úřad v Koutě.

„Kéž by byla alespoň fara otevřená, abych nemusil zvonit,“ modlil se v duchu páter Schneider, neboť jasně cítil, že mu v té chvíli běží o život, a přece nechtěl ještě umřít ani mučednickou smrtí sv. Vojtěcha, kterou tolikrát velebil.

Naštěstí dívala se oknem farské kuchyně na veselý průvod i hospodyně panna Rézi, viděla, jak se mezi chasou cosi semlelo, poznala i kastorový klobouk velebníčkův, a než se vzpamatovala, už spatřila divokou honbu po návsi k faře. Páter Schneider se jí sice dost natrápil, neboť žádal přísně, aby právě ona všem a všude předcházela dobrým příkladem, i jiných škraloupů měl u ní hojně. V té chvíli však na všechno zapoměla, vykřikla: „Ježíš, Marjá, oni ho utlukou,“ vyrazila z kuchyně, odstrčila na domovních dveřích závorku a otevřela je dokořán.

Kaplan vletěl do nich jako vystřelená koule a oddychl si, teprve když se dveře zapráskly a panna Rézi opřela je nejen zástrčkou, ale i mohutným hákem, jako na noc činívala.

Rozběsnění chasníci rázem se zastavili, když viděli, že jim kořist unikne. Kmitly se sice ještě dvě tři ruce, vzduchem zafrčely a na sluníčku v letu zableskly se dva tři nože, ale i ty naštěstí chybyly a zarazily se do dubového pažení farských dveří.

Páter Schneider v té chvíli klečel už v kaplance na holé zemi a děkoval Bohu za své zachránění. Pochopil konečně, že se nehodí do života, že ztroskotaly všechny jeho dobré úmysly a plány, zbrklé ženské že nikde netvoří jádro osady, ale jen jeho měkkou, někdy sladkou, někdy i trpkou slupku. Rozhodl se, že se vypraví do Budějovic k svému biskupu, vyloží mu, jak tvrdou peckou v ohledu náboženském je Chodsko, že by si dříve zuby vylámал, než by ji rozkousl, a proto aby jej znova přeložil někam, kde žije mravnější lid, třeba do Němec, nejraději do Hiršova, kde si s farářem Černým výborně rozumějí.

Biskup ochotně splnil přání horlivého kněze, jehož si velice vážil pro svatý jeho život, a tak hiršovští Němci, kteří chodili dlouho do kostela v Červeném Dřevě a teprve asi před dvěma roky zmohli se na vlastní faru, dostali teď i kaplana, a jakého!

Z Klenčí, Postřekova, Mrákova, Kyčova táhnou se za ním ženské jako myši za slaninou, až to zprvu budilo pohoršení mezi zbožnými Hiršováky, jen tak dlouho ovšem, než sami poznali pátera Gabriela. Pak se karta rázem obrátila a divže dnes kaplana na rukou nenosí,“ dokončoval páter FASTER zvedaje se k odchodu, „neboť, jak slyším, už tam staví klášter a peníze se mu jen hrnou. Ale milostpaní, neřekla byste mi, proč se tak najednou zajímáte o tohoto výstředního člověka?“

„Potkala jsem dnes starou Hojdovou z Postřekova. Zním jejího syna Gabriele Hojdu, chodí si teď ke mně pro knížky, dala jsem se s ní do řeči. Vracela se z Hiršova od Schneidra a skoro jsem se s bábou pohádala. Chtěla jsem slyšeti o něm váš úsudek. Přece neupřete, že jeho vliv, alespoň na ženy, toť učiněný jed. Vždyť jim zakazuje i čísti, štvě je proti mužům, podlamuje jejich vrozenou lásku k vlasti.“

„Ne u všech,“ usmál se kněz, svíraje v ruce kliku dveří a hledě na tvář Boženinu, jež v šeru bíle svítila jako tvář světice. „Páter Gabriel jako řeholník mezi řeholnicemi vykonal by veliké dílo. V duchovní správě však, v dravém proudu všedního, skutečného života, víc náboženství uškodí, než prospěje. Toť můj dávný úsudek a pevné přesvědčení. Ale odpusťte, zdržuji vás svým povídáním, ač mně každá chvilka s vámi strávená vnáší do duše radost a štěstí.“

„Černá hodinka má své kouzlo a náladu. Mnoho jste mi objasnil, ale ne všechno. Ten vliv Schneidrův by se měl zlomiti.“

„Měl, ale jak a čím? Pravda že některá selka stržené peníze za máslo a vajíčka odnese do Hiršova, podvede muže, prodá tajně i obilí, jen aby ji páter Gabriel pochválil. Jiná zanedbává své práce, děti, domácnost i sebe, mnoho jich však není. Každý má svého koníčka a konečně i mezi nimi najde se vzácná výjimka. Tak máte v Klenčí v bratrstvu sice Voršulu, Josefačku, Kočičku, které se spokojují s pouhým povrchem, pouhým vnějším nátěrem pobožnosti, ale také s nimi chodí a modlí se tabáčnice Nany, pravá Magdaléna, bez níž by mnoho lidí v Klenčí umíralo bez ošetření a pomoci. Její zlaté ruce neštítí se žádné práce, pere na nemocné, myje, vaří jim, léčí je i těší, i po smrti jim poslouží, do rakve uloží a ke hrobu doprovodí. Toť zlaté srdce, hrdinka, která se nebojí ani hlavničky, ani rakoviny, ani neštovic, kterou sílí její vroucí modlitba a pravá zbožnost.“

„A chodí také za páterem Schneidrem?“

„Ovšem, vždyť je jejím zpovědníkem a nemyslete si, že se s ní nějak mazlí, ukládá jí tuhé pokání, jen aby ji utvrdil v ctnosti a dokonalosti. Tuhle jsem přišel do kostela. Klečela na kamenné dlažbě a drhla ji.

„Nany, kdo ti to poručil?“ ptám se jí.

„Pampáter Schneider,“ hlesla, zapálila se jako růže a drhla dál i v noci při svíčce, až celý kostel sama umyla. Měla jistě ruce samou ránu a kolena oteklá, ale poslechla a slovem si nepostěžovala. Svěťice!“

„Podivné! K nevíře! Tak podléhati vůli jiného,“ upřímně se podivila Němcová.

„A lidé Nanynce zvykli, jako by to musilo být. Stůně-li někdo, jen si vzkážou pro ni. I děti jí nosí, aby je opatrovala, a jídlo, aby jim je uvařila, i šaty, aby jim je zašila, a Nanyňka ochotně, nezištně, často za pouhé ‚Zaplat’ Pán Bůh‘ všem slouží a nikomu ničeho neodepře.“

„Kéž by všechny byly takové!“

„To bohužel nejsou. Většinou se spokojují pouhým náboženským citem, planým nadšením, kterým se uvádějí do zvláštního, sladkého opojení, v tom stavu si libují, v tom vidí už svatost a dokonalost života. Jakmile vystřízlivějí, podléhají pokušení těla, světa i ďábla často ještě víc a hůř než jiní lidé. Toho nechápe páter Gabriel ve své prostotě, každému věří, ve všem vidí lásku k Bohu a k církvi, ačkoli je to pouhá touha po změně, často i pýcha duchovní a tělesná lenost.“

Tak stáli proti sobě, vyměňovali si názory a jejich duším nechtělo se rozejít.

„Mám ustavičně dojem, že nutno všemi silami brániti takovému povrchnímu, vnějškovému a planému modličství a pobožnůstkářství,“ navázala znova řeč paní Božena, které také vkrádalo se do srdce teplo v milé společnosti.

„Ano, ale nepřímou a opatrně. Čím více by se jim bránilo, tím víc by se zuby nehty držely Schneidra. Veřejně vystoupiti proti tomu nelze. Povědí to páteru Gabrielovi, ten to napíše biskupovi a vyšetřování máte na krku. Vždyť jste to sama zkusila. Ani Havlíček se toho neodvážil. Neklepl i vás přes prsty, když jste je strkala tam, kde pálí?“

Paní Božena si povzdychla. Vzpomněla si opravdu na Havlíčkův list a zvláště na trpká jeho slova: „Nemožnost je nemožnost,“ se kterými odmítl její kousavé řádky o jezuitěch, o chudém kabátě pana administrátora Sládečka a o hedvábných talárech s límci, rukávky a jinými vlečkami visícími na mnohem hloupějších kněžích... „Kněží a vojsko stojí ve zvláštní protekci u cenzury,“ slyší Němcová Havlíčkův povzdech, ale nevzdává se.

„Což nelze pracovat proti tomu jezuitismu nepřimo?“

„A jak? Rád bych věděl jak?“

„Šířením vzdělání a osvěty.“

„Co jsem dělal v Klenčí?“

„Proč to neděláte i zde? Proč nechodíte zas mezi lid, na jeho hyjty, přástky a jiné schůzky? Nevidíte, jak všude kolem, i zde ve městě bují pověra? Zaříkávají se nemoci, jak i měšťané místo k lékaři běží ke kmotře kováře anebo na Pažešnici k pohodnému?“

„Proti hlouposti i bozi marně bojují,“ pokrčil Faster malomyslně rameny, odmlčel se a po chvíli teprve řekl vážně: „To musí přijít jiná, silnější ruka, která to všecko smaže a smete. Požár musí přijít, který to do kořene vypálí. Povodeň, která to spláchne a zanese do moře. Taková nová revoluce francouzská, ale bez Napoleona, jako vichr musí se přehnati Evropou a obnoviti tvářnost země, změnit smýšlení císařů a králů, ministrů a vládců, pochovat absolutismus, cenzuru, ducha policejního, svatou byrokracii a nahraditi to staré haraburdí novým řádem společenským, ozářiti pravou osvětou lidské hlavy a prohrát srdce lidská pravou láskou bliženskou, jež jedině tvoří zdravý základ volnosti, rovnosti a bratrství.“

„Kdy to bude?“ povzdychla si paní Božena malomyslně. „Dřív, než tušíte,“ prudce, vášnivě vybuchl Faster. „Oheň už je založen, černé mraky vystupují na obzor, schyluje se na všech stranách k bouři. Náš úkol už dnes není jen šířiti četbu, buditi národní vědomí, mrhati síly v marném trhání drobného plevele na národní líše, my musíme dnes lid buditi politicky, vnášeti do jeho duší nespokojenost, nebáti se, ale otevírati mu oči, aby jasně viděl svá lidská i národní práva, štváti jej – chcete-li, abych mluvil otevřeně – proti Vídni.“

„Můj muž je státním úředníkem,“ lekla se Němcová.

„Bojíte se velezrady?“

„Nebojím. Vynucená přísaha neváže. Ale mám děti.“

„Lidské ohledy! Vděčný národ nesmí nikdy zapomenouti na ty, kdož mu pomohou dobýti jeho samostatnosti, zabíti dvouhlavého draka a osvoboditi českého lva, jak jsem to napsal loutkoherci Šmídovi do hry Blaničtí rytíři. Pamatujete se?“

„Pamatuji. Ale zvítězí-li drak?“

„Pak běda přemoženým! Běda především nám všem, kteří oheň zakládáme a do něho dmycháme, aby se rozhořel.“ Paní Božena stála zamyšlená. V jejím nitru zářilo slunce, slyšela jasně zníti zvony svobody, cítila, jak jí rostou křídla, a přece v koutu její vznětlivé duše jako stín zdvíhala se myšlenka na – muže a děti. Ne, neměla se vdávati, a vdala-li se, pak měla volit jako její přítelkyně Bohuslava Rajská takového muže, který by ji vedl anebo alespoň jí stačil v jejím letu, aby ji povznášel, sílil a povzbuzoval, a nikoli aby ji srážel, podlamoval, zahrnoval výčitkami, strhoval dolů do prachu všednosti, do tuctového prostředí, ve kterém se válí a dusí tisíce průměrných žen a matek. Ještě chvíli svářily se v ní žena a matka s českou vlastenkou a spisovatelkou, když se ozval znovu Fastrův hlas, jasný, kovový: „Přísahejme, ženy české, matky české: jediná že naše slast, vychovati naše děti pro tu slavnou, českou vlast!“

Jako prutem šlehnuta, vzepjala se Božena Němcová do výše, jakmile zaslechla svoje verše. Oči jí zaplály a bledé tváře se podbarvily krvavým ruměncem.

„Ano, máte pravdu!“ zvolala zaníceně. „To život tak člověka chvílemi láme a mate, že nevidí ani to, co leží před ním jako na dlani. Blaho tělesné není všecko a mé děti musily by se stydět za matku, která právě v nich by nemilovala svůj národ a svoji rodnou vlast. Pravý muž musil by pohrdat ženou bojácnou, opatrnicky vypočítavou, sobeckou ženou, která by se neodvážila – když národ volá – obětovat sebe, děti, muže a všecko, co tvoří její pohodlí, radost a blaho na zemi.“

Ach, jak se teď krčil Fastr a jak vyrůstala před ním až do oblak paní Božena. Co on může ztratiti? Co jemu se může státi? Oč přijíti? Koho zničiti svou vlasteneckou činností? Nikoho. Ale zde před ním stojí pravá hrdinka, až k zemi nutno se před ní poklonit... Jak rád by ji sevřel do náručí, sevřel a zlíbal, zlíbal... Pohlédl na ni tak zaníceně, s takovým ohněm vášnivým, až sama paní Božena sklopila zrak a zachvěla se. Vytušila, jakým obdivem i zápalem naplněno jest srdce kněze, a jako by se lekla, že v té chvíli varem přeteče, rychle se poroučela:

„Musíme se rozloučit, musíme. Muž snad čeká i děti. Dóra mi churaví,“ mluvila trhaně, jako by se bála i sama sebe, schválně si v té horké chvíli připomínala živě nahlas své povinnosti, jako zeď stavěla mezi sebe a Fastra – muže svého a děti.

I Faster rázem zchladl, jako by jej polil studenou vodou, poklonil se a vyšel. Kam se dal opět unést! Nač myslí! Čím by to chtěl poskvřít svatou a čistou pásku, jež jej s paní Boženou pojí? Kráčel k děkanství s hlavou k zemi schýlenou, neviděl, neslyšel, jenom líbezný obraz paní Boženy nesl si hluboko ve svém srdci... Musil na ni mysliti chtěj nechtěj. I když četl, i když psal matriky, i když sloužil mši sv. v děkanském kostele u oltáře sedmibolestné Matky boží, všude hleděly naň její čarovné oči, bledá tvář, bolestný úsměv...

Cítil čím dál tím určitěji, silněji, že ona stává se středem jeho myšlení i dychtění, že jej úplně ovládá a že jen kvůli ní žene lodičku svého života do politických vírů, dopisuje si s bratrancem Petrem, stává se jeho povolným nástrojem, ale jen kvůli ní... Ona se vznáší před jeho zrakem, dodává mu síly, odvahy, jí se musí kořiti a obdivovati ji. Jako kámen leží na ní celá její domácnost se všemi všedními starostmi a pracemi. Starost o muže a děti poutají její křídla a jako přítěž táhnou ji k zemi. Ale ona nad tím nade vším vítězí! Nic nemůže otupiti bystrého ducha, čte noviny i časopisy, chodí mezi lid, sbírá pohádky a pověsti, píše do Květů, České včely, půjčuje knihy, sleduje činnost německých úředníků v Koutě i Kdyni, dopisuje si s předními vlastenci, dovede se nadchnout pro všechno dobré a krásné – hrdinka, rekyně! Ničím jí není vlastní štěstí. Dovede obětovati i štěstí své rodiny pro blaho a štěstí národa. Toho ani on, kněz, nedovede. I on v té vlastenecké činnosti hledá jenom své sobecké štěstí, jí hledá, po paní Boženě touží, po hovoru s ní, po pohledu na ni – to ostatní všechno je mu pláštíčkem, kterým zakrývá své nejtajnější myšlenky...

Tak upřímně rozbírá si Faster své nitro, pitvá a obnažuje přímo kořeny své tajné lásky, jež se mu stává zdrojem radosti i bolesti zároveň. Teprve teď cítí, co je pravá láska. To, co ho táhlo v Klenčí k učitelovic Lence – to se nazývá smyslností, a ne láskou. Její tělo ho vábilo a dráždilo, kdežto její povrchní, mělká duše, vypočítavá a chytrácká povaha jej víc odpuzovala, než přitahovala. Jaký to rozdíl! Co ho poutá k paní komisarové, to právě její duše, krásná jako nejvzácnější drahokam, který srší přímo ohněm i světlem, okouzluje a podmaňuje si kdekoho. Ten drahokam jest zasazen ovšem v krásném těle, takže celek se stává velikým, nádherným zázrakem božím, jemuž se kořiti není a nemůže býti hříchem.

„Mým však ten poklad nebude nikdy, nikdy!“ sepjal před sebou ruce Faster a vložil do nich rozpálenou hlavu. Věděl, že mu srdce krvácí. Rána že se mu v něm otevřela, která se nikdy

nezahojí, ale bude kvasiti a mokvati tak dlouho, dokud ho bude země nosit. Rána otrávená zlým jedem neukojené touhy, nesplněné naděje a marné lásky... Rána bolestná, ale sladká zároveň. A knězi se zdá, jako by chápal a pociťoval, co až dosud chápati nedovedl, slast a rozkoš mučednictví.

A paní Božena stála ještě hodnou chvíli potmě, když už Fasteer dávno odešel. V duchu viděla hrbatý hřbet Čerchova, jeho skály, balvany, studánky, potůčky, jeho temné, vonné porosty smrkové, jedlové i bukové, vzpomněla si na „svínkové behno“, na mokradla a třasaviska a mimovolně zašeptala: „Jen se neprobořit! Jen najít cestu přes ty zrádné bažiny.“ A starého myslivce Pavelku vidí v té chvíli, jak před ní rozhrnuje houští, podává jí ruku a převádí ji po úzké, hustými hatěmi vydlážděné pěšince na kamenitou sice, ale tvrdou a jistou cestu.

Najde v životě vždy a všude takového Pavelku?

III

Po duševním obzoru klenkových sousedů až dosud hnala se jen šedivá oblaka nesvornosti a závisti, hustá mlha zahalovala nejistou budoucnost, mraky se srážely, černaly, snížily se až k temenu hor, zavěsily se na lůsy, až v nich konečně zablýsklo a zarachotil hrom. Vojna trvala mezi hořejšími a dolejšími už skoro půl roku, teprve teď však došlo k rozhodující bitvě. Pan krajský komisař odejel, Bílka pochovali v zastrčeném koutě hřbitova, na místě určeném pro sebevrahy, kde rostly jen kopřivy a černý bez, farář Reischeck odepřel mu křesťanský pohřeb, ani zazvonit mu nedovolil a na radnici seděla „krajská revize“. Vrchnostenský písař z Kouta, Václav Altman, už byl jmenován Bílkovým nástupcem, pomáhal panu revizorovi a zasvěcoval se do tajů městské správy. Počítali spolu „resty“ obecních účtů, prohlíželi obecní inventář, zjišťovali, kolik obecní půdy kdo koupil, zaplatil a skutečně užívá, přicházeli na všelijaké neplechy, shledali, že kapitál chudinský je rozpůjčen bez dluhopisů, poplatky za vtělení satebních smluv, testamentů a obligací do pozemkových knih že se sice vybírají, ale neúčtují, že se přijalo do svazu obce plno nových občanů, ale taxu určenou dvorním dekretem že nikdo nezaplatil, zkrátka a dobře – bahno se provalilo. Kodrda nestačil běhati a předváděti jednotlivé „měšťany“ k výsledku a oheň na střeše byl, když se počaly vymáhati poplatky za „přijmutí do obce“, za udělení „měšťanského práva“ a hlavně když se ukládalo zaplatiti dva zlaté za každý sáh obecní půdy, na které domkáři postavili si kůlničky, stodůlky, chlívký a

hnojiště. Karta se obracela, nešťastný Bílek nemohl mluvit, nemohl se bránit, a tak se naň svalovala všechna vina. Na radnici docházelo k divokým scénám, ke křikům, hádkám a vyhrůžkám, tesaře Hrušku zavřeli na den i do obecní šatlavy za jeho „nevymytou hubu“, sedláci si libovali, tohle že už se mělo dávno stát, nerozčilovalo je, že přišli o „byjčinu“, že si musí sami platit obecního pastýře, že nesmějí pástí na obecních pastvinách, které se pronajaly, jenom když vyhráli lůsy.

Jediný člověk v Klenčí ani se neraduje, ani se nezlobí, ale sedí, hlavu svírá ve dlaních, hledí před sebe a dává si stále jednu otázku: „Co si teď počnu? Co si jenom počnu? Les se mne zřekl, vyhání mě, do nejdější smrti do něho nesmím vkročit a kam se mám obrátit? Kam se mám podíti, abych se nemusil živit žebrotou a poslouchat tu babu Kokoráčku?“

To tak sedí na prahu pastoušky pašerák Zedníček a chvěje se strachem i úzkostí. Vedle něho leží už skoro hotová, hnědočervená, samorostlá hůl jalovcová, leží tam i nůž, kterým na ní vyřezával pěknou hlavu jelení, do práce však se mu nechce. Vidí Klikovic Martínka, jak mu přivlíkl z lesa ten vysoký jalovec i s loňskými jalovčinkami a řekl: „Strýčku, udělejte mi z tohoto kmínku pěknou hůl, já se musím jít hned po Božím těle učit do Brodu řezníkem.“

„Udělám, však jsem ti to slíbil,“ souhlasil hned Zedníček. „Ty mi však také něco musíš udělat.“

„Poručte, co chcete. Všecko udělám,“ slibuje i Martínek. Zedníček ví o něm, že je to chlapec jako jiskra od přírody ohnivý, že má školu dragouna Salcmana, který u Kliků ležel na zimním kvartýru a dostal na lavici před sv. Janem vysazeno dvacet ran kaprálskou rákoskou za upytlačeného zajíčka. Proto mu povídá tiše a důvěrně:

„Zítř ráno skoč se podívat k zákopu nad Bartošuc lůs, nevisí-li tam v oku chycený srnec.“

„Skočím, strýčku, a vyřídím vám, co najdu.“

„Jsem už starý, cesta do kopce mi nesvědčí a mnoho očí po mně pase. Jakmile by mě viděli jít k lesu, hned by věřili čertovinu,“ omlouvá se Zedníček chlapci.

Martínek je člověk od slova. Druhý den ráno přiběhl jako s namazanou a šeptal Zedníčkovi: „Chytil se. A musí to být kapitální srnec, jedlička i teď se pod ním ohýbá. Nešel jsem až k němu, abych nic nezradil, ale zdaleka jsem ho viděl v houští.“

„Stafra! Stafra!“ vyskočil Zedníček a nestaraje se o Martínka – křičel Kokoráčce do ucha: „Musíš se mnou do lesa. Vezmi si kůš s opraty, já vezmu trháček,^[19] přineseme si drobet chrastí na páličku.“

Kokoráčka se vyznala v Zedníčkovi jako v hodinách. Už ten jeho chvat jí pověděl, že ponese domů pod chrastím jistě zajíčka, ne-li srnečka, proto si vzala raději větší koš a pospíchala za Zedníčkem k Johánesovic Volší. Věděla, tam že to nebude, že se musí jít oklikou, teprve v lese že se stočí buď vpravo, nebo vlevo. Také mluvití že nesmí, ale jen se dívati, co a jak Zedníček ukáže. Ten se pustil hned z Volší šikou^[20] k zákopu, nad Bartošuc studánkou ji zastavil, ukázal jí beze slova, aby sbírala chrastí, pověsil trháček na suk a sám zmizel v houští jako duch.

Sotva by se byla Otčenašek pomodlila, ačkoli byla hluchá, slyšela praskot, divoké skoky a proti ní se vyřítit Zedníček.

„Někdo tě honí?“ chtěla se optat, ale on už se před ní sám zastavil, bledý jako smrt, chvějící se na celém těle, brada se mu klepala, strach se mu díval z očí a vykřikoval trhaně: „Bílek! Písař Bílek! Ověsil se! Na jedličce visí!“ Leknutí mu vjelo teď do nohou a rozběhlo se po celém těle, že se musil posadit a oddychnouti. Zdrtila ho ta strašná, neočekávaná podívaná. Přišel až k samé jedličce, srdce se mu třásl radostí, jaký těžký kus se chytil. Na padesát liber odhadoval jeho zvěřinu, něco vynese kůže, něco růžky, ano, jaké asi má růžky? Přistoupil blíž a podíval se bystřeji, a hrůzou divže ho mrtvice neranila. Zčernalá, strašná hlava lidská třeštila naň vyvalené oči, okoralý jazyk visel jí z otevřených úst, celý roj lesních much a hovádu usedalo na ni a obletovalo ji. Podle šatů poznal Bílka, hlavou mu střelilo, jak jej už včera všude hledali, a svědomí se v něm ozvalo:

„Ty! Tys ho zabil! Nevěděl o tvém oku, prodíral se houštím, strčil tam hlavu místo srnce, a neštěstí bylo hotovo.“

„Ale jak sem přišel? Co v těch místech hledal? Co ho sem přivedlo?“ ozývaly se po chvíli už i jiné hlasy v Zedníčkovi, když teď seděl v mechu a hleděl do země.

„Nu? Copak? To tu budeš sedět do večera?“ ozvala se tvrdě Kokoráčka, která neodolala a také se odskočila podívat a přesvědčit se, nezbláznil-li se Zedníček. „Musíme domů a strhnout pokřik, aby na nás nezůstalo nějaké podezření,“ rozšafně mluvila světa znalá bába, hodila si koš znovu na záda a zamířila k pěšině. Zedníček za ní.

„A copak trháček? Ten tu necháš viset na památku?“ vykřikla, když ji Zedníček předběhl. Tak byla duchapřítomná, že na nic nezapomněla.

Na to si tedy vzpomíná starý přítel lesa a cítí, že už nikdy nebude moci do jeho stínu vkročit, a vkročí-li tam, že z každé větve bude se naň šklebit příšerná tvář Bílkova. Vryla se mu tak hluboko do duše, že na ni do smrti nezapomene a že mu zošklivila lesní pytláčinu navždycky.

„Pašováním se neživím,“ rozjímal už po kolik dní i nocí. „Pytláctvím také ne. Lesy se přede mnou zavřely. Nemám už síly, abych ubíhal jako štvaný jelen před smečkou psů, abych skákal přes pařezy a balvany před grenčvalachy a myslivci. Shnil bych na vlhké slámě špinavých kriminálů.“

Zahleděl se z prahu, na kterém seděl, k zeleným lesům. Pravda, mohl by se do nich odvážit ve dne se zástupem dětí, jít tam na houby, jahody nebo maliny, nikdy však v noci, sám a sám, plížit se liščím krokem, líceti oka i pasti, zmačknouti kohoutek pušky, dorazit nožem nebo vymotati z drátěného oka ulovenou zvěř. To však také nechtěl takový kavalír, jakým byl Zedníček, aby ho živila žebrotou stará bába, aby vysedával po hospůdkách v koutě a čekal, až některý pytlák nebo pašerák se nad ním smiluje, přisune k němu měchuřinu tabáku, podá mu pulčik ostré kmínky a řekne: „Nate, stryčku, kuřte, jezte i píte, já to platím.“

Bída doléhá na něho celou tíhou, tiskne jej k zemi, takže si naříká, jako by ležel pod kamenem: „To s Bílkem se mi nemělo státi! To mě zničí! Co si jen mám počít? To je znamení, že bych se měl konečně obrátit, polepšit a myslit na smrt.“

Pověřivosti podléhají víceméně všichni lesáci, věří v znamení, mají různá tušení a zjevení, věří nebezpečí, naslouchají podivným hlasům a zvukům, jak by tedy mohl být Zedníček z jiného dřeva?

A jak tak upírá oči k lesu, klove se mu v hlavě myšlenka. Dívá se, vidí modravý dým vystupovat za Díly nad Dobrou Vodou, ví, že vystupuje nejen z milíře, ale i z uhlířovy chaloupky, jde v duchu po té cestě dál a nezastavuje se až na Kapli.

„Přijal by tě les, ale jako zcela jiného člověka, musil by ses obrátit, polepšit, státi se přítelem lesa i zvěře, jeho bratrem, a ne vrahem,“ říká mu svědomí a Zedníček vidí u Kaple malou, prázdnou poustevnu. Pamatoval a znal ještě poustevníky v našem kraji. Na každém panství měli nejen své faráře, kantory, myslivce, sládky, ale i svého žida a svého poustevníka. Klášter pivoňský osazoval svými bratry augustiniány třetího řádu ne jednu, ale tři poustevny:

u sv. Jana, u sv. Erasma a nejslavnější v Hrůbku, kde žil sám blahoslavený Kolmánek, jehož tělo pochovali v klášteře a na jehož hrobě daly se zázraky. I Domažlice měly svého poustevníka při kostele sv. Vavřince na Veselé hoře. Koutské panství chránilo a obsazovalo poustku u sv. Anny na Tanaberku a trhanovští páni bděli nad poustevníkem u Kaple^[21]. Jako živého vidí před sebou Zedníček poustevníka Ondřeje Webra ze Staré Huti rodilého, jak chodil v Klenčí po sadech a rouboval stromy. Na hyjtách vypravují si podnes, jak Jiří Raminger, poustevník od Vavřinečka, putoval pěšky do Říma a přinesl tamodtud hlavu sv. Vitalise mučedníka v dřevěné kapsli, obvázané hedvábím. Chtěl ji dát do kostela sv. Vavřince, aby se rozmnožil počet poutníků, kteří toto osamělé místo navštěvovali a na zbožného poustevníka nezapomněli. Městský děkan Antonín Příhoda však mu ten vzácný ostatek násilím odňal a uložil jej ve svém děkanském kostele na hlavním oltáři jako jeho nejvzácnější ozdobu. Zbožný poustevník tak se dopálil, že svoji výnosnou „poušť“^[22] za sto zlatých postoupil bratru Höringovi. Ba za mladých časů Zedníčkových žili ještě pamětníci události, která všecky překvapila. Vážený měšťan a tkadlec domažlický Tomáš Milota oblékl na sebe jednoho dne augustiniánský šat, odešel z domova, koupil si nejdříve za sto zlatých od Höringa poušť u Sv. Vavřince, když mu však málo vynášela, prodal ji opět, postavil si v nedalekém Hrůbku u Draženova chaloupku, žil v ní jako poustevník, a když umřel, byl také v tamním kostelíku pochován.

Císař Josef II. sice viděl v nich pouhé lenochy a povaleče, zrušil všecky poustevny, ale na všecky josefínské patenty už se dávno zapomnělo. Klášter pivoňský ovšem už není klášteřem, z hrůbecké poustky je škola, ze svatoanenské hospoda, z vavřinecké myslivna, ale Kaple dosud stojí a teprve nedávno z ní poustevník odešel. V černých lesích nikdo si naň ani nevzpomněl a úřady daly mu pokoj. To by tak byl koutek, kam by mohl Zedníček zapadnout, zbavit se staré báby Kokoráčky a žít si po svém.

„To mi zrovna dal Pámbů to vnuknutí,“ zaradoval se Zedníček a hned na těle i na duchu všecek okřál. „Ještě nejsem – chválabohu – takovým shnilým jablíčkem, aby mě musili vyhoditi na hnůj, ani smradlavým vajíčkem, které se k ničemu jinému už nehodí než je rozklepnout do belíku s kolomazí. Kdo se z mládí čemu naučí, k stáru jako by našel. Darmo jsem přece jako chlapec neministroval. Tak s chutí do toho.“

Dodělal hned Klikovic Martínkovi hůlku, nalakoval mu ji ještě, aby se leskla, a odpoledne vypravil se do Trhanova. „Už tam ani netrefím, nebyl jsem tam od kočičího moru, ale musím se železem do ohně,“ uvažoval cestou. „Hedvábě s nimi budu mluvit, abych se domluvil.

Pokloním se i písáři, abych se dostal k císaři.“ To myslil na všemohoucího direktora Melichara. Viděl jej před sebou jako živého. „Ručičky jemné a tlusté jako kypré buchtičky. Tvářičky hladké a od vína červené, pod ušima licousky pěkně nakadešené, šedivé vlasy nad čelem ulíznuté, na straně bílou pěšinku v nich,“ maluje si ho v duchu a sestavuje si v hlavě úlisnou řeč. Zedníček ví o sobě, že sice není k seči, ale zato, chce-li, že je výborný k řeči, mluví-li s pánem, že nesmí bráti na jazyk, co se bere na lopatu, a trousiti slova jako zajíc bobky. Pěkně všecko si musí uvážiti a rozvážiti a nemlátit prázdnou slámu.

Ještě ani se všemi těmi úvahami a přípravami nebyl hotov a už ho vítaly lípy mezi Hamrem a Trhanovem ve svůj libý stín. Slunce pražilo, až země pukala, zde však se rozkládal příjemný chládek jako v kostele. Ani kněz tu nechyběl. Procházel se tu po obědě sám pan ředitel a provázely jej těžké starosti, které od té krajské komise v Klenčí nosil ustavičně v hlavě. Hraběti Františku podal ovšem záhy zprávu, že sedláci v Klenčí lůsy vyhráli, nenapsal mu však celou pravdu. Nenapsal, že sedí v Klenčí na radnici revize jako kvočna, staré hříchy že se klovou na světlo jako kuřata z vajec, krajský úřad že chytá za límec pana vrchního v Koutě a pan vrchní opět hospodářský úřad za to, že špatně dozíral, když se mu přímo pod nosem mohly díti takové ohavnosti. Zavínil to všecko pan Johánes, který rychtářoval řadu let a úřad vedl jen tak po sousedsku, všichni mu důvěřovali, všechny pohostil, se všemi se znal a každému nějakou službu prokázal. Ještě dobře, že se ten Bílek pověsil a nemůže mluvit. Prodají mu dům i s krámem, napřed se zaplatí, co chybí v obecní i chudinské pokladně, a zbude-li co, to teprve dostanou přátelé. Na Boží tělo přijede sice hrabě Rudolf se svojí paní. Toho se Melichar nebojí. Dá mu nájemné od Zieglerů, za huti, brusírny a stoupy, peníze za dříví a ryby, paní hraběnce ukáže nové dva páry uherských, čistokrevných koní, co však by řekl hraběti Františkovi, kdyby ho napadlo také přijeti? Ten strká nos do všeho, zastavuje se s každou babou a hned druhého dne by jistě už věděl, co se v Klenčí děje.

S takovými starostmi prochází se pan direktor, poponáší je od lipky k lipce, opírá se o španělkou s kostěným knoflíkem a hedvábným šátkem utírá si pot na krku i čele. Ani si nevšiml, kdo jde kolem, ani za pozdrav nepoděkoval, jen aby si osnovu svých myšlenek nepopletl.

„S ponížeností ručičku líbám, milostpane,“ postavil se mu najednou do cesty jakýsi opovážlivý člověk a dotkl se uctivě okoralými rty jeho hebkého, mohérového kabátku. Pohlédl naň opovržlivě a poznal jej. „Ty jsi Zedníček, ten co seděl v arestu, pašerák Zedníček, vid’?“

„Ano, ano, ten,“ svědčil horlivě stařec. „A neráčeji se na mě horšit, že se opovažuju zastavovati jejich kroky. Jdu k nim, celou cestou se modlím, aby mi štěstí přálo a směl jsem jim přednésti pokornou prosbu.“

„Tak mluv,“ svolil Melichar, kterému se vždycky líbil takový ponížený tón u každé poddané osoby.

„My, prosím, milostivou vrchnost svou za otce máme a ve všem se k ní utíkáme. Tak přicházím oznámiti, že bych se k stáru rád obrátil, polepšil a na stará kolena už jenom Pánu Bohu sloužil.“

„To ti chválím. Už jsi se natropil dost darebných kousků.“

„Bez pomoci milostivé vrchnosti těžko mi však provést tak svatý a bohubilý úmysl.“

„Jak a v čem bychom ti měli pomoci?“

„Darujou mi, proboha jich prosím – poustevnu na Kapli,“ vyrazil prudce Zedníček a žmolil v ruce čepici pankrotku, divže z ní pot nekapal.

„Poustevnu? Jakou poustevnu?“ nechápal hned Melichar, překvapený tak podivnou žádostí.

„Tu opuštěnou, napolo zbořenou, která stojí u kaple Panny Marie nad Nuzarovem. Ráčeji jen hlavou kývnout, na patě se otočím a hned se tam postěhuju, opravím si ji, budu tam žít v pokoji a bázni boží a dnem i nocí modliti se za svého největšího dobrodince.“

„Snad by ses nechtěl stát poustevníkem?“ usmál se ředitel, kterého ten nápad počal baviti.

„A co mi jiného zbývá? Les mi dal znamení, abych na smrt pomýšlel, tak bych rád v něm své staré kosti složil.“

„Tot' zvláštní přání. To se mi ještě nestalo! A jak by ses na té samotě uživil?“

„Ó milostpane, jako v nebi bych se měl. Kapli bych vymetl a vybilil, nový provaz k zvonku bych přivázal, zvonil bych v pořádku klekání ráno, v poledne i navečer a viděli by, jak by se lidi hrnuli. Lecčemus rozumím, nežil jsem marně na světě, vojákem jsem byl, kraj světa prošel, s Napoleonem bojoval, proto dovedu i sečné i střelné rány hojiti. Známe se s bábou Kokoráčkou, která umí dobré masti vařit i kapky z bylinek táhnout, léčivý balzám sama vyrábí, s tou bych se dal do spolku, a když chodí lidé k hyclíkům do Vlkanova, na Pažešnici, na Henesperch^[23] a na Šnory, tu by v tom všichni rohatí musili vězet, aby nechodili ke mně. O

to nemám starost. Až mi narostou šedivé vousy, budu mít na sobě poustevnické šaty s pláštěm, kožený pás a za pasem růženec, budou choditi, jako když plátno vleče, Němci i Češi.“

„Jak vidím, máš to dobře promyšleno,“ usmíval se Melichar stále růžověji, těše se, jak pobaví společnost v kasině, až jí poví o tomto dobrodružství.

„A to ještě není všecko. Napadají mě nové a nové věci. Ptáčky a zvířátka bych si tam ochočil, drozdi, veverka, lišky, z jedné mísy bychom všichni jedli. Z mechu lože, ze dřeva kříž s klekátkem bych urobil a modlil se před ním za všechny zabité láterníky, zastřelené myslivce, pytláky a pašeráky. Do roka by mluvilo o mně celé okolí. A jak znám milostpána, nějaký deputátek^[24] by mi také povolil. Poustevníci vždycky dostávali od vrchnosti obilí a pivo.“

Tuto poslední větu neměl Zedníček vypouštět z úst. Jen ji vyslovil, hned poznal, že chybil, bylo však pozdě. Promluvené slovo a vystřelený náboj už ničím nezadržíš.

Pan direktor se zamračil a řekl vážně: „Pust' to z hlavy. Z toho mraku nebude pršet. Císař Josef zrušil všechny poustevny, nesmíme je znovu osazovati.“

„Milostpán smí všechno, jen kdyby chtěl,“ hleděl prosebník napravit chybu, docílil však jen toho, že se direktor hned od něho neodvrátil, že ho nezahnal, ale nadul se tou lichotkou a dále hovořil:

„Mno! Mohl bych, což je o to! Kdo by nás tu v lese mohl hlídat? Nechci však znova uvazovati si břemeno na krk. Les, toť náš kožich. Hřeje nás, přináší užitek, dříví stoupá v ceně a zvěř také. Proto si do toho kožichu nesmíme nasaditi vši. Jsme rádi, že jsme kožich vyčistili.“

„Já bych jej už nezaneřádl,“ sliboval zoufale Zedníček. „Hřích mučí, ale také učí. Hřešili i svatí a káli se. I já se chci očistiti pokáním.“

„Mlč, znám tebe, Kokoráčku, pytláky, smolaře, šmíraře,^[25] uhlíře, popeláře, dehtaře, sanytrníky, všechny ty pekelníky dobře znám. O Pánu Bohu mluvíš, na čerta přitom myslíš. Jen tě tam pustíme, už počneš klásti oka, natahovati pasti, spolčíš se s pytláky a pašeráky, skrýš jim poskytněš, špehouna jim budeš dělat, tajná znamení dávat, známe to. Nenene!“ třepal rukou. „Ani pomyslení. Zákon je zákon, toho se musíme držeti. Žádný kozel nemůže býti zahradníkem, čím starší, tím mlsnější a tím víc páchne.“

A tohle si zas měl rozmyslet sám pan direktor a nezapomínati, s kým mluví. Zedníček vycítil, že nadobro poustevnu prohrál, odhodil tedy jemné roucho pokory, olízl si suché rty, opatrně se ohlédl napravo, nalevo a jízlivě se optal: „A na židy zákon neplatí? Ti stojí nad zákonem –“

„Neplatí,“ okřikl jej hned Melichar a bodl španělkou do tvrdé silnice, až to cvaklo. „Vy jste teď v Klenčí samý soud a samá stížnost. Stěžujte si, chcete-li. Každé panství smí míti dál své faráře i kantory na faráích a ve školách, své židy v krámech a palovnách, nesmí však trpěti poustevníky v poustevnách.“

„A což Andryšek, poustevník u sv. Jana?“

„Umřel a poustevnu jsme srovnali se zemí. V Hrůbku stala se z ní škola, u sv. Anny hospoda, u Vavřinečka myslivna. My poustevny v Mýtnici a na Kapli nerozboříme, ale proměníme je v hájovny. A teď jdi a vymysli si něco chytřejšího,“ ukázal ředitel rákosovou hůlkou ke Klenčí, otočil se na patě a vracel se k zámku.

Zedníček spolkl, co už mu sedělo na jazyku. „Židem smrdíte hůř než já kozlem,“ chtělo se mu křiknouti a vycisti mezi čtyřma očima direktorovi, co zpívají vrabci na střeše, proč nezavřeli kořalečnicka Hernaufa z Klenčí, když u něho našli celé sudy naložené zvěřiny, ani ronšperského Salamona, ani trhanovského Abraháma, ani koutského Marečka. Mávl jen rukou a vracel se smutně domů.

„Kozla jsem dožil a nic jsem nenadožil,“ povzdychl si teskně. Nadával si celou cestou hlupáků, že se šel ptát. Měl dělat hloupého, usadit se tam, a až by seděl, těžko by bylo s ním hýbati. Nevzdával se ještě a snad by byl prosadil svou, kdyby mu nebyla posloužila šťastná náhoda. Když přicházel k Dílcům, rozplakal se na věži v Klenčí umíráček.

„Kdopak to zas umřel?“ pomyslíl si a přidal do kroku. Netázal se tak sám. Sotvaže Makásek dozvonil, vystrčil hlavu z okna farář Reischeck a zvolal: „Komu jste to odzvonil? Snad ne Kohoutkovi?“

„Už ano,“ přisvědčil kostelník. Kněze ta zpráva překvapila i zarmoutila. Zaopatřoval sice včera těžce nemocného kostelního zpěváka, felčar Andreas Schmied tvrdil, že má zánět plic a že to nepřezíje, ale farář přece těšil starce: „Vy se z toho vyberete, Kohoutku, nic se nebojte! Máte zdravé jádro, vy ještě budete dlouho chodit s klinpajtlem, vodit procesí a předzpěvovat.“ A nebyla to taková laciná útěcha, Reischeck věřil tomu, co povídal, a přepočítal se.

„Kohoutek nám umřel,“ znovu připomněl kostelník smutně hned ráno druhého dne. „Sakulejší, to teď bude starost, kdo jej nahradí.“

Reischeck neřekl černé ani bílé, oblékal se ke mši svaté, mumlaje přitom latinsky předepsané modlitby, ale také mu vrtalo hlavou, koho teď ustanoviti, aby v neděli při ranní i velké chodil po kostele a sbíral do plechové pokladničky, opatřené nahoře zámečkem a dole zvonečkem, krejčárky na světlo a jiné zbožné účely. Pokladnička houpala se ve vidlici na konci dlouhé tyče, aby Kohoutek dosáhl až do středu kostelní lavice, a stačilo malounko jen tyčkou ve dlani zakroutit, už se ozval stříbrným hláskem zvonek těsně u hlavy zbožné ovečky, i kdyby seděla nebo stála v tom nejzastrčenějším koutě chrámovém a byla pohřížena do sebevroucnějších modliteb. V tom byl Kohoutek mistrem, nikoho nepřehlédl, nikoho nevynechal, každému zazvonil u samého ucha a nedal se odbýt, dokud se vyhlédnutá oběť nevykoupila alespoň krejcarem, třeba falešným, anebo knoflíkem, ale cvrknout to do kasičky musilo...

„Bude jej těžko nahradit,“ ozval se opět Reischeck, když se po mši vrátil od oltáře a svlékal se z ornátu.

Makásek poznal, že farář také pochopuje ztrátu, kterou kostel utrpěl, když na to i u oltáře myslí, a proto uznává za vhodné připomenouti všecky vlastnosti, které nový hodnostář církevní musí mít. „Nebožtík – všecka čest! – zlato mohlo před ním ležet a nedotkl se ho, poctivec k pohledání! Přitom ochotný a úslužný. Mohl jsem se naň ve všem spolehnout. Uhlí mi rozfoukal, kostel čistě vymetl, svícný vycídl, skapaný vosk a oharky do truhlíku sbíral. A přitom jaký hlas ještě měl a jak pěknou notu! Jenom zaslech někde na pouti písničku, už si ji koupil a zpíval. Tak předzpěvovat jako on, to nikdo nedovede.“

„Musíte se po někom ohlédnout,“ mínil farář. „Přemýšlím, kudy chodím,“ horlivě svědčil Makásek.

„Přebírám osadníky jako zrní a nikoho nemohu vybrat. Starší člověk to musí být, nějaký výměnkář takhle, který by si chtěl přilepšiti.“

„Kohoutek dostával šesták a oběd na faře v neděli a ve svátek,“ připomenul farář. „Tomu novému bych to dával také,“ slíbil ve dveřích odcházející bezstarostně.

„Všecko na mě jenom uvalí,“ horšil se kostelník, ač mu v duši lichotilo, že mu farář tak důvěřuje. Zhasl svíčky, otřel knot na věčné lampě, uzamkl pečlivě kostel, postěžoval si venku

„bratrstvačkám“, jaká starost ho tíží, přijal blahosklonně jejich slib, že se pomodlí, aby ho Duch sv. při té volbě osvětil, a po chvíli se rozešli.

Když je nouze nejvyšší, pomoc boží nejbližší! S hlavou sklopenou kráčí Makásek k domovu, ruka jeho nevědomky pohrává si svazkem velikých klíčů, oči bloudí kolem, vidí a nevidí, slyší a neslyší, na „klinpajtl“ myslí, kdo s ním teď bude chodit, kdo se o funusech předmodlívat, kdo o poutích a průvodech předzpěvovat, těžká starost sedí mu v týle, tlačí jej a k zemi ohýbá. Ale spása už se blíží!

„Povídám, dej Pámbů dobrýtro, Martínku,“ zastavuje kostelníka známý hlas a pašerák Honza Zedníček mu zastupuje cestu.

„Sakulejší, to jsem se tě až lekl,“ probírá se z těžkých starostí Makásek.

„Vždyť už nestraším, vedu spořádaný život a chtěl bych skončiti kajícně a bohabojně,“ lahodí Zedníček a usmívá se dobrácky, jako by neuměl ani pět počítat, „chtěl bych se tě na něco optati.“

„Tak jen čerstva, tuze pospíchám, obsazujeme s panem farářem místo po Kohoutkovi, nevím starostí, kde mi hlava stojí.“

„Já bych věděl o šikovném člověku,“ přivřel víčka Zedníček. „Proto tě zastavuju; nemusí-li na ten ouřad mít člověk klatovské gymnasium a budějovický seminář, pak bych ti ten trn mohl vytrhnouti z nohy.“

„I sakulejší,“ vytáhl hned Makásek kostěnou tabatěrku, kterou zdědil po faráři Strádalovi, nabídl Zedníčkovi šňupec, sám si také vybral jeden, nepodal jej však hned nosu, nýbrž svíraje jej mezi palcem a ukazovákem počal důležitě vykládat: „Víme, ani gymnasia, ani semináře ten ouřad sice nevyžaduje, ale abys myslil, že se k tomu hodí ledakdo, to také ne. Především to musí býti poctivec. V kostele, víme, není o krejcar nouze. Na oltáři leží oufěra,^[26] v sakristii na talíři Otčenášky, na okně peníze na mše, v šuplíku mají svou kasičku ministranti –“

„Kdopak by se špinil krejcarey,“ mávl pašerák pohrdavě rukou. „Nemohu-li shrábnout alespoň tisícku, aby to stálo za to, krejčárek mě nevytrhne.“

„Krejčárek ke krejčárku a máme zlatku,“ zvažněl kostelník. „To však není všecko. Hledáme někoho, kdo by vládl takovým hlasem jako Kohoutek. Ten když se předmodlíval za rakví, bylo ho slyšet až na Bystrý.“

„Když já se rozkřiknu, postřekovské vrchy překřiknu,“ nadmul se Zedníček.

„A zpěváka hledáme. Vždyť bude voditi procesí na Svatou Horu, k Boží Krvi, do Klatov, kam potřeba rozkáže, tak aby nám ve světě neplodil hanbu, ale čest.“

„Bez starosti,“ zase tak povýšeně hodil rukou pašerák. „Vždyť přece víš a pamatuješ, jak jsem se vždycky u muziky vyznamenal.“

„Snad bys ten ouřad, Honzíku, nechtěl vzít sám? Nezajídalo by se ti to?“

„Sám zrovna ne, ale myslím, se starou Kokoráčkou že bychom to dobře podestáli,“ vyšel teď Zedníček s barvou ven.

Kostelníka ta nabídka hrozně překvapila. Celá minulost Zedníčkova mihla se mu hlavou, zakroutil se, odkašlal, podal nosu smáčkнутý šňupec a opatrně se rozhovořil: „Sakulejší, víme, totě novina! Neříkám ti tak ani tak, sdělím to panu faráři, nu a pak ti dáme vědět,“ a už pelášil k domovu.

„Do neděle vám stojím v slově, díl ani minutu,“ vykřikl za ním ještě Zedníček a klátil se dál po silnici k Hoře, kde měl položená asi tři zaječí oka v jetelišti, neboť kyselá polévka s brambory už se mu zase pomalu přejídala.

„Snáz bych to živobyť vytloukl,“ rozjímal si cestou. „Neprší-li, jen když alespoň kape. Oběd na faře není k zahození, na tabák by mi to také vyneslo, šosatý kabát černý a kastorový klobouk by mi kněží také dali, abych se k nim hodil. S ‚klinpajtlem‘ chodit, to člověka nezpotí, růženec za rakví by se modlila Kokoráčka, ta baba má hlas jako bombardón, jenom se jedná o písničky. Což písniček já umím českých i německých, jaké kdo chce, ale v kostele je – pravda – zpívati nesmím. Musím si ještě dnes zaskočit ke Kohoutkům, aby mi dali po starém brejle, zpěvník a ta pouťová říkání. Hlavně brejle! Pouťový zpěvák bez brejlí – toť jako kůň bez sedla. Brejle musím mít, kdybych je měl na čele nosit.“

U Kohoutků měli o pohřbu k obědu zajíce, ale zato cestou na hřbitov předříkávala Otčenášky Kokoráčka a Zedníček pročítal si doma tlustý špalíček pouťových písní, listoval v objemném sešitě popsaném švabachem, roztřásal se vnitřním pohnutím, když namáhavě přeslabikoval

dojemné loučení se Svatou Horou a před broušeným zrcadlem, které přinesla Kokoráčka asi před týdnem ze své obchůzky po hutích a brusírnách v Zálesí, oslušoval si brejle. Musil na nich hodně zkrátiti tkaničku i péra při uších stisknout, aby mu držely na špičce nosu a mohl se dívatí přes jejich kostěné obloučky, ve kterých byly zasazené silné čočky. Ty na blízko sice znamenitě zvětšovaly i nejdrobnější literu, ale na dálku všecko halily v šedou mlhu.

Zedníček však se tak líbil sám sobě, že se nemohl od zrcadla ani odtrhnout a zastihla jej před ním i Kokoráčka, když se vrátila celá blahem zářící z pohřbu. Spočinula na svém příteli láskyplným okem a pochválila ho hlasitě: „Vyhlížíš hned jako pán, ani bych neřekla, že taková maličkost změní celý obličej.“

Zedníček po ní otočil vážně hlavu a zahoukl: „Jakpak? Nespletlas to nějak? Byli spokojeni?“

„Náramně,“ pokývala hlavou bába. „Myslím, že to máme jisté, že nám to nikdo nepřebere.“

„Uvidíme,“ pln naděje sundal Zedníček brejle, uložil je opatrně do ohmataného pouzdra, zamyslel se a pak prohlásil: „Musíme dát do hlasu, že jsme ten ouřad po Kohoutkovi spolu zdědili, abychom odrazili Nykluc Důru. Zdá se mi, že nadmetá kostelníkovi a že by to ráda pohltila sama.“

Stará kořenářka pochopila Zedníčkův plán, a proto se hned odpoledne vydala s košíkem na obvyklou obchůzku.

Do večera už vědělo celé Klenčí, kdo se stal šťastným dědicem Kohoutkovým, Zedníček že sedí před zrcadlem a zkouší pouťové písničky „Tisícůmkrát pozdravujem“ a „Zdrávas, dcero Boha otce“. Zatím jenom dvě, ale že se chystá zajít k mládenci Jindřichovi, aby mu přehrál i těžší kusy, a jak mu přitom vysychá v krku, že už si dvakrát musil zaskočit k Boudřákovi svlažit vyprahlé hrdlo, aby mu hlas nepřeskakoval.

Kostelník to všecko slyšel, věrně to donesl i na faru, čekal dychtivě, nepřihlásí-li se přece nějaká onačejší osoba, sám také tu a tam zaklepal, když však opravdu nikdo o uprázdněné místo nestál, řekl sám farář Reischeck v sobotu po mši svaté: „Co nám jiného zbývá? Buďme rádi, že se nám vůbec někdo hlásí. Pošlete mi toho Zedníčka na faru, abych s ním promluvil.“

A tak se stalo, že v neděli při ranní vyrukoval ze sakristie starý pašerák k nepoznání změněn. Prošedivělé vlasy měl jako ulízané, bohatě olejem napuštěné, nad uchem bělala se mu pěšinka, Kohoutkovy brejle houpaly se mu na nose, kaplanův šosák, už hezky na rukávech i přednicích lesklý, visel na něm jako na tyči a v ruce třímal Zedníček „klinpajtl“. V lavicích

zbožné ovečky sice natahovaly krky, pošťuchovaly se, usmívaly, ale Zedníček jako by je neviděl. „Musí mě okoukat,“ říkal si v duchu, „jen aby mě neuřkli, aby se mi hlava nezamotala a slabost nepřemohla. Jde o to, abych to vyhrál napoprvé.“ Jako v mrákotách přešel nejhorší kousek cesty, totiž místo mezi oltářem a lavicemi, na kterém stály jen školní děti, takže celý kostel na Zedníčka zřetelně viděl. Jakmile se však dostal k lavicím mezi dospělé, hned spadl z něho všechn ostych, i bradu hrdě zvedl a zavrtěl tyčkou, až se zvonek pod „klinpajtlem“ hlaholně rozcinkal.

Trochu pohoršení mezi věřícími ten nový sluha kostelní ovšem vzbudil. V první lavici před mariánským oltářem seděly „bratrstvačky“, trosky to růžencového bratrstva, jež založil v Klenčí před deseti roky páter Gabriel Schneider a nad nímž držel dosud ochrannou ruku. Docházelyť také za ním až do Hiršova a Všerub, nosily mu z Klenčí klepy o kněžích a peníze na stavbu ženského kláštera, který v Hiršově založil. Farář Reischeck s kaplanem Vondrouškem je nemohli ani cítiti. Páchly jim příliš přetvářkou a věděli, že jim přerůstají přes hlavy, že se opovažují posuzovati jejich soukromý život, roztahují se v kostele a pomalu se odvažují jim i poroučeti.

Nejpobožnější z nich Voršula, které přezdívali Kozíbaba, protože chovala někdy i tři kozy a kozla, první zvětřila, že se opět páše nějaká nepravost ve stánku božím. Odtrhla oči od Pěti červených korálů, modlitební to knihy pro křesťanské panny, zachrastila růžencem ovitým kolem pravé ruky, a jak se v kostele ozval nezvyklým tempem zvoneček, vzhledla, poznala Zedníčka, zrudla a div se leknutím neskácela pod lavici.

Šilhavá Josefačka mrskla hned po ní okem a už se chystala skočit ke kropence a namočiti šátek ve svěcené vodě, když ji Voršula dloubla loktem a bradou pohodila směrem k sakristii, ze které se právě vyhrnul Zedníček. Ale to už jej spatřila i Kočička, takto úctyhodná vdova po obročním,^[27] jež trávila svoji penzičku v panském „špitále“, krátíc si dlouhý čas zábavou s kočičkami a bratrstvem.

Tento nejvyšší soud církevní přímo zkoprněl hrůzou, jakmile spatřil starého pašeráka třímáti tak posvátnou věc, jako v jejich očích byl „klinpajtl“.

„Co téhle ohavnosti řekne asi velebný pán Gabriel, až si mu to budeme v Hiršově stěžovati?“ povzdychla si Voršula a sepjala ruce tak, že jí prsty v kloubech zapraskaly. Bylať z klenckých bratrstvaček nejhorlivější začkou Schneidrovou i nejposlušnější, zastávala jej v Klenčí, vedla sama celý „živý růženc“, sestavovala nové „desátky“, doplňovala staré, určovala „tajemství“,

kteřá se po celý týden mají modlití, a v kostele se předmodlívá. Dovedla si vymýšletí nové modlitby, do starých pak a známých vkládala nové obraty, dýšící něhou i zbožností. Zvláště si libovala v zdobnělinách, nikdy neřekla Ježíš, ale vždycky Ježíšek, Panna Maria byla u ní Panenkou, otčenáš Otčenáškem a růženec růženečkem.

Jako Kozíbaba vedla pobožnosti, tak obě její pobočnice a pomocnice měly svěřeny jiné úkoly. Josefačka, překypující citem, starala se hlavně o spolkové písně, které protahovala do nemožných délek a vytahovala do závratných výšek, až jí v hrdle hlas přeskakoval a učiteřskému mládenci Jindřichovi naskakovala husí kůže. I vážní lidé tvrdili, že jen od toho namáhání zkroutil se jí zrak, takže se teď dívá každým okem jinam. Ještě největší oblíbě z celého štábu „bratřstva“ těšila se Kočička, která se starala o okrasu mariánské sošky v zasklené skřínce i celého oltáře mariánského. Uměla totiž dělati z hedvábného papíru růže, červené, bílé, žluté, modré, jaké kdo chtěl. Ty růže píchala na svíčky, strkala do skleněných váz, ale hlavně z nich vila věnce, znázorňující růženec radostný, bolestný i slavný neboli vítězný i významem jednotlivých barev.

Převalná většina osady neměla smyslu ani pochopení pro tyto výstřelky náboženského citu, ba dívala se na bratřstvačky s odporem proto, že se jaksí vyvyšují nad jiné, vystupují z řady, ve které všichni stojí, jako by chtěly říci: „Bože, děkujem tobě, že nejsme jako jiní lidé, ale že jsme lepší. My se modlíme, postíme, týdně chodíme k zpovědi i přijímání a denně do chrámu Páně, kdo se nám tu může rovnati?“

Snad by se byli s nimi smířili, kdyby ten šat zdánlivé pokory a zbožnosti nebyl tak vetčný, aby jím neprosvítala duchovní pýcha, kdyby nebyly stavěly své modlitby na veřejný obdiv, kdyby se nebyly v kostele tak okatě ukláněly, křižovaly, v prsa se bily a hlavně kdyby se nebyly ve svých schůzkách tak nápadně staraly o soukromý život svých bližních.

Bratřstvačky měly oči i uši všude a nikde ani myš se nesměla hnouti, aby se o tom nedozvěděly a hned také zatepla třeba rodičům nedonesly, za kým chodí jejich syn nebo komu večer otevírá okénko jejich dcera. Takový mravní dozor, kterého se ani kněží neodvažovali, pociťovali všichni osadníci velice nepříjemně, nedovedli se mu však opřít, neboť bratřstvačky hned vyhrožovaly hříchem a tresty božími. „Pámbůček vás musí potrestat, budete-li trpět takovou sodomu ve stavení,“ kroutila zbožně očima Voršula, když se dozvěděla, že u Bartošů o přástkách v adventě zpívali světské písničky anebo že děti nešly na požehnání. Takových „hříchů“ rostlo všude jako plevele v obilí a celé bratřstvo mělo tudíž plno starostí i práce.

„Jaký to hřích!“ povzdychla si i teď Josefačka a obrátila potočené oči až ke klenbě chrámové.
„Takového člověka pustiti mezi nás.“

„Vždyť on i pouti a procesí povede,“ šeptala vzrušeně ustrašená Kočička.

„Písničky předříkávati a předmodlívati se bude, jak to může být Pánu Bohu milé? Z takové špinavé nádoby by mi nechutnalo ani kačičko a jsem jen hříšná duše. Což teprve Pámbůček?“

Každá z nich už měla na lavici připravený krejcar, aby ho pustila do schránky, až jí zvonek zacinká nad hlavou. Voršula však, jakmile spatřila, čím ruka potřásá tyčkou i zvonečkem, smetla hned svoji oběť zpátky do kapsy a její příklad následovaly i obě její družky. Zedníček přešel kolem nich s prázdnem a teprve v druhé lavici usmála se naň Králová, natáhla ruku a vpustila napoprvé pro štěstí celý půltřetník, až to v plechové pokladničce zachrastilo, a pak už dárky ze všech stran zrovna přšely a všichni si libovali, jak si starý pašer v tom novém povolání důstojně počínal, jak každému pěkně k ruce podal „klinpajtl“, takže se nemusili natahovat, aby k němu dosáhli, jak pěkně každému na poděkování kývl a ještě radostně zacinkal, jako by si zvoneček zavýskl, že dostal almužnu. Celá osada přijala nového „zpěváka“ vesele, ba skoro nadšeně schvalovala šťastnou volbu, neboť byla zvyklá nemísiti se do výsostných práv svého duchovního správce a celkem jí bylo lhostejno, chodí-li se zvonečkem po kostele Petr nebo Pavel.

I po obědě, když se sešli sedláci ve své hospodě u Bartošů „na kousek řeči ha žejdlík piva“, pletl se jim dnes Zedníček ustavičně na jazyku. Šenkýř Bartoš jej viděl o velké. To už si nový zpěvák odbyl křest při ranní, a proto jeho vystoupení bylo zcela bezvadné.

„Jako by se v tom narodil, jako by celý život nic jiného nedělal, než chodil s ‚klinpajtlem‘ po kostele, tak mu to sluší,“ smál se hostinský a hosté ochotně přizvukovali.

„Všemi mastmi mazaný! Liška prohnaná! Chytrák nad chytráky! Šelma člověk – toť Zedníček,“ volali sedláci jeden přes druhého.

„Uvidíte, že zahanbí i nebožtíka Kohoutka. Zedníček, toť kůň, který se hodí pod každé sedlo, před každý kočár, jenom do formanského vozu a do těžkého tahu ne. Ale teď se dostal na lehký chléb, slouží oltáři a bude jíst na oltáři,“ velebil divoký Klika a oči mu v hlavě jen hrály.

„Nekřič hop, dokud nepřeskočíš, a Zedníček dosud přeskočeno nemá,“ ozval se z kouta rozvážný Králův hlas. „Já jsem si všiml ráno bratrstvaček, jak se tvářily, když Zedníček vyrukoval ze sakristie.“

„Což ty! Těm se nikdo nezachová. Dělalí, jako by už seděly s Pánem Bohem a se všemi jeho svatými za jedním stolem.“

„Ale na faru stěžovat si půjdou.“

„A žalovat budou. Vždyť známe Voršulu, páchne na sto kroků nejen pobožností, ale i kozlem. Mluví, jako by medu ulizoval, samá hedvábná slovíčka sedají jí na jazyk, samé ‚šišlimišli‘, ale čert v ní vězí.“

„Býti tady Faster, vyhodil by ji, až by mu přilezla na faru,“ rozjařil se i málomluvný Smolík, veliký ctitel Fastrův, který naň nemohl zapomenouti.

„Ba nevyhodil,“ povzdychl si Král, „vždyť s nimi dost zkusil. Zapomínáte, že stojí pod ochranou pátera Schneidra, se kterým se Faster nesnesl, když tu oba kaplanovali, a říkalo se, že jen kvůli němu Schneider odešel od nás do Mrákova.“

„A vydržel v Mrákově?“ vyskočil hned Klika. „Ani tam nevydržel, ačkoli tam farář stůně, kaplan je pánem a může si dělat, co chce. Musil utéci do Hiršova mezi Němce, a tam se cítí šťastným, i klášter prý tam staví.“

„Všerubský žid chodil tu po peří a vyprávěl, že Schneider stonal, dva měsíce že ležel v Klatovech u dvou zbožných sester, dva tisíce že mu daly na stavbu kláštera, ale to že není nic, to je pouhá kapka proti tomu, co dostal po nebožtíku Ondřeji Schmidtpetrovi, kterého všichni znáte,“ rozpovídal se Bartoš, jenž jako pravý šenkýř znal všechny novinky.

„Známe, dobře známe bohatého handlíře s peřím,“ svědčili hned všichni. „Vždyť i tady běhají jeho náhončí po peří a jistě i ten žid je pro něho kupuje.“

„Ten handlíř tedy umřel,“ pokračoval hostinský. „Prodávám, jak jsem koupil, žid mi tu vykládal, jaký to byl světem prohnaný člověk, že měl skladiště peří v Budapešti, ve Vídni, v Inšpruku, a až ve Frankfurtě, jeho agenti to tam vedli, ale on na ně ostře dozíral, žil víc na cestách než doma. Jednou na nějaké uherské čardě^[28] že i o krk běželo a tu že slíbil, vyvážne-li zdrav z drápů těch lupičů, že obětuje všechny peníze, které vezl s sebou v železném kufru, na nějaký bohumilý účel.“

„I to se podívejme, co se všechno nestane,“ vykřikl Klika, který nejhrolivěji poslouchal, jakmile vypravování počalo se barvit romanticky.

„Schmidtpeter se sice vrátil z té cesty zdrav, ale pak se doma brzy nato rozstonal, věk už také měl, zavolal pátera Schneidra, aby ho zaopatřil, a ten pohnul jej i jeho dvě sestry, obě už přes sedmdesát let staré panny, aby své jmění obětovali na založení kláštera v Hiršově,“ dokončil Bartoš, sebral na stole dopité sklenice a šel je znovu naplnit.

„Jak znám pátera Gabriela, tak ten klášter také postaví,“ ozval se teď opět Král, „nebo co ten si jednou vezme do hlavy, to mu z ní nikdo nevytáhne ani párem koní.“

„Ženské už teď tam nosí peníze.“

„Voršula se chlubí, že příští rok hned po jaře celé bratrstvo pomůže stavět, vždycky na celý týden že půjde do Hiršova jeden desátek živého růžence, aby tam kopal, písek prohazoval, kámen a cihly na stavbu nosil.“

„Vida, o to jsme přišli. Ten klášter mohl stát v Klenčí,“ kysele, skoro závistivě podotkl Houdl.

„Mohli jsme tu mít i kdyňskou přádelnu, kdybys jim byl prodal grunt i s trávníkem, aby se mohli dostat k vodě. Hledali jen čistou vodu na praní vlny. Tak pročpaks neprodal? Taková továrna by vydala víc než klášter,“ usadil jej hned Frýd'ák.

„Druhý Schmidtpeter by se u nás stěží našel, toho aby svíčkou hledal, vždyť přece víme, že má každý nejraději svou vlastní krev,“ rozvažoval si opatrný Psutka. Bartoš však jej z těch záhad vyvedl, když se znovu rozpovídal.

„Sám žid se tomu divil, takový mazaný obchodník že by pro nic za nic tolik peněz oknem nevyhodil, ale že to jistě nebyl všechno poctivý výdělek, Schmidtpeter že se asi bál umřít, a když mu páter Schneider podržel před očima zrcadlo věčnosti, že se rozhodl ke zbožnému činu.“

„Tak to asi bude, tak,“ kývali sedláci souhlasně hlavami. „Poctivostí nelze tak rychle zbohatnouti.“

Mezitím konala se i jiná schůze. Ve světnici zbožné Voršuly sešlo se celé bratrstvo a radilo se o tom, jak by se měl vystrnaditi z kostela „vlk, který se tam vloudil v rouše beránčím“. Tím vlkem mínila Kozíbaba starého Zedníčka a všechny sestry jí rozuměly. Otázka počala se právě

nadějně rozvinovati, když se venku na síni ozvaly kroky a už také kdosi zaťukal kotníkem na dveře.

„Kohopak to sem ještě čert nese,“ chtěla se právě rozkřiknout Voršula, když vyskočila Kočička a zvolala: „To sem jde jistě velebný pán!“ To zaklepání svedlo ji k té pošetilé myšlence, neboť u nás klepají na dveře, než vejdou, jenom páni anebo zpanštlí lidé, jinak každý vchází do dveří rovnou.

„Herein,“ ozvala se paní vobročňová tenkým hláskem, aby ukázala, že ví, co se sluší a patří.

Dveře se pomalu otevřely a do nich vstrčil hlavu – Zedníček.

„Myslil jsem si, že budete pohromadě, a tak tedy: Pochválen Pán Ježíš Kristus,“ spustil úlisně, očima zakroutil po světnici, a když spatřil na prádelníku sošku Panny Marie pod sklem, svícný a kytice, zbožně se poklonil i pokřížoval.

„Návěky ámen,“ odpověděly všecky sestry a hlavou každé střelilo: „My o vlku – a vlk tu.“

Pouze Kozíbaba zachovala důstojný klid, upřela na pašeráka svoje šedivé oči a optala se hlasem vyšetřujícího soudce:

„Nezabloudil jste, strýčku? Kohopak hledáte?“

Zedníček vydechl, neboť trochu ho přece jen zarazilo nezvyklé ovzduší, které tu vládlo. Asi třicet ženských sedělo i stálo v malé poměrně světnici, a ježto rokování bylo tajné, některé pak členky silně nahluchlé, jiné zase velice vznětlivé, neodvážil se nikdo otevřít okno ani dveře, takže se tu dýchalo jako v rozpálené peci chlebové.

„Bože chraň, divče, nezabloudil. Dobře jdu, a buď Pámbů pochválen, šťastně jsem našel, co hledám,“ navazoval řeč Zedníček. „Jenom se nevaďte, že vás vyrušuji ve vaší pobožnosti. Já však ode dneška patřím jaksi mezi vás. Stal jsem se nástupcem nebožtíka Kohoutka. Podědil jsem po něm nejen ‚klinpajtl‘, ale i brejle, písničky, procesí i pouti, zkrátka celý jeho ouřad. Co nevidět nastane čas vypravit se s poutníky na Svatou Horu, konati pobožnost u sochy sv. Jana za úrodu zemskou, Boží tělo máme za dveřmi, nutno sháněti družičky, starati se, kdo ponese kříž, kdo poutnickou korouhev, kdo má mítí vítání a loučení na Svaté Hoře – toť nějakých starostí!“

„Ovšem, ovšem!“ zakývala vážně, důstojně hlavou předsedkyně bratrstva, když se Zedníček odmlčel, utíraje si pot, který mu v té lázni vyskočil na čele. „Náramně zodpovědný úřad vzal

jste si, strýčku, na bedra a nevím, nevím, podestojíte-li jej,“ sevřela rty a jenom očima měřila si pohrdavě pašeráka, který tu stál s očima zkroušenýma a s tváří nesmírně vážnou.

„Nu, žádný učený nespádl z nebe. Proto sem právě jdu. Mé srdce mě sem vede a říká mi, že nejdu nadarmo. Buď Pámbů pochválen!“

„A v čempak my, slabé a chudé děvečky Páně, mohly bychom vám pomoci?“ zvědavě sice, ale v ničem nezadávajíc své důstojnosti optala se Voršula.

„Když mi chcete pomoci, to už mám, buď Pámbů pochválen – vyhráno,“ chytal hned Zedníček za prst celou ruku.

„Neřekla jsem, že vám chceme pomoci. Řekla jsem, že vám nemůžeme a nedovedeme pomoci.“

„Jakpak byste nedovedly! Řekněme třeba: písničky! To, co zpíval nebožtík Kohoutek – Pámbů mi hříchy odpust', abych s ním v zemi nehýbal, ale pravda je to svatá – to už zpívají i vrabci na střeše. Já bych rád něco nového a pěkného. A tu kdekdo ví, a kdo má hubu, každý chválí tuhle naši sestru Josefačku, jakou má notu, jak krásně vede zpěv v našem bratrstvu a jak její písničky jako zlaté rybičky veplují do sluchu i do srdce a dojmají všechny, velké i malé dětičky,“ rozhríval se Zedníček, dobýváje pevnosti zdola, podkopem, a jak střihl okem po Josefačce, viděl, jak se zardívá blažeností.

„Anebo tuhle paní obročňová, když ozdobí mariánský oltářiček, takže se na něm všecko třpytí jako z cukru, že hraje všemi barvami jako duha, až oči přecházejí, tu všichni vzdycháme: Jaká krása! Aby Pámbůček pozlatil ručičky, jež dovedou udělati růže, že je člověk za živé mítí může.“

Slzy vhrkly citlivé paničce do očí nad tou veřejnou chválou a pod dojmem tak nadšeného uznání. Sestry dovedly jí jen chyby vytýkati, žárliti anebo se i vysmívati. Žádná neutrousila nikdy ani slůvko obdivu, až teď ten dědoušek milý ocenil její práci a námahu.

Obě bašty už se viklaly, jen hlavní věž pevnosti – Voršula – stála dosud pevně jako nedobytná skála. Naopak, zdála se zamračenější a nedobytnější, než když ji počal nový zpěvák obléhati. Proto teď soustředil hlavní útok přímo na ni.

„Vím a vinu si dávám, že jsem nevedl až dosud tak bohumilý život, jako třeba tuhle sestra Voršula,“ počal kajícně Zedníček a lítost třásla mu hlasem. „Ale právě proto se Pámbů nade

mnou smiloval a poslal mi na stará kolena ten ouřad, abych mu mohl sloužiti a sebe napraviti, neboť v nebi, buď Pámbů pochválen, jak víte lépe než já, je větší radost nad jedním hříšníkem pokání činícím než nad devadesáti devíti spravedlivými. A tu běží ne o jednoho, ale hned o dva hříšníky, neboť stará Kokoráčka stojí se mnou v kumpanii, bude se předmodlívati růženec o funusech a prosí, abyste ji přijali mezi sebe – do bratrstva.“

To rozhodlo. Voršule právě scházela jedna sestra, aby doplnila desátek a mohla se pochlubit páteru Gabrielovi, že už má druhý živý růženec pohromadě. Mimoto Kokoráčka má plno známostí po celém okolí, umí zaříkávati všecky nemoci, zná léčivé koření, vaří různé masti a lektvary, ta může dodati bratrstvu neobyčejného lesku i vážnosti, vezmou-li se ty její vědomosti šikovně do ruky. To všecko v krátké vteřině proletělo bystrou hlavou předsedkyně a Zedníček měl vyhráno.

„Tak copak byste si přál, strýčku,“ vzdávala se pevnost. „Jen nám upřímně povězte, v čem bychom vám měly pomoci.“

„Rady vaší potřebuji, milé dcery, buď Pámbů pochválen, nic jiného než rady,“ měkl zpěvák a všem se ta jeho pokora i lítost líbila. Ba jakýmsi zrovna zázrakem změnilo se smýšlení všech sester, a jako byly proti němu zaujaty a sešly se vlastně jenom proto, aby jej z nového úřadu vypíchly a shodily, tak teď tloukla mu vstříc všecka jejich srdce a přímo nadšeně a hlasitě ho velebily: „Tak to má být! Poradit se s námi! A ne jako nebožtík Kohoutek dělat nám všecko navzdory!“

„My vás, strýčku, neopustíme, buďte bez starosti!“

„My samy najdeme družičky.“

„Poutnickou sošku ozdobíme.“

„Věnec na kříž i korouhev uděláme.“

„Dojemné vítání i loučení se Svatou Horou napíšeme.“

„Tak, sestřičky! – Buď Pámbů pochválen! – Tak, dcerušky!“ mnul si ruce Zedníček a teď teprve bezpečně pocítil, že má pevnou půdu pod nohama, že se může věnovat jenom „klinpajtlu“ a pak vrchnímu dozoru nad svým úřadem, ostatní že už obstarají samy bratrstvačky, jen co mezi ně pustí Kokoráčku. Zašel si ještě na skleničku hořké a jako vítěz vrátil se domů. Oddychl si tak spokojeně, jako by se byl právě vyhrabal z hlubokého bahna na

tvrd. Pohlázel se rukou po hlavě, aby si vlasy zvykly a pěkně ležely, opravoval si černý uzel pod bradou, vyhrnoval si bílý límeček košile a liboval si: „Vždyť jsem vlastně vyhrál ternu. Musím žehnat tomu nadutému direktorovi, že mi tu hloupost s poustevnou vykouřil z hlavy. Tohle teplé místečko vydá víc, než vydělá pět poustevníků. Ovšem není růže bez trní!“ povzdychl si nakonec. To si vzpomněl, jak mu řekl farář tvrdě a bezohledně: „Takový kostelní služebník musí vésti příkladný a bohabojný život. Celou svoji minulost pověsíte na hřebíček, přetrhnete všechny nekalé styky a známosti a s Kokoráčkou se dáte do měsíce oddat, abyste žili jako řádní manželé, a ne jako králíci.“

To bylo to kyselé jablíčko, do kterého musil kousnout, kdežto na poustevně právě naopak se očekávalo, že bude žít jako čistý panic.

Kokoráčka už ho chvíli pozorovala, jak se v té sváteční obleči natřásá, zhlíží se v zrcadle a prochází se světnicí. Čekala, že sám začne a poví, jak v bratrstvu pochodil. Když se však nemohla dočkat, obořila se naň dost prudce: „Nu copak? Snad ti ten šosák nepřiřostl k tělu jako kůže? Hned se svleč a ulož to kostelní roucho do truhly a povídej, jak se ti vedlo.“

Zedníček se před ní zastavil, zadíval se na ni a trochu zaváhal. Minulý život mihl se mu před očima, svobodný, veselý, bezstarostný. Lesy v něm šuměly, prameny a potůčky hučely, ptáci švitořili, olověné kulky hvízдалy mu kolem uší, střelné rány praskaly, do bílého rána hučely dudy, pila se kořalka i pivo, karty pleskaly o špinavou desku stolní, hýřilo se a tancovalo, platilo se penězi i zbožím.

*„Pašeráci, pašerí,
v hospodě se hašteří,
honí-li je kocouři
nebo z Klenčí obšouří.“*

*„Pašeráci, pašerí,
hutíkejte ze dveří!
Obšour stojí pod voknem,
flintu na vás zaměří.“*

Černá Líza v pařezovské hospůdce zpívá a tancuje „vod zemí“, až se jí sukénky nad kolena vyhrnují. Za ní rozhrnují se na ohnuté jedličce peručinky a z nich se pomalu vynořují skleněné oči, brunátná tvář, zčernalý jazyk kupce Bílka.

V rozchlíplých rtech lesknou se bílé zuby, ďábelský úsměv hraje kolem nich, teď se i ruce vytahují z peručí, vztahují se k Zedníčkovi, jako by si chtěl s ním skočit. Dudák na lavici u kamen nadouvá „pukla“^[29], přes rameno na hřbet visí mu „huk“^[30], ale na přednici třepetají se mu prsty a z bezového pískoru ječí divoká písnička:

*„Pašeráci, pašerí,
až se večer zešeří,
zastřelí vás jako psa!
Hopsa! Hejsa! Hopsasa!“*

Zedníček cítí, jak ho neviditelná síla ohýbá, naklání se k uchu staré družky Kokoráčky a šeptá jí důvěrně, až je to na Klenčí slyšet: „Připravuj se, Dodličko. Za tři neděle budem spolu strojit svatbu.“

„Tak se přece dočkám,“ usmála se blaženě nevěsta a sama objala suchý, žilnatý krk svého starého ženicha.

A toto objetí přece jen bylo Zedníčkovi tisíckrát milejší než to, které se po něm rozpínalo z černých lesů...

Podivný přerod starého pašeráka baví celou obec. Toť nová kost, kterou jí život hodil, o mnohem chutnější i zábavnější, než byly vzrušující události nedávných dnů, a proto ji všichni s chutí olizují. I sedláci u Bartošů zapomínají na radnici, na Bílka, na krajského komisaře, zapíjejí vítězství ze džbáneků trhanovským, panským pivem a koření si ten požitek pepnými vtipy o novém kostelním zpěváku a jeho mazanosti.

Jediný, kdo nezapomíná, toť Král. V něm jako by se soustředila selská fúrie všech. Krajský úřad jmenoval jej členem vyšetřovací komise, a proto jako ostříž sleduje vyměřovací práce u všech staveb provedených v městečku během posledních padesáti let. Stojí jen, dívá se, mlčí jako hrob, všichni však cítí jeho oči na svých prstech. Altman předčítá ze spisů, kolik si koupil stavebního místa Beneš, Keplík, Hruška, kolik hrnčírů Švarc a Štefanic, kolik Heidler a Hausner, zeměměřič Bušek zatlouká kolíky, natahuje řetízky, hlásí, kolik půdy je skutečně zabráno, a Král žárlivě bdí, aby obec ani o střevíc nebyla ošizena.

Kůlničky už se bourají, ploty dvorků odstraňují, chlívký se stěhují, zastavěná plocha se oceňuje a prodává, kletby i hrozby lítají kolem Krále, ale ten jako hluchý poroučí: „A což k cajkmistru Zippnerovi? K tomu se nepodíváme?“

„Tot' stará dřevěná chalupa, stojí už nejméně dvě stě let,“ míní koutský zeměměřič. „Nač bychom tam chodili?“ Vzpomíná přitom na přítele amtsasesora a rád by se vyhnul nepříjemnostem.

„Chalupa ovšem Žižku pamatuje, kůlnička se stodůlkou však ještě dnes svítí novotou,“ svírá kleště Král a nepovoluje. Sedí na koni. Vyprovází Fastra do Domažlic o letošní Popeleční středě. Chasa dokončuje slavné „voračky“ a pochovává masopust. Sedláci jedou domů, klátí se na koních, až je v Hoře vydejřily^[31] tři rány. Most duní a silnice zvoní pod tvrdými kopyty ohnivé klisny, Jámy, Dílce, dvory, chalupy letí kolem dozadu, kůň nese Krále přes Moček přímo na Brť. „Smluvní kámen“ tam leží rozstřílený napadrt', cajkmistr Zippner jízlivě se směje, nadouvá se a křičí: „Na svém si může dělat každý, co chce. Tot' kámen kovářův, a ne váš.“

„Jako že se Král jmenuju, tuto vám neodpustím,“ slyší sebe sama a cítí, jak se mu rozpaluje krev.

Na koni jako by seděl Král. Sedí a poslouchá.

„Nic nekoupím. Nezůstanu tady. Odstěhuji se i s rodinou. Vyprodám se. Už hledám kupce,“ soptí cajkmistr hněvem, že se opovážili i u něho měřiti.

„Tak to zboříš a rozházíš, než k prodeji dojde,“ zvedá se teď Král, neboť udeřila hodina sladké pomsty. „Na svém si může dělat kdo co chce, třeba i kámen rozstřílet a kusy z něho do bahen a močálů potopit. Ale na svém! Pamatuješ se?“ Zlostí žlutý jako vosk stojí tu tkadlec, stojí tu šenkýř Boud'ák, majolikář Majer, Kladívko, Sauer, stojí s hlavou sklopenou, zahanbeně jako hříšníci.

„Tak se rozhodněte, pane Zippner,“ nutí k spěchu nový městský písař. „Zakoupíte si těch čtyřicet sáhů obecní půdy, nebo odstraníte, co jste na ni postavil?“

„Nejraději bych to zapálil,“ vybuchl Zippner. „Do týdne to zmizí, buďte bez starosti.“

Král pocítil v té chvíli, že je spravedlnosti učiněno zadost.

IV

„Tak jděte a na nic nezapomeňte,“ posílá Králová Hanýžku s Marjánkou pro kytky na věnečky.

„Prosím vás, mámo, ještě jednou mi povězte, které kytky máme natrhat,“ zastavila se ve dveřích nejstarší dcerka Králové, moudrá Hanýžka.

„Co nosíš v hlavě, že si ničehožnic nepamatuješ?“ plísni ji matka. Uznává však nesmírnou důležitost nastávající slavnosti, a proto znovu opakuje: „Každý věneček musí být z devatera kvítí, musí mít tři klásky obilní: žitný, ječný a pšeničný, dubový lísteček, z jedliny kvíteček a travičky svíteček. Pamatuj si, že v každém musí převládat jedna barva. Pro tátu bílej, aby nám bul milej; pro mámu z doušky mateří ha dorotího kvítí muší se věneček svítí; pro dívčí z pivoněk, růží, haby bula jednou milá muži,“ starou řečí vykládá Králová prastarou zvyklost.

„A pro chlapce?“ ptá se všetečná Hanýžka.

„Což máme nějakého?“ usmívá se matka. „Najdeme-li ho šťastně v lese, od dneška za rok ti to dopovím.“ Vzpomněla si na dítě, které už kolikátý měsíc pod srdcem nosí, vidí před očima chlapečka košiláčka a usmívá se blaženě.

„Mohla byste mi to povědět hned dnes,“ loudí na matce tajemství Hanýžka.

„Tytyty!“ hrozí jí prstem Králová. „Mě neošidiš. Tys někomu slíbila věneček.“

Hanýžka má duši čistou jak studánku. Zanic na světě by nemohla obelhat matku. Sklopila tedy hlavičku, začervenala se ještě víc než její suknička a vyjela s pravdou:

„Klikovic Martínek mi postavil mlýnek v sadu na štěpu, holoubátka mi dal, hned po Božím těle musí se jít učit na Brod řezníkem, tak jsem mu slíbila zítra věneček.“

„Chlapci musí být věneček voňavý i volavý,“ v milém zadumání vzpomíná si matka. „Srdíčko^[32], muškátek, boží dřevce^[33], nejlepší na světě chlapčí věnec.“

Toť opravdu vzácné kvítí, neboť neroste na louce ani v lese, ale jenom v zahrádce a za okny. Muškátu mají za okny dva hrnce košaté, také božího dřevce roste v zahrádce vedle máty a vošlejchu^[34] několik bujných keříčků, kde však má vzítí ubohá Hanýžka srdíčka? O to ostatní všechno není žádná nouze. O Smrtné neděli, když vynášela smrt, kvetlo ovšem jen májové kvítí a řeřicha, dnes však louky, podnivíčka, houvárky, meze, břehy a stráně, všecko hýří

prudkými barvami, neboť kosa se dosud luk ani nedotkla. Sekou jen trávníky, aby se ovoněla zelenou travičkou suchá řezanka, náruč se jí dá také kravám, aby při dojení lépe stály a lehčeji mléko spustily, ale senoseky dosud nezačaly. Sedláci čekají na vlašičku, aby sena zhoustla a poporostla, aby se tráva stala křehčí a říznější, proto kam se oko podívá, všude se usmívá roztodivné kvítí. Měsíčky i pantoflíčky, židovo peří, kůkalky i kočí mýdlo, kohoutky, mařílíčko, zvonečky i smetanka se zrovna nabízí děvčátkům, aby z nich uvila věnečky, které ponosou zítra v průvodu na hlavách i na ruku. Božítělový věneček dotýkaný, jaká to posvátná a ve stavení nepostradatelná věc! Jeden se zavěsí na kříž nad stolem mezi obrázky, druhý se vloží za trám k Jidášovým uhlíkům, třetí se dá do truhly proti molům. Uhrane-li člověka nečistý pohled, vrazí-li se mu ohnipál do tváře, do ruky, do kolena, kamkoli, lomcuje-li tělem zimnice, není jistější pomoci, než okouřiti nemocného věnečkem. Jako na otevřené rány není nad bartolomějské máslo, tak při vnitřních chorobách nic není tak hojetlivého jako zeměžluč a pak božítělový věneček.

Nejen kvítí z polí a luk přijde se poklonit Božimu tělu, také vody a rybníky musí být účastny té cti a slávy. V bahně na okrajích rybníků stojí vykasané děvečky, ostrým srpem obilním sekají pod vodou mečovitě listy a stvoly vonného puškvorce, vyhrabávají je z vody na sucho a přímo je odnášejí na čistě umetenou cestu, kudy půjde zítra božítělové procesí.

A naše lesy ovšem nezůstanou pozadu. To právo neodvážila se zrušiti žádná vrchnost, že k Božimu tělu smějí sedláci jeti si do panského pro májíčky. V mýti Na Švábích nad Caparticemi stojí břízky štíhlé jako panny. Dorůstající smrky rozdírají jim ostrým jehličím hedvábné šatečky a lesní Pavelka už se těšil, že k Božimu tělu mu sedláci mýt' vyčistí. Přiváželi do obce plné fůry těchto krasotinek a stavěli je po obou stranách cesty, kudy zítra bude se procházeti sám Pán Ježíš. Každý před svým stavením železnými sochory vytloukal v tvrdě ujeté a ušlapané půdě úzké a hluboké jamky, sázel do nich štíhlé břízky a upevňoval je kamením i zemí, kdyby přišly v noci snad vichr a bouře, aby je nevyvrátily.

Ani hospodyně doma nezahálejí. Naopak, ty právě mají nejvíce starostí a práce. Jejich dcerky půjdou za družičky, ponosou Panyňku Marii, před velebnou svátostí budou postýlati cestu kvítím, cizí oči budou se na ně upíratí, prohlížeti je, všeho si všimnou, každou chybičku vytknou, každou kytičku pochválí. Nutno jim rukávce naškrobiti a vyžehliti horkou koulí skleněnou, pentle připravit, sukénky natrásti, fěrtoušky prohlédnouti, hedvábné a šustivé pentličky navázati. Přitom nesmějí zapomenouti ani na sebe, ani na muže, ani na chlapce. Každý musí míti alespoň jeden kousek zbrusu nový na své obleči. Ševci, krejčovci i

šedličky^[35] celé noci před Božím tělem sedí a pilně se ohánějí šídlem a jehličkou, aby stačili; skoro nespí ani nejedí, neboť vědí, že po tomto svátku si náležitě odpočinou, tolik práce že se jim nenahrne dřív než až zase před martinskou poutí.

Zdá se však, že největší pilno má učitelský mládenec Jindřich. Jeho sbor zpěváků a hudebníků rozutekl se mu už dávno po pastvách, lesích a polích, pase husy i krávy, shání kopřivy housatům a okřehek kuřatům, hraje čampuli^[36] a míč, palestrou odpaluje špačka, chytá ptáky, raky a pstruhy, škoře se vyhýbá jako čert kříži, a přece ještě dvě těžké povinnosti na ně na všecky čekají: zpěv o Božím těle a pak vizitace pana vikáře. Obojí to vystoupení bude veřejné a nelze si je bez přípravy a zkoušky ani představit.

Shání tudíž pan učitel Maršíky a Marušáky, muzikanty z povolání, shání však i sedláky, vyhlášeného klarinetistu Kubíčků Kubu a flautistu Jehlíka.

„Přijdeme, pane učiteli, rádi přijdeme,“ všichni mu slibují a prosí: „Jenom udělejte průbu navečer, až bude po práci.“ Tak prosí i zpěváci, tenorista Krutinuc Hadam i slavný basista Honzík Mikulášovic.

To nejsou Vánoce, kdy se sedláci válejí u kamen, zívají dlouhou chvílí a mají času dost mysliti na takové marnosti jako zpěv a hudbu. Vánoční mši byli by chodili zkoušet třeba celý advent a dvakrát denně, kdyby si byl mládenec Jindřich přál. Teď však musí stačiti zkouška jediná, „generální“, jak říkal principál Eisenhut, vybíraje ze spousty not lehkou, zpěvnou mši slavného ředitele kůru u Sv. Víta v Praze, Roberta Führera, kterou už všichni znali a bylo nutno jen ji oprášiti a osvěžiti. Také moteta^[37] u jednotlivých oltářů musila jíti do taktu i sluchu, aby se líbila a venku pod širým nebem zněla sladce jako zpěv slavičí.

„Pange lingua a Te Deum bychom snad mohli zazpívati česky,“ osměluje se navrhnouti svému principálovi mládenec Jindřich.

„To už se zase ve vás ozývá ten Ultraček, vlastenec, národovec. Mluví z vás ta přemrštěná komisařka z Domažlic, ta to zde ještě všecko poblázní,“ durdil se Eisenhut, který sice kněžím i panským úředníkům onikal, svému mládenci však jen vykal, aby mu dal pocítiti jeho podřízenost. Měl zlost na Jindřicha, že si nevšímá Lenky a třeští jen za tou výběřčích Amálkou. Ta má ovšem hlásek tenký jako vlasek, sluch tak jemný, že rozezná i čtvrtinu tónu, všecko vezme o celou oktávu výš než každá zpěvačka a hrdlo zrovna jako by měla z nejčistšího stříbra, tak zvučně a jasně vyslovuje. Jako otec hned by vyhnal mládence Jindřicha

ze školy a Starcovic Amálku z kostela, ale jako muzikant a ředitel kůru nemá nad ně lepších a spolehlivějších sil.

Na to spoléhá mladý učitel a hájí svůj návrh: „Vždyť té latině nejenže nikdo nerozumí, ale naši zpěváci jí neumějí ani číst, komolí slova, bručí jen a všechno zní pak nečistě a nejasně.“

„I pro mne za mne zpívejte si to, jak chcete,“ mávl principál rukou, usedaje za křídlový spinet a bera rukou krkolonné hudební pasáže a napínaje sluch, aby vyzkoušel ladění.

S plnou náručí not odešel Jindřich do první třídy, která už se počala plnit zpěváky a hudebníky. Rozsvítil na dřevěných pultech svíčky lojovky a usmál se na Kliku, který také přišel s housličkami.

„Nu tak, Martínku, ještě si zítra s námi na rozloučenou zahraješ. Vezmeš-li pak si housličky s sebou do Němec?“

„Nevezmu,“ zatřásl Martin hlavou. „Táta nechce, že se to pro řezníka nehodí.“ Chtěl ještě říci, že si tam koupí napřed foukací a pak tahací harmoniku a na tu že se naučí. Srdce se mu však sevřelo takovým smutkem, že nemohl už ani slovíčka z úst vypravit. Citlivý Jindřich povšiml si, jak se tomu divochu zakalila očka, a proto jej hned potěšil: „Vždyť se tam dostaneš k nějakým skřipkám, buď bez starosti. A až tě uslyší, jak to umíš brát od podlahy, budeš mítí vyhráno.“

„A na tu harmoniku hrát se neuč, nemohu ji ani slyšet,“ neopominula mu přikázat Královic Hanýžka, sotvaže pan učitel se od Martínka hnul. „To raději mačkej dudy nebo pískej klarinet, jen harmoniku ne.“

„Mně se také nelíbí. Ale to můj nový mistr hned se ptal táty, umím-li hrát. Češi že bývají muzikanti a že bych si mohl vydělat hezkých pár grošů, kdybych v neděli večer zahrál hostům na harmoniku.“

Vtom pan učitel zaťukal černou taktovkou o svůj pultík a přetrhl rázem všechny řeči. Hanýžka skočila rychle k Amálce, s kterou teď nejraději zpívala, Mrázovic Retka s Lenkou postavily se k altu a zkouška počala.

Ze školy otevřenými okny do tichého jarního večera zaznělo první „kyrie eleison“ – a to byla poslední příprava na zítřejší radostnou a velikou slavnost. Zdálo se, že té noci ze středy na čtvrtek nikdo ani nespál, neboť když konečně byli se všemi pracemi hotovi, sotva ulehli a

zdřímli, už se venku počalo bryjdit, hvězdy blednout, nebe růžovět a městečkem ohláchaly^[38] se rány kladiv a seker. To hned za časného rána chystali se stavět a sbíjet u Johánesů, na poště, u řezníků a Vilímků kostry oltářů, aby do desíti hodin byli se vším hotovi. Strážník Kodrda vytlačil z obecní kůlny ohromnou stříkačku dřevěnou a počal drhnout rozemletou křídou a popelem její dlouhou, otáčivou, mosaznou proudnici a kovář Psutka poprvé bral na sebe dobrovolně, co až do loňského roku bylo povinností obecního kováře. Vyvážel totiž z radnice na trakaři celou baterii moždířů a důkladně ji prohlížel, aby si napoprvé neuřízl kus ostudy, neboť věděl, že jeho střelecké umění bude dnes hráti důležitou roli. Pět kusů vyvezl a postavil si je šikmo na kopeček nad kostelem, aby se rány pěkně odrazily od Haltravu a nesly se daleko do širého kraje. Nízké moždíře z kovaného železa měly silné stěny, ale ještě mohutnější dno, nad nímž jako jazyk vyčnívala pánvička, spojená malým otvorem s krátkou, kuželovitě vrtanou hlavní. To všecko tedy opatrný Psutka pozorně vyzkoušel, kladivem je všecky proklepal, zvoní-li jasně, nemá-li snad některý trhlinu, která by mohla být příčinou velikého neštěstí. Pamatuje sám, jak se ve Štýrsku, kde jako tovaryš pracoval, roztrhl při ráně moždíř, jednoho chlapce na místě zabil a několik diváků zle pošramotil. Profoukl také průpalničku, aby se přesvědčil, není-li ucpána, aby mu rána neselhala, až přiloží k pánvičce ohnivé želízko. Pytlík s prachem i s pilinami nutno držeti v suchu, dřevěné kolíky, kterými zatluče jícny, musejí býti z měkkého dřeva, všechno si to opakuje a učedník jej radostně obskakuje, těše se už, až vyrazí rána, že se chalupy v základech otřesou, okna zadrncí, lidé budou plivat leknutím, a než se vzpamatují, bouchne to podruhé a potřetí, jako by tu stáli kanóny a kanonýři. Hodiny zrovna letěly, po sedmé už se zvonilo na ranní mši svatou a přespolní osadníci počali se hrnouti do svého farního kostela. Každý, ať mladý nebo starý, ať Čech nebo Němec, nesl si věneček z čerstvého kvítí, kořená vůně vадnouceho a šlapaného puškvorce rozlila se vzduchem, v dvojnásobném špalíru stály břízky jako družičky, bílá tělíčka oděná průsvitným, zeleným závojem, průčelí všech domů čistě obílena a z nich jako ptáčata z hnízd vybíhaly neparáděné družičky i chlapci s věnečky a kytkami za kloboučky a upalovali ke škole.

V hospodě u Boudřáka scházely se cechy, na radnici městské právo, finančníci v paradních uniformách procházeli se před kasárnami, na stříkačce zvedl kominík jako zlato lesklou proudnici kolmo do výše, zarazil do ní kytici a sám se k ní postavil v černých šatech, za kožený pás zastrčil si bílý šátek, na rameni visela mu šorna^[39] na saze, jež se svítila na slunci, jako by ji vykoval z nejryzejšího stříbra, a na hlavě mu seděl bílý baret, takže děti nemohly v té paradě poznati trhanovského kominíka a živou mocí nechtěly věřiti, že by to mohl býti ten

mouření, který k nim chodil s žebříčkem na rameni, košťátkem v ruce, páchl dýmem a sazemi, jenom oči a zuby bělaly se mu v začerněné tváři, takže se ho i kurážní jinak kluci báli a prchali před ním.

Radostně se slaví po dlouhém postu vzkříšení Páně, koná se však večer, na prahu jara, kdy země dýchá syrově a vlhce, kdy z lesů a hor plných ještě ledu i sněhu vane studený větříček a teče kalná vodička. V červnu se však rozhrěje náš rodný kraj a oděje se ve své nejslavnější roucho. Vody se ustojí a vyčistí, dech země zavoní mateřsky a všechno, co v ní bylo počato, roste, kvete a dospívá k zralosti.

A tu se oslavuje zázrak nad zázraky, hluboké tajemství života, záhada klíčení obilního zrna, tajuplná proměna jeho v pokrm a tělo. Lány obilí, ozimních žit a pšenic počínají se vlniti po stráních a kopcích, metati do výše vousaté klasy, stavěti se na kolénkatá, dutá stébla, šustiti dlouhými, úzkými lístky jako praporci. Nad nimi vznášejí se skřivani, šediví jako hrudky horské země, ale veselí a radostní jako ta jejich perlivá písnička. Včely a čmeláci spokojeně bzučí, zelené kobylky v opojném štěstí chvějí svými průsvitnými křídly a naslouchají blaženě těm cvrčivým, jednotvárným zvukům jako nejkrásnější melodii. Jenom motýli, paví oka, admirálové, bělásci, otakárkové a perleťovci kolébají se na svých žlutých i modrých křídlech, jako by neviditelná ruka sypala na svět květy z kouzelné říše.

Vtom vypluje nad Klenčím obláček modravého dýmu, mohutná rána zatřese vzduchem, všecky zvony se rozhlaholí, hudba a zpěv se ozvou a farář Reischeck ve zlaté monstranci, posázené drahokamy, vynáší z kostela boží tělo.

Všechna kolena se ohýbají před touto sněžnou svatou hostí, neboť ona plně odpovídá jejich hmotné představě Boha. Nikdo se nediví, že chléb a víno, pokrm a nápoj, mění se v tělo a krev, neboť se denně přesvědčují o tom zázraku na své vlastní oči. To jest vpravdě podstata veškerého života tělesného i duchovního, jediná způsobu důstojná Boha a člověka. Chléb stává se Bohem, nejsvětější svátostí, které nutno vzdáti nejvyšší čest a slávu.

„Zvěstuj těla vznešeného, jazyku náš, tajemství,“ zpívá kostelní sbor v průvodu, hned za ním cinkají zvonečky a za nimi nebesa. Vpředu je nese Král s postřekovským Zemanem, za nimi starý Podestát z Dražinova a Němec Šedlbauer z Mlýnců.

„Tak to má být,“ libují si sedláci: „Kdo oře, seje, žne a mlátí, kdo se stará o chléb, ať také nese nebesa nad tímto chlebem nebeským.“

Zedníkovi může prasknout hrdlo, jak se nadírá, aby ho všichni slyšeli, když za honorací, vykračující si hned za knězem, předříkává:

*„Naučení se nám dává,
že se tělo z chleba stává,
z vína pak krev předrahá.“*

Bratrstvačky modlí se se školní mládeží růženec, vedou družičky a svobodnou chasu, řemesla vyšlapují si za hudbou a vzadu mezi ženami zvučně volá Kokoráčka:

*„Hle, jezte, pijte, co vám dávám,
to na památku zanechávám:
to jest mé tělo, to krev má.
Kdy chléb a víno posvětíte,
též vy ty dary proměňte
v mé tělo, v krev mou jako já.“*

Všecko zpívá a jásá, takové splynutí Boha s člověkem a člověka s Bohem naplňovalo celou zemi, že se podobala v té slavnostní chvíli samému nebi.

Do čtyř stran světových musí se vyhlásiti tato nejvyšší oslava chleba. U čtyř oltářů, postavených směrem k východu, jihu, západu a severu, zastavuje se tedy průvod, přerušují se zpěvy i modlitby, kovář vypálí pět ran z moždířů, Smolíkovic Tomášek s Pálusovic Kubou postaví měděné kotle na zemi, strážník Kodrda ve velké, slavnostní uniformě s mečem po boku chopí se paliček, Marušáci přitisknou trubky ke rtům jako heroldové a vřeskne intrády^[40] třikrát po sobě, vždy o tón výše se rozhlaholí a oznamují zastávku.

V háječku břízek kolem bíle prostřeného stolu stojí zpěváci. Mládenec Jindřich rychle rozdává partesy, a než dozní skvělé fanfáry, mávne rukou a pětihlasé moteto Palestriniho bez průvodu hudby čistě a nadšeně jásá: „Já jsem živý chléb, který z nebe sestoupil.“ Volá tak skřivánci hlásek Amálčin, kolem něho vinou a proplétají se ostatní hlasy, oba kněží mezitím „dotýkají“ věnečky, jež jim zleva i prava podávají ochotné ruce, a teprve když v motetu zazní „Aleluja“, když už asi popáté se opakuje, tu odkašle Reischeck, vstane, kaplan rozevře před ním velikou knihu, všecko ztichne a mohutný hlas hlásá: „Počátek evangelia podle sepsání sv. Matouše,“ hlásá učení, které se stalo duševním chlebem celého světa. Bystře naslouchají nejen sedláci, ale i chalupníci, řemeslníci pod korouhvemi, družičky, svobodná chasa, nikdo ani nedýchá, neboť se čte „kniha rodu Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abraháмова“. A

sotvaže farář políbil ten nejvznešenější rodokmen, všechno s ním padá na kolena, vděčně volá: „Chléb z nebe dal jsi nám, Pane, všelikou vůni líbeznou v sobě mající,“ a úpěnlivě prosí: „Od blesku a záhubné bouře vysvobod' nás, Pane,“ právě tak, jako prosili v průvodu o Křížových dnech a na den sv. Marka. Tenkrát se obilíčko sotva kadeřilo na polích, dnes však už se metá. Do třetice všeho dobrého nutno prosit za chléb náš vezdejší, úpěnlivě prosit, a proto před tváří Boha pod způsobou chleba ukrytého přednášejí mu všichni tytéž prosby, které už mu dvakrát přednesli.

Hanýžka dá své věnečky posvětit až teprve u řezníkův oltáře, neboť se strýčkem Kohoutem se od zabíječky dobře zná, a on ji vyzval, aby si věnečky položila na jejich oltář, svázala si je pentličkou, a že je sám podá velebnému pánu, aby se jimi dotkl zlaté monstrance. Průvod se zahýbá kolem špitálu vpravo a od pošty pak namáhavě leze vzhůru k řezníkům. Těžko se jde těm, kteří nic nenesou a jenom zpívají, ale mnohem hůře faráři, který nese monstranci, kaplanu, který okuřuje velebnou svátost, nosičům nebes, cechovních korouhví a luceren, nejhůř však Smolíkovic Tomáškovi. Ten se nahrbuje kupředu, sklání se až k zemi neboť nese na zádech za řemen uvázaný měděný kotel, potažený oslí kůží, jehož železná trojnožka jej tlačí, tlačí ho i železné šrouby, jimiž je kůže na kotli napjata. Pálusuc Kuba si sice vyšlapuje se svým bubnem jako pán, ale rozmazlený jedináček Tomášek pod tou nezvyklou tíhou divže neklesne, hubičku otevírá jako kapr na blátě, lapá dech a těžce funí.

Martínek Klika už chvíli nemůže na nic jiného se dívat a na nic myslit než na Smolíka. „Kdyby se jen trochu zakopl, jistě by se tu převalil,“ ozývá se v něm hříšný nápad. Tomášek však se zakopnutí nemůže, neboť cesta před ním je pečlivě uhrabaná, umetená a měkkým puškvorcem posypaná.

„Kotel by mu sletěl z ramene, kutálel by se z vršku dolů, duněl by a zvučel, mládenec Jindřich by se rozčilil a všichni, i Hanýžka, by říkali: ‚Ten Smolíkovic Tomeš, toť hotové budižkničemu! Ani buben neunese,‘“ maluje si a rozvinuje Klika svůdný obrázek.

Vtom jej klepla zezadu tvrdá taktovka do temene hlavy. Klika se sice hned vzpamatoval a chytil se. Šilhá Hanýžce do not a zpívá statečně:

*„Chléb tu v pravé tělo slovem
mění Slovo vtělené,
v krev i víno v divu novém
obrací se v přeměně.“*

Ústa jen zpívají. Oči však každé chvíle zabodnou se do Smolíkových zad a hříšné myšlenky nevyhnalo mu z hlavy ani to tvrdé t'uknutí pana učitele. „Teď by byl nejvyšší čas. Jakmile se dostaneme k řezníkům, bude po všem. Kotle postaví na trojnožky, nosiči si oddychnou a od řezníka už je do kostela jenom pár kroků a skoro rovinka.“

„Jéjej!“ vykřikla Hanýžka leknutím uprostřed verše a přetrhla tím nadobro celý zpěv, neboť po zemi se válel jak dlouhý tak široký Smolíkovic Tomášek, kotel nespokojeně zabručel, odkotaliti se však nemohl. Jako střela skočila po něm Hanýžka, popadla jej za nohu a sama jej poponesla, než Tomášek se postavil na nohy.

„To si pamatuj!“ zahrozila ještě prstíčkem Klikovi, neboť zřetelně viděla, jak nastavil Smolíkovi nohu, ten jak o ni zakopl a svalil se. Její dobré srdéčko zalilo se takovým hněvem, že už při Klikovi nemohla jíti ani o krok dál, obešla ve zmatku Starcovic Amálku a přilípla se k Mrázovic Retce. Ani zpívat už nemohla, ačkoli se mládenec Jindřich mračil a několik okamžiků sám držel zpěv, než se ostatní z překvapení vzpamatovali a ovládli všemožně tlumený smích.

„Nemehlo je Smolík, ale dobrák. Ten by to Martínkovi jistě neudělal,“ říkalo Hanýžce srdéčko a naplňovalo se tichou soustrastí.

Nic už ji na průvodu netěšilo. Viděla Smolíka hanbou červeného, jak klopí oči k zemi, a umínila si, že ho musí potěšit. Nesla si od posledního oltáře svazek věnečků, mezi nimi jeden „voňavý“, bez srdíček sice, které nikde nemohla sehnati, zato však plný brotanu, máty, šalvěje a balšámu, a sotva v kostele dokončili chvalozpěv „Bože, chválíme tebe“ a vyhrnuli se z kůru, aby si poslechli hudbu, až bude odváděti cechy z kostela k radnici, přitočil se k ní Martínek a podíval se na ni tak ohnivě, že musila sklopiti svoje očka.

„Hanýžko, věneček!“ upomenul ji, když se sama k tomu neměla, aby rozvázala stužku a vybrala mu odměnu za to, co jí všecko dal na rozloučenou.

„Tomášku, pojd' sem,“ zavolala Hanýžka na Tomše, kterému se smáli chlapci a který se omlouval, že by nebyl padl, že by byl kotel donesl až k oltáři, kdyby mu nebyl někdo odzadu podrazil nohu. „Přinesl jsi nám o Květné neděli kočičky, tak ti patří za to dnes věneček,“ a podala mu jej.

„A pro mě nemáš žádný?“ zamračil se Martínek.

„Proč bych jej tobě dávala? Za to, žes mi pustil do džbánu ještěrku, žes nám nechtěl přinésti rybu, nepůjčil mi řehtačku, abych si mohla zadržat –“

„Daroval jsem ti bič.“

„Rozmačkals mi o velikonocích straky i ryjsky. Šidil jsi! Měl jsi smoláka.“

„Kdopak ti nasadil holuby? Králíky? Postavil větrný mlýnek?“

Těžce dopadaly ty vzájemné výčitky. Snad by byly trvaly ještě hodnou chvíli, kdyby se nebyla Hanýžka utrhla: „Aťsisi! Nic ti nedám, proč jsi takový falešník a nastavils Tomáškovu nohu. Já to dobře viděla, a nedáš-li pokoj, povím to na tebe panu učitelovi.“ Slzičky jí přitom skočily do očí, otočila se na patě a rozběhla se po kopečku dolů rovnou k domovu. Ani na Marjánku nečekala, která se chumelila mezi družičkami, a divže neporazila matku, stojící ve dvířkách s Pepkou v náruči a dívající se na pestrý obrázek, který v té chvíli skýtala silnice. Lidé pospíchali po slavnosti k domovu, nikdo však neopominul zastaviti se u některé z břízek a urvat si větev, aby ji mohl zapíchnouti na poli do lnu. Neboť len, má-li se uvést, nechce mít svěcenou kočičku, ale březovou kotvičku. Břízky stály za chvíli dohola odrané, až jich bylo Králové líto.

„Co tak letíš, divochu,“ okřikla dcerku, když k ní doběhla. „Jsi už přece velká a pořád takový větroplach. Dej sem věnečky, ať je pověsíme, kam patří.“ Hanýžka podala je matce ochotně. Byla ráda, že se jich zbavila, neboť jí připomínaly, že se ve zlém rozešla s Klikovic Martínkem. Trápilo ji to, protože odejde a jistě se na ni bude hněvati. Ale když za sebe nemůže! Když nesnese žádnou faleš a nemůže se dívati na křivdu. Ať se Klika hněvá! „Nohu si proto za krk nedám. Sejde z očí, sejde z mysli. Vždyť já na něho lehce zapomenu,“ utěšila se ještě dřív, než svlékla sváteční a oblékla půvėdkovou obleč.

Král ovšem musil setrvati v kostele až do konce, až se kněží pomodlili „Anděl Páně“, pak teprve „nosiči“ hnuli se od oltáře a uložili nebesa v sakristii.

„Jste spokojeni?“ usmál se na ně Reischeck.

„Jsme, velebný pane,“ přikývli všichni.

„Sedláci to teď všude vyhrávají, na radnici i v kostele,“ uštěpačně, jak měl ve zvyku, poznamenal kaplan Wondrauscheck, který chodil do kasina a byl s postmistrem jedna ruka.

„Všecko ještě ne,“ usmál se klidně Král. „Fastra jsme prohráli a vás vyhráli. Ale to se všude střídá výhra s prohrou.“ Kaplan se kouzl do rtů, mlčel a jen se díval za nosiči, jejichž kroky duněly prázdným už kostelem.

„Paličák,“ řekl farář a pohodil hlavou směrem ke dveřím.

„Všichni mají roupy, vede se jim dobře. Nebude-li však pršet, uvidíme, jak zkrotnou.“

„To bychom, bratře, zkrotli my také,“ povzdychl si farář, vzpomínaje na svá políčka, která rovněž volala po vláze.

Boží tělo! Toť takové poslední a nejvyšší selské pojištění úrody zemské. Poprvé pojistila se osada o svátku sv. Marka, druhou pojistku splatila nejvyššímu Hospodáři o Křížových dnech, třetí a poslední platí dnes. Silou své společné modlitby má obec zlomit starou pranostiku: „Bude žízňivý rok, Velký pátek-li zmok,“ která už se počíná splňovati. Sucho ohrožuje luční i polní úrodu. Matka země se sice ještě brání, vši silou vypocuje v jarních nocech vydatnou rosu, z posledních zásob vydává zimní vláhu, kterou si pod sněhem v útrokách svých nashromáždila, slunce však vystupuje výš a výše, pálí den ode dne déle a nemilosrdněji, vysušuje povrch země, vypilo už kdejakou kaluž a močál, na kost utvrdlo „na husím place“ bahno, s nářkem se z něho vystěhovaly všechny žáby i pulci, po polní cestě ždířské, stále blátivé a mokravé, zdvíhá se letos za každým povozem prach jako ve mlýně. Jenom černé lesy na bocích Haltravu i Čerchova noří s rozkoší své štíhlé vrcholy do teplé lázně sluneční, husté větve však roztahují jako ochranná křídla nade všemi prameny a studánkami, chrání Štírovku i Vodničku, Hrčavku i Šimanici, Zlatou, Českou i Korábí studánku, Kateřinku i Zachařici, Žezulku, Válovskou i Dobrou vodu, které napájejí potoky i rybníky v Klenčí, Postřekově i Chodově. Všecky traviny na lukách, obilí, zelí i brambory po polích natahují se sice listem, květem i klasem k slunci, kořenem však prodírají se tvrdou zemí, kamením, hlínou i pískem k matčinu ňadru, aby z něho vysály poslední kapku svěží vláhy a zahnalý palčivou žízeň.

„Ještě není nic zkaženo,“ těší se sedláci nadějí. „Sena i obilí už pravda zůstanou obřidlejší, zato však se mohou státí jadrnější. Po Božím těle přicházejí deště. Tři dny nám zapršet, všecko se spraví.“

„Jaře^[41] to nejvíc potřebují, aby mohly vymetati.“

„A ozimy, aby mohly nalíti zrno.“

„A jetele, aby nasadily na otavu.“

„Což brambory, len, zelí a tuřín?“

„Inu, všechno volá po dešti, ale nejvíce jaře.“

„Počasí neděláme my, ale Pán Bůh. Počkáme týden, a pakliže jsme to nezmohli dnes, musíme pomýšleti na něco účinnějšího.“

„A co může být silnějším než samo Boží tělo?“

„Pravda pravdoucí, jenže Boží tělo slavíme vždycky, ať panuje suchý nebo mokrá rok. Chceme-li dešť a jenom dešť, musíme prositi také jenom za dešť a ne za všechno pohromadě. Toť dá rozum! Dnes jsme prosili, aby Bůh od pomezí našich odvrátil krupobití, mor, hlad, válku, sucho, mokro, blesky a záhubné bouře, škodlivý hmyz, mraky a záhubné větry. Kdo chce mnoho najednou, nedostane nic. Povídám, že neotočí-li se ten východní vítr a nepřifouká-li od západu mračna, musíme naříditi Zedníčkovi, aby konal před sv. Janem u školy každý večer ‚vláhovou pobožnost‘, a kdyby ani to nepomohlo, pak už nezbude nic jiného, než vypraviti se na pouť do Milaveč k Vojtěšce.“ To radil upřímně chytrý a praktický sedlák Hadam Psutka, který dovedl nejen draze prodat obecní kovárnu, ale i lacino postavit svému Ondrovi novou, vytříti pánům oči a troufal si vyzrát i na samého Pána Boha.

Všichni souhlasí a chválí Zedníčka, jak to dnes dopoledne krásně vedl, jaký zvučný a výřečný hlas má, radost že je po něm zpívat.

„Jak říkám,“ smál se plným hrdlem Klika, „Zedníček, toť kuň, kterému se hodí každé sedlo, ale žádný chomout. Kuň do běhu, a ne do tahu, málo, ale zato dobrým krmným. Všimli jste si, jakou figuru dělal? I brejle mu sedí na nose, zahanbí nebožtíka Kohoutka.“

„Říká, že děkuje za své obrácení a polepšení Bílkovi.“

„Něčím musí omluviti ten svůj náhlý přerod.“

„Nu, leknutí to musilo být, o to nic. Jít najisto pro srnce a sáhnout na viselce, myslím, že by nám žádnému nebylo do smíchu.“

„Nešťastný Bílek!“ povzdychl Král a svědomí ho bodlo, že snad i on přitížil mrtvému tajemníku, když mu tehdy na hyjtě skoro násilím tu listinu vytáhl z kapsy. „Mě se bát

nemusil,“ řekl jako na omluvu. „Já bych jej nebyl nikdy prozradil, to raději bych si dal jazyk vytrhnout, než se státi zrádcem člověka, který mi pomohl.“

„Ty! Ty bys ho ovšem nevyzradil, kdyby na tobě třeba dříví štípali, a nikdo z nás. Ale což rychtář? Páni radní? Celé právo městské, ba i sám pan vrchní s direktorem? Neviděls, jak ten komisař uhodil na první stopu šmejdu a neplech, že si hned všichni myli ruce a ukazovali na Bílka? My ho na svědomí nemáme. Pro nás nestrčil hlavu do srnčího oka,“ rozčileně pofrkoval nosem neústupný Frýdřák a Houdl mu hned horlivě svědčil.

Jako sedláci u Bartošů, tak seděla řemesla dnes odpoledne i u Johánesů a pila na cech i s cechovním inspektorem Worlitscheckem a pány cechmistry. Jenom „malý pořádek“, totiž tovaryši musili k Boudřákovi, neboť pro všechny nejenže nebylo u Johánesů místa, ale také ne oběda. Ten se platil dnes z matky pokladnice toliko přespolním mistrům a domácí se jaksi přitom přiživili. Jazyky jim ovšem také nestály, když zuby skončily svoji práci, a byl to cajkmistr Zippner, který vedl slovo, ovšem německé slovo, neboť byl mezi svými.

„Povídám, že ten krajský komisař má lepší čuch než každý ohař. Hmátl na knihu, obrátil několik listů, přečetl pár řádek, spočítal sloupec čísel a už to praskalo. Jak chytil koneček klubička, nepustil už nit z ruky a nepovolil, až tu skublanou přízi rozmotal. Tvrdím, že jsme byli zrazeni a nikdo jiný než Bílek nás nezradil. Ten o tom pověděl komisaři a ten šel pak najisto.“

„Čeho se tedy bál? Proč se věšel? Vždyť za to mohl čekati pochvalu.“

„Vylízal si, co si nadrobil.“

„A dobře že se pověsil. Mohl nám teď zatápěti hůř než sedláci. My se přece na radnici udržíme,“ udeřil o desku stolu Kladívko, až sklenice a džbánky poskočily.

„Udržíme, Krále však musíme trpěti mezi sebou. Sám krajský úřad jmenoval jej přísedícím.“

„Hledí nám na prsty a klepne, kde může.“

„Nebýti Krále, snadno bychom byli se sedláky hotovi. On je vede.“

„On pověděl krajskému komisaři a ukázal revizoru, oč jsme přebrali stavebních míst.“

„Prozradil, kolik jsme letos pokáceli obecního lesa a prodali do kdyňské továrny stavebního dříví, abychom měli peníze na soud.“

„Teď to máme! Bez vrchnostenského svolení nesmíme víc ani bičičště v lese useknouti. Cejchovačku^[42] zavřeli do železné truhličky, pověsili na ni dva zámky a klíček od jednoho nosí v kapse myslivec Pavelka. Ten je teď nejvyšším pánem obecního lesa.“

„Královi bychom měli zatopit, sraziti mu hřebínek.“

„Ale jak?“

Čím více ubývalo piva v soudkách, tím více stoupala odvaha v hlavách. I ušlápnutý červ se brání a poražený nepřítel myslí na pomstu. Svátek Božího těla poskvřňuje stíny minulosti, prohraná bitva nekončí válku, ale rozpaluje bojovnost k novému útoku. V boji každá šavle drahá a každá rána dobrá...

„Hrabě! Hrabě jede!“ ozval se u okna výkřik, venku blížil se dušený dupot koňských kopyt, tlumený rachot kol, všichni u Johánesů hrnuli se k oknu a spatřili, jak špalírem odraných břízek, po uvadlém puškvorci a kvítí mihlo se čtverospřeží, bílé jako padlý sníh. Na kozlíku kočí Dufek s lokajíčkem, mušketýr Hadam v sedle na prvním páru, kabáty i klobouky zlatem premované, knoflíky na nich velké jako sedmnáčníky, a za nimi v kočáře Jeho Osvícenost hrabě Rudolf po boku krásné hraběnky Gisely. Zastavili před farou, a sotvaže vyšel uvítat vzácné hosty Reischeck, požádal ho hrabě, aby je doprovodil do kostela. Nečekal ani, až se vrátí farář s klíči, podal rámě své mladé, zdravím a krásou bujně kvetoucí paní a vedl ji po příkrém kopečku k hlavnímu vchodu chrámovému. Vznešená návštěva neplatila ani tak nejpěknějšímu patronátnímu kostelu, jako těm, kteří v hrobce pod jeho žulovou dlažbou v uzamčených rakvích cínových odpočívají. Svědomí vyčítalo hraběti Rudolfovi, že se na hrobě svého slavného otce už dávno nepomodlil ani otčenáš a že sem dosud nepřivedl tu, kterou učinil svojí ženou a tím i jeho dcerou. Určil k tomu dnešní den, aby měl slušnou záminku vyhnouti se nepříjemné povinnosti, kráčet po Brně za biskupem v božítělovém průvodu jako nejvyšší úředník zemský. Úřad zemského hejtmana nebo gubernátora na Moravě nebyl hraběti Rudolfovi právě hrcem medu. Koupil sice Dukovany, aby držel alespoň nějaký statek v zemi, nebyl však ani rodem Moravan, ani spřízněn s některým členem panského stavu moravského. Hledělo tedy moravské panstvo na hejtmana vládou jim vnuceného dost přes rameno a dávalo mu to při různých příležitostech cítit.

Jeho postavení se ještě zhoršilo, když si rozhněval i brněnského biskupa svým důvěrným poměrem s hraběnkou z Futaku. Biskup ho totiž navštívil a odvážil se mu vyčísti, že tím nedovoleným poměrem budí veřejné pohoršení v tak pobožné zemi, jakou je Morava, což se

na zástupce stejně pobožného panovníka nesluší. „Šídlo se v pytli neutají,“ řekl mu biskup do očí. „Myslíte, že o vašem hříšném poměru nikdo neví, a zatím si o tom štěbetají už i vrabci na střechách.“

Tu však přišla kosa na kámen. Stadionové ve věcech lásky nerozuměli žertům. Pro lásku neznali žádného pravidla ani zákona, a když se jim jednou zrodila v očích, tu také zapadla hluboko do srdce. Tak se stalo, že co měl zemský hejtman na srdci, měl také na jazyku. Vytáhl z uzamčeného sekretáře svazek listin, hodil je prudce před uleknutého biskupa a rozkřikl se hodně nakvašeně: „Zde se podívejte, kdo nám brání, abychom se s hraběnkou vzali. Mám v životě mnoho medu i jedu. Hraběnka – toť med, ale vy – toť jed a přímo utrých.“

„Jak to, prosím?“ lekl se biskup.

„Košický biskup s konzistoří nechtějí uznati neplatnost prvního sňatku hraběncina. Odvolal jsem se z Košic k arcibiskupu v Záhřebu, odvolal jsem se až do Říma, a všude ten rozsudek první stolice potvrdili a povolili hraběnce jen rozvod od stolu a lože. Postarejte se, aby ten nesmyslný sňatek, uzavřený v čase zapovězeném, v adventě, bez prohlášek, na základě dispenzí, které vy máte pro všechno a pro každého, kdo chce a může zaplatiti důkladnou štólu a taxu, aby romantický sňatek, ke kterému byla sedmnáctiletá komtesa donucena, byl prohlášen za neplatný, a pak teprve mi smíte něco vyčítati.“

„Konám jen svoji povinnost jako biskup, maje na zřeteli spásu vaší nesmrtelné duše,“ mluvil lahodně host. „Podrobte se pokorně moudrému rozhodnutí církevních úřadů a opusťte ihned hraběnku.“

Hrabě vzkypěl, zapomenul na všechnu diplomatiku a politiku, pustil uzdu svému hněvu, kterou jindy dovedl tak dobře ovládat, že ani nejlepší znalec duší nepoznal, co se děje za jeho lhostejnou tvář. Jeho láska však mu přinesla už tolik hoře, tolik sebezapírání, pokořování a také tolik marných a zbytečných cest a výloh, že odhodil všechny ohledy a mluvil s biskupem hodně otevřeně. „Poláci říkají: ‚Co kdo kochá, to mu milo, byť i napůl shnilo.‘ Já nepovolím. Hraběnka se dnes stala plnoletou a má právo rozhodovati o svém i mém štěstí. Toho faráře, který ji jako dítě oddával v seminářském kostele v Košicích před pěti roky, toho byste měli zavřít. Únos ve všech státech platí za překážku, která ruší platnost manželství. Jenom v Uhrách nelze se dovolati práva a spravedlnosti a my máme za to pykati?“

„Nemohu si pomoci,“ pokrčil biskup rameny. „Nepovolíte-li –“

„Ne, nepovolím.“

„– nezbude než řídit se platnými zákony církevními –“

„Vy mi hrozíte?“

„– a vyloučíte vás napřed z návštěvy bohoslužeb, z přijímání sv. svátostí –“

„A co ještě?“

„– kdyby to nepomohlo, vyloučíte vás z církve,“ mluvil biskup suše, stupňoval klidně svoje hrozby, až teď vstal a upřel na hraběte výhružně oči.

„Ne, ani to nepomůže,“ ovládl se zemský hejtman a v té chvíli nasadil si svoji ledovou masku klidu a lhostejnosti.

„Uznáte však, že koho církev vyvrhne ze svého lůna, nemůže státi v čele Moravského markrabství.“

„Ale může státi po boku hraběnky z Futaku, čemuž dávám rozhodně přednost.“

Biskup se poklonil a hrabě Rudolf byl rozhodnut. Co mu dávno radil otcovský přítel kníže Metternich a čemu se bránil, toho se teď chopil oběma rukama. Hraběnka přestoupila k protestantismu, hrabě Rudolf uzavřel s ní sňatek před evangelickým pastorem, u dvora ve Vídni přijali to jako pikantní novinku a brněnský biskup se zamyslel. Proti tomuto tahu bílým koníčkem mohl se bránit černou věží, hleděl však tupě na šachovnici a rozmýšlel se. „Třtiny nalomené nedolamuj a knotu doutnajícího neuhásínej,“ slyší varovné slovo Písma svatého. Opatrnost pastýřská mu našeptává: „Dvakrát měř a jednou řež.“ Každý srnec v říji beká a hrabě se netají úmyslem, bude-li drážděn stálými hrozbami, že vystoupí z církve i on, s ním celá „linea Fridericana“^[43], ba možná i „linea Philippina“^[44] starobylého, až dosud věrně katolického rodu stadionského, který nese v erbu kříž z křižáckých výprav, má starší rodokmen než sami Habsburkové, daroval církvi několik vynikajících kanovníků, děkanů kapitolních i biskupů a jehož člen, hrabě Jan Filip, slavný otec tohoto neposlušného syna církve svaté, nosil na krku Řád zlatého rouna. Hrabě Rudolf stojí na podemletém břehu, utrhne-li se mu břeh pod nohama, možná že hrabě se zachrání a on – biskup – sám se zkoupá, neboť toť jisto, že Metternich drží nad ním ochrannou ruku, přeje tomuto sňatku, je až dosud všemohoucím pánem u dvora a biskup nechce umřít v Brně. Což uprázdní-li se arcibiskupský stolec v Solnohradě, v Praze nebo dokonce v Olomouci?

Takové napjaté přátelství, jaké panuje mezi kočkou a psem, vládlo mezi zemským hejtmanem a biskupem. Ačkoli navenek zachovávali spolu všechna pravidla slušnosti, přece jen se nedovedl hrabě Rudolf tak ovládnouti, aby vydržel po celý průvod božitélový kráčet za biskupem, klečeti za ním u oltářů na klekátku, dívat se naň a naslouchati jeho zpěvu.

„Zač by stála taková pobožnost?“ řekl si a dal přednost pouti k otcovskému hrobu. To všechno vybavilo se mu živě v duši, když teď vyváděl hraběnku Giselu od fary ke kostelu. Sama ho o to požádala, když se zadívala ve velkém salónu trhanovského zámku na věrný obraz velikého státníka a shledávala tytéž svérázné rysy, které nesla i krásná hlava jejího druhého muže. Kostel vítal své patrony svátečně vystrojený a neparáděný. Nestály tam dnes v skleněných, pískem naplněných vázách papírové růže paní obročnové, ale živé kvítí zdobilo oltáře a obrazy. Na všech svících visely věnečky, vysoké břízky objímaly štíhlé sloupy oltářní a kořená, prudká vůně puškvorce plnila chrám ve všech jeho prostorách.

„Sto let, právě letos oslavím stoletou památku posvěcení tohoto chrámu,“ horlivě hned vykládal farář chřestě klíči, když viděl, jak hraběcí manželé čtou nade dveřmi do žulového architrávu vtesaný nápis latinský, černě vybarvený, a snaží se sečísti velká římská písmena, planoucí červeně a udávající letopočet 1746^[45]. Nad nápisem vlnila se štítová římsa, na které seděli dva rozkošní, buclatí andílkové a drželi mohutný kamenný znak stadionský. Ještě dvakrát spatřila jej nová patronka a vždy krásnější. Sotvaže vešli do chrámové lodi, usmál se na ni z triumfálního oblouku v bohatém akantovém orámování a konečně mistrně řezán do dřeva pozdravil ji na hlavním oltáři, jakmile pozdvihla oči k obrazu sv. Martina na koni, obstoupenému sochami svatých patronů českých v nadživotní velikosti.

Všecko v prostorném barokním kostele se lesklo, vysokými okny padaly sem proudy odpoledního slunce, veselé barvy hrály a chvěly se na vzdušné kazatelně, nesoucí na baldachýnu překrásnou sochu Krista se ztracenou ovečkou kolem krku, čtyři usmívavé andělíčky a čtyři sv. evangelisty pod ní. Proti kazatelně přes celou šíři kostela rozpínala se kruchta, na ní varhany s nádhernou skříní, plnou vysokých píšťal cínových a oživenou malými soškami dětských hudebníků. Jeden ten naháček dul do zlaté trubičky, div mu tváře nepraskly, druhý zinzal na housličky, třetí roztahoval ručky s paličkami jako bubeník, jiný dřel basu a ten, co stál nejvýše, držel noty a taktovkou řídil celou tu posvátnou hudbu, chystající se jenjen spustiti.

Hrabě sice znal dobře svůj nejkrásnější patronátní kostel, přece však zazářil pýchou i radostí, když viděl, jak mladá jeho paní, mající jemný cit umělecký i vrozený a vybroušený vkus,

radostně se usmívá a jak na ni příjemně působí dobře zladěný vnitřek chrámový ve všech prostorách od stropu až k dlažbě.

Klíč zaskřípal ve dveřích sakristie a Reischeck otevíral dokořán vchod do hraběcí oratoře. Po točitých schodech pružně jako laňka rozběhla se hraběnka a i tam byla překvapena pohodlím, které oratoř svým hostům skýtala. Vedla k ní krásná předsíň, světlá a prostorná, ve které stála pohodlná křesla s vysokými opěradly, potažená rudým sukem a pobitá všude na okrajích hřebíčky s bílými, porcelánovými hlavičkami. Z této místnosti důmyslně provedené v přístavbě nad sakristií, která tedy kostelem ještě nebyla, vedly dveře na vlastní oratoř se dvěma širokými okny, kterými už prokukovaly smělé obrysy a římsy hlavního oltáře. Poprseň oratoře pod prolomenými oblouky okenními vydouvala se do presbytáře a byla pokryta čistou štukovou ozdobou, jako by byl na ni zavěšen měkký, kyprý koberec.

Mladá paní přiklekla k oknu, její oči svezly se k zemi, kde v dlažbě červenala se deska ze žilovitého mramoru, na níž vystupoval vyšlapaný erb a nečitelný nápis.

„Tam?“ obrátila zářící oči k Rudolfovi a prstem ukázala na desku.

„Ano, toť vchod do naší rodinné hrobky,“ povzdychl si hrabě a těžce klesl na kolena po bok své choti. „Kámen sám je náhrobníkem dřívějšího majitele panství Maxe z Lamingenu, o tom vám jindy povím. Naši předkové odpočívají v řadě právě pod hlavním oltářem.“

„Mají překrásný pomník,“ vážně, zaníceně odpověděla hraběnka a ponořila se do vzpomínek a modliteb.

I hrabě Rudolf viděl v duchu nevlídný, mlhavý den prosincový, kdy před Vánoci^[46] přivezli sem v nádherné rakvi mrtvého otce. Stál zde jako patnáctiletý jinoch a tajemné mrazení probíhalo mu údy, když spatřil, jak rakev propadá se do černého výřezu v dlažbě. Všecko se propadlo, jen sametový polštář s Řádem zlatého rouna a s velkokřížem Rádu sv. Štěpána zůstal nahoře, nesestoupil za mrtvým do šera hrobky.

„A nikdy tam nesestoupí,“ řekl si tehdy. „Ale já tam, otče, přijdu jednou za tebou, abych ti řekl, že jsem si vzal poučení z tvého pohřbu a miloval v životě to, co nás neopouští, a nikoli to, co nám nechají jako hračku dítěti až do té chvíle, kdy usneme navěky.“

Podíval se při té horké vzpomínce na svoji ženu a hle, i jí stojí slzy v očích. Vzpomíná si na svůj domov, na Volovou v zemplínské stolici na Slovensku, na lesy a hory, na temný večer, mlhavý, listopadový, kdy povolila prosbám řízného důstojníka honvédského, sešla se s ním

oblečena jen v domácím úboru, zahalena v plášť, a než se nadála, ujížděl s ní už kočár a pak, aby se vyhnula skandálu, ve svém nerozumu jen ke všemu kývala utrápenou hlavou. Teď však odhodila všecky ohledy, překonává všecky překážky a jde tam, kam ji srdce táhne – za svým životním štěstím.

Pohlédla na svého muže, a ten jako by jí rozuměl, vstal, odstoupil od okna oratoře a rozpráhl náruč. Objala ho prudce a vroucně se tu nad rodinnou hrobkou políbili, jako by si řekli, co cítili oba v té chvíli: „Užijme času moudře, než sestoupíme do stínu této kamenné kobky.“

Farář Reischeck trpělivě čekal v sakristii a teprve teď, když se ozvaly kroky nad dřevěným stropem, trhl sebou a pokročil ke dveřím. Hraběnka opět vyšla první, zářící, usměvavá, hrabě s farářem sotva jí stačili, jak pružně prošla znovu kostelem a zastavila se na jeho prahu. To se rozhrnul před ní čarokrásný obraz, který ji silně upomenul na její podkarpatskou domovinu. Z výšiny od kostela přes nízké střechy chalup a stodol spatřila po příkré stráni řídce rozseté domky dílské a nad nimi táhlý, prohýbaný hřbet horský, porostlý hustým, mohutným lesem jehličnatým, ve kterém jenom jako ostrůvky zelenalo se svěží boučí.

„Tam jsme ještě nebyli,“ usmála se v nedočkavé touze. „Pojeďme tam!“

„Ano, ale v sedle, nikoli v kočáře,“ usmál se hrabě Rudolf, vzpomínaje na úzké, kamenité cesty haltravského pásma.

Reischeck váhal, nevěděl, má-li hraběte poprositi o další opravy hospodářských budov, ukázati mu, co už vykonáno od jara, nevěděl, jak by pochodil, a tak se jen vzmohl na vlidné pozvání do fary. „Velká čest pro mne, kdyby Osvícenosti neodmítly skromné občerstvení,“ zval srdečně a myslil si, pak za řeči že by se našla vhodná příležitost zmíniti se o tom, co mu tak leželo na srdci, postěžovati si na osadníky, že žijí v nesváru, že posílají potahy i nádeníky nepořádně a neradi, stavitel že se na ně vymlouvá, že by snad bylo dobře je napomenouti a trestem jim pohroziti.

Hrabě podíval se na svoji paní. Ta však zavrtěla krásnou svojí hlavou, poděkovala faráři a rozhodla: „Vraťme se přes Výhledy domů.“

Spřežení se rozjelo silnicí vzhůru. Reischeck dlouho stál před farou a hleděl za ním. „Ta ho drží v hrsti. Tu kdyby bylo možno nějak si nakloniti, pak bych měl vyhráno!“ povzdychl si, věše kostelní klíče opět na hřebík.

Celé Klenčí ovšem o ničem jiném teď kvečeru nemluvalo než o hraběcí návštěvě. Oslňovala je ta nádhera, obdivovali koně, kočár, lokaje, kočího a obzvláště kyrysníka Hadama v sedle na prvním páru. To je především píchalo do očí. Hraběcí manželé si prohlédnouti ani nemohli, neboť kočár letěl jako vítr. Přece však postřehli, že ta mladá panička má černé oči a bílé tváře, nadělaná, pěkného poprsí, že se tulila k hraběti, usmívala se a přívětivě se rozhlížela kolem.

Cechy u Johánesů však měly zcela jinou starost.

„Musíme toho využiti a vyslati k hraběti deputaci,“ navrhoval Zippner, kterého opíjela nejen zlost, ale už i vypité pivo. „Stěžovati si musíme, že jsme zkracováni na svých právech. Vrchnost nás zde usadila a zaručila nám všecka měšťanská práva a požitky. Žalovati budeme na sedláky, že se vyhýbají vojenské službě, že naše krávy nepřipouštějí do společného stáda a k společnému býku, že zmlátili městskou radu, uchvátili lůsy, o vzkříšení neosvětlili okna, vzali trávničkám meze a podniví, postavili si novou kovárnu, odpírají chalupníkům obdělávati jejich políčka,“ křičel cajkmistr, jako by ten seznam selských hříchů měl napsaný a četl jej.

„Ano, pošleme deputaci,“ souhlasili všichni. „A kdo půjde?“

„Městský rychtář!“

„Ten, kdo to navrhuje.“

„Pan cechovní inspektor ať jde.“

„Pan Majer, ten umí s pány mluvit.“

Také u Bartošů vzbudil ovšem neočekávaný příjezd hraběte pozornost. Bylť v Trhanově vzácným hostem, ačkoli jej jinak dobře znali z mladších let.

„Což hraběcí rodina nebyla by zlou, jen by neměla všecku moc pouštěti z ruky a dávatí ji úředníkům.“

„Hrabě František slavně se nás zastal, když ti pleticháři hořejší pozvali si na nás klatovské husary.“

„I sám Melichar od té chvíle obrátil a nemíchá se do našich sporů.“

„Měli bychom hraběti přímo povědět, co tropí jeho hospodářský úřad. Jistě neví, že dovolil ovčí dráhy zrušit, bejčinu rozdělit, kovárnu v dražbě prodat, ba i takovou památku, jako byl smluvní kámen, že nechal beztrestně rozstřílet.“

„To bychom, pravda, měli.“

„Škodit by to nemohlo.“

Tak vřela celou obcí nespokojenost jako voda v kotli nad ohněm; obě strany pomýšlely jen na žaloby, stížnosti, tresty a soudy, hledaly zbraně, které by jim v boji dopomohly k vítězství, vítaly každý návrh, čím a jak co nejcitlivěji raniti a ochromiti nepřítele.

Jediný snad člověk v obci, učitelský mládenec Alois Jindřich, stál vzdálen všem těmto sobeckým sporům na tisíce honů. Škola, kostel, hudba a zpěv – toť byl jeho svět, ve kterém se cítil spokojeným a teď i šťastným. V jeho srdci rozezvučela se zlatá struna lásky a vyvolávala sladkou ozvěnu v stejně laděném nitru ajnémrovic slečny Amálie Starcové. Dnes o průvodu Božího těla zbožné bratrstvačky až se pohoršovaly, jak ti dva mladí lidé na sebe pošilhávali při zpěvu u oltářů i cestou, jak se chvěly ruce panu učitelovi, když jí podával partesy, a jak se pod jeho vroucími pohledy pýřila slečinka jako růžička. Nic těm klepnám neušlo, ani to, že Jindřich vyprovázel Amálku z kostela domů a že hned po požehnání si s ní vyšel na procházku k lesu. Šli zvolna, co noha nohu mine, jako by je unavoval ten vrch před nimi, a zvláště Jindřich prudce dýchal, jako by nesl na bedrech těžké břemeno. Hodný kus cesty kráčeli už lesem mlčky vedle sebe, majíce oba tutéž tužbu ve svém srdci a stejné myšlenky v hlavě. Nejsilnější moc na světě, čistá a nesobecká láska, obetkávala je sladkým poutem touhy, až je tak spoutala, že nemohli dál ani kroku učiniti, oba se zastavili a pohlédli si do očí. Nebe nemohlo být krásnější v té chvíli a nemohlo skýtat větší blaženost než ten vroucí pohled dvou něžných duší.

„Slečno,“ promluvil konečně učitel a vzal Amálku za ruku. „Slečno, chtěl jsem vás už dávno poprositi, abyste mi dala svůj vzácný božítělový věneček.“ Srdce se mu v těle rozechvělo a hrdlo sevřelo úzkostí, co asi Amálka odpoví. Té se jen zamžily oči, sklopila víčka a zašeptala cudně: „Dám, ráda dám, musíte se však optat mé maminky i tatínka, smím-li vám jej dáti.“ Celá se zadýchala tou dlouhou větou, a jak zvedla sklopená víčka, svět se před ní rozzářil. Jindřich stiskl jí něžnou ručku a zašeptal roztouženě: „Děkuji vám,“ vznesl ji k ústům a vroucně políbil. Hned jako by z nich všecka tíha spadla a křídla jim narostla, rozběhli se úzkou pěšinkou, která se kroutila a předběhla silnici k Výhledům. Starcovic Amálka v naškrobených šatečkách vznášela se a míhala temným lesem jako víla a učitelský mládenec měl opravdu strach, že mu zmizí, ztratí se někde v houští jako čarovný zjev, a proto jí byl ustavičně v patách. Dohonil ji konečně nad samými už Výhledy, sevřel ji do náruče a pevně stiskl, aby mu nemohla uniknouti.

„Směl bych vám říkat místo slečno Amálko pěkně po staročesku Libuše?“

„Ano, když to nikdo nebude slyšeti než my dva,“ přikývla Amálka.

„A proč?“

„Poněvadž by se nám lidé smáli.“

„Ať se smějí! Vždyť také paní komisarová Němcová, slavná spisovatelka a vlastenka naše, místo Barbora píše se Božena.“

„Také vy byste si tedy měl změnit jméno.“

„Už jsem změnil. Podívejte se!“ usmál se Jindřich a vytáhl z náprsní kapsy svého šosáčku krásně v sametu vázanou knížečku, otevřel ji a na jejím titulním listě četla Amálka nápis ověncený růžemi:

„Vlastenské zpěvy. Slečně Libuši Starcové opsal Zpěvomil Alois Jindřich.“

„Zpěvomil! Pěkné jste volil, to jméno vám právem přísluší,“ chválila nová Libuše svého Zpěvomila, převracejíc opatrně listy notového papíru se zlatou ořízkou a dusíc se radostí z tak milého dárku.

Usedli si spolu do stínu, který vrhlo odpolední slunce z hustého lesa na kvítím posetý palouček a odkud otevírala se nejkrásnější vyhlídka do širého světa. Tuhý papír šustil v něžných ručkách dívčiných a Jindřich blaženě naslouchal radostným výkřikům, plným obdivu a překvapení.

„Kde domov můj“, „Hej, Slované“, Písně národní, jak je zapsal a nedávno vydal Karel Jaromír Erben, Kamenického Pláč lásky s nápěvem od Vašáka, tak střídaly se písně, některou z nich si hned zazpívali, až konečně došla dívka k poslednímu listu.

„Přiznání“ rděl se tam nápis nad řádkami not a pod ním droboučkou literou: „Báseň od Bog. Pichla. Nápěv od Zpěvomila A. Jindřicha.“

Obrátila k němu nadšením zářící oči a učitelský mládenec zarděl se ještě temněji než ten titul nad jeho skladbou.

„Nemohl jsem si pomoci,“ řekl jakoby na omluvu. „Musil jsem uleviti v samotě svému srdci, když přetékal láskou k vám. Složil jsem nápěv na mnoho písní, tato však jediná, zdá se mi, že by mohla se vám líbiti.“

*„Ondy jsem ji na modlitbách
klečet viděl v chrámu Páně;
ruce spjaty – oči s duchem
zalétnuly k nebes bráně,“*

počal zpívat Jindřich bez vyzvání, z paměti, jistě a vroucně.

*„Dlouho tady bez pohnutí
jako svatý obraz dlela,
jenom ze rtů oživených
zbožná slova tiše zněla.“*

Tuto druhou strofu četla už a v duchu s ním zpívala Amálka, a když počínal třetí, rozpukla se její ústa, zčervenala jí líčka hrdostí i nadšením a v krásném duetu znělo na Výhledech:

*„Za vlast! Za něj!“ modlila se.
Tu zalétly zvuky k němu,
jak Pán káže cherubínům:
„Angel klepá! Otevřte mu!““*

Tolik čisté lásky, velikého citu, silné naděje a ryzího, mladického nadšení skrývalo se v té úchvatné melodii, že mimovolně sklonili k sobě hlavu a horké rty obou zpěváků spojilo jediné, dlouhé, horoucí políbení.

Přetrhly je v nejlepším veselých hlasy a už také blížící se kroky.

Amálka, jako holčička dopadená při nedovoleném mlsáníčku, odtrhla první hlavičku a vyskočila.

Za ní pružně sice, ale zle se přitom mračně, vstával i pan učitel, zlobě se na náhodu, která mu zkalila tak chutnou chvíli.

„A! Zde sedí ti slavíčkové,“ usmála se hraběnka Gisela. „Poslouchali jsme v lese a dojali jste nás.“

„Pan učitel z Klenčí?“ optal se hrabě Rudolf pro jistotu, neboť se pamatoval na vlasatého mládence, který hrál s principálem Eisenhutem v zámku na housličky a strhoval k bouřlivé pochvale i vzácné hosty a vyhlášené znalce umění hudebního.

Jindřich se jen němě poklonil.

„A vy jste jeho paní?“ vzala za ruku hraběnka slečnu Amálku tonoucí v nejhroznějších rozpacích.

„Nikoli paní, dosud jen nevěsta,“ ozval se teď učitel pevným a jasným hlasem.

Vanulo z obou mladých lidí mocné kouzlo, které si mimovolně nakloňovalo vznešené panstvo. Hrabě v šťastné náladě chtěl viděti jen šťastné a spokojené lidi kolem sebe.

„Tak gratuluji,“ řekl blahosklonně. „A kdy budete mít svatbu?“

„Až dostaneme povolení,“ ozval se Jindřich a smělá myšlenka střelila mu hlavou: Což abych o ně hned poprosil?

„Povolení? Jaké povolení? Ach, vrchnostenské povolení patrně,“ vzpomněl si patron školy.

„Jste dosud jenom školním pomocníkem a čekáte, až se uprázdní někde nějaká škola?“

„Ano, ačkoli v Klenčí i místo pomocnické uživilo by ženatého učitele jako jinde principálské.“ To se lekl mladý učitel, že by musil z Klenčí někam na školu do Újezda, do Postřekova nebo do Ždánova, kde by sice byl samostatný, ale školní plat by mu daleko nevynesl tolik, co mu zde vynášejí zpěv a hudba, opakovací hodiny a teď, když Wondrauscheck zde kaplanuje sám, postoupil mu na své škole němčinu a krasopis a ponechal si jen latinu a náboženství.

Hrabě Rudolf vzpomněl si na brněnského biskupa, na všechny překážky, jež se stavěly v cestu jeho sňatku, zasmál se vesele a řekl rozjařeně:

„Tak si přijďte pro to povolení hned zítra do kanceláře. To bude honorář za ten krásný dvojzpěv.“ Pokynul rukou, hraběnka pohládila Amálku po rozpálené tvářičce, ta rychle poklesla v kolínkách, Jindřich se ukláněl až po pás a panstvo zamířilo k silnici, po které se blížilo od Černé Řeky čtverospřeží hraběcích běloušů.

Až tam dojel hrabě Rudolf, aby ukázal své paní novou huť sklářskou, kterou před desíti roky postavil tehdejší direktor trhanovský a dnešní koutský vrchní dr. Jesser a ke cti hraběnky

Žofie nazval tu huť a celé údolí od ní až k Haselbachu Sofienthal. Vyprávěl hraběnce o starém rodinném zvyku, jmenovati nové obce a podniky na panství nebo i jednotlivé cesty a revíry po jejich zakladatelích. „Nepomuk, Heinrichsberg, Friedrichshütte, Filipsberg, Franzenshütte, toť pomníky našich předků. Kdybyste svolila, zvěčnil bych rád památku dnešního krásného dne.“

I hraběnkou hrálo v srdci štěstí a radost. „Ano, ano,“ souhlasila hned. „Jaký to krásný nápad!“

„Stavíme novou pilu v rozkošném údolíčku nedaleko odtud.“

„Giselino údolí a Rudolfova pila,“ zatleskala rukama jako dítě blažená a spokojená hraběnka.

„Budiž,“ přikývl hrabě, „ještě dnes napíše vlastnoručně příslušný rozkaz.“

Šíralo se už, když přiběhli Zpěvomil s Libuší z Výhledů a zamířili oba k ajnémrům.

Výběřčí Starec vytřeštil oči na mládence Jindřicha, když mu kurážně řekl o ruku nejstarší dcery Amálky, a jeho paní leknutím a překvapením musila si usednout na stolicí u kamen. Oba poslouchali, jak došlo k tomu, že Jindřich představil Amálku jako svoji nevěstu, a jak rychle dostal vrchnostenské povolení k sňatku.

„Ale kterak budete spolu živi?“ staral se otec.

„A co!“ ozvala se teď rozhodná paní ajnémrová. „Staral se chudý s chudou, kterakže živi budou? Pán Bůh jim povídal, že má víc, než rozdal. Když se máte rádi, tak jen se spolu vezměte.“

„My také neměli nikdy na růžích ustláno, a přece jsme živi,“ přisvědčil pan výběřčí, objal Jindřicha jako syna a pozval ho na večeři.

Šťasten a blažen vracel se po desáté hodině učitelský mládenec od Starců do své podkrovní světničky ve škole. Ponocný Válek vytruboval před radnicí hodiny, Johánesovic hospoda zářila ještě všemi okny v přízemí, po temném nebi řídké rozstříknuty mdle svítily bledé hvězdy, noc dýchala libým chladem, voněla Božím tělem, od rybníků ozýval se chvílemi mečivý hlas bekasíny a také už bukač zval sekáče ke karbanu, volaje: „Tvůj trrumf – můj trrumf.“ Slyší jej sedlák Klika, který se s ním bavil už před Velikonoci na hrázi rybníka, slyší a rozumějí mu i ostatní a všichni slibují: „Dočkáš se, dočkáš. Zítra sklepáme kosy, dáme zapučeti toulce, připravíme brousky, přichystáme babky, kladiva, kosíře a kosišťata a po neděli pustíme se s tebou do hry.“

Jindřich má však zcela jiné starosti v hlavě. Co řekne pan principál a hlavně jeho paní, až se dozví, že se smí oženiti hned, že nemusí čekati, až se pro něho někde škola uprázdní? Ve škole ovšem dále bydlet nemůže, musí si najít někde světnici jasnou, prostornou, aby v ní mohl vyučovati hudbě i zpěvu, pověsiti housličky a snad i jednou postaviti fortepiano. Předtím jej čeká ještě veliká starost: výroční zkouška s dětmi před panem vikářem, panem direktorem, městskou radou a jinými hosty. Pak ovšem nastanou vagace, rozjede se s radostnou novinou domů, do Kasejovic, pozve tam i svoji nevěstu a pak už si založí vlastní domov, zapálí oheň na vlastním krbu a těší se už teď na jeho teplo a kouzlo.

Od Johánesů vyhrnuli se poslední hosté a psi se zuřivě rozštěkali. Vyprovázejí přespolní mistry, kteří teprve teď se vracejí ze slavnosti, zvláště Královic Voříšek se s nimi opět vadí, nadává jim opilců a karbaníků a není k utišení, dokud jejich vrávoravé kroky a rozjařené hlasy neztichly dole pod špitálem.

Královic Voříšek, ač je to bdělý pejsek, přece jen chybil, že se staral toliko o přední vrata. Pročíhal tesaře Hrušku, jenž s tkalcovskými tovaryši Hochnerem a Pavelcem, všichni bosí, kráčeli pěšinou okolo humen a pustili se rovnou k rybníkům. Ani toho neviděl, že vlekou s sebou těžký trhací hák, nasazený na dlouhém silném bidle, který pro případ požáru visíval se žebříkem a plátěnými vědry pod výstřeším každého stavení.

V

Přirozenou obranu české vlasti netvořily jen příkré stráně horské, divoké skály a neprostupné houštiny lesní. Pod tímto mohutným valem jako příkop skrývala se rozsáhlá blatoviska, bažinaté údoly, třaslavé slatiny plné pramenů a temenců, porostlých jen lesní buření a hustým chebdím pralesní přírody.

Takovou mohutnou závoru klencké branky, prolomené v horském pásmu právě mezi Haltravem a Čerchovem, tvořilo dlouhé laziště, táhnoucí se pod Klenčím od Chodova k Postřekovu a protékané dnes potokem Čerchovkou. Snad kdysi v diluviální^[47] době ledové divoké proudy vodní vyoraly tuto hlubokou brázdu, nanesly sem zvětralé skály, spousty kamenné suti i jednotlivé balvany, čnějící do výše jako suky ve vyšlapané podlaze prkenné, ucpaly mezi Postřekovem a Pařezovem přirozený odtok vod k Radbuze a celé údolí proměnilo se v močál, který věky ležel v horském prohybu neschůdný a nesjízdný, do kterého neodvažovala se vkročiti lidská noha a ve kterém hospodařila sama ruka boží.

Jenom na jediném místě protínala tuto stojatou mlaku původně jen úzká stezka soumarská, po které už v dobách římských dopravovali kupci na soumarech své zboží, hlavně sůl, z Řezna a Norimberka do Prahy. Pilné ruce chodské na rozkaz králů navezly sem kamennou drť z horniny haltravské i z chodovské skály křemenné, vytvořily ze stezky pohodlnou vozovou cestu, která z Horšova Týna přes Mračnici, Březí a Ždánov blížila se zvolna ke královskému hvozdu. Pod Klenčím musila překročit mokřavé údolí, aby pak po haltravském boku vyšplhala se k brance a prosmýkla se tudy do Bavor. Tato cesta ještě dnes slouží za polní cestu a říká se jí „stará silnice“ na rozdíl od nové, založené roku 1819, která se vyhnula Ždánovu i Hrůbku a od Březí přes Draženov spěchá rovnou ke Klenči, kde pod vrchem Sádkiem teprve se láme a zabočuje vlevo k Čerchovu.

Jakmile zmocnila se Chodska hrabivá ruka pánů z Lamingenu, počala nejen zakládati a stavěti poplužní dvory, z odumrtí a pustých dvorů selských scelovati panské pozemky, ale vodila sem i kuteře a znalce, kteří proklepávali kdejaký kámen v údolí i na kopcích, prolézali příčnými rozštěpy ve skalních zdech, ohledávali žokovité balvany roztroušené po polích i lukách, zavrtávali se do země, objevili mocná ložiska hlíny, živce i křemene, otevřeli žulové lomy, a když udeřili u Pocinovic na železnou rudu, pohnuli Lomikara, aby postavil vysokou pec železnou a hamry.

Chodové neříkali marně oběma Lomikarům – otci Vilému a jeho synu Maxovi – čert a ďábel. Byloť v jejich povaze cosi démonického. Oba nadaní silnou vůlí, přirozenou chytrostí, slepou odvahou a unášením bezmezným sobectvím nelekli se žádné překážky, která se jim stavěla do cesty. Nic nekonali překotně, všecko napřed rozvážili, propočítali, a kynul-li jim zdar, pak šli slepě za svým plánem, i kdyby za nimi v jejich stopách stála krev a slzy.

Když se rozhodl Wolf Maxmilián, pán z Lamingenu, že v tomto tvrdém a vzdorném kraji bude dobývat železo, litinu kouti a kaliti v ocel, pochopil ihned, že nelze ručně kovati železné tyče kovářské ani tepati srpy, kosy a plechy, ale že nutno hnáti všecky hamry, stoupy a kladiva vodní silou. Nechodil nikdy tupě krajem, oči měl vždycky v hrsti, znal každý kout po svém panství, a když se zastavil jednou u Chodova, přelétl zrakem rozlehlé údolí vlevo i vpravo, usmál se spokojeně: „Vymačkám-li ze skal železo, proč bych nemohl vyždímati pouhé mokřadlo, jež tu leží a hnije jako onuce? Dá mi jistě tolik vody, že donutím tenhle mizerný potůček, který teď líně otáčí kola dvou selských mlýnů, aby poslušně zvedal centové buchary v hamrech, které na něm postavím.“ Týž den psal ještě pro zkušeného mistra rybníkářského do Boru, provedl ho krajinou, svěřil se mu se svými plány a bystrý znalec

nejenže je potvrdil, ale překvapil jej novým návrhem, který předem vylučoval jakýkoli nezdár.

„Koupíte-li rybníky Černý s Pařezovem, abyste je mohl rozšířiti a nahnati podle své svobodné vůle, zavedu do nich ten bublavý potůček čerchovský, a až z nich vyleze, bude to říčka, která poroste každým krokem. Schytáme do ní cestou všechny praménky, nejméně padesát rybníků lze založiti mezi Chodovem a Otovem a ty budou nádrží pro suché měsíce letní, chudé na vodu, aby říčka nepozbyla své síly. Stačí pod Postřekovem prohloubiti její koryto o několik sáhů, pustiti ji ke vsi Otovu, a ke třem starým dostaneme nové tři spády, které Vaše Milost potřebuje pro hamry.“

Všecko ten bystrý člověk vymaloval Lomikarovi na papíru, všecko mu názorně ukázal i venku v lesích, na lukách i polích, vypočítal mu, zvýší-li hráz pařezovského rybníka jenom o půl sáhu, že zrcadlo vodní dosáhne až ke vsi Babylónu a udrží tolik jarní vody, že ji bude moci stavidlem libovolně připouštět a napájet Čerchovku. A udělá-li totéž na Černém rybníce, založí-li nový rybník v Trhanově, pod Chodovem, Klenčím a Postřekovem, pak budou bušiti hamry zběsile ve dne v noci a lze zapráhnouti vodu i na nižším spádu do stoup na drcení křemene pro sklárny, postaviti na ní pily a mlýny nejméně o dvou složeních. „Poklad zde leží, jenom třeba se sehnout a zvednouti jej,“ končil rybníkář svůj nadšený výklad.

A Lomikar ten poklad ochotně zvedl.

Už dávno kupovali od něho Domažličtí starý chodský hrad, který stál v městských zdech jako věrný obraz chodského neštěstí. Hrozil spadnutím, Lomikar bál se v něm přespati a dlouho se rozmýšlel, má-li jej prodati nebo upravit si na pohodlné sídlo šlechtické. Teď se rozhodl. Vzkázal magistrátu, že s ním vymění chodský hrad za pouhé dva rybníky, jež sousedí s jeho panstvím u vesnice Babylónu. Výměna však že se musí státi hned, neboť hrad kupuje i jeho přítel Haas z Hartenfelsu, oba však že dávají přednost městu kvůli dobrému sousedství.

Purkmistru i pánům radním zdála se ta směna neobyčejně výhodná. Přijali ten návrh oběma rukama a městský syndik^[48] musil napsati příslušnou smlouvu týž den, než si to pán rozmyslí.

To byla poslední položka ve smělém rozpočtu a poslední čárka v rozsáhlém plánu Lomikarově. Chodové teprve teď pocítili všecku jeho chytrost i tvrdost zároveň. Dosavadní práce „na panském“ zdály se jim býti pouhou hračkou proti kruté „robotě rybníční“, která jim nyní nastala. Ještě dnes si vzpomínají na to, že rybníční mistr přivedl si své tovaryše, kteří

pracovali nazí ve vodě a blátě, postavil však na navezené hrázi prvního rybníka i šibenici, aby zpanoval tu nevázanou čeládku. Robotní potahy až z Pocinovic, Lhoty i německé povozy z okolí Červeného Dřeva a Všerub vozily kamení, písek, cihly a vápno do Trhanova, kde si stavěl pán nový zámeček, aby nemusil sem dojíždět až od Svatého Kříže, ale mohl se usídlit tam, kam se svažovalo všecko jeho hospodářství a kde cítil, že vytryskne brzy hlavní zdroj jeho příjmů. Za Chodovem, uprostřed vykáceného lesa, stavěl současně huťmistr vysokou pec a hamry, kolem něho rojili se robotníci ze Stráže, Mrákova, Kyčova a Tlumačova, kdežto Klencké, Postřekovské, Újezdské, Dražinovské a Chodovské zahnali do nejhorší práce, do močálů a bahen. Aby jim tu práci osladil, prohlásil Lomikar, že mimo panský rybník smí si i každý sedlák postavit jeden rybník pod dva strychy pro sebe a jeden pod pět strychů pro obec.

„Jako jsem vás rozdělil o lůsy, tak vás rozdělím i o vody. Každý grunt váš bude mít nejen svůj lůs, ale i svůj rybník. Vysušíme toto neplodné bahno, rodící jen komáry a páchnoucí hnilobou. Získáte kus úrodné půdy a zdárné, užitečné vody,“ prohlásil sám Lomikar, když si svolal sedláky, a věděl napřed, že se na tohle sousto chytí.

„Jenom ať!“ vrtěli sice hlavou poddaní. Říkali: „Když ptáka lapají, pěkně mu zpívají.“ Pochybovali o panské přízni, přece však pustili se do práce.

A tak vznikly v našem kraji ty modré oči v zelené záplavě bujných luk. Jako by ohromný motýl snesl se na naši zemi rodnou a pestrými křídly ji pokryl, tak září svojí proměňavou krásou. Černá, zelená i modrá barva lesů leží na jednom páru těch křídel, na druhém pak svítí teplé barvy metajícího se obilí a kvetoucích luk. Na jeho okraji však sedí tečky perleťového lesku – toť selské rybníky. Ta veliká paví oka mezi nimi dívají se k Trhanovu, ale v ostatních všech loví sedláci. Letos lovili na Ždírech a Mejkosovci Klika, Jehlík, Motl, pan Majer a poštapán, za rok vytrhnou čap ve svých rybníčkách v Dobří Král, Psutka, Krutina, Frýdák s Houdlem a za dva roky dojde na Karbanovic rybník a všecky ostatní, jež se nad ním nadouvají.

Tyto selské rybníky mají hráz sotva půl sáhu vysokou a nad bažinatým dnem sahá voda u čapu asi po pás dospělému člověku. Promrzly by na kost v krutých mrazech zimních, kdyby ve většině z nich neprýštil se temenec, který je hřeje i napájí, a kdyby se v nich důmyslnou spleť stok voda ustavičně nevyměňovala. Dopola zarostlé puškvorcem a rákosím, skýtají úkryt bahenním ptákům a bohatou potravu kaprům, kteří tu rostou doslova „jako z vody“. Slunce je lehce prosvítí a prohřeje až ke dnu a každý liják přináší jim z polí a luk dobré a

bohaté náplavy. Jsou-li lesy našeho sedláka láskou a rozkoší, živý dobytek pýchou a hrdostí, pole a luka radostí a nadějí, pak rybníky jsou bezstarostnou písničkou jeho života, tichým sněním, odpočinkem, milým zadumáním nad proudem života. Sedí spokojeně na hrázi ve stínu olšové křoviny, pokuřuje si, nad hladinu občas se vymrští dvouliberní kapřík, pleskne do vody, kola rozběhnou se po hladině od středu ke kulaté hrázi a naproti k síti a rákosí a sedlák si říká: „Hle, toť jediné místo, kde nepracuji, neořu, nekrmím, ale sklízím.“ Rybníční hospodářství, byť i hodně zanedbané, tvoří poezii našeho života. Jako les i rybník je opředen bájemi a pověstmi. Zůstává v něm mužiček, vodní panny, vycházejí z něho světlíčka i vzdechy utopených, neboť neví-li už člověk kudy kam, ztratí-li hlavu a spadnou-li mu myšlenky, tu mlčelivý rybník bývá jeho posledním útočištěm...

Na toto po lůsích nejcitlivější místo odvážili se sáhnouti dnes chalupníci. Sáhli na ně tajně, bez křiku a hrozeb, ve chvíli, kdy se toho sedláci nejméně nadáli.

Tesař Hruška znal dokonale zařízení loviště v každé té „louži“, jak posměšně říkal selským rybníkům, neboť ani jednoho jediného nebylo, aby v něm při tažení nebo letnění nebyl opravoval buď poltrubí^[49] nebo čep, nežli jej znovu napojili. Na dně jeho duše jako kámen ležela hořká vzpomínka, jak mu Král odepřel zorati jeho políčko pod lesem, jak se sám musil zapřáhnout s kravičkou do vozíku, jak Králová odepřela poslat jeho ženě dojení mléka, aby mohla zadělati těsto na mazance, a ještě jí vzkázala, aby si podojila sukadlo nebo snovadlo, když chalupnické dcerky raději soukají cívky cajkmistrům a tuchmistrům, než by sloužily u sedláka poli a dobytku.

Ožilo to v něm u Johánesů při božítělovém pití, když slyšel, jak sedláci vyhrávají a roztahují se opět na radnici. Čím více pil, tím více pěníla se mu krev, až se nemohl přemoci, ale udeřil do stolu a vykřikl:

„Já bych věděl, jak se jim dostati kožichem na kůži, aby se musili podrbat.“

„Užs to vykřikoval o vzkříšení před kostelem,“ ozval se hned sám purkmistr Kladívko.
„Chceš jim hodit červeného kohouta na střechu?“

„Nechci. Paličem se nikdy nestanu. To jsem jen v hněvu mluvil, co mi slina na jazyk přinesla.“

„Něčím je vytrestati by neškodilo, aby zkrotli.“

„Vypálím jim ne střechy, ale rybníky,“ vybuchl prudce Hruška. „Dejte mi dva silné tovaryše, za hodinu vytrháme čepy z poltrubí jako mrkve a všecko, co chovají rybníky, poplave k Hamburku.“ Tesař mluvil směle, otevřeně, věděl, že sedí mezi svými, kde vrána vráně oči nevyklove, a jeho řeč chytla.

„Ano, nic jiného si nezaslouží. Lovili letos a ani rybí šupinu nám neposlali.“

„Ani běličky našim dětem nedopřáli.“

„Když rybník po lovu hořel, jen selští pandůrci směli skočit do loviště pro rybí plevel.“

„Pošlete pro tovaryše, ať přijde můj ‚cajkmochrgesel‘ a tuhle Sauerův ‚tuchmochrgesel‘ Pavelec s Hochnerem s tebou půjdou,“ rozpálil se hned Zippner, který stále hořel nenasytnou mstou.

A ti skutečně přišli. Hruška je vedl rovnou ke Královu rybníku a po jeho hrázi přes mělkou splavnici pro přívalové vody přímo k nejhlubšímu místu, kde ležela příčně dobře upěchovaná dlouhá podžeračka,^[50] která nepropouštěla ani kapku vody. Tak dobře byl v ní zaražen čep pod vodou, že opačný její konec, ústící do stoky pod hrázi, byl suchý jako troud. Hruška dobře znal ten čep, neboť jej sám vysekával z odzemku mohutné jedle, věděl, že je dole kuželovitě a hladce sříznut, aby zapadl do otvoru podžeračky tak vodotěsně jako zátko do hrdla láhve. Nahoře vystrouhal mu oblý krk, aby jej mohl hospodář popadnouti hákem, oviklati jej a vytrhnouti, až bude chtít položit rybník nasucho. Nad krkem sedí plochá hlava, ale široká a železným obručením jako věncem ovinutá, aby se netřepila, až budou bušiti do ní palicemi a perlíky, zarážeti čep do otvoru podžeračky, dřív než rybník znovu napojí.

To všecko ví zkušený i dovedný tesař, a proto hned jak poprvé hodil hák jako udici do vody, popadl čep za krk. Voda vyšpláchla, zrcadlo rybníční se zachvělo, nějaký noční pták, snad sýček nebo netopýr, mihl se kolem, kozlík opodál bázlivě, varovně blekotal, oba tkalcovské tovaryše obešel mráz, neboť noc má svá práva, své příšerné ticho a tmu, svou tajemnou sílu, plodící zločin. Ona zbavuje člověka studu, zhasíná v něm světlo rozumu a umlčuje jeho svědomí. Nejčernější hříchy rodí se v noci, ve tmě. Podivná úzkost padá proto na Pavelce i Hochnera, leká je každý šelest v rákosí, každá vlnka, která ustrašeně šeptá cosi kamením dlážděné hrázi, neboť stojí dnes poprvé před ohavností, která převyšuje i krádež a loupež, ježto nebudou míti z ní žádného užitku ani zisku, nedá se ničím omluviti ani vyložiti než zlobou a nenávisť. Oba nerozumějí svůdnému hlasu, kterým mluví, svádí a láká do svých osidel své milence černá kráska – noc, nenapili se dosud z poháru, který tiskne k jejich rtům,

neokusili ještě svůdné rozkoše, kterou skýtá její tajemný klín. Snad by byli oba zbaběle uprchli, kdyby se nebylo podařilo Hruškovi tak rychle ohledati čep, zaklesnouti hák za jeho štíhlý krk a kdyby se nebyl ozval jeho úsečný, přitlumený povel: „Se mnou!“

Ocas musí za liškou, ohlav^[51] musí za koněm a tovaryš musí za mistrem. Popadli bidlo vzadu a táhli vší mocí.

„Táhnouti není platno. Škubnout se musí, oviklat čep, a jak pod něj vnikne voda, sama nám jej vyhodí,“ stručně poučoval tesař a hned zas velel: „Jedna, dvě, tři!“, všichni rázem trhli, pocítili, že čep se naklonil, ve vodě cosi zasyčelo a na povrch vyvalily se veliké bubliny.

„Už povolil. Ještě jednou! Ráz, dva, tři!“ a divže se z hráze nesvalili dolů. Na háku visel čep a v podžeračce zahučela voda. Pod mohutným tlakem rybniční hladiny vyrazila z poltrubí do výše jako vodotrysk, šuměla, sténala a vzdychala jako člověk, který se dusí, který nestačí polykat, co tlačí se mu do úzkého chřtánu. Na rybníce nad lovištěm utvořil se ohromný vír, který strhával svrchní vodu do hlubiny, rval a mísil vodní proudy, tlačil je do otvoru pod hrází a tam teprve osvobozeny z dlouhého zajetí vyskočily si radostně do výše a rozběhly se stokou dolů k Čerchovce.

Oba tovaryši viděli i slyšeli to vzrušující divadlo poprvé a třásli se rozčilením i strachem. Jenom Hruška zachovával střízlivý klid a suše poroučel: „Teď pustíme žilou Psutkovi,“ a už s hákem v ruce zamířil k rybníku, který se matně, temně leskl o kousek níž, že by naň kamenem dohodil.

Nelze se vzepřítí tomuto rozkazu. Kdo jednou vstrčil prst mezi dveře, přiskřípne se a nelze vytáhnout ruku, dokud dveře nepovolí. Nemohou teď opustit Hrušku, báli by se sami se vrátit, hůř by jim bylo, kdyby je opustil odvážný a smělý vůdce.

Psutka měl čep starý, ohnilý, který vytrhnouti bylo hračkou. Při třetím rybníku už nabyli jisté zručnosti, srozuměli se, řekl bych, že se zapracovali, takže to netrvalo ani hodinu, a tichou nocí ozývalo se temné hučení, ze stok rozlévala se kalná voda jako po největší povodni a v desíti rybnících sevrkala se zvolna hladina vodní, opouštěla mělké okrajky, loučila se se sítím a rákosím, probouzela ryby i vodní ptáky, radila jim k útěku, přestává být zrcadlem nebe i země a sama prchá, co nejrychleji může, z těsného objetí kamenné hráze...

Po slavnosti Božího těla tichým a bezstarostným spánkem spal Král a spali všichni sedláci po celém Klenčí. I mlýny stály tu noc, stál i papírnický mlýn pana Fírče v Podhamří a teprve k

ránu ohromný praskot spuštěných stavidel probudil nejen papírníka, ale všechny obyvatele o samotě stojícího mlýna. V lednici pohnulo se mohutné vodní kolo a ve mlýně rozběhly se stroje na prášení hadrů, řezačky i pračky, ba i holandr, kde se připravovala papírová drť.

„Co se stalo?“ křičel z okna pan Fírč a zmatené hlasy mu odpovídaly:

„Velká voda se žene, pobořila stavidla.“

„Pusťte ji starkou,^[52] běžte k mostu a tam ji srazte,“ poroučel ještě a rychle se oblékal.

„Ale kde se ta voda vzala?“ optal se sama sebe, když vyběhl před papírnu a viděl před sebou jakoby jedno jezero.

„Rybníky se strhaly,“ volal naň mistr a ukazoval bidlem ke Klenčí.

„Jak se mohly strhat, vždyť ani nekápló?“ vykřikl nedůvěřivě a rozběhl se k Postřekovu, aby šmouhami pod vrchy pustil se po suchu k rybníkům.

Ale v tu chvíli už běžel i Zedníček Klenčím po silnici vzhůru, a pokud jen mu dech dovoľoval, vyřázel zděšeně: „Rybníky! – Rybníky! – Rybníky hoří!“

Vyšel si časně, jak se venku začalo bryjdit, do svého lučního revíru, neboť po včerejší námaze a všeobecně uznaném výkonu zaslouží si plným právem něco onačejšího na zub. Koroptvička byla by mu nejmilejší, nepohrdne však ani zajíčkem, najde-li jej zadušeného v oku. Také by se mohl podívat do potoků, co mu Pán Bůh na udičky nadělil. Pstruzi jsou teď nejchutnější, dobře se jedí a ještě lépe se na ně pije. „Potvůrky, chtějí plovati i v žaludku,“ usmíval se blaženě, když v tom radostném rozjímání vyrušil ho pojednou nezvyklý hukot. Stál pod panskou hrází příkrčen, natahoval uši, rozhlížel se a zdálo se mu, že ty bublavé zvuky přicházejí zdola od selských rybníků.

„Toť jako by tekly plným poltrubím,“ napadlo ho a pustil se k nim. Ale čím blíže přicházel, tím více vzmáhal se hukot a šum proudící vody, ohněm a krví rděl se východ a zhlížel se v jezírku, jež se pomalu už nadržovalo od papírny k Červenému mlýnu.

Na hrázi Královic rybníku se bělalo oschlé kamení a černalo se bahno, čep ležel pohozen pod olší a Zedníček rázem pochopil, kolik uhodilo. „Zachránit, co se zachrániti dá,“ střelilo mu hlavou a otočil se na patě.

K ránu má každý tenké spaní jako pavučinu. Sotvaže na silnici zadupaly Zedníčkovy kroky a ozval se jeho udýchaný hlas, vyskočil Král z postele, vyběhl na dvůr, rozhlédl se po střeších, neboť se mu zdálo, jako by byl ve spánku zaslechl strašné slovo „hoří“. Voříšek ňafal u vrat a venku stále se ozývaly sípavé výkřiky: „Vstávejte! Lidičky, vstávejte! Rybníky – rybníky vám hoří.“

„Cože se stalo?“ odkopl Král Voříška, otevřel dvířka ve vratech a rozkřikl se za Zedníčkem.

„Václave! Už nemohu! Volej sám! Palice, palice vezměte!

Zachraňte, co můžete! Rybníky máte puštěné. Běžte je zatlouci!“

„Blázníte?“ vytřeštil oči Král a v hlavě se mu vybavila mohutná hráz jeho rybníka, pod ní dubová podžeračka hlínou a kamením tak utěsněná, že ji voda podemliti nemůže, vidí v rybníce kulatý otvor podžeračky a dosud cítí, jak se mu chvěly ruce, když před dvěma roky slovil rybník a pak vháněl do něho nový čep tak pádnými ranami, až palice mu odskakovala a koryto pod hrází, nebýt železnou obručí stažené, jistě by se bylo rozčíslo.

„Neblázním. Pravdu pravdoucí mluvím. Čepy leží vytrhány na hrázích, voda utíká do horoucích pekel a kapři plují k moři.“

Královi se nechce věřit takové nemožné novině. Zedníčkův jazyk je bez kostí, na všechny strany ohebný, dlouhý a dřavý, mlsný a chlupatý, hned ostrý jako břitva, hned sladký jako med, snadno se mu zaplétá, snad víc pil, bláznivého koření se napil a jiné by teď rád pobláznil a aprílem je vyvedl.

„Čert ti bude kmotrem,“ zahrozil Král vztekle, „a tou lží se udávíš, stojí-li v rybníkách voda.“

„Škoda řeči. Poděkuj mi a utíkej,“ volá Zedníček a městečkem zvedá se křik.

„Hanýžko, seber kesírek^[53] a běž za mnou,“ zvolal Král, hodil si bukovou palici přes rameno a pustil se k rybníkům. Pod Klenčím jediný pohled k Dobří stačil, aby pochopil, že se tam děje něco mimořádného. Nešel krokem, ale skokem. Zdaleka viděl, jak nad otvorem potrubí svinuje se voda v kornout a ve veliké spirále točí se na hladině suché síti, puškvorcové listy a stvoly rákosí, jak je ustupující voda vynesla od mělkého břehu a vrhá je do otevřeného jícnu podžeračky. Viděl i pohozený čep na hrázi, hodil palici do vody a s čepem v náruči skočil za ní. Pocítil, jak mu divoký vír podtrhuje nohy, a zasmál se. Věděl, že tatáž síla strhne i čep do výřezu podžeračky a podrží mu jej, aby mohl naň udeřit. Jediným rozmachem, přesně a jistě

zarazil čep do otvoru, voda zlostně zasyčela, a než jej mohla pozdvihnout, udeřil naň Král palicí, divže mu nerozrazil hlavu, staženou pevně železnou žďeří. V troubě pod hrází přestal hučeti proud, jako když utne, voda v odpadní stoce se utišila, vír se rozběhl po rybníce a překvapené ryby prchaly z loviště na všechny strany. Dobrá polovina utekla už ze zajetí na svobodu do běhuté vody, a ještě hodinu nebo dvě kdyby byly zůstaly dveře rybníka otevřeny, byli by zmizeli i poslední třecí kapři. Hladina vodní klesla v rybníku právě až po úroveň čepu, a ježto Král měl rybník pramenitý, nestaral se dále o jeho napájení, zato však staral se, aby se rychle zmocnil uprchlých vězňů z rybníčního žaláře.

Než zatloukli sedláci rybníky, už se sem táhli od Klenčí rybáři, hlavně ženské a děti, a žádný nešel s prázdnem. Některý nesl jenom džbán nebo hrnec, jiní však běželi s konví, vědrem nebo putýnkou, co jim právě do ruky padlo, když se strhl k ránu pokřik i v chalupách: „Rybníky v Dobří popukaly. Běžte na ryby.“ Zvláště šenkýř Boud'ák se smál na celé kolo a volal: „Rybníky hoří, co si kdo chytí, bude jeho! Ryba se na suchu moří, odplave k moři! Není už selská, ale boží! Všem společné zboží! Těšte se, děti, těšte! K obědu budou kapři, co nám od jarních lovů patří! Běžte už, všichni běžte!“ Jako bez rozumu křičel šenkýř a štvál na ryby kdekoho.

Voda po lukách rychle opadávala, sála ji do sebe žíznivá půda, odváděly ji stoky, jenom pronikavý zápach rybniny, rybníčních kalů, splašek a náplavů šířil se kolem a páchl tím odporněji, čím výše vystupovalo slunce. Ze všech ryb za nejhlupejší a nejlínější platí kapr. Láskou zhloupne docela, a ježto teď počátkem června kapří tření dostupovalo vrcholu, překvapila je ta náhlá pohroma v bezpečných ložích rybníčních tak, že zjankovatěli úplně. Zdaleka je bylo vidět, jak se třepají na blátě a ve splouhané trávě, švihají narudlými ploutvemi ocasními, v sluneční záři lesknou se duhově jejich hřbety pokryté „penízky“^[54] i jejich holá a oblá, tučná bříška, jak otvírají bojácně vousatá ústa a namáhavě pohybují žábami jako měchem.

„Chytili se na lep!“

„Ti už netrefí domů!“

„Počkejte, my vám pomůžeme!“

„Na kastrolu v černé omáčce budete plavat!“

Tak radostně, dychtivě vykřikovali nezvaní hosté při tom zvláštním lovu. Sedláci skřípali zlostí zuby, zatínali pěsti a mlčeli nevědouce si rady. Zdálo se, že zhloupli jako ti kapři, zlost že je zbavila rozvahy, neboť stáli v houfu, šermovali rukama a divoký Klika křičel, až se to do Postřekova rozléhalo: „Utopím ho, jako štěně utopím lumpa, který to spískal.“

„Ano, sám bych ti pomohl, ale napřed bys ho, Martine, musil chytit, nebo všude všelijak zloděje, teprve až ho mají,“ ozval se Král zatrpkle, neboť už nemohl déle poslouchat to plané vyhrožování. Cítil z toho bahna pomstu hořejších za lůsy, němé ryby jako by žalovaly: „To Hruška, nikdo jiný než tesař Hruška by nedovedl vytrhati tolik čepů v jediné noci,“ když však zlosyna nepopadl za ruku, těžko ho trestat. Střežil se vysloviti hlasitě svoji domněnku, hořel však jako slaměný vích nedočkavou touhou, aby se setkal s tesařem mezi čtyřma očima...

„Lidičky, tak se to nedělá,“ volal z dálky Zedníček, který se jenom u kupce posílil kalíškem ostré slivovice a už zase spěchal k rybníkům. „Takhle natropíte víc škody než užitku. Začneme od Papírny a pěkně proti vodě vysbíráme i vylovíme ty uprchlíky. Jen všichni za mnou a do řady. Hanýžko, skoč do potoka a kesírkem natlačuj, hezky ode dna to ber a pozor na touňky, žádnou nevynechej!“

„Ukaž, nešiko!“ neudržel se Klikovic Martínek, když viděl, jak se k tomu Hanýžka staví a že jí jde víc o to, aby si neumáčela sukýnku, než o ryby. Hněval se sice na ni od včerejška kvůli věnečku, takové neštěstí však přikrývá všecko.

„Ostatní zatáhnou řetězem louky od Papírny k Smouhám, prohlédnou každou stoku a závodku a vysbírají všecko, co najdou.“

Zedníček komandoval jako zkušený porybný a všichni ho poslechli. Děti pískaly radostí, neboť každé chvíle podařilo se někomu chytiti kapra nebo okouna, karasa nebo bělici, ba i několik štik mrskalo se v plechových kropáčích. Práce šla rychle od ruky, a když řetěz přitáhl šťastně až k selským rybníkům, stáli tu sedláci, poťouchle se usmívali, brali překvapeným rybářům z rukou nádoby, překlipovali je do rybníků a uznale jim říkali: „To jste hodní, že jste nám z lásky pomohli. Tuze vám děkujeme a na vaši pomoc nezapomeneme.“

Děti stály překvapené, zaražené, ženské se však jen tak nedaly.

„Rybu jsme si chytily na svobodě, ne ve vaší vodě. Naše je ryba.“

„Chyba!“ smáli se sedláci, až se ohýbali. „Nám utekla ryba a do večera můžeme ji honit. Dnes je ryba naše a teprve zítra bude vaše.“

Jenom Klika nevyjednával, kopl Boud'áče do džbánu, když jej nechtěla po dobrém vydat, až se rozsypal v hromádku střepů, krejčově Vaňkové vytrhl vědro z ruky, a když chtěla ševčice i s kořistí utéci, skočil po ní a trhl jí tak prudce, že se převalila do trávy.

„A zatra! A zatra!“ hleděl překvapeně Zedníček. Takového konce nečekal.

„Jak můžeš říci, že jsme sbírali tvé ryby?“ obrátil se na Krále, který také horlivě převracel hrnce i džbány dnem vzhůru. „Po čem je poznáváš? Jako oko oku podobá se ryba rybě. Ryba nemluví a nehlásí se k svému hospodáři, jako se hlásí pes, kočka, kůň, slepice nebo husa. Čí je tahle štika, kterou jsem si vybral?“ zvedl Zedníček do výše šátek, namočený ve vodě, ze kterého hlavou i ocasem vyčuhovala nejmíň čtyřliberní štika. „Snad je tvoje, ale může být i Psutkova i Krutinova. Deset pánů může mít, a proto nemá žádného.“

„Oho, strýčku,“ zvedl hlavu Král. „Štika je vskutku naše, a nikoli vaše. Už jsme si řekli, že k Vánocům rybníky slovíme, rukou společnou ryby prodáme a o peníze se rovným dílem rozdělíme. Neštěstí sblíží. Tak už tu nestojí deset rybníků, ale jeden rybník o desíti pánech.“

„I šlaka! To se podívejme! Jak jste na to tak rychle přišli?“ podívoval se kostelní zpěvák.

Král, jako by ho neslyšel, pokračoval hned: „Tato štika však vám patří a ještě vám tuhle pěkného, librového okouna přidáme za to, že jste na poplach volal a větší škody nás uchránil. V našich očích jste poctivý člověk.“

Ostatní sedláci už sami se svými dětmi dokončovali lov mezi rybníky, který nejvíce vydal, házeli ryby nepočítané, kam který mohl, a k polednímu všichni promáčení až na kůži vraceli se k domovu.

„Od dnešního dne budeme hlídati. Po střídě^[55] budeme chodit a s flintou v ruce noc jako noc,“ rozhodovali se, planouce divokým záštím i silnou obavou o svůj statek.

Tato neslýchaná událost rozvířila širý kraj, lekli se jí nejen okolní sedláci, ale i sám vrchní úřad v Koutě a obzvláště ředitel Melichar v Trhanově. „Dnes mně a zítra tobě,“ řekli si páni, vzpomínající na panské rybníky. Taková zlomyslnost jedna může nakaziti i jiné a ukázati cestu od selských čepů k panským. Toť jisto, že žádný palič nespokojuje se jedním ohněm a nic není tak nakažlivého jako špatný příklad. Tomu hadu nutno rozšlápnouti hlavu dřív, než ji zvedne, viník musí býti dopaden a pro výstrahu přísně potrestán. Na panských hrázích ovšem

není vazba čepová tak jednoduchá. Na hrázi Pařezova i v Podhamří hlídají baštíři, kolem rybníků procházejí se hajní i myslivci, opatrnosti však nikdy nezbyvá.

Kdož by si vzpomněl při takových rozčilujících starostech na učitelského mládence a jeho nevěstu! Když se vypravil hned v pátek odpoledne po škole do Trhanova, vyprovázela ho Amálka až do Lipek, tam si usedla pod košatou lipou s obrázkem Panny Marie, složila ruce do klínu a zamyslíla se. „Dokud tu budu mít rodiče, musíme i my zůstat v Klenčí,“ uvažovala zcela střízlivě. „Kdyby však přeložili tatínka na jinou štaci, pak bychom se opravdu musili starat o vlastní školu s kostelem. Alois se tu sice dře, řídí skoro sám všechn chrámový zpěv, smetanu však smlsá jiný a jemu zbývá jen sbírané mléko. Pan principál vede obecní počet, vybírá školní plat, posnopné, má kostelní pole i louky, drží si koně a dvě krávy, prasátko si o masopustě zabije, a nepřeje pomocníku ani plat za pohřby a svatby. I o ten se s ním musí dělit. Alois by nechal na sobě dříví štípat, nedovede se vzepřít a bránit se, i když ho šidí někdo a zkracuje. Já ho však nedám,“ umiňuje si Amálka, ve které by nikdo nehledal tolik smyslu pro praktický život. „Principál mu musí přidat, pustiti mu celou štólu, pohrozíme mu, že jinak práh kostelního kůru nepřekročíme. A co by si bez nás počal?“

Tak hluboko byla do těch budoucích plánů a rozpočtů pohřížena, že leknutím až vykřikla, když jí kdosi náhle zezadu zakryl obě oči.

„Alois,“ uhodla hned, neboť cítila na konečkách prstů levé ruky malé mozůlky od houslových strun, ruce však nepovolovaly, ačkoli se je snažila odtrhnout od očí a osvoboditi zajatou hlavu.

„Zpěvomil,“ zasmála se tudíž a Jindřichovi hned se svezly ruce o kousek níž, objal ji kolem krku a zašeptal do ucha: „Libuše!“

Vyvinula se mu z objetí, vstala a hned se také zvědavě optala: „Pochodil jsi dobře?“

„Podívej se,“ vytáhl šťastný ženich z náprsní kapsy pečlivě složený půlarch, na kterém prosvítaly dva zkřížené klíče a veliká písmena slova „Kotenschlos“, vodní to znak panské papírny. Amálčiny oči se rozzářily, neboť se dočetla v tom papíru, že se nejen povoluje učitelskému mládenci Jindřichovi v Klenčí, aby se směl oženiti, nýbrž každoročně až do odvolání na písemnou žádost že má dostati o koledě korec žita a o posvícení tři sáhy dříví.

„To jistě paní hraběnka se přimluvila,“ vděčně řekla Libuše.

„Ale hrabě to povolil,“ bránil hned Zpěvomil muže.

„Měli bychom jít poděkovat.“

„Ano, ale kam? Hrabě i s paní po obědě odjeli do Prahy a odtud po nové dráze železné do Brna, snad i jinam. Prosil jsem pana direktora, abych směl předložit alespoň písemné poděkování. Svolil a slíbil, že je za hrabětem pošle.“

„Pošle-li jenom,“ pochybovala hned příští „paní učitelová“. „Tatínek povídal, že má Melichar v hlavě teď jen rybníky. Přijel prý osobně se podívat a zajel i do kasáren. Nařizoval, aby i finančníci dávali pozor. Že se to musí vyšetřit, že to hned oznámí vrchnímu i krajskému úřadu. Tatínek myslil, že i na tvé povolení zapomene, nechtěl, abys tam dnes chodil, ale bála jsem se říci ti to.“

„Pravdu má tatínek. Zle se v kanceláři mračí a hned na mě udeřil, co se povídá? Koho označuje veřejné mínění jako pachatele?“

„A cos řekl? Snads někoho nejmenoval?“

„Pravdu jsem řekl. Sedláci že křičí: ‚Hořejší se nám pomstili,‘ a chalupníci že volají: ‚Sami si je pustili, aby mohli na nás vstrčiti psí hlavu.‘“

„Dobře jsi odpověděl,“ oddychla si Amálka, která láskou vedena, počínala se mateřsky starat o Jindřicha jako o velké, dobré, přitom však upřímné, prostoduché dítě. „Teď ještě vizitace a bude po starosti.“

„Jen když mám povolení k svatbě! Vizitace se nebojím, naopak těším se na ni.“

„Vždyť jsi říkal, že všechno záleží na tom, jak dopadne vizitace.“

„To jsem právě myslel to svatební povolení a kvůli němu chtěl jsem slepě poslechnouti pana principála, v druhém klasu zkoušet jenom německy, aby mě pochválil pan direktor a nevyhnal, až si tu žádost podám.“

„A teď budeš zkoušet?“

„Česky! Všecko jen česky, číst, psát, počítat, deklamovat i zpívat!“

„Neuškodí ti to? Nesmíš teď myslet jen na sebe, ale i na mne.“

„Jak bych nemyslel! Právě na tebe myslím a ty mně musíš pomoci. Zaspíváš v kostele sólo. ‚Svatý Václave,‘ zaspíváš při mši jako vložku a já tě na housličkách budu provázet.“

„Je to nová píseň?“

„Stará, prastará! Česká a vlastenecká. S tou písni na rtech chodívali Češi do boje. Těším se, až jednou všichni, celý národ zahlaholí tou písni, že se probudí blaničtí rytíři a pomohou nám osvoboditi spoutanou matku vlast. Škoda žes neslyšela Šmída hrát rytířskou hru Blaničtí rytíři čili Český lev. Srdce přitom nadšením i blahem usedalo.“

„Tatínek říká, že to my, Češi, nevyhrajeme. Jedna vlaštovka že neudělá léta a pan komisař Němec že stojí opuštěn ode všech úředníků v Domažlicích.“

„To říká tatínek, protože nečte ani Pražského posla, ani Českou včelu, ani Květy. Nesmíme souditi podle nás, o kterých sama paní Božena říká, že jsme tu ještě tak pozadu, až se toho hrozí. A nejvíce viní školu a nás učitele. Mrzí ji, že nejsme všichni vzděláni odborně, ale někde že učí zedník, v jiné škole truhlář nebo tkadlec, který neumí pořádně ani čísti, a chce-li, aby děti psaly, musí si dát předpis napsat.^[56] Proto bych byl rád, aby přišla paní komisařová i k nám do školy. Chodí ráda na dětské zkoušky a tatínek by se mohl zmíniti před panem komisařem.“

„Ó, to nepůjde tak lehce. Tatínek říká, že je sice hodný, ale náramně přísný.“

„Paní Božena chodila do Klenčí ráda, dokud tu kaplanoval velebný pán Faster. Ale teď prý se na Klenčí hněvá. Říká, to že sedláci dobře dělají, brání-li si svá stará, dobrá, česká práva, v tom je chválí. Mrzí ji však jejich tvrdost a necitelnost k domkářům. Sama má dobré srdce, a kdyby mohla, pomohla by každému, kdo trpí, ať to Čech nebo Němec.“

„Viděla jsem ji už, ale mluvit bych s ní nechtěla, bála bych se, že bych toho nedovedla! Je vzdělaná a přitom tak vznešeně krásná, že se jí ani paní hraběnka nemůže rovnati.“

„Je sice spisovatelkou, básní a píše i do novin, jistě vznešené myšlenky rodí se pod jejím bílým čelem a ušlechtilé tužby sídlí v jejím srdci. Není však pyšná ani hrdá.“

„Tys už s ní mluvil?“

„Několikrát,“ sebevědomě přikývl Jindřich. „Jednou jsem ji doprovázel do Postřekova a hrál jsem před ní na housle u Bartošů.“

Tak nesouce mladé, čisté štěstí ve svých srdcích kráčeli ruku v ruce blažení pěšinou přes Mejkosovec k městečku, kde takřka všecka srdce místo láskou planula hněvem a dychtila po

pomstě. Novým zločinem zvířený prach oslepoval oči, šedým povlakem usazoval se na všech duších a zakrýval pestré, radostné, barevné květy, jež zdobí i chudý život lidský.

Sotva opustil radnici krajský revizor, který tu zanechal po sobě zápach jako tchoř, ještě zněla v uších městskému právu jeho přísná a kárná slova, ještě se všem kmitaly před očima jako mžitky různé výtky, chyby, opravy a hrozby, ještě neskončilo jedno a už tu zas nové nadělení.

Každé nové koště dobře mete a nový městský písař Václav Altman chtěl ukázati, co dovede. Psával protokoly, když ve vrchnostenské kanceláři vyšetřoval a vyslýchal svědky buď pan amtsasesor Hop, nebo pan justiciár Březina, někdy dokonce sám pan vrchní dr. Jesser. Zkušenost mu tedy nechyběla a dovedl popadnouti všecko za pravý konec. Purkmistr mu sice prorokoval, že bude vodu řešetem nabírat, omluvil se, že má doma zadělaný perník na antonínskou pouť, radnice že ho neživí, jaký plat, takový že je mlat, přál mu ještě mnoho štěstí a odešel.

Altman cítil, že má volnou ruku, a zaradoval se. Obeslal už všech deset sedláků, kterým vytekly rybníky, umínil si, že sepíše protokol s každým zvlášť, každému že dá napřed otázku, jak vysoko si páčí utrpenou škodu, a hned pak se optá: „A na koho to máte? Kdo vám vytrhl čep?“ Sedláci se ovšem budou kroutit a říkati: „Těžko odpovědět, když jsme lumpa nechytili. Nařknu někoho, a když nemohu dokázat, sám se zkoupám.“

Altman však nepovolí, půjde zchytra na ně. Ujistí každého, že ho neprozradí, aby se nebál a směle jmenoval svého úhlavního nepřítele, ten že by to mohl být. Sám těm tupým sedlákům musí dát na ruku, po které stopě by se měli pustiti, aby kunu vyslídili. A jakmile dva, jenom dva vysloví totéž jméno, dá ihned zatknouti domnělého pachatele a v Koutě už mu otevrou ústa, že poví, když ne na sebe, tak na jiného, ten opět na jiného, až dojde na pravého. Zapíratí budou, zahřmí-li však na ně pan vrchní, jistě se leknou, pokřičují se a kápnou božskou. Nikdo na sebe nepoví, ale každý raději podrazí nohy jinému než sám sobě. V tom spočívá vtíp každého soudu, aby všecko nejprve spletl, až nikdo neví kudy kam, potom však ostrým mečem práva přeťal všecko předito lží, výmluv a lichých vytáček, popadl pravého viníka za límec, vytáhl jej z toho zamotaného klubka a postavil na světlo. Místrem je v tom dr. Jesser, dobrými tovaryši Březina s Hopem a on – Altman – jejich učenlivým žákem. Jako kočka s myši hrají si dlouho se zlodějem, pašerákem nebo pytlákem. Ačkoli od počátku vědí, že jim neunikne, pouštějí ho na chvíli z drápů, stavějí se, jako by mu věřili, budí v něm naději, že se z pastí vydře, vyšetřují, vyslýchají, zapisují, až najednou skočí a zatnou drápy.

Takový válečný plán dělá si písař, kterému uložil direktor jako hlavě klenckého Gerichtsamtu provésti předběžné vyšetřování. Chodí přitom prostornou kanceláří od dveří k oknům, prkna i boty pod ním vrzají, mne si nedočkavě ruce, vyhlíží z oken, naslouchá u dveří, hodiny utíkají, konečně se vrací strážník Kodrda.

„Kdy přijdou?“ udeřil na něho Altman netrpělivě.

„Vzkazují, že neprijdou.“

„Proč?“

„Škoda prý času. Vědí napřed, že se nic nevyšetří a že celá ta škoda nestojí ani za řeč. Chalupníci prý jim pomohli schytat ryby a vrátit do rybníků, louky v tom suchu že se zavlažily, jaké tedy žaloby a soudy?“

Svým uším nechce věřit písař. Dívá se na bílý papír uchystaný na stolečku, dívá se na nově vypravené brkové pero, na černý kalamář, chápe, že nemá tolik moci, aby sedláky donutil k výslechu, a tak konečně usedá a píše smutně stručné oznámení vrchnímu úřadu v Koutě, že v noci na dnešek byl asi v desíti selských rybnících vytržen čep, škoda však že vznikla nepatrná a poškození sami že odmítli zavést vyšetřování proti neznámému pachateli. – Hruška s tesařskou putnou na zádech, plnou čerstvě naostřených seker, dlát, nebozezů, odešel na práci do kdyňské továrny. Po svém černém činu vrátil se domů, ale neulehl. Probudil ženu, aby mu uvařila talíř česnečky, ukrojil si krajíc chleba a chystal se na cestu. Do Kdyně musí se šlapat dobré čtyři hodiny, i když se nejde po silnici, ale „přes vesnice“, na Tlumačov, Mrákov a Kyčov. Ráno v šest hodin nutno státi se širočinou v ruce u trámu, aby se stavitel nemračil, a teprve kvečeru po sedmé může ji pustit z ruky. Chodí proto domů jenom v sobotu anebo před svátkem, jinak celý týden spí i jí v továrně, dobře spí i dobře jí a ještě tři šestáky denně vydělává. Do smrti by chtěl na takovou práci chodit...

Počkal, až počne Válek vytrubovat dvě hodiny, pak schválně vyšel, aby se setkal s ponocným. Potkal ho právě proti Boudřákovi.

„Tak už zase jdeš,“ poznal jej Válek potmě podle kroku i podle toho, jak mu v putně cinkal železný úhelník^[57] o čepec pobíječky.^[58] „To jsi se dnes málo vyspal.“

„A dost, lehl jsem po desáté a spal jsem, jako bych se makovic najedl.“

„Makovic ne, ale chmeloviny jste včera užili a po té se také dobře chrupá,“ připomněl Válek.

„Baže,“ přikývl tesař a déle se nemeškal. Pod Klenčím zahrnul k Trhanovu a spokojeně se usmál, když na Ohrádce zaslechl, jak tichou nocí tlumeně ozývá se vzlykot podžeraček a bubláni vody v nedalekém Dobří za silnicí.

Všecko se mu dařilo, jak si přál, měl na to svědky, že se z domova večer ani nehnu, ráno v šest hodin že už tesal trámy na fabrice, proto se velice podivil, když se v sobotu před desátou hodinou večer klátil unaven k domovu, nesa si v putně opět tupé sekery i nebozezy, a v hluboké cestě u Studánek mu zastoupil cestu Král s Psutkou.

Nemohl je v šeru hned ani poznat, nelekl se jich však, jenom zadržel dech, když mu Král klidně povídal:

„Počkej trochu. Chci ti říct, že hák, kterým jsi nám vytrhal čepy, leží u mne pod zámkem. Tak abys jej doma darmo nehledal.“

„Hák? Jaký hák? Můj trhací hák, co visí pod vyjstřeším?“ vyrážel tesař duse se leknutím.

„Ano, ten. Dnes v noci jsme si ho vydlužili na nějaký čásek. Srazili jsme ho z bidla a oslušeli na čepy, které dosud vyčuhují z vody. Padne jim na krky jakoby ulit. Dobrý hák! Dobře jej kovář ukoval i pět zoubků mu udělal, aby se dobře zakousl a nesvezl, když se zachytí o hořící krov. Na to ovšem nepočítal, že jím budeš čepy v rybnících trhat a ty falešné zoubky tě zradily.“

„To, co mi tu povídáš,“ vzpamatoval se Hruška, „toť strašák do zelí. Nejsem letošní zajíc, abych se ho lekl. Tys mi ukradl můj hák dnes, kdo ví, kdo mi jej ukradl předevěřem. Hák visí pod střechou, jak požární řád nařizuje, každý má k němu přístup. Nařizuji ti, abych do rána měl hák na svém místě, jinak tě jako zloděje udám,“ rozkřikl se velitelsky.

„Dělej, jak rozumíš,“ odpověděl Král a tesař viděl, jak pokrčil přitom rameny a pak se usmál, až se mu v ústech zaleskly dvě řady bílých, zdravých zubů. Nebylo mu více do řeči.

„Dobře si to napřed rozmysli,“ ozval se teď chytrý Psutka, který tu dosud stál s čakanou v ruce jako pouhý, netečný divák. „Víme, žeš hák nesl ty a že ti pomáhal Zippnerův tovaryš ještě s jedním. Hůl na psa z ruky nedáme. To si pamatuj.“

„Kdo mě viděl? Kdo mi to může dokázati? Mám svědky, že jsem se celou noc z domova nehnu,“ vybuchl teď Hruška a cítil, jak mu neznámý dosud pocit – strach a úzkost – svírá hrdlo.

„Mohl bys to odpřisáhnout?“ tlačil jej Psutka ke zdi.

„Kdo mě smí hnát na přísahu? Proč bych měl přísahat?“

„A k tomu falešně!“ přistoupil až k němu Král a vzal ho přátelsky za rameno.

„Marně zapíráš, držíme tě za pačesy i svědky na tebe máme. Známe oči, které tě viděly, a uši, které tě slyšely. Potopíme tě, kdy se nám bude líbit. Těch kluků německých bychom nešetřili, tebe však a hlavně tvých dětí je nám líto. Máme už soudů po krk, pomni, komu sloužíš! Vzpamatuj se a obrať, dokud čas. Dál tě zdržovat nebudeme. Pospícháš k domovu a my jdeme hlídat.“

„Hlídat? A co chcete hlídat?“

„Rybníky, abys nám je znovu nevy pustil. Střídáme se. Dnes je řada na nás,“ vyložil mu ještě Psutka a vykročil za Králem.

„Tohle v Klenčí jaktěživo nebyvalo,“ ozval se v tesaři prudce hlas krve. „Vraťte se, sousedi! A tu je má ruka, ať mi upadne u ramene, sáhnu-li znovu na váš majetek. Neudáte mě?“

„Neudáme, dostojíš-li slovu,“ smáčkl nastavenou pravici Král a všichni tři vraceli se společně od Studánek domů.

„Kdo mě zradil? Háč? Hm! Zoubky má každý háč a mým háčem mohli sedláci sami nadělat na čepech rýhy. Kdo jim však řekl, že šel se mnou Pavelec s Hochnerem? Kdo nás viděl a poznal?“ Jako mraky převalovaly se myšlenky ve svěšené hlavě Hruškově. Neodolal, aby se nezeptal:

„Řekněte mi, kdo nás vyčíhal? Říká se: Kdo svědčí, pes větší.“

„On ti to sám poví, zrušíš-li své slovo a donutíš-li nás, abychom tě vydali v ruce práva. Tak hloupí nejsme, abychom ho předem jmenovali. Dovedeme jazyk za zuby držeti.“

A právě tohoto urputného mlčení bál se Hruška nejvíce. „Dva rada, tři zrada,“ hádal v duchu a už se dávno se sedláky rozešel, už ležel na loži a stále ještě přemýšlel, kdo asi vynesl od Johánesů, o čem se tam mluvilo, a kdo ho šel v temné noci špehovat.

Netušil, co strachu nahnali starému Zedníčkovi, který právě upevnil na zaječí stezce poslední oko a šel se vyspat, aby se mohl časně ráno podívat, jak mu štěstí přálo, když zaslechl před sebou liščí kroky a spatřil tři stíny. Skrčil se hned a tiše jako had sjel do stoky těsně u pěšiny a

naštěstí suché. Málem by ho byli překročili a Zedníček, jak malounko jen hlavu pozdvihl, zřetelně poznal ramenatou, obří postavu tesařovu. Pomyslel si, že putuje někam do Čerchovky se sítí pod kabátem, tam že ji napnou a bidlem budou ryby nadhánět.

Hned ráno v tom prvním leknutí si na to divné setkání večerní ani nevzpomněl. Pak se mu to však rozleželo v hlavě, a tak se rozhněval, že ho až jazyk počal svrběti. Nemohl totiž pochopiti, aby někdo něco dělal, z čeho by neměl zisku ani tolik, co by za nehet vlezlo, ale jiný tolik škody, že ji na fůře neuveze. Kdyby Hruška byl sáhl na to, co patří všem a nikomu, i když je to hlídáno a zákonem chráněno, kdyby si byl hodil čeřen anebo zatáhl nevod třeba v selském rybníku, usekl bouček v selském lese, našel si koš jetele nebo nakopal pytel bramborů na selském poli, kdyby chytil do tenátek třeba hejno koroptví, střelil po zajíci nebo srnci, vyzrál na grenevalacha, myslivce nebo hajného, mlčel by Zedníček jako hrob, nezradil by, kdyby ho třeba na skřípec natáhli. Naopak, v takovém případě ukládal by mu sice nepsaný, ale všemi bratry uznaný zákon divočiny, aby ho všemožně kryl; varoval ho, kdyby mu nebezpečí hrozilo; pomohl mu a věrně stál při něm. Zedníček ví, co velí stavovská čest, a také ví, co nejvíce hanobí člověka. Nízkosti, bídného činu dopustil se tesař, neboť se mstí na ubohém tvorů, který se nemůže bránit. Ohrozil život němé tváře, aniž by tím sobě nebo jinému prospěl, a toť špinavý zločin!

Proto se vzbouřil v Zedníčkovi mravní cit, vrozený smysl pro právo a spravedlnost a vydal Hrušku Královi napospas.

„Václave, svědomí mi nedá mlčet. To lumpáctví vám provedl tesař Hruška. Myslím, že mě neprozradíš, neboť takový starý, odřený věchet jako já neubrání by se a neutekl chlupu silnému jako medvěd.“

„Strýče! Co to mluvíte? Tesař že by vskutku –“ ani to nechtělo sedláku z úst, když jel odpoledne ze zápřežky, kostelní zpěvák se k němu cestou přidal, všecko mu pověděl, a tak potvrdil jeho tajné tušení.

„Jen si všimni trhacího háku, co visí u Hrušků pod vyjstřeším. Za jeho tulejí^[59] i za hlavami hřebů uvázla sítí, puškvorcové listí, zelenidlo a mužíčkovo zelí^[60], jak se hákem oháněl v rybnících. Tak mu Pán Bůh spletl rozum, že odešel a zapomněl hák očistit. Nemá chytrosti ani za mák.“

„Bud'te jist, strýčku, že vás neprozradím,“ slíbil Král. „Máte prý před svatbou, tak abyste věděl, mouku na koláče, tvaroh i máslo dostanete všude, kde zaklepáte. Jen ať si nevěsta přijde.“

„Jako by se stalo,“ usmál se kysele Zedníček. „Tot' víš, že bych se svobody nezbavil. Ale můj nový úřad mě nutí,“ dodal jako na omluvu a odtrhl se od Krále. Ten hnál koně schválně místo po silnici rovnou přes kopec dolů a šlehl okem po tesařovic stavení. Hle, visí tam hák i obě plátěná vědra jsou v pořádku zavěšena na jeho bidle, ale z hlavy háku jako vousy splývá skutečně vadnoucí síť a rákosí. Král sám došel pro něj v noci až k Hruškům na dvorek a nic se nebál. Kdyby ho byl někdo potkal, byl by řekl: „Zloděj na zloděje a lišák na lišku.“ Naštěstí však nikoho nepotkal, srazil hák z bidla, naměřil ráno jeho zuby na krky čepů a pocítil velikou radost, že má tesaře v hrsti jako mouchu. Stačí sevřít ruku a zničí ho navždycky. Tu však se zamyslel Král, všeska zlost v něm pohasla, pochopil, že z Hrušky, až se vrátí z kriminálu, stane se nejstrašnější, všeho schopný nepřítel a že by mohl z něho učiniti si oddaného přítele, který by mu byl vděčností zavázán po celý život. Pokus se povedl. Hruška přesvědčen, že ho prozradil někdo z jeho vlastních stoupenců, zanevřel nesmiřitelným hněvem na Zippnera i Sauera, na celou tu společnost, která vnesla do klidné obce tolik sváru a boje. Jeho hněv byl tím zuřivější, čím více ho musil v sobě tutlat a tajit, neboť bál se hanby víc než vlastního trestu, kdyby byl dopaden a usvědčen před právem z tak šeredného činu.

Na starém Zedníčkovi očividně se potvrzovala stará pravda, že nejen na nebi, ale i na zemi panuje větší radost nad jedním hříšníkem pokání činícím než nad devadesáti devíti spravedlivými. Nejenže rozdychtěnou Kokoráčku šťastně přivedl pod čepec, ale sám také z tmavého houští různých starostí konečně se dostal na jasné a teplé sluníčko, ba i jeho vážnost stoupala den ode dne. Zedníček se svojí ženou jako dva staří, zkušené ostříži kroužili nad Klenčím a neušla jim žádná kořist, která odpovídala jejich tělesným a duševním silám.

Od svátku Nejsvětější Trojice boží koná už krejčí a kostelník Makásek po celé farní osadě „soupis duší“. Ten svátek totiž tvoří poslední mez, do které každý pravověřící křesťan má vykonati velikonoční zpověď a přistoupení k stolu Páně. U toho stolu podá mu farář Reischeck do úst boží tělo a ministrant mu strčí skoro současně do ruky „cedulku“, malý to čtyřhranný lístek, na kterém je inkoustem napsán letopočet a pod ním kostelní pečeť barevná s obrázkem sv. Martina a záhadným nápisem „Sigillum ecclesiae si Martini Klenczii“^[61]. Skoro celý masopust nevzal Makásek jehlu ani do ruky, zato však ustavičně pekl a vykrajoval malé hostie, vystříhoval z rezného papíru čtverečky, tiskl na ně razítkem svaté Martiny, popisoval

je letopočtem a běžným číslem, rovnal je po stovkách a uzamykal v přítruhlí, aby se mu na ně nikdo nemohl dostat a dopustiti se nějakého hříšného podvodu. Když posvátná doba velikonoční minula, nastala ostrá kontrola, vykonali-li všichni svoji náboženskou povinnost, jak jim přísné přikázání církevní velí. V bílé skříni na veliké farní chodbě v prvním poschodí hovělo si po celý rok pět černých knih, na jejichž koženém hřbetě leskl se zlatý nápis „Status animarum“^[62]. Každá z přifařených obcí měla svoji vlastní knihu, každá rodina v té knize svůj vlastní list a na něm úplný seznam všech svých členů. Tyto „popisní knihy osady“, jednu po druhé, svěřoval nyní farář Makáskovi a ten s nimi obcházel podle čísel dům od domu. Po vesnicích provázel jej rychtář, který nenesl sice knihu pod paždí, ale důkladný proutěný košík na ruce. Přišli do stavení, pozdravili křesťansky, a protože farář „soupis duší“ v kostele ohlásil, všude už je očekávali a přátelsky vítali. Posadili je za stůl, kostelník si nasadil brejle, vytáhl z kapsy kostěný kalamářiček s perem, našel v knize příslušný list a hned začal: „Tak jakpak u vás? Nic se nezměnilo? Nikdo neubyl ani nepřibyl?“ A hlava rodiny hlásila, kdo umřel, kdo se narodil, koho z čeládky propustil, koho po Martině do služby přijal, který podruh kdy a kam se vystěhoval, který syn vojákuje, který se učí řemeslu, kde a u koho slouží dcera nebo za koho se provdala. Valných změn mezi usedlým sousedstvem v té době ani nebylo. Sem tam udělal Makásek u některého výměnkáře černý křížek, pod řádku dětí připsal nové jméno, poznamenal, kam se přiženil nový hospodář nebo přivdala selka, práce šla rychle od ruky, až se došlo k rubrice „Přijali tělo Páně“. Tu zvedl kostelník hlavu, a aby ukázal, že něco platí, poručil před rychtářem hezky ostře: „Cedulky sem!“

Na to čekala každá matka rodiny. Sáhla do sudnu po talíři plném vajíček a postavila jej na stůl. Rychtář opatrně spočítal vajíčka, dal je do košíku a Makásek prohlížel „cedulky“, jež ležely pod vajíčky. Podíval se na letopočet i na číslo, spočítal je, a když jejich počet souhlasil s počtem dospělých členů rodiny, kývl spokojeně hlavou, udělal v příslušné rubrice podélnou čárku, hezky tučnou, zdaleka viditelnou, a jeho úkol hladce se skončil. Vstal hned, poděkoval, když mu nabízeli „poctu“ nějakou, třeba chléb s máslem nebo medem, vymluvil se, že pospíchá, že má ještě mnoho „běhání“, že by byl rád brzy hotov, aby mohl podati pan farář „nahoru“ zprávu^[63], a odešel.

Naposled si ponechával kostelník Klenčí. Tu konal soupis „podle příležitosti“, ba mnozí s vajíčky a cedulkami v kapse přicházeli k němu, aby mu uspořili cestu, někoho si i sám zavolal, aby se optal, kam se poděl ten či onen „tuchgesel“ nebo „cajkgesel“,^[64] Makaska odpočítávala na kopy vajíčka i cedulky, odnášela obojí na faru, odhadovala, kolik jí zbude přespočetných a kolik dostanou „od práce“, jak se dá nový farář vidět, nechá-li jim celou

třetinu, jako nechával pan administrátor Faster, nebo uškubne-li jim opatrná hospodyně Katynka něco z jejich podílu. Po městečku nechodil s ním nikdo, protože tu každého znal, městské právo tu bylo doma a pro vajíčka si přišla kostelnice sama.

Letos však přilepil se k němu Zedníček a kostelníkovi nepovedlo se setřásti ho, ať dělal co dělal. Sám Reischeck nařídil Makáskovi: „Při soupisu v Klenčí bude s vámi chodit kostelní zpěvák a nositi vajíčka. Žádal mě o to, neboť chce při té příležitosti zváti na svatohorskou pouť. Musíte i zde každou rodinu navštívit.“

Tak hloupým nebyl kostelník, aby z toho nevycítil, že mu farář nevěří, a proto že mu dává „kontrolora“, a už skoro litoval, že se přimlouval, aby se z lišky stal kostelní zpěvák. Bratrstvačky už má na své straně, a otočí-li si ještě faráře s kaplanem kolem prstu, „tu abych se s kostelnictvím pomalu loučil,“ povzdychl si Makásek. Rychle však pochopil, že nesmí prudkému Reischeckovi odporovati, odkrývati zbytečně svoje karty v této nebezpečné hře a tvářiti se kysele. Naopak, vyslechl ten rozkaz a hned se lahodně usmál: „Chtěl jsem sám prositi, aby mě Zedníček provázel. Má výbornou paměť. Tkalci v chalupách se ustavičně střídají a mistři často sami se nepamatují, kdy kdo přišel nebo odešel. Zedníček s nimi v pastoušce zůstává a nic mu neujde.“

Zedníčkovi však řekl do očí: „Viš, Honzo, do kaše foukati mi nesmíš. Ruka ruku myje, aby obě byly bílé. Co mi půjčíš, já ti oplatím. Pamatuj, že jsem tě já udělal kostelním zpěvákem, a nedáš-li pokoje, udělám tě zase žebrákem. Se mnou si, sakulejší, dlouho zahrávati nebudeš.“

„Nonono!“ zakohoutil se Zedníček. „Myslím, že každý kovář najde uhlíře a každý uhlíř zase kováře. Chci jít s tebou svorně v páru, kde mohu, pomohu, ale nesmíš mi podrážeti nohu.“

Dohodli se spolu brzy a náležitě si porozuměli. Nejhorší už měli v Klenčí šťastně za sebou, zbývalo jim jen několik čísel selských, kde dojde na změnu jednou za uherský měsíc, ty chtěli strhnouti dnes, v neděli po Božím těle. Sedláci rozechvěni poslední událostí toulali se sice po hajtách, slézali se a radili, selky však všude už je očekávaly.

„Tak přicházíme zase po roce zapsat změny duší,“ hlásil Makásek u Králů a podíval se přes brejle na selku. Ta se zapálila a řekla vesele:

„U nás všecko zůstalo při starém. Budete bez práce.“

„Na jak dlouho?“ usmál se Makásek a znova si prohlédl hospodyni. „Myslím, že má stará brzy s tebou půjde na Haltrav pro malého sedláčka.“

„Jen pozdravujte tetu, že to ještě nespěchá, a až bude čas, že jistě pro ni vzkážu.“

„Chlapeček by vám patřil, uživili byste ho,“ lichotil kostelník.

„Už děláme za stolem místo a v kolíbce čisto. Naše Pepka už dávno běhá jako čamrda.“

„A jakpak,“ přerhl teď Makásek plané řeči a dodal si úřední vážnosti, „nemáte snad děvku?“

„Vidíte, jako na smrt bych byla zapomněla. Ovšem, Vojířuc Bára z Dílů slouží u nás od jara.“

„Tak to musíme poznamenat,“ namáčel péro a selka otočila se k vrchovatému talíři vajec v sudnu. Vzala jej, postavila na stůl a řekla trochu nejistým hlasem:

„Tady odevzdáváme cedulky.“

„I zaplať Pán Bůh,“ vstal teď Zedníček, který mrskl po vajíčkách okem a odhadl, že je jich nejméně dvakrát tolik, co žije u Králů duší. Kladl je opatrně do košíku a velebil hlasitě: „Samá krásná, veliká jako husí! Říkám: Královic Marjánka, totě přece selka, ta když dá, dárek v ruce nelká. To není jako u Roblů. Tam selka každé vajíčko v hrsti dvakrát obrátí, do košíčky vrátí, každého se jí zdá škoda, nejmenší hledá a na talíř zvedá.“

„Jedna cedulka by nám chyběla,“ povídá do té chvalořeči kostelník, sliní prst a znovu přepočítává lístky. Pod selkou se teď zatřásly nohy. Vzpomněla si, půjde-li s pravdou ven, že farář oznámí Krále v seznamu „liknavých“, že si ho zavolá napřed pan vikář, pak snad i pan vrchní, ba mohlo by se to dostat až k panu biskupu do Budějovic, aby Krále pokáral. Jistě by z toho nějaká nepříjemná tahačka pošla.

„Jen si vzpomeňte, strýče, že Král o Zeleném čtvrtku nemohl zde jít ke zpovědi, jako vždycky chodíval. Musili se Smolíkem vézti vojenskou pakáž do Týna, a šel proto k zpovědi v Týně u kapucínů, tak vaši cedulku nemá a nemůže mít.“

„Ale má odevzdat tu, co dostal,“ pozdvihl obočí kostelník. „Myslím, že žádnou nedostal, a dostal-li, že ji k našim nedal, neboť nevěděl, že sbíráte i cizí cedulky. Ale u zpovědi byl, kdybyste nevěřili, optejte se Smolíka.“

„Jakpak bych nevěřil,“ stahoval brejle s nosu Makásek, neboť čárky u všech byly udělány. „Jenom kvůli pořádku se ptám. To nic nedělá, že tu cedulku nemá. On ji leckdo ztratí nebo založí někam a najít ji nemůže. Mám jich proto hrstičku v zásobě a dám každému náhradní.“

Aby to zamluvil, ozval se hned Zedníček, vytahuje z kapsy kus ováleného papíru a tužku: „Panenka Maria svatohorská vzkazuje, nepůjde-li nikdo od vás letos na pout’?“

„Tak vy, strýčku, i pouti budete vodit po nebožtíku Kohoutkovi? A dovedete to?“ podivila se upřímně selka.

„Jakž bych nedovedl! To se teprve podíváte, co je všechno ve mně zašito. Neměl jsem chodit z vojny domů, kdež jsem už dnes mohl být!“ povzdychl si Zedníček, ve kterém počala se probouzet lítost i poznání zmařeného, zneuznaného života. „Nechlubím se, ale já dovedu i novou písničku si vymyslet i nové poutnické vítání i loučení složit. V bratrstvu jsem všechny pohnul k slzám, když jsem jim tu svoji vlastní skladbu přednesl.“

„Což o to! Muž říká, že svojí hlavou všude projdete. Boží tělo jste krásně s tetou vedli. Proč byste i pout’ nesvedli? Pan farář ohlašoval, že poutníci vyjdou před sv. Antonínem, to by bylo v pátek.“

„Ano, v pátek, dá-li Pán Bůh, vyjdeme a v úterý bychom se vrátili, abychom se celou neděli mohli věnovat Panence Marii.“

„A kde budete noclehovat?“

„Napoprve zůstane všechno při starém. V tom pořádku žádných novot nezavedu, dokud všechno na vlastní oči nespatriím a svým rozumem neuvážím.“

„Tak můžete zapsat naši Hanýžku. Slušelo by se, abych šla s ní sama a Panně Marii ji představila. Ale v mém stavu se na tak dalekou pout’ nemohu vydati. Poputujeme hned po senách s mužem k Ježíškovi na Brod.“

„Mně ji můžete svěřit jako krevnímu otci. To jsem už prohlásil, že zavedu na nocležích železný pořádek a vojenskou kázeň. Žádný tanec večer trpěti nebudu, modlit se budeme, abychom si vlašičku vyprosili a poutí vám ji přinesli.“

„Ničím byste nás víc potěšit nemohli,“ povzdychla si Králová při vzpomínce na trvalé sucho, které už počíná hubit slibnou úrodu. „Jen dejte na poutníčky pozor. Ale s Hanýžkou místo mne půjde její křestní matka, Beroušková z Chodova, tak budu spát bez starosti.“

Makásek už chvíli přešlapoval a nutil k odchodu. Selka tedy oba hosty vyprovodila až na síň, pak se vrátila a zadumala se. Na Hanýžku myslila. Přestala být dítětem, stala se dívkou, a proto musí jít na pout’, dřív než půjde k první velké muzice. To poroučí i mateřská péče i

staletý řád. A Hanýžku doma neudrží, kdyby ji za nohu přivázal. Jak uslyší dudy kviknout a klarinet písknout, poletí jako splašená. „Ať se vytancuje! Ať užije mládí!“ přejícně si říkala v duchu Králová a sama vděčně a radostně vzpomínala, jak chodívala k muzice, hned jak ze školy vyšla. Ten první krok do života musí zahájit svatou poutí, aby celé její putování po tomto světě směřovalo k jejímu vlastnímu štěstí a spokojenosti. A mateřské srdce sevřelo se jí starostí a nejistotou. „Musím všechno vykonat, abych si sama viny nedávala a také Hanýžka mě v ničem viniti nemohla, kdyby jí – nedej Bože – mělo vyrůst na cestě trní a bodláčí.“

Její dcerka neměla ani potuchy o tom, jak matka v té chvíli myslí na její budoucnost. Sama seděla ve škole na opakovací hodině a mládenec Jindřich dřel nedělní žáky čtvrtou hodinu, až se potili. V Klenčí jako na farní škole požadoval pan vikář mnohem víc než ve školách vesnických. V prvním a druhém klasu spokojil se, když žáčkové znali čísla a písmenka psací i tiskací, když uměli slabikovat a bez chyby odříkávati násobilku. Ale v nedělní škole si rád poseděl, chtěl slyšeti něco z dějepisu i zeměpisu, sám dal početní příklad a pozorně si prohlížel na hromádce složené předpisy.

Už třikrát odříkali Kohoutovic Honza s Benešovic Honzíkem nově předepsané Rozmlouvání mezi dvěma chlapci Karlem a Františkem a Jindřich stále nebyl spokojen, stále něco vytýkal a opravoval. Všichni se potili, jenom Klikovic Martínek tu seděl bezstarostně. Přišel si pro vysvědčení a rozloučil se s panem učitelem i se spolužáky, kteří mu záviděli, že zítra časně ráno odejde na Brod a vyhne se zkoušce. „Ukazovatel tohoto listu, Martin Klika, nedělní opakovací hodiny pilně navštěvoval a mravně se vždycky choval,“ napsal pan farář Reischeck ovšem německy a učitel Jindřich měl to spolu potvrdit. „Až po hodině,“ odbyl Martina nevrle, když mu předložil vysvědčení, a proto tu Martínek sedí. Dočkal se však.

Po páté hodině už i učitel i žáci klesali únavou, proto jim Jindřich stručně nařídil, že ve středu ráno už před sedmou hodinou se mají u fary sejít, všichni čistě umyti a obuti, utvořiti špalír mezi farou a kostelem, pohrozil bitím na radnici každému, kdo by šel místo na zkoušku pást dobytek, a pak školu rozpustil. Jenom Martina podržel si ještě za ruku, podal mu podepsané vysvědčení a důtklivě mu řekl: „Martine, nikdy, ať jsi kde jsi, nezapomeň, že jsi Čech, a nedělej tomu jménu hanbu.“

Klika vyrazil ze školy jako hříbě z ohrady, utíral si slzy, jež mu z očí vyhrkly, když podle předpisu děkoval panu učiteli za všechno a odprošoval jej. „Odpusťte mi, že jsem vás tak zlobil,“ vyrazil prudce, čekaje, že Jindřich mu připomene všechny staré hříchy. Zatím všechno

jako by do vody padlo a pan učitel mu i ruku podal, stiskl mu ji a potřásl. Koho by to nedojalo?

Venku se znovu – bůhví už pokolikáté – počal loučiti s kamarády, vyprávěl jim, co všecko má, co si vezme s sebou, rozběhl se domů a přinesl jim ukázat krásnou hůl jalovcovou s vyřezávaným jelenem na háku, směla ji vzít do ruky a potěžkat i Taračkovici Madlenka i Benešovic Dodlička, jenom proti Hanýžce napřáhl ostrý hrot, kterým kovář Psutka okoval konec hole, a vykřikl už zcela po řeznicku: „Smolice, vodí Tomše Smolíka na řetízku jako volíka.“ Všichni vyprskli hlasitým smíchem, jenom Smolík stál, jako by jej vodou polil, a Hanýžka celá ve tváři zrudověla. Držela pod fěrtouškem první růžičku stolistou, která se na starém keři v Královic sadě do rána rozvila, chtěla ji podat Martínkovi na smířenou a říci mu: „Postav mi znovu mlýnek na štěp, ještě než odejdeš, mně se po něm stýská.“ Po téhle veřejné a těžké urážce však zatmělo se jí v očkách i v hlavě, tak byla překvapena, že ji žádná řízná odpověď hned nenapadla, hodila jenom růžičku na zem, skočila na ni, otočila se na patě a rozběhla se k domovu. Ale jakmile pár skoků udělala, rozbřesko se jí v mysli, zastavila se a kurážně zvolala: „Kliko klikatá, zkroucená, břichatá! Budeš vodit bavorské Němkyně, ovce, krávy a svině.“ Cítila, že ťala do živého, protože smích ozval se ještě hlučněji, bála se však ohlédnout, aby neviděli, že má plné oči slziček, a dala se znovu do běhu. Přiletěla domů a zdálo se jí, že je celá poplivaná, zneuctěná, jakoby odkopnutá, a to všecko pro toho klacka Smolíkovic, kterého nemá ráda, ale kterého vždycky musí litovat, když mu ubližují a on se nedovede bránit...

Dospělí měli ovšem před sebou zcela jiné starosti. Ani o den déle nelze už čekat. Blíží se sv. Jana Křtitele a svatý Jan seče sám. Do sv. Jana seno roste, po tom svátku však se na lukách samo ztrácí, řídne a tvrdne. Musí být proto do té doby posečeno, usušeno, sklizeno, aby mohla vyraziti a uzrát otava, neboť klencké louky jsou dobré louky dvousečné. Jenom na Pánvičce nelze je zavodňovat, seno se tam nechává státi „na stáro“ a otava nestojí za seč, ta se jen vypase. Dost dlouho čekali sedláci, že se nebe smiluje a sešle vláhu, aby ještě fůra sena na každém dílu přirostla. Dychtivě čekali na Boží tělo, které rádo přinášívá bouřku. Stará pranostika praví: „Zmoknou-li na oltářích věnečky, zmoknou na lukách děvečky. Utíkají-li od oltářů sekáči – budeš sušit sena v pekáči.“ O Božím těle však svítilo slunce čistě jako korál, oblohu jako by vymetl, ani dost malý mráček neukázal se nad Hanzlíčkovým koutkem, odkud jedině přicházely vydatné deště.

Nezbývalo tudíž než naklepat kosy a pustit se s chutí do senoseči. Ta od dob nepamětných počíná na trávnících, které dávají seno nejvzácnější, vonné, drobné, křehké a husté, až se v něm kosa dusí a hrábě praskají, když se za sekáči rozhazují řady. K těm se upírá poslední naděje. Málokdy se totiž stane, aby se seno na trávnících „nevyválelo“, ale dostalo se zasucha pod střechu. Obyčejně, jakmile se na trávnících zablýsknou kosy a ozvou se brousky, zachmuří se nebe a počne „škrejpat“. Sotva totiž rozházejí hrabačky kopence^[65] na stýlky,^[66] vyleze nad lesy nějaká babka^[67], pozdvihne sukni a už pokropí trávníky. Chtějí-li tedy sedláci přitáhnout dešť, nemají lepšího prostředku než posíci trávníky.

Celá obec to uznává, jenom Král vrtí hlavou a praví: „Můj nebožtík táta, dej mu tam Pán Bůh nebe, říkali, že pranostikám musí hospodář rozuměti, že v nich vládne pořádek a jedna že řídí druhou. Když na Velký pátek přšlo, všichni jsme z toho vyrozuměli, že nás čeká suché léto, a neplatí teď ani Boží tělo, ani trávníky, ani svatý Medard. Kolikrát už měl měsíc kolo, psi se pásli na trávě, kouř padal k zemi, Čerchov si nasadil čepici, vítr táhl od Dunaje, jindy už by se lilo jako z konve, letos však ani nekápne. Velký pátek to vyhrává a vyhraje, vzpomenete na mne.“

„Spodní vláha by dosud byla, prameny ještě nepřesýchají, alespoň teď kdyby řádně namoklo jaří. Ani louky by to tak nepotřebovaly jako ječmeny. Ty už žloutnou, a nesprchne-li, snad se ani nevymetají.“

„Což si máme počít? Počasí neděláme.“

„Pán Bůh nás trestá,“ sraštil čelo Koudelka, který už dlouho mlčky poslouchal všecky nářky na hyjtě, hovoru se nezúčastnil a jen kouřil.

„Tak! Trestá nás! A zač by nás trestal?“ v nastalém tichu optal se Brychta a zvědavostí až mu špička jazyku vyčuhovala z levého koutku úst.

„Má zač. Za to, že tu nežijeme v pokoji a bázni boží,“ těžce povzdychl pobožný Koudelka a vstal.

„A to by trestal jenom nás a chalupníkům by za to žehnal?“ poťouchle se optal Psutka a přimhouřil obě oči, jako by se už předem bál odpovědi.

„Nás i chalupníky. Nás napřed, chalupníky po nás, ale zato citelněji, neboť než sedlák vychladne, chalupník zmrzne.“

Koudelka nebyl Klika, který měl vždy řeči jako vody. Když Koudelka mluvil, jako by zlata ukrajoval, a obec pozorně poslouchala. Netlačil se nikde dopředu, nesměle, skromně sedával v koutě, všichni však tušili, že v něm roste obci druhý Taračka, který jenom proto nezvučí, že je plný moudré rozvahy a že váží slovo na jazyku jako na vážkách.

„Co bys tedy myslil?“ optalo se několik hlasů současně s Králem.

„Myslím, že nutno se optat Boha, zdali nás proto stvořil, aby nás suchem mořil? A mají-li zuby lidské huby, že je i třeba pro ně chleba.“

„Proč mu to říkat? Vždyť nás vidí!“ rozpaloval se Klika.

„Chce nás však i slyšet,“ otočil se k němu Koudelka. „Myslím, že by měly začít pobožnosti za úrodu zemskou hned a že by neškodilo putovat k sv. Vojtěchu, patronu dešťů.“

„Škodit to nemůže,“ uznala svorně obec. „Zedníček shání poutníky na Sv. Horu, promluvíme s ním, aby po Kohoutkovi konal i pobožnost večerní u sv. Jana.“

„Pojistiti se musíme. – Na nic nesmíme zapomenout. – Dokud jsme seděli na radnici, staralo se o to městské právo. To vyjednalo s farářem procesí, zaplatilo mu, policajt vybubnoval, kdy a kam se půjde, všecko bylo v pořádku. Dnes však na radnici starají se, jak by se udrželi nad vodou, a sedláci ať se topí.“

Rozcházel se zvolna, zrakem pátrali nad lesy po večerním nebi západním, slinili prsty, zkoušeli, odkud táhne vítr, a naslouchali, skřehotají-li žáby v loužích. Všecko marně. Po mráčku nikde ani památky. Jenom tvrdé, šedomodré nebe jako ocelový krunýř klenulo se jim nad hlavami.

VI

Hluboké naše lesy odolávaly nejdéle den ode dne vzrůstajícímu suchu. Předčasně a mnohem hojněji než jiná léta vyrojily se v nich letní houby, až se toho kdekdo lekal a prorokoval hladový rok. Už smržů, špiček, májovek a jiných jarních hub nosili lidé celé rance, teď však vyrazily ze země letní houby. Ne jednotlivě, ale hned v celých skupinách seděly v mechu a lesním trouchu, neskrývaly se jako jindy v temném houští, ale stavěly se lidem na oči i podél cest a pěšin, jako by prosily, aby se nad nimi smilovali, vyloupli je a odnesli si usušit domů. Na lukách pod lesem hrabačky obrátily jednou seno na stýlkách. Jindy si usedly do chládku,

čekaly malou hodinku, zdřímly si třeba nebo vískaly hlavy, pak vyskočily a obracely podruhé. Letos však každá zapíchla hrabiště do tvrdé, vyprahlé louky, zaskočila do lesa, po hodince se vrátila a už nesla klín hříbků, špičníků, žemliček, oříše a zaječích oušek.

A nejen houby, i barovnice^[68] záhy se ukázaly na nízkých, zelených keříčkách a paseky červenaly se pravými jahodami. Všecko to lesní ovoce pak bylo neobyčejně vyvinuté, sladké, vonné a chutné, jako už dávno ne. Děti nosily domů v hrnkách i džbánech barovnice veliké jako bohatý hrách a jahody málo menší než višně.

„To vám chce, děti, Pán Bůh nahraditi, co vám vzal letošní májový mráz. Jen si toho božího daru važte a užijte ho dosyta, neboť letos neokusíte ani hruštičky, ani švestičky, ničehožnic,“ řekla Králová dětem a nebránila jim, když denně jí utíkaly do lesa, ačkoli měla pro ně práce plné ruce.

To už mnohem více se zlobil učitelský mládenec, který by mnohem raději byl viděl, aby děti alespoň teď seděly buď u katechismu, u prvního nebo druhého dílu, aby psaly nebo počítaly a netoulaly se jen po pastvách a lukách, po lesích a pasekách. Netajil se nijak přesvědčením, že by se měla vizitace konati v únoru nebo v březnu, dokud sedí děti pohromadě ve škole jako ryby v rybníce, a nikoli v červnu, kdy je sluníčko rozplaší po všech končinách, kdy je mnohem více vábí ptačí hnízda, čampule a míč než slabikář, počítadlo, křída a černá tabule. To však se panstvu nechce od teplých kamen do předjarních plískanic, sychravého vzduchu a zavátých cest. Zato v červnu, kdy celý kraj voní kosenými seny, kdy teplý větříček něžně pohlází vlající obilí a slavnostně šumějící lesy, cestuje se v pohodlných kočárech mnohem radostněji. A ovšem také farská hostina, která korunuje vizitaci, může poskytnouti mnohem větší a rozmanitější lahůdky v době, kdy běhají kuřata po dvoře, housata počínají křížovati křídla, mladí beránci a vyzrálá kůzlata skáčou na pastvě, srnčí zvěřina, raci i ryby, co hrdlo ráčí, všeho hojnost, kdežto v únoru musili by se spokojiti nanejvýš vepřovými hody.

Jindřich však světa nepředělá, svět se nebude řídit jeho hlavou, i kdyby byla seabemoudřejší, neboť ji nenosí žádný biskup ani ministr, ale pouhý učitelský mládenec, který smí jen mlčeti a poslouchati. Za něho myslí mnoho pánů, panem direktorem v Trhanově počínaje a dvorskou komisí studijní ve Vídni konče. Té vizitace tedy nezmění, tolik síly nemá. Ale do vyučování se mu nikdo neplete, nikdo mu zde vlastně nerozumí, a rozumí-li, tak opatrně a pohodlně mlčí. Jindřich se však novot nebojí. Jako ctitel Bolzanův zná nové směry vyučovací a Karel Slavoj Amerling i jeho Budeč – toť jeho vzor!

S panem principálem nebylo skoro žádné řeči. Měl v hlavě radnici, kde mu nařídil pan krajský revizor před odjezdem, že jako obecní účetní musí poříditi důkladný inventář obecního jmění a zavést nový způsob „vedení obecního počtu“. Nedělal tudíž Eisenhut nic, než podle dodaných mu vzorů zakládal nové knihy, linoval v nich rubriky, psal hlavy, lepil čísla a značky, jen aby se všim byl včas hotov a nedostal také on místo platu a pochvaly nějaký pořádný nos jako nebožtík Bílek. Ve škole i v kostele se ve všem spolehl na Jindřicha a jen občas se optal a lahodně mu onikal: „Mají už hotové ‚vypsání všech dětí, jak pilně nebo nepořádně do školy chodí? A nezapomenou na ‚vypsání všech nepořádně platících školní plat‘, to podáme panu direktorovi do ruky, aby se všiml a liknavce popohnal.“

Ubohému mládenci šla ze všeho hlava kolem. Sotva si zaběhl po škole k ajněmrům potěšit se na chvíli se svojí Libuší, už zase utíkal do svého pokojíčku „linýrovat škarky“^[69], vyplňovat ozdobným písmem „zlatou knihu“, malovat „hlavičky“ výkazů, zkoušet „přivítání“ a „rozloučení“, takže Amálka na školu žárlila a vroucně si přála, aby už měli to vizitací šťastně za patami. „Svatý Václave“ zpívala z paměti. Tolik zkoušek neměla na žádné sólo a stále ještě nebyl Jindřich spokojen, stále něco vytýkal a znovu a znovu musila opakovat tu podivnou píseň, při které pocítovala chvílemi mrazení a chvílemi zas, jako by jí živý oheň místo krve probíhal žilami.

„Co se vleče, neuteče,“ říkávala zkušená paní ajněmrová, a tak se dočkala i Starcovic Amálka.

Ve středu ráno točili se sekáči na lukách jako jindy. Přišli sem časně, hned za svítání, dokud svěží rosa činí trávu křehkou jako salát, aby přece něco usíkli. Jakmile slunce smlsá rosu, zdá se sekáči, že má dřevěnou kosu. Víc stojí a brousí, než seče. Obzvláště letos všecko je zklamalo, i louky i seč. Zdálo se napohled, že senoseč se vyznamená, neboť nač oko padlo, všecko bujně kvetlo a vonělo. Toten, kmín, dorotí kvítí, svatojanské koření, pupičky, žemličky, houbitné koření, židovo peří, kůkalky, ptáčky, kohoutky, zvonečky, smetanka, všecko, co jméno má, vytáhlo stonky s květem do nezvyklé výše, skoro až po pás. Ale ne vše zlato, co se třpytí, a nejsou všecky louky – trávnikem.

Jak se Král několikrát rozehnal kosou na své louce pod Strání, pohlédl za sebe na tvořící se řad, viděl před sebou pod vysokými květy řídkou a krátkou travičku jako vousy, hned si řekl: „Nahoře je ‚huj‘, ale dole je ‚fuj‘. Nadřeme se letos a snadno do žebřin pobereme, co dopoledne posečeme.“

A nemýlil se. Do snídani jakžtakž to ušlo. Ale pak aby byla kosa ustavičně jako břitva, tvrdý, řídký a krátký podrost travní ohýbal se, kosa po něm sjížděla, dělala „pařezy“, sekla dvakrát třikrát a volala po brousku, až se sekáč dopálil, srazil ji z kosiště a narazil druhou, kterou si přinesl do zásoby. Když i tu ztupil, nezbývalo než sednout a kladivem na babce vyklepat jí znova ostří, takže se po všech lukách ozývalo skoro ustavičně jen ostření a klepání. Seč šla bídňe od ruky a unavovala mnohem víc než jiná léta.

„Jindy jsem si s kosičkou hrál a na louce se točil líp než před muzikou,“ naříkal si zlostně Klika. „Letos však abych tlačil kosu k zemi, až ruce necítím a v pasu jsem už celý překroucený.“ Takovou písničku zpívali všichni sedláci, když se k polednímu vraceli z luk domů. Ke všemu ještě zlobili je komáři, mšice a mouchy tak dotěrně, že nepomáhalo ani kouřiti vojenský tabák, ani máčeti šátky ve vodě a dávat si je na krk. Na rukou i na tvářích byli do krve zeštípáni a bílé pupence jako knoflíky veliké svěděly je po celém těle. Častokrát vším tím pohněvaný sekáč praštil kosou do stoky a skočil do rybníka, aby se proplaval, zchladil krev a smyl prach a pot. Nadlouho to nepomohlo, neboť i v rybnících stála voda teplá jako louh a svízelná práce sama se neudělala.

Jindy jim nosily děti snídani až kolem sedmé. Dnes však přiběhla Hanýžka hned v šest hodin, sotvaže oba pastýři s ovčákem a husopasem vyhnali svoje stáda, postavila košík do stoky a vyřizovala: „Máma vzkazuje, že nepřijdeme hrabat, až bude po vizitací.“

„A kdo rozmetá řady a k polednímu kopence?“ optal se Král, jsa v duchu rád, že už si může odpočinouti.

„Bára má přestat síci a dělat, co jí nakážete,“ vysvětlila ještě Hanýžka a už zmizela.

Děvečka otevřela košík a hned se jí rozjasnila zachmuřená tvář.

„Strýčku, zatra! Čerstva pojd'te! Selka se dnes dobře vyspala. Máme k snídání kaši.“ Prostřela čistý ubrousek do stínu staré křoviny olšové, vyndala plechové lžice a půl bochníku chleba.

„Jenom nezapomněla-li na pivo,“ optal se Král, stíraje si pot z čela.

„Stojí ho tu džbán jako fanfrnoch,“ hlásila Bára a už se jí ústa ušpulovala na zamilované jídlo.

Jak k dílu, tak k jídlu. Spolu síkli na jedné louce, proto také Král s děvečkou spolu z jednoho hrnce jedí, z jednoho bochníku krájejí, a kdyby Báře chutnalo hořké pivo, měla by právo i na

společný džbán. Ta však se mračí na šenkýře a snědla by perníkáře. Hospodář to ví a pobízí děvku: „Báro, jen si shrň to sypaní na svou stranu, víš, že mám perník nerad.“

„I zaplať Pán Bůh, strýčku,“ děkuje hned mlsná huba a stahuje k sobě tlustý kabát perníkový z kaše na svoji stranu.

Když byli v nejlepším, zaduněla vzduchem ohromná rána, až Bárce leknutím divže lžice z ruky nevypadla.

„Co to bylo?“ ptala se a vyjeveně rozhlížela se kolem.

„Což jiného než rána z moždíře. Vítají pana direktora. Podívej se na panskou cestu.“

Od Trhanova ke Klenčí letěl kočár s oblakem prachu, jako by ho táhli splašení koně.

„Druhou ránu dají, až přijede k špitálu, a třetí, až zastaví před farou,“ vykládal Král, nedávaje se ničím vyrušovat.

Zvědavá děvečka hned vyskočila, zapomněla na jídlo, hleděla za kočárem, a když se ozvaly ještě dva slíbené výstřely, polibovala si: „Uhodl jste, strýčku. Jak to tak všecko víte?“

Královi polichotil tento nefalšovaný obdiv, a proto prorokoval dál:

„Teď se dívej k Hoře. Tamodtud co nevidět vyrazí druhý kočár. Ten poveze pana vikáriusa Fastra z Domažlic.“

„A taky budou střílet?“

„Toť, a ještě mu přidají zvonění.“

„To v postřekovské škole o zkoušce nedělají.“

„Nezapomeň, že je Klenčí město, máme farní školu a kostel. Pan vikář tu bude sloužit mši svatou, to v Postřekově nemůže,“ chlubně vykládal Král, nacpal si dýmku a natáhl se pohodlně, „aby si v chládku srovnal údy.“ Mladé, lepkavé listí olšové nejen svým stínem, ale svým zvláštním zápachem vsutku nejlépe chránilo před dotěrným hmyzem, takže si jím sekáči natírali ruce i krk a tváře a na chvíli to vždycky pomohlo.

Děvka šlehla okem po Králi, nevstává-li a nechytá-li se kosa. Král zachytil ten plachý pohled a hned řekl dobrácky: „I jen se dívej, abys nic nepropásla. Já ještě překlepám kosa a pak se teprve dáme znovu do toho, abychom alespoň na forku^[70] sena nasíkli.“

I po ostatních lukách zvedali lidé hlavy, když se vyvalil z borového lesa za mostem známý děkanský „buřt“ a s rachotem jako stříkačka k ohni po silnici hrnul se ke Klenčí.

Kostelník Makásek zamával v té chvíli na věži modrým kapesníkem a kovář Psutka hned přiložil rozpálené želízko k pánvičce největšího moždíře, do kterého dal dvojnásobnou mírku prachu a zatloukl jej zátkou z tvrdého dřeva. Odehnal ovšem předtím všechny diváky a sám také, jakmile zasyčel prach na pánvičce, rychle skočil za zídku Motlovic zahrádky pro případ, že by moždíř nesnesl tak tučné sousto a roztrhl se.

Moždír to však vydržel. Vyplivl šťastně vražený kolík bukový ze svého jícnu, ale zařval přitom tak hrozně, že Vojířuc Bára na Královic louce pod Strání novým leknutím div neomdlela. Zapomněla už na slavnostní střelbu, všecku její pozornost upoutal kočár. Právě chtěla říci hospodáři, že v něm nesedí pan vikář sám, že s ním asi někdo jede, už i ruku natáhla, když vtom ta rána zahřměla, nohy se pod ní roztrásly a myšlenky i řeč se v ní na chvíli zastavily.

„Tfujtfujtfuj,“ odplivla si třikrát, aby nedostala nádchu a leknutí se jí nevrátilo do očí nebo k srdci. „Z čehopak to jenom střílejí? To jsou rány, že by člověk mohl leknutím dostat mladé. Vždyť ten umouněný kovář nedával takové pušky ani o Božím těle.“

Král se smíchem div neudusil. „To se ti zdá,“ vykládal jí pak rozšafně. „To jen zde pod Stráněmi se všecko tak ohláchá, že zabečí-li tu jenom koza nebo ovce, hned se zdá, jako by se skály bořily.“

Barka se upokojila, zahleděla se znovu na valem se blížící vůz a povídá: „A nejede pan vikář sám, nějaká paní s ním jede.“

„To snad ne,“ podivil se Král, posadil se, vstal, oči si proti východnímu slunci zakryl dlaní, chvíli se díval, a už strhl klobouk s hlavy a ukláněl se paničce, která mu z kočáru kynula rukou, neboť její dříve poznala než on ji.

„Poručte zastaviti,“ obrátila se paní Božena na vikáře. „Promluvila bych ráda s tímhle sedlákem.“

„Počkáme,“ uklonil se pan vikář. „Ohlásil jsem sice příjezd do Klenčí na sedmou hodinu, ale oni na nás počkají.“

„Neračte se zdržovati. Dojdu už ten kousek pěšky. Bála jsem se jen, abych nezmeškala, proto jsem pozvání ráda přijala a děkuji srdečně.“

„A to by bylo krásné! Co byste si o mně pomyslela? Nene! Počkáme třeba hodinu.“

Paní komisařová nechtěla dobrého vikáře uraziti, ale také nechtěla v jeho průvodu vjeti do městečka. Jejím vkusu přičila se celá pompa slavnostního uvítání. Proto se zaradovala, když poznala Krále a našla tak vhodnou záminku, aby mohla vystoupiti z vozu. Teď však se lekala té přílišné ochoty a řekla vážně:

„Opravdu, pane vikáři, dál nepojedu, neboť rozbolela se mi hlava a musím se nutně projíti.“

Pan vikář pochopil, že jistě nějaký vážný důvod brání paničce v další jízdě, nenutil ji již, jenom znovu smekl široký klobouk lemovaný zlatou šňůrou, ukončenou vzadu dvěma střapci, uklonil se a řekl upřímně: „Na mně jest poděkovati za milou a vzácnou společnost. A kdyby bylo libo odpoledne –“

„Ach ne, nezdržím se. Hned po zkoušce se vrátím. Lékaři mi nařizují chodit, a ne se vozit,“ usmála se ještě a už se obrátila ke Královi, který sem spěchal po orosené mezi dvěma dlouhými lány žitnými. Mužná síla z něho zrovna sršela, oči se mu radostně leskly a pod rozhalenou košilí klenul se mohutný hrudní koš. Voněl travou jako celý kraj, a jak pospíchal, vlnilo se obilí z obou stran úzké meze, jako by se pěnou brodil. Bystrému oku paní Boženy neušel ten vábný obrázek, zastavila se a zvolala vesele:

„Šla bych vám naproti, ale jak vidím, rosa dosud nesešla, urousala bych se a já jdu dnes na parádu.“

„Odkud ta čest? Tak vzácní hosté! Snad ne taky na vizitaci?“

„Ovšem! Sám pan vikář mě pozval, a jak jste viděl, i přivezl. Prosím vás, co dělá vaše žena? Zdráva-li?“ Tato otázka vyhnala Němcovou z kočáru. Jak spatřila Krále, vzpomněla si na návštěvu u hyclíka a na podivné vzrušení selky Králové. Bála se o její duševní stav a často si vyčítala, že přece jen neměla připustit, aby si zahrávala s ohněm. Králi polichotila ta pozornost. Celý zářil a řekl radostně:

„Má Marjánka milá co dělá? Děkuji za optání. Dobře se má a slibuje, než nastane zima, že mi daruje syna.“

„Není zde s vámi na louce?“

„Kdyby byla, jistě by nestála, ale tak vás má, zlatá paní, ráda, že by k vám horempádem běžela. Zůstala dnes doma, neboť musí děti vypraviti a sama také jíti na vizitaci.“

„A proč nejdete vy? Sluší se přece, aby otec přesvědčil se o prospěchu svých dětí.“

„Slušelo by se, pravda,“ přikývl Král a hned mu zablýskly oči a ostře dodal: „Neslušelo by mi však, abych jako žebrák stál u dveří, když jsem ještě loni s pány na stupínku zasedal. Prstem by si na mě ukazovali, byl bych jim za blázna, a raději tedy jim na oči nejdu.“

„Zase ten nešťastný svár, což to nikdy neskončí? Slyšela jsem, že jste lůsy vyhráli.“

„Pečení ovšem máme, ale pekáč drží stále Němci. Nepodařilo se nám vystrnaditi je z radnice. Mě tam sice posadil sám krajský komisař jako důvěrníka sedláků. Sedím tam však jako páté kolo u vozu. Všichni na mne koukají skrze prsty, a proto já se jim zas dívám na prsty,“ zasmál se teď škodolibě sedlák. „Štípnu je, když nemohu říznout nebo píchnout. Oni se nám také vozí po kobylce. Tuhle nám vypustili rybníky.“

„To těm sporům, hádkám a soudům konce nebude! Že vás to, lidičky, nemrzí, ustavičně si otravovati život,“ skočila mu do řeči paní Božena, jejíž krásná, lidumilná duše pocítila živelný odpor v té chvíli ke každé špíně a rmutu života.

Z Klenčí zahoukl nový výstřel a vzápětí rozhlaholily se zvony.

„Nerada bych zmeškala. Sbohem! S Královou se tedy uvidím ve škole?“ loučila se hned paní komisařová.

„Jistojistě,“ zvolal Král a chvíli hleděl za ní, jak pružným, lehkým krokem pod stromy po okraji silnice pospíchá k městečku.

„To její čisté a dobré srdce si zaslouží, aby mu na počest stříleli, vyzváněli i vyhrávali,“ pomyslíl si, ubíraje se zpět na louku ke kose, toulci a brousku.

Starcovic Amálka všecka zesmutněla. Když se ozvaly zvony, skočila k otevřenému oknu a divže z něho nevypadla, jak se vychýlila, aby dobře viděla do děkanského kočáru, který vážně a důstojně se teď kolébal silnicí od špitálu k faře. Seděl v něm však pan vikář sám, usmíval se a na všechny strany děkoval za pozdravy, které se k němu nesly. Amálka čekala, že s ním určitě přijede paní Božena, prosila tak dlouho tatínka, až si konečně dal říci a osmělil se pozvati pana komisaře s paničkou. Ten jen nevrle zabručel, že nemá času, ale že to vyřídí paní. „Té leží školy na srdci, možná že přijde.“

„Prosil bych, abyste byli našimi hostmi, jsem sice zván na faru, ale poděkoval bych se rád, neboť se v té společnosti necítím doma,“ končil pozvání pan výběrčí Starec.

„Uvidíme,“ kývl hlavou pan komisař a víc se o tom nezmiňoval.

Mělo to být překvapením pro učitele Jindřicha, a proto tak zesmutněla Amálka, když kočár vezl jen vikáře. Netušila ovšem, že právě pan vikář, vlastně jeho bratr páter Jakub, pohnuli Němcovou, aby si poslechla školní zkoušku v Klenčí. Utvořila si totiž o školství na Chodsku smutný obrázek, když navštívila školu ve Stráži, v Mrákově a Újezdě. Zvláště zde litovala učitele, když slyšela stěžovati si ho panu vikáři na nedbalou návštěvu dětí i na to, že obec špatně odvádí „vosyp“, sedláci pro školu dodávají dříví shnilé, které nevydá žádného tepla, děti že nenosí měsíčně školní plat, že je musí upomínati a mnoho že nevyupomíná, že nad tím musí udělati kříž. Poznala, že učitel, aby se uživil, musil si především hleděti políčka a louky, které užíval k nepatrnému platu, musil jako chalupník chovati si dvě kravky alespoň, telátko, vepřika, husy, slepice, jinak by s rodinou hladem často umíral, a nic se nedivila, že k tak hubenému soustu netlačili se, kdož se mohli uchytiti jinde. Třeba pískařině v zámecké kanceláři nebo muzikantské šumařině, ba i expeditorství na poště a v krámech dávali mladíci přednost před školou. Městská škola domažlická zas ji rozčilovala německým duchem, kterým byla vedena a kam jen nerada posílala své děti. Proto oba kněží horlivě nutili paní Boženu do Klenčí, neboť páter Jakub znal Jindřicha a byl jist, že alespoň nějakou vlasteneckou písni potěší zarmoucené srdce paní Boženy.

Ta šla teď bílou silnicí mířící přímo do Klenčí a všecky zvony jako by jí jásaly radostně vstříc. Obzvláště Martin hlaholil stříbrným hlasem a jeho srdce bušilo do bronzového pláště zvonu tak nadšeně, až si toho povšimla paní komisařka, zastavila se a naslouchala té líbezné hudbě. Tušila ovšem, že jenom krásný zvon může zpívat tak krásným hlasem, a nemýlila se. Zvon byl opravdu krasavec k pohledání. Pod jeho nádherným čepem, ozdobeným drobnými hlavami „vousáčů“, vinul se v spanilých literách gotických nápís: „Od hromobití a krupobití, Pane Jezu Kriste, ochraň všecky v tomto místě.“ Nápís ten nesly slunečnicové květy, veliké jako talíře, pod nimiž se vinul kolem dokola sličný pás stromů a keřů, plný lovců, psů, jelenů, medvědů, kanců a jiných figurek. Rovněž dolejší jeho obruba byla nádherně lemována celým zvěrokruhem. Skopec, Býk, Blíženci, Rak, Lev, Panna, Váhy, Štír, Střelec, Kozorožec, Vodnář a Ryby, všech dvanáct souhvězdí zvířetníkových tvořilo tu čarokruh. A mezi hořejším i dolejší pásem na kříži rozpínal ruce sám Kristus Pán, kolem dokola pak stáli oba Janové, Nepomucký s Miláčkem, s Pannou Marií pak svatý Václav. Jak by tedy nezněl sladce a

velebně zvon, když s ním zpívali naši svatí patronové. Doprovázely jej tři menší zvony v tak pěkném souzvuku, jako doprovází hudba slavného sólistu. Nikdy jej nepřekřičely, ale zvukem svým jen podbarvovaly čistý jeho hlas, aby co nejdále se nesl.

„Naše zvony pěkně znějí, když v neděli vyzvánějí: bim, bam, bom,“ ozvala se v hlavě paní Boženy národní písnička a šlo se jí tak příjemně, jako by jí do kroku vyhrávali.

V Klenčí ovšem v tu chvíli jako by visel před farou veliký lidský roj. Na žlutém, čistě uhrabaném písku před vchodem stál pan direktor Melichar, obklopený místní honorací. Natřásal se před ním Worlitscheck, ne jako postmistr ani jako cechovní inspektor, ale jako vládou ustanovený školní dozorce. V parádních uniformách nakrucovali se výběrčí Starec s vrchním respicientem Černým, nechyběli tu ani ranhojič Schmied s tlustým panem Johánesem, za nimi pak se krčil plaše nový „knihvedoucí“, písař Altman, který se v Klenčí dosud neohřál, a proto mu očka jen hrála, jak bystře všechno kolem pozoroval. Purkmistr Kladívko málem by byl zmeškal a kaplan Wondrauscheck v bílé rochetce a biretu horlivě naň kýval, aby si pospíšil. Rozběhl se tedy a díky svým komářím nohám doběhl k faře současně s kočárem. Ostatní členové městské rady trousili se přímo do kostela, neboť k faře proniknouti už nebylo možno. I formani musili počkat, až se průvod uspořádá a hne od fary ke kostelu. Hnouti se nesměl, dokud se ve faře neoblékl do krásně vyšíváné rochety pan vikář a dokud nevyšel pan řídící a nedal znamení rukou. Tu hned praskla nad kostelem nová rána a Makásek na zvonici rozhoupal znovu chvějící se dosud zvony. Principál Eisenhut jako generál byl oblečen dnes ve velké paradě. Na nohou leskly se mu jako zrcadlo vysoké kanóny, až k nim splýval šosatý kabát „hřebíčkový“, z něhož vzadu zvědavě vykukoval cípek hedbávného šátku, přikrýváje něžně stříbrnou tabatěrku, napěchovanou dobrým „prysulem“. Kvítkovanou vestu měl pečlivě zapjatou až ke krku a krk sám otočený červeným šátkem, jehož uzel zvedal mu bradu do výše a přes nějž vyhrnoval se sněhobílý límeček košile. Vlasy měl olejíčkem napuštěné, od ucha k uchu přičísnuté a při uších jako kačer nakroucené dvě kudrlinky, jež splývaly s krátkými licousy. V ruce držel chlupatý cylindr, kterým dával nutné pokyny mládenci Jindřichovi, kostelníkovi, dětem, všem, kterým bylo třeba. Mávl tedy tím objemným kloboukem a do všech jako by vjel hned nový život. Ministranti v červených sukničkách a bílých komžičkách zvedli do výše korouhvičky, lemované zlatými portami, Maršící s Marušáky se postavili hned za ně, spustili marš a už jako když se nitka odvíjí z velikého klubka. První dětské řady pohlcuje kostel a před farou ještě jako mohutný podvinek stojí spokojeností zářící pan vikář, maje po pravici pana direktora a po levici faráře Reischecka. Konečně i na ně došlo, cesta před nimi se uvolnila a vykročili.

Hudba stála u schůdků vedoucích na kůr a vyhrávala, dokud pan vikář nepřekročil kostelní práh. Ale pak to musila vzít skokem, aby doběhla k bubnům nahoře, než pan vikář dojde k hlavnímu oltáři. Slušnost totiž velela, aby ho tam uvítaly hlučné intrády. Trochu jej ovšem zdržel kaplan, který mu podal ve svěcené vodě namočenou kropenku, pan vizitátor ji přijal, nastavil ji panu direktorovi, pak faráři, pak se jí dotkl svého vlastního čela, pak kráčeje k oltáři, kropil vlevo vpravo v lavicích shromážděné osadníky. Ženské dnes převládaly, neboť muže držela senoseč, a hlavně proto, že mateřské srdce mnohem víc než otcovské dovede se radovati z úspěchů dětských.

Bubny zarachotily na kůru jako bouře, zvuky trubek a rohů sypaly se dolů jako kroupy, pan vikář klečel před oltářem na purpurovém klekátku jako zástupce biskupa, při něm se natahoval Melichar jako zástupce milostivého patrona, v lavičce na straně evangelijní stála městská rada, proti ní na epištolní straně ostatní vzácní hosté, na oltáři hořela kdejaká svíčka, všichni i nejmenší děti cítili velebnost této chvíle tak palčivě, jako by jim mravenci lezli po těle. Pan vikář se naštěstí dlouho nemodlil. Jak ztichly trojí intrády, pokřižoval se, vstal a odešel do sakristie. Za ním se hrnul i pan direktor a po chvíli už ho viděli vykukovati nahoře z panské oratoře.

Nevyhlížel však tamodtud sám. Při něm se zjevila na chvíli bledá, sličná tvář s černými vlasy na spáncích pod velikým slaměným kloboukem a její zářící oči bloudily po dlouhých lavicích v kostelní lodi, jako by někoho hledaly. To paní komisařová tiše jako myška, aby nebudila pozornost, obešla zadem kostel a vklouzla do sakristie, těšíc se, že tudy se dostane do některého koutku chrámového.

Venku řinčela hudba, děti stavěly se do dvou řad před hlavním oltářem, mládenec Jindřich, zpocený a udýchaný, vykazoval jim místo, viděla, že se nemůže hnout, dokud ten příval nepovolí. Tak ji tu zastihl bezradnou pan vikář, když sem vkročil obléci se v mešní roucha. Hned si dovolil představití jí pana ředitele a ten ovšem galantně se nabídl doprovoditi paničku, o které sice už mnoho slyšel, kterou však dosud neměl tu čest osobně poznati, do hraběcí oratoře. Paní komisařové nezbývalo než přijmouti pozvání, a proto teď jako růžička vedle hodně opelichaného trní vyhlížela, nespátří-li seděti někde Královou. Ani se mnoho namáhati nemusila. Ženské dole už ji samy spatřily, poznaly, pošťuchovaly se lokty, hlavami pohazovaly k oratoři a šeptaly si: „Hleďte! Hleďte! Paní komisarka!“

Ani Králová se dosud nemodlila. Nebeklíč ležel před ní na lavici plechovou sponkou zavřený, na klíně chovala Pepku, která si hrála s voničkou^[71], a její oči toulaly se kostelem, aby jí nic

neušlo. Co si jí pojednou nutkalo pohlédnouti na oratoř. Málem by byla vykřikla překvapením. Její oči už cestou potkaly vlídný pohled paní Boženy a hned se radostí rozjiskřily.

Nebyly to však jediné oči, které se tím pohledem potěšily.

Na hudebním kůru i na obou přilehlých k němu kruchtíčkách také se tísnily hlava na hlavě. Eisenhut už seděl za varhanami, nohou na pedálu, aby jak se ozve u sakristie zvonek, zmačkl klávesy a spustil hlučné preludium.

Tu se nahnul starý Marušák, ten, co v bitvě u Lipska troubil na rozkaz Švarcenberkův alarm, a šeptal do ucha Jindřichovi: „Nedívá se to z oratoře panička, co jsme jí letos o Třech králich hráli u Bartošů sólo?“

Kazatelna bránila učitelskému mládenci v rozhledu. Přestal proto ladit housličky, pokročil trochu vpravo a spatřil vyplněnu vroucí svoji tužbu. Hle, znamenitá vlastenka a spisovatelka jako čarovný kvítek z košíčku vyklání se z oratoře, aby mohla obhlédnouti co největší část chrámové lodi. Radost spadla do jeho srdce, ale vzápětí hned se tam vkrádala starost. Z pana vikáře nemá mládenec ani za mák strachu, nebojí se ani pana direktora, ostatní hosté nestojí za řeč, protože škole rozumějí jenom jako kočka myši, ale této bystré paní neujde nic, před ní nutno sebrati všecky síly a ukázati, co dovede nadšení a láska. Získati si její pochvalu a spokojenost, toť víc než pochvalný dekret, třeba od samé konzistoře.

Taktak měl ještě Jindřich čas přitočiti se ke své Libuši a zašeptati jí: „Paní Božena přijela.“

„Kde je?“ natáhla krček Amálka.

„Na oratoři.“

Vtom vykřikl u sakristie zvonek, hrobník pustil provaz nataženého měchu, hluboký bas pedálový zahučel, Eisenhut ponořil nedočkavostí se chvějící prsty do klávesnice a chrámem rozletěla se úžasná fuga Šebestiána Bacha. Mistr kontrapunktu, kantor Eisenhut, hrál svého miláčka. Varhany pod prsty mu jásaly, zpívaly, zvuky se honily, splývaly, rozbíhaly a znovu scházely, bouřily a šeptaly, mládenec Jindřich, Starcovic Amálka, Maršáci, Marušáci, celý kůr stál a poslouchal jako zkamenělý a všichni jen cítili, jak jim běží mráz i horko po těle. Svářící se hlasy po chvíli se utišují, jako by se honem unavily, spojují se v líbezné akordy, rovnají se, přecházejí v nápěv, ženské v lavicích už nabírají dechu, a když pan vikář sestoupil po oltářních stupních dolů, požehnal se křížem a počínal mši – celý kostel i s varhanami svorně a úpěnlivě zazpíval:

*„Bože Abrahámův!
Králi! Pane pánův!
Myť prosíme tebe,
dej nám rosou z nebe,
Pane Bože náš!“*

Nařídil tu píseň zpívati sám pan vikář, kterému také hořela úroda na děkanských polích a sena suchá jako troud už měl šťastně pod střechou. Celým srdcem zpívala i paní Božena na oratoři už proto, aby jí dal mlsný Melichar pokoj, nechtěl se s ní ustavičně baviti a vykládati své rozumy.

Sloka za slokou, jedna důtklivější než druhá, valí se z lodi k oltáři jako zpěv tonoucích námořníků.

*„Děšť nebesa dejte,
rosou zalívejte
stromy i zeliny,
louky i dědiny,
Pán Bůh buď s námi!“*

Mše svatá pokračuje, ministranti už odzvonili sanktus, blíží se pozdvihování, nuže, rychle ještě jednou zabušme na zavřené nebe!

*„Země ať chléb vydá,
by nebyla bída,
nám všem hříšným tady
nedej umřít hlady,
Pane Bože náš!“*

Při pozdvihování za hlubokého ticha sestoupí sám Kristus Pán v božím těle na oltář, pobude tam až do přijímání a nesluší se vykřikovati naň, jako když dlel vysoko na nebi. Osadníci v sladkém trnutí klečí na kolenou a s Pánem Kristem smí mluvit sladce a hlasitě jenom kůr. I dnes všichni čekají po pozdvihování na vložku.

Po nejjemnějším rejstříku klouzají prsty Eisenhutovy, po jeho pravici stojí mládenec Jindřich s housličkami pod bradou, smyčcem počítá takty a po jeho pravici před partesy opřenými o dřevěný pultík počítá s ním Starcovic Amálka. Teď přestal se smyčec pohybovat, dotkl se

struny, housle nenápadně přealy zvuky varhan, chvilku zpívaly samy, smutně, jako by si tiše nařikaly, ale už ne samy, už mluví lidským hlasem, mohutněji, silněji, stále úpěnlivěji ozývá se z kůru a letí k oltáři srdcelomná prosba:

*„Svatý Václave, vévodo České země,
kniže nás, pros za nás Boha, svatého Ducha!
Kriste eleison.“*

Němcová vstala prudce, jako když ji švihne. Krásné její poprsí vyklonilo se přes ozdobný koš oratoře, aby jí ani jediný tón, ani slůvko neuniklo. Děti před oltářem přestaly šeptat, panu vikáři překvapením klesly rozepjaté ruce na oltář, v chrámové lodi zatajil se dech všem posluchačům. Jenom nejstarším babičkám klove se v duši radostná vzpomínka, když ony zde klekávaly jako školačky u oltářní mřížky, že slýchávaly doma své prastaré dědy a báby bzučet si tu písničku, která jim teď tak neočekávaně zazněla nad hlavou, a že jim říkali: „Tak jsme zpívali v kostele za nebožtíka kantora našeho Antonína Vojtěcha Březdy, dej mu Pán Bůh věčnou slávu.“ Ale ani za kantora Taudta, ani za vlády obou Schöpplů, ani Eisenhutů na kůru se ta píseň neozvala. Až dnes!

*„Ty jsi dědic České země,
rozpomeň se na své plémě;
nedej zahynouti nám ni budoucím,
svatý Václave! Kriste eleison!“*

Zoufalá prosba dere se ze stříbrného hrdla, chvěje se bolestí a úzkostí, housličky ji podpírají, aby cestou neklesla, ale šťastně doletěla až na hlavní oltář, kde stojí v nadživotní velikosti socha sv. Václava v brnění s praporem a štítem, na němž se čepýří stará česká orlice. Ba přímo na svatostánku drží stráž mnohem menší sice, ale zato tím mistrněji řezané sošky sv. Václava a jeho báby svaté Ludmily.

Těm žaluje ta píseň, ty volá o pomoc. Hlas roste a sílí, i kvílení houslí zaznívá zoufaleji, paní Božena už opět klečí a z očí se jí valí po tvářích nezadržitelně slzy. „Utěš smutné! Zažeň vše zlé! Svatý Václave!“ Dva prosebníci volají u zavřených dveří a tlukou na ně svojí horoucí prosbou. Otevře se ta brána?

*„Maria, matko žádoucí,
tys královna všemohoucí,*

*prosiž za ny^[72], za křesťany,
svého Syna, Hospodina! Kriste eleison!“*

Ohromná, těžká, tvrdá a hrubá ruka chytila něžného, zlatého ptáka. Svírá ho a tiskne, a to ptáče zpěvavé lká a naříká si. To není ptáče, toť celý národ český, který Metternichův vládní systém drží za hrdlo, tiskne a škrtí jej, a jeho jménem zde dvě čisté duše volají před trůnem samotného Boha: „Všichni svatí za nás proste! Zahynouti nám nedejte!“

„Ach Bože!“ modlí se dojatě krásná duše Boženy Němcové s nimi. „Pohni se za cimbuřím svého hradu a neoslyš národ, který tě takhle dovede ctíti a vzývati.“ Utírá si šátečkem slzy s tváří, které se jí v pohnutí podbarvily krví. Vzdechají i v lavicích ženské, děti probouzejí se opět k čilému životu, pan vikář, jako by se probudil ze sna, hledá rychle v misálu, kde přestal, a sám kantor Eisenhut sedí na svém povýšeném místě za varhanami jako zkamenělý. Jindřich musil mrknout na hrobníka, aby se chopil provazu, a teprve když zahučel ohromný měch ve varhanové skříně, potřásl regenschori hlavou, dvě slzy vypadly mu z očí, zahleděl se ke stropu, popaměti hmátl do bílé klávesnice, prudce vytrhl principál z hracího stolu a nyní zahřměla kostelem fuga, kterou mu diktovala jeho roznícená hudební duše. „Nedej zahynouti nám ni budoucím,“ slyšel za hlavou tu větu, jeho fantazie se jí zmocnila a nyní ji volaly všecky rejstříky, ve všech hlasech a tóninách. Plakala usedavě ve flétně, křičela pronikavě v mixtuře, naříkala v gambě.^[73] Eisenhut nemohl se jí nasytit, u oltáře mohlo se díti co chtělo, hlasy ve varhanách se rvaly a honily o přednost, který dřív, krásněji, důrazněji a plněji vysloví prosbu: „Nedej zahynouti!“ Až to vyhrál „vox coelestis“^[74]. Vyslovil tu modlitbu mužně, rozhodně, stručně a odmlčel se, jak by utá. Pan vikář otočil se od oltáře, vyzval přítomné, aby se s ním pomodlili na ten úmysl, aby Bůh ráčil úrodným deštěm svlažiti vyprahlou zemi, všichni spustili s ním střídavě otčenáš, jenom kantor Eisenhut se nemodlil. Vytáhl ze šosu hedvábný šátek, utíral si pot na čele, naklonil se k Jindřichovi, upřel na něho oči, ve kterých nadšení dosud nevyhaslo, a řekl mu srdečně: „Oni mi dali co proto!“ Už to, že mu onikal, svědčilo o jeho spokojenosti. „Ale slavně jste variant vyhrál, pane principále,“ uznale odpověděl Jindřich. „Dukát bych za to dal, kdybych si tu fugu pamatoval.“

„Jó, kamaráde,“ šeptal Eisenhut, poklepávaje si na víko stříbrné tabatěrky, „takové chvíle se nevracejí. Vždyť už sám bych to nedovedl znovu tak zahrát. To musí člověka něco chytit přímo za srdce, pak to vytryskne samo do prstů,“ nabral si ohromný šňupec a vtáhl jej labužnický do obšírného nosu. Sám se teď obrátil od varhan hledaje Amálku. Stála za ním a usmívala se. Natáhl k ní ruku s otevřenou tabatěrkou a řekl: „Vzala si, slavičku. Zaslouží si

toho.“ Ručka v háčkové polorukavičce se vztáhla, ukazováček dotkl se tabákové hladiny a asi dvě zrníčka nesl k pikantnímu nosičku.

Sama Lenka zežloutla závistí, naklonila se k Mrázovic Retce a zašeptala pichlavě: „Tatínek už tady rozděljuje prémie.“ Musila se kousnout do jazyku, aby neřekla víc, neboť viděla, jak roztoužený Jindřich Amálku zrovna pohlcuje očima. To však nevěděla ani ona, ani její tatínek, že už má Jindřich povolení k svatbě v kapse. Naopak právě v té chvíli pomyslil si Eisenhut, že z toho mračna nebude dešť. Než se bude moci Jindřich oženiti, že vítr odnese někam tuhle zpěvačku, která mu učarovala, a že si přece jen vezme Lenku a školu k ní nádvkem, aby se stal jeho důstojným nástupcem. „Muzikus k pohledání! Dovede nejen zahráti, ale což hlavní, i vybrati kus, který chytá současně za srdce i uši.“

V téže chvíli optala se paní Božena ředitele Melichara na oratoři: „Kdo zpíval to sólo?“

„Dva nejšťastnější lidé na světě. Dcerka zdejšího ajnémra Amálka a doprovázel ji učitelský mládenec Jindřich, dnes jenom na houslích, chystá se ji však provázet celým životem svým a dostal už k tomu – neslýchaná věc – od patronátního úřadu povolení,“ ochotně se rozhovořil direktor.

„Nu ovšem! Láska tvoří divy. Pana učitele znám. A pravíte, že jako školský mládenec se hodlá oženiti?“

„Povolení k tomu dala mu sama hraběcí Osvícenost.“

„A školu?“

„Mohl by dostati leda na vsi. A Jindřich nechce nikam, kde nestojí kostel. Ví, že ho lépe živí hudba než škola.“

Paní Božena jen povzdychla. „Budou pojídati suchý chléb, ale pro milého nic těžkého,“ pomyslila si a hleděla dojatě na Jindřicha, jenž zatím už seběhl z kůru a s kaplanem Wondrauskem po mši vyváděl děti z kostela, stavěl je do špalíru k faře, kam se ubíral pan vikář na snídání. Honorace odešly ke škole, kde se bavily v kroužku před kamennou sochou sv. Jana Nepomuckého, a za nimi hrnuly se matky. Němcová brzy spatřila Královou, která už také po ní pásala očima. Poroučela se hned Melicharovi a zamířila k selce.

„Paní! Paní!“ volala jí vstříc Králová, dusíc se radostí. „Vítám vás do Klenčí. Tak dlouho jste u nás nebyla. Už jsme se báli, že se na nás hněváte.“

„Na vás se nikdy hněvati nebudu,“ usmála se přátelsky paní komisařová a teple se přitom podívala na Marjánku. „To jen na ty sudičské palice se mrzím, mohly by nechat těch věčných soudů.“

„Ba právě!“ svěřila se selka. „Ztrpčují nám všem život.“

I Pán Bůh snad nás tím suchem za to trestá. Dnes však, myslím, že jsme ho tím krásným zpěvem usmířili. Byla to krása, co? A tamhle jde ta naše líbezná zpěvačka.“

Starcovic Amálka sama a sama, skoro poslední vycházela ze dveří a ve svých nadýchaných, kartounových šatečkách nerozhodně stanula na schůdkách.

„Vy se s ní znáte?“ optala se Němcová a její oči spočinuly se zalíbením na sličném děvčeti.

„Pravdaže znám. Ajnémrovic kupují u nás mléko a Amálka si pro ně chodívá. Její dobrota ji sama chválí. A mají se s panem učitelem rádi. No, k dobré studánce našel ten mládenec pěšinku, dej jim Pán Bůh štěstí a brzy nějakou školu, aby se nemusili trápit dlouhým čekáním.“

Paní Božena s milým úsměvem přistoupila k dívce. „Já jsem žena komisaře Němce. Vašeho otce znám a vás jsem dnes slyšela zpívat. Dojala jste mě tou písní velice,“ řekla prostě, objala pýřící se Amálku a políbila ji.

„A půjdete také do školy?“ optala se ještě, aby pomohla dívce z rozpaků.

Ta jen zavrtěla hlavičkou a plna zbožné úcty a obdivu hleděla na krásnou paní.

„Krásnou je hraběnka Gisela, ale jen tělem. Této paní však hledí krása i z očí,“ chtěla nechtěla musila srovnávat v duchu Amálka obě slavné krasavice, které v posledních dnech spatřila. Rychle se však vzpamatovala, že vrtí hlavou jako němá, a ozvala se příjemným hláskem: „Viděla jsem vás, milostpaní, na oratoři. Pan mládenec Jindřich mi pověděl. Jsem šťastna, že se vám píseň líbila, a jdu povědět matince, jakého vzácného hosta máme. Těšíme se doma, že nás poctíte návštěvou.“

„Ani vás, ani tuhle Královou, ani faru, kam mě zve pan vikář,“ odmítala jemně pozvání Němcová. „Už tou písní připravili jste mi vzácný požitek. Těším se ještě na zkoušku a pak hned se vrátím domů.“

„Pěšky?“

„V tom horku?“ skoro současně ozvaly se Králová s Amálkou.

„Půjdu lesem k Dobré vodě, odtud po lukách do Petrovic, odkud je sotva půl hodinky do města. Zním dobře tu pěknou cestu a chodím ráda na sluníčku.“

Černý cylindr pana principála Eisenhuta opsal půlkruh tak veliký, jak stačily dokořán otevřené dveře farního vchodu, kovář Psutka odpálil poslední ránu, Makásek posledně rozhoupal Martina a ostatní zvony. Pan vikář a oba kněží bez rochet, jen v talárech po snídani ubírali se do školy. Dlouhý řetěz dětí je tam vedl, k nim přidali se i pozvaní hosté a rodiče, neboť zkouška byla veřejná. Pouze respicient Černý s výběřčím Starcem omluvili se panu vikáři neodkladnou službou a odešli. Také kovář Psutka naložil hned moždíře na trakař a odvezl je pod radniční kůlnu, neboť odjezd pana vikáře z každé vizitace nedál se tak šumně jako jeho příjezd. Ba často už hodně po půlnoci hrčel kočár spící osadou a nebylo ani radno, aby osadníci vyzváněním a stělbou byli upozorněni, že teprve teď odjíždí od nich pan vikář...

Bylo kupodivu, že škola pojala nejen děti, ale i jejich hosty. Zkouška počala v prvním „klasu“ a naštěstí přes všechny hrozby nepřišly všechny děti. Asi dvě poslední lavice zůstaly prázdné a do nich se vtačila Králová s paní komisařkou. Pro tuto sice poslal pan vikář mládence Jindřicha, aby ji uvedl na stupínek do kruhu pozvaných hostů na měkce vycpanou židli, paní Božena však odmítla, zůstala věrně sedět u Králové a hrála si s malou Pepičkou, které se nesmírně líbily barevné stuhy jejího klobouku a dosahovala po nich ručkama. Komu se nepodařilo usednout, ti všichni se tísnili podél zdí, vyplnili každé místečko za lavicemi, ba stáli i na chodbě a nahlíželi dovnitř otevřenými dveřmi.

„Tak začněme! Začněme!“ nutil pan vikář dívaje se na hodinky, které už pomalu ukazovaly devět hodin. Pan principál stoupl si hned před lavice, všichni vstali, všečen šum rázem ustal a děti místo modlitby zazpívaly sborem „Anděle boží, strážce můj!“ Než dozněl poslední verš, kde se vzala, tu se vzala, stála tu Taračkovice Madlenka z druhého klasu. Paní učitelová dala jí do ručičky kytici růží od trhanovského zahradníka, postrčila ji kupředu, pan principál ji postavil před stoleček, za nímž na stupínku stál pan vikář, Madlenka se svižně jako proutek ohnula poklonou až k zemi a třídou zazvonil dětský hlásek: „Výlev citů při školní zkoušce. Veledůstojný pane vikáři a všichni vzácní páni hosté.“

Madlenka se dobře rozjela, měla však dál hledět na podlahu vydrhnutou dnes jako křída, neměla zvednout hlavičku a podívat se na panstvo upřeně na ni hledící. Spatřila při panu

vikáři státi pana direktora, pana postmistra, oba velebné pány, purkmistra a městskou radu, kolečka se jí v té chvíli v hlavě zastavila a odmlčela se.

„Plesáme –“ zavrčel za ní bas pana učitele Eisenhuta, který už od r. 1833 každoročně tímhle „výlevem citů“ zahajoval zkoušku ve škole.

„Plesáme dnes všichni spolu,“ rozběhla se odvážně Madlenka, ale jako by do mlhy běžela, hned se bojácně zastavila.

„Že jste –“

„Že jste navštívili naši školu – školu,“ opakovala Madlenka a natahovala ouška, neboť pan principál – tot’ jediná spása její v této trpké chvíli. Ten ji popostrčí, když už neví kudy kam.

„Bože –“ slyší konečně Madlenka za sebou a hned jako by šťastně na kopeček vyjela. Rozjasnilo se před ní a spustila na celé kolo:

*„Bože, zachovej pastýře dobrého,
pana vikáře domažlického,
Pane Bože, vyslyš moje slova
a zachovej i pana direktora,
zachovej též všechny naše pány hosty
a dej nám odpovídat k jejich spokojenosti.“*

„Dobřes to uměla,“ naklonil se k Madlence pan vikář, pohladil ji po rozpáleném líčku, přijal od ní kytici, zasadil ji do vázy, stojící na stole pokrytém čistým ubrusem. Dojaté matky osušily si zvlhlé oči i nosy, pan principál odkašlal a nejmenší děti – „blehanci“ – v první lavici hned počaly samy ukazovat na lístku, přilepeném na dřevěné tabulce s držátkem, a sborem hláskovat tiskací písmenka latinská: „Bába – a. Soudeček – o. Půl soudečku – e. Hůlčička s puntíčkem – i. Dvě hůlčičky – u.“ Byly by odhláskovaly celou abecedu, kdyby je nebyl zarazil pan vikář. „Umíte to, broučkové. A copak ti starší? Zdalipak se už naučili od loňska slabikovatí?“

Prsty se hned zavrtaly do rozevřených slabikářů a druhá lavice spustila kurážně: „P – á = pá, en – a = na – Pána. Be – o = bo. Nabo, pánabo. Ha – a = ha. Boha, naboha, Pánaboha. Em – i = mi. Hami. Bohami. Nabohami. Pánabohami. El – u = lu. Milu. Hamilu. Bohamilu. Nabohamilu. Je – e = je. Luje. Miluje –“

„Dobře! Dobře!“ namáhá se pan vikář, aby překřičel a zarazil řítící se proud dřív, než přeslabikuje parádní dvojverší: „Pánaboha milujeme, za všechno mu děkujeme.“ Stálo mu to hodně namáhání, přece však je zkontroloval rozkazem, aby teď nejstarší četli jednotlivě. To ovšem byl vrchol umění a také kámen úrazu. Královic Marjánka sice už v jediném roce postoupila až sem, doma zavrtává se nosíčkem do každého potišťeného papírku, čte tátovi, matce, Hanýžce, semele někdy takovou větu, až se smíchy ohýbají, nic se doma nebojí a nestydí, ať poslouchá kdo poslouchá. I ve škole jindy čte směle, a padne-li sem tam nějaké písmenko, čárka nebo kolečko pod lavici, pan učitel jí dá klofec, ona ztracené písmenko zvedne, rozjede se znovu, zařadí je, kde má stát, a je dobře.

Dnes však běží skoro o hlavu. Tolik uší naslouchá, ukopne-li se, všichni to hned zaslechnou a máma jistě shoří hanbou. Proto se jí třese hlásek, když na ni dal pan učitel, aby přečetla až skoro na konci slabikáře „O lakomé strace“. I Králové zatajil se dech v těle, když zaslechla Marjánčin hlásek: „Straka, kde co našla, sbírala. Stříbro, zlato, prsteny, perly, drahé kameny, na hromadu skládala.“

„Dál!“ poroučel pan vikář. Marjánka ztichla a jiný hlásek pokračoval: „Což když kohout uhlídal, ‚Proč to snášíš?‘ povídal.“

Šťastně dočetli celou bajku, neboť čipernější děti stálým cvičením uměly ji skoro z paměti. Pan vikář navázal na ni mravné naučení o lakotě, optal se: „Kolik je Pánů Bohů? Kolik božských osob?“ Nechal jednoho žáčka udělati kříž, jiného pomodlit se otčenáš a pak všechny náramně pochválil.

„A když jste byly tak hodné, dobře jste se učily a přišly jste na zkoušku, tak teď něco dostanete.“

Paní učitelová s Lenynkou přinesly ke stolečku proutěný koš pečlivě přikrytý bílým servítkem, a jak teď tu přikrývku zvedly a skládaly, líbezná vůně čerstvě pečených, mákem posypaných housek rozběhla se třídou. Pan krajský revizor sice škrtl v obecních účtech položku: „Za housky o školní vizitaci pekaři dáno... 4 fl.“ Té položky se však ujal sám pan farář a prohlásil: „Nedáme-li dětem po zkoušce ani calatky, tak tam budeme seděti sami.“ Všichni to uznali, a tak mohl krajský úřad mluvit, co chtěl, pekař Hernauf jako jiná léta napekl a poslal po učedníkovi do školy koš makůvek.

Děti, jak tu vůni ucítily, pochopily, že se blíží konec trápení, hned zbystřily, zazpívaly vesele „andělíčkoví“ novou písničku a už se hrnuly z lavic. Dostaly všechny, i ty, co „neřikaly“, každé

políbilo panu vikáři ruku a pan principál jako ostrovid jen bděl, aby některého kloučka nenapadlo proběhnouti lavici a jít „k líbání“ podruhé.

Nahoře ve druhém klasu netrpělivě přešlapoval mládenec Jindřich, krotil všemožně svoje svěřence, opakoval s nimi ještě to a ono, napomínal je i povzbuzoval a byl rád, když zaduněly dřevěné schody a pan vikář s průvodem se blížil k jeho třídě. Hosté hodně prořídli. Matky skoro většinou spěchaly domů, neboť musily pamatovat na sekáče a hrabačky, aby měly včas vařený oběd.

„Jsme jako v kole,“ loučila se s paní Boženou Králová. „Senoseky už nám začaly. Těžce se seče, ale zato suší se letos jako nikdy.“

„Kde máte Hanýžku? Což ta nechodí už do školy?“ vzpomněla si Němcová na nejstarší dcerku Královic.

„Chodí na opakovací hodiny.“

„A tu nechcete slyšeti?“

„Ráda bych, ale muž přikazoval, abych do desíti byla doma. A o Hanýžku se nebojím. Slyšela jsem ji už kolikrát. Ta má dar Ducha svatého a pomůže si, kdyby v něčem až po krk vězela. Byli jsme s mužem zvědaví jenom na Marjánku.“

„Můžete býti spokojena. Za rok umí dost. Četla pěkně.“

„Také chodí pořádně do školy. Muž si vzal k srdci vaše slova a posílá teď pilně obě do školy. Ani už nepasou. Sedláci si vzali obecního pastýře a ten teď pase místo chalupnického – jenom selský dobytek. A jakpak, paní? Opravdu se u nás ani nezastavíte?“

„Opravdu ne,“ zasmála se paní komisařová. „Sama pravíte, co máte práce.“

„Práce by počkala, neutekla by. Ale vy utečete.“

„Až někdy v zimě přijdu se podívat na vašeho chlapečka. Přeji vám, abyste tu těžkou chvíli ve zdraví přestála,“ upřímně podávala ruku paní Božena selce. Ta ji stiskla a řekla srdečně:

„Kéž byste to, paní, všecko šťastně řekla!“ a zamyšlená ubírala se k domovu.

Ve druhém klasu pan vikář nepovolil a Božena Němcová musila „na stupínek“. Třída byla o poznání menší, dětí mnohem víc, některé už čtrnáctileté, neboť za druhou třídou tlačila se v

lavicích i „nedělní škola“ se „školou Wondrauschkovou“. Zkoušelo se tak už za pana administrátora Fastra, neboť pan vikář nerad dlouho seděl a chtěl se ještě před obědem v zahradě s hosty projít a pobavit. Zkouška ho často unavovala, neboť skoro v každé škole slyšel jedno a totéž až do omrzení. Jenom přišel-li do vikariátu nový učitel, poslouchal pozorněji, aby mohl posoudit jeho vyučovací metodu a píli, utvořit si o něm úsudek a podat o něm zprávu nejdůstojnější konzistoři.

Také Jindřicha ještě neslyšel, bratr Jakub sice pěl o něm chvály, přinesl si pěkná vysvědčení z panství bechyňského, od farářů v Kotouni i Kasejovicích, sám však se o pravdě toho všeho nepřesvědčil. Ta chvíle teď nadešla a učitelský mládenec cítil její tíhu. Víc než o vikáře šlo mu o paní Boženu. Její spokojenost kdyby si získal, víc by si toho vážil než všech dosavadních pochval a úspěchů. Dlouhým čekáním zmocňoval se ho neklid, chvějícími se prsty už asi popáté přerovnával „škarky“, jichž stoh pečlivě srovnaný vršil se na stole, zlatou i černou knihu, všechny výkazy a seznamy a zvláště předpis na tabuli, který teď, právě před chvílí dokončil. Hned jak přišel do třídy, poručil smazati větu, která byla na tabuli krasopisně napsána: „Kdo chce co vědět a znát, musí se na to pilně ptát.“ Jakmile uschla tabule, nakřídloval dlouhou šňůrku a s Jirkou Svatošem znovu tabuli „nalinoval“ a pak sem napsal pozorně, jako když tiskne:

*„Kdo se za vlastní řeč stydí,
hoden potupy všech lidí.“*

To bylo také první, nač se usmála Božena Němcová a nač se strašlivě zamračili Melichar s Worlitscheckem. Kladívko s městskou radou si toho nevšimli, neboť poprvé byli přítomni zkoušce a měli větší strach než děti, aby tu nestáli jako hloupí mezi svatými. Rozhlíželi se kolem a zrak jejich padl především na „všivou lavici“ u kamen, nad níž visela veliká oslí hlava. Purkmistr pozdravil ji jako starou známou. Podivil se v duchu, že se od dob jeho mladosti v ničem nezměnila a dosud tu stojí bez opěradla vzadu i bez desky a přihrádky vpředu. Nevěděl patrně, že lidská hloupost neumírá.

Dlouho však se rozhlížeti nemohli. Pan vikář pokynul hlavou, mládenec Jindřich pozdvihl ruku a už se celou třídou ozvala píseň, která ráno při mši všechny uchvátila. Děti zpívaly dvojhlasně „Svatý Václave“. Zpívaly nadšeně, jak jen děti dovedou. Nemohly sice vložit do svého zpěvu tolik citu jako Starcovic Amálka, zato však strhovala píseň bouřlivou jarostí a svěžestí. Zpívaly jako před rozhodnou bitvou. Statečná odvaha i vroucí prosba o pomoc ležela v těch dětských hlasech a bylo obojího navýsost třeba.

Sám pan farář Reischeck počal hned zkoušet „obsahy nedělních a svátečních evangelií“, které si psaly každou sobotu do zvláštních sešitů. Šlo to, jak když bičem mrská. Děti se hlásily o překot, až sám pan vikář potěšen takovým úspěchem vstal, aby dal několik otázek, a pak veřejně pochválil pana faráře za jeho horlivost.

„A kteropak svaté evangelium se čte na den sv. Jana Křtitele?“ optal se Faster, který na svého křestního patrona velice držel a slávu jeho všude šířil. Jenomže znali už pana vikáře nalíc i narub, věděli, že tuhle otázku si nikdy neodpustí, a proto právě toto evangelium všichni faráři i učitelé cvičili nejpilněji.

Plno ruček mihlo se nad hlavami. Pan vikář ukázal na jednu: „Tak třeba ty to pověz.“

„To se čte evangelium o jeho narození,“ zazpíval dětský hlásek.

„Dobře. Tak mi o tom něco vyprávěj.“

„Zachariáš a Alžběta neměli žádných dětí, a proto se modlili, aby nějaké měli. Jednou, když se zas za ty děti modlili, ukázal se Zachariášovi anděl a řekl –“

„Dost,“ přerušil prudký tok pan vikář. „To nám zas poví někdo jiný. Tamhleten velký vzadu,“ ukázal zkoušející schválně na žáka, který se krčil a schovával, aby ho nebylo vidět. „Reischeck si nesmí mysliti, že mi nasype prachu do očí, když bude volat samé premianty. Musím mu dát cítit, že se ve škole vyznám,“ říkal si sebevědomě Faster, dívaje se na Smolíkovic Tomáška, jak nerad a neohrabaně vstává. Přece však odvázně pokračoval: „Anděl řekl Zachariášovi: ‚Raduj se! Tvá modlitba je vyslyšena. Porodíš syna a nazůveš jméno jeho –‘“

„Pozor! Tak to asi anděl neřekl,“ zastavil pan vikář žáka, který se zapálil jako oheň, když zaslechl tutlaný smích kolem sebe. „Jakpak to řekl?“

Ruce se opět vymrštily do výše. Faster věděl ze zkušenosti, počne-li se o zkoušce něco motati, že se to zmotá dokonale. Posluchači se sice zasmějí, zkouška se tím znamenitě oživí, ale dítě, které chytilo, může shořeti hanbou, stydí se i jeho matka a čeká na ně obyčejně doma pardus. Proto nutno učiněnou chybu hned a bezpečně napravit. „Pověz nám to ty,“ a ukázal rukou, na které zářil zlatý prsten s velikým drahokamem, na dívku, sedící na kraji lavice. Ta viděla před sebou paní Boženu a zrovna hořela touhou, aby se před ní vyznamenala.

„Ten anděl pravil: ‚Alžběta, manželka tvá, porodí tobě syna a nazveš jméno jeho Jan.‘ Zachariáš tomu nechtěl věřit. Tu se anděl rozhněval a řekl: ‚Já jsem archanděl Gabriel a za to, žes neuvěřil slovům mým, budeš němým až do dne, kdy se ty věci stanou,‘“ zvoní třídou čistý pronikavý hlásek Hanýžčin.

„Dost! Dost!“ volá vikář, volá však marně. Hanýžka se ničím a nikým nedá zastavit, neboť paní Božena na ni hledí, kývá hlavou a usmívá se. Pozor, Hanýžko! Pýcha předchází pád! Nemysli na chválu a obdiv! Mysli na to, co povídáš! Mluv pomalu! Neukvap se!

„A když se ty věci staly a Alžbětě se opravdu narodil syn, sešli se přátelé a ptali se otce, jak by ho chtěl nazývat,“ chrlí Hanýžka jedním proudem.

„Dost! Někdo jiný zas!“

„Nikdo jiný! To raději to zkrátím a řeknu hned konec,“ napadlo Hanýžku, a aby o nic nepřišla, rychle dokončila:

„Zachariáš jim odpověděl: ‚Což se mne ptáte? Vždyť víte, že jsem němý. Podejte mi destičku, já vám to napíši –‘“

Vtom sebou trhla, pohodila hlavičkou, vzpomněla si, že to opakuje tak, jak to říkal Klikovic Martin, jak se mu za to všichni smáli, rychle to chtěla napravit, ale už bylo pozdě.

„Sedni si! Sedni!“ volal pan vikář, zajímaje se smíchem, a jeho hlas zanikal v bouři, která vypukla živelnou mocí. Smích šířil se nakažlivě celou třídou, smáli se dospělí i děti, ač mnozí nevěděli, oč jde. Jenom paní Božena se nesmála.

Ta hleděla na Hanýžku, jak padla na lavici, zkřížené ruce podložila pod svoji pěknou hlavičku a strašlivě zahanbena propukla v pláč, který otrásal celým tělem jejím.

A ještě někdo cítil s Hanýžkou hořkost té chvíle. Mládenec Jindřich svým nejpřísnějším pohledem zkrotil třídu, tu a tam sice jako při uhašeném požáru vybuchl ještě nějaký plamének násilně tutlaného smíchu, mladý učitel však přikročil k Hanýžce, pohladil ji po hedvábných vláskách a pošeptal jí: „Čerstva se oprav!“

Jako bodnuta vyskočila zahanbená žákyně a spustila ještě prudčeji: „Zachariáš jim ukazoval, že chce psát. I podali mu tabulku a on napsal: Jan jest jméno jeho. A hned se otevřela ústa jeho a jazyk jeho a mluvil velebě Boha.“ Teď se bez říkání posadila a vítězně se rozhlédla třídou. „To ten Klika klikatá všecko schválně motal a málem by byl popletl i mne,“ rozjímá si

Hanýžka, jak se mohlo státi, že taková hloupost jí vyskočila z úst. „Sám před zkouškou utekl, od pondělka už se učí na Brodě řezníkem, musím stále naň vzpomínat, smála jsem se Smolíkovic Tomáškoví a Pán Bůh mě potrestal,“ kárá se v duchu a poslouchá, jak ji pan vikář chválí:

„Zmýlená neplatí. Umíš to velmi dobře. Nesmíš býti tak ztřeštěná, napřed musíš namířit a pak teprv vystřelit.“ Pochválil i ostatní, odpustil jim „čtení“ a poručil panu učitelovi vzít hned „počtářství z hlavy“. Čtyři příklady musil dáti Jindřich. Jeden z „addicí“, jiný ze „subtrakcí“ a pak po jednom z „multiplikací“ a „divizí“. Tomu nikdy ani pan vikář nevěnoval valné pozornosti, ale prohlížel si papíry na stole ležící a poslouchal jen jedním uchem.

„Letos na zimních kvartýrech leželo v Klenčí dvásetmdesát dragounů a dvádevadesát koní, v Postřekově šedesát dragounů a pětasedesát koní, v Chodově pak čtyřicet dragounů a šestačtyřicet koní. Kolik tu leželo vojáků a stálo koní?“ dal mládenec první příklad a všecky velice zajímal. Hned se dozvěděli, že pro vojsko bylo v okolí zakoupeno a k Johánesům přivezeno pět tisíc centů sena. Vojáci ho zkrmili jen 4750 centů. Kolik ho zbylo? Jeden vojenský kůň dostal na pokrmení jednu mírku ovsa. Kolik korců to dělalo denně a kolik za 156 dní, co tu vojáci leželi? Pak slyšeli, že pro klencké dragouny dodával řezník Kohout denně osmnáct liber masa, a děti vypočítaly, že měl dostati každý voják čtvrt libry. Vyšlo však najevo, že tolik nedostal, protože za kaprálem a strážmistrem přijely do Klenčí jejich ženy s dětmi a živily se s vojáčky. Připomněl to Pálusovic Kubík, který slyšel jejich dragouna sakrovat na kaprála, že je šidí a užirá jim mináž. Kubík měl smysl pro právo a spravedlnost, schválně se hlásil, aby ten výpočet opravil, a znamenitě tím všecky posluchače pobavil. Pan vikář rozdával mezi hosty „škarky“, aby si prohlédli, jak třída umí psát kurent^[75], kancelářské písmo i latinku, všichni spokojeně pokyvovali hlavami a nikoho ani nenapadlo přečísti si, čím jsou škarky tak krasopisně popsány. Jediná paní komisařová nehleděla na krásu písma, ale četla na „škarce“ popsané kurentem: „Lepší jeden český než jedenáct vídeňských.“ Ozdobným písmem kancelářským bylo pod tím napsáno: „Pán Bůh Čecha neopustí, pakli sebe se nespustí.“ A až dole volalo v latince přísloví: „Proti své krvi bojuje, kdo svůj jazyk nemiluje.“ Zvedla oči od toho rezného papíru a podívala se vděčně na Jindřicha. Ten zachytil její radostný pohled, zaplál hned také vnitřní radostí a zarděl se jako růže. Těšil se, že pan vikář se ještě poptá na dějepis a zeměpis, bude chtít viděti ukázky štěpařství a přírodopisu, jak to zemské gubernium i krajský úřad nařizovaly, ale ten unaven už pocíťoval žízeň a spěchal, aby se dostal co nejdříve k vínu nebo pivu. Horko stávalo se skutečně nepříjemným, a ač byla všecka okna dokořán otevřena, přece jen ve třídě dýchal se vzduch jako roztavené olovo.

„Ještě ‚Rozmlouvání‘ a konec,“ poručil Faster, neboť toto a císařská hymna nesměla na žádné zkoušce scházeti.

Z lavice vystoupili dva Honzíčkové, řezníkovice a Benešovic, poklonili se panu vikáři, panu direktoru, všem hostům a počali se bavit: „Dnešní den opět spatřuju,“ vážně začal Beneš, „jaká radost a plesání na tvářích mých spolužáků a spolužákyň se skvěje.“

„Odkud pochází ta radost? Odkud ten jasný pohled?“ ptá se hned Jan Kohout.

„Nemyjlím-li se, tak jest ta příčina, že nás vysoce důstojný pan vikář a milostivý pan direktor nanovo svou přítomností oblažiti ráčili.“

V té chvíli udělalo se paní Boženě mdlo. Zbledla ještě víc, zatoužila po čerstvém vzduchu, po sklenici svěží vody, přestalo ji zajímat, co si „František s Karlem“ povídají, vstala tiše a jako myška, aby nerušila, kradla se za zády žen ze stupínku ke dveřím.

„Paní komisarce udělalo se nevolno,“ pošeptal rychle Worlitscheck panu vikáři, když vrzly dveře a on se po nich ohlédl.

„Inu, vzduch by se tu mohl skoro krájet, my však musíme to vydržet. Povinnost káže,“ pomyslí si Faster a obětoval se.

Venku si Božena Němcová oddychla jako ptáče puštěné z klece. Usmála se na Starcovic Amálku, která před školou čekala na konec zkoušky, aby si paní komisařovou odvedla domů, a řekla jí: „Panuje tam dusno k nesnesení. Směla bych vás prosit o trochu vody?“

„Jen račte k nám, milostpaní, čekám zde na vás.“

„Nenuťte mě, milé dítě, do žádné uzavřené místnosti. Není mi dobře. Toužím po vzduchu a pohybu.“ Tak vážně to řekla, že Amálka bez odmluvy poslechla a rozběhla se k domovu. Paní komisařová kráčela volným krokem za ní. Než došla ke kasárnám, stála tam s Amálkou i paní ajnémrová a upřímně nabízela nejen pohostinství, ale i všecko pohodlí že si může paní komisařová udělat, položit se na pohovku, zdřímnout si a odpočinout, že by jí v tom horku neradila vydati se na cestu. V poledních hodinách že pálí slunce nejprudčeji.

„Půjdu lesem a tam se nejlépe zotavím,“ poděkovala Božena Němcová, napila se jen trochu, odmítla i upřímnou nabídku, že by ji Amálka ráda doprovodila, a těšila se už na klid a samotu. Ohlédla se sice ke Králům, viděla hospodáře obracet žebříňák na dvoře, byla však ráda, že nikdo na ni nevolal, že se nemusila znovu vymlouvat, vykrucovat a zdržovat. Nešla sama.

Vzpomínky na její dětství, na školní vizitace u nich konané, na babičku a na domov šly s ní. „Všecko stejné! Direktor, vikář, školdozorce, paráda – až na toho mládence Jindřicha. Ten se zdá, že je z jiného těsta uhněten.“ Jako by ji ovanul čistší vzduch, pocítila úlevu. Nad ní rozklenuly se vonné, mohutné větve jehličnatého lesa, od prašné silnice odloupla se lesní cesta, porostlá travou a lemovaná jako z bronzu vytepanými kmeny borovic, v uších jí zaznělo „Svatý Václave!“ tak živě, že si tu starobyrou píseň sama tiše prozpěvovala...

Než došla k Dobré vodě, kde nad mohutným pramenem zvedal se dřevěný „klobouk“, na čtyřech sloupech spočívající to bání, zvenčí pokrytá uměle vystrouhávaným šindálkem a uvnitř vyplněná obrázky, křížky, soškami a jinými dárky těch, kteří zde došli útěchy a úlevy, zvonilo poledne a na faře usedali k nejdůležitější části celé vizitace – totiž k obědu. Panna Katynka nesloužila marně v kuchyni lukavického zámku. V Nemanicích nemohla se pochlubit svým uměním tak jako v Klenčí, kde se vrší ve špízi celé kopy „zповědních vajíček“, hrudy másla, hrnce smetany, po dvoře běhá plno drůbeže a kde kostelu slouží takový znamenitý člověk jako zpěvák Zedníček, jenž ví o každém pstruhu i raku, kterému nic není nemožného. Zedníček s Makáskem také obskakují rozpálenou hospodyni ještě ochotněji než pana faráře. Kostelník má na starosti jídlo, zpěvák pak nápoje. Vynášejí mísy a džbány ze sklepa a z přízemí až na chodbu v prvním patře, kde před sálem bere jídla a nosí na stůl kaplan, kdežto mládenec Jindřich musí se starat, aby nevyschly broušené sklenice na stole.

Nálada u stolu, hned polévkou počínajíc, zavládla tak růžová, že smíchem stály hostům až slzy v očích.

Přičinil se o to opět Pálusovic Kubík, chlapec upřímný, bystrý a pravdomluvný. Slušnost totiž velela, aby si při zkoušce omočil také pan direktor. Nepachtil se přitom nijak snahou po původnosti. Jakmile povstal za stolkem a počal mluvit, už i starší děti na všech patronátních školách napřed věděly, co uslyší. Jenom v Klenčí dovolil si dnes malou změnu a ta se mu šeredně vyplatila.

„Ještě nám povězte, kdo je na celém světě největší pán?“ optal se Melichar, když vikář dokončil svoji chválu kněží, učitelů i dítek, jakož i povzbuzení k další píli a horlivosti.

„Největší pán na celém světě je papež,“ sborem odpověděla třída.

„A jak se jmenuje papež?“

„Papež se jmenuje Řehoř XVI.“

„Dejte pozor! Tak se jmenoval, ale už nejmenuje. Pročpak?“

Hluboké ticho zavládlo třídou. Tohle jim zapomněl říci pan farář i pan učitel. „Když to nevíte, tak vám to musím říci sám,“ nadul se Melichar a důležitě pokračoval: „Protože umřel, jak jsme četli v novinách^[76], takže teď nemáme žádnou nejvyšší hlavu čili jinak jsme bez hlavy.“

Tím chtěl dáti jenom šňupku velebníčkům a vytáhnouti se nad ně. Fastrovi blýsklo v očích, ale do výkladů pana direktora míchat se nesměl. Ovšem poslední slovo patří jemu, vikáři.

„Teď mi povězte, kdo je největším pánem v celé svaté říši německé?“

„Císař pán,“ volaly děti.

„Víte-li pak, jak se jmenuje Jeho Veličenstvo náš císař pán?“

„Ferdinand Dobrotivý.“

„Proč mu tak říkáme?“

„Protože je dobrý.“

„Hm, ano. Ovšem, prokazuje všem jen dobro a lásku.“

Kdopak je jeho zástupcem a nejvyšším pánem v Čechách?“

„Pan nejvyšší purkrabí.“

„Kdo v našem Klatovském kraji?“

„Pan krajský.“

„A na našem panství?“

„Milostpán direktor.“

Tím byl vždycky vrchol dosažen. Děti provolaly slávu milostivé vrchnosti, zazpívaly: „Bože, zachovej nám krále,“ dostaly po housce a upalovaly domů. Pan vikář si letos ještě jednou odkašlal a před provoláváním slávy se optal nevinně:

„Víte-li pak také, milé děti, jak se jmenuje náš nynější milostpán direktor?“

Hluboké ticho rozložilo se třídou. „Vy to zajisté víte, jenomže si nemůžete vzpomenouti. Pomohu vám. Pan direktor má jméno jednoho ze svatých Tří králů.“

„Já vím,“ aby jej nikdo nepředěšel, vyrazil Pálus. „On se jmenuje Kašpar.“

Direktor zrudl jako krocan. Worlitscheck rychle vytáhl šátek a hlučně si čistil nos, Wondrauscheck s Reischeckem se kousali do pysků, Eisenhut s Jindřichem leknutím až zalomili rukama. Jenom hlas vikářův se ani nezachvěl, když pokračoval: „Nikoli, nemá jméno prvního krále, ale hned toho druhého.“

„Melichar,“ jméno vyrazil Kubík radostně a pan vikář jej veřejně pochválil. Přišla však kosa na kámen. Tohle si nemohl nechat pan direktor líbit. Musí klepnout ty černé pátery přes prsty a ukázati, že nejsou prvními osobami ani zde. Také se doporučovalo posíliti nějak krajskou revizí otřesené postavení purkmistrovo, a proto se rozhodl Melichar, že také rozšíří svůj dotazník o jedno číslo a pojme mezi vrchnosti i městského rychtáře.

„Tak abychom to skončili,“ ozval se blahosklonně. „Pověděli jste, kdo je největším pánem na světě, v říši, v zemi, v kraji, na panství, nuže, víte-li pak, kdo je největším v Klenčí?“

Direktor počítal, že se děti zarazí, zamyslí a že jim pak řekne: „Tím je zde přítomný váš pan purkmistr Karel Kladívko.“

Tuže se však přepočítal, neboť nepočítal s ohnivým Pálusovic Kubíkem. Ten se vymrštil znovu do výše jako prut a pochlubil se smělým výkřikem: „Já to vím.“

„Tak to pověz,“ neprozřetelně jej pobídl direktor.

„V Klenčí největším je ponocný Válek.“

Všem se zjevil před očima ohromný kolohnát, bývalý gardista s metálem na kabátě, s píkou v jedné a rohem ve druhé ruce. Ženské se daly do tak hlučného smíchu, že nakazily kdekoho. Už se nemohla ani provolávat sláva, ani zpívat hymna, ba ani přečísti „při slavné školní vizitaci jména těch, kteří pro mravné chování a pilné učení ve zlaté knize cti zapsáni jsou“.

Jenom se rozdaly calatky a všechno šlo k obědu.

Vzpomínka na ten konec dnešní zkoušky osvěžovala znamenitě všechny hosty, že ještě teď u stolu se usmívali.

Nálada stoupala každým chodem. Do kuchyně vracely se prázdné mísy, což bylo nejlepším důkazem, jak hostům chutná, a také nadmutému sudu ve sklepe se stále ulehčovalo. Nikdo si ani nevzpomenul „na nepořádně platící školní plat“, ani „na seznam všech dětí, jak nepořádně

chodí do školy“, ani „na fasí učitelů“. Ničím nepříjemným nechtělo si panstvo kaziti příjemné odpoledne.

Jenom pan principál Eisenhut seděl za stolem celý nespůj. Usmíval se sice, jedl, pil, poslouchal, kýval hlavou, myšlenkami však dlel doma, představoval si, jaký rámus se tam strhne, až jim poví novinku, kterou se zde před chvílí dozvěděl.

Sám pan direktor ráčil zažertovati s učitelským mládencem. Když mu naléval do sklenice, vzal ho za ouško a řekl káravě: „Oni tajná vodo! Znamenitě to narafičili. Jeho hraběcí Osvícenost je sama zamilována až po uši, a proto se těší její přízni všichni vzdychající mládenci a panny.“

„Jak to? Jak to?“ ptali se hned s panem vikářem všichni hosté. Melichar pověděl, co věděl, Jindřich se rděl, utíkal ze sálu, dobírali si ho, pozve-li je na veselku, a nikdo si nevšiml, že Eisenhut sedí, jako by jedl utrejch a zapíjel octem.

I on se však potěšil a zapomněl, když jako poslední chod a koruna všeho přineseny byly taroky, když držel v ruce šustící a tuhé karty a když musil sebrati všechnu pozornost, aby neztratil hru, neboť proti němu seděli takoví mistři tarokáři jako pan vikář s panem direktorem a farářem Reischeckem.

Už se pomalu šerilo. Jeden host po druhém vytrácel se z fary. Mládenec Jindřich seděl u ajnémrů a vyprávěl jim dojmy dnešního slavného dne, kaplan vyprovázel Worlitschecka a uvázl na poště, purkmistr přivázal si doma kolem pasu bílou zástěru a mačkal v dřevěných formách perníková srdce, koně, kolébky, děti a jiné pouťové zboží, i kostelník Makásek odzvonil večerní klekání a odešel domů, v kuchyni dřímala unavená panna Katynka, v čeledníku popíjeli kočové, nahoře v sále pleskaly však karty vesele o tvrdý stůl ořechový. Tichem fary ozývalo se jen „pagát“, „tút“, „trulka“, „kontra“, „re“, občas radostný výkřik, krátký smích, mrzuté zaklení, cinkot stříbra na plechových mističkách a zase ticho.

Jediný člověk vydržel s hráči až do konce, a to byl Zedníček. Chodil svým „liščím krokem“ a ostřížím okem pozoroval nikoli hru, ale sklenice a džbán.

Když se šel direktor vyvětrat a potkal Zedníčka na osvětlené chodbě, vytřeštil naň oči a optal se ho přísně: „Kde se tu bereš a co tu chceš?“

„Starám se, aby panstvo v tom horku neumřelo žízni,“ ukázal Zedníček na napěněný džbán.

„Farář si tě zjednal?“

„Ovšem. Patřím k faře, stal jsem se kostelním zpěvákem.“

„Tak už netoužíš státi se poustevníkem?“

„Pán Bůh rač chrániti, milostpane. Tahle služba je mně a myslím i Pánu Bohu tisíckrát milejší.“

„Tak si jí važ,“ napomenul Zedníčka pan direktor, pomyslíl si, takovou starou lišku že nic neuštve, a spokojeně se vrátil ke hře.

VII

Každá živá voda po celém Chodsku vyznamenává se svojí lahodou, svěžestí a čistotou. Jenom líné vody stojaté páchnou u nás jako všude jinde a hemží se vajíčky, larvami a červy všeho druhu. Tři vody však skrývají v sobě léčivou moc, jakousi zázračnou sílu. „Hojí zvláště všecky choroby oční, zubní bolesti, lišeje, krtice, opary a bolavé koutky úst, tlusté krky i krční hlízy, proto k nim spěchají všichni domácí i cizí,“ vykládala učeně Kokoráčka, v jejíž lékařské praxi hrála „svatá voda“ ještě důležitější roli než voda „svěcená“, „tříkrálová“, „hátovska“^[77], ba i než sama voda křestní, svěcená v kostele o Bílé sobotě.

Až po dnešní den říkají Chodové všem třem studánkám prostě „Dobrá voda“. Aby jim dodali ještě větší síly i vážnosti, postavili je pod mocnou ochranu Matičky boží Marie Panny. Všecky objímá mohutný les, nad každou se zvedá příkrá stráň a z každé vyvěrá pramen jako ruka silný, který hrkolíkem utíká z kopce dolů, přibíraje cestou sesterské vody z bahen a temenců. Vedou k nim cesty lidmi tvrdě ušlapané, znají je ptáci a všechna plachá zvěř lesní, ba mnoho očí vidělo u nich i lesní panny a divé žínky. Zastavují se u nich pytláci a pašeráci, nejen aby zchladili palčivou žízeň nebo smyli stopy svého – často krvavého – řemesla, ale také proto, aby si tu vyprosili pomoc a záštitu v každé úzkosti a tísní, do které by mohli lehce upadnouti.

Slavnou a daleko široko mezi všemi lesáky známou Dobrou vodu chová ve svém boku Haltrav. Vytryskuje z něho u samé cesty vedoucí z Postřekova přes jeho ostrý hřeben do Staré Huti. Tam po pravé ruce nad mohutným balvanem šumí starý smrk, který na svém kmeni nese dřevěnou stříšku a pod ní na skle malovaný obrázek Panny Marie Pomocné. Dole pod kořeny

stromu dere se z útrob země na světlo křišťálově čistý pramen, který tvoří nejprve studánku, na jejímž dně leskne se písek, jako by byl promíchán zrnky ryzího zlata a stříbra, a pak už horempádem pospíchá k postřekovskému potoku, jako by se bál, aby jej nikdo nechytíl a znovu nezaklel do skalního vězení.

Na opačném, jihovýchodním konci chodské země, kde leží Lhota, Loučim a Pocinovice, pod Pohořím černá se posvátný háj, z něhož jako čisté oko dívá se k nebi zázračná studánka – Dobrá voda pocinovická. V tomto kraji všecko – i hora Červenka – upomíná na prolitou krev, na přetrpěné hoře a nezapomenutelné bolesti. Zde nemůže s námi přebývat žádný jiný svatý než sama Matka boží Sedmibolestná, aby ustavičně oplakávala nejen svého syna, ale všechny chodské syny a dobré lidi, kteří vykrváceli v průsmyku Všerubském za svobodu českého národa a samostatnost naší vlasti.

A v přímé čáře mezi Dobrymi vodami pocinovickou a postřekovskou v starém lese borovém pod „klobukem“ jako hvězdička třpytí se kamením roubená studánka – Dobrá voda draženovská. Nad ní a za ní zvedají se mohutné kmeny, pokryté popraskanou, načervenalou korou, nesoucí úchvatnou, košatou klenbu staletých sosen, vydechujících silnou a líbeznou vůni pryskyřičnou. Ale před ní prostírá se jako nádherný koberec mělké, lučnaté údolíčko, plné tisícerych kvítků a barev, kterým prchá ze studánky bohatý pramen do veliké, stříbrné mísy Hrubých rybníka.

Až sem k této Dobré vodě došla Božena Němcová, vracející se z klencké vizitace. Usedla na dřevěnou lavičku, stojící ve stínu borovic pro všechny unavené poutníky, a zahleděla se před sebe. Živé duše nespátřila kolem. Neviděla žádné vesnice ani města ani samoty, všechny příbytky lidské jako by se propadly do země a jenom ušlapané, v záři sluneční stříbrně se lesknoucí pěšiny prozrazovaly, že sem od Draženova, Petrovic, Újezda i Klenčí pospíchávají žízní trápení lidé. Mrtvé, dusné parno leželo na lese i údolí, v hlubokém tichu jenom mohutný pramen Dobré vody, vytékající ze studánky korýtkem, zpíval si hlasitě svoji jednotvárnou píseň a v němém souzvuku s ním chvěly se vzduchové vlny nad lukami i rybníkem. Polední slunce pražilo nemilosrdně, ani ptáček zpěváček se nikde neozval, ani myška se nehnula, sladká dřímota jako by si všecko podmanila. Kdesi za kopcem rozklínal se neviditelný zvonek návesníček a pravidelným tempem vyzváněl poledne. Zvětralý a zpuchřelý šindel na „klobuku“ nad studánkou chvílemi slabě zapraskal, jak se kroutil v žáru slunečních paprsků, jež naň skoro kolmo dopadaly. Jeho podšívku tvořili téměř všichni známí svatí a svěťice boží, pámbůčkářem názorně a jadrně přímo na sklo vymalovaní. Tlačilo se tu v stínu především ne

jeden, ale několik mariánských skleněných obrázků i dřevěných sošek. Visela zde Panenka Maria loučimská s křivou šavlí zaseknutou do hlavy. Vedle ní řine se klatovské Panně Marii z bílého čela rudá krev, v četných krůpějích teče přes její bledou tvář a padá i na hlavičku synáčka sedícího v jejím klíně. Stojí tu v panenské kráse bez Ježíška na hadu a půlměsíci Panna Maria z Klokot. Poutníčkové přinesli sem Matky boží z bechyňského kláštera i ze Svaté Hory, ba až z Mariazelli ve Štýrsku. Kolem poskakují na bujných konících svatý Václav se svatými Martinem a Jiřím, svatý Florián ulívá zde rudé plameny šlehající z doškové střechy. Takřka všichni apoštolové Páně, obzvláště Matěj s Jakubem, Janem a Bartolomějem, sešli se pod „klobukem“. Nejslavnější mučednice a panny Barbora s Kateřinou, bába Krista Pána sv. Anna, jeho pěstoun sv. Josef, jakož i sama nejsvětější Trojice boží se tu zjevuje několikrát. Pestrými, živými barvami hýří všechny obrázky a zálibně se zhlížejí v zrcadle čisté studánky, po štíhlých, hladkých sloupcích spouštějí se až k ní dolů a ve studánce uprostřed mezi nimi topí se, obklopena zlatými paprsky, bílá holubička.

„Kde se tam vzala ta holubička? Toť přece obraz Ducha svatého?“ myslí si Božena, neboť nevidí, že pod „klobukem“ uprostřed prkenného strůpku přibita dlouhým lat'ovákem třepe se mezi dřevěnými, pozlacenými paprsky tato představa třetí božské osoby a věrně se odráží v hladkém, temném povrchu vodním.

Horká únava prolíná všechny údy. Nohám se nechce vstáti a donéstí paní komisařku pod „klobuk“, skloněná hlava se nechce vztyčiti, přimhouřené oči se nechtějí rozevřítí dokořán. Jenom ruce rozvazují stuhy pod okrouhlou bradičkou, sundávají s rozpálené hlavy lehký klobouček florentinský se širokou střechem, kladou jej i se slunečníkem na lavičku. Konečně i ty ruce, jako by se unavily, složily se v klínu, tělo se opřelo zády o prkenné zábradlíčko a paní Božena zhluboka si oddychla.

Libé snění jako jemná pavučina počalo opřádati jasnou její mysl. Svěží dojem školní vizitace zatlačuje všechno ostatní do pozadí. „Svatý Václave, vévodo České země,“ zní jí v duši a z černé tabule volá bílý předpis: „Kdo se za vlastní řeč stydí, hoden potupy všech lidí!“ Blaženě, spokojeně se usmívající tvář pojednou počíná se kaboniti. Dva Honzíčkové vystupují z lavic a zahajují předepsané „Rozmlouvání mezi dvěma chlapci Karlem a Francem“. Paní Božena slyšela a četla je tolikrát, že se jí zošklivilo jako pokrm, kterého jsme se přejedli. Urážela ji každá falešná, neupřímná řeč a hnusila se jí pouhá představa nepřirozené, naučené a vynucené otázky: „Ale řekni mně, kdo nám tuto příležitost k pilnému učení a radostné zkoušce dnešní dává?“ Musila odejítí dřív, než odpoví nevinná, dětská ústa strašnou lež: „Náš

nejjasnější císař a král, náš nejmilostivější zeměotec Ferdinand Dobrotivý pečuje, aby nejen bohatých, nýbrž i chudých rodičů dítky mohly býti oučastlivé školního učení.“

Jak by se nemračila každá poctivá duše česká, když slyší volati:

„Ó kýmž je možná tohoto největšího dobrodince nás ubohých dítek spatřiti! Ó kýmž je možná našemu nejmilostivějšímu zeměotci naše díky vzdáti!“

Což teprve, když se ozve na to vynucené přání otrocká, patolízalská odpověď:

„To potěšení a radost se nám nemůže tak snadno státi. Slyš však, kdo na místě našeho nejjasnějšího otce a zeměpána se nám zde představuje. Předně vysoce osvícený pán a pan hrabě Stadion nám milostivě školu ochraňuje a zachovává. Za druhé pohlédni na našeho milostivého pána direktora, který z lásky k nám se zde o našem cvičení přesvědčuje, pečlivě o nás všecky se stará a nápomocen jest k našemu dobrému vedení.“

Pak ten rouhavý konec, kdy se Franc optá Karla: „Ó, jakou odměnu nejmilostivějšímu zeměpánu, jakou naší nejosvícenější vrchnosti máme my dítky za tolik dobrodiní vzdáti?“ a kdy oba hoši a s nimi celá třída musí zvolati nadšeně: „Naše vroucná modlitba buď všem jediná odměna!“

Před touto násilnou přetvářkou, před takovou vynucenou, odpornou a bídnou komedií musila se zdvihnouti a odejíti, neboť se jí zdálo, že by jí dnes, po té hymně svatováclavské, mlčky a klidně nesnesla. „Tak se vychovávají naše děti, tak se jim křiví páteř, láme se v nich smysl pro pravdu, ničí se v nich všecka hrdost, mrzačí se lidská důstojnost a pěstuje se duch poddanství, duch otrocký. Kdo to napraví?“ A opět se jí zdá, že vidí strašnou, černou, ostrými drápy ozbrojenou ruku ohyzdné obludy, která drží celý národ za hrdlo, rdousí jeho řeč i svobodu.

„A kdo nám zde může pomoci? Když lítal Duch svatý po světě, zapomněl na náš koutek, ba utopil se ve studánce, a teď nám nikdo neporadí, nikdo nás neosvítí, co bychom si měli počítí,“ nařiká si citlivá duše veliké a nadšené vlastenky.

„My si musíme pomoci sami. Človče, přičiň se, a Bůh ti požehná! Nesmíme učiti národ jenom zpívati vlastenecké písně a deklamovati básně. Musíme jej probuditi i politicky, vésti jej k tomu, aby vlastní silou rozbil všecka pouta, strhl tu ruku se svého hrdla, osvobodil se, když ne po dobrém, tak třeba násilím.“

Černou hodinkou zní mužný hlas, Faster stojí u dveří a drží za kliku, aby je otevřel a vpustil sem proud prudkého, oslepujícího světla.

„A zvítězíme?“ táže se paní Božena ve svém hlubokém zadumání. „Bude platnou naše oběť? Zapomeneme na sebe, na rodinu, na děti, na muže, na všecko a půjdeme, kam matka vlast nás volá. Stačí však naše síly na tak ohromný úkol? Což shoří-li na oltáři vlasti v nadšeném zápalu všecka naše oběť a nezbude na vychladlém obětišti nic než šedý popel bolestného zklamání?“

Zoufalá pochybnost vkrádá se jí do nitra a drásá její rozbolněnou duši.

„Já jsem ten anděl Páně, který nedá českému lidu zahynouti, jak jsi psala o něm své přítelkyni do Vratislavě. Já jsem ten anděl, který už jednou vyšel z klášterního kostela, ujal tě za ruku a prováděl tě Chodskem,“ slyší zřetelně Božena Němcová hlas a ze studánky před ní vynořuje se světlá postava nadzemské krásy. Slýchala o ní, když si zde mezi lidem po vsích zapisovala pohádky „o Pánu Bohu“, „o andělu strážci“, „o chudém a o boháči“, o zakletých princeznách, tajemných radách, mluvících hadech a jiných podivuhodných tvorech. Postava měla na sobě jenom jako oheň rudou sukničku a sněhobílou košilku s naškrobenými rukávci. Usedla si na kamenné roubení a oči se jí rozzářily jako hvězdy na nočním nebi.

„Kdo jsi?“ optala se pro jistotu paní Božena.

„Nehněvejte se, paní! Já jsem z Draženova. Naši tamhle hrabou a poslali mě pro vodu. Vy jste tu tak tiše a pěkně seděla, že jsem se vás až lekla a myslela jsem si, že tu sedí lesní panna. Džbánek klepl o roubení a vy jste se probudila.“

Paní komisařová přejela si rukou tvář, otevřela oči, rozhlédla se kolem a spatřila pod Závorami kopiti seno. Sedlák je hrnul dřevěnými vidlemi, ženské za ním pohrabávaly a čeledín stoje na žebříňáku zatáčel sem pár hnědých koní.

„Sedí se zde příjemně,“ polibovala si. „Tak naber té zázračné vody, ráda bych se jí napila.“

„S radostí, paní,“ odpovědělo švitorné děvče. Nabrala vody před studánkou, potřásla džbánem, aby jej pro jistotu čistě vypláchla, a hovořila: „Naše stará máma říká, kdo se tu té vody napije, že mu jiná ani nechutná. Do smrti že na ni zapomenouti nemůže a ustavičně po ní touží. Marně se jí neříká ‚Dobrá voda‘.“ Nahnula se nad studánku, ponořila do ní džbán a podala jej paní Boženě.

„Myslím, že také na tu vodu zde a ten celý kraj váš do smrti nezapomenu,“ vracejíc květovaný džbán, řekla Božena a vykročila pěšinou k Petrovicům. Dívka za ní hleděla, dokud nezmizela v protějším lesíku, a pak se rozběhla ke svým, nejsouc si jista, zda přece jen nemluvila s lesní pannou. Tak krásnou a ušlechtilou se jí zdála ta neznámá paní, tak pěkně se usmívala a laskavě mluvila, jako by ani z tohoto světa nebyla...

Také paní komisařová nemohla se probrati hned ze svého zamyšlení. „Jak snadno lze věřit v různá zjevení a vidění,“ rozjímalala si v duchu. Potkávala teď na petrovických lukách, které protínala přímočárně pěšina k Domažlicům, plno lidí, vycházeli po obědě sušiti a svážeti pokosená sena, prudká vůně vadnoucí trávy šířila se kolem, les zmizel a v otevřeném kraji pražilo slunce nemilosrdně. Střechy rejkovického záměčku, Újezda a Havlovic zjevily se na obzoru, na Veselé hoře usmál se kostelík sv. Vavřince a za městem poskakovala veselé homolovitá pahorkatina kdyňská. Němcové se zdálo, že vyšla ze začarovaného údolí, a nemohla setřásti ani setřítí obraz, který se jí tam zjevil. Znovu si všechno promýšlela a rovnala v duši, rozprádala a opět na klubko navíjela myšlenky, jež ji celou zaujaly. „Lid už nesmí býti pro mne jenom předmětem povrchního studia, nesmím se spokojovati pouhým popisem vnější jeho slupky. Nestačí půjčovati jim knihy a noviny. Živým slovem a přímo musím v nich probouzeti nespokojenost se stávajícím řádem, nutiti je, aby přemýšleli, jak se zbaviti nedůstojného poměru poddanského, ohavné roboty, jak by se domohli volebního práva na sněm, změny zákonů, spravedlnosti v úřadech a hlavně práv českého jazyka ve škole, v kostele, před trůnem i oltářem, zkrátka v celém životě. Oheň musím zakládati, sama hořeti a nebojácně sypati zápalné jiskry do duší naplněných pocitem křivdy a nespokojenosti, aby vybuchly živelně jako sopka. Jenom bojem, bojem na život a na smrt lze smést zpuštělé poměry, které otravují veřejný život a ohrožují celý národ v jeho bytí a trvání. Základem všeho musí však býti láska, živelná a obětavá, čistá a nezištná láska k vlasti. Ta se musí státi vodítkem všech myšlenek, slov a skutků. Nikdo nežízni po vraždě a krvi, ale i šlapaný červ se krotí. Nelze snést, aby se vypínal jeden národ nad druhý, aby v tomtěž státě vyvyšovala se jedna řeč jako panská a jiná byla tupena, hanobena a posmívána. Chceme vládu, ale spravedlivou a svoji,“ řekla si Němcová pevně a celá jasná jako ten letní den kolem ní vcházela do města. Cítila se tak silnou, že už nemusí býti jinými jako dítě vedena, ale že se může postaviti v čelo a vésti jiné.

V první řadě stojí zde její muž. Moudrá žena si muže vychová. Srdnatá žena dělá srdnatým i muže. A její muž není baba. Naopak! Ve službě ukazuje slepou odvahu i tam, kde mu často

běží o krk. Část té své horlivosti služební musí věnovati teď i svaté službě ujařmeného národa a ztročené vlasti.

Láska k vlasti! Toť ten hořící keř na pusté, vyprahlé poušti, ze kterého volá Hospodin: „Viděl jsem trápení lidu mého a křik jeho slyšel jsem pro tvrdost těch, kteříž jsou ustanoveni nad robotami. Sestoupil jsem, abych vysvobodil lid z rukou Egyptských a vyvedl jej z Egypta.“ Tento hlas přímo překřikoval v srdci Boženy Němcové všechny obavy a starosti, propadaly se v ní povinnosti ženy a hospodyně, mizela v jejích očích vlastní domácnost a jenom mateřský cit vítězil. Spjoval se s tím hlasem božím a šeptal jí: „Ty a všechny české matky s tebou tvoříte to, co nazýváme ‚matka vlast‘. Vy to musíte vyhráti, vychovati národ, vysvoboditi jej z potupného zajetí a uvésti do země zaslíbené!“ Vzpomněla si na svůj sen u Dobré vody, znovu zaslechla: „Já jsem anděl Páně, který nedá českému lidu zahynouti,“ a spatřila světlou postavu andělské krásy v červené sukničce a bílé košiličce.

Šla podél nové zdi klášterní zahrady, okrášlené řadou starých barokních soch velikého umělce Františka Ringlhana. Kamenní svatí shlíželi na ni dolů ze svých pilířů a usmívali se, z otevřených oken jejího bytu usmívaly se a volaly na ni děti, za nimi v pozadí stál vysoký, štíhlý, osmahlý její muž, kynul jí rukou vstříc, z očí mu zářila nedočkávaná touha a také jemu krásil tvář laskavý úsměv.

Tak se vracela do svého domova, nesouc si v duši jasný, určitý cíl státi se v tomto kraji středem a ohniskem nejen českého života společenského a osvětového, ale i politického, pevným, žulovým základem všech vlasteneckých snah, směřujících k vnitřní i vnější svobodě národa.

„Maminko! Mami, tys dnes krásná!“ vyhrnuli se ze dveří Hynek s Karlem. „Dívali jsme se s tátou na tebe a on řekl: ‚Děti, dívejte se, jak krásnou máte mámu!‘ My už jdeme do školy.“

„Tak jen jděte,“ pohladila je matka a hleděla chvíli za nimi.

Nemocná Bohdanka s tříletým Jaroslávkem čekali na ni nahoře a také muž ji vřele objal a horoucně k sobě přivinul. Voněla sluncem. V hlubokých očích pod nádherně vyklenutým obočím jako by si nesla obraz zelených luk, kterými kráčela, a nad vysokým, bílým čelem i po čistých skráních černaly se její husté vlasy, jako se černají lesní porosty na našich stráních a temenech hor.

„Neunavila ses příliš?“ optal se jí komisař a starostlivě se na ni zahleděl. „Toť zvláštní, že se tě slunce nechytá. Stále máš takovou bílou pleť a nikdy se ti na tvářích neusadí zdravý ruměnc. Neodkládej déle a jeď do těch lázní, jak ti radí lékaři.“

„Pojedu po prvním, pošle-li mi Pospíšil honorář,“ odpověděla s povzdechem, neboť pocítila, jak se jí opět počíná dotýkati všednost svými nečistými prsty.

„Abych nezapomněl,“ rozhovořil se znovu muž, vida, jak se jí tvář zachmuřila, „hledali tě zde dva páni, pan Florián s panem Šnáblem.“

„Co si přáli?“

„Máš jim poraditi. Čtou ve Květech i v České včele, jak se hýbají v jiných městech, a rádi by také pořádali nějakou vlasteneckou zábavu.“

„Konečně!“ zvolala paní Božena a v jejím hlase jako by se objímala výčitka s radostí. Těšilo ji, že sami přišli, že nemusila se doprošovati, nabízet se, prositi a nutiti. Seděla už v křesle u stolu v lehkém domácím šatě, odmítla oběd, neboť necítila ani nejmenšího hladu, hověla si po dlouhé cestě, slibovala dětem, že s nimi půjde do klášterní zahrady, jakmile se Karlík s Hynkem vrátí ze školy, že tam budou svačiti a hráti si, až si zase vzpomněla, když se muž chystal k odchodu do kanceláře: „A cos jim řekl? Neporadils jim sám?“

„Snad si toho ani nepřáli. Chtěli se raditi jen s tebou. Pozval jsem je na odpoledne. Omlouvali se, že se to nehodí. Řekl jsem jim však, že neдрžíš na takové malichernosti, když jde o vážnou věc, a tak slíbili, že přijdou.“

„Když už jsi je pozval –“ pokrčila rameny Božena, která by ráda zůstala jen se svými dětmi, aby mohla domysleti a zažítí silné dojmy dnešního dne.

„Přijmouti je musíš, jsou to synkové z nejbohatších, a proto i nejpřednějších rodin,“ rozhodně, skoro tvrdě poroučel komisař.

„Vždyť se nezdráhám,“ rychle odpovídala paní komisařová. Zнала svého horkokrevného muže, který jako v úřadě od svých podřízených, tak ani v rodině nesnášel odporu a často stačilo pouhé slůvko, aby vybuchl jako sopka a zkalil domácí mír a pokoj na celý den nebo večer. Božena se bála takových chvil, a proto rychle vysvětlovala: „Nařídím Nanynce, aby je poslala za mnou do zahrady.“

„To nelze, když jsou ohlášení. Chtějí si vydlužiti nějaké knihy, deklamovánky a zpěvy. Musíš na ně počkati zde.“

„Tak počkám. Svěřím děti hospodyni v klášteře, ta se s nimi ráda pobaví,“ souhlasila hned paní Božena, a aby zamluvila už tu nechutnou návštěvu, optala se: „Zůstaneš snad v tom horku dnes doma?“

„Nikoli. Musím na kontrolu. Mužstvo, kdybych mu nešlapal na paty, drželo by patroly víc v hospodě než na hranicích. Odpovědnost leží na mně a víš, že bych se rád stal vrchním, abychom nemusili každý groš obrátiti třikrát na dlani, než jej vydáme,“ mrzutě odpověděl muž a odešel.

Němcová hleděla za ním, i když už se dveře zavřely. Chápala dobře tu jeho služební horlivost, neboť nebylo jiné cesty vedoucí k povýšení a tím i k novému zdroji příjmů. Jiného tlačí kupředu vlivná známost, dary, lichocení nebo i věrné rakušácké smýšlení, to všecko jejímu muži chybí. Jako úřednická rodina žijí sice svému stavu přiměřeně, taktak vycházejí s měsíčním služným, pro nepředvídané případy však, jako je cesta do Františkových Lázní, nemohou uložit stranou ani krejcaru.

Děti rostou, s nimi roste starost i vydání. Kdyby nevydělala svým perem nějakou zlatku honoráře, musili by si často odepřít i knihu, obraz nebo jiný požitek, který zpříjemňuje všední běh skromného života. Jiní komisaři ovšem dovedou si zjednat vedlejší příjem často větší než služební plat, může se prstem ukázati na ty, kteří žijí jako kavalíři, berou úplatky od bohatých vinařů, soukeníků, obilních a jiných obchodníků. Toho její muž našťestí není schopen. Toť krásný rys v jeho povaze, kterého si váží, jeho čestnost, poctivost a hrdost. Nedopustí se žádné podlosti ani špinavosti. Své vlastenectví nestaví sice okatě každému na div, ale i ve službách dvouhlavého orla zachoval si je hluboko ve svém srdci. Ve vzácných chvílích důvěrného sblížení, kdy z něho spadne tvrdá vojenská kůra, obdivuje se jeho horkému citu vlasteneckého zápalu. Vyprávěl jí jednou v takové chvíli skoro lítostivě, jak nemilosrdně si s ním život zahrál. Vystudoval gymnázium v Hradci Králové a studoval v Praze filozofii, toužil po vzdělání na technice nebo na univerzitě, když vtom přijel do Prahy nebožtík císař František s císařovnou. Celá Praha je vítala a filosofové byli komandováni postaviti se do špalíru na Křižovnické náměstí a provolávati vznešeným hostům hlučné „vivat“, aby císař viděl národ nadšený a spokojený. V Praze však panovala nouze a drahota. Právě příjezdem císařovým a návaem lidu do města stouply znovu ceny všech potravin v hostincích a krámech, což pocítili především studenti, kteří si platili v hospůdkách skrovné obědy a večere. Proto, když

jel císař kolem nich v nádherném kočáře, místo „vivat“ křičeli studenti vyčítavě: „Bída! – Bída!“ Císař si toho všiml a hned byl oheň na střeše. Kdo ze studentu mohl, utekl za hranice. Kdo však neměl k tomu potřebných peněz, musil zůstat doma a toho bez milosrdenství strčili do bílého kabátu. Když to Němec vyprávěl, chvěl se hněvem nad tou strašnou křivdou a přímo ďábelskou zlobou. K studentským svobodám totiž také patřilo bezvýhradné osvobození od vojenské služby. Aby toto privilegium neporušili, tak nejprve vyloučili ze studií přes dvě stě filosofů a techniků a pak je odvedli na čtrnáct let na vojnu. Tato dlouhá vojenská kapitulace sice byla snížena novým zákonem na osm let a ty si Němec musil odsloužit. „A co jsem si měl počítí?“ končil tehdy zoufalou otázkou své vypravování. „Na vojně vykouřila se mi všechna školní učenost z hlavy, nechtělo se mi znovu usednouti ke knize a inkoustu, a tak jsem jen změnil uniformu, přešel jsem ke ‚kordonistům‘, k důchodkové strážce, a jím dále trpký chléb erární.“

Paní Božena od té doby přestala se diviti, že mluví úsečně, hlučně, jako by ustavičně komandoval, že si osvojil zvyky kasáren, které ji urážely, že si nemůže oblíbiti lepší a vybranější způsob života, že tráví své volné chvíle nejraději s dýmku v ústech v hospodě u džbánku piva. Chápala to sice, ale trpěla tím nesmírně.

Také se jí líbilo, jak se dovedl rváti se svými představenými o právo a spravedlnost. Vzpomíná si na hořké dny, které s ním prožila v Josefově, kde se jí narodilo první dítě, nejstarší chlapec Karel. Tam byl muž propuštěn ze služby bez groše peněz, jezdil do Prahy, ba až do Vídně, a všude nacházel dveře zavřené, hlavně proto, že ještě za svoboda v Červeném Kostelci neosvětlil okna svého soukromého bytu, když celé městečko tonulo v záři ke cti císaře Ferdinanda. Nic tehdy nevyčítala, naopak posilovala jej i povzbuzovala, trpěla s ním všechno, až se opět domohl ztraceného místa a pevného postavení.

I to vděčně uznává, že sice žehrá často na její pero, přece však jí přímo nezakazuje ani literární, ani sběratelskou činnost mezi lidem. Tento drahokam mezi muži nutno tedy především očistiti, pozdvihnouti z bláta, zasaditi jej do zlata a ozdobiti se jím jako nejvzácnějším šperkem. Dovedou to její měkké prsty? Bude míti dosti síly i trpělivosti na vybroušení tohoto tvrdého kamene, aby se i v něm lámaly a rozkládaly všechny paprsky, které září v její duši? Až dosud se o to marně pokoušela, proto však naděje neztrácí. Musí ho získati k plodné činnosti vlastenecké. Nestačí jen, aby byl ve své duši dobrým a rozhodným Čechem. Musí i on přiložiti ruku k společnému a svatému dílu, a jak jej zná, zahoří jistě pro práci politickou, která sluší především muži. „To bude společné pouto duševní, které nás sblíží a

kteří našemu manželství dosud chybělo,“ řekla si radostně, když na dřevěných schodech zacupaly dětské krůčky a oba hoši s kabelami školními vrazili do pokoje: „Maminko, máme hlad. Pojďme do zahrady! Těšíme se na svačinu.“

„Přijdu za vámi. Čekám návštěvu a pak hned přijdu. Nanyňka vás tam odvede. Buďte hodní a nezlobte tetičku Bělohradskou.“

Děti se spokojily, odešly. Rozplašené myšlenky pomalu vracely se do hlavy paní Boženy, když očekávaná návštěva zaklepala na dveře.

Královské a hraniční město Domažlice mělo tenkrát ráz města německého a jeho úřední titul na tabulce u městské brány zněl: „Königliche Frei- und Grenzstadt Taus.“ Tvořilo vlastní dominium a jeho panství poddána byla řada okolních vesnic, jmenovitě Petrovice, Havlovice, Pasečnice, Kubice, Nevolice, Bořice a Spáňov. Císařský purkmistr a jeho radní seděli v bývalém chodském hradě, kde se říkalo V solnici, neboť pod jeho trpělivou střechou skrývala se od r. 1680 „císařská sůl“, těšící se státnímu monopolu a tudíž i státní ochraně. Proto se smávali domažlickému purkmistru, že má „zasoleno“ líp, než kdyby seděl v Slaném, a že je nejvtipnějším purkmistrem v Cechách. Němčilo se však nejen v Solnici, ale i ve školách, v kasárnách, po měšťanských domech, krámech a obchodech, všudecky honorace domácí i cizí mluvily veřejně na promenádách a v hostincích německy, všudecky slavnosti a zábavy, divadla, koncerty měly německá pozvání a programy. Čeština krčila se jako ubohá popelka jen se služkami z okolních vesnic v kuchyních a pak v barácích na bezděkovském předměstí.

Do tohoto prostředí přesadil život Boženu Němcovou. Vytrhl ji násilně z pestrého záhonu pražských vlastenců a vlastenek a o hodině dvanácté poslal ji k nám. Když už všemi zvony odzváněli národnímu duchu v nejzápadnější baště Slovanstva, zjevil se v Domažlicích pan finanční komisař Josef Němec se svojí spanilou a nadšenou paní.

Ta záhy kouzlem svého zjevu, svojí prostotou, upřímností a srdečností podmanila si každého, nikdo nemohl přejítí kolem ní netečně, bez povšimnutí, takže brzy v Domažlicích utvořily se dva tábory. V jednom ji zbožňovali, ve druhém pak na ni žárlili a na smrt ji nenáviděli. Venkov, veden zdravým pudem, brzy překonal svoji vrozenou nedůvěru vůči „pánům“, všechn ostych i opatrnost a otevřel svoji náruč vstříc mladé, ohnivě, uměleckým žárem planoucí, po dobru, pravdě a kráse žíznící duši Bohem nadané spisovatelky.

„Prozřetelnost boží! Sama nejmoudřejší Prozřetelnost boží vás sem přivedla,“ opakoval jí kolikrát do očí páter Fasteur od té chvíle, co se s ní v Klenčí osobně poznal.

„Tot' hrdinka! Rekyně! Druhá Vlasta!“ překypoval nadšením, kdykoli se o paní komisařce mluvilo ať v trhanovském kasinu, o poutích, vizitacích a jiných schůzkách, ať v užším kroužku na faře nebo na děkanství.

A paní Božena zapřáhla se v Domažlicích s chutí do buditelské práce. Ujala se záhy jako čerstvě přesazená květina, zapustila kořeny do tohoto tvrdého úhoru, počala rašiti, kvetla a pomalu počínalo se ukazovati už i ovoce.

Uvedena v život především Čtenářská společnost v českém kasinu, které tu asi před půl rokem založil pan Adamovič a které skomíralo vrozenou slabostí. Teď však se sem s chutí hlásilo nové členstvo, přijel z Prahy i učitel češtiny Antonín Pavlas a měl hojně žáků. Ve Čtenářské společnosti otevřel svoji soukromou školu, měšťtí synkové zpočátku hlásili se nesměle, později však, když poznali mírného a veselého učitele, hrnuli se k němu ze všech stran. Ba Pavlas chodil vyučovati i do bohatých rodin, které nechtěly své děti pouštěti z dozoru, vyučoval soukromě pravopisu i mluvnici a často poslouchali i staří tatíci, když Pavlas předčítal žáku „diktando“.

Paní Božena si vzala na starost dívky. Při její vznětlivé povaze vyžadovalo to mnoho obětavého sebezapírání a hrdinské trpělivosti, aby se nedala odstrašiti prvními nezdary a bolestným nepochopením, se kterým se setkala.

„Každý začátek – těžký,“ těšila sama sebe v duchu, a i když kroužek oddaných posluchaček značně se zúžil, nepřestávalo její nadšení. Nevykládala ovšem jen o samém skloňování a časování, o podstatných jménech, číslovkách a slovesech, ale i o českých dějinách, o úkolech české ženy a dívky, četly se a přednášely básně i zpěvy od Jablonského, Sušila, Štorcha, Vacka Kamenického, Tyla, Rajské a jiných.

Tak pomalu, skoro nepozorovaně zrála v Domažlicích společnost, která napojena vlasteneckých duchem, přestávala se skrývati a toužila po tom, aby mohla vystoupiti na veřejnost a pochlubiti se svým věděním i uměním.

Proto přišel dnes už podruhé syn majitele tkaničkářské „velkodílny“, jak říkaly vlastenci „fabrice“, pan Jan Šnábl a provázel jej syn největšího boháče domažlického pana Michala Floriána, právník pražské univerzity pan Jiří. Oba mladí a nadšení přátelé horlivě se počali hned na prahu omlouvati a prositi, aby se milostpaní nehoršila, že vyrušují.

„To je nějakých zbytečných omluv a řečí,“ usmála se bodře paní Božena, nabízejíc hostům místo u stolu. „Řekněte mi otevřeně, co si přejete, a bude-li to v mých silách, slibuji napřed, že ochotně a ráda vyhovím.“

„Prosíme o radu i o příspěvní,“ vzmužil se Šnábl. „Rádi bychom pořádali zábavu, ne takovou tuctovou zábavu, kde by se jen tančilo, pilo a kouřilo, ale něco ušlechtilejšího, kde by se působilo i na vlastenecký cit.“

„Výborně! Z duše mi mluvíte!“ zajásala paní Božena.

„A tu nám dodal odvahy pan Pavlas, abyste nám, milostpaní, poradila.“

„Poradím, a jak ráda! Už jsem sama na to myslila, pořádati takový vlastenecký večírek, kde by se zpívalo, hrálo i deklamovalo, když se dosud nezmůžeme na divadlo.“

„Ano, ano, tak bychom si to i my přáli, jenomže nevíme, co vybrati, kde vzítí básně a české písňe,“ svědčili šťastní pořadatelé.

„Pánové, žádnou merendu, žádnou odrhovačku jarmareční, nic sprostého to nesmí býti,“ vstala teď Němcová za stolem a přikročila ke skříní s knihami. Tváře se jí zardívaly nadšením a oči zářily štěstím, když rozevřela Květy, listovala v nich a probírala se básněmi, povídkami i zprávami z jiných měst o podobných zábavách. „Musí to býti zábava vážná, musíme nejen bavit, ale i vzdělávati. Ukázati musíme, že i my – Češi – máme perly poezie a umění. Například zde čtu zprávu z Kutné Hory o hudební akademii, zde o divadle v Žebráku, o koncertu v Hradci Králové, v Čáslavi, v Plzni, Nymburce – všude se hýbají, jen my jako bychom spali. Zde máte České besedy, vydal je Pospíšil, z těch si vyberte některou, třeba od Rubeše nebo Tyla, ty jsou nejlepší.“

Ruce pánů dychtivě sáhly po neveliké knížečce a hned počaly v ní obracet listy.

„Zde mám nápěvy k písňím Kamenického s průvodem fortepiana, toť něco pro vás, pane Floriáne,“ usmála se Němcová, kladouc na stůl tenký sešit not s hezounkým obrázkem na obálce. „Jsou věnovány Slovanům, těmto krásohlasým pěvkyním našich luhů a hájů.“

„A ve prospěch čeho chcete pořádati svoji hudebnodeklamatorní akademii?“ optala se teď paní Božena a upřela svoje krásné oči na oba pány.

„I v tom jsme chtěli prositi o radu.“

„Musíte hráti, deklamovati a zpívati jen ve prospěch Čtenářské společnosti, té musíte odevzdati celý čistý výnos, aby mohla nakoupiti knih a svoji knihovnu otevřítí nejen svým členům, ale všem, kdož zatouží po české četbě.“

„Ano! Ano!“ souhlasili hned pan Florián se Šnáblem.

„A radno zváti, dům od domu, nejen zváti, ale i nutiti, aby měšťané šli, aby se osobně přesvědčili o pokroku českého umění, aby sál nestrašil prázdnými židlemi.“

Všecko slíbili pánové, vroucně děkovali a vyprošovali si radu i pomoc, že si dovolí předložiti program, než jej dají do tisku, že ve všem poslechnou, jen aby toto vystoupení dopadlo čestně.

Paní Boženu ta důvěra potěšila i zahřála. Při své šlechetné povaze rychle zapoměla na všecko příkoří, jež se jí tu dalo, než ji poznali, omlouvala je a s chutí pouštěla se do nové práce. Cítila se tu už jako doma. Nacházela mnoho jmen i osob, jež ji na domov upomínaly, viděla tu bíliti plátna, foukati sklo, choditi dorofáky, dívala se na hory a lesy, a zdálo se jí, že je opravdu doma. I to jí bylo milým, že nacházela lidi, kteří ji upomínali na její známé. Kdykoli četla na firmě jméno koželuha Ludvíka, vždycky si vzpomněla na faráře a vlastence Josefa Myslimíra Ludvíka, který žil u nich na penzi v České Skalici. Kdykoli spatřila homoli Hrádku nad Újezdem, pokaždé se jí vybavila v mysli její zamilovaná kniha Jarohněv z Hrádku od Jana z Hvězdy, když spatřila Rýzemberk, vynořil se jí v hlavě román Consuelo, tisíce věcí ji zde už poutalo a těšilo.

Urovnal se i její napjatý poměr k děkanství a k purkmistrovi, ba tomuto dokonce sháněla nakladatele pro druhé vydání jeho Sekretáře. Půdu měla připravenou, zky přenu, čas setby nadcházel. Na Chodsku jen výminečně vídala sedláka kráčeti po zoraném poli a rozsévati obilí. Pravidelně činily tak ženy. Jeden konec plátěné rozsívky měly uvázaný kolem krku, druhý přehozený přes levou ruku, v hlubokém záhybu rozsívky leží těžké zrní, které pravicí nabírají, a jako když kropí, rozhazují po černé oranici. I ona stane se takovou rozsévačkou duchovní a doufá, že i její svatá setba vzklíčí, vzroste a přinese užitek stonásobný. Plány a myšlenky kmitají se jí za bílým čelem, takže na chvíli zapomíná, že má hosty, odmlčuje se a zamýšlí. Její podmaňující, oduševnělá krása působí v té chvíli tak silným dojmem, že ani členové čtenářské společnosti neodvažují se promluvit a uctivé ticho jako ve svatyni zavládlo na chvíli kolem.

„A máte ještě něco na srdci, pánové?“ protrhla se násilně z myšlenkové síti paní Božena a slabý nádech netrpělivosti zjevil se na její tváři.

„Neosmělujeme se vysloviti další svoji prosbu,“ ozval se teď stísněným hlasem Šnábl. Ale právník Florián se odvážil. Vstal a řekl zaníceně: „Milostpaní, celý výbor Čtenářské společnosti a obzvláště pan páter Faster uložili nám prositi co nejsnažněji, abyste ráčila na zábavě sama přednésti některou ze svých básní.“

„Jak to? Abych sama vystoupila na pódiu a přednášela?“

„Ano, tuze bychom o to prosili. Dodalo by to lesku naší slavnosti, krásný příklad by zlomil zde zakořeněný předsudek, že každé veřejné vystoupení je komediantství.“

„Ani toho bych se nebála,“ vstala i paní Božena. „Vím předem, že by mě opět pomlouvali, ukazovali by, že jsem vdaná, mám muže a děti, že se to nehodí pro ženu státního úředníka. Nebojím se planých mluvku tam, kde běží o dobrou věc. Odhodila bych všecky ohledy a šla tam, kam mě volá matka vlast. Zapomínáte však, pánové, že odjíždím asi na měsíc do lázní. A tu cestu odložit nelze. Mám už zamluvený byt a čekám denně zprávu z Františkových Lázní, kterého dne v červenci mám přijeti.“

Florián i Šnábl pohlédli na sebe, zesmutněli a sklopili hlavy.

„Cítím se tělesně i duševně unavena, potřebuji načerpati nových sil k nové práci, snad i k novému boji, a lékaři mi doporučují lázně,“ rozhovořila se znovu Němcová.

Hosté stále mlčeli.

„Ale slibuji vám závazně, až se vrátím, že se nevyhnu žádné práci a přijmu třeba úkol, který nikdo nebude ochoten konati.“

„Chtěli jsme vás překvapiti,“ vzpamatoval se Florián.

„Mě? A čím?“

„Zdejší rodák, kavárník z Královských lázní v Praze a znamenitý vlastenec Petr Faster přijede a chtěli jsme se mu pochlubiti vámi a vám se pochlubiti Fastrem. Těšili jsme se na to setkání dvou tak osvícených hlav.“

„To není pro mě překvapením,“ usmála se paní Božena. „Vždyť právě po mně letos v dubnu vzkázal z Prahy svému bratranci páteru Jakubu, že navštíví své rodné město, aby zde hnul stojatou vodou, která hnije a páchne,“ a znovu se jí vybavila schůzka vlastenců v Praze, slyší jadrný hlas Fastrův volati: „Konstituci chceme! Pryč s absolutismem! Pryč s Metternichem!“

Politika činu, a ne slov!“ Tenkrát zapadlo jí hluboko do srdce, co pak směle opakovala v klášterní zahradě panu převorovi, až mu hrůzou vlasy vstávaly, a co dnes u „dobré vody“ v duši se jí rozvilo nádherným květem, plným ohnivých barev a omamné vůně.

„Lituji, že se nesetkáme, raduji se však, že přijede, otevře mnohým zabeďněné hlavy a pustí do nich trochu světla a čerstvého vzduchu. Jen se přičiňte, pánové, všemožně, aby se tak horlivému Čechu doma líbilo, aby viděl, že tu nezahláme.“

Oba „výboři“ Čtenářské společnosti domažlické poroučeli se s těžkým srdcem, paní Božena však radostně a vesele s knihou v ruce pospíchala do klášterní zahrady. Četla právě znovu slavný román George Sandové Consuelo. Četla jej však jinak než tehdy v Chvalkovicích, kdy se k němu dostala v zámecké knihovně. Tenkrát jí plnila mladou dívčí hlavu divoká romantika, kdežto dnes po trpkých zkušenostech hledí střízlivě na svět. Hrdinka románu, zpěvačka Consuelo, sice ji znovu uchvacuje, vytýká však spisovatelce, že zkreslila dějiště románu a znásilnila historii celého kraje. Němcová zná už Rýzmbek, Škarman i Herštýn, ví, že v dobách Marie Terezie oba hrady dávno stály v sutinách, že zde nikdy nežila žádná rodina pánů z Rudolstadtu. Tajemná chodba podzemní jeskyně pod Škarmanem, hluboká studna s podivným schodištěm, záhadné stavby, stavidla a toky vod v útrobach země, to všecko stvořila čilá fantazie Sandové a Němcová bolestně pocituje falešnost toho všeho a myslí si, že by sama nikdy toho nebyla v povídce schopna. Děj má mít pod nohama pevnou, skutečnou půdu, ze které by rostl, jinak visí ve vzduchu a stává se pouhou hříčkou. I v pohádce a pověsti musí být zdravý základ, nesmí to být jen samá měkká, bezpáteřná a beztvárná mlha, ve které čtenář bloudí a často i zabloudí.

Dnešní den však už měl být věnován jen vzpomínkám a rozjímání. Darma si tu knihu nesla do zahrady, neboť jak tam vkročila, spatřila, že na bohatém keři rozkvetla předčasně první dahlie z těch, které objednala panu převorovi z domova, aby mu nějak projevila svoji vděčnost za to, že jejím dětem i jí otevřel klášterní zahradu. A při pohledu na ten ohnivě rudý terč překrásného květu zachvělo se její srdce. Vzplála v něm bolestná vzpomínka na její svatbu i na to, co po ní následovalo. Přivřela svoje krásné oči, a stojíc nad tím zázračným květem jako přikována, viděla Steidlerův hostinec ve Skaličce, k němu přistavěný nový sál, v něm plno jirinek všech barev a tvarů, jirinky ve vázách i věncích kolem dveří a oken, v lustrech plno hořících svící a pod nimi tančící páry. Na kruchtice hraje hudba a ona tančí, celou noc otáčí se jakoby v bludném kole. Tančí, loučíc se s minulostí, a tančí, bojíc se myslit na budoucnost. Pravda, teď už si zvykla. Musí-li to být, člověk všemu zvykne, dobrému i

zlému, prý i šibenici. Mezi ní a mužem jako nejpevnější pouto stojí děti a pro ně nesmí být žádná oběť těžkou. Však ji už spatřily a rozběhly se k ní. „Maminko, my jsme se koupaly v rybníčku, to je ti teplá voda,“ chlubil se a panna Nanyňka se jen blaženě usmívala, jako by viděla a slyšela své vlastní děti.

Paní Božena usedla si s nimi na trávník a prožívala jednu z největších lidských radostí, které chudá řeč lidská nazývá mateřským štěstím. Sněslo se k ní na měkkých, něžných křídlech, ptáci se kvečerem rozepěli v korunách jabloní, za vysokou zdí klášterní hrčely vozy ovršené suchým senem a na vikýřích na dlouhém náměstí pískaly a vrzaly otáčející se dřevěné kladky, po kterých vytahovalo se v loktuších seno z vozů na tmavé půdy měšťanských domů. Vůni a příjemným stínem plnil se zvolna celý kraj, nikomu se ani nechtělo pod střechu, a teprve když na klášterní věži a pak i na děkanském kostele zvaly zvony k večernímu klekání a když už na nebi třepetala se večernice, opouštěla šťastná matka s dětmi zahradu a vracela se domů. –

Jako se paní komisařka chystala na cestu do lázní, tak v Klenčí hned po vizitaci počali s přípravami na svatohorskou pout' a letní pobožnosti. Nařídila je i sama vrchnost, neboť na panských polích žíznilo obilíčko stejně jako na selských. Městskému rychtáři v Klenčí, jakož i rychtářům v Chodově, Újezdě, Draženově a Postřekově přinesl trhanovský bída rozkaz, jakmile se vrátí poutníci ze Svaté Hory, hned aby se večer co večer konala u kříže nebo kapličky na návsi vláhová pobožnost, které se musí zúčastniti zvláště děti a svobodná chasa. Po pobožnosti odzvoní se klekání a ve všech obcích zavládne noční klid. Rychtáři a ponocní nesmějí trpěti zpěv ani toulání se pacholků a děvek, hospodářský úřad sám se přesvědčí, dodrží-li se tento rozkaz. Neposlušné potrestá šatlavou a rychtáře citelnou pokutou, dají-li se ovšem chytiti, neboť i Němci věšejí lotra, teprve až ho mají.

Proti tomu nikdo ničeho nenamítal, neboť se tak dalo každoročně od senosek až do žní, dokud „chléb náš vezdejší“ nesklidil se z polí do stodol. Přestaly zimní hyjty, přestaly muziky a tanec, od svatodušního pondělí, kdy chasa slavila „pikšvonce“, až do Martina nesmějí dudy ani kviknouti a nikdo se ani v kole otočiti. Člověk však miluje změnu a duše lidská nezahálí. I v unaveném těle touží po nových dojmech a hledá si jinou zábavu.

„Mámo, já chci míti všecko jako opravdová poutnice,“ brání se Královic Hanýžka, když jí matka chystá na cestu jenom proutěný košíček, který by si nesla v ruce.

„I mlč, blázínku! Vždyť poputuje s tebou kmotra a u té se přiživíš.“

„To raději nepůjdu nikam, když nemám míti všecko své,“ zamračila se dívka.

„Ty zlostnice jedna! Ty jednou pukneš zlostí. Já jenom nevím, po kom máš takovou povahu. Všecko aby šlo podle tvé hlavy. Však ti tu tvrdou palici život otluče, že změkne jako hnilice, vzpomeneš si na mne. Nezapomeň se tam pomodlití za dar mírnosti a svaté trpělivosti, kterou my ženské nejvíce potřebujeme,“ vadila se matka, přece však vstala a šla do truhly najít pytlík, se kterým sama kdysi putovávala. Ležel tam čistě vypraný, i oprata měl i vázací kalounek, všecko v pořádku. Hanýžka zasmála se a radostí vyskočila do výše jako hříbátko, když jej spatřila, a hned si jej oslušela. Do dolejších rohů strčila dva brambory, obšlehla je oprátkem a hodila si pytlík na záda. Sama Králová, vzpomínajíc na svoji první pouť, usmála se té horlivosti a už se s dcerkou nevadila, ale trpělivě ji poučovala: „Bud' moudrá a na sebe opatrná, aby se nemusila kmotra za tebe stydět. Až se budou poutníci pod Klenčím zouvati, také ty si zuj červené punčochy, dej si je s pantoflíčky do pytlíku a vyndej si tyhle podražené. Neboj se, že se roztrhají. Podšila jsem je dvojím plátnem, tenkým i tlustým, vydrží cestu tam i zpátky. Bosa nechod', na jiné se nedívej. Každý nemá stejnou kůži. Tys ještě mladá, paty by ti popukaly, otekly, nemohla by ses hnout z místa, měli by s tebou kříž, musili by tě nechati někde cestou ležeti, kmotra by tě ovšem neopustila, ale bůhvíjak byste se pak dostaly spolu domů. Nohy si na noclehu každý den večer i ráno umyj, i když by ti to nikdo neporučil, a pak všecko vydržíš. Poutník bez nohy – ubohý! Jenom noha tě donese před Pána Boha.“

Hanýžka všecka ta napomenutí poslouchá toliko jedním uchem. V celém těle cítí podivný nepokoj. Nejraději by se rozběhla hned a utíkala na Svatou Horu třeba sama, jenom kdyby znala cestu. Nejvíce ji trápí, že se má před cizími lidmi svlékati, mýti a česati, ačkoli ještě před rokem nestyděla se koupati v potoce a házeti kamením po chlapcích, kteří jim chtěli odnésti šaty. Dnes by to neudělala zanic na světě. Zčervenala při pouhé myšlence na to a kůže jí pálila, jako by ji šlehal kopřivami.

„Stala jsi se divčí, tak pros Panenku Marii, aby ti pomohla chrániti tvůj panenský věnec, aby ti neuvadl dřív, než se vdáš a než ti ho s hlavy sundají, dá-li Pán Bůh, jednou po svatbě,“ vzdychla si Králová a starostlivě se přitom zahleděla na Hanýžku. Ta stála rozpálená jako plamen, oči se jí podivně zamžily, jako by byly skleněné, srdce se jí rozbušilo pod pučícími ňadry, kolínka se pod ní roztřásla, chytila mámu okolo krku, pověsila se na ni a šeptala jí do ucha: „Poprosím, mámo! Bud'te bez starosti.“ Králová ji mlčky pohladila po hlavě a vybírala dál z truhly čistou košilku, spodničku i sukýnku, lehkou „rozplášilku od těla“, všecko pěkné, zánovní a bytelně ušité, aby ji nikdo nemohl pomluvit. „Šátek jenom doma a na Svaté Hoře nos na babku, cestou si ho však važ na kukůč, aby tě slunce nespálilo. Některým nemoudrým poutnicím se tvář až sloupá, jak jim slunce spálí kůži, a kdybyste šťastně vyprosili déšť

a chytil vás cestou, tak tuhle v pytlíku máš loktušku, tu si dej na hlavu a přes ramena, ta se vody napije, ale nepropučí. Jenom ji občas vytřepej, vyždímej a na noclehu nech uschnout.“

„A jídlo mi s sebou do rančíku žádné nedáte?“ vystřízlivěla po chvíli Hanýžka. „Taračkovic Madlenka se chlubila, že si vezmou s tetou z domova vajíčka, máslo a med a cestou že si budou kupovati rohlíky a pivo.“

„Pravá poutnice má putovati zbožně jako světice, ale jísti jako kriminálnice jenom chléb a vodu.“

„Když by to všichni jedli, také bych se spokojila. Když však bude Madlena jíst jako bohačka, nebudu se přece na ni dívat, sedět vedle a jíst jako žebračka a prosit ji o kousek.“

„To jistě nebudeš,“ dala se do smíchu Králová.

„Vždyť říkáváte, že hlad je nestyda. Cestou jistě vyhladovím, s prázdným břichem bych se ani modliti nemohla, musila bych mysliti na jídlo.“

„I mlč! Vždyť už tamhle pod kamenem na rohu leží pytel tvarohu. Za to, že jsi husy dobře pásala, přidám k němu kousek másla,“ opakovala matka oblíbené dětské říkadlo, když se dávalo na tvaroh anebo lila smetana do korbele. „Což neznáš chodovskou kmotru? Pane, ta má špičatou hubičku jako kuna, ta svou hubu neošídí, s tou se budeš míti dobře.“

„Také bych vás prosila o nějaký dvacetník do kapsy.“

„A načpak, prosím tě? A hned celý dvacetník? Vždyť jsem dala Zedníčkovi zlatku na vydání, jídlo si poneseš, od noclehu zaplatí kmotra, tak nač ještě peníze?“

„Přece vám a kamarádkám musím přinést pouti,“ skoro plačtivě vykládala Hanýžka. „Koupila bych si ráda srdíčko, Pepka chce na mně prstýnek, pan učitel se mne ptal, přinesu-li mu obrázek.“

„To tě jen tak škádlil. Nesmíš hned všemu věřiti.“

„Ale já bych mu jej ráda přinesla a Amálce ajnémrovic také. Chodí k nám pro mléko a zpívala jsem s ní o Božím těle.“

„Milá zlatá, to musíš říci tátovi. Toť víš, ten že má kasu,“ pokrčila rameny matka, Hanýžku však neošídila. Od otce už měla schované dva stříbrné dvacetníky, vyčistila si je křídou, takže

se leskly, jako by byly dnes raženy, chodila se na ně dívat a přemýšlela, čím pohnouti matku, aby se také uhodila přes kapsu.

„Vždyť vy také máte v přítruhlí poklad,“ zaútočila na ni přímo. „Táta vám nechává všechny peníze za mléko, máslo i vajíčka a vy nás za to oblékáte. Raději bych nechtěla tu slíbenou zástěrku, jen kdybyste mi dala na pouť alespoň jeden dvacetníček.“

„I to se podívejme, co ona všechno neví!“ podivila se matka. „Ty falešnice, to už jsi jistě na tátovi žebrale?“

„Budu vás poslouchati jako hodiny, jen mi, prosím vás, dejte ten dvacetník,“ zamlouvala to dcerka.

„Tu si jej máš!“ rozvazovala Králová svoji měchuřinku s penězi. „Vymámila bys duši z těla. Tak abych měla pokoj, jeden ti dávám. Ztratíš-li jej však – tvá vina. I na Svaté Hoře jsou zloději. Dovedou v tlačenci loviti v cizích kapsách a třeba i nožem celou kapsu uříznou a ukradnou. Peníze se nosí nejlíp na nahém těle. Ušij si sáček na zdrhnutí, pověš si jej na krk a ani v noci ho nesundávej.“

„Toť víte, že všechno udělám, jak mi radíte,“ slíbila Hanýžka, zmáčkla penízek v dlani a rozběhla se na punebí, kde měla uložený svůj poklad.

Ještě mnohem větší pilno než Královic dcerka a ostatní poutnice měl zajisté sám vůdce a zpěvák Zedníček. Skoro omládl těmi starostmi a komandoval starou Kokoráčku jako rekruta na vojně.

„Jestlipak nám postačíš s tou svou chromou nohou?“ křičel na ni a hlavou mu bleskla myšlenka, zda by nebylo moudřejší nechati ji doma. Ta však jedla vtipnou kaši, obrátila se, podepřela si boky a spustila: „Myslíš, že tě pustím samého? Že nevím, jaké neplechty se dějí na nocležích i cestou lesem? Já tě znám, ty mlsný kocoure, a proto se od tebe nehnu ani na krok.“

„I toto! Na takové marnosti světské teď, jako člověk boží, ani se neodvažují mysliti. To mi křivdíš. Mám opravdu strach, aby se ti noha neotevřela.“

„Tak si ji zahojím a takové chrastí, jako jsi ty, třikrát přeskočím.“

„Dobrá! Dobrá!“ bručel uraženě Zedníček a hodil jí pašerácký pytel s koženými opraty, který měl v rozích místo bramborů dva křeménky a nahoře se stahoval řemínkem. „Prohlédni jej

dobře a zašij, co třeba,“ poručil ještě a vyšel z pastoušky. Stýskalo se mu už po kamenité cestě lesní i po úzkých pěšinkách, jimiž je celé pásmo haltravské i čerchovské omotáno jako drátem, stýskalo se mu po černých nocích v temném polesí, kdy s holí v ruce a pytlem na zádech chodíval ostražitý jako rys v čele své party. Vyplašil někdy jelena, srnu nebo zajíce, někdy jeho vyplašila sůva, netopýr nebo jiný noční pták, lekal se, zastavoval a věřil. Jak to bylo všechno rozčilující, rozmanité a dobrodružné! Byl by se málem utrápil dlouhou chvílí, když se mu lesy zavřely.

„Co děláš?“ zastavil se jednou u něho ptáček Svatoš. Ležel právě pod lesem na sluníčku a vyhříval se. Mávl tehdy jen rukou a řekl plačtivým hlasem, až ho bylo Svatošovi líto. „Vždyť vidíš, kamaráde, hniju. Zaživa hniju.“

„Ale Bůh mě neopustil,“ liboval si teď Zedníček. „Smiloval se nade mnou a seslal mi tu kostelní službu s klinpajtlem. Svět se přede mnou znovu otevírá. Už mě nebudou honiti valaši, už nebudu uskakovati jejich kulkám ani brokům myslivců. Pěkně si vyjdu za jasného dne zas v čele své party a můj pašerácký pytel jaké se to dožil cti a slávy! Až na Svatou Horu, k Boží Krvi, do Deggendorfu, všude se dostane a nikoho ani nenapadne trhati mi jej z ramen a prohlížeti, není-li v něm věnec prysulového tabáku, ani píchati do něho bajonety, neskrývali se tam sůl, prach nebo hedvábí.“

Tak se těšil starý pašer na tu novou, dobrodružnou cestu, na zastávky u lesních křížů a obrázků, u kapliček a studánek v polích, na odpočinky v krámcích a hospůdkách, na celé to nové a nezvyklé dosud ovzduší, které už ho předem vzrušovalo a vzpružovalo.

Jeho družka mezitím seděla doma a prohlížela pytel. Nesl na sobě stopy mnohých šarvátek, páchl odporně tabákem i plísní a špinavé skvrny smůly, oleje i bláta se po něm roztahovaly jako barvy na mapě. Obrátila jej naruby, přivoněla k němu a rozhodla: „S tímhle přece nemůže jít Panence Marii na oči! Co by si o něm pomyslíla? Když teď jsme začali nový život, musím i ten pytel vyprati a smazati všechny stopy minulé. Pravda, lehké to nebude, neboť taková stará špína se zažere a nechce pouštět. Dám to však vyvařiti do louhu, prostru jej na trávnících, trochu jej probílím, a to by bylo, aby se to z něho nehnulo.“

Zedníček se k svému pytli nechtěl ani hlásiti, když mu jej Kokoráčka druhého dne ukázala s otázkou, co si chce do něho složit.

„Bratrstvačky říkaly, abych nezapomněl na kapky, že často některá poutnice třeba i omdlí, a tu aby bylo po ruce kousek cukru a kapky. Pro mě tam můžeš dát mimo jiné i kamenku

pražské kořalky, té lepší, co má Hernauf pro pány, kdybych při zpěvu ochraptěl, abych si mohl zalít hlas. Musíš býti tím, čím je u regimentu felčar, proto tě bereme s sebou. Nezapomeň na flastry, někdo si třeba cestou odře nohu, naskočí mu puchýř, udělá si náražku, což já vím, co se všechno může cestou přihoditi! Nemám v tom dosud zkušenosti a jdeme z domova na pět dní. Bude nás pomalu ke stu. Stále se mi hlásí noví a noví poutníčkové i z jiných osad. Totě nějaká starost a zodpovědnost! Každý jen: „Strýčku, dejte na tu naši divčí pozor! Toho kluka našeho nepouštějte z očí, aby se vám tam někde neztratil!“ Nevím, kde mi starostí hlava stojí. Ale všechna čest! Podsypá to. Každý položí ochotně zlatičku na dlaň a ještě řekne: „Kdyby nestačilo, vždyť víte, kde jsme.““

„Jenom abys to nepřechválil! To tak ponovu na nás drží! Musíme se přičinit, aby to čestně dopadlo,“ hlásila se o svůj díl Kokoráčka. Zedníček však i bez pobízení planul horlivostí jako smolná louč. Byl rozeným vůdcem, který nikdy neztrácel hlavu a na všechno včas pamatoval. Verboval sice ustavičně pod svůj prapor, přitom však se pilně vyptával na všechny poutní podrobnosti, nic nepodceňoval a každé maličkosti věnoval náležitou pozornost. Věděl ze zkušenosti, že i malý neznámý kamínek na cestě může se stát kamenem úrazu. –

Ještě dnes běhají po světě lidé, často i zdánlivě vzdělání lidé, kteří se chlubí, že se vyznají v Praze jako doma, po Alpách že mohou choditi se zavazanýma očima, Paříž že už navštívili pětkrát a teď že se chystají do Itálie.

Nelze se tudíž diviti strýci Karláskovi z Klenčí ani jeho ženě, tetě Karlasce, když vykládal na potkání kdekomu, letos že uvidí Svatou Horu počtyřicáté. Jako malý pohůnek právě před čtyřiceti roky že tam putoval poprvé a už tehdy že mu svěřil tehdejší poutní korouhevnick, nebožtík Matouš Vochlad, prázdné plechové pouzdro na korouhev. Nesl je jako flintu s řemenem pěkně přes rameno, když kráčeli rázně nějakou onačejší obcí a korouhvička s obrazem sv. Kryštofa na jedné a sv. Martina na druhé straně vesele se houkala na štíhlé žerdí pod pozlaceným křížkem. Vochlad ji v ruku nadnášel a dovedl nenápadně otáčeti dlaněmi tyčku, že korouhev před poutníky jenjen tančila a poskakovala. Za vsí hned opatrně svinul korouhev, aby jí slunce zbytečně nevytáhlo barvu anebo aby jí déšť a vítr nepoškodil, strčil ji do plechového pouzdra, které teď sám nesl, a Karláskovi strčil do ruky holou, prázdnou tyč. Ten mu odkoukal časem všechny jeho praktiky, ba vymyslel si i nové, zavěsil na korouhev dva krásné třapce, koupil za své peníze na pozlacený křížek nad žerdí „brkový“ věneček, kterému ani déšť, ani slunce neublížilo, takže sám strýček Vochlad, když mlel z posledního, zavolał si jej k svému smrtelnému loži, tam jej před svědky jmenoval svým nástupcem, předal mu

korouhev s celým příslušenstvím a prozradil mu i své nejhlubší tajemství, že mu poutní vůdce Kohoutek dává od korouhve na Svatou Horu pětku, k Boží Krvi dva, na Brod k Ježíškovi jeden zlatý a mimoto platí „outratu“, jako nocleh a všecko, co sní a vypije.

„Pít můžeš, ale opít se nesmíš, neboť nic na světě není ostudnějšího než opilý korouhevník s korouhvičkou v ruce,“ dal mu ještě poslední napomenutí a pak libě v Pánu usnul. Karlásek už byl tehdy ženat, trefil na dobrou ženu, která se s ním ve všech sklonech a zálibách shodovala, chodila s ním všude v páru jako ovce za beranem. Tu učinil svojí pomocnicí, svěřoval jí plechovou troubu, prázdnou anebo holou tyč a na všech zastávkách i nocležích učinil ji osobně zodpovědnou za bezpečnost korouhve. Lehkomyslní lidé rostou totiž u každé cesty jako trní. I tak protřelému muži, za jakého platil nebožtík Vochlad, přihodilo se, že mu na noclehu vyměnili korouhev za jakousi onuci a nezpozoroval to dřív, až chtěl před Rožmitálem rozvinouti praporec a vytáhl z pouzdra kus hadru. Došli tenkrát na Svatou Horu jako žebráci. Vochlad se na zpáteční cestě sice na noclehu zastavil, tam mu se smíchem korouhev vrátili, zašel jim však smích, když celé procesí i s Kohoutkem postavilo se za korouhevníka, odešlo do jiné hospody a víckrát nepřekročilo práh domu, kde se mu stala taková pohana. To se ovšem Karláskovi přihoditi nemohlo, neboť jeho žena věrně jako pes střežila tu poutní zástavu, nehnula se od ní a muž se mohl věnovati bezstarostně svému oddechu a osvěžení.

Když nový kostelní zpěvák ujal se klinpajtlu, pochopil Karlásek, že se ujme i poutí. Zalitoval, že ani on, ani jeho žena nemají vysoký hlas a neumějí držeti notu, aby se mohl sám ucházeti o postup v úřadě a ujmouti se osiřelého vůdcovství. Karlásková sice vyslovila obavu, nezvolí-li si Zedníček jiného korouhevníka. Její muž však věděl, že jeho postavením nic nemůže otrásti, dokud má na punebí v plechovém pouzdru svinutou, proti molům pečlivě chráněnou korouhev a při ní papírem pečlivě omotanou žerď s křížkem. Proto mávl jen bezstarostně rukou a řekl s naprostou jistotou: „Až přijde čas, však on přileze ke křížku.“

A nemýlil se. Zedníček se sice stavěl, jako by poslouchal bratrstvačky, hlavní porady však měl s Karláskem, který si zalhal sice, že dostává po pětce on i jeho žena za nesení korouhve, když mu však nový vůdce bez námitek vysadil deset jednušek na stůl a slíbil platiti cech, oddal se mu tělem duší. Sdělil s ním všechny zkušenosti, udělil mu tak důležité rady a chytrý Zedníček vytáhl z něho i tak skrytá tajemství, že nebyla prostě penězi k zaplacení. Ba i to se dozvěděl, že vůdce v každé hospodě, kam zavede procesí, má všecko zdarma, jídlo, pití, nocleh, tabák, chytrý šenkýř že mu i na cestu dá kousek pečínky, neboť si to všecko na poutnících přitáhne.

Tak se rozhled před novým vůdcem denně protahoval do dálky i šířky a denně jasněji pochopoval, co všelijakých možností a zdrojů se mu tu otevírá. Nepřihlašovaly se totiž k pouti jenom nadějná poupátka, která se z dětí počala právě rozvíjet v růže, neprovázely je jenom matky, kmotry, babičky nebo výměnkářky, ale šla se na pouť pomodlit i nešťastná Krutinuc Hanča, aby se ubohý Vávřikuc Josef šťastně vrátil z vojny, na kterou ho odvedli trhanovští mušketyři o červených svátcích přímo z jejího náručí. Šla s ní mladá Josefačka poděkovat Pánu Bohu, že se jí podařilo vydrati se z rukou hraběte Františka, že jí poslal tenkrát na pomoc Královic Hanýžku. Šli i jiné a jiní, které tížila láska nešťastná, kterým bránili a překáželi ve věrném milování nejčastěji rodiče, často i sváry a hněvy, pomluvy a klepy, putovali s krvácejícími ranami v srdci, toužíce nedočkavě proměnit svůj svobodný stav v pozeňnané materství anebo v šťastné otcovství.

Šly i kající Magdalény, jejichž dívčí poctivost plakala doma na kolébce a které doma bičovaly matčiny výčitky a lidské posměšky. Všichni sem nesli nejen na zádech ranec buchet, bochník chleba, hrnek tvarohu s máslem, ale také hluboko ve svém nitru vlíkli sem těžké břemeno starostí a proseb. A všichni jdou s radostí v duši a s nadějí v srdci, že budou vyslyšeni a potěšeni.

Bylo zapotřebí mnohem menší chytrosti, než přelstíti zeleného myslivce nebo ježatého kordonistu, aby se dotřel Zedníček povrchní slupkou pobožnosti až k jádru všech těch útrap a nenabídl svoji účinnou pomoc. Ani nevěděl vlastně jak a stal se časem i důvěrníkem takových nešťastníků, velice hledaným zprostředkovatelem sňatků a veselým plampačem o svatbách, ba mohl se po letech pochlubit, že právě o poutích položen byl základ ke štěstí mnohých lidí jenom jeho zásluhou.

Vpravdě nemohlo býti výnosnějšího řemesla, než bylo to, které si Zedníček zvolil. Hlava mu šla radostí kolem při pouhém pomyšlení na růžovou budoucnost, jež mu kynula vstříc, a proto s nevídaným nadšením věnoval se svému povolání. V pátek ráno ve čtyři hodiny už úplně na cestu vypraven, v černém šosáku kněžském, klobouk se širokou ohmatanou střechou na hlavě, kostěné brejle na špičce nosu, svazek pouťových písniček pod paždí a v ruce věrnou svoji dubovku, budil kostelníka Makásku, aby vstal, šel zazvonit klekání a probudit velebníčka. O půl páté měla býti sloužena tichá mše svatá, v pět musilo procesí vyjít, aby se přes Domažlice, Koloveč a Soběkury dostalo do Přeštic a odtud na nocleh do Blovic. Tím horší a delší půle cesty bude šťastně za patami. V sobotu čeká na ně příjemná cesta kněžskými lesy v údolí mezi Kokšínem a Třemšínem na rožmitálské louky a po nich přes Bohutín a Březové

Hory do Příbramě. Celá neděle patří Svaté Hoře. Večer se s ní rozloučí a v pondělí časně ráno nastoupí zpáteční cestu, aby jim v úterý večer mohly přijít děti naproti až do Hory a dospělí s velebným pánem až na Dílce pod Klenčím.

V Zedníčkovi hrála nedočkavostí každá žilka, a když se mu konečně podařilo vytáhnouti Makásku z postele a přišel s ním ke kostelu, tu už stálo i sedělo plno poutníků s ranečky a noví a noví se stále trousili. Všem svítila v očích touha a radost, všichni cítili se svěžími a lehkými, neboť se vyzuli na několik dní z jednotvárného života domácího, z pravidelných prací a povinností, čekalo na ně jiné okolí, nové kraje, noví, neznámí lidé v nich, nové dojmy i zkušenosti, a to všecko vábí a láká.

„Já už tam jdu letos popáté.“

„Já podesáté.“

„Karlásek tuhle může dosvědčiti, že už mě tam vede podvacáté,“ slyšel Zedníček, když se blížil ke kostelu, a hned spatřil korouhevníka, jak stojí jako do země vrytý, korouhev před sebou, na ní dole dva třapce a nad ní na křížku brkový věneček. Za ním Karlaska s rančikem u nohou a s plechovým pouzdem přes rameno, a kolem něho ostrůvek nejhorlivějších poutníků i poutnic. Za novým domem felčara Schmieda metalo právě vyšlé slunce celé svazky paprsků od země do středu čisté, modré oblohy, osmahlí sekáči vycházeli z vrat, nasazené kosy na kosištích kmitaly se jim nad hlavami jako stříbrné blesky, hleděli závistivě na poutníky, volali na známé, přáli jim šťastnou cestu, škádlili Zedníčka, umí-li tu pravou poutnickou: „Radujte se, Příbramáci, neseme vám sýra v ranci,“ ptali se, co jim přinesou pouti.

„Jednu prázdnou, druhou vysypanou,“ odpovídali poutníčkové vesele.

„To snadno pobereme.“

„A my snadno uneseme.“

Ze Schmiedovy zahrady na bývalém hřbitově u kostela zapadala sem jitřní píseň sborová všech možných ptáčků-zpěváků. Po starém ořechu poskakoval sedmihlásek a vzkazoval: „Pozdravujte Panenku Marii – Marii svatohorskou – horskou.“ V pekařovic lípě čepýřil se ze spánku vyrušený vrabčák a napomínal přísně poutníky: „Teremtete! Pospíšit! Pospíšit!“ Také z dolejších luk ozývala se senoseka^[78]. Posmívala se sekáčům, jak brousí kosy, volajíc: „Fíky, fíky, fíky! Heč! Heč! Senoseč! Senoseč!“ Měla na ně ukrutnou zlost za to, že holí louky jako brady, až si nemá s rodinou kam vyjít a musí celý den skrývat se v síti a rákosí.

Celé té hlučné zábavě učinil konec kostelník, když vjel ohromným klíčem do pistolového zámku kostelních dveří a otevřel je dokořán. Karlásek teď teprve se pohnul, pospíšil za kostelníkem, aby první a přede všemi vnesl tam korouhev a zastrčil ji do železného oka v čele první lavice. Sám poklekl pod ní na zemi a horlivě se bil v prsa, ani si nevšímaje Zedníčka, který vedle v lavici už si rozkládal špalíček a spěšně v něm listoval, hledaje písničku „před poutí“. Bratrstvačky obsadily protější sedadla v ženské řadě a ostatní pak už sedali, jak stádo běží. Celý kostel naplnil se šumem a ruchem, jenom na kůru nehnula se ani myš. Jeho dveře byly zavřeny, hrací stůl přiklopen, provazy obou měchů visely schlíple a na varhanové skříní marně nakukovali andělíčkové, brzo-li se dole pod nimi zjeví vlasatá hlava učitelského mládence.

Ten spal ve svém podkrovním pokojíčku bohatýrským spánkem, neboť včera, vraceje se od Libuše, zastavil se v tom parném večeru ještě u Černého orla v zahradě, kde na osvětleném kuželníku hřměly koule a odkud zaznívaly veselé hlasy starého Pavelky, Brodského i dílského Smrže, kteří se vraceli od „řízení“ a nemohli opět trefiti domů. I teď ve snu ještě hrál s nimi „válečnou“ a porazil každou kuželku, na kterou si zamířil. „Myslivcem jste se měl státi, a ne kantorem,“ volali nadšeně hráči jeho strany, kdežto lesní Tudleno se mračil, neboť se mu nepodařilo dosud udělati ani „věnec“, ani „dobrou díru“, ba jednou se i „roha“ chybil a sklidil za to plno výsměchu. „Smůla! Smůla!“ křičí Tudleno, a když mu strouhá mrkvičku i hluchý Pavelka, dopaluje se a volá: „Jen když jsem trefil divokou husu i s husákem. Já jsem myslivec a netrefím nic, co nelítá anebo neskáče.“

Takové hlouposti se mu zdají a ani netuší, jak jsou ženské falešné, jak se dovedou přetvařovati a tajiti se svými úmysly! Kdyby byl v té chvíli seděl za varhanami a jen maličko se naklonil, byl by spatřil v první lavici seděti svoji Libuši v kartounovém šátečku na hlavě hned vedle paní obročňové. A kdyby byl na ni zavolał: „Libuše, co tu děláš? Kde to sedíš? Proč nejdeš na kůr?“, byla by mu, všecka se červenajíc, odpověděla: „Maminka mi poradila, abych putovala na Svatou Horu vyprositi tobě i sobě štěstí, a svěřila mě tuhle paní obročňové. Nesměla jsem ti nic říci, abys mi to nerozmlouval.“

Jindřich spí bezstarostně, blaženě, ačkoli už u sakristie cinkl zvonek a kaplan Wondrauscheck s kalichem v ruce vykročil k oltáři. Ještě tam ani nedošel a Zedníček šťastně načal první písničku.

„Dobry den vinšujem tobě, ó Maria,“

zazněl kostelem pevný a jasný hlas zpěvákův a ostatní hned nadšeně vpadli:

*„Potěšení naše, matičko milá!
Jak jsi krásná, spanilá,
svatoborská Maria,
naše rozkoš jediná!“*

Hlásek Starcovic Amálky vyniká nade všemi, letí vzhůru a třepá se pod stropem chrámovým jako skřivánci zpěv.

*„Jaké krásné místečko
zvolilo tvé srděčko,
bys tam byla uctěna,
naše zlatá matičko!
Zanechejme své práce,
pojďme k své dobré matce,
zbavit se starostí,
oddychnout sladce!“*

Verš za veršem, sloka za slokou táhne se píseň, hlasy se pročišťují, zpěv zní už vyrovnaně, vroucně a skoro slavnostně po mši svaté volají poutníci:

*„Aby přijala, prosme matičku,
krásnou kytičku,
malý růženeček, pěknou písničku.
To ti daruju,
že tě miluju,
nastotísíkrátě tě pozdravuju!“*

Oči Amálčiny bloudí po kůru, myslí přitom na svého Zpěvomila, pozdravuje jej vroucím hláskem, nikde však ho nevidí, leká se, že se rozhněval a odešel, lituje, že se mu přece jen včera, když ho vyprovázela, nesvěřila se svým tajemstvím.

„Jéjej! Amálko! Vy také jdete? Vždyť jste nic neříkala. A já vám chtěla koupiti obrázek,“ přitulila se k ní vtom Královic Hanýžka, vzala ji za ruku a všecka šťastná hleděla jí do očí.

Mnoho času však na povídání nezbylo. Karlásek sklonil korouhev potřikrátě před hlavním oltářem na rozloučenou, pak ji vynesl z kostela a vyzdvihl tak vysoko nad hlavu, že konec

žerdi dotýkal se jeho prsou. Poutníci rychle strkali ruce do oprat, pohazovali rančičky na zádech, aby jim pěkně přilehly, oslušovali a opravovali si je navzájem, řadili se svůj k svému a Hanýžka musila rychle skočiti ke kmotře, aby ji nemusila hned na počátku hledati a volati.

*„Slyším krásný hlas přes hory, lesy.
Pověz, matičko, pověz mi, kde jsi?“*

Spustil teď vůdce venku pod širým nebem starobyrou poutnickou písničku „do kroku“. Zvony se na věži rozhlaholily a Vojíruc Bára, která dnes, když musila selka vypravit Hanýžku na cestu, nešla s Králem na louku a měla skoro ustavičně hlavu ve dvířkách, aby jí nic neušlo, vykřikla: „Už jdou, teta! Už jdou! Čerstva pospěšte!“

*„Milý poutníčku, zanechej hoře,
vždyť já zůstávám na Svaté Hoře,“*

pokračovali poutníci.

Kdo nebyl na louce, každý vyběhl před stavení a každý pocítil v srdci podivnou touhu, připojiti se k tomu zástupu s ranci na zádech, s košíčky na rukou, s písničkou na rtech a jíti za tou otáčející se a pohupující korouhví. Ženským podkalovaly se oči a Králová, když spatřila svoji dcerku po boku švagrové, pozdvihla modrý, domácí fěrtuch k svým ústům a dala se do pláče, sama nevědouc proč. „Jdi, dítě, jdi,“ šeptala si v duchu, „a vypros si tam štěstí a spokojenost na celý život!“ I Hanýžka se v té chvíli ohlédla po domově, objala zrakem celý dvůr, a když spatřila matku, zlomil se jí hlásek v půli verše, slzičky jí vyhrkly z očí a nemohla dozpívati načatý verš:

*„Chystej, poutníčku, chystej si věnce,
nes je matičce do rezidence.“*

Zvony už se před chvílí odmlčely, zmizelo už i Pajdovic stavení, zástup prošel pod ohromnou pákou, kterou mýtný řetězem stahával na noc přes silnici a zámkem ji připínal k sloupu, aby ho musil každý forman probuditi a mýto napřed zaplatiti, rybníky v pokosených lukách, kopence sena, řady posečené trávy, sekáči v bílých košilích, blesky ocelových kos, suchem vadnoucí obilí, bílá silnice, dvě řady stromů při ní, to všecko běželo jim vstříc a kus cesty je vyprovázelo.

*„V té rezidenci, zdrávas Maria,
tobě zazpívám: ‚Hory, horyja!‘“^[79]*

Poslouchají sekáči, opřeni o kosy, ztichly drsné brousky v rohových toulcích, naplněných vodou, utichlo chraptivé „fíky, fíky“ ptáka senoseky, ba i černé lesy stojí tiše, jako by poslouchaly. Skalnatou, bdělou hlavu pozdvihuje otcovský náš Haltrav a roztahuje obě ruce vlevo k Sádku i napravo k Výšovce, jako by z objetí pouštěl věrné svoje děti.

*„Tvůj ctitel věrný tu píseň složil,
aby, matičko, tvou slávu množil.“*

Písnička umírá už pomalu za dřevěným mostem, kterým silnice překročuje Čerchovku, a za tou říčkou opouští procesí klencovou půdu a vchází na pozemky draženovské, kde je vítá opět les. Draženovská hora otevírá před nimi svoji bránu. Štíhlé borovice červenají se v ranním slunci, rozestavují se na obě strany, rosné kapky, nabodnuté na dlouhých, lesklých jehlicích, jiskří se a míhají v jejich korunách.

*„Množit ji budem a nepřestanem,
navěky – Amen! Navěky – Amen!“*

Průvod zmizel v lese a jenom holá, tichá a prašná silnice jako úzká stuha atlasová táhla se po zemi přímo přes Klenčí od lesa k lesu.

Sekáči vytáhli kamenné brousky a drsný jejich zvuk probudil zamyšlený kraj k novému životu.

Kolem sedmé hodiny vcházelo už procesí přes Hořejší předměstí do Domažlic. U komisařů právě vstávali. Spali v těch vedrech při otevřených oknech, neboť nebylo do nich odnikud viděti, jenom klášterní kostel, Vavříneček a pak zamračený Čerchov hleděly sem zvědavě. Zedníček, když se blížili k náměstí, si odkašlal, vzpomněl, že oba chrámy, klášterní i děkanský, zasvěceny jsou Panně Marii, a proto zanotoval:

*„Kde jsi, má laskavá holubičko,
po tobě toužívá mé srdíčko?
Kde jsi? Kde jsi, ó Maria,
růžičko spanilá, moje milá?“*

Hned mu odpověděli všichni poutníci sborem:

*„Netaž se, poutníčku, dlouho na mě,
vždyť já zde přebývám v božím chrámě.“*

Komisař Němec přistoupil zvědavě k oknu a prohlížel si pozorně blížící se zástup. Zpěvák zdál se mu nějak povědomý, jako by jej už byl někde slyšel i viděl. I ta bába, co se za ním belhá s pytlem na zádech, píchla ho do oka, ale ne a ne si vzpomenouti.

„Odkudpak jde to procesí?“ optal se vtom městský kontribuční pan Holý oknem ze sousedního bytu tetičky Špírkojc, kterou vyvedla zvědavost nejen z bytu, ale i z domu a z loubí až na náměstí.

„To putujou Klenčtí na Svatou Horu,“ hlásila za ni ochotně stará Voltrová. Ta věta jako by prořala závoj, komisaři rozbřesklo se v hlavě a dal se do srdečného, hlučného smíchu. Vzpomněl si na Černou Řeku a divoký hon za bábou s nůši na zádech.

„Co se tak směješ?“ podivila se jeho paní, neboť takovým zdravým výbuchem veselosti překvapil ji muž jenom velice zřídka.

„Tot' on! Tot' ten pašerák Zedníček, co chodil přestrojen za ženskou a kterého chytil výběřčí Hubálek. Hleď, jak mu to sluší! Jako starý kantor vyzpěvuje,“ ukazoval na vůdce procesí, otřásaje se smíchy.

Zpěvák, jako by věděl, že je o něm řeč, střelil sem okem, a jak spatřil pana komisaře, hned se mu uklonil, nepřestávaje přitom zpívat.

I paní Božena příkrčená v ranním úboru za krajkovou záclonu usmívala se, ale pojednou překvapeně zvolala: „Hle, Hanýžka! Královic Hanýžka také s nimi jde!“ a nehlédíc na nic, postoupila k oknu a zamávala bílým šátečkem. Ze zástupu otáčela k ní do okna hlavičku se šátečkem na kukůč uvázaným malá poutnice, očka jí zářila a bílé zoubky smály se v rozpuku rtů, červených jako malina.

VIII

Stará pravda učí, že člověk nikde a ničím nenabývá tak rychle různých vědomostí, zkušeností, samostatnosti a rozhledu jako cestováním. To se skvěle osvědčilo na Královic Hanýžce. Od přírody bystrá pozorovatelka viděla věci, kterých dosud jaktěživa neviděla, a slyšela řeči, kterých jaktěživa neslyšela. Vrátila se domů nasycená k prasknutí nejrůznějšími dojmy a pracně srovnávala si všecko v opálené hlavičce. Ozývaly se jí tam především všechny písničky, které cestou tam i zpět a obzvláště na Svaté Hoře zpívala. Králová je musila trpělivě vyslechnouti, sem tam i notu na nich opravit, někde nějaký verš doplnit, sama však také se podivila, jaké krásné písničky dovedl Zedníček vybrati.

„A že jste je hned dovedli zpívati?“ podivovala se upřímně.

„To nám strýček vždycky napřed ohlásil, že se zpívá známou notou. Buď jako ‚Adié, má znejmilejší‘, nebo ‚Není na nebi tolik hvězdiček‘, a hned jsme byli doma. Obzvláště Amálka pochytila notu a já jsem se jí držela zuby nehty.“

Hanýžka obracela seno, rozhazovala řady, pohrabávala a přitom prozpěvovala jednu poutní písničku po druhé.

*„Ze všech nejkrásnější já milou mám,
chtějí ji knížata, baroni, hrabata,
i císař pán,“*

zní její čistý hlásek a už nakazila i matku, i Smolíkovic tetu na sousední louce, i děvku Báru, takže všechny zpívají s ní:

*„Ze všech nejkrásnější já milou mám,
chtějí ji andělé, ba i archandělé,
i Pán Bůh sám.“*

Král se sice vadí, protože ženské se často zastaví, vzpomínají, co a jak se zpívalo zastara, přece však sám alespoň jedním uchem poslouchá, když se matka optá: „A kteroupak jste zpívali na noclehu před spaním?“

„Ta se mi, mámo, ze všech nejlepší líbila,“ zvolala nadšeně poutnice a hned spustila:

*„Sluníčko zašlo, půjdeme spáti,
musíme matičce dobrou noc dáti.“*

*Všichni vespolek, draží poutníci,
pozdravme svoji orodovnici. “*

„A kterou jste zpívali ráno?“

„Ještě krásnější! Začátek jsem si pamatovala,“ přeskočila hned Hanýžka bez obtíží z jedné písničky do druhé:

*„Vyšlo slunce na východě,
vyšlo slunce svítící,
aj, toť naše Matka boží,
na hadu a měsíci. “*

Ani spáti se večer nikomu nechtělo, jak svěže všechno vyprávěla, chválila a velebila. Král to trpělivě poslouchal kolik dní a myslil si, však se jí to z hlavy vykouří, sama se vzpamatuje a umoudří. Když však to konce nebralo a stále jen slyšel Hanýžku velebiti, jak jinde krásně zpívají, jaké krásné kostely tam stojí, jak tam kážou a na varhany pěkně hrajou, jaké nádherné domy, bohaté krámy, výstavné grunty, pole, louky, lesy tam mají, jak chodí v hedvábí, jedí maso a pijí pivo, tu uznal za vhodné napravit jí hlavu a klepnouti přes prostořeký jazýček.

„Tak se ti tam líbilo,“ počal nevinně. „Tos tam měla zůstat, nemusela ses vracet, anebo se můžeš znovu vydati na cestu.“

„A bez vás? Mně by se tam líbilo, ale s vámi se všemi. Samotinká sama přece bych tam nechtěla žít. Po vás se mi tuze stýskalo a ustavičně jsem vzpomínala, co asi doma děláte.“

„My s mámou se z Klenčí neheme, nám se tu líbí.“

„Jinde se tak nenadřou a mají se lepší než my.“

„Mámo, svaž Hanýžce šaty do uzlu, provrtej i bochník chleba, aby si jej mohla pověsiti na krk, až zítra ráno od nás povandruje.“

„A kam mám jít?“ vzdorně se optala Hanýžka, ale hned by se praštila přes ústa za tak hloupou otázku. Hlas otcův zněl až dosud laskavě, skoro žertovně, teď však ztvrdl a zlhostejněl:

„Kamž jinam než tam, kde nic nedělají a dobře se mají. Co tvé srdce poručí, na to tam čekají s otevřenou náručí. Posadí tě za stoleček, před tebe položí ze sušeného sněhu vdoleček, k němu

postaví ptačího mléka hrneček a pomastí ti jej komářím sádlem. Ani se neptej, jak to bude se šatstvem, prádlem a přádlem. Košilku měj jako svatý Bartoloměj^[80], sukničku z trhu, plenu na hlavě z kozího vrhu. Na kuželíček nadějou tvé vlastní vlasy. Tak jen jdi a těš se na lepší časy!“

Hanýžce stydne srdce v těle zármutkem a bolestí. Krade se k otci, a protože je šero, nic se nestydí, ale padá mu na klín, chytá se ho rukama jako malá Pepička a šeptá mu: „Táto, zanic na světě od vás nepůjdu.“

Král si ji tiskne k srdci jako poklad a hovoří dál: „Tys fanfár, Hanýžko. Máš ještě telecí zoubky a kuřecí chmýří. Brky ti dosud nenarostly, a už bys chtěla lítati. Dobrý pták své hnízdo chválí a jenom dudek do něho kálí. Nesmíš souditi po zevnějšku a míti za to, co se svítí, že je samo zlato. Všude pekou chléb o dvou kůrkách a každého jinak střevíc tlačí. Chybí ti zkušenost a ta je nad učenost, proto zkušenému věř. Prošel jsem s bičem v ruce kraj světa a poznal jsem, je-li všude dobře, že je doma nejlíp. To se vždycky zdává člověku na první pohled, že po cizím dvoře běhají tučnější jehňata i kuřata a že sousedova kráva lepší mléko dává. Což my tu nemáme krásný kostel, kněze, zpěv, písňe, krámy, pole, louky, lesy a všecko, cos tam viděla? Ale cizí chléb napoprvé líp chutná než z domácí díže, který jíme každý den a který nás živí. A vidělas tam jen samé boháče v rozkoších a radovánkách?“

Hanýžku bodlo u srdce. Ta přímá otázka otcova probudila v ní nejbolestnější upomínku. Spatřila v té chvíli znovu všechny žebráky, chudáky a mrzáky, kteří obletovali všude procesí jako roj much sladký soudek medu. A nejen starci a stařeny, ale i děti klekaly nebo sedaly do prachu silnice, spínaly ručky a nastavovaly fěrtoušky děkující za krajíček chleba, kousek buchty nebo za vajíčko. Svatohorské schody byly takřka lemovány takovými ubožáky, jakých dosud nikde nespátřila. Jak jen mohla na to zapomenouti? Už neslyší radostné písničky, ale v uších jí zní skuhravý hlas: „Smilujte se, poutníčkové, pro milosrdenství boží nad ubohým mrzákem! – Jsem slepý od narození. – Mám padoucí nemoc. – Obě nohy ztratil jsem v šachtě. – Odmalička mě trápí kostižer. – Pohleďte sem, poutníčkové,“ chraptivě volá žena, pozdvihuje plachetku ze své tváře a ukazuje strašně znetvořený obličej hrůznou rakovinou. Muž tam leží s brunátnou, vousy divoce zarostlou tváří, dva kartáče má řemínkem připjaté k rukám, těmi se odstrkává od země, po zadku se plazí jako hlemýžď kupředu a před ním se vymršťují dvě tenounké, zakrslé nožky. Zdaleka široka vlekou se sem vojáci o berlách, prázdný rukáv klátí se jim u starého pláště, ale na prsou jim svítí vyleštěné kříže záslužné a kulaté metály. U cesty sedí slepý harmonikář, plechová miska leží před ním, hraje

poutníkům mariánskou písničku a volá: „Slitujte se nade mnou! Slitujte!“ Za flašinetem stojí vetšy stařeček, kroutí klikou a stařenka v hadrech stojí uprostřed silnice, natahuje dlaň vpravo vlevo a prosí: „Darujte nám boží almužničku, Panenka Maria vám to odplatí.“

Ach, co bídy viděly oči Hanýžčiny! „Do nejděší smrti na to nezapomenu,“ říkala si v duchu, a přece pak zapomněla pro slávu a lesk velkolepého hradu mariánského, korunovaného devíti věžemi, když se před ní vynořil nad údolím a městem Příbramí. A což teprve, když ji nahoře vítaly šumné intrády a kněz v zlatém pluvíálu nádherným portálem plným obrazů a soch uvedl je před císařský oltář na čtverhranný dvůr, obklopený dvojnásobným ambitem! Hlava se jí zatočila, jakmile spatřila arkádovité oblouky, kaple, klenby pokryté malbami v štukových rámcích, a když konečně dovlíkla se po kolínkách s ostatními přes kamenné schody do vlastního kostela stojícího uprostřed dvora, když spatřila stříbrný oltář a na něm zázračnou sošku Rodičky boží s děťátkem, oblečené do šatiček a pláštíčků se zlatými, perlami a drahokamy posázenými korunami na hlavách – tu se jí zdálo, že se octla v nebi. Pro tu krásu zapomněla na lidskou bolest, zahalenou ve špínu a hadry, pro tu svůdnou líc zapomněla na šeredný rub. Objala oběma rukama otce, přitiskla se k němu a zaštkala: „Už nikdy! Nikdy nebudu dávat přednost cizině před naším domovem.“

Král cítil, jak její horké slzy máčejí mu tvář, pohladil ji po hlavě a řekl: „To jsem chtěl slyšeti od tebe, Hanýžko, a teď půjdeme spat. Zítřa dovezeme poslední seno, počnou dešťové pobožnosti u sv. Jana, a když jste nám nepřinesli dešť ze Svaté Hory, pokusíme se jej sami vymodlit.“

Hanýžka přestala sice s chválou ciziny, uklidňovala se, pobledly v její duši svěží barvy všeho, co viděla a zažila, všechny vzpomínky však se jí nepodařilo vypuditi z hlavy.

I v noci se jí často zdávalo, jak usedli si poutníci někde v lese u kříže nebo ve stínu lip u kapličky na zem, rozvázali rance, vytáhli bochník chleba, krájeli, mazali a odpočívali. Slyší Zedníčkův jasny hlas:

*„Překrásná růžička líbezně voní,
má duše, mé srdce dychtilo po ní.“*

A ve spánku hned chytá písničku, vzdychá a zpívá:

*„Dychtím tu na loži po Matce boží,
ať se sem ke mně sama položí.“*

*Krásná má milenka, Maria Panna,
když budu v noci spát, buď má ochrana. “*

Krev se jí v těle rozpaluje, probouzí se, protahuje, podivné city a touhy se v ní rodí, hned by plakala a hned se zase smála. Vzpomíná si zčistajasna na Martínka Klikovic, jak se mu asi vede na Brodě, jak se s ním ve zlém rozešla, ale přece mu koupila písničku, až se s ním setká, dá mu ji a řekne: „To jsem ti přinesla pouti.“ Koupila ji v Příbrami, kde ji zpívala harfenice večer v hospodě. Dala za ni dva krejčary vídeňské a naučila se i notu. Nezapomněla ji?

*„Poslyšte panny, též i mládenci,
co jest se stalo v městě Jemnici.
Byl tam řemenář a ten měl syna,
ten si namluvil dceru ze mlýna. “*

Hanýžka zkouší, dovede-li ještě ten „nový zpěv mládencům a pannám na příklad vydaný“. Přinesla si i jiné písničky, ne samé pobožné. Zvláště „nejnovější píseň o jedné bohaprázdné panně, která sedm svých vlastních dítek o život připravila“, a pak „píseň mládencům a pannám pro ukrácení chvíle a k obveselení mysle na světlo vydanou“. Obě přišla si doma ke špalíčku písniček alespoň na dlaň silnému, jehož první list nesl podivný titul: „Píseň nová aneb Kometa hrozná a strašlivá, která roku 1770 v Moskvanskej zemi se spatřovala, kdežto tam obyvatelé do hrozného strachu přivedla. Pročež jeden každý tuto hroznou kometu při písničce dostati mocti bude a z písne porozumí, by nás Bůh od takového vidění chrániti ráčil. Vytištěná v Hoře roku 1771. Zpívá se jako: Barboro, panenke svatá.“

Rozdala už všechny obrázky i poutní prstýnky a jednu jedinou památku si nechala a opatrovala ji jako oko v hlavě. Chodovská kmotra zavedla ji na Svaté Hoře ke krámku a počala se tam přebírat v modlitebních knihách.

„Pro koho to má býti?“ optala se jí přísně obrýlená paní, která v tom krámku vládla a patrně nerada viděla, když jí cizí ruce přehrabávaly zboží.

„Tuhle pro tu divči, ona je letos poprvé na pouti a já jsem její kmotra, tak aby měla památku,“ odpověděla Beroušková a Hanýžka zatrnula blahem.

„Tadyhle bychom měli něco nového a tuze výborného, to vám doporučuji,“ vybrala paní modlitby neveliké, v černé kůži vázané, se zlatým křížkem na desce a se zlatou ořízkou.

Kmotra je otevřela, prohlédla si pěkný obrázek v čele a přečetla titulní list: „Panna křesťanská. Knížka modlicí pro panny od Antonína Stránského, profesora pastýřského bohosloví.“

„Copak stojí,“ optala se rozvázně, obracejíc knihu v ruku.

„Čtyřicet krejcarů.“

„Něco nám musíte sleviti.“

„To nemohu, ale přidám vám pěkné pouzdro na ně,“ sehnula se a vytáhla vkusnou krabičku, do které knížky zapadly, jako by je podle ní přiřízil. Kmotra už nesmlouvala, zaplatila, podala je Hanýžce a řekla jí: „Tu máš první knížky modlicí. Ty ti dává kmotra a modli se v nich tak dlouho, až ti dá jiné – dá-li Pán Bůh – před svatbou tvůj ženich a budoucí muž.“

Hanýžka nevědouc sama proč, začervenala se jako růže, oči se jí zasmály, a jako dítě činívala, i teď se sehnula, políbila za dárek ruku a dala kmotře upřímnou hubičku.

Všichni poutníčkové však se nevrátili tak svěží a čilí jako Královic Hanýžka anebo vyhlášený poutník a korouhevnický Karlásek. Sám vůdce Zedníček ležel přemožen obtížemi cesty, horkem i námahou hlasivek, staré údy měl jako podebrané a nohy v chodidlech opuchlé jako buchty. Kokoráčka mu je mazala „mravencovkou“^[81], ač sama sotva lezla a záda jí pálila hůř, než když si je nechala v Pekle rozsekati pušťadlem, neboť Zedníček myslel, že jeho vůdcovská důstojnost nedovoluje, aby také vzal na záda společný pytel a kousek cesty jej poponesl.

Nejhůře ze všech se vedlo Starcovic Amálce. Na Svatou Horu doběhla sice lehce jako koroptvička, ale tam se jí rozbolela hlava, přestalo jí chutnat jídlu, byla by stále jen pila a celou noc nemohla oka zavřítí.

Kokoráčka ji ihned vyšetřila, prohlásila, že je to „ourok“, někdo že Amálku jistojistě uhranul, naštěstí však že umí zaříkati každé uřknutí. Odvedla Amálku stranou a posadila ji na zem, přinesla si z krámku, kde vařili „svatohorskou polévku“, sedm řeřavých uhličků, nabrala v mariánské studánce hrnek vody, sama si také sedla, vzala ajnémrovic slečinku za ruku a poručila jí, aby si myslela na toho, koho má nejraději na světě. Amálce se mihli před očima hned tatínek s maminkou, za nimi se zle mračila vlasatá hlava učitelského mládence a hned si pomyslela, co by asi říkal, kdyby věděl, jak se jí vede. Jistě by se zlobil a vadil, proč mu neřekla, kam chce putovati, a jistě by jí to byl i rozmluvil. Na to si myslela a jenom jako ve

snu viděla, jak vzala bába žhavý uhlíček, hodila jej do vody, až leknutím zasyčel, a zamručela:

*„Hádám, že tě uřkla panna,
uzdrav tebe Marjá Panna.“*

Druhý uhlík skočil do hrnku a Kokoráčka současně, aby nezmeškala, poručila:

*„Mládenec tě neuřk! Ale uřkl-li tě přece,
uzdrav tě trojice mládenců z ohnivé pece.
Uřkl-li tě muž bradatý,
pozdrav tě sám Duch svatý.
Uřkla-li tě žena nebo vdova,
pomoz ti žena Pilátova.
Uřkl-li tě dědek nebo bába,
uzdrav tě Jáchym a svatá Anna,
kteří byli dědek a bába
samého Krista Pána.
Jestli v pohledu dítěte ležíš,
uzdrav tě dvanáctiletý Pán Ježíš.“*

Na plechové mističce ležel poslední uhlíček a slabě doutnal. Kokoráčka na něj foukla a skoro hlasitě vykřikla:

*„A uřkla-li tě jiná síla nečistá,
sám ďábel nebo ďáblice,
musí tě uzdravit sama
nejsvětější Trojice.“*

Zaříkávačka vstala, pomohla na nohy i Amálce, podala jí hrnek se sedmi černými uhlíčky a poručila: „Teď se té vody napijte a při pití se do ní dívejte, možná že se vám tam ukáže tvář toho, kdo vás uhrnul.“

Amálka na slovo poslechla, ač se přitom otřásla odporem. Ale býti kraj světa od domova, v cizině a stonati – břitvy by se chytila, jen aby se uzdravila. Popadla porculánový hrnek za ouško a napila se vlažné vody tak, že se jí ihned žaludek zvrhl a studený pot na ní vyvstal. Kokoráčka jí podržela hlavu a těšila ji: „Chválabohu! Vyhráli jsme! Už se to z vás stěhuje!

Trefila jsem toho, co vás uřkl. Jenom se teď postavte tuhle za kapličku nad studánkou, já si stoupnu před vás, aby na vás žádný neviděl, tou vodou si ještě umyjte oči a rychle si utřete tvář podolkem košile, co na holém těle nosíte.“ Kdyby jí byla poručila v té chvíli, aby skočila do nejhlubší příbramské šachty, byla by snad Amálka poslechla, tak podléhala její vůli. Cítila opravdu, že se jí ulevilo, a když vzala ještě na cukru asi deset kapek vonících mátou, fenyklem, heřmánkem a zeměžlučí, tak se posilnila, že paní obročňová spadl kámen ze srdce a přestala myslet na formana, který by ji svezl i s Amálkou alespoň do Rožmitálu, kam jezdí kleněti kramáři i kováři pro železo, odtud by se nějak dostaly přes Nepomuk do Klatov a tam už by byly jako doma. Amálka sama slibovala, že dojde, a také vskutku došla domů, ale v takovém stavu, že paní ajnémrová spráskla ruce leknutím a ihned posílala muže pro felčára Schmieda.

„Šel už proň pan učitel,“ zadržela tatínka unavená, malátná poutnice, které šel učitelský mládenec s ostatními naproti, doprovodil ji domů a rozběhl se rovnou pro lékaře. Ten přišel, kroutil hlavou, prohlédl si Amálčin jazyk, okoralé rty, tvrdě bušící tepnu, spálenou kůži na tvářích i rukou, nařídil studené obklady na čelo a vyslovil obavu, že by to mohl být „sonenštych“^[82] Amálka si poležela a felčar jí vyléčil i spálenou kůži. Poradil, aby si ji potírala sladkou smetanou, takže asi po měsíci měla pleť ještě hebká a krásnější, než mívala předtím. I Jindřicha smířila, když mu ukázala, proč vlastně na Svatou Horu šla. Vytáhla malou krabičku a podala mu ji. Když ji otevřel, zamžikal překvapením. Ležely tam dva prstýnky zlaté, hladké, bez kamínků, a Amálka zardívajíc se jako nevěsta, šeptala mu: „Koupila jsem je tam, paní obročňová mi pomohla vybrati, ta rozumí zlatu, nechala jsem je „dotýkati“ a sami se jich nesmíme dříve dotknouti až o svatbě,“ vzala mu hned pouzderko z ruky, zavřela je a schovala.

„Dojde k ní hned po fériích, že ano?“ netrpělivě optal se mládenec. Libuše však zavrtěla hlavou, až se jí „cokničky“ při uších rozhoupaly, a povzdychla si: „Maminka s tatínkem řekli, dokud si neušijí výbavu, že nelze myslet na svatbu.“

Jindřich si povzdychl a kolik dní chodil všecek zarmoucený, nemá smyslu pro nový zážitek, který se odehrával v tajemné dílně svaté přírody boží. Sena byla šťastně sklizena a všichni si libovali, jak rychle šla ta práce letos od ruky. Jindy zamoknou sekáči třeba na týden, kopence se válejí na lukách třeba tři neděle, sotva je rozhodíš na stýlky, schová se sluníčko, spustí déšť a máš po radosti. Takové vymočené, vybílené a vyválené, často i zatuchlé seno ani koně nechtějí. Letos daly sice louky málo sena, o dobrou třetinu méně než jiná léta, zato však suchá

jako troud, vonná jako marjánka, přitom sporá, jadrná a tak žerná, že ani lupínek nepřijde nazmar a dobytek se po něm jen olizuje. Stodoly tedy voněly jako apatyky, venku však prostíraly se smutné, rezavé louky, posečené až k samému koření, louky bez barev a bez naděje, že by se letos znovu zazelenaly otavami. Slunce je vypalovalo nemilosrdně, potůček skoro vyschl, mlýny stály a na zavodňování nebylo ani pomyslení.

A tu, sotvaže suchý, horký vítr odvál sennou vůni, sotvaže kraj vyčichl z omamného dechu schnoucí trávy a květů, rozvoněl se znovu zvláštní směsí, ve které bylo cítiti lidský pot, žitnou mouku a nakyslý kvas kynoucího těsta chlebového.

Po postřekovských vrchách na svahu obráceném k jihovýchodu vlnily se ozimy. Zdálo se, jako by je neviditelná ruka něžně pohlázela a s nimi pohrávala. Tak někdy dobrá matka ve chvíli něžné péče a lásky posadí si své dítě na klín, hladí je po hlavičce a probírá se jeho vlásky. Vymetané žitné i pšeničné klasy kolébají se na kolénkatých stéblech blahou rozkoší, zelené, blanité pluchy se zvolna rozvírají a nad nimi v mírném vánku trou se o sebe a šustí dlouhé, drsné osiny. Jako šumí voda na splavu, jako šustí mrazem sypký sníh ve větru, jako šelestí suchý písek na lopatě, tak jednotvárně šeptají si ozimy sladké tajemství, že nadešla blažená chvíle dávno touženého a očekávaného početí. Klas sklání se ke klasu, jako po zeleném jezeře běží dlouhá vlna po celém poli, přeskočí mez, skloní se a opět vyhoupne, osiny se chvějí rozkoší, lesknou se v paprscích slunečních a tvoří nad požehnanými lány zvláštní jiskřivé chvění, jako by to plál stříbrem protkaný závoj na těle cudné nevěsty.

Žita i pšenice zůstaly obřídle, málo si přisadily, také nevyrazily klasy do obvyklé výše, zato však netrpěly mezi sebou žádné příživníky. Ani stoklasu, ani koukol s chrpou, ani rudý mák s jiným plevelem nepozvaly si letos na svoji svatbu. Jenom cvrčkové jim hrají a hmyz zpívá čarovnou písničku, při které po celé délce klasu otevrou se společně vždy dva a dva nebo tři a tři květy, z nich se vychýlí na tenkých nitkách něžné prašníky, plné jemného pylu, chvějící se rozkoší a touhou rozptýliti štědře své bohatství po všech okolních bliznách.

Táhlo k poledni. Sedláci vyvezli až k Pavlovi těžké formanské vozy, plné bílého, lesklého křemene pro sklářské huti v Zálesí a se zpocenými koňmi vracejí se k domovu. Tvrdá, prašná, na kost vyschlá silnice sklání se před nimi ke Klenčí a proti nim otevírá se pohled přes Postřekov, Mlýnce, Kramolín, Vlkanov až ke Stříbru. Jdou každý mlčky při svém páru, nemyslí na soudy, nemyslí na lůsy, jiná myšlenka leží jim v hlavě. Kolik kusů dobytka nutno uprodati, aby vydrželi s pící až do nové, anebo kde přikoupiti sena a slámy, nemají-li okrásti vlastní chlév o nejlepší kusy. Na to myslí stejně Psutka jako Houdl, Frýd'ák nebo Vávřík,

Klika jako Král. Přemýšlejí v duchu a počítají, co by se lépe vyplatilo, když je vtom vyrušil Koudelkův výkřik: „Hleďte! Hleďte! Žita se práší!“

Všichni jako na povel pozdvihli oči a hle, na postřekovských vrchách po Hojdovic lánu vznáší se jako dým zlatý obláček, za ním druhý a třetí, zvedá se i nad dědinou Matoušovic, Porazilovic, nad polem Hotákovým i Václavovým. Pod ním se uklánějí brunátné klasy, jak je probouzí mírný větříček, aby nepropásly příznivou chvíli sladkého oplození.

„Za šest neděl budou se prášiti ve mlýně,“ zvolal radostně Klika.

„Ovšem, namokne-li.“

„Teď by byl nejvyšší čas. Teď nadešla rozhodná chvíle.“

„Nespadne-li vydatná vláha, nenaleje se zrno, všecko to zplaní, promění se v pouhou zunu a nenamlátíme ani zadiny pro slepice.“

Mluvili hlasitě, aby překřikli dupot koňských kopyt, kvapně, starost, ba úzkost zaznívala z těch krátkých vět a výkřiků.

Proto také večer u sochy sv. Jana černal se dnes větší zástup dětí i dospělých při nařízené pobožnosti „vláhové“. Z každého čísla musil jít alespoň jeden účastník, aby se neřeklo, že se vyhýbá nějak obecní povinnosti. Prstem by na takový dům ukazovali, ba mnozí by jej i vinili a podezřívali, že se raduje z obecního neštěstí, že snad stojí ve spojení s nějakou silou nečistou a že kvůli němu stíhá sucho celou obec a celý kraj. Proto i chalupníci alespoň děti honí na společnou pobožnost, když jim Zedníček odřekl konati pro ně zvláštní modlení u božích muk nad Majerovic továrnou.

Zedníček sice tenkrát chvíli zaváhal, když ho Zippner vyzval, aby se modlil u kříže sám, přece však se rychle vzpamatoval, že by si tím jistě poštvál na sebe bratrstvačky vedoucí pobožnost u sv. Jana před školou. Původně musil odříkávati růženec při těchto pobožnostech sám městský rychtář, stejně jako ve vesnicích. Když však udělila vrchnost ten úřad panu Johánesovi, tu i pan direktor uznal, že by se jaksí nehodilo, aby šenkýř klečel a modlil se veřejně. Pan Johánes se také tomu bránil, stavěl si podmínku, že přijme-li hodnost, bude osvobozen od pobožností, které by mu bránily vykonávati hostinskou živnost, neboť právě kvečeru přijíždí nejvíce formanů i jiných pocestných lidí, takže se nemůže vzdáliti z domu. Celé Klenčí však vědělo, že tou lichou výmluvou zakrývá svoji vrozenou nechuť k takovému veřejnému vystoupení a strach, že by to nesvedl. Proto dával raději nebožtíkovi Kohoutkovi

máz piva, aby ten úkol vzal za něho na sebe, a tak to trvalo, až se tu stal kaplanem páter Gabriel Schneider, zřídil růžencové bratrstvo a ustanovil švadlenu Voršulu, řečenou Kozíbabu, první sestrou a předříkávačkou. Té svěřil i letní pobožnost za úrodu zemskou a nic nedbal Kohoutkových nářků, že jej okrádá o příjem. Zdálo se mu býti velikou ohavností, dáti si modlitbu zaplatiti pivem, které svádí lidi ke všem možným hříchům a nepravostem. Po odchodu horlivého kněze hlásil se sice zpěvák ke svým ztraceným právům a byl by jim třeba násilím zjednat platnosti, kdyby se byl pan Johánes uvolil dávatí opět „Bohu, co boží jest“. Ten však na uctivý dotaz Kohoutkův zle se zamračil a odsekl, Voršula že se modlí zadarmo a ne za chlast, tak aby se jí do toho nepletl.

Zadarmo ovšem ani kuře nehraje, a proto také Zedníček si rozmyslil, aby pro pouhou chválu a tichý obdiv předháněl se s Voršulou. Když cajkmistr znovu začal, že by ta jeho pobožnost víc táhla, že by měl větší počet účastníků, všichni hořejší že by se shromažďovali kolem něho a dolejší že by hněvem skřípali zuby, optal se ho chytrý Zedníček přímo: „A co za to?“

„Nu, tu čest přece a slávu. Všude se o tom bude mluvíti.“

„Toho se nenajím. Dvacetník za pobožnost, chcete-li. Laciněji hubou neklápnu.“

O tento kámen úrazu rozbily se námluvy a Zedníček sám denně spěchal k sv. Janu i s Kokoráčkou a klekali tam v krajních řadách bratrstva. Voršula se nepotřebovala ani ohlédnouti, už po hlase poznala zpěváka, který uměl svými vroucími výkřiky zvláště v litaniích uchvátiti a roznítiti všecky účastníky. Tak jako on nedovedl nikdo zazpívati s citem starou osadní písničku, kterou odpradávná zpívali v Klenčí i ve všech přífařených vesnicích a kterou uzavírali každodenně večerní pobožnost za úrodu zemskou:

*„Pane Bože nebeskyj,
jenom hromem neblyskyj!
Neposílej na nás kroupy,
než sklídíme pole, louky.
Vobilí i brambůry
požehnyj nám na fůry.
Nebeskyj náš Hospodáři,
na polích, dej, at' se zdaří
tořn, řípa, teky zeli,
haby huž to bulo celý,*

*nech nám všechno hužítí,
chčasně potom humřítí. Amen.“*

Jako Voršula vymyslela si novou, dojemnou modlitbu za déšť, tak zase Josefačka, skloněná nad límcem mužské košile a vyšívajíc na ní tenkou bílou nití kvítek vedle kvítku, skládala v hlavě verš po verši novou písničku. Na Svaté Hoře pak konal se ušlechtilý zápas a píseň nebo modlitba, která nejvíce dojala poutníky, byla uznána za nejkrásnější a dána do tisku. Nejvíce jich vydáno v Praze buď „u Hrabovských dědiců“ nebo v Karolinu u Františka Pruši, u Jana Zimy, u Jáchyma Kamenického, u F. Rokosa a u M. Hollauera.

Ale i venkovští tiskaři a nakladatelé jevíli smysl pro krásu. Josefačka měla ve svém špalíčku písničky vydané v Bystřici u Tumlera, v Litomyšli u Turecka, v Chrudimi u Josefa Košiny, v Jindřichově Hradci u Josefa Landfrasa, písně vydané v Skalici, Písku, na Horách Kutných, ba až v Prešpurku. Až dosud ovšem nedostalo se jí cti, aby i její píseň rozletěla se do světa, neboť Kohoutek neměl takovou výslovnost ani tak vysoký hlas jako Zedníček a ten také strhl letos na sebe pozornost, když zahlaholil pod ambity po pobožnosti křížové cesty:

*„Pohled', mizerný člověče,
jak z Krista Pána krev teče,
jak jest hrubě potupený
a ode všech opuštěný.“*

A to kvítko vykvetlo v hlavě zbožné Josefačky. Hned tam, sotvaže dokončil, ptali se poutníčkové, kde tu písničku koupil, a když řekl hrdě, že ji „složila jedna nábožná panna z naší osady“, přihlásil se i pán, který za ni dával celou zlatku a sliboval přidati sto výtisků, až „bude tiskem na světlo vydaná“.

Josefačka slíbila, že ji přepíše, opraví ještě a za rok jistě přinese. Proto sedí v tom nadšení žhavém, a ačkoli má už písnička dvacet strof, chce ji zaokrouhliti na rovných pětadvacet. Také zkouší a nemůže se rozhodnouti, má-li ji zpívati jako „Ó překrásné jaro líbezné“ nebo jako „Ku Praze je cesta dlouhá“. Zedníček ji zpívá teď každý den při pobožnosti a ona poslouchá. Už jednou myslela, že to ponechá každému na vůli a nechá vytisknouti, že „má svou známou notu“. Zedníček však radí, aby si i notu sestavila tak, aby se mohlo dát do tisku „zpívá se obzvláštní notou“, to že by více táhlo a on že by se nebál celou ji přezpívati před povolanými znalci.

*„Ach člověče, vzpomeň na to,
že jsi jen popel a bláto,
světské marnosti miluješ,
tělo své obveseluješ,“*

vymyslí si dnes Josefačka a podstrčí u sv. Jana Zedníčkovi papírek s novými verši. Oba věděli, že teď pod širým nebem to musí vyzkoušet i zpěvák sám i se sborem. Jakmile skončí večerní pobožnosti, pak už se nenaskytne po celý rok žádná taková příležitost, neboť v kostele zní písnička jinak než pod nebesy, a při všech ostatních průvodech i pobožnostech modlí se kněz a zpěv vede kantor, který se drží partesů. Dokonce mladý učitel nemá žádného pochopení pro takovou krásu a nedovolí nic zazpívat, co sám nevybere a neschválí. Hloupé zpěvačky, obzvláště ta ajnémrovic, poslouchají ho líp než samotného regenschorihho, nechtějí o poutních písničkách ani slyšet, ba se jim i veřejně smějí. Den po dni utíká, žita už kvetou, pšenice si také pospíšily letos, až svatá Markyta hodí srp do žita, skončí se pobožnosti a do té doby musí být nová píseň hotova stůj co stůj. Pak se jí naučí Zedníček z paměti, tu a tam nějaké slůvko se opraví a po roce půjde písnička do světa. Až zatrnula při té představě zbožná švadlena, zakroutila očima a hned jí napadla nová, skvělá myšlenka:

*„Ach člověče, nechej světa,
sic bude po tobě veta.
Hleď na rány Krista Pána,
které jsou do nebes brána.“*

Starého pašera ta cituplná písnička také hluboce dojímala. Život však jej poučil, že nesmí člověk vždy a všude podléhati jenom citu, chvilkové náladě, smutku, bolesti nebo radosti, nýbrž střízlivý rozum a rozvaha že musejí panovat. Spojoval proto ustavičně příjemné stránky života s užitečnými a obchodní duch ho nijak neopouštěl. Řídil se osvědčenou kupeckou zásadou: „Ať neprší, jen když kape.“ Pout' na Svatou Horu, toť takový vydatný déšť zlatek, dvacetníků, vajíček, mléka a másla, který hojně a na dlouhý čas zalil kořínky jeho života. Každá studánka však se přebere, vyschne-li pramen. Klinpajtl vynáší sotva na tabáček, nedělní oběd na faře, toť pouhá hrozinka na koláči, jako smlouvčí svateb může si vydělati hezkých pár grošů v roce, tento zdroj příjmů však se teprve otevírá a víc až dosud slibuje, než skutečně dává, proč by tedy pouštěl z ruky písničku, aby ji mohl jiný vydati, smlsat smetanu a jemu nechati sbírané mléko? A od té myšlenky k skutku zbýval malý krůček. „Musím si zaskočiti do Domažlic k tomu novému knihaři Prunarovi na radu.“ Zedníček ho znal, neboť

stával o každém výročním trhu u kašny na náměstí a prodával nejen kalendáře, ale také písničky, světské i poutnické, jaké kdo chtěl. Takové odvážné plány rodily se mu pod šedinami, a co si jednou vzal do hlavy, to také provedl a nutno napřed říci, že neprohloupil. Zedníček vydal během času asi pět písniček vlastním nákladem a na žádné neprodělal. Až do Klenčí chodili za ním kramáři a na všech poutích jej chytali a zastavovali otázkou: „Nemáte nic nového? Něco hodně plačtivého? To jde na odbyt. Po tom je největší poptávka.“

Tuto myšlenku tedy vnukly horlivému zpěváku večerní pobožnosti a on se jich z vděčnosti pilně zúčastňoval. Nevynechal ani jedině, přicházel k sv. Janu skoro zároveň s bratrstvačkami a vytrval až do konce. Zraky jeho ustavičně slídily kolem, neděje-li se v šeru večerním někde nějaká nepřístojnost, odděloval chasníky od děvčat, jako pastýř ve stádě odděluje beránky od oveček, bděl nad školními dětmi, aby se nepraly, jeho ostřížímú zraku neušlo, přišel-li někdo příliš pozdě nebo snažil-li se nenápadně opustiti pobožnost před jejím ukončením, ba dovedl i šetrně upozorniti faráře a purkmistra, že „z toho a toho čísla nikoho neposílají na večerní modlení“. Zato horlivé a vytrvalé návštěvníky dovedl si ceniti, uměl je pochváliti a Hanýžku Královic tak vyznamenal, že při zpěvu směla s ním hleděti do knížky a jednou dokonce i písničku předříkávati.

Ty písň sem Hanýžku nejvíce táhly. Při litaniích lezla na ni dřímota, odpovídala popaměti: „Oroduj za nás,“ nebo „Smiluj se nad námi,“ při dlouhých modlitbách divže neusnula, hned však zbystřila, když spustil Zedníček:

*„Bože Abrahámův! Králi! Pane pánů!
My prosíme tebe, dej nám rosu z nebe,
Pane Bože náš!“*

Její hlásek zazvonil, vyskočil hned o celou oktávu do výše, takže ji zřetelně slyšel i otec, který seděl před statkem, pokuřoval si a hlavou se mu křížovaly všelijaké myšlenky, než si přišla k němu sednout a poslouchat jeho žena Marjánka. Od Králů všecy děti i malá Pepička s děvkou Bárrou chodily k sv. Janu a selka za ně po večeři sama umyla nádobí a odestlala postele, jen aby se nemohly na nic vymlouvatí a nezmeškaly.

*„Dest', nebesa, dejte, hory zalívejte,
stromy i zeliny, louky i dědiny,
Pán Bůh bud' s námi.“*

„Slyšíš naši svatohorskou zpěvačku,“ tůkla Králová muže loktem, sotvaže si usedla na drnovém sedátku.

„Slyším, pravdaže slyším,“ usmívá se Král. „Zbytečně to protahuje a překřikuje, nakazila se na té pouti, odposlouchala zpěvákům ty hlasové kudrlinky a myslí, že to kráslí zpěv. Jen až ji zas dostane Jindřich pod svou taktovku, ten jí to vyklepá z uší.“

Dnes však nesedí Král před statkem, neposlouchá vyzpěvování Josefačky, které se mísí v tichém večeru se skřekotem žab, ale stojí v sadu a jeho oči upírají se přes louky a rybníky k zvlněnému Sedmihoří, na jehož patě sedí dvě bohaté, zněmčilé vesnice Křakov s Mířkovem.

Do kraje se vkrádá tiše tajemný večer před svatým Janem Křtitelem.

Děti dnes běžely samy na pobožnost, Bára musila zůstat doma, selka šla kropit ozimy a Král tu stojí, aby nepropásl pohled na „Khonesfajr“^[83], který pálí dnes Němci v dolejších vesnicích. V těchto dnech dostupuje slunce na obloze nejvyššího bodu. Od tohoto dne počnou se noci dlužiti, dny krátiti a slunce vraceti se a nížiti k obzoru. O Vánocích klesne nejhloběji, sotva se ukáže nad Chodovem, hned zase zapadne za Šváby, nastane pravý opak dnešního pořádku, dny krátké jako píď, zato noci na sáh dlouhé. Toť dva památné slunovraty v roce. O jednom se narodil „sám Kristus Pán a o druhém jeho předchůdce a křestitel svatý Ján“. Každá ta noc chová v sobě čarovnou moc. Štědrý večer před božím narozením na devět zámeků uzamyká všechny síly nečisté, jež by mohly škoditi lidskému pokolení, a otvírá před ním tajemnou, neznámou budoucnost. Pozorují se hvězdy na nebi, rozkrajují se jablka, slévá se olovo, prosekává led na rybnících, poslouchá se, odkud štěká pes, zapalují se svíčky, pouštějí se na mísu vody a pozorují, která nejdále doplave a která nejdříve dohoří. Požehnaná to noc, která zaplašuje tmy a rozjasňuje den, ve které i nemá tvář rozumí lidské řeči!

Pravým opakem proslula noc svatojánská. Ta počíná rdousiti světlo a šířiti vládu tmy. V té noci utrhne se každá čarodějnice, i kdyby byla uvázaná na sebepevnějším řetězu, a snaží se uškoditi lidem, dobytku i polím. Dnes v noci smí vyjít „svatojánský ženc“^[84], který neseje, nežne, ale shromažďuje do stodol.

„Nebožtík Taračka, Bůh mu dej nebe, nepromluvil lživého slova,“ vzpomíná si Král na dědouška, jak vyprávěl na hyjtě o svatojánském ženci, a hrůza ho obchází. Dědeček sice nikoho nejmenoval, ani z úst nevypustil jméno Robl, všichni však věděli, že nikoho jiného nemohl Taračka mínit než tohoto lakomého sedláka, jehož rod pocházel z Bavor a o kterém se tvrdilo, že má kouzelnou knížku a dovede i ďábla citovati. Chodil sice do kostela, ale sedal

tam, i když stály prázdné lavice, v předsíni obrácen zády k oltáři a tváří ke dveřím. Tajil se dlouho svým černým uměním i před vlastní ženou, ale neutajil. Jednou, když odešel na velkou do kostela, hledala, hledala, až našla za trámem schovanou knížku, prohlížela si ji, otevřela a na jednom listu počala čísti. Sotva pár řádků přečetla, rozletí se dveře, „sám ten zlyj“ stojí před ní a ptá se, co poroučí. Roblice se počala chvěti na celém těle, strachy nemohla vypraviti slova z úst, napadlo ji, že snad se zbaví toho hrozného hosta, bude-li čísti dál, ale za každým slovem vyskočil nový, takže jich měla za chvíli plnou senci. Muž neměl v kostele žádného stání. Stále mu cosi říkalo, aby šel domů. Zdvihl se tedy a šel a přišel k nejlepšímu. Pohněvaní hosté chtěli rozsápati ženu za to, že si z nich tropí blázny a cituje je pro nic za nic. Robl jí vytrhl knížku z ruky a poručil: „Jděte rozkydat na mou dědinu v Mejkosovci hnůj.“ Všichni rázem zmizeli, Robl vyřal ženě dva políčky a schoval před ní knížku na tak tajné místo, že ji nikdy víc ani okem nespátřila. Ale Chodovští, když se vraceli z kostela, mohli se rozdiviti. Před hodinou viděli na Roblově poli dlouhé řady kopenců, teď zmizely a hnůj leží po všech brázdách krásně roztřesený, připravený pod pluh, jen ho zaorati.

„Naše pole s jeho sousedí,“ vyprávěl dědeček tenkrát, „a mně bývalo divno, když jsme žínávali, že někdy pruh přes celé pole dlouhý měl hluché klasy a pod nimi slámu i strniště jako připálené. ‚Vidíte, děti, tudy kráčel svatojánský ženc,‘ upozorňoval nás otec a já jsem si umínil, že ho vyčítám. Jako svobodný chasník nebál jsem se ničeho na světě. Tak jdu večer před svatým Janem, lehnu si do suché vodoteče a čekám. Celou noc jsem čekal a teprve k ránu, když se začínalo bryjdit, zaslechnu šelest, podívám se a vidím člověka. Na levé noze u palce měl přivázaný malý srpeček a na pravé vlíkl za sebou rozsívku, kráčel proti slunci východu, přešel náš lán a zastavil se na svém. Tam otřel nejprve srpeček dlaněmi, pak vyždímal z rozsívky nasbíranou rosu a pustil se dál.“

Slovo od slova zřetelně slyší v duchu Král, jako by s ním stál výměnkář Taračka a vypravoval své zkušenosti. Po parném dnu nastal příjemný večer a drneček pod stromy láká k posazení. Král neodolal, posadil se pod jabloň, zády se opřel pohodlně o její kmen, přesvědčil se, má-li dobrý výhled na Sedmihoří, a hned zase poslouchal nebožtíka Taračku:

„U Roblů, když jsme po žních mlátili obilí na semena k podzimní setbě, stála stodola ustavičně dokořán otevřená, ač v ní nikdo ani cepem neklepl. Jejich soused z druhé strany, Záhořík, také kurážný člověk, přeskočil zídku k Roblům, zavřel vrata jejich stodoly a dal je na řetěz. Ve stodole viděl holý mlat, čistě umetený, na něm uprostřed prostřenou rozsívku a víc nic. Omlátíme několik řadů, ohlédnu se, hle, obě vrátnice u Roblovic stodoly zas už otevřeny

jako lačná huba. Tentokrát skočím já je zavřít, a jak je přivírám, vidím už na rozsívce malou kupku žita. Jak se tam dostalo a odkud? Odkud jinud než z obilí, přes které šel svatojánský ženc. Mlátili jsme celý den, a když jsme výmlatek převáli, měli jsme více plev než zrna. Od těch dob, mohl si mluvití Faster co chtěl, nebránil jsem dávati kočičky do obilí, stavěti na meze křížky a kropiti je.“

Zkušenost v hospodářství platí víc než všecka učenost. Učeným může být Faster, zkušeností však se nemůže měřiti se starým Taračkou. Nevěř učenému, ale zkušenému. Proto Král připomenul hned ráno své ženě, aby dnes nezapomněla kropiti ozimy.

„Jen se o mne nestarej,“ odbyla ho Marjánka uraženě. „Jako bych už někdy byla zanedbala některou ze svých povinností!“ řekla si v duchu lítostivě, vytahujíc z božítělových věnečků obilní klásky a splétajíc z nich kropidlo. Nalila do nového džbánu tříkrálové vody a vyšla zároveň ze slunce západem do polí. Nešla ovšem sama. I teď v modravém šeru vidí Král na Šimanovic kopci, ve Skalici i po postřekovských vrchách kráčetí temné stíny. To i ostatní hospodyně a matky kráčejí po mezích kolem polí těhotných úrodou a žehnají je jako kněžky.

Zedníčkovy výkřiky jednotlivých veršů, nakřáplý hlas Josefaččin i vysoký hlásek Hanýžčin zalétají od sochy sv. Jana až pod jabloň, kde sedí Král se svými vzpomínkami a úvahami. Nevšímá si zpěvu, zato pilně naslouchá dědečkovi Taračkovici, kterého sice země kryje, ale dnes jako by opět ožil. „Ale říkává se: všeho do času! Odtud až potud a každá písnička má svůj konec a ta Roblova skončila ohavně. Lakomec a ožera hodí se k sobě do páru, čím více pijou, tím větší žízeň pocit'ují, a snáze vlka nasytíš než lakomce. Robl prodal draze tlusté voly, kupec mu nedoplatil čtyřicet zlatých, slíbil je přinésti do týdne, nenesl je však ani po čtrnácti dnech, ani po třech nedělích. Roblův syn, aby nemusil vojančiti, seděl doma za stavem, dělal pro panskou manufakturu plátno a stále domlouval Roblici: ‚Mámo, řekněte tátovi, aby šel pro ty peníze!‘ – ‚Mámo, my přijdeme o peníze.‘ – ‚Mámo, škoda těch čtyřiceti zlatých! Suchou hubou jsme je propili.‘ – Tak od rána do večera vězeli matka se synem na ubohém Roblovi, který dělal, co mohl, pídil se po falešném kupci, všude se poptával, nikdo ho však neznal. Utekl se i k své černé knížce, citoval své pomocníky, a když se žádný nezjevoval, pochopil, že prodal voly tomu, komu zaprodal už dávno svou duši, a že se blíží konec. Jednou seděl u kamen na stoličce a chystal telatům pití. Strouhal v dížce na struhadle brambory, když mladý znovu spustil: ‚Mámo, řekněte tátovi, aby přinesl ty peníze!‘ Roblice poslechla, pustila se hned do muže jako do jelit, nadávala mu hlupáků, vyčítala, že každému věří, že přijdou o všechno, hned aby se zdvihl, šel a bez peněz se nevracel. Robl poslechl. Šel

do stáje, rozpletl forotní postraněk, přehodil jej přes trám a oběsil se na prázdném stání, kde stávali prodaní volí. Tak skončil u nás ‚svatojánský ženc‘ a nikdo ho nelitoval,“ končí Taračka. Mráz šupí Královi po zádech a zdá se mu, že se chvěje i štěp, o který se opírá. Ví však, že nutno tomu nasaditi ještě korunu, a proto nutí dědečka, aby mu dopověděl.

„V mařtali strhlo se boží dopuštění. Koně frkali a hrabali, krávy trhaly se na řetězích a strachem bučely, děvečka řezala řezanku ve stodole, slyší to, letí podívat se, co se děje, a vidí hospodáře točiti se na provaze. Musila to býti kurážná divče. Vykřikla: ‚Strýčku, co děláte!‘ Popadla srp, přesekla konopný prostraněk jako nit, přinesla ještě teplého sedláka do srubu a spustila křik: ‚Běžte pro felčara. Strýček se věšel.‘ Mladý letěl, jak seděl za stavem, bos a v podvlíkačkách, Roblici leknutím zdřevěněly nohy, doktor přiběhl sice, zázraky však dělati neuměl a oběšeného nevzkřísil. Dostal kronu^[85], co unesl, jen aby mlčel o tom, co viděl a slyšel. Ale pravda nebesy proráží. Roblovic křičeli, že sedlák spadl z odru ve stodole a zlomil si vaz, běželi mu dát zvoniti hodinku. Kantor poslal jako jindy dva chlapce, ti se však vrátili, že se na umíráčku něco stalo, že ho nemohou utáhnouti. Tak šel kantor sám, vzal za provaz, zatáhl, zvonek se ani nehnu. Podívá se nahoru a vidí, jak ‚radášek‘, co ho drží v kostele na velkém oltáři sv. Prokop na řetězu, sedí na zvonečku a chechtá se. Kantor utekl, hodinku neodzvonil, a komu se nezvoní, toho kněz pochovati nesmí. Robla odvezli na hnojním voze v noci a zakopali ho, nikdo neví kam.“

Tma teď valem houstla a blížila se ze všech stran. Jediné rybníky a třasaviska kolem nich vypocovaly ještě vodní páry, šedé a řídké, jež rychle pohlcovala horká noc. Sem tam zvedl se ještě kulatý chrobák, smrtihlav nebo jiná noční můra zabzučela v letu, vzduchem se mihl v klikatém letu pod stromy veliký netopýr, letěl na blanitých křídlech tiše jako duch, až se Král lekl, když se mu zatočil asi dvakrát kolem hlavy, divže mu nevrazil do vlasů. Jeho žena obešla už poslední pole, na kterém se žloutla pšenice, vykropila poslední vodu, naposledy zašeptala její ústa mocné zaříkání:

*„Chraň tě voda nesená,
na Tři krále svěcená,
zachraň žito nám a pšenci
před svatojánskými ženci,“*

a rychle pospíchala pěšinkou k domovu. Viděla v polích Klikovou, Smolíkovou, Psutkovou i jiné sousedky, na žádnou však nepromluvila, se žádnou se nezastavila a ji také nikdo neoslovil, chodily, jako by se neznaly, neboť všechny věděly, že každým hlasitě proneseným

slovem, každým vyrušením ztratilo by mocné jinak kouzlo všecku svoji moc. Selka tušila, že na ni čeká muž v sadu, a rovnou sem zamířila. Rukávy jeho košile se bělaly i ve tmě pod stromy, seděl tiše, se založenýma rukama, slyšel bosé kroky, jež se k němu blížily, a ucítil mocnou vůni, kterou žena přinášela sem z žitných i pšeničných lánů. Před sochou zpívali poslední verše:

*„... dyj nám všeho hužítí,
chčasně potom humřítí. Amen.“*

Zpěv utichl a jenom ševel hlasů a cupot nohou zapadal sem, jak se rozcházel zástup po skončené pobožnosti, na které byla dnes znatelně slabší návštěva než jiné večery.

„Jdeš zrovna včas,“ vstal Král a ukázal k severnímu nebi. Marjánka se obrátila a tmou prosekávaly se k ní vysoké plameny z Křakovské hory, Vidlice, Pískového vrchu a ostatních kopců. Jako zářící koruna vznášely se mohutné ohně nad Sedmihořím a jistě i dál po všech výšinách až ke Krušným horám. Jenom naše české lesy, Haltrav s Čerchovem, stály tiše jako pouzí diváci velkolepého divadla.

„Ohně! Ohně!“ zpozorovali je i účastníci večerní pobožnosti, upozorňovali se na ně, zastavovali se. Hanýžka však se spící Pepkou na hřbetě vzpomněla si, vidí-li matka toto vzácné divadlo, neboť nedovedla se nikdy z ničeho radovati sama, ale pociťovala dvojnásobnou radost, když mohla způsobiti potěšení i jiným. Rozběhla se proto k domovu a hned ve dvířkách volala: „Pojďte ven! Pojďte se podívat! Němci pálí ohně!“

„Nekřič, divochu!“ ozvala se ze sadu matka. „Což myslíš, že jsme slepí nebo dnešní? Že jsme se teprve včera narodili a taková stará vrána jako ty že nás musí poučovati?“ domlouvala jí, když přiběhla s Marjánkou do sadu. Hanýžka se zastyděla a odmlčela se. Královi bylo líto, že za dobrou vůli sklidila jeho milovaná dcerka matčinu káru, a proto se ozval dobrácky:

„Nevaď se, matko naše, s Hanýžkou. Vždyť ona je celá po tobě, jako by ti z oka vypadla. Ona staví každý hrnek radosti i bolesti na tuze horká kamna, a proto snadno přeteče. Myslím, až bude starší, až se několikrát spálí nebo opaří, že se sama naučí zacházeti s těmi hrnkou opatrně, nevařiti všecko hned a v nejprudším žáru, ale pomalu pod ně přikládati a posunovati je zvolna od kraje do středu, aby jí nepopukaly. – Hle, už se rojí!“ dokončil Král, který za řeči nespouštěl oka z plápolajících ohňů, kolem nichž teď jako by jiskry zsršely anebo svatojánské mušky se vyrojily.

„Rojí se! Rojí!“ tleskala ručkama malá Marjánka, kdežto Hanýžka v podivném rozrušení tiskla se k matce, v jejímž náručí spala malá Pepička ještě blaženěji než na sestřiných zádech.

Z vrcholů hor sestupovaly dlouhé řady světél po stráních do údolí. Mizely ve vysokém lese, zjevovaly se nad mlazinami a na mýtinách, vyskakovaly do výše, kroužily a klesaly k zemi.

„Co je to? Kdo to dělá?“ ptala se zvědavá Marjánka, která od loňska zapomněla otcův výklad. Hanýžka užž otvírala hubičku, aby se pochlubila svojí lacinou moudrostí, vzpomněla si však na mateřské pokárání i otcovské naučení a v nejvyšší čas spolkla, co už jí sedělo na samém konečku prostořekého jazyka.

„Což si nic nepamatuješ?“ ozval se otec vyčítavě. „Vždyť jsem ti už loni na tomto místě vyložil, jaká ‚světlíčka‘^[86] a proč se tam honí. Hanýžka to jistě ví, tať všeho pamětlivější než ty. Řekni, aby ti to vysvětlila,“ vyznamenává otec svoji zamlklou dceru, aby ji potěšil.

„Prosím vás, táto, povězte to sám. Vy to lépe dovedete,“ ozvala se teď upřímně Hanýžka, která ráda naslouchala otci, neboť dovedl tutéž věc vždy novými slovy pověděti a novými podrobnostmi vykrášlit.

„Svatojánský ženc chodí dnes všude v Čechách jako v Němcích,“ počal bez pohoršení Král. „Ale každý se před ním jinak chrání. Jinde jinak hrají a jiné tance mají, nebo jak říkají staří, všude jinak kaši vaří. My si bráníme obilí svěcenou vodou, svěcenými klásky a tichým zaříkadlem. Němci však křikem, aby nahnali svatojánskému ženci strachu a zahnali ho od svých polí. Kdyby táhl vítr od severu, snad bychom slyšeli z Červené hory nad Otovem až sem výhružné volání:

„Af! Af! Tíra! Tíra! Jucheisa! Tírado!“^[87]

Chasníci mají dlouhé proštípce, v nich smolné louče neb v smůle omočená košťata. Když dohořívá hranice navrchu, napálí si proštípce, utíkají s nimi z kopce dolů, obíhají pole volající:

*„Da kommen wir herangegangen,
mit Spiessen und Stangen,“^[88]*

a musí oběhnouti meze dřív, než mu nad hlavou dohoří jeho pochodeň.“

Ohně po horách klesaly, až uhasly docela, snad je i ulili nebo udupali, aby nechytily les, roznesly je na tyčích po stráních a údolích, ale i tam řídly čím dál tím méně kmitající se jiskry,

až jenom zbyly nad obzorem mrkající zlaté hvězdy. Páry nad rybníky se zvedly, tma opět prořídla, večer proměnil se v tichou, jasnou noc.

Starý Válek, největší pán v Klenčí, vyšel z radnice, přitiskl býčí roh k ústům, zadul do něho desetkrát po sobě, až námahou zčervenal jako rak, a pak počal obchůzku zpívaje si hlubokým basem:

*„Chval každý duch Otce, Syna,
Boha Ducha, Hospodina!
Odbila desátá hodina.
Zdrávas Maria!

Opatrujte světlo, oheň,
ať není žádnému škoden.

Odpočívajte
s Pánem Bohem.“*

„Spat!“ poručil Král a vykročil ze sadu. Řídké světlo Mléčné dráhy a jiných hvězd protkávalo stříbrnými nitkami velebný závoj letní noci, lehký a řídký, takže pod ním znatelně vystupovaly modravé obrysy horkem rozpálené matky Země. I ona před spánkem šeptala si svoji večerní modlitbu. Žíznivý potok, plazící se po kamenitém dně hlubokého koryta, vzlykal touhou po dešti, oplozené klásky po polích skláněly se k sobě líbajíce se navzájem, v korunách stromů natahovalo se zkroucené listí, aby zachytilo co nejvíce noční páry i rosy.

„Tak rychle, Hanýžko!“ zašeptala matka Hanýžce. „Umíš říkadlo?“

„Umím,“ kývla hlavou dcerka, která když se stala pannou, měla se v této tajemné noci poprvé vykoupati. Potůček protéká Královic dvorem a tam se rozšiřuje v malou tůňku, aby z něho mohli vodu vědrem nabrat i dobytek napojiti. Hanýžka už cestou rozvazuje si fěrtoušek, sundává rozplášilku, svlíká sukničku, a než matka s otcem a dětmi přešli dlouhý dvůr a ocitli se na záspi, shodila košilku, skočila do vody a zašeptala:

*„Vodo! Vodo! Vodičko!
Polib moje tělíčko!
Světil tebe svatý Jan,
světil tebe Kristus Pán.
Světili tě při křtu Páně,*

*světli tě na Jordáně.
Vodo, vodo, vodičko,
ať mám zdravé tělíčko!“*

Doříkala, pokřižovala se, mrskla sebou jako bělice, vyskočila, natáhla přes hlavu košilku se sukýnkou a s ostatními šaty v náručí upalovala, aby byla doma, dřív než otec zastrčí dům. Matka na ni čekala. Měla ruce sepjaté, a když k ní Hanýžka přiběhla celá vlhká, mlčky ji také pokřižovala, pohladila ji po hlavě a řekla tiše: „Vyždímej si ještě vlasy, aby se ti v nich nikdy nedržela žádná nečistota,“ pak pustila dcerku do komůrky, přirazila dveře a hlučně je zastrčila železnou závorkou, aby to Král uvnitř slyšel a spal bez starosti. –

Mnohem horší to měly dívky, které musily až pod Stráň do rybníků anebo do náhonu nad Šimanovic mlýnem. Málokterá odvážila se té nebezpečné cesty, neboť chlapi cíhali toho večera na ně jako mlsné kočky na myš a každá aby se třásla před číhající zradou pod hrází nebo v olšovém křoví.

Jediná Krutinovic Hanča se nebála. Aby si zachovala bujnou krásu alespoň do té doby, než se jí vrátí Josef z vojny, byla schopna všeho. Hned po pobožnosti mrkla na děvčata, odvedla si je domů, tam vytáhla z plotu důkladnou samosličku na obranu a pustila se s nimi zadem k rybníkům. Chránil je i přísný zákaz vrchnostenského úřadu, který vyhubnoval policajt Kodrda hned po Božím těle, že se zapovídá chase toulání až do sv. Bartoloměje a v čas žní i kouření. Stačilo, aby někde jenom vypískl dívčí hlas, a už běžel nejen ponocný, ale i městský rychtář s právem v ruce a bil tou strašnou zbraní, upletenou z býčích žil a šlach, hlava nehlava. –

Sv. Vít v kalendáři skoro sousedí se sv. Janem Křtitelem a marně se neříká, že kolem sv. Víta po celou noc svítá. Jako vejce vejci podobají se u nás podzimní noci jarním a letní zimním. O jarních i podzimních nočních tmách, prosycených listopadovou nebo březnovou mlhou, říká lidová moudrost, že by je nožem neprokrojil, jak jsou husté, a že v nich člověk nevidí ani špičku vlastního nosu. Zato v dlouhých nocích zimních, kdy širý kraj choulí se pod tlustým kožichem sněhových závějí, kdy prudké metelice i větrní prášeničky zasypou všecky úvozy, příkopy a zákopy, jako by je ostrými branami zavláčel, a když potom udeří mrazy, až na střechách pukají šindeláky^[89] a po rybnících praskají na půl lokte tlusté ledy, když tichou nocí každé chvíle zaduní rána jakoby z pušky nebo z děla, tenkrát rozjiskří se na nebi hvězdy a na zemi sněhové krystaly a nejhustší tma promění se v jemný šerosvit. Těmto podivným nocem zimním, v kterých třesuté mrazy zarážejí člověku v těle dech, slepují nozdry a zakusují se do nohou i rukou, zalézají pod nehty, takže se nikdo dobrý neodvažuje ani psa vyhnati a odepřítí

mu přístřeší, těmto strašným nocem, ve kterých se vznáší nad lesy i poli tajemná, příšerná „bílá smrt“, a koho políbí, ať člověk nebo jiný tvor, ten usne navěky, těmto nocem tedy podobají se krátké, parné noci letní kolem slunovratu. Unavená země, ze které vysávají stromy i byliny poslední krůpěj šťávy, leží tiše a zemdleně. Její okoralý povrch puká žářem a praská jako suchá, mozolovitá kůže na lidském těle. Oddychuje těžce a žhavě, rozpalená jako v horečce. Drobné krůpěje milosrdné rosy skropí jí na chvíli povrch zmučeného těla a z jejího hlubokého lůna jako by vycházel bolestný, marně tajený a násilím tlumený, naříkající šepot. To schnou a praskají v obilních klasech kožnaté pluchy, rozvírají se plevy, nalévá se, tvrdne a zraje svaté obilí, skrývající v sobě boží tělo. Země se zachvívá strachem a sbírá poslední síly jako matka-rodiceka třesoucí se o svůj požehnaný plod, na který se všichni těší a dychtivě jej očekávají. A nad tou zemskou matkou naší také neleží těžká peřina temné noci. Přikrývá ji jenom průsvitný, modravý plášť, který sotvaže večer oblékla, už jej před východem slunce opět odkládá a zavěšuje v bezpečném úkrytu hlubokých, starých lesů.

„Tak vstávej, Dora, vstávej!“ třásl ramenem báby Kokoráčky Zedníček. „Táhne už na dvanáctou, a spíš jako doch na střeše, ani sebou nehneš. Soudný den bys zaspala. Válek už před chvílí vyvolával jedenáctou,“ křičel jí do ucha. Sám měl spánek lehký jako na vodě. Kamarádi říkali o něm, že spí jako zajíc, s otevřenýma očima i ušima. Nikdy nezaspal a probudil se vždycky v tu hodinu, kterou si umínil.

Kokoráčka přestala chrápat, vytřela si rukou spánek z očí a namáhavě vstala. Svatá Hora se jí sice dosud ozývala v nohou, ale hřbet už měla zahojený a jazyk i ruce jí sloužily jako dřív.

„Dobré spaní za snídání,“ usmála se, neboť věděla, že musí vyjít lačná, ani hlt „pražské“ že si dnes nesmí dopřátí. Slyšela, že Zedníček něco mumle, ale nerozuměla mu a řekla nazdařbůh: „Mám čisté svědomí a toť nejlepší polštář. Proto jak si lehnu, hned jsem v limbu.“ Kdyby se byl její Honza ozval, měla naň připravenou metlu: „Nezabila jsem žádného brajta ani myslivce, také jsem nechytla Bílka do srnčího oka, proto tak dobře spím.“

Zedníček však věděl, kde pálí, mlčel tedy, roztáhl se pohodlněji na loži a rozjímal si: „Má ta baba kuráž! Nešel bych teď do lesa za nevimco! Na zlatém voze kdyby mě tam vezli a celou Prahu mi slibovali, ne, nešel bych.“ A ze tmy šklebila se naň brunátná tvář uškrceného Bílka, opuchlé rty a okoralý jazyk plný much, ovádů, střečků a masařek. Přetáhl si i v tom vedru peřinu přes hlavu, obrátil se tváří ke zdi, aby neviděl na okénko, ze kterého jako by se naň upíraly dvě skleněné, vyboulené oči.

Takového strachu ovšem necítila stará zkušená kořenářka, která chodila do lesa jako do své lékárny. Také neměla dnes na marné a hloupé myšlenky v hlavě žádného místa. Dnes otvírají se v zemi větší poklady než o Velkém pátku a pro bohatství jde si Kokoráčka s košíkem na zádech i na ruce, opírá se o motyčku, belhá se k lesu a má jedinou obavu, aby nepřekročila bludný kořen. Proto vykročila z domova pravou nohou napřed, pokropila se svčenenou vodou, požehnala svatým křížem a pro jistotu si říká:

*„Všecko koření
od Boha stvořený.
Jenom bludnyj kořen
od d'ábla stvořen.*

*Ukaž se mi bylínka boží,
co nemoc zahání a zdraví množí,
schovej se, kořínku z pekla,
staň se mi, jak jsem řekla!“*

Zná svoje místa, ví, kde co roste, měsíček jí svítí mdle na cestu a jde rovnou jako lékárník, jenž ve svém krámu bez váhání otevře truhlík nebo sáhne po láhvi, kde má uschované léčivé listí, kvítí, šťávy a prášky. Sama mu je trhá a nosí, na to však nemusí chodit v noci a trhati je a kopati na den sv. Jana Křtitele, před slunce východem, rukou zabalenou v nové, čisté plátno, které dosud nikdo na těle nenosil. Toto dnešní koření má čarovnou sílu. Nic se z něho nevaří, nedělají se z něho ani masti, ani prášky, ale z toho plátna, kterým se trhá, našije Kokoráčka režnou, nebílenou nití malé pytlíčky, do nich nasype koření dnes natrhané a nakopané a to musí nositi na holém těle nemocný člověk. Pomáhá pak od všeho na světě. Není nemoci, která by mu odolala. Koření bělmové sežene bělmo^[90] z očí, bradavičné zbaví ruce šeredných bradavic, krtičné uzdraví krk, i kdyby byl sebevětšími boulemi pokryt a rozryt, neštovičné vyhojí tvář tak, že na ní nezbude ani důlku po neštovici, stejnou moc má koření kýchavné, červové, oubytní,^[91] nátkové a srdeční. Co nezmuže toto koření, nad tím jistě vyhraje kořínek sedmilístkový a nade vším pak stojí kořen tisícerový. Netrhá zkušená kořenářka snad jen kořínky, ale celou bylinu, která nad kořenem roste, její list i květ, její stonek i plod, všecko, jak to v dnešní čarovné noci shledá. Kroky ji vedou přes pole a louky na Močku do Volší k běhuté vodě, kde si umyje napřed nohy, potom ruce a naposled tváře. Neosuší se fěrtuchem, ale usedne a počká, až jí údy samy oschnou. Pak teprve vejde do lesa, kde dnes u studánek zlato se práší z „mužičkových šatů“^[92]. Potře si jimi oči, aby viděla jen to, co má viděti, a

neviděla lesní panny tančiti a projížděti se na parohatých jelenech. Potom přejde Makasovic loučku a odtud proti vodě z Bartošovic studánky pustí se na paseku. Než tam dojde, zrumění nebe nad Draženovem, ranní červánky osvětlí paseku jako dlaň, Kokoráčka poklekne na kolena, obalí si ruku plátnem a počne sbíratí nejdříve žlutou arniku. Po vůni pozná obojí doušku, mužskou i ženskou, šedivým stříbrem se prozradí dědeček s babičkou^[93], hadí mlíčí, dorotí kvítí, šalvěj, všecko tam roste, i slzičky Panny Marie kvetou tam krvavě. Kokoráčka na své cti si dá záležeti, platí za poctivou kořenářku a nemohla by srovnati se svým svědomím, aby prodala pytlíček „svatojánského koření“, naplněný bůhvíčím a bůhvíky trhanými bylinami. Proto její léky pomohou vždycky, neprohřeší-li se sám nemocný. Lidé však jsou někdy netrpěliví, někdy i zvědaví a chtějí se řídití svou hlavou. Rozpárou pytlíček, aby viděli, co se v něm skrývá, nenosí ho pod košili na krku ve dne v noci, nemodlí se uložené otčenáše, a pak chtějí býti zdrávi! Naštěstí kořenářka se ošiditi nedá, prohlédne sáček s kořením a hned ví, kolik uhodilo.

Den se valem rozjasňuje, nahoře nad pasekou vrchol Sádku už se koupá v ranní záři, která jako tekuté zlato pomalu se spouští po příkré stráni dolů. Před ní ustupuje kořenářka níž a níže. Koš na zádech už je naplněn listím i květem a teď jen zbývá dole, dřív než tam slunce doběhne, natrhati v Olší černý bez, mŕří nohu^[94] a mařinku.

Báň na klenckém kostele už září rudě, ale pod ní všecka stavení se ještě krčí v stínu. Pozlacené ručičky na věžních hodinách ukazují čtvrtou, když kořenářka dobelhala se šťastně k domovu, ukryla svoji vzácnou kořist na punebíčko, aby uschla ve stínu, a vrátila se do světnice.

Zedníček spal, jako by se máku napil, alespoň se stavěl, že tvrdě spí, jen aby si pojistil klid a ticho. Kokoráčka jej opravdu nebudila. Vyšla ven, usedla na vyšlapaný práh a hleděla k východu. Ani minutku nečekala a přes hřeben Zippnerovic chalupy střelil sem jeden paprsek, pak celý svazek ohnivých šípů a jasné slunce se optalo:

„Kdes chodila dnešní noci?“

„Sbírat býlí na nemoci,“

vysvětluje kořenářka hledíc do slunce, až se jí oči zakalují.

„Kdopak s tebou chodil?“

Kdo tě lesem vodil?“

*„Můj nejlepší přítel,
sám svatý Jan Křtitel.“*

Z věže ozvalo se ranní klekání. Tajemná noc svatojánská šťastně minula. Poslední pojištění úrody zemské, které odvěký řád ukládal sedlákům, bylo zaplaceno. Dáno Bohu, co boží jest. Všechny nadpřirozené síly, zemské, podzemské i nebeské, byly usmířeny a získány nebo zkroceny a spoutány. Ničehož nic nebylo opominuto, obec si oddychla a bezpečně očekávala, že i Bůh dá lidem, co lidského jest, totiž první podmínku živobytí na tomto světě – chléb náš vezdejší, který se proměňuje v lidské a tím zároveň v boží tělo.

IX

Než se Božena Němcová mohla vydati na cestu do lázní, musila se obrnití svatou trpělivostí, a nebýti panny Nanyňky z kláštera, snad by se tam vůbec nebyla dostala. Ale trpělivost nebesa proráží. Svým perem opatřila si peníze, zjedнала si ve Františkových Lázních byt, vyšetřila, kdy vyjíždí poštovní „rychlík“ z Horšova Týna přes Bor, Tachov a Planou do Chebu, složila si do proutěného koše knihy, papír, pero, šaty a prádlo, těšila se, že jí léčivá zřídla a lázně vrátí ztracené zdraví těla, lázeňská hudba, hosté, procházky, nový kraj a změna celého okolí i způsobu dosavadního života že ji osvěží na duchu, rozptýlí a zažene všechny starosti a trampoty, jež tíží její zemdlelou duši.

V poslední chvíli však si její muž opět jinak postavil svoji vrtošivou hlavu, že se nebude stravovati v hostinci, při svých úředních starostech že nemůže věnovati nutnou péči dětem. „Jed' si,“ řekl tvrdě. „Ale než odjedeš, musí přijeti sem tvá sestra Marie, aby tu vedla za tebe domácnost.“

„Marie má před svatbou,“ mírně namítlá Božena. „Má jistě plno vlastních starostí s výbavou a pochybuji, že by ji její ženich, hofmistr kněžny Zaháňské a galantní Francouz, dovolil samotné cestovati z jednoho konce Čech na druhý. Neboj se však, i o to se postarám.“

Promluvila pak s klášterní hospodyní, jemnou a citlivou duší, pocházející ze staré, patricijské rodiny domažlického Jana Maxmiliána Bělohradského z Kosmačova, velikého dobrodince kláštera, který také ležel pochován pod dlažbou klášterního kostela. Rytířská krev se jí ozvala v žilách a čistě ženský soucit jí velel vmetnouti pernou pravdu jako pepř panu komisaři do očí. „Na ničem vám tu nebude scházeti,“ podepřela si svoje oblé boky rukama, hledíc naň

nebojácně. „Nastaly férie, děti do školy nechodí a vezme si je na starost Mária Šustroj^[95], lepší opatrovnice mít ani nemohou. Moje sestřenice, Nanynka Hofojc, neslouží tu od včerejška. Zná už všecka vaše přání a zvyky, povede domácnost, a kdyby si v něčem nevěděla rady, od toho jsem tu já. Stačí, abyste jenom promluvil, nebudete-li s něčím spokojen, neboť vševědoucí nejsme, a hned se chyba napraví. Paničce však v cestě nebraňte. Když ne vaše žena, tak matka vašich dětí musí být zdráva. Ona nepatří jenom vám, ale pan převor říká, že patří národu, českému národu. Co by si o vás pomyslilo město, kdybyste ji do lázní nepustil?“

Téhle metličky zalekl se i tvrdý komisař. „Veřejné mínění“ u něho mnoho zmohlo, „úřednická čest“ šla mu nadevše.

„Když tomu tak, už své paní bránit nebudu,“ zabručel mrzutě Němec a snažil se dostat z dosahu ostrého jazyka Nanynčina.

Tak odklízela paní Božena z cesty překážku po překážce, těšíc se příslovím, že jenom trpělivost všecko zmůže, i to, že na trní vykvětou růže. Teď už jenom toužebněji den ode dne očekávala dopis od správce lázeňského penzionátu, kdy dojde na ni řada a zmluvený pokojík se uvolní. Čas se vlekl úmorně, slunce pražilo nemilosrdně, nebylo chuti pustit se do žádné práce, která by byla náhlým odjezdem jistě přerušena a zůstala nedodělána, půda pod nohama jako by pálila, choroba ozývala se živěji, a tak se zdálo někdy paní komisařové, jako by stála nahá v trní.

Přijala proto ráda nabídku svého muže, aby si vyšla někam do lesa a počkala naň u Klenčí, že se k polednímu bude vracet ze Zálesí a svezl by ji, aby se příliš neunavila.

Vyšla si tedy časné ráno, za chládku, do čerchovských lesů. Silně zatoužila rozhlédnouti se opět z Výhledů nad myslivnou starého Pavelky do Čech i do Bavor, neboť velice si zamilovala toto horské zákoutí, na které oknem viděla, když sedala u svého psacího stolku, nad kterým vzdouvaly se kopce, ježily se černé lesy a v nádherných barvách zapadalo slunce.

„I hleďme na to vzácné ranní ptáče, které už po Výhledech skáče, ačkoli podle slunce myslím, že sotva máme sedm hodin! Tot' jste musila vyjet z domova, když kohouti kokrhali,“ zvolal překvapeně myslivec Pavelka, když vystrčil hlavu z hustého lesa a spatřil před sebou paní Boženu.

„Nevyjela jsem, ale vyšla,“ hlasitě a důrazně odpověděla.

„Tak! Vyšla! Pěšky vyšla! A z Domažlic se sem šlape dobré dvě hodiny. To musíte mít, vzácná paničko, hlad – s odpuštěním – jako vlk. Také se plouhám revírem už od východu slunce a žaludek už mi štěká jako lačný pes. Jakkak? Nesměl bych prositi, abyste poctila moji parohatou boudu a občerstvila něčím dušičku?“

„Děkuji. Už jsem u vás snídala, ani o tom nevíte,“ smála se paní komisařka, ukazujíc mu broušenou, plochou skleničku, ze které ještě kapala voda.

„Brrr,“ otrásl se Pavelka. „Hned po ránu vodu nechce ani kachna v řece. Odpuštěte, že to tak povídám, a neurávejte se každým slovíčkem. Jsem nahluchlý a mluvím častěji s dřevy než s lidmi. Tak jen pojd'te. Dostaneme kávu. Moje Rézinka – toť na slovo vzatá kafečnice. Nedávno ji pila u nás i paní hraběnka – ta nová a libovala si.“

„Napila jsem se ze svatovojtěšského pramene tamhle v Dolíku, snídala jsem doma a to mi úplně postačí. Ale to bych neodmítla, pantatínku, kdybyste mi pověděl o jahodách.“

„Hm, jahody! Na ty jdete skoro pozdě. Letos to všechno blázní. O dobrých čtrnáct dní si pospíšily i jahody. Najdou se ještě, ale daleko. Na Malém Čerchově, na mýti odvrácené od slunce, tam byste jich našla ještě celé plápoliště. Po snídani vás tam třeba doprovodím.“

„Jen mi ukažte směr. Já nezabloudím.“

Povážlivý Pavelka však kroutil hlavou. Myslivcova louka, Pískavá smoucha, Sviňské bahno kmitly se mu před očima, viděl zrádné lesní pěšiny, křižující se všemi směry, mizející v kamenité suti, vynořující se opět o kus dále ve zcela jiném směru, zahrozil prstem odvážné paničce a promluvil vážně: „Neznáte naše lesy. Nevěřte jim! Zavedly už zkušenější. Nepouštěj se na vodu bez vesla a bez stopy do lesa, aby ti smrt na krk neklesla. Sama tam rozhodně odtud nemůžete,“ a v rozpacích rozhlížel se kolem.

Po silnici vzhůru belhala se Kokoráčka. Napadala silně na pravou nohu, což jí však nevadilo a stačila v chůzi i zdravému.

Pavelka se na ni dnes snad poprvé v životě příjemně usmál a zavolal: „I ty babo čarodějná, dnes mi jdeš právě do rány. Kampak se klátíš?“

„Na sběr, pantatínku! Na sběr! Což nevíte, že včera jsme slavili památku sv. Jana Křtitele a v oktávě toho svátku že mají v sobě všechny byliny největší léčivou sílu?“

„Vím. Jakkak bych nevěděl! Jinam však dnes nesmíš než na Malý Čerchov.“

„Tam mám právě namířeno. Tam na mýti jediné najdu ještě kokořík a vraní oči, to dvojí mi ještě chybí. Všude už to odkvetlo, ale doufám, na Studené mýti že to ještě stojí v plném květu.“

„Toť, že stojí. Pstroček, maliník, štírovník, ba možná že i lechu tam ještě najdeš. Tuhle paní však vezmeš s sebou a ručíš mi za ni svojí hlavou.“

Kokoráčka se narovnala, zřejmě se zarazila, ale hned spustila sladce:

„I božínku milý! Nemýlím-li se, panička jak obrázek, toť sama paní komisařová.“

„Ty, když nechceš, tak se nikdy nemýlíš. Znáš lidi široko daleko, ale tebe taky znají. Tak ti tu vzácnou paní svěřuji, alespoň ti nenapadne strčiti do koše schovaný někde paš anebo upytlačeného smečka a postlati jej kořením. Mě neošidíš, kdybys putovala do Říma, a ne na Svatou Horu. Čím takový starý hrnec navře, tím už až do smrti zapáchá.“

„Ne, pantatínku, na mou milou duši,“ zaklínala se hned babka. „Bohumilý život teď se Zedníčkem vedu, Pán Bůh nám žehná, stokrát líp se máme, všecka divočina nás opustila, na stará kolena jdeme teď do sebe, činíme pokání, tuze jsme se polepšili.“

„No, no! Vrána, kdyby se v sněhu válela, zůstane černou. Jak jsem řekl, za tu paní krkem ručíš,“ končil Pavelka vida, jak se paní Božena netrpělivě vrtí a ta drsná řeč že se jí patrně dotýká hodně nepříjemně.

„Jaképak ručení,“ ozvala se nevrle. „Což jsem malé děcko? Děkuji vám, pane lesní, za dobrou vůli a pojd'te, babičko, budete mi povídat o svém léčení,“ loučila se rychle s morousovým myslivcem a vykročila k Čerchovům. Kokoráčka hned za ní, až se jí koš na zádech nadhazoval.

„Hodný pán! Náramně hodný pán,“ chválila babička Pavelku. „Ale nemůže nám zapomenouti, že jsme ho jednou s mužem, ještě zasvobodna, podvedli. Ačkoliv to bylo naše štěstí. Váš pán, pan komisař jako, právě tenkrát chytil mého nynějšího muže v mých panenských šatech, zavřeli jej do arestu, on se tam poznal a zrovna naruby obrátil. Jiný člověk se vrátil, vzal si mne za věrnou svoji ženu a jenom Pánu Bohu teď horlivě slouží.“

„I na pouti spolu chodíte, sluší vám to, viděla jsem vás z okna, jak jste vedli procesí na Svatou Horu,“ snažila se paní Božena říci něco příjemného stařence, aby si získala její důvěry.

„Co povídají?“ zastavila se Kokoráčka, odtahujíc si od pravého ucha šátek na hlavě uvázaný.
„Já jsem, milostpaničko, hluchá. Obzvláště po ránu mám uši zalehlé, jako by mi je těstem zamazal. Musejí na mě víc křičeti.“

„Povídám, abyste mi vykala a neonikala.“

„Tak jim budu vykat, jak ráčejí poroučeti. Já dovedu všecko, co kdo chce.“

V tom však zkušená kořenářka přece jen své síly přeceňovala. Zvyk, toť železná košile! Vykala paní komisařce, jen když tato na ni káravě pohlédla, jinak mluvila, jak byla zvyklá mluvit s pány a obzvláště s městskými paničkami, které také k ní občas zapadaly na poradu v tajných svých záležitostech. Paní Boženu unavovalo opravovat ji, nechala babku řečniti a více poslouchala. Jen sem tam povzbudila ji otázkou, řídila směr jejího vypravování a radovala se v duchu, myslíc na pražského doktora Špota a na jeho přirozené léčení. Kokoráčka jí podávala ještě mnohem bohatší kořist než vlkanovský hyclík, a jak se zdálo, méně tajemnou a rozumnější. Jata důvěrou k této roztomilé paničce a neobávajíc se, že by ji mohla hmotně poškoditi, prozradila jí i tajemství svého sympatického léčení kořením, natrhaným v noci svatojánské, které nesmí spatřiti světlo sluneční, v noci se musí trhati, ve stínu sušiti a v sáčku zašité na holém těle nositi, má-li nemocnému pomoci. „Všecko chce své a všemu musí člověk rozuměti. Byliny, ze kterých dávám vařiti thé nebo ze kterých sama vařím masti, ty právě naopak musejí býti trhány za dne a kvěsti na slunci.“

Tak se dozvěděla paní Božena, které koření pomáhá proti žaludečním křečím, zimnici, otevřeným ranám, vředům, co podporuje vzrůst těla i vlasů, co čistí krev a zahání devateru nemoc. „To všecko nemám ze své hlavy, ale z herbáře a hlavně pochytila jsem to ve světě od starých zkušených lidí i nabyla z vlastního rozumu a zkušenosti. – I podívejme se! Les už prosvítá a Malý Čerchov se výší zrovna nad námi. Tam najdou, milostpaničko, mýtiště jahod velkých jako palec, sladkých a vonných, však už je cítím. Ty se samy prozradí. Copak mají na ně?“

„Ústa,“ usmála se paní Božena, všecka zardělá chůzí, neboť cesta k posledu ostře stoupala. Rozhlédla se a v trávě před ní plno kapek krvavých.

„Toť nejchutnější a nejzdravější, trhati z ruky do huby,“ přisvědčila kořenářka. „Jahoda druhý den už nestojí zanic. Plíseň se jí chytá a kašovatí. Jen trhají a nebojejí se. Já se jim neztratím a z očí jich nepustím. Volati na mne by nebylo nic platno. Co mi však Pán Bůh ubral na sluchu, přidal mému zraku. I potmě vidím, a jak nasbírám kořeníčko, sama přijdu.“ Postavila koš na

zem, rozhlédla se a už radostí vykřikla: „Všecko, co hledám, mám tu jako na talíři! Jinde mýt suchem vypražená jako chlebová pec, ale tuta drží spodní vláhu, tu napájí Čerchov,“ a zručně pustila se do práce.

Božena Němcová sotvaže se osvěžila hrstičkou opravdu chutných a teď už dost vzácných jahod, hned vzpomněla na děti, jakou by měly radost a ona s nimi, kdyby se tu kolem ní mohly posadit a pochutnávat si na takové lahůdce. Její vlastní dětství přišlo sem v té chvíli za ní. Viděla domácí lesy ratibořické, rýzensburskou myslivnu, v ní ochočenou srnku, pantatínka Kubra, mísu žluté smetany a na ní topící se červené jahody. I když k nim někdy na Bělídlo zavítal pan lesní, nepřicházel s prázdnou. Vždycky chodil jako ženich s kyticí černých nebo červených jahod, černých nebo červených malin, s rodinou hříbků, s kapsou bukvic nebo oříšků. Smál se už ve dveřích volaje: „Les vás pozdravuje a tohleto vám posílá liška.“

Vzpomíná si paní Božena, noří se opět do těch myšlenek jako do vlažné koupele, její bílé, štíhlé prsty už nepodávají jahody ústům, ale trhají nejdelší stonky s nejlepšími plody, řadí je v kytičku, ovinují je tenkým stéblem dlouhé metlice, přidávají k nim několik řapíkatých listů jahodníku a rty šeptají: „Bohdance!“ To myslí především na svoji chorou dcerku doma, srdce však jí nedá zapomenouti na hochy Hynka a Karla, obzvláště ne na nejmenšího, tříletého Jaroslávka, který jistě k ní poběží s otázkou: „Mámo, copak mi neseš?“

„A ještě jednu svému muži, aby nežárnil,“ usmívá se a váže pátou a poslední kytku.

Dokončila tu milostnou práci, kterou jí uložila čistá láska mateřská, zálibným pohledem spočinula na kyticích, každou vzala znovu do ruky, pozdvihla ji, něco na ní opravila a dlouze se zahleděla na červené, jakoby špendlíkem zbodané jahody, jež se při nejmenším pohnutí bojácně zachvěly na tenkých, ohnutých stopkách.

„Jak vidím, paní také nezahálela,“ ozval se za ní hlas a Kokoráčka s náručí květin se na ni usmívala. „To jistě pro dětičky doma. Na ty každá hodná máma pamatuje. Když nic, tak alespoň nedojí krajíček chleba, který si s sebou vzala do lesa, přinese ho kousek domů a řekne: ‚Tu máte, děti, liščí chlebiček. Našla jsem jej na pařezu. Liščata tam snídala a nedojedla.‘ Děti se mohou po něm utlouci a volají: ‚Jéjéj, mámo! Ten je dobrý!‘ Inu, děti! Ani my jsme nebývaly jiné.“

„Pravda,“ přisvědčila paní komisařka.

„Chléb z cizí díže jí raději sedlák i kníže.“

„Ovšem. Přísloví nelže, ačkoli nám rozum praví, že domácí chléb nejzdravější solí, kdežto po cizím že rádo břicho bolí.“

Kořenářka mrskla očkem po své svěřence a řekla upřímně: „Paní, nevím, čím to asi, ale mohla bych vám opravdu vykat. Vy se mi zdáte jako naše. Ačkoli jste šatem městská, tělem panská, duši máte jistě naši.“

„Tělem duší jsem vaše, babičko,“ vážně odpověděla Němcová, kterou dojalo, že i tato věkem i životem ošlehaná, okoralá bytost vycítila její prosté, upřímné, otevřené srdce a roztála jako rampouch na sluníčku.

„Už jste našla, co potřebujete?“

„Našla, všechno jsem šťastně našla. Nesu poslední náručíčko do koše.“

„Tak abychom pomýšlely na návrat. Co říkáte?“

„Myslivec pravil, že po jedenácté bude nás čekatí. Sluníčko ukazuje na desátou, dolů máme z kopce, cesty bude rychle ubývati, můžeme jíti, pospíchatí však nemusíme.“

„Ale jakpak, já smutná, ty kytice ponesu, abych jich nepoškodila?“ stála Božena bezradně nad přichystaným dárkem, který měl způsobiti všem milé překvapení.

„Mohly bychom je posaditi nahoru na koš. Já se však při chůzi klátím jako klimbadlo, ještě bych je ztratila. Nejlíp bude, ponese-li je na ruce.“

Položila hned na zemi nasbírané byliny, utrhla z břízky dlouhou, prutovitou a pružnou větvičku, protáhla ji pozorně všemi kytičkami, oba konce spojila zvláštním uzlem, a podávajíc obrouček paní komisařce, usmála se: „Věneček voňavý, ale krvavý. Můžete ho nésti v ruce nebo na ruce, ani jedna jahůdka vám nepadne.“

Němcová zahleděla se na ty krvavé kvítky, les kolem nízké mýti jako by si povzdychl, lesní červenka přiletěla, usedla na břízku, zahoupala se, očkem se podívala po pěkné paní držící v ruce jahodový věnec a tichým, smutným hláskem zaspívala.

„Ten krvavý věneček by sis měla dáti na hlavu, kolem skrání si jej ovinouti,“ zdálo se paní Boženě, že jí ten ptáček povídá, a v hlubokém zadumání vykročila kupředu.

„Kampak tam, paní?“ okřikl ji starostlivý hlas. „To byste se dostala do močálů a za nimi po Německé stezce na Babylón a my přece chceme na Výhledy.“

Zastavila se a rozhlédla. Kolem ní prostírala se mladá mýt', ohrazená ze všech stran vysokou kmenovinou. Paní Boženě bylo jako ptáku, lapenému v kleci. Nemohla a nemohla si vzpomenouti, kterou stranou sem vešla a kudy by se odtud dostala.

„Tuhletady jsme sem přišly přes Černovrší. Teď si však nadejdeme. Pustíme se rovnou k Velké jedlině a kolem pily k myslivně,“ hlásala Kokoráčka, potopila se do hlubokého lesa a paní komisařová poslušně za ní.

Starý Pavelka už je vskutku vyhlížel v chládku zahradní besídky a vyřizoval vzkaz, že kočárek čeká u Majerovic fabriky nad Klenčím, aby panička si pospíšila a jela, pan komisař že si přisedne v Klenčí u kasáren.

„Víme,“ přivřel očka čtverácký myslivec, „necháme ho čekat a posadíme se tuhle v altánku. Rézinkóóó!“

Z myslivny se vykotalila paní lesní, stařenka širší než delší, rozpálená a upocená, jak stála u kamen, a hned zvala na lžici polívčičky, že už má prostřeno v parádním pokoji, v chládku pěkně, aby mouchy neobtěžovaly, tu že lítají čerchovské, obzvláště dotěrné.

„Až jindy, paní lesní, až jindy. Muž čeká. Zlobil by se. Miluje pořádek jako voják, nesmím ho zdržovati,“ bázně se bránila paní komisařka, která nechtěla zarmoutiti nikoho. Ráda by byla přijala, co tak upřímně se jí nabízelo, neboť pociťovala opravdu po dlouhé době opět jednou zdravou chuť k jídlu.

„Jen si odpočinou, milostpaničko,“ domlouvala Kokoráčka, opět vonikajíc své milé průvodkyni, aby ukázala před myslivcovými, že zná způsob a mrav.

V paní Boženě však zvítězil strach před mužem. Věděla, že by se oběd jistě protáhl, že by ji nepustili po polévce, že se nějaké nešetrnosti už dopustiti musí, cítila se sevřená jako v kleštích, vzmužila se však a podávajíc ruku na rozloučenou řekla krátce a rozhodně: „Lituji, ale musím.“

Oba, lesní i se svojí Rézinkou, zesmutněli, déle však nezdržovali.

„Vidíš, jaké má pan komisař přísné komando,“ neodpustil si Pavelka, aby neštípl svoji družku, která se snažila udržeti si jej pod pantoflem, a když se jí někdy vyzul, dávala mu to dlouho i na míse, i v ložnici cítiti.

„Mě by na tak krátkém provázku neudržel,“ zahrozila Rézinka.

„To věřím! To věřím! Rád věřím!“ smál se myslivec pospíchaje k svátečnímu obědu a jsa v duchu rád, že si k němu tak šikovně pomohl.

Hned pod stoupou loučila se s paní Boženou Kokoráčka.

„Vždyť nás vede jedna cesta. Kam ještě jdete?“

„Na mě je domů ještě brzy. Musila bych vařiti, a to já nerada. Neumím to dobře. Žila jsem odmalíčka u cizích stolů. Zato Zedníček ohání se vařečkou až radost, ale dělá mi drahoty. Když jsem doma, nechce se mu do vaření. Tak se pustím přes Bystrý po mezích mezi žita, nespátřím-li někde dvojklásek.“

„Nač ho potřebujete?“

„Dvojklásek má viseti za křížem v každé rodině, neboť má čarovnou sílu a spojí všechno, co nechce spolu za jeden řetěz táhnouti. Rozhněvá-li se milenec a vezme-li jeho milá dvojklas, roztrhne jej, jeden klásek si zašije do šněrování a druhý mu tajně dá za ospánek v klobouku, po hodině se k ní vrátí a může ji láskou udusiti.“

„Co vy všechno nevíte!“

„Dokázanou věcí je, přivede-li hospodář nového koně do stáje, s kterým nechce domácí kobyly táhnouti v jednom páru, rozdělí sedlák dvojklas, půlku zašije každému koni do chomoutu, a táhnou pak svorně jako šroub.“

To vykládala Kokoráčka horlivě, aby se nemusila přiznati, že se přece jen bojí pana komisaře. Což kdyby čekal u kočárku anebo šel už paničce naproti? Staré hříchy se v ní ozývaly a nechce jíti na oči tomu, který by hnul její minulostí.

Paní Božena na chvíli osaměla. Les ji ještě kousek vyprovázel, pak uskočil stranou, uhnul se polím na Kopajně a přes vysokou mez skláněly se dolů bělavé už žitné klasy.

„Také bych měla takový zázračný klásek najíti!“ povzdychla si Němcová, když spatřila před sebou ve stínu mohutného řežábu povědomý kočárek a koníčka chrupajícího otep sena.

Kočí, jakmile ji spatřil, už sbíral seno a lezl na kozlík. Sedla si ráda, neboť nohy, které ji dnes nesly tolik hodin, vypovídaly už pomalu službu. Jak jela městečkem, držíc na klíně opatrně svůj krvavý věneček, rodilo se jí v hlavě plno vzpomínek na nedávnou školní vizitaci, na učitelského mládence, na Amálku zpívající „Svatý Václave“ a zase na Královou a její

Hanýžku, na Bílka, na soudy a spory, které rdousí Klenčí a táhnou je do bahna vzájemné nelásky a pomstychtivosti. Vyrušil ji teprve její muž stojící u silnice s panem výběřčím Starcem. Ten, jak zaslechl rachot kol, rychle se loučil a komisař v jízdě skočil do vozu ke své paní.

„Ach, jahody! A tak krásné!“ padly jeho oči hned na krvavý věneček a už dosahoval po něm rukou. „Budeš-li hodný, dostaneš,“ odtáhla paní Božena rychle jahody, rozvazujíc březový proutek.

„Vždyť už hodnějším ani býti nemohu. I do lázní tě pustím. Hned po prvním můžeš jeti.“

„Přišlo psaní?“

„Ano. Ráno, než jsem vyjel, stavěl jsem se ve sběrně pro úřední poštu a dali mi i dopis pro tebe.“

„Konečně!“ upřímně se zaradovala paní komisařová, a stáhnuvši z proutku první kytici, podala ji muži se slovy: „Zde máš odměnu za tak milou zprávu.“

„No, málo, ale věřím, že z lásky dáno,“ usmál se muž; počal dychtivě škusati kytici a polykati sladké jahody. Byl s tou prací brzy hotov. Ještě pozorně ji prohlédl, a když už na ní nevisel ani jediný z těch chutných, vonných plodů, vyhodil kytici z kočáru a poliboval si labužnický: „To jsem si pochutnal!“

Jeho paní se až otrásla, jak nepříjemně se jí dotkl ten hmotařský, tělesný sklon mužův, a chtějí nechtíc musila v duši přirovnati sebe a tu pohozenou kytičku jahodníku. „Což až mě také tak poplení?“ stěfelo jí hlavou a bolestí se jí v očích zatmělo, neboť ta náhlá otázka zasáhla přímo její srdce.

V takovém zamyšlení minula Královic grunt a zapomněla se vykloniti z kočárku a podívati se přes nízký parapet silnice dolů do oken plných muškátu a balzamín. A byla by se do nich marně dívala, neboť Králová pekla v té chvíli v černé kuchyni na plechu, postaveném na ohništi, ječné lívance, Marjánka hrála si s Pepkou v sadě, děvečka krmila dobytek a Král s Hanýžkou konali nadmíru důležitou práci. Měli stodolu otevřenou dokořán a čistili obilní pernu k nastávající žni. Hospodář vyhazoval přes záteň poslední otepi slámy, silně ode dna navlhle, páchnoucí plísní a od myši ohlodané, jeho dcerka vynášela je na dvůr, aby je sluníčko vysušilo a vyvětralo. Všechny zásoby už pomalu docházely. Poslední pytel obilí zavezl se do mlýna, čistě umetené, prázdné sýpky čekaly dychtivě na novou sklizeň. Slepice marně hrabaly

ve vnesené slámě, hledající nějaké zrnko, husy tvrdými zobáky drtily vymlácené klasy, holubi na střeše dychtivě dívali se po očku na dvůr, vyjde-li brzo selka se slaměnou ošitkou^[96] a počne házetí drůbeži plné hrsti zadiny. Nastávaly nejdelší čtyři neděle v roce, neděle před „novým chlebem“. Výsledek celoroční námahy, celá úroda stála venku pod širým nebem.

„Klíč od stodoly leží na mezi,“ říkají sedláci o té kritické chvíli bezprostředně přede žněmi, kdy se zatajeným dechem a často i se zařatými zuby dívají se na oblohu, očekávajíce buď vydatnou vláhu, nebo jasné počasí a zmírající strachy, kdykoli se rozburácí bouře nad krajem, aby nepotlouklo.

Den po dni vleče se úmorně, příroda nedá se ničím donutiti, aby uspíšila tajemné svoje dílo. „Dočkej času jako husa klasu,“ napomíná stará moudrost nedočkavce, kteří vycházejí do polí, prohlížejí obilní lány, zkoušejí tvrdost i jakost nalévajících se zrn a vracejí se domů letos tuze nespokojeni.

Toť jisto, že bude nutno po celý rok šetřiti každým stéblem slámy a každým zrníčkem obilí. Všichni se zato těší, že suchý rok dává sice všeho méně, zato však i sláma ve žlabu, i obilí ve mlýně, i mouka v díži nahradí množství jakostí. Pšenice mívají slupku tak tenkou, že z celého korce vydají sotva mírku otrub, a žita jsou tak námelčivá a sporá, že z putny mouky napeče selka tolik chleba jako v mokřých letech ze dvou. Zkušenost učí, že v mokřém létě musí nosit při zadělávce dva mouku a jeden vodu, aby těsto vykynulo a řádné se uhnětlo, kdežto v suchém roce platí to pravidlo obráceně. Proto si nikdo nezoufá, nikdo ještě starostmi nešediví, ale snaží se přežítí nějak ten tvrdý poslední měsíc, než si bude moci ukrojiti měkkou skývu z nového bochníku.

Sedláci zahánějí dlouhou chvíli, jak mohou. Jindy v té době mezi seny a mandeli^[97] orali jeteliště a přílohy, letos však ani ostrý pluh netkne se vyprahlé země. Král to zkusil, spoléhal na sílu svých koní i na svou vlastní, ale po hodině přijel domů s pluhem napadřt rozlámaným.

„Nic platno!“ řekl doma mrzutě. „Nelze to přes koleno lámati. Musím počkati, až namokne alespoň píd.“ Aby nezahálel, hodil si žebřík na stodolu, prohlížel střechu, přitloukal šindel zimními mrazy uvolněný, aby mu nikde na vrstvu nezatékalo, a pokaždé se zaradoval, když spatřil na silnici formany anebo když vzkázali od pošťů, z fary anebo pan Johánes, aby přihnal koně, že poveze panstvo buď do Týna nebo do Mnichova, buď na pouť někam, nebo jen tak

na výlet. Tíživá nuda a napjaté očekávání leželo nad krajem. Dětem nastaly prázdniny, učitelský mládenec Jindřich rozloučil se s Amálkou a odešel domů „na vakace“. Ve škole s ním nikdo nemluvil, ba principál Eisenhut s těžkým srdcem mu řekl, aby se raději do Klenčí nevracel a ohlédl se po novém místě, že on také raději požádá pana vikáře o nového mládence. Z toho si Jindřich těžkou hlavu nedělal. Věděl, že ho pan vikář nepropustí, ani pan direktor že k tomu nesvolí. Jak to však bude po prázdninách se stravou? Principál ho ke stolu jistě nevezme, budou mu posílati po dětech do jeho pokojíčku škubánky, toč, bosáky a jiná bramborová jídla, a ta ho umoří. Nejkratší by bylo oženiti se. O tom však nechtějí u Starců ani slyšeti, dokud nebude mítí Libuše ušitou výbavu a nasypané peřiny do dvou postelí. Jako by musili mítí dvě postele! A kvůli takové umíněnosti ženské musí trpěti!

Tak každý nesl břemeno svých vlastních nadějí i starostí, na sedláky však se mimoto znovu rozplétal starý bič, a to právě ve chvíli, kdy se domnívali, že jej navždy zničili.

Selka Králová vrátila se v neděli po ranní domů a vyřizovala muži: „Máš zůstatí odpoledne doma, dostaneš návštěvu.“

„Kdopak si na mne vzpomněl?“

„Hádej!“

„Poddám se.“

„Tesař Hruška.“

„Tesař Hruška?“ nedůvěřivě zahleděl se na ženu Král. „Tys s ním mluvila?“

„S ním ne, ale s jeho ženou. Čekala na mne před kostelem a pošeptala mi to.“

„Copak by mi mohl chtítí tesař Hruška?“ rozjímal si v duchu hospodář a počítal vroubky, které si navzájem zařízli do tvrdého dřeva. „Odepřel jsem mu vyvézti hnůj a zorati políčko, proklel moje koně, žena jim ani na svátky nedala vrhlici mléka, hrozil nám vypálením, vytrhal čapy, držíme ho v hrsti a jistě se pokusí vydřítí se z pevné mé ruky. Něco si vymyslíl, čím by nás znovu pohněval. Nesmím a nebudu s ním mluvití beze svědků.“ Chodil dopoledne celý nesvůj a po obědě, sotva lžící položil, nařídil Hanýžce: „Skoč k Psutkům, že prosím, aby mi strýček pomohli vázati povřísla.“

„Což blázníš? Ještě jich máš málo navázáno? Co s nimi budeme dělatí?“ podivila se žena.

„Prodávati je budeme,“ usmál se Král. „Jen řekni, Hanýžko, aby šli strýček hned, že už naň v sadu čekám.“

„A pro Klikovic strýčka byste nechtěl, abych šla?“ zastavila se poslice už na skoku.

„Což mluvím německy, že mi nerozumíš?“ okřikl ji otec a hned si pomyslíl, že by raději letěla ke Klikům, aby viděla, nepřišel-li její kamarád Martin na neděli z Brodu domů, a nemýlil se. Hanýžku pálila písnička, kterou Martínkovi koupila na Svaté Hoře, a ráda by mu ji nějak nenápadně poslala. Kdyby tam šla se vzkazem, teta by se jí jistě optala, jak se měla na pouti, slovo by dalo slovo, stočila by řeč na novou písničku, kterou tam v hospodě na noclehu slyšela, zazpívala by začátek, tetě by se jistě líbila a řekla by: „Tu kdyby slyšel náš drahý Martínek, ten by se v té cizině potěšil!“ a už by byla ruka v rukávě. Proto pásla Hanýžka po zámince nějaké, aby se mohla dostat ke Klikům. Ale jako naschvál žádné příležitost vhodné nenachází a stud jí brání vraziti tam jen tak beze všeho. Vyřídila tedy u Psutků otcův rozkaz a umínila si, že po požehnání nějak šikovně nadběhne tetě Klikovic, aby na ni musila promluvit. Jen aby šla teta sama! Aby s ní nešly z kostela jiné tety! Svou starost tedy měla i Hanýžka, aby nikdo v tomto kraji a v této době nežil bez nějakého trápení.

Chytrý Psutka hned si pomyslíl, že Král chce vázati asi něco zcela jiného než povřísla, a proto si pospíšil.

„Dobře že jdeš,“ přivítal jej Král. „Potřebuji svědka.“

„Tu stojí. Nač?“

„Na tesaře Hrušku. Vzkázal mi, že sem přijde. Nechci s lotrem mluvit mezi čtyřma očima.“

„Bojíš se ho?“

„Bojím a nebojím. Nebojím se jeho rukou, ale bojím se jeho pomsty, ač mu to znáti nedávám.“

„V Hruškovi se mýlíš, Václave, to není lotr, ale hlupák, který tahá za jiné kaštiny z ohně. Spálil se a dá teď jistě pokoj,“ přivíral oči Psutka spokojeně se usmívaje. „Přiskřípli jsme ho. V pasti ho držíme. Ani prstem se neodváží hnouti proti nám.“

Oba sedláci seděli ve stodole, pootevřené jen na půl vrátnice. U branky do sadu klapla petlice, ramenatý tesař vtáhl se na dvůr a plaše se rozhlédl kolem.

„To jsou k nám hosti! Vítáme tě!“ zavolal naň Král ze stodoly. Naproti mu však nevyšel, ruky mu také nepodal, ze svého místa se nehnul, nezeptal se ho, jak se pořád má, co dělá, zdráva-li žena a děti, nečekal, až mu sám vyloží příčinu své návštěvy, jednal s ním jako s cizím člověkem a hned na prahu mlatu se ho optal: „Copak nám neseš dobrého?“

„Dobrého nic,“ zahučel Hruška a zastavil se. Nechtělo se mu do stínu a přítmi stodoly, ze které vanul mu vstříc takový chlad.

„To se hned raději na patě obrať a odejdi v pokoji. Kopřiv roste všude dost. Těch netřeba k nám nositi.“

„Abys, Václave, nelitoval!“ naježil se Hruška obraceje se k odchodu.

„Nununu! Kohouti, povídám, kohouti! Studenou vodou vás oba políti!“ ozval se chytrý Psutka chlácholivě, zamrkal, ujal se tesaře za ruku a horlivě mu domlouval: „Posad' se, Matěji, tuhle na špalek, nebo si sedneme v sadě pod jabloň.“

„Nechci, aby mě tu mnoho očí vidělo,“ odpovídal tesař na půl úst a zaváhal, nevěda, má-li odejít nebo zůstat, neboť Psutka zde není domácím pánem a Král stále posupně mlčí.

„I toť se ví! Tady zůstaneme. Máme tu lepší chládek než venku. A stodolu přivřeme, nemusí sem žádné oči šilhati.“ Kopl nohou do kůlu, kterým byla vrátnice zapřena, ta zavržala a přilehla ke své sestře. Vrata stodoly se zavřela, světlo z ní včas uskočilo, ale tesař tam zůstal. Několik vteřin se zdálo, že zde panuje tma jako v pytli. Pak se vsak oči rozkoukaly a viděly, jak se sem dlouhými škvírami v peření šikmo dobývají tenké, dlouhé a řídké paprsky světla, prohlížejí si prázdnou stodolu od hřebenu až k mlatu a spočinuly konečně v senné perně na zásobě suché píce na zimu.

„Teď jsme tu pěkně v závětrí,“ poliboval si Hadam Psutka. „Tu si můžeme šňupnouti beze strachu, že nám vítr vezme tabák před samým nosem. A sedněte si! To už řekl moudrý Kuba, že sedícimu nebolí huba. Proto naše hyjty trvají tak dlouho, že při nich sedíme,“ zasmál se chytrý sedláček, kterému se vskutku podařilo rozptýlit těžké ovzduší, hrozící bouří.

„To můžeme,“ usmál se i Král. „Před žněmi v každé stodole místa, že by se v ní mohlo tancovati a nejen usednouti,“ vyšvihl se na záteň obilní perny a Psutka hned k němu. Před nimi stál špalek se zaseknutou ručkou^[98], na kterém přesekávala se dlouhá sláma. Na ten ukázal znovu Hadam tesaři a pobídl jej známými slovy z pohádky „vo ptáku chčestí“: „Tak, pane Matij, jako doma!“

Tesař se usmál a poslechl. „Stodola není světnice. Tu mě Král nemusí jinak vítati, než mě vítá,“ pomyslí si, vytrhl ručku, zasekl ji do oblana a napíchl se na kraj širokého odzemku. A jak si usedl, hned také jako by oheň pod loktem ulil.

„Jdu vám povědět,“ začal teď sám, „že jste lůsy ještě nevyhráli.“

Bylo zřetelně slyšeti, jak praskají Královi prsty i nehty zatínající se do trámu záteně. Slovem se však neozval, aby Hrušku nesplašil. Psutka však se hned nadzdvihl, jako by nesešel na tvrdém čele záteně, ale zrovna na hachličce^[99], přihmouřil bolestně oči, zakroužil hlavou, a aby Hrušku vydráždil, ozval se soucitně:

„Kdopak si z tebe udělal kašpara? Ty hned všemu věříš. Měls jíti na komisi. Ale tys sekal trámy ve Kdyni a nevíš, co a jak se zde dálo. Slyšel jsi zvoniti, ne však sezváněti. Lůsy nám přiřkl krajský soud, hned jak tuhle Václav vytasil na pana krajského komisaře náš zápis. My sedíme na koni a vy se válíte pod koněm, neboť máte nařízeno odklízeti chlívký a kůlničky a draze vypláceti stavební místa.“

Koho by neurazila taková pichlavá řeč?

„Počkej, Hadame, a zadrž jazyk za zuby. Víš, co se stalo před měsícem, nevíš však, co se stalo včera. Radnice to drží pod těsnou pukličkou, abyste nic nečuli a nemohli jste zmařiti nový její tah,“ vybuchl proto tesař a odmlčel se.

„Jaký tah by ještě podnikli? Vezmi zdravý rozum do hrsti a uvaž, že sám pan krajský komisař prohlásil: „Lůsy patří vám!““ bodá Psutka jako sršeň.

„To nevíte, že proti tomu podali rekurs,“ vstal Hruška ze špalku a také Král se svezl ze záteně dolů. Postavil se proti němu a zahleděl se mu přísně do tváře. Oči Královy leskly se v šerosvitu jako rozšířené zřítelnice rozhněvaného kocoura. Chtělo se mu vykřiknouti: „Zrádče!“ Tesař však, jako by to tušil, sám se hned ozval: „Chceš mi říci, že jsem donašeč a zrádce. Nejsem. Nepatřím už k nim, ale k vám. Otevřels mi sám oči. Vím, že moje bába vyšla od Frýdů a můj děd od Koudelků, kde seděli Hruškové donedávna. Cítím v žilách vaši krev, lituji, že jsem vám ublížil, čepý vytrhal, ale báti se mě již nemusíte.“

Král si založil spokojeně ruce, opřel se o záteň a pozorně naslouchal, aby mu ani slůvko neušlo. A tesař v podivném záchvatu lítosti a poctivé snaze napravití svoje poblouzení ztlumil hlas, a jako by teď vytáhl stavidlo své vlastní duše, rozhovořil se:

„Hned po komisi letěl Zippner do Kouta k amtsasesoru. Všecko mu pověděl, ten prý se lekl té zprávy, jako by mu studenou ocel sekery na hrdlo položil. Řekl, že sám vypracuje rekurs do Prahy k vysoké guberně, žalobu na vás, že jste kradli v obecním archivu. Bílek prý si to všechno odnese, ten že nemůže mluvit a bránit se, nový městský písař Altman že mu půjde na ruku, že se spolu znají z Kouta, a ten že pošle rekurs, stížnost a žalobu přes hlavu hospodářského, vrchního i krajského úřadu přímo na gubernu a všecko že se svede na vás, na sedláky, neboť lze jedině vás usvědčit, že jste v archivu kradli.“

Horko rozráželo Psutku, že nevydržel na svém povýšeném místě, také už stál na mlatě, přešlapoval, mžikal a drbal se za uchem. Král však stál jako přibitý k záteni a poslouchal.

„I za všechny zmatky obecní, za místa prodaná, zastavěná a nezaplacená bude odpovídati dřívější správa městečka, pan primátor Johánes a vy s ním, neboť jste seděli tehdy v radě, obzvláště ty, Králi! Musíte buď nahradit škodu, kterou obec utrpěla, anebo postoupit jí lůsy. Včera přišlo už nařízení z Prahy, aby až do vyřízení rekursu počkalo se s odklizením hradbiček, hnojišť, dvorků a staveb i s placením za stavební místa.“

Toť i nad Královu sílu! Odlepil se od záteně a stisknutými zuby mu projela otázka: „Odkud to víš?“

„Zippner nás svolal k Boud'ákovi. Purkmistr platí míň než páté kolo u vozu. U Zippnera sedí Altman jako na radnici. Svolali nás, co máme více zastavěno než zapláceno, a při zavřených dveřích nám ten německý přípis přečetli a vyložili. I to řekli, kdo už zaplatil, že musí dostat peníze zpět, Eisenhut že mu je vrátí z obecní kasy.“

Jako těžké balvany hrnou se zprávy a jedna těžší druhé. „Cajkmistr se rozjařil, neboť se pil pak u Boud'áka litkup.^[100] Prodal celé svoje stavení se vším všudy, jak to stojí a leží, s celým řemeslem, se stavy, snovadly, motovidly, člunky, paprsky a ostatním nádobím tkalcovským polocajkářskému mistru, tkalci bavlny Janu Šplechtovi z Domažlic.“

„Škoda ho nebude! Toho už měl dávno zlý vítr odnésti od nás někam do Tramtárie,“ ulevil si Psutka a přešlápl.

„Jenom nábytek si vymínil. Ale zbavit se ho, nezbavíme. Odstěhuje se blíže ke Koutu, aby pan amtsasesor neměl k Betynce tak daleko. Do Kdyně půjde, kde už doděláváme nové křídlo továrny i nový dům pro úředníky a zřízence. Ta liška zrzavá ví, že se zatne všemu tkalcovskému řemeslu žíla, jako se zatla přadlenám. Ruční práci nahradí stroje, továrna vysílá

až do Sas svoje lidi, aby se tam zapracovali, stali se tu pak ‚špinmajstry‘, a Zippnera jmenují na prvním místě. Slyšel jsem to ve Kdyni z jisté huby a prodej toho baráku to také potvrzuje.“

„Jaký to falešný klíč! I ke svým falešný. Sám si polepší a ostatní tkalce nevaruje,“ odplivl si s odporem Král.

„Říká, že mu svěřil pan ředitel továrny nový ‚majstršaft‘, který zřídil v Kolovči, tam že se postěhuje, bude přijímat tkalcovskou práci a vyplácet ji. Ale v hrdlo lže. Pojede do Sas a Betyňka s ním, aby se vrátila po čase domů jako poctivá panenka. Teď jsem to ze sebe vysypal a ulehčilo se mi,“ oddychl si tesař a na chvíli rozložilo se stodolou mrtvé ticho. Psutka mlčení nesnesl.

„A zatra! A zatra! Zase nové nadělení! Už s těmi hadroplety nebudeme hotovi! Táhne se ten soud jako šlichta^[101] na osnově,“^[102] zareptal prudce a hořce.

Král mlčky přistoupil až k samému Hruškovi, zahleděl se mu přímo do očí a optal se přísně: „Mluvíš pravdu? Neselhal jsi nám?“

Tesař vydržel ten pohled, nesklopil oči k zemi, neurazil se. „Přesvědč se,“ odpověděl kousavě. „Což tě pan krajský nejmenoval zástupcem sedláků? Běž se optati na radnici, proč Zippner neodklidil, ale prodal Šplechtovi z města s barákem i kůlničku, a proč mu to Altman zapsal do městských knih jako jeho majetek?“

„Také že půjdu, a hned, než ta polévka vychladne, a ty, Hadame, pojď se mnou,“ obrátil se na Psutku.

„Mě však neprozrazujte, nevydržel bych mezi nimi.“

„Vydržíš mezi námi. A rozhodnouti se pro jednu stranu musíš, neboť kulháním na obě nohy mnoho zkoušíš. Jiné volby není. Kdo na dvou stolicích místo si hledá, ten na holou zemi sedá. A k stáří o chleba bude prosit, kdo chce pytle na obou ramenou nosit,“ hovořil Král, otevíraje půlku vrat dokořán. Proud světla a horkého vzduchu zavanul dovnitř, až oči všech mimovolně se přivřely. Oba sedláci vyprovodili Hrušku před sad, podali mu ruce, rozloučili se s ním jako s přítelem a zamířili pak rovnou na radnici. Z kostela hučely varhany, začalo tam právě požehnání a celé náměstí pražilo se na slunci liduprázdné. –

Nový městský písař a zkušený listovní v Klenčí Václav Altman měl na radnici nejen úřední kancelář, ale i svůj soukromý byt. Po náhlé smrti Bílkově byl poslán do Klenčí vrchním

úřadem prozatímně, chtěl se zde však stůj co stůj udržeti, neboť lákala ho samostatnost a možnost oženiti se. Proto se oháněl oběma rukama, aby vyplul z toho víru, který tu způsobila revize, a dostal se brzy na sucho. Pracoval za dva, sedal za psacím stolem od rána do večera, nedal si pokoje ani v neděli, jen aby zmohl ten stoh nevyřízených cirkulářů a úředních přípisů, který se před ním vršil. Chtěl prokázati svoji zdatnost a zachovati se obzvláště panu amtsasesoru Hopovi, ten měl klencké záležitosti přiděleny a ten také Altmana jako nejschopnější sílu na toto místo navrhl. Tělem duší byl mu oddán a psal mu právě důvěrnou zprávu o poměrech v Klenčí, když na dřevěných schodech radnice zaduněly kroky, a než schoval rozepsaný dopis do zásuvky ve stole, rozletěly se dveře a v nich se objevil Král s Psutkou. Pozdravili a Král slušně poprosil za prominutí, přicházejí-li snad nevhod, ale že jindy než v neděli nemají opravdu času. V Altmanu naneštěstí probudila se pýcha vrchnostenského písaře. Zapomněl, že nesedí v zámecké kanceláři, ale na radnici, zamračil se, promluvil z vysoka:

„Přijďte až zítra v úředních hodinách,“ a sáhl opět po peru.

„Nechceme dlouho obtěžovati. Prosíme jen, abychom směli nahlédnouti do pozemkové knihy.“

„Co tam chcete vidět?“ vypadl z role povýšence Altman a počal větřiti čertovinu.

„List a zápis tkalce Ondřeje Zippnera.“

„A proč?“

„Protože prodal a kupci do knihy vtěliti dal nejen svůj, ale i obecní majetek.“

„Kdo to řekl?“

„Ten, kdo to ví.“

„Jakým právem chcete viděti knihu, jejíž obsah je úředním tajemstvím?“

„Pozemkové knihy neslouží jen Zippnerovi, je v nich zapsán i můj majetek. Není-li můj zápis tajemstvím pro ostatní občany, nesmí kniha zůstatí zavřena ani přede mnou, neboť mě jmenoval krajský úřad zástupcem sedláků.“

Altman se zarazil. Byl přesvědčen, že sedláci už vědí, co mělo se ještě nějaký čásek utajiti, a lekl se toho. Měl dojem, jako by jej ten sedlák chtěl přitisknouti ke zdi, aby vytlačil z něho

tajemství, o kterém snad slyšel, které tušil, potvrzeno vsak dosud neměl. Dohmatají-li se pravdy, udeří jistě na poplach, zburcují vrchní i krajský úřad a přetrhají síť, ve které mají sami uváznouti. Kupní smlouvu tedy viděti nesmějí a nesmějí míti v ruce důkaz, že cajkmistr prodal i to, co mu podle jejich mínění nepatří. V těchto rozpacích vzpomněl si, jak si pomáhali v Koutě. Nadul se, ukázal prstem ke dveřím a vykřikl přísně: „Klidte se odtud a nezdržujte mě. To by mohl přijít každý –“ nedomluvil však. Poslední slova mu umřela v hrdle, neboť přes stůl natáhla se k němu ruka s roztaženými prsty jako drápy, sevřela mu rameno jako v kleštích, zatřásla jím, takže leknutím oněměl.

„Písaříčku nešťastný,“ slyšel nad sebou tlumený hlas a před sebou ve dveřích cvaknutí zámku. „Zasloužil bys, abych tě odtud oknem vyhodil. Však k tomu jednou dojde. Posloužím si tedy sám.“

Ruka povolila a Král rozevřel knihu, která ležela na šikmé ploše černého, vysokého pulpitu u okna, jak do ní Altman ještě před chvílí nahlížel. Šelest převrácených listů ozval se kanceláři a probudil leknutím strnulého písaře. Chtěl vyskočiti, vykřiknouti, ale teď dvě ruce ho přitlačily k tvrdé židli a Psutka mžouraje očima konejšil ho jako dítě: „Nununu! Jen pomalu, pomalu! Nebudete přece chtít, abych vám zacpal rukou hubu. Na koho byste volal? Kodrda sedí jistě v hospodě a Kodrdka vám nepomůže, zamkl jsem dveře, aby nás tu nikdo nerušil.“ Král dlouho hledati nemusil. Kniha se skoro sama otevřela na tom místě, kde inkoust na papíru ještě ani nezčernal a posypátko neuschlo. Zápis byl ovšem německý a Král by jej musil hrozně dlouho slabikovati. Zabodl proto do knihy prst, přísně změřil očima ustrašeného písaře, že ani pan vrchní Jesser přísněji podívati se nedovedl, a poručil: „Budeš teď mluvit pravdu, nebo ti vyvalchuji kůži do modra. Chalupníci podali rekurs proti rozhodnutí krajského úřadu?“

„Ano,“ hlesl Altman, neboť dobře cítil, že Psutkovy ruce se v té chvíli proměnily v ocelové.

„Tys jim jej psal?“

„Nikoli, jenom opisoval. Pan amtsasesor Hop jej napsal, mohu vás přesvědčiti. Tuhle leží jeho rukopis,“ a chvěje se strachem vytáhl z listin na stole po délce složený, hustě popsaný arch papíru.

Psutkovi se zajiskřilo v očích, hmátl po něm, smačkal jej, strčil do kapsy a řekl zase takovým dobráckým hlasem: „I jájéj! Jájéj! To jste hodný. Já povídal, že se domluvíme po dobrém a že dlouho nebudeme obtěžovati. Tak pojď a nezdržuj déle pana listovního.“

„Spím a zdálo se mi to jen? Nebo mě vskutku přepadli lupiči?“ tázal se sebe sama městský písař, třeště stále oči na nízké dveře kanceláře, za kterými už před hodnou chvílí zmizeli oba sedláci. „Vzali mi vskutku originál Hopova rekursu? A co si mám počítí?“

„Křičeti musím! Volati o pomoc! Honiti je, prohledati, vzíti jim tu tučnou kořist, posaditi je do šatlavy alespoň na pět let za ten zpupný zločin,“ vyskočil teď do výše a přiskočil k oknu. Na věži zvonili tři hodiny, od kostela po kopečku dolů běželo stádo dětí, Altman vystrčil hlavu, zakroutil jí vlevo vpravo, ale nad jeho nenadálými hosty jako by se už dávno země slehla.

„Tak křič! Svoji hanbu vykřikuj do světa,“ varoval Altmana vnitřní hlas. „Všem pověz, jaká baba bojácná sedí na klencké radnici. Kdo ti uvěří? Kdo ti dosvědčí tak nepochopitelnou událost? Kdo viděl někoho sem vcházeti anebo odtud vycházeti? Hle, i Kodrdka jde z požehnání domů! A viděl-li je někdo, myslíš, že bude na ně žalovati? A nepodals jim sám chvěje se strachem ten prokletý papír? Neříká ti svědomí, žeš horší Bílka? Nezrazuješ pravdu a nepomáháš křivdě k vítězství? Mlč moudře a ani nedutej!“

O obě ruce opřen stojí v okně městský písař, nevidí, neslyší, jenom se chvěje a pot řine se mu v potůčkách s čela po tváři dolů. Lidé už dávno přešli, děti rozběhly se vykoupat v Mrázovic rybníku, kam mají nejbliže, náměstí znovu ztichlo a k Bartošům do hospody počínali se trousiti sousedé.

„A vy jste si dnes nějak pospíšili,“ štířil se Klika, který myslel, že musí být všude první, když tu zastihl už Krále s Psutkou.

„Vyšli jsme si pod Stráň podívat se na letošní jaře. Ani se nám domů nechtělo, a tak jsme sem zaměřili zadem přes Záhumence zapítí to smutné podívání.“

„Já tam ani raději nejdu. Prospal jsem se po obědě, až mě musila žena vzbuditi, když se vrátila z požehnání.“

„Žízním!,“ volá všecko venku jako Kristus Pán na kříži.“

„Volal tak o Velkém pátku a letos toho dne přelo. Proto máme žíznivý rok.“

Přišel i Vávřík, Frýdák, Houdl, přišli i jiní, mluvili sem, mluvili tam, nikdo z nich ani netušil, že se jim opět meč nového soudu vznáší nad hlavou.

„Copak v té kapse máš, že si do ní ustavičně saháš?“ všiml si Klika.

„Ptáčka jsem chytil a bojím se, aby mi neuletěl,“ zasmál se Psutka, přivíraje očko, jako by držel pušku v ruce a mířil na cíl. Papír jej v kapse vskutku páčil, div mu ji nepropálil. Sotva dopil druhou sklenici, už se zdvihl a Král hned s ním.

„Kampak? Kampak?“ divili se sousedé.

„První jsme přišli, první musíme odejít.“

„A to ne! První do pytle a poslední z pytle.“

„Nezdržujte nás dnes. Máme s Psutkou cestu před sebou. Musíme zítra do města, možná že i do Klatov, musíme se na to připravit,“ vážně řekl Král.

„A co tam?“ vykřikl Klika, který chtěl všechno vědět. „Netaž se, Martine, a nebuď zvědav jako bába, nebo předčasně zestárneš,“ štípl jej Psutka, ale už ve dveřích a rychle z nich vyšel.

„Ti dva něco spolu kutí. Něco před námi tají,“ trápil se Klika i zlobil současně.

I ostatní zamrzela ta neupřímnost, hádali se všelijak, že snad se půjdou podívat na vybrakované koně, které v domažlických i klatovských kasárnách občas prodávají, snad že jdou nabídnouti řezníkům dobytek, který musejí v letošním suchém roce uprodati, to pravé však neuhodl a nemohl uhodnouti ani důmyslný šenkýř Bartoš, který dovedl hostům posloužit nejen dobře uleželým, zralým pivem, ale i všemi novinkami a klípky z celého kraje.

„Les má uši, pole a louky mají oči, musíme někam, kde nás nikdo neuvidí a neuslyší. Altman už možná letěl do Trhanova, večer přijdou pro nás bírdové a budou hledat papír,“ ozval se Král hned před hospodou.

„Což jsme nějaký vzali? Kdo nám to může dokázat? Přijď navečer k nám zadem,“ usmál se bezstarostně Psutka, podal Královi ruku a zamířil kolem radnice klidně ke svému statku. Potkal strážníka, přivřel očička a optal se ho nevinně: „Kdepak ty, Kodrdo, pořád šmejdiš? Nemáš sedět doma a hlídat radnici, aby vám ji nikdo neukradl?“

„Slýchám, že krásti kradené není hřích. Jen kdybyste už přišli a chtěli ji ukrásti!“ polichotil sedláku obecní člověk, který musil býti ze všech stran hezký, neboť nikdy neví, po kterém větru otočí se korouhvička na radniční vížce.

„Altman mlčí jako hrob,“ řekl si Psutka v duchu. Pro jistotu však svlékaje ve sklepu^[103] nedělní obleč, přece jen pozdvihl v dřevěné podlaze zapuštěný poklop, slezl po

příkrých schodech do klenuté pivničky^[104], vytáhl ze zdi nepatrný klínek, opřel se rukou o kámen, ten se lehce otočil na půl kola, a za ním se ukázala „ohnivzdorná a nedobytná“ pokladna Psutkova. Hodil do ní zmuchlaný papír z kapsy, usadil znovu „pleskáč“^[105], zkusil, nehýbe-li se, a chvíli nato chodil už ve všedních šatech a zástěře po dvoře, krmil koně a hlučně vykládal ženě, jak ho dnes zarmoutilo každé pole, které navštívil, jak tam všecko už hoří, a nesmiluje-li se nebe, že snad čeká na všechny hlad. „Chodili jsme s Králem, přijde sem dnes večer, musíme se poradit včas, co a jak zaříditi, abychom vystačili s pící. Ty také musíš ztenčiti husí i slepičí hejno, přezimovati jen matky, a jak se to venku ukazuje, možná i ty že bude nutno potlouci.“

„Napřed pobiješ holuby,“ bránila Psutková svoje svěřence. „Dokud bude vrkati jediný holub v budníku, nedovolím ani sáhnouti na slepice.“

„Holub, toť ptactvo nebeské, živí se sám,“ zastával sedlák svoje miláčky.

„Pěkně sám! Jak hodím slepicím první hrstku, sletí se k ní tvoji věčně hladoví bubláci a půl toho sezobají.“

„Nouze láme železo a honí se s bídou. Až dosud se ty dvě sestry na našem dvoře neroztahují a dál – uvidíme,“ ukončil Psutka hádku.

Nedivila se tedy selka, když po večeri mezi pobožností u sochy sv. Jana přišel k nim Král, ani to jí nebylo nápadné, že přišel zadem, kradl se jako zloděj a že si jej muž odvedl rovnou do sklepu.

„Chytají zase nějakého vrabce a na toho se nechodí s bubnem,“ usmála se v duchu, neboť chytrý Psutka nevedl návštěvu místo do světnice do sklepu dnes poprvé.

„Hadame, věř mi, že nechápu, jak se to všechno stalo,“ ozval se Král, sotvaže Psutka zašoupl uvnitř těžké, železným plechem a hlavatými hřeby pobité dveře.

„To se stalo jedině řízením a vnuknutím božím,“ odpověděl Psutka. Štěstí bylo, že nespátril Král, jak se přitom pot'ouchle usmál. „Pán Bůh už se na tu všecku faleš a křivdu nemůže dívati, proto k nám poslal Hrušku a nás vedl na radnici.“

„Skoro bych řekl, že máš pravdu. Přece jsme chtěli jen, aby nám otevřel pozemkovou knihu a přečetl nám nový zápis. Chtěl jsem mu za to i zlatku nabídnouti –“

„Tu zítra spolu propijeme,“ skočil mu do řeči rychle Psutka, aby Král nemohl déle pitvati a roztrásati, co vyvedli na radnici. Což kdyby se v něm hnulo svědomí? Což kdyby řekl: „Vraťme ten ukradený hadr! Vždyť už ho nepotřebujeme. Máme jistotu, že tesař nám nelhal.“ Král mívá někdy divné mouchy v hlavě a rozchází se v názorech s celou obcí. Ten papír nevydá ani po dobrém, ani po zlém, dokud se nedozví, co v něm psáno.

„Sám jsi řekl u Bartošů, že musíme zítra do Domažlic, ba snad až do Klatov. Půjdeme a tu zlatku propijeme.“

„Rozešlo mě to. Napřed si musíme přečísti, co papír praví. Ukaž to psaní.“

„To nepřečteš, ani kdybys uměl hebrejsky čísti. Ne proto, že je to psáno německy, ale že je to tak naškrábáno, jako by to kocour psal. Mrkl jsem do toho, snažil se alespoň řádku přečísti, viděl jsem však, že je náš rozum na to krátký. Leží ty čáry ve skrýši, věř mi a nenaléhej, abych pro to šel.“

Král musil ctít tajemství skrýše. Byl by se dopustil hrubé urážky, kdyby byl donutil souseda, aby před ním odhalil to, o čem často nevěděla ani vlastní žena. Byl by se vydal v nebezpečí, že padne naň podezření z černé zrady, kdyby slídiči při vojenské prohlídce nešťastnou náhodou udeřili na skrýš.

„Na to jsem myslel u Bartošů. Uvážil jsem, že stojíme zde teď opuštěni jako kůl v plotě. Faster odešel, Bílek umřel, alespoň mládenec Jindřich kdyby ještě seděl ve škole, ten by nám to přečetl, přeložil i vyložil. Do města s tím tedy přece jen musíme,“ uznával Král.

„Musíme a časně ráno, než se Altman na nás vyspí! Zaneseme to lejstro městskému písaři Holubovi a ten už nám poradí.“

„Kdy vyjdeme?“

„Jak Válek naposledy odtroubí.“

„Tak tedy čekám na tebe v sadu ráno ve tři hodiny.“ –

Oba spali tu noc jako na trní. Nemohli usnouti, a sotva zdřímli, už se probouzeli starostí, aby nezaspali. Psutka se nepřiznal, dělal hrdinu, nemohl se však dočkati chvíle, až se zbaví listu, který mu mohl lehce zakroutiti krk. Slyšel Válka vytrubovati hodinu po hodině, třetí se ani nedočkal, a když Král vyšel do sadu, hned poznal, že tu někde sedí Psutka a bafčí, neboť tak nepáchla žádná dýmka jako jeho „číhačka“.

„Už jsem chtěl jít, vzítí tě za nos a vytáhnouti z peřin.“

„A to bys mě nebyl našel. Spal jsem dnes jako tchoř na seně, abych ženu s dětmi nerušil.“

Kohouti ozývali se v kurnících, koně ve stájích chřestili řetízky u žlabů, den počínal se bryjdit, když oba přátelé minuli Pajdovic chalupu a zamířili k Hoře. Na Ždírech probudila se křepelka a hned hlučně žádala „pět peněz, pět peněz!“ Z vlnícího se žita vyrazil zajíc všecek urousaný a pádil před nimi k lesu. „Dobře že nám nepřeběhl přes cestu, potkala by nás nehoda,“ poliboval si Psutka.

„Už nás potkala.“

„Jaká?“

„Ta, že jsme ho nechtyli.“

„To ovšem,“ přikývl spokojeně Hadam, vypouštěje dýmy z úst jako ptáky z klece.

„Sedláčku, sedláčku, kdy přijdeš žíít?“ optal se jich strnádek.

„Dočkáš se! Brzy se dočkáš!“ slibuje mu Král.

„Svatý Vít kořen štíp,“ připomíná sýkorka.

„Svatý Pavel s Petrem natrhali jej větrem,“ prozrazuje tajemství přírody prostořeká straka a směje se kdesi na borovici.

„Svatý Prokop, ten jej dokop,“ křičí zlostně chřástal z rybníků, kterému posíkli louky, a až požnou pole, nebude míti kam se schovat.

„Ale teprve svatá Markýta vede žence do žita,“ odpovídá moudrým ptáčkům Psutka. V hustém lese znovu se setmělo, korunami borovic však padalo na cestu čím dál tím jasnější svítání, a když vyšli z Hory, sedělo slunce nad Nestřebem, krvavé, matné, parami jako plénkami obklopené.

„Slunce se peče, déšť' poteče,“ ukázal na ně Psutka čekanou.

„Jindy to platívalo, ale letos?“ povzdychl si Král beznadějně.

Cesta jim rychle pod nohama utíkala, neboť za každým krokem čekalo něco, čeho si musili všimnouti, co na ně promluvilo, zavolalo, co je varovalo, hrozilo nebo slibovalo.

Domažlice ještě spaly. Ačkoli sluníčko odhodilo už všechny závoje a jasně se jim dívalo do oken, přece je neprobudilo.

„Dřízdáci,“ smál se Psutka ukazuje na zastřená okna, „bojí se, aby je slunce neopálilo v posteli.“

Král však v městě se odmlčel, starost usedla mu do týlu a tížila jej tím víc, čím více se blížili k přízemnímu domku na tichém předměstí bezděkovském. Hradní věž pyšným cimbuřím koupala se v jitřním slunci, dvouhlavý orel nad ní, nabodnutý na železné tyči, jako by bolestí rozpínal křídla, otvíral zahnuté zobáky, plazil z nich jazyky, nepouštěl však ze sevřených drápů ani žezlo s mečem, ani říšské jablko, které v nich svíral. Na štítech hodin leskly se pozlacené cifry římské a železná kladiva právě odbíjela pátou na věžních cimbálech, když Král lehce, nesměle zaklepal na okno.

Městský písař nespal, podřimoval jen, protahoval se v sladké nečinnosti a hned zaslechl tajemné zaťukání. Natáhl z postele ruku a poodhrnul záclonku. Jakmile však poznal Krále, pružně vyskočil, vjel do slaměných trepek, natáhl starý župan a upaloval na dvorek odšoupnouti dvířka, kterými se vcházelo do jeho chaloupky.

„Kdepak se tu berete tak časně? Co vás sem vede?“ divil se hlasitě.

„Říká se: ke všemu čas: ráno rada, večer kvas nebo zrada. My hledáme radu a jdeme tam, kde už jsme ji často našli, a přivstali jsme si,“ lichotil Král.

Holub je uvedl do svého staromládeneckého bytu, kde měl svoji soukromou úřadovnu, jež mu vynášela časem víc než služba na radnici. Psutka mu podal mlčky papír, písař naň mrkl a už prohlásil: „To psal Hop, nikdo jiný než amtsasesor Hop, takové klikyháky maže jenom on, znám jeho ruku.“ Nasadil si pak brejle a pustil se do četby. Sedláci dívali se naň pozorně, ale on se mračil čím dále tím starostlivěji. I jemu záleželo na tom, aby spor vyhráli sedláci, neboť bylo známo po celém kraji, že jim radí a píše všechna potřebná podání, kdežto chalupníkům že slouží pokoutní advokát a jeho konkurent Forst. Toho jim dohodil Hop, toho všude nastrkuje, kde ví, že pálí. I tenhle koncept jistě napsal tajně, neboť by se sotva odvážil rekursu proti rozhodnutí krajského úřadu.

To všechno honilo se mu hlavou, když opatrně sundal brejle, pozdvihl oči a upřel je na Krále.

„Neptám se, jak vám tenhle papír padl do rukou, ale to vám pravím, že jste chytili kapra. Kuna uvázla v železech a za hlavu. Říkám, chybí-li chytrý, ten chybí tuze,“ zamnul si Holub

ruce a pak teprve počal překládati a čísti celou stížnost, kterou posílá obec Klenčí vysokému guberniu v Praze na krajský úřad v Klatovech. Král se až podivil, jak si tesař všecko dobře pamatoval, až teď zbystřil sluch, neboť o tom se Hruška nezmínil.

„Tím nemoudrým rozhodnutím dále posiluje se v Klenčí revoluční duch českých sedláků proti nově usedlým německým živnostníkům, zvláště tkalcům, kteří zde pracují pro kdyňskou přádelnu. Tohoto revolučního ducha šíří zde jmenovitě finanční komisař Němec z Domažlic se svojí paní, dále bývalý zdejší kaplan Jakub Fastez a učitelský mládenec Alois Jindřich, kteří brojí proti německé státní řeči ve škole i v úřadech, půjčují a objednávají české noviny a knihy a podkopávají, jak mohou, vážnost úřadů. Na stranu těchto buřičů přidal se slavný krajský úřad, a proto prosíme, aby i z politických důvodů rozsudek ten byl zrušen a celé řízení obnoveno.“

Holub dočetl a oba sedláci hleděli naň s hrůzou v očích. „Paní komisarku! I paní komisarku do toho zapletl! Že mu, darebákovi, ruka neupadla,“ spínal ruce Král.

Psutka jen mrkal, přivíral víčko brzy pravého, brzy levého oka a povzdychával: „Samá lež! Pomluva! Nactiutrhaní! A co dělati? Jak se brániti?“

„Vy se vůbec nemusíte brániti. To za vás obstará krajský úřad a skvěle, až se dozví, kdo mu to spískal. Pan krajský sekretář zatočí s Hopem, ale tenhle papír musí míti v ruce.“

„Nejdeme-li již s křížkem po funuse? Guberniální úřad už zakázal obci pokračovati v započatém provádění krajského rozsudku. Chalupníci se chlubí, dokud sedláci nepostoupí lůsy obci, že jí oni nezaplatí ani groše za stavební místa.“

„A kdy ten rozkaz došel?“

„Asi v pátek nebo v sobotu.“

Holub se zamyslel, uvažoval, počal si pohvizdovati a procházeti se pokojíčkem od okna ke dveřím, zavazoval a rozvazoval třapce županu, až se konečně zastavil a řekl: „Musejí míti nahoře nějakého dobrého přítele, který to tak žene kupředu. Obyčejně se rekurs nechá odležeti, pošle se k nahlédnutí vrchnímu a krajskému úřadu, gubernu si vyžádá příslušné spisy, některý guberniální rada je prostuduje, a tento úřední postup trvá často rok i déle. Vám nezbyvá nic jiného než prošlapati si cestičku až do Prahy. Chtěl jsem vás poslati do Klatov, do Prahy to však bude kratší a jistější.“

„Do Prahy?“ zdvihl Král obočí do výše překvapením. „Do Prahy? Ted? Předě žněmi? To nemůže nikdo z nás.“

„Říkám, že tam musíte sami? Vy byste tam málo svedli! Stačí, když si najdete vlivného a mocného pána, který s touhle listinou v ruce zahraje Hopovi takovou písničku, že mu zajde navždy chuť štvátí obec do sporů a soudů.“

„Kde však najdeme takového ochránce?“ povzdychl si Psutka a hned chytře dodal: „My se ve všem spoléháme na vás, vy jste naše jediné útočiště.“

„A také vám poradím, že budete spokojeni,“ nadnesl se hned městský písař a oči mu zazářily jako okna domu, za nimiž v hluboké tmě se rozsvítila jasná lampa. Zrodil se mu v hlavě plán, o němž předem věděl, že povede určitě k cíli.

„Snad bychom poprosili paní komisarku, ta má v Praze známosti,“ hlesl Král, který také usilovně přemýšlel, čí pomoci se dovolávatí.

Holub však nevrle mávl rukou, jako by se mrzel, že je vyrušován, a řekl skoro opovržlivě: „Toť se rozumí, ta tu zrovna na vás čeká! Odjela do lázní, chce mítí pokoj a oddechnout si. Sedláci se jí dost natrápí, když je doma. To by ještě scházelo, abyste jí ani v lázních nedali pokoje!“

„Já jen myslel –“

„Nemusíte mysletí nic, když za vás myslím já,“ přísně okřikl Krále písař. „Mlčte, nemaťte mne a poslouchajte!“ Podíval se na zeď na hodiny s kukačkou, zamnul si čelo a pokračoval: „Půjete odtud rovnou do kláštera na šestou a po mši budete moci navštíviti pátera Fastra. Řekněte, že vás k němu posílám, aby napsal pár řádek lokalistovi u Sv. Anny, velebnému pánu Sládečkovi. Tam tráví prázdniny pražský guberniální sekretář Maxmilián rytíř z Obentrautu, Sládeček vás k němu uvede, tuhle listinu mu ukažte, povězte, kdo jí psal, a máte vyhráno.“

„A ten pán, jak jste ho jmenoval?“ kroutil hlavou Psutka, hledě úzkou škvírou očí nedůvěřivě na písaře.

„Maxmilián rytíř z Obentrautu.“

„Ano, ten pan rytíř tedy by měl takovou moc, aby Hopa zkrotil?“

„Vždyť se s ním ani neznáme. Jaktěživ on o nás a my o něm neslyšeli.“

„Což on ví o našich lůsích?“

„Možná že nás k sobě ani nepřipustí. Možná že nám tu listinu vytrhne z ruky a vyžene nás.“

„S takovým hedvábným pánem nedovede naše šerka ani mluvit.“

„Pán na pána sotva půjde.“

Městský písař znal své lidi. Chvilí se usmíval a trpělivě je poslouchal, věda, že jim musí nechat čas, aby se s tou myšlenkou smířili. Říkával o sedlácích, že je musí tlačiti do všeho jako volka na most. Nejdříve každou radu prohlédnou, nedůvěřivě vrtí nad ní hlavou, na všechny strany ji zobracejí, proklepají, hledají na ní chybičky, pronášejí všemožné námitky, než ji přijmou za svoji.

Když však už mu to dlouho trvalo, rozhodil ruce, pokrčil rameny a sáhl po osvědčeném biči: „Když neposlechnete, prohrajete lůsy, zaplatíte obci všechna zastavěná místa a některého z vás jistě zavrou.“

Jen mu vyskočila tahle pohrůžka z úst, hned se ozval horlivě Psutka:

„Jakpak bychom neposlechli! Co bychom si jiného počali! Na koho se obrátili!“

„Volek skočil na most,“ zasmál se v duchu Holub a upozorňoval: „V klášteře právě zvoní, to máte tři čtvrti na šest, přijdete právě včas.“

„Ani se zatím neptáme, co jsme dlužni,“ loučil se Král. „Znáte nás však. Víte, že to zadarmo nechceme.“

„Ani groše nechci, ukáže-li se moje rada špatnou,“ usmál se písař a ta věta právě nejvíce posílila důvěru sedláků.

„Bude on to sekáč, ten rytíř, když mu Holub tak důvěřuje,“ nadnášel se nadějí Psutka po Králově boku. „Hop podle všeho asi zapomněl, že člověk nesmí rubati si nad hlavou, nechce-li, aby mu zrubky padaly do očí, ani řezati pod sebou větev, na které sedí. Ten rytíř ho slízne jako rosu mráz. Už počínám věřiti, že nad ním vyhraje.“ Král mlčel, snad ani neposlouchal a myslil na pátera Fastra. Na toho se úplně spoléhal, jsa pevně rozhodnut učiniti, co ten řekne. Schválí-li radu písařovu, hned se vydá na cestu k Sv. Anně, bude-li však jen trochu pochybovati, pak raději nepoleze na ten tenký led, aby se neprobořil a nezkoupal je.

Mši svatou sloužil sám pan převor Vojtěch Kramer, který ač hezky přítloustlý, dobře se otáčel u oltáře, takže po půlhodině už vyšli mezi prvními z kostela. Město se teprve teď probouzelo. Loubím šířila se vůně čerstvého pečiva. Z průjezdů měšťanských domů vynášely babičky dřevěné stolky, vykládaly na ně mastné, slané i obyčejné rohlíčky, pletené housky sypané mákem, kulaté, uprostřed prořáté žemle a sprosté bandury z pobílé mouky. S košíčky na ruce běhaly k nim služky a děti, dostávaly „od cesty“ nebo „nádvkem“ křehký preclík nebo jemné čepeníčko, ospalí učedníci otvírali kupecké krámy a řezník Stojespal nad děkanstvím vyvaloval v podevratí těžký špalek, opíral o zeď mohutnou rohatinu se železnými háky a jeho tovaryš nesl sem z blízkých masných krámů a jatek zadní hovězí čtvrt', až se pod ní prohýbal.

Sedlákům tlouklo srdce starostí, vyspal-li se dobře páter Faster, neoboří-li se na ně, cože lezou k němu tak časně ráno, neboť znali dobře jeho prudkou povahu. Ničeho si tedy nevšimli, jenom Král už při mši si umínil, vyžene-li je Faster, že se zastaví u pana komisaře Němce a poví mu o tom udání, i když neřekne, odkud to ví. Pozdvihl tedy, jak z kostela vyšel, oči k zastřeným oknům komisařovic bytu a v duchu zalitoval: „Škoda, že se tam neusmívá dobrá paní komisarka!“

Všecky ty obavy však byly zbytečné. Služka na děkanství zavedla oba sedláky do kanceláře a letěla zavolati pátera Jakuba. Byliť tam takovým ranním návštěvám zvyklí, neboť osada, čítající skoro devět tisíc obyvatel, vyžadovala služby dnem i nocí. Ba Faster se i očividně potěšil, když spatřil známé tváře, hned jim i ruce podával, upřímně je vítal a rovnou se ptal, cože mu nesou a kam mají namířeno, že tak časně už sedí v Domažlicích.

„Velebný pane,“ počal slavnostně Král. „Tuze se nám po vás stýská a obzvláště v každé nouzi na vás vzpomínáme. Postrádáme vaší moudré hlavy a rozumné rady jako dítě otcovské péče.“

Fastra zahřála tak srdečná řeč, aby se však nezdálo, že na tu chválu čeká, že jest jí snad lačen, hned ji odmítal: „Vždyť, jak slyším, už se Reischeck umoudřil, o Božím těle jste nesli sami nebesa, jistě by vám ve všem poradil, a možná líp než já.“

„Není dosud náš,“ vrtěl hlavou smutně Král. „Sám říká: ‚Já jsem farářem pro všecky, pro sedláky jako pro chalupníky, pro Čechy jako pro Němce, žádných novot zaváděti nebudu, ale do soudů a sporů také nebudu strkati prstů, abych si je nepřiskřípl.‘“

„Chce zůstat na všecky strany hezkým, což je moudré.“

„Ale jak mu máme pak důvěřovati?“

„Tak povězte, kde vás zase střevíc tlačí,“ mávl rukou kněz, jako by chtěl zaplašiti všechny dotěrné vzpomínky, jež se mu hruly do hlavy při pohledu na své bývalé osadníky. Psutka hned se vytasil s papírem a podal mu jej mlčky. Faster posadil se s ním k psacímu stolu u okna a oba sedláci viděli, jak pozorně čte, a čím déle čte, tím více se mračí, až konečně zrudl, praštil pěstí do papíru a vykřikl: „Udavač, bídný udavač, a ne úředník.“

Král s Psutkou, oba současně pocítili, že mají vyhráno. Když se Faster nad něčím takhle rozhněvá, pak nepovolí, praskni oko nebo zub, až ten uzel rozváže. Toho ovšem netušili, že jej rozčilila zmínka o vlastenecké činnosti Boženy Němcové. Na sebe v té chvíli nepomyslel ani na mládence Jindřicha, ale na ni, na Boženu, a až se započal leknutím, že by ta žaloba lehce mohla přinejmenším vyhnati komisaře Němce z Domažlic a poslati jej na jinou stanici. Dusil se přímo zlostí, pobíhal kanceláři, třásl nešťastným listem a zahrnoval sousedy otázkami! „A ti pleticháři v Klenčí se nestyděli to opsati a poslati guberně? To má paní Božena za to, že se jich ujímala, že je hájila jako chudáky! Tohohle by Bílek nebyl schopen. Dosadili si tam na radnici svoji stvůru, Altmana, kterého vycepovali v koutské kanceláři, nové koště, které dobře mete a nepráší. Karabáč, který nepráská, ale zato hned bije a do nejcitlivějších míst, do slabin. A jak se vám to dostalo do rukou?“ zastavil se Faster uprostřed rozsáhlé kanceláře a přestal láteřiti. Psutka se zakroutil na své židli, odkašlal si, trochu jej zamrzela ta zvědavost, přece však odpověděl: „Já jsem si to vydlužil na radnici. Zase to tam vrátím při příležitosti.“

„A že vám to Altman půjčil?“

„Nechtěl, ale musil,“ suše se zasmál sedláček a zamrkal na Fastra čtverácky očima.

Ten znal chytrého Psutku nalíc i narub, věděl, že by mu uklouzl jako úhoř a vyhnul se přímé odpovědi, kdyby naň dále naléhal. Proto zanechal marné práce a optal se jinak: „Víte jistě, že klencká městská rada tohle opsala a poslala do Prahy?“

„A nejen to! Víme, že v Praze tomu i uvěřili, neboť už poslali do Klenčí rozkaz, aby přestali prováděti rozsudek krajské komise. Chalupníci se už chlubí, že nemusejí odklízeti hnojíčky ani platiti za stavební místa, když my nedáme obci lůsy,“ odpověděl Král a také jemu tvrdil hlas a vraštilo se čelo.

„Čert vezmi lůsy! Ale paní Božena! O tu běží! Na tu je namířeno ostré kopí, které nutno zachytiti, zlomiti a otlouci je tomu udavači o hlavu. Ale jak?“ rozvažoval si Faster, chvěje se hněvem i strachem.

Zlost – nejhorší rádce! Rozčilením nemohl a nemohl soustřediti svoje myšlenky, bílá tvář paní Boženy zjevovala se mu stále před očima, různé nápady střílely mu hlavou, všechny neplodné, jalové, potlačoval je, sotva se zrodily, třel si čelo, neboť věděl, že zde běží o pomoc nejen vydatnou, ale rychlou i jistou.

„Písař Holub myslí –“ váhavě se ozval Psutka.

„No, co myslí? Toť chytrák! Mluvili jste s ním?“ chytal se stébla páter Jakub.

„Jdeme sem rovnou od něho. On nás sem vlastně poslal. Sami bychom se neodvážili tak časně budit. Jenom jsme se stavili ještě v klášteře na šesté, aby se nezdálo, že jsme pohany a nezdvoračky. Tam jsme viděli pana převora sloužit, tož jsme si dodali odvahy.“

„Dobře, dobře, nechte omluv. Povězte raději, co vrkal můj zlatý Holoubek,“ hořel zvědavostí Faster.

„Dlouho chodil sem tam, drbal se v hlavě všecek nesvůj. Nemůžeme se ani diviti, že neměl hned všechny myšlenky jaksepatří pohromadě, neboť jsme ho vytáhli přímo z postele. Včera jsme měli neděli, posedl si asi v hospůdce ‚U příčinlivosti‘ a popil,“ se selskou důkladností a rozvlácností líčil podrobnosti Psutka, ačkoli se přitom pan páter netrpělivě ošival. „Pak si šňupl, kýchl, až se chaloupka otřásla, a v tom okamžiku se mu myšlenky srovnaly a vylíhl se v hlavě nápad. Zastavil se a povídá: ‚Nikdo vám nepomůže než pan páter Faster. Ať vám napíše pár řádek, s těmi jděte rovnou k Sv. Anně, tam na faře najdete rytíře –“

„Obentraut!“ skočil mu do řeči Faster. „Obentraut! Toť naše spása! Ovšem, Maxmilián rytíř z Obentrautu tráví svoji dovolenou každoročně u mého milého přítele Sládečka. Zamiloval si to místečko pro jeho samotu a ticho i pro milé vzpomínky z dětství,“ velebil Faster a už se chápal pera. Psal i mluvil, obojí současně. Radostná naděje jako by jej posedla. „Šel bych s vámi. Hned bych šel s vámi sám, ale nemohu. Máme dnes pohřeb. Slavný pohřeb s asistencí. Všichni tři musíme vyrukovati v parádě, v pluviálu a dalmatikách. Mši mám až v devět. Do té doby dojdete na Tanaberk. A vyříd'te, že přijdu. Sám že přijdu hned zítra,“ vykřikoval vzrušeně Faster myšlenky, které se mu sypaly i z pera na papír.

„Tak jděte a pospěšte si,“ strkal jim vlhký ještě dopis do ruky a skoro je ze dveří vyháněl. Vyprovodil je až do veliké síně, kde stál „vikářský kočár“ a visely parádní chomouty k němu, otevřel jim ve vysokých vratech vyřiznutá dvířka a ještě se chvíli díval za nimi, dokud je nepohltila dolejší brána.

Město už žilo plným životem. Punčochářské i kalounkářské stávky vesele klapaly, z komínů se kouřilo. Na potocích prostíraly pradelny bílé prádlo a lidé s košíky na zádech i s trháčky v rukou trousili se do polí a k lesům. Sedláci hned za branou zamířili k Mrákovu a pospíchali, jako by je někdo honil. Hnala je touha spatřiti rytíře, v něhož všecku naději skládal nejen písař Holub, ale i páter Faster. Zpočátku šli cestou, po které kráčel lokalista Sládeček, když ho koncem dubna pozval přítel do Domažlic a kdy se mu poštěstilo navštívit v klášterní zahradě paní Boženu Němcovou. Brzy však odbočili vlevo, vyhnuli se rochetskému mlýnu, Mrákovu i Kýčovu, kolem Vrátného vrchu a koutského lesa zamířili na Bělohrad a přes Hlíny k Brůdku. Ještě dnes je v našich lidech vrozený odpor k prašným, tvrdě ujetým cestám, zato s láskou vyhledávají skryté pěšinky a tajné cestičky, hladké, úzké, zato však pohodlnější a také rychleji k cíli vedoucí. Takovým temným pudem, zděděným po starých hraničářích a stopařích, vedeni, sáhovali Psutka s Králem skoro přímočaře k Sv. Anně. Cestou všímali si ovšem mimovolně polní úrody a upozorňovali se navzájem, jak i tu všecko hoří, ba ještě víc než u nich, protože zde je kraj teplejší a setba ranější. Viděli ubohé ječmínky a ovísky, suchem zamořené, vystrkující toužebně ze stébel dlouhé osiny a nemající tolik síly, aby vyhnaly do výše celý klas.

„Ty už se nevymetají,“ ukázal na ně Král smutně rukou a odvracel se od nich bolestí. Zato ozimy ho potěšily. Sem tam sice také spatřil klasy hluché nebo zubaté, žitná zrna však už tvrdla a pšenice také dospívaly k žluté zralosti. Jindy brambory v tu dobu už se zelenaly jako háj, bujnými keři kryly ornici a hustým stínem samy si udržovaly potřebnou vláhu. Letos sotva každá hlíza uživila jediné očko, a to ještě krnělo a vadlo. V polích viděli sedláky přivázeti v sudech a voznicích vodu, zalévali zelí a tuřín, aby se udržely alespoň při životě. „Jednou přece musí pršet! Až se rozprší, pak si poskočí všecko, co dosud krní a živoří,“ chválil je Psutka. „Podzim může mnoho napravit, ba může i vrátiti, oč nás chtělo léto zkrátiti.“

„To může,“ svědčil ochotně Král, který také nepozbýval ještě veškeré naděje. Slunce už pražilo nemilosrdně, a proto pospíchali ještě víc, aby se dostali do lesa, který je stínem svým lákal a vábil. Přeběhli jej brzy, neboť korunoval jenom výšiny nad myslivským potokem,

kdežto jejich svahy pokrývala pole a louky a přímo proti němu už se zvedal Tanaberk nesoucí na svém temenu nádherný poutnický kostel sv. Anny, k němuž se tiskne fara se školou a poutnickou hospodou.

Oba sedláci se zastavili jako na povel. Zarazil je ten nový pohled do kraje, který se tu před nimi otevřel. Široká brána zemská mezi Čerchovem, Osekem a Ostrým otvírala se tu dokořán. Z ní se vyhrnuly vršky i údolíčka, ohromný rybník všerubský, nad ním městečko s kostelem, vesnice i samoty, Brůdek, Hájek a Studánky. Tou branou otevřenou viděli i do dolních Bavor jako do pece. Klikatá říčka Kouba jako had utíká tam z Čech, plazí se lučinami kolem Velké i Malé Vojny, ztrácí se očím v městečku Osí a tam kdesi leží i druhé slavné poutní místo – Boží Krev. Ano, českou i německou krví, lidskou krví nasákla všechna půda a zbarvily se všechny vody kolem. Hory a doly slyšely tu častokrát rachot válečných vozů, frkot a dupot koní, válečný křik, jásot vítězů i bedný nárek poražených. Odtud dál k Železné Rudě táhnou se Královským hvozdem slavné rychty chodských bratří, svobodných Králováků. Rychta Kateřinská, Jamerská, Hojsova, Zhůrská, Kochanovská, obě Stodůlecké, Stašská a nad nimi nade všemi vrchní rychta Zejbízská zachovaly si svoje svobody, díky svému zřízení rychtovnímu. Kdežto Chodové, domažličtí, přimdští i tachovští, kteří měli zřízení hradní, v jejich středu stály královské hrady a v nich seděli královští „úředníci nad Chody“ a písaři, byli prodáni jako zpupné zboží necitelným cizincům. Psutka i Král pocítili při tom pohledu lítost i závist, stará křivda v nich ožila, slzy jim skočily do očí, a jak je sklopili, spatřili pod sebou krčiti se opelichaný kostelík sv. Václava.

„Pojď, Hadame,“ ozval se přiškrceným hlasem Král. „Zastavíme se tamhle u mého patrona, aby alespoň teď nás vyslyšel a nenechal nás okrásti o ten poslední kousek lůsů, který nám zbyl z celého pláště.“

Kaplička přijala je sice, ale nepotěšila. I na dřevěném stropě vymalované obrazy ze života sv. Václava ukazovaly zkázu, které celá svatyňka zvolna propadá. Opouštěli ji se srdcem zkormouceným a těžce, hladoví už i žízniví, klopýtali do prudkého vršku k Sv. Anně.

Ani netušili, že v lesíku pod kostelem na pohodlně upraveném mechovém sedátku hoví si pán s knihou v ruce. Šli kolem něho na deset kroků, a neviděli ho, neboť se ani nepohnul a tak byl pohřížen v hluboké zadumání, že také on si jich nevšiml. Nečetl, nemohl čísti, neboť měl oči přivřené, jako by dřímал, a hlavu hluboko skloněnou k prsům.

To zdejší každoroční host, guberniální sekretář Max rytíř z Obentrautu rval se v nitru se starými pochybami a vzpomínkami. Ach, kolikrát už myslel zde na svůj původ, zastřený rouškou divokého romantismu, častokrát se mu zdálo, že už se mu podaří pozdvihnout alespoň cíp toho hustého závoje, dozví se něco alespoň o své matce, když o otci v kdyňské matrice farní není ani zmínky, ale všechno marné! „Nevím, nic nevím,“ kroutil hlavou Sládeček a utíkal od něho. Na všechny otázky měl jedinou odpověď: „Páter Hafner vzal s sebou to tajemství do hrobu.“

Nejvíce mu ještě pověděl starý Ublaker sám a později i jeho synové barvíř František a zvláště Jan, který se stal ředitelem kdyňské továrny. Ten mu to na četné prosby i napsal. Tu sáhl Obentraut do náprsní kapsy, vytáhl v rudé kůži vázanou knížečku s nápisem: „Rodinná kronika“, obrátil v ní několik tuhých listů se zlatou ořízkou a počal pozorně čísti: „Šenkovní dům na náměstí ve Kdyni, jenž míval č. 81 a dnes má čp. 137, patřival panskému vinopalníku Janu Ublakrovi, muži neobyčejně příčinlivému, těšícímu se nejlepší pověsti a daleko široko známému.

O trzích výročních i týdenních sjížděli se tu bohatí obchodníci s dobyt看em, kupci, správcové panských dvorů, stavěli se zde i jiní cestující. Proto nikoho nepřekvapilo, když dne 12. října l. P. 1795 v temném, mlhavém večeru zajel do hostince krytý kočár v nejprudším cvalu. Hostinský vyběhl do osvětleného průjezdu a slyšel z kočáru úzkostlivý hlas: „Připravte rychle pokoj a čisté lože. Mé paní udělalo se cestou nevolno.“ Ublaker otevřel svůj parádní pokoj, jemu v patách vešly tam dvě dámy v závojích, z nichž jedna zřejmě strašně trpěla a sténala, kdežto druhá ji úzkostlivě podpírala, opatrovala a rozkazovala: „Odejděte a pošlete sem svoji paní.“ Paní hostinská přišla, promluvila s nenadálými hosty několik slov a rychle poslala děvečku pro porodní babičku paní Liškovou, která ihned pomohla na svět zdravému hošíkovi. Ošetřily rodičku i její dítě, pro které přinesly z kočáru koš s úplnou výbavou. Lišková si dítě ihned odnesla domů a našla mu v sousedství kojnou. Matka je ani nespátřila. Ublakrová vyprávěla, že po celou tu dobu měla hlavu zahalenou hustým závojem a její průvodkyně o nic jiného nedbala, o nic se tak nestarala, než aby nikdo ani na vteřinu nespátřil její tvář, která jistě byla mladá a bolestí zmučená. Když ráno procitla z osvěžujícího spánku, poprosila, aby ji navštívil pan farář, že by se ráda vyzpovídala. Tehdy ještě nebyla kdyňská fara povýšena na děkanství a farářoval tu Bernard Petírka, kmet skoro osmdesátiletý, trpící vodnatelností, který z fary nevycházel. Proto přišel k Ublakrům kdyňský kaplan Martin Hafner. Byl uveden přímo k loži tajemné matky a její opatrovnice postavila se venku u dveří na stráž a nehnula se od nich, dokud Hafner neodešel. Pak poručila zapřahati, zaplatila štědře Ublakrům za

poskytnutou pomoc, vyvedla svoji svěřenku, usadila ji v kočáře vystlaném pokrývkami a za ranního svítání, kdy celé kdyňské údolí zavaleno bylo hustou mlhou, zmizel vůz na silnici vedoucí ke Klatovům.“

„Ubohá matka!“ povzdychl si Obentraut, který už sám byl otcem rodiny, když dočetl a znovu se zadumal. „Nesměla mi dáti ani své vlastní jméno, ale všecka její láska mateřská chvěje se v tom obrazném jméně, které si pro mne vymyslíla. Obentraut! Nahoře milý! Či snad mi chtěla dáti do vínku pokyn, abych si nikdy nezoufal, ale vždy důvěřoval ve vyšší pomoc a ochranu? Já opravdu cítím nad sebou neviditelnou, silnou ruku, která mě vede kupředu po životní dráze a odkluzuje mi z cesty všechny překážky.“

Guberniální sekretář ohlíží se na svůj minulý život. Dověřil právě padesátý rok a vzpomíná si na své útlé dětství. Kdyňský kaplan Hafner stal se roku 1798 lokalistou zde u Sv. Anny a přivedl si sem svého tříletého svěřence. Přilnul k němu otcovskou láskou a v očích lidí platil za jeho syna. V této samotě rostl, kněz ho opatroval jako zřítelnicí svého oka, posílal jej do zdejší školy, později jej sám učil počátkům latiny a všem předmětům, kterým se učili studenti v parvě.^[106] Pak ho vyprovodil do Plzně, kde složil zkoušku a byl přijat hned do druhé třídy premonstrátského gymnázia. Tam vyučoval Hafnerův přítel, znamenitý profesor Sedláček. Svatoanenský lokalista probudil v mladém srdci dětskou lásku k české řeči a k české vlasti, Sedláček však ji roznítil v ohnivě vlastenectví, které teprve Vídeň, kde studoval práva, zchladila, nikdy však neudusila. U Hafnera měl vždycky svůj domov, i když se stal farářem v Červeném Dřevě, i když se odstěhoval na faru do Stanětic, kde před devíti roky zemřel. Ze všech těch míst přirostla mu k srdci nejvíce Sv. Anna, dojmy zde prožité vryly se mu nejhluběji do srdce, vzpomínal si, jak zde svému pěstounu ministroval, jak mezi poutníky každoročně zjevila se i neobyčejně milá paní, jež zde vykonala svoji pobožnost a dávala malému ministrantu v bílé rochetce a červené komžičce dvacetník, hladívala jej po hlavičce, ptávala se, jak se má, jak se jmenuje, odkud a čí je.

Odpovídal na ty otázky směle, že odtud, z fary, že se má dobře, a nic mu tehdy nenapadlo, neboť bylo mnoho takových vlídných poutnic, kterým se líbil bystrý, kučeravý a ochotný ministrant, takže jej zahrnovaly dárky. Až teď jako ve snu si na to vzpomíná a zdá se mu, jako by ještě teď viděl ty horoucí oči na sebe upřené a cítil měkkou, jemnou ruku chvítí se na svém čele. Pak odešel na studie a už nikdy a nikde, ani v Červeném Dřevě, ani v Staněticích, ani ve Vídni, ani v Praze, nespátril tvář, o které se zdálo, že by ji v tisícíhlavém zástupu ještě dnes poznal.

Když posledně navštívil kněze, kterého ctil a miloval jako otce, když seděl u jeho smrtelného lože, neodolal, aby se neoptal: „Povězte mi, prosím vás, kde mám rodiče.“

Umírající Hafner zakroutil hlavou a řekl namáhavě: „Nežádej toho ode mne. Zpovědní tajemství zapečetilo mi ústa. Ale domov budeš mítí teď zase u Sv. Anny. Stal se tam lokalistou výborný člověk, český básník, nemanický kaplan Václav Sládeček. Tomu jsem pověděl, co jsem říci směl. Sám ti dopíše a pozve.“

Vskutku hned po pohřbu vzal ho za ruku mladý, sličný kněz, představil se mu a prosil, aby považoval nyní faru svatoanenskou za svoji. Sám že zůstává v přízemí a celé první patro že čeká na jeho příjezd.

Poděkoval mu, přijal to upřímné pozvání a přivezl sem letos i svoji paní a děti.

Tak zde sedí, jako už kolikrát seděl, všechno ožívuje před jeho zrakem, minulost vstává z hrobu a dotěrné otázky jako mouchy doráží naň. „Kdo na tebe platil? Kdo tě nechal vystudovat? Kdo z tebe udělal dvorního koncipistu ve Vídni? Kdo tě povýšil do stavu rytířského? Kdo tě jmenoval tak rychle guberniálním sekretářem? Jistě se staneš co nevidět krajským prezidentem a je to všechno tvou zásluhou?“

„Pane tajemníku,“ ozval se teď za ním hlas pana učitele Sídka. „Všude vás hledáme, kam obyčejně chodíváte. Už jsem prohledal celé Pranty a Hamlečky, doběhl jsem až na Čepici, volal jsem, a vy zatím tu sedíte pár kroků pod kostelem.“

„Co se stalo?“ překvapeně, skoro ustrašeně se optal Obentraut, neboť věděl, bez důležité příčiny že by se nikdo po něm nesháněl.

„Přišli dva sedláci, přinesli velebnému pánovi nějaké psaní a ten hned poručil hledati vás. Sedí s nimi v hospůdce a čeká, až vás najdeme.“

„Zase v hospůdce! A už dopoledne!“ nezdržel se Obentraut, aby nepokáral i Sídka, neboť těžce nesl, že jeho přítel zde v té samotě propadá melancholickému smutku a léčí svoji bolest i zklamání – pitím. Snažil se jej vši mocí upoutati znovu ke knize a peru, osvoboditi jej a rozptýliti, dařilo se mu to, dokud chodil s ním jako anděl strážce, ale jak jej opustil, vyhrával učitel Sídek a vodil měkkého, dobrého Sládečka tam, kde nacházeli oba v samotě a opuštěnosti zapomenutí a často i potěšení.

„Tak jděte, aby hned přišli, že na ně čekám,“ pospíchal pan sekretář, jen aby co nejdříve dostal lokalistu z hospody.

Král s Psutkou už si odpočali, zahnali hlad i žízeň a vyprávěli velebníčkově o svém utrpení, že teď po odchodu pátera Fastra nikoho nemají, kdo by jim v Klenčí poradil, že chtěli jít k paní komisařce a povědět jí, co pan amtsasesor o ní napsal, že však odjela do lázní a tak že je sem posílá sám páter Faster, ten že jim dodal odvahy, že sem jdou přímo z Domažlic, od tří hodin ráno že už jsou na nohou a strach že je žene, aby nepřišli o lůsy. Oba mluví zkroušeně a těžká starost hledí jim opravdu z očí.

Ten kněz však, s kterým poprvé v životě mluví, jedná s nimi jako s bratřími. Toť nějaký dobráček! A Hop mu také leží v žaludku, neboť hned poznal jeho rukopis a zvolal: „Mstivý člověk! Měl jsem slíbený vodovod! Ale on, jenom on to rozmluvil panu inspektorovi Hýbrovi, vím to jistě. Žaloval na mě, Hop žaloval, že držím s Fastrem. Do očí staví se mi přítelem kvůli panu guberniálnímu sekretáři, za zády proti mně štve. Celá zahrada mi uschla, i ‚noční violy‘ už jsem oplakal. A co víc! Na paní komisařku opovažuje se žalovat. Na takovou paní! To až uslyší můj přítel Obentraut! Sám koupil a čte dětem její pohádky.“ Sládeček se rozpaloval čím dál tím více a pil, rychle pil, až se v duchu sedláci divili.

Sídek se konečně vrátil, hlásil, kde našel ztraceného rytíře, a po chvíli už jej viděli zahýbati kolem kostela k faře.

„Tak pojďme,“ spěchal tentokráte z hostince lokalista sám, zamířil rovnou do prvního poschodí a Král s Psutkou v patách za ním.

Obentraut přijal je trochu škrobeně, přečetl si pozorně list Fastrův, vyslechl nejprve Sládečka, který překotně chrлил na amtsasesora žalobu za žalobou, sedláků se na nic ani nezeptal a jenom štítivým pohybem sáhl po ováleném kusu papíru. Konečky prstů jej opatrně rozbalil a počal jej čísti. Teď se odmlčel i lokalista a v nastalém tichu všichni pozorovali upřeně pana guberniálního sekretáře. Na jeho obličejích však se nepohnul ani sval. S ledovým klidem dočetl až do konce, přešel očima znovu celý list, zamyslel se na okamžik, pak se podíval na oba sedláky, změřil si je nevlídně, řekl tvrdě: „Vyšetříme to. Můžete být přesvědčeni, že stane se všem po právu a spravedlnosti,“ a obrátil se od nich k oknu.

Obentrautovi jako dobře vychovanému a ušlechtilému člověku protivilo se všechno, co páchlo udavačstvím, zákeřnictvím, co se štítilo světla a chodilo zadem po tajných pěšinkách. Pociťoval odpor nejen k Hopovi, ale i k těmto dvěma sedláčkům, stojícím pokorně před ním, kteří mu

zkazili příjemný den, vyrušili ho ze vzpomínek, otrávil mu hned první dny jeho dovolené myšlenkou na úřad, na akty a protokoly, na celé to ovzduší kancelářské, z něhož utekl sem do čisté přírody, aby tu našel osvěžení a zapomenutí.

Sám Sládeček podivil se té jeho stručnosti, ba i patrné nevrlosti a mrkal na sedláky, aby se hnuli a odešli. Král v trapných rozpacích už se ohlížel po dveřích, Psutka však přešlápl z nohy na nohu, prudce zamrkal, odkašlal a ozval se: „Odpusťte, vzácný pane, ale ten papír bych rád odevzdal tam, kde jsem jej vzal.“

„A kde jste jej vzal?“ otočil se hned Obentraut.

„Vydlužil jsem si jej doma na radnici a slíbil jsem –“

„Vyřídíte, že jej tam sami vrátíme. Krajský úřad jej tam vrátí.“

„Zdrávi vzkazovali. Ochotně to vyřídíme, budou-li se nás ptát. Zůstávejte tu s Pánem Bohem a odpusťte nám, že jsme obtěžovali,“ hovořil Psutka lahodně ještě ve dveřích.

Král však mlčel. Mrzelo ho v té chvíli, že sem vůbec chodil, a nepotěšil jej valně ani lokalista, který je před faru vyprovodil a horlivě sliboval, až přijde zítra Faster, ten že mu pomůže a oba pak na pana sekretáře znovu udeří.

„Němec Němci, pán pánu a vrána vráně nikdy očí nevykline,“ rozjímal si na zpáteční cestě, která je vedla tentokráte Mrákovem, Tlumačovem, Stráží, přes Dmout na Trhanov a rovnou do Klenčí. Potkávali sice známé, mluvili však s nimi neslaně nemastně, poptávali se po koních, slyšeli, jak ceny dobytka klesají, zato všecko obilí jak na trhu stoupá, množily se nářky na sucho, na neúrodu a jako otrávení došli konečně kvečeru domů.

Ani tu se Král nepotěšil. Jeho milovaná Marjánka přivítala jej nakysle. Uražena, že jí nesvěřil, kam jde, ačkoli na celý den opouštěl hospodářství, zahrnula jej výčitkami. „Kdepak chodíš, prosím tě, celý den? Můžeme strachy o tebe umřítí, neřekneš ani slůvka a jen si vyletíš jako pták. Necháš mi na starosti celé hospodářství a potloukáš se po světě.“

Váda vzrostla, neboť ji hospodář tentokráte nemohl uhasiti žádným dárkem, nemohl sáhnouti do kapsy, vyndati alespoň rohlík a podati jej nejmenší Pepičce, která se k němu přibatolila, natahovala ruku a volala: „Táta dá! Táta dá!“

„Nic ti nedá, ani si na nás nevzpomene, jen když sám se má dobře,“ vzala ji do náruče matka a hlas už jí vlhl slzami.

„Myslím na vás, kudy chodím,“ bránil se Král. „Vyšli jsme si s Psutkou pro rozum, co a jak v tom suchu zařídit, co prodati nebo koupiti, dřív než bude pozdě. Počítali jsme, že se podíváme jenom do Újezda, nejdále do Havlovic, dopoledne že se vrátíme. Posílali nás však do dolejších vesnic, a když už jsme jednou byli na cestě –“

„S každým jiným jdeš hned a ochotně. Ale já když řeknu: ‚Půjdeme spolu k Ježíškovi na Brod, zaslíbila jsem se, musím tam jít,‘ to hned máš tisíce výmluv.“

„Tak abys věděla, že mi křivdíš, teď půjdeme. Připrav se, v pátek půjdeme.“

„Ale jistě!“ zaradovala se hned selka.

„Jistojistě,“ ujistil ji Král jsa rád, že se mu podařilo zažehnati domácí bouři.

Ani Psutkovi nevedlo se doma lépe. Také on se vymluvil, že v tak těžké době nelze seděti za kamny, ale nutno vystrčiti hlavu do světa, otevřít oči, nastavit uši a včas pomýšlet na budoucnost. A zprávy, které s Králem přinesl, zněly velice poplašně. „Dole jsou na tom letos ještě hůř než my,“ zněl jednomyslný úsudek všech sedláků, kteří ihned pochopili, že nedostanou na trhu v Domažlicích koupiti ani zrno obilí, a proto, že bude nejmoudřejší domluvit se s formany.

Psutka však měl ještě jinou starost. Pásl po příležitosti, aby se mohl setkat s Altmanem mezi čtyřma očima. Číhal naň jako na krtka a podařilo se zastoupiti mu cestu, když se z večerní pobožnosti, na kterou se scházeli cajkmistři a tuchmistři v hospodě u Boud'áka, vracel domů.

„Nelekejte se a nekřičte,“ napomenul jej napřed, když i ve tmě viděl, jak městský písař od něho odskočil. „Chci vám jen říci jako poctivý člověk, že ten vydlužený papír dostanete zpátky. Vráti vám jej asi krajský úřad.“

„Krajský úřad?“ zadrkotal zuby Altman, než se však zmohl na další otázku, stál už sám a sám ve tmě. U nohou jako by se před ním otevírala propast.

„Ať se děje teď cokoli, svrhnouti se nedám a nic prozraditi nesmím,“ řekl si v té chvíli, rychle rozhodnut držeti se pevného břehu jako listovní v Klenčí.

X

Jako dvě rodné sestry rostou v selské duši víra s pověrou. Od klíčení zrna v brázdách mateřské země až do jeho úplné proměny v lidské tělo obklopuje příroda tu duši řadou nezbadatelných tajemství. Překvapuje ji nepředvídanými událostmi a činí ji závislou na všech čtyřech živlech, které nemůže ovládnouti ani duchovní, ani tělesnou svojí silou. Proto chová v sobě ta duše nejasné tušení o silách nadpřirozených, o bytostech vyšších, které ji obklopují, snaží se zajistiti si jejich přízeň a dopátrati se skrytých cest, které k nim bezpečně vedou. Tato směs víry a pověry činí vlastní selské náboženství, dodává sedláku jistoty, často i útěchy, určuje jeho životní pořádek, zpřijemňuje mu život, okrašluje jej mnohými změnami, zvyky a obyčejí, pozdvihuje jej z prachu a unáší do říše snů, kde i nemožné se stává možným.

Král chce míti syna a toho koneckonců může mu dáti jen Bůh.

Králová sice navštívila kvůli tomu vltanovského hyclíka, ale současně také se zaslíbila putovati na Brod. Všecko třeba vykonati, nic se nesmí opominouti, má-li se splniti to, co nevisí na vůli lidské. Dožije-li se i přes to přese všecko člověk zklamání, nedává si pak viny ani sám, ani ho nemohou viniti jiní.

U Králů si dnes přivstali, aby se dostali do hřbitovního kostela na Brodě před mší svatou. Dobré tři hodiny dá se ta dlouhá cesta šlapati, Král však po ní nepůjde poprvé a skoro se na ni těší.

Asi dvě třetiny té poutní cesty vedou hlubokým lesem, ostatek po měkkých, pružných pěšinách přes pole a louky.

„Buďte hodné, neperte se, ať na vás děvka Bára nežaluje, až se vrátíme,“ přikazuje ještě ve dveřích matka Hanýžce a ostatním dětem.

„Přijdeme vám naproti, smíme?“ hlásí se Marjánka, neboť ví, že jim táta s mámou jistě něco přinesou, a už teď se na to těší.

„Smíte, ale daleko ne, nejdál k Soutkám.“

„Alespoň na Zásoutčinu,“ škemrá Marjánka a myslí si, že poběhnou až do Mejkosovce, a až spatří vracející se rodiče, poletí jim vstříc až k Chodovu.

„Tak tedy na Zásoutčinu, dál však ani krok! Ty, Hanýžko, měj rozum a nechod'te z domova dřív, dokud neodzvoní na věži tři hodiny.“

„A kudy půjdete, abychom se neminuli,“ stará se ještě Hanýžka a s malou Pepkou v náruči vyprovází matku až na zásep.

„Klikovic průhonem,“ hlásí otec a vychází na Klenčí. Slunce, sotva vstalo, už hřeje jako o poledni a celé městečko se probouzí jaksi líně, jako by se nemohlo ze spánku probírat. Velký pastýř vyhání stádo, kdežto ovčák s husopasem patrně zaspali, neboť jejich svěřenci pobíhají dosud svobodně kolem rybníčků a bekotem i kejháním naplňují celé náměstí.

„Kampak se spolu ženete?“ křičela Smolíková, která zahlédla Krále s Královou, když vyšli z vrat.

„Jdeme se dát rozvést,“ odpověděl Král vesele, ale nezastavil se, ba ani hlavu neotočil.

„Jen buď rád, že máš ženu, takové už bys nenašel,“ volala sousedka a usmála se na Marjánku, která jí vykládala, že jde s mužem na pouť, na Brod jenom, když nemohla na Svatou Horu.

„Pravda, dnes je pátek, na Brodě kázání a velká, tak se také za mě pomodlete u Ježíška a jděte zdraví.“

„Dejž to Pámbů,“ poděkovala Králová a pospíchala za mužem, který mířil ke Klikům, aby se jejich dvorem dostal na Záhumence a odtud rovnou přes Zásoutčiny k Chodovu.

U Kliků jako by selka už na ně čekala. Usmála se na Krále a hned spustila: „Poslouchej, Václave, ty jdeš se ženou jistě na Brod k Ježíškovi. Klátíš se jen tak s hůlkou v ruce, nevzal bys něco našemu Martínkovi?“

„Když to unesu, tak vezmu a rád se na kluka podívám. Copak mu chceš poslati?“

„To si můžeš pomyslet, že buchy. Vždyť znáš Němkyně, jaké jsou to kuchařky. Chlapec si libuje, se vším by se spokojil, jenom na naši stravu nemůže zapomenouti. Ustavičně vzkazuje, abychom mu poslali alespoň kousek domácího chleba,“ rozpovídala se Kliková, až ji musila Králová upomenout: „Vezmeme to, ale musíš si pospíšiti, čas utíká a chceme tam dorazit ještě přede mší svatou, jdu lačná, abych se tam dostala ke zpovědi a přijímání.“

„Jen jdi napřed, já tě dohoním,“ pobídl ji muž a ona se nevzpříkala. Bystře vykročila zadními vraty na sad, kde si hned zahrnula sukni, zula střevíce a vyšlapovala si, jak byla zvyklá, jen tak naboso. V lýkové mošně nesla modlitby, bílý šáteček a růženec. Ten teď vytáhla, zbožně se pokřižovala a jako pravá poutnice počala se modlit „na jistý dobrý úmysl“, na který nesla v knížkách dvě zlatky, aby dala za ně na Brodě sloužití mši svatou. „Aby nám dal Pámbů

chlapečka, hezkého a zdravého,“ kmitlo se jí hlavou přání, jež ji ani ve snu neopouštělo, a už šeptala „Věřím v Boha...“

Hned za Soutky dohonil ji muž se slušným rancem. Modrý, tisknutý šátek z domácího plátna objímal nejen buchty, ale i půl bochníku chleba a také čisté prádlo a podražené boty.

Sám Král nutil selku, když se ostýchala všecko najednou poslati: „I jen to sem dej, bůhví kdy tam hrnčíři pojedou, a chlapec to možná potřebuje.“

„Ale proneseš se s tím, protíží se ti to cestou.“

„O to se nestarej, když putuju, ať také činím nějaké pokání,“ usmál se sedlák, napíchl uzel na hůl, hodil si jej přes rameno a pospíchal za Marjánkou.

„Ty už louskáš růženec?“ vytrhl ji z modlitby. „Což jsi zapomněla, že máme před sebou Chodov a tam že nás nepropasou; nech toho teď, až se dostaneme do lesa, potom můžeš začít.“

„Ty pokušiteli,“ povzdychla si poutnice, ale poslechla, a ráda. Obrátila se na muže a usmála se. I jí se chtělo mluvit, a jak spařila uzel na holi, zamračila se a rozkřikla:

„Ale ne! Řekne ‚pár buchet‘, a zatím se nestydí navázati ranec jako malý Haltrav.“

„Vždyť ho neponeseš, tak co hubuješ? Řekl jsem si sám o přídavek k těm buchtám, aby to přece za to stálo. Kluk bude mít radost, až nás uvidí, že nejdeme s prázdnýma rukama.“

Marjánka se odmlčela, jako by se styděla za svoji neúžilost, a po úzké mezi bystře vykračovala k Chodovu, který ležel před nimi jako na dlani. Král mlčky prohlížel si obilí, jež stálo řídké a nízké na rozpukaných brázdách a valem zrálo.

„Jenom vlažičku potřebujeme. Ještě teď by nám pomohla, alespoň zrno by nalilo, všecko by okřálo, louky by se zazelenaly a otavy na nich narostly,“ povzdychl si nahlas.

„Tak se zdá, že se má k bouřce,“ ozvala se teď i Marjánka. „Jen se dívej, na travičce není ani kapka rosy a mouchy i komáři štípají už teď zrána jako posedlí.“

„Poutníci mají zmoknouti,“ usmál se Král a rozhlédl se krajem. Sedavé, průhledné páry zahalovaly obzor u samé země, ale vysoká klenba nebes pyšnila se jasnou modří a ani mráček nestavěl se do cesty slunci, jež jako ohnivá loď plulo po ní do výše.

Z oblohy svezly se jeho zraky dolů na zemi a spatřil před sebou svoji ženu. Pohlédl na ni a zdálo se mu, že v té chvíli celá se proměnila a v té záři sluneční celá zkrásněla jako světice. Nikdy dosud, ani zasvobodna, ani po svatbě, nezdála se mu tak hezkou a nepodléhal jejím půvabům tak jako dnes a v této chvíli, kdy kráčí bosa, plná života, uzardělá chůzí, statná a cudná mezi lány zrajícího obilí. Jde jako vtělené léto rodného kraje. Plné boky ovíjí jí rudá spodnička jako mák, pod ní kmitají se bílé jako z kostí vysoustruhované nohy a nad ní rozepjatou rozplášilkou prosvítá bílá košile, napnutá na pevných ňadrech. Tato její nádherná krása nedráždí dnes mužovu smyslnost, budí však jeho obdiv, hrdost, lásku i něhu. Zrající klasy žitné i pšeničné vychylují se nad zelenou mez, jako by se jí klaněly, trou se o její nohy a šeptají sladce: „Sestro naše! Sestro!“ I Králová, jako by jim rozuměla, natáhla v chůzi ruku, dotýká se klasů prsty svými a pohlází je měkce.

Také Král pohladil ji v té chvíli rozzářeným zrakem. „Jistě mi dá syna,“ pomyslí si, a hluboká spokojenost, pocit naprosté, hrdé bezpečnosti zaplavil mu v té chvíli celé nitro. Díval se na ženu, jak jistě a lehce kráčí k svému rodišti, a věděl, že by do Chodova došla i se zavázanýma očima. Zнала tu z dětství všechny pěšinky a po jedné z nich zamířila teď rovnou k Berouškovici sadu. Poznala bratra zdaleka, jak se rozhání kosou a seče trávu do řezanky.

„Musím mu pošeptati, že půjde za kmotra, aby se měl nač těšiti,“ napadlo Marjánce a usmála se.

Beroušek přivítal je radostně a nic se nedivil jejich pouti. „Jdeme si vymodlit chlapečka,“ pochlubila se bratru. „Tak jen jděte, Ježíšek je rozdává, kdežto pro divčičky se musí jít k Panynce Marii až na Svatou Horu, ale těch vy už máte dost.“

„A co dělá švagrová?“ zamlouvala to hned Marjánka. „Korbel chystá, musí vrtěti, už nemá do čeho dáti dojení mléka. Nezajdeš k ní?“

„Nezajdu. Teď ne, až se budeme vraceti, pak se zastavíme polknouti si podmáslí.“

„Jen si pospěšte, čekám dnes bouřku.“

„Kvečeru by se mohlo něco semlíti, ale to už budem dávno doma,“ souhlasil Král, prošel sadem za ženou, která už mířila ke Skále.

„Tak teď přede mnou hezky a o mne se nestarej,“ ukázala Marjánka mužovi rukou před sebe, když za Chodovem spatřila Pec obklopenou temným lesem. V té ruce už opět držela růženec a

Král se jen usmál. Vykročil se svým rancem bystřeji a těšil se, že je pojme v náruč vysoký les a sklene jim nad hlavami stinnou svoji střechu.

Ani čtvrt hodinky už to netrvalo a z parného, prudkého slunce vešli vskutku do lesního chladu. Až se zatmělo před nimi, než si oči zvykly na jemný závoj, který tvořily nad nimi jehlancovité koruny smrků, zachycující samy všecky parné a ostré paprsky sluneční.

I les žíznil a šetřil vláhou, jak mohl. Nedal teď už vyrůst ani jediné houbě prašivce, obětoval nízký a řídký podrost, jenž se mu pletl mezi kořeny, nechal vadnouti štável i kapradí, které se jindy zelenalo kolem jeho balvanů, ba ani mechům a lišejníkům nedopřál kapku rosy, všecku sám vypil, jen aby uhasil palčivou žízeň a zachránil si zárodek života, dokud jej nebe nenapojí vydatnou vláhou. „I les už prosychá,“ povzdychl si Král a opět mu napadlo, jak se osvědčila letos stará pranostika, že uplakaný Velký pátek ohlašuje žíznivý rok. Chtělo se mu o tom pohovořiti, ohlédl se po ženě, už i ústa pootevřel, když však viděl, jak kráčí s hlavou sklopenou, celá v sebe pohřížená, s rukama spoutanýma růžencem, rychle spolkl slovo, které měl na jazyku, a znovu pozoroval les. Pod nohama praskalo mu suché jehličí a odumřelé větvičky peručin, nad hlavou hučely mu mouchy, jako by se včely rojily. Dorážely naň, takže se musil ustavičně oháněti kloboukem, který nesl v ruce, jako by kráčel velebným chrámem. To přítmi působilo tak posvátně, že až hrdlo zadržovalo. Les sám stál tiše a mrtvě. Jenom roje všeho druhu hmyzu stále bzučely, jako by se slétaly nad mrtvolou. Občas ozvala se lesní káně nebo ostříž, kmitla se po kmenu veverka, ale jinak všecka zvěř už se dávno vrátila ze své jitřní paši, zalehla do svých skrýší v houštinách, aby přespala den a teprve za večerního šera a chladu, vyšla si opět na noční toulku. Pěšinu přetínala tady Bystřice právě na tom místě, kde ji před sta lety postřekovští Brychtové překopali a vykázali jí novou cestu k Domažlicům, aby tam zavodnila hradební příkop a pomohla zvýšit bezpečnost hradu i města. Král dobře znal to historické místo, chtěl na ně upozorniti Marjánku a ukázati jí názorně, jak bystré hlavy měli ti proslulí loupežníci a jak si dovedli tím nápadem zachrániti život.

Zase se obrátil, zase však spatřil ženu pohrouženou v modlení a neodvážil se to svaté ticho ani slůvkem porušiti. Jenom sám pro sebe zakýval si hlavou a pomyslil si: „Ale, i Bystřice už vysychá, nohou by ji člověk zastavil!“

To už kráčeli domažlickými lesy a hustou kmenovinou před nimi jako okno kostelní mezi sloupy prosvítala myť bohatě zalitá sluncem. Ucítili zdaleka její omamující vůni, s kterou nic na světě se nedá srovnati. Také myť umírala žízní, a snad proto dnes ještě prudčeji než jindy voněla v ní pryskyřice, schnoucí trouch lesní a všecky květiny, jež jako by sem utekly ze

smutných stínů hustého lesa. Hýřily nejen vůní, ale i barvou. Celé pruhy vrbovky pyšnily se tu štíhlými hrozny nachových květů, bílý vemeník i žlutý střevíčník, hvězdice arniky i lodyhy kokoříku, drobné keříčky vřesu i borůvek tlačily se k sobě a mezi nimi plazily a proplétaly se letošní jalové pruty maliníku, plné ostnů a listů, kdežto dřevnaté, loňské lodyhy zvedaly se do výše jako obloučky a chlubily se i bílými kalíšky květnými, plnými něžných tyčinek a pestíků.

I Králová zvedla hlavu, když se blížili k této nádherné myti, vzdychla zhluboka, jako by se chtěla nasytit touto zázračnou vůní, oko její zatěkalo po pestrých barvách, ohnivějších ještě než ty, jimiž hýří hedvábný šátek, fěrtuch a živůtek Krutinuc Hanči, největší to krasavice i parádnice z celého Klenčí.

Jen se na tu myť podívala a už byl konec modlení. Světské myšlenky draly se jí do hlavy oběma očima, pocítila náhle hlad a ještě větší žízeň a tu – jako na zavolání – zrovna u cesty, divže je muž nerozšlápl, rdějí se celé kopečky opožděných zralých jahod. Jako kapky krve visí na ohnutých stopkách tak svůdně, že Marjánka nemůže odolat, aby se nezastavila a neutrhla si jich hrstičku, neboť sv. Jana Křtitele už minulo, mohou si tudíž i matky pochutnat na této lahůdce.

Vtom se obrátil Král. Neslyšel za sebou šustiti bosé nohy své ženy, ohlédl se proto, aby viděl, proč se zastavila, a ohlédl se v pravý čas. Už už podávala Marjánka první jahodu okoralým rtům, když se před ní ozvalo: „Já myslil, že chceš jít až na Brodě k přijímání.“

„Pane Ježíši Kriste, to bych si byla dala! Zaplat' ti to Pámbů, Václave, žes se ohlédl! Ale to ta myť zatracepovaná zrovna mě uhranula a k hříchu málem svedla. Celou pouť bych měla zkaženou. Za to, žes tak hodný, natrhám ti jich hodnou hrst!“

„Jen se dlouho nemeškejme, za sebou máme teprve Myší vrch, před sebou Folmavu, dobrou hodinu ještě musíme šlapati.“ Přece však vděčně přijal od Marjánky plnou přehoušel dužnatých, sladkých a voňavých jahod, jen se olízl, a aby ženu pozlobil, řekl:

„Dobré jsou, ale jednu chybu mají.“

„Já vím, že je jich málo, vid'?“ uhodla hned Králová, kam muž bije, „ty abys měl všeho hned vrchovatou mísu, ty nenasyto jeden!“

Přešli myť i loňskou paseku, na které se bělaly ještě terče nedobytých pařezů, vešli znovu do řediny starých kmenů, ale Králová už neměla na růženec ani pomyslení. Pomodlila se jej

tříkráte, tím vyplnila své předsevzetí a nyní se bystře rozhlížela kolem. Hlad a žízeň ji sice trápily, snášela to však trpělivě a obětovala i to Pánu Bohu, jen aby její úmysl ochotněji vyslyšel. Cesty jim za hovoru také mnohem rychleji ubývalo. Než se nadáli, rozstoupil se znovu před nimi les. Nízké domky folmavské, rozhozené po stráních širokého údolí, s kostelíkem, farou a hřbitovem nahoře až pod samým lesem, vyběhly jim naproti. Jak spatřil Král šedivý, šindelem pobitý kostel, hned si vzpomněl, že už tu Krejčí nesedí ani jako administrátor, že jej biskup náhle odvolal zpátky do Budějovic za kaplana, aby jej měl na očích.

Po chvíli překročili zemskou hranici, kterou tu u Šteflova mlýna tvořila opět Teplá Bystřice, vodou sice už bohatší než tam pod Čerchovem, přece však tak úzká, že se zdála lávka přes ni vedoucí hloupým přepychem.

Živé duše nepotkali celou cestou, až tu, sotva vstoupili na bavorskou půdu, zastavil je obšour s puškou na rameni a důkladně prohlédl ranec s Martínkovým prádlem, ba i mošnu musila Králová roztáhnouti a ukázati, co v ní nese, pak teprve dovolil jim vejíti do modrobílého království.

Šli opět pěšinou, která přímo vedla k nevysoké hůrce s kostelíčkem a hřbitovem – cílí to jejich cesty. Tam na oltáři sedí zbičovaný, až po pás obnažený Kristus, trním korunovanou hlavu podpírá si pravou rukou, v levici drží rákosovou třtinu, smutnýma očima vítá unavené poutníky a jeho okoralé rty zdají se šeptati: „Pojďte a vizte, je-li bolest vaše jako bolest má!“

Pod tou bolestnou sochou Kristovou pak v oltářním stole zazděný leží kámen zbrocený Kristovou krví, který sem přinesl zbožný jeden poutník před mnoha lety až z Jeruzaléma a řezenský biskup jej vlastnoručně do oltáře zazdil. Nad oltářem klene se starý kostel, po jehož stěnách rozlézají se německé nápisy i tabulky a všecky hlásají zázračnou moc, sílu a slávu tohoto poutního místa.

A venku, ve stínu tak památného kostela, odpočívají nebožtíci. Bílá zeď jako stuha ovíjí hřbitůvek, na který odcházejí brodští měšťané, když si vypili až do dna svůj rybníček černého, právovárečného piva a vyšňupali svoji mírku prysulu. Lehká ta cesta není, neboť stoupá z města ke kostelíčku příkře jako na střechu, a veselá také ne, neboť ji lemují čtrnáct sloupů se čtrnácti obrazy křížové cesty, skrápějí ji lidské slzy, ozývá se na ní lidský pláč, nářek a ponurý zpěv žalmu: „Smiluj se nade mnou, Bože!“, kdykoli tudy kráčí pohřební průvod. Zde myslí brodští Bavoráci na své poslední věci, kdežto dole, ve svém středu, mají veselý, radostný

kostel farní s velikým a nádherným obrazem usměvavé Rodičky boží, obklopené buclatými andělíčky a nadpozemskou září. Kolem tohoto chrámu pak nerozkládá se ponurý hřbitov, ale měšťanské domy, stodoly, chlévy a hlavně dvě hospody s řeznickými krámy a pivovarem. A v jedné z těch hospod učí se Martínek Klikovic z Klenčí řezníkem.

Králová, jakmile spatřila novou, nedávno teprve k poutnímu kostelu přistavěnou vysokou věž, celá tím pohledem okřála. Všecka únava z ní pojednou spadla, necítila horko ani žízeň a křepce popoběhla kupředu, aby předešla svého muže, který se klátil před ní stejně netečně, jako by neviděl „Ježíška“ už na obzoru.

Také kostelíček se zaradoval, když spatřil blížící se poutníky, neboť v té chvíli rozklínal se na jeho věži zvonek a volal: „Pospěšte si! Pospěšte!“

„Nunu! Jen pomalu! Zvoní jenom jedním zvonem. To zvoní poprvé – máme času dost,“ ozval se Král konejšivě, když spatřil, jak ho žena předběhla a jak pospíchá. Ta však jako by neslyšela, ani neodpověděla, ani se nezastavila a na to jen myslela, bude-li seděti ve zповědnici český zповědník, aby se mu mohla upřímně svěřiti se svojí starostí a tužbou.

„I leť si!“ mávl za ní rukou Král. „Než se vyzpovídáš a budou sezváněti, zbavím se toho rance.“ Odbočil z pěšiny vlevo, kde v údolí říčky Kouby v úzkém průsmyku mezi Čerchovem a Osekem schovávalo se město. A štěstí mu přálo. Sotvaže po domažlické cestě vkročil mezi první domky, hnal se proti němu malý vozík, tažený párem velikých, chundelatých hafanů. Psi radostně štěkali a letěli jako šipky, vozík za nimi naskakoval, takže je kluk stojící na vozíku měl co držeti. Mlaskal jazykem, napomínal je hlasitým: „Longsóm! Longsóm!“^[107] a natahoval oprat', až se mu do dlaní zařezávala. Král by se byl kluka ani nevšiml, ohlížel se po domech a krámech, rád by byl koupil několik páčků tabáku a dětem domů nějakou mlsnotu, když náhle slyšel za sebou česky: „Prr! Prrr! Stryjčku! Prr! Bestie neřádne! Prr! Stryjčku!“

Král se otočil a spatřil za sebou Klikovic Martínka, jak zastavuje psí spřežení. Skočil už z vozíku a hůlkou tloukl hafany přes čumáky, až zastavili. „Safra, Martine! Máš to bujné tahouny!“ usmál se Král.

„Málem bych vás byl, stryjče, přejel a nevšiml se vás. Ale vtom mi padl do oka náš šátek, podívám se lepší a už vás vidím. Dalo mi to práci, než jsem zastavil.“

„Kampak jedeš tak splašeně? To jako bys jel k ohni někam.“

„Vezu maso do kasáren auserům^[108] a psi se nemohou dočkati. Kuchařka jim tam dává vždycky nějaké zbytky od jídla a na to se zrovna třesou, ačkoli si doma masa ani nevšimnou,“ vykládal Martínek naditý v modré kostkované kazajce, v umazané zástěře a vysokých botech.

„Věř mi, Martine, že už bych se k tobě nehlásil. Hotový Bavorák se stal z tebe. Jenom piksla v kapse a orlíček pod nosem ti schází.“^[109]

„Stryčku, vy mi jistě něco nesete z domova,“ přeslechl Martínek škádlivou poznámku Královu a dychtivě se zadíval na uzal.

„Co bych ti nesl? Pěkné pozdravení z Klenčí a víc nic.“

„Já myslil – ten šátek – náší doma –“ vyrážel Martínek ze stisknutého hrdla, i oči se mu nějak podkalily, až se Královi srdce v těle pohnulo.

„Toť víš, že nesu! Máma, ta nezapomene! Jsme tu s tetou na pouti, šli jsme skrz vás, a tu mi vaši dali tuhleten uzal. I buchy tam máš,“ a Král už sundával hůl z ramene a Martínkovi se až ruce třásly nedočkavostí, když sahal po uzlu, který zavoněl domovem.

„A copak ty vzkážeš nebo pošleš domů?“ optal se Král, jakmile se zbavil rance, který učedník pozorně ukládal si do vozíku.

„Což se u nás nezastavíte? Ani žejdlík bavorského nevypijete?“ podivil se Martínek zklamaně, zvyklý, že všichni Češi chodili k nim do hospody, kdykoli zavádili o Brod.

„Kamž bych šel jinam než k Najmajrovi,“ usmál se Král. „Co však kdybys nebyl doma? Kdyby tě pán poslal někam na vesnici pro kus dobytka a už jsme spolu nemluvili?“

„Když vím, že tu jste i s tetou, to se nehnu z domova, kdyby mě utloukli,“ tvrdě odpověděl Martínek a tvář se mu zachmuřila.

„Nestýská se ti tu?“

„Stýská časem, a dost,“ zapálil se učedník jako višně. „Někdy si myslím, kdybych alespoň na chvíličku se mohl podívati domů, hned že by se mi ulevilo.“

„Nemáš tu žádných kamarádů?“

„Tuty dva,“ ukázal Martin hůlkou na psy u vozíku, kteří kňučeli, ohlíželi se po Martínkovi, ale neodvážili se sami se pustiti znova do běhu, „a ti mě mají rádi a líp mě poslouchají než pana mistra.“

„Což o to! Tys s tou němou tváří vždycky vycházel hladčeji než s kluky.“

„Copak dělají králíci? A holubi? Stará se o ně bratr?“

„Jistěže se stará, ale takové to sotva bude, jako tys to měl v pořádku. Musíš se přijít sám podívat.“

„Chtěl bych, ale pán nechce ani slyšeti. Všední den máme plné ruce práce doma i na poli a v neděli přijdou Češi, zvláště páni z Domažlic, a tu zas musím těm punčochářům a tkaničkářům nalívatí a nositi, co si poroučejí, protože pán ani paní neumějí česky ani kýchnouti.“

Psi zase netrpělivě zakňučeli a podsední trhl vozíkem. „Tygr!“ vykřikl hned Martínek a zahrozil mu.

„Nesmím tě zdržovati,“ přerhl řeč Král, „abys nezmeškal. Po kostele se u vás zastavím. Kdybys nebyl doma, nech mi tam alespoň vzkázání.“

„Však já budu doma!“ vykřikl Martínek už z vozíku a psi se dali hned – bez pobídnutí – do běhu.

„Zatrápený chlapec,“ hleděl za ním Král a musil na Martíňka mysliti i pak, když lezl k Ježíškovi po schodech nahoru, kde spatřil svoji ženu klečeti u oltářní mřížky a modliti se z nebeklíče.

Vecpal se do poslední lavice na kraj a trpělivě čekal, až se mše svatá, modlení i požehnání skončilo, sám se také vroucně pomodlil v kostele i před kostelem u křížové cesty, když se ženě ještě nechtělo rozloučiti se s poutním místem, vzal ji šetrně za ruku, vyvedl ji ven a řekl: „Marjánko, od včerejška jsi nic nejedla, takovou cestu jsi vykonala, ta pouť by se nám mohla špatně vyplatiti. Musíme někam zajítí, abys dostala alespoň lžící teplé polévky.“

„Nemám na jídlo ani pomyšlení,“ jako ve snách odpověděla Králová.

„Právě proto se musíš nutiti. Žaludek zná svůj čas, to se ozývá, nedáš-li mu, přestane se ozývati a čeká, až si sám vzpomeneš. Půjdeme k Najmajerovi, co se tam Klikovic Martínek učí.“

„Kdepak máš uzel?“ lekla se Marjánka, že ho snad Král někde zapomněl.

„Už jsem mu jej dal. Potkal jsem ho naštěstí zrovna pod vrškem, těší se na nás, chtělo by se mu popovídati o Klenčí. Tak jen pojď.“

V hospodě šťastně našli Martínka, který je obskakoval a nehnul se od nich. Modré z nebe by jim byl snesl, všecko ukázal a všim se pochlubil, co už umí, kam jezdí, a také jeho pán neskrblil chválou.

„Do řemesla jako kat, chytrý a bystrý, na očích vidí, co si přeji, ale zlostný je a prchlý, což je chyba. To mu musíme odvyknouti.“

„To mu asi neodvykneš, to má po otci,“ pomyslně si v duchu Král, který německy s tlustým Najmajrem mluvil, nahlas však přisvědčil: „Vždyť sotva vyšel školu, takový mladý stromek se dá ohnouti, jenom vlídně a po dobrém s ním, pak udělá všecko.“

Blížilo se pomalu k poledni, když Králová se zdvihla.

„Už jsme si odpočali. Musíme teď jít.“ To pomyslně na domov a žádného stání více neměla.

„Zrovna v tom největším horku půjdete. Počkejte až odpoledne, až přestane slunce páliť,“ zdržovali je v hospodě.

Král by si rád dal říci. Sedělo se příjemně v klenuté místnosti, kde měli dveře i okna dokořán otevřené, a také bavorské pivo chutnalo líp než trhanovské.

„Tak zaplat! Zaplat! Tebe by v hospodě udržel ne na provaze, ale na tkané niti,“ hartusila Králová a sbírala už svoji mošnu, kam ukládala i několik bavorských žemlí a kornoutek cukroví, a vyšla první ven.

„A copak ty pošleš domů?“ obrátila se i ona k Martínkovi, který se kolem ní točil.

„Vyřidte našim, že je pozdravuju, aby sem brzy přišli,“ rychle odpověděl Klika, náhle se však zarazil, začervenal se, v rozpacích se podrbal v hlavě, snížil hlas a řekl: „Teta, prosím vás, nevzala byste něco Hanýžce?“

„Copak bys jí chtěl poslati?“ usmála se Králová a pohládila Martínka po rozpálené tváři.

„Ona mi říkala, abych jí poslal korálky. Sama mi poslala písničku ze Svaté Hory. Našel jsem ji v ranci.“

„Korálky? Vždyť je má doma,“ řekla Králová, jako by přeslechla zmínku o písničce.

„Ba nemá. Tam dělají korálky na růžence, ale podívejte se, jaké tu umějí,“ vytáhl z kapsy pěknou, slámou vykládanou krabičku, a když ji otevřel, podivila se sama Králová. Viděla poprvé v životě sekané korály, ne kulaté, ale hranaté, jiskřící všemi barvami.

„Ty jsou krásné! Kdepak je prodávají?“

„Nikde. Mám je z huti, kam vozím maso. Sekají je tam a odvázejí někam daleko.“

Králová neodolala. „To bude mít Hanýžka radost,“ usmála se tak mile, jako by sama dárek obdržela, „a když jsi tak hodný, musím ti také něco dát.“ Vytáhla z mošny dva koláče mazáním k sobě slípnuté. „Posvícení sice ještě není, upekla jsem je jen tak, abych měla na cestu. Ale teď jsme se tu najedli a napili, že vydržím až domů. Tobě snad přijdou k chuti, když jsou z Čech.“

Martínek přikývl a radostně po nich sáhl.

„Voní jako posvícenské,“ neopomenul pochváliti.

„Snads nám neukradl koláče,“ zasmál se Král, když už zaplatil a rozloučil se s řezníkem.

„Teta mi je dala,“ zubil se Martin.

„Tak nepůjdeš s námi?“

Klika jenom zatřásl hlavou. Promluvit nemohl. Náhle mu to sevřelo srdce a chtělo se mu běžeti se strýčkem Králem. Rozum však se ozval: „Jaká hanba! Utéci z učení! Co by říkal táta?“ Zaťal proto zoubky do dolejšího rtu, podal strýčkovi ruku, obrátil se a utekl průjezdem na dvůr, kde vzal Tygra okolo krku, zaryl mu tvář do chundelaté srsti a dal se štkavého pláče.

Král se ženou mlčky vyšli z hospody a šli hodnou chvílí, než se Král ozval:

„Žene se vskutku bouřka,“ a zrakem starostlivě se rozhlédl oblohou.

„Pospíšíme a utečeme jí, než se přizene,“ radila Králová a lehkým krokem pustila se do kopečku nad městem. Všecka tíha z ní spadla a blažená jistota, že se jí narodí chlapeček, rozlévala se jí celým nitrem. Nevydržela mlčeti. „Ráda bych promokla až na kůži,“ ozvala se, hned jak vyběhli na vršek a spatřili opět Folmavu a tmavé lesy čerchovské. „Obilí už by to

pravda nepomohlo, ale brambory, tuřín, zelí – to všechno by se zalilo, osvěžilo, i řípu bychom mohli sítí.“

„Mohli, mohli,“ svědčil Král, ale oka přitom z oblohy nespouštěl. Nelíbila se mu. Od severu nad černými lesy vystupovalo podivné mračno roztřepené na konci, jako by se nad širý kraj vztahovala ohromná dlaň s roztaženými prsty. Mířilo rovnou k slunci, jež jim stálo přímo nad hlavou a bojácně chystalo se k ústupu na západ. Svítilo matně, a přece tak pářilo, že v jeho záři chvěl se vzduch nad zemí, jako by vycházel z rozpálené pece. Sama Králová si toho všimla.

„Jen se podívej, Václave, les jako by nám šel naproti; tak stojí blízko, že lze v něm každou větvičku, každý souček rozeznati.“

„To bývá před bouřkou,“ zase tak krátce odpověděl Král a jeho selské srdce zachvělo se starostí i bázni. Podivná věc! Byl-li doma, cítil se pravým králem na své půdě a pod svým krovem. Neznal strachu a dovedl se postaviti čelem proti všemu. Mimo domov přepadalo jej však tisíce starostí a obav. „Nedej Pán Bůh, aby tak vyšel oheň! Co by si beze mne počali,“ napadlo mu a už viděl ten hrozný zmatek, který by na statku zavládl. „Aby tak koně se splášili!“ – „Kdyby tak nedala Hanýžka pozor a nějaký lump se jim vkradl do světnice. – Chodí všelijakých lidí vandrovníků!“ – Ještě hůř než mouchy a komáři přepadaly Krále takové dotěrné myšlenky a ničím odehnati se nedaly. Mouchy a komáry zaháněl kouřem, který vytahoval z napěchované dýmky, těch myšlenek však se nemohl zbaviti. I na ženu jako by přeskočily. Ztichla a povzdychla si. „Přižene-li se bouřka, nezapomene-li pak Hanýžka zavřítí na punebí okna, aby se nerozabila, opřítí vrata, zahnatí drůbež pod kůlnu. Aby tak nedala pozor na Pepku a ta spadla do řeky!“ Až popoběhla, jako by ji prutem šlehl, tak ji to pomyšlení popohnalo kupředu.

„Pospěšme si. Nějaké strachy na mě lezou,“ ozvala se nahlas bojácně.

„Jen co se dostaneme do lesa, v chládku se nám přece půjde lehčeji,“ trpělivě odpovídal Král, který po požitém pivě cítil nezvyklou únavu ve všech údech, těžce dýchal a pot tekł mu zrovna potůčky po hlavě, po zádech, po celém těle. Nejraději by si ulehl někam pod strom a usnul. Styděl se však k tomu přiznati a vyšlapoval statečně.

Za Folmavou vklouzli poutníci jako dvě myšky do lesa a po známé pěšině, přetínající skleslinu čerchovskou, pustili se k Peci. Dusné vedro však ani tady nepovolilo. Oba se odmlčeli, beze slova přeběhli myť v domažlických lesích, překročili Bystřici, a tu se teprve

Král ozval: „Zaplat' Pán Bůh, tu už jsme jako doma! To všechno kolem už je samy stadionský les, pecácký revír, odtud vozívám deputátní dříví ranhojiči Schmiedovi i do školy.“

V té chvíli však se zatmělo v lese jako ve sklepě. Natažená ruka z temného mraku dosáhla až k slunci, zardousila je a hodila někam do ohromného pytle, který za sebou vlékla.

V dále nevrle zabručela bouře takovým táhlým, mrzutým rachotem, až se zachvěla strachy země a tvrdé jehličí sypalo se ze souší dolů. Les jako by si povzdechl, když ucítil, že slunce zhaslo a horký větříček přeběhl jakoby po špičkách vrcholy jeho stromů.

„Už je to tu! Jen teď kdybychom byli z lesa venku, abychom viděli, odkud se to žene,“ zavolal Král a přidal do kroku.

„Snad to ještě počká, alespoň do Chodova kdybychom se dostali,“ ozvala se Marjánka, která dýchala otevřenými ústy a rozháněla se v chůzi oběma rukama, jako by plula těžkým, hustým vzduchem.

Král se po ní ohlédl. „Ukaž, vezmu to na hůl, půjde se ti snáze,“ bral jí z ruky mošnu s nebeklíčkem a nákupem. Vtom viděl před sebou mezi stromy finančníka. „Tihle valaši aby se všude neváleli!“ odplivl si, „darmo nás prohlídkou omešká a nám je teď každá minuta drahá.“

Ale také finanční stráž poručila zemské hranice Pánu Bohu. Ani se neohlédla a spěchala do kasáren.

Hřmělo stále silněji, vítr se zvedal, les naplnil se podivnými, nezvyklými zvuky, jak se větve třely o sebe, vrzaly a šuměly, teď se i zablýsklo, až Marjánka leknutím zvolala: „Boží posel! Pámbů s náma a Panyňka Marjá nad náma.“

„Ještě je to daleko, ještě to nemáme nad hlavou,“ potěšil se Král, neboť teprve po chvíli zaburácelo silné zahřmění.

Oba si oddychli, když stromy prořídly a mezi nimi zazelenaly se pecácké louky, pěkně svěží, protože i v tom suchu mohly se zavodňovati, takže už se na nich chystala nová otavka. Po levé ruce provázal je ještě kousek cesty k myslivně les, ale v rozhledu už nebránil.

Jediný pohled stačil a Král rázem pochopil, že se blíží nejobávanější bouře v našem kraji, bouře od severu, jejíž mraky nepřelezou temeno Haltravu ani Čerchova, ale oprou se o ně, vychrlí svůj obsah nad Klenčím, a teprve až svrhnu tu přítěž, zvednou se do výše a odplují do Bavor. –

Nad Papírnou celé odpoledne už stála skutečně temná mráka jako zeď. Nehýbala se, jen tak stála, houstla a černala. Zahalovala daleký rozhled jako opona, spuštěná před jevištěm, aby diváci nepoznali, co se za ní skrývá. Celé Sedmihoří klikatou čarou rýsovalo se před ní.

Asi v tu chvíli, když po obědě Král se ženou vyšli z Brodu, hnulo se toto mračno, povytáhlo se do výše a hrotem zaměřilo na slunce. Ten hrot jako napřaženou ruku nad lesy viděl Král od Brodu, více tam viděti nemohl, až teď na Peci spatřil celý strašný mrak, který nezádával jen slunce, ale pohltit už i Sedmihoří a bez překážky vylil se v celé šíři od Ronšperka a Horšova Týna přímo k pomezímu hvozdu. Celý kraj jako by popelem poházel, jenom lesy černaly se vzdorně a nebojácně stavíce se čelem přímo proti bouři. Ještě teď mohl by se státi zázrak, otočiti se vítr, bouře mohla by se leknouti černých lesů a uhnouti se před nimi k východu anebo k západu. Ne, ten zázrak se dnes nestane. Král vidí zřetelně sloupy šedého prachu, jež zvedá v divokých vírech prudký víchř a žene je po cestách a silnicích před sebou jako zlověstné posly přímo ke Klenčí.

„Pospěšme, pospěšme, co nevidět se to strhne,“ nutí Král Marjánku, která už bez šátku, v rozepjaté kazajce pospíchá za ním.

Od Pece k Chodovu běželi skoro skokem. Tmělo se stále víc. V Trhanově už hezkou chvíli zvonili „na bouřku“, když rozklínal se i zvoneček nad kapličkou v Chodově a současně ozvaly se táhlé, hučivé zvuky, jež naháněly víc strachu a hrůzy než rachot hromu a blesky. To obecní pastýř chodovský vzal v kapli s oltářičku „mušli“, postavil se s ní na kamenný schůdek před kapličkou a dul do ní, až mu žíly na krku a po spáncích nabíhaly. Králové sevřelo se srdce úzkostí a také neohroženému sedláku napadlo, že ten pastýř dnes vytrubuje tak příšerně, jako by troubil k poslednímu soudu... Přiběhli až ke Skále, když Králová udýchaně vykřikla: „Pane Ježíši Kriste! Václave! Podívej se na nebe!“

Král pozdvihl oči a sám leknutím divže nezkameněl.

Na západním nebi těsně na okraji mraku viselo a třepetavě svítilo cosi jako hvězda s dlouhým, řídkým ohonem – jako by ruka metlou hrozila ustrašené zemi naší.

„Znamení!“ lekl se Král a cítil, jak mu v té chvíli po zpocených zádech běží mráz. Podíval se na mrak, jako by jej chtěl tím pohledem zadržeti v postupu alespoň na tak dlouho, dokud nepřekročí práh svého domova, když vtom se obloha rozpukla, klikatou trhlinou sletěl živý oheň k zemi, ohlušující rána praskla nad hlavou a chodovská Skála zachvěla se v základech.

Marjánce nestačilo vykřiknouti celou střelnou modlitbičku jako před chvílí, jazyk jako by jí zdřevěněl, jenom vyrazila z hrdla zděšené zaúpění a chytila se muže za rameno.

„Nestůj a poběž, ať se dostaneme zasucha někam pod střechu,“ zvolal Král, popadl ženu za ruku a znovu pustili se do běhu.

Strachem, úzkostí i během celí uštvaní dopadli k Berouškům. Hospodář je tam přivítal se starostlivou tváří.

„Zaplať Pámbů, že jste pod střechou,“ volal na ně, „mysleli jsme ustavičně na vás, překvapí-li vás to na cestě, někde v lese, co si jenom počnete.“

„Jen kdybychom byli doma,“ vydechl Král a stíral si dlaní pot z čela.

„Tu jste jako doma.“

„Což my, ale děti,“ ozvala se teď i Marjánka a úzkost hleděla jí z očí. „Co si tam počnou bez nás?“

„Je s nimi přece děvka.“

„Ale přijde-li příval? Nezapomeň, že nám dvorem teče voda.“

„Pánu Bohu poručeno! Domů teď nemůžete, musíte počkat, až se to přežene.“

„Žena ať tu počká, ale já tam ještě doběhnu,“ rozhodl se Král a upřel znovu zrak na černá mračna, valící se nízko pod oblohou.

„Opovaž se,“ zastoupil mu Beroušek cestu.

„Samotného tě nepustím, poběžím s tebou,“ vstávala hned Marjánka. Vtom však neviditelná ruka proťala jim opět nad hlavou černé mračno, zakmitl se rudý blesk, ohromující úder zatřásl zemí, strašlivý rachot a praskot, jako by se celý svět bořil, ohlušil i oslepil všecky, a když se po chvíli vzpamatovali, sirný zápach se šířil kolem a Král nejistým, bojácným hlasem zašeptal: „Pámbů s náma ha zlý pryč! Někde udeřilo.“

Beroušek ukázal mlčky rukou přes dvůr ke stodole. Tam se bělal rozčísnutý kmen starého, ohromného ořechu.

„Náš ořech!“ zakvílela Marjánka a zalomila ruce před sebou. Hlavou se jí mihlo celé její dětství a všecky blažené chvíle, jež pod tím milým stromem strávila. Vzápětí však přeskočily

jí myšlenky na nový domov a znovu vykřikla: „A naše děti! Copak asi naše děti dělají?“ To jí bodlo svědomí, že pro jedno dítě dosud nenarozené mohla opustiti na celý den tři živé.

„Měj rozum,“ okřikl ji bratr, „a nevyváděj! Vždyť jsou tam také lidi! Hanýžka není už žádný blázínek – ta si dovede poraditi. Zaplat' Pánbů, že blesk nezapálil.“ –

Beroušek se nemýlil. Jak rodiče odešli z domova, pocítila Hanýžka, že veškerá starost i odpovědnost za celé hospodářství spočívá teď na ní.

„Dej pěkně na všechno pozor, Marjánku vyprav do školy, Pepku nepusť z očí, zůstaň doma a každému, kdo přijde a bude něco chtít, řekni: ‚Táta dnes nejsou doma, přijďte až zítra,‘“ to slyší Hanýžka zníti v uších a věrně se řídí tím rozkazem. Čas utíká jako voda. Dobytek už je na pastvě, ovce vyhnala do stáda, husy nakrmila a pustila ven před stavení, aby si je mohl husopas sebrati, děvka jela s koňmi na zápřežku a teď musí Marjánku vypraviti do školy. Učesala ji, šátek zavázala, a když hodiny na věži ukazují už pomalu devátou, i mošničku jí prohlédla, má-li tam všechno v pořádku. Pan principál totiž v prvním klasu ještě vyučoval.

„Kdepak máš lístek?“ optala se přísně, jakmile tam hned nespátřila dřevěnou tabulku s držátkem, polepenou papírem, na kterém nahoře kokrhal kohout a pod ním v řádkách pěkně vyšlapovala si velká i malá, psací i tiskací písmena celé abecedy.

„My už nečteme z lístku, my už čteme z tabule, včera nám napsal pan učitel nový předpis.“

„I ty Marjáno jedna!“ rozhněvala se Hanýžka, „myslíš, že jsem nechodila do školy? Že mi něco nabulíkujješ? Lístek a tabulku, pouzdro a kamének musíš mít – jinak tě pan učitel vyžene,“ a sama se hned rozhlížela po oknech, stole i lavicích, až sehnala celou tu učenou výzbroj a srovnala ji do rákosové mošny pěkně pošíté barevnými mašličkami.

Marjánka však se zastavila ještě ve dveřích.

„Tak nač ještě čekáš?“

„Hanýžko, prosím tě, dej mi na cestu vdolek,“ zaškemrala nesměle a upřela očka na kamna, kde jich byla narovnaná vrchovatá mísa.

„Abyste nám hladem neumřely, než se vrátíme,“ řekla matka, když ji tam ráno stavěla a přikrývala bílou prostírkou.

„Mluvíš jako volek,“ rozhněvala se Hanýžka doopravdy. „Sotvaže jsi lžici pustila z ruky, už zase místo na učení myslíš jenom na břicho. Chudák máma putuje o hladu až na Brod, a ty bys snědla k snídani i oběd. Že se nestydíš!“ Hanýžka mluvila rozšafně, jak slýchala mluvit matku, když děti kárala, i ruce si tak o bok opřela, takže už Marjánka beze slova vyběhla ze dveří a upalovala ke škole.

Den se vlekl líně, parný vzduch dýchal se těžce jako olovo, včely vylétaly z úlů na česna, všude měli dvře i okna dokořán, tuchmochři i cajkmistři seděli za stavy jen v košilích a podvlíkačkách, před chalupami i na dvorečkách, kde jen ležel kousek stínu, stála snovadla, učedníci i ženské natáčeli líně poddělávku na cívky, natahovali přadýnka na motovidla, nikde ani větříček nezavál, ani lístek na stromu se nepohnul. Celé Klenčí jako by se proměnilo v ohnivou pec.

Královic Hanýžka chodila po dvoře také jenom nalahko oblečená, bosa a v krátké sukničce na oprátkách, v jedné ruce nesla si srpeček a druhou vedla Pepku. Ořech se chvíli plížil za nimi, ukusoval trávy z potoka, aby se zchladil, ale pak zalezl pod kůlnu do stínu, tam se svalil na kámen, natáhl všechny čtyři nohy a usnul. Kočka protáhla se skulinou do stodoly, slepice popelily se chvíli na hromadě záleže, kterou chystal hospodář na trávník, také se však brzy nabažily, seděly rozčepýřené a vyzobávaly si pod křídly čmelíky. Jenom komáři nad vodou pronikavě pískali, a když obě děti vešly do sadu, i tu stály stromy jako zakleté, nikde ani ptáček se neozval a dva motýli jako opilí potáčeli se těžce nad vadnoucími květy v trávě. Hanýžka s Pepkou prošly i sad a dostaly se spolu na trávníky. Horký vzduch tetelil se tu nad pruhy luk i nad lány suchem předčasně zrajícího obilí a řídká mlha jako průsvitný závoj visela nad postřekovskými rybníky, takže za ní jen matně se bělala pařezovská hospůdka, papírna a otavský mlýn...

„Nažneme na závodce trochu trávy kravičkám k dojení,“ rozhodla se Hanýžka, vytáhla z kapsy brousek, naostříla srp a pustila se do práce. Nažala hezkou kupku, pak ji ještě v košíku odnesla, takže ji Bára velice pochválila, když přihnala zpoceně koně ze zápřežky domů a počala si chystati polední krmení.

„Podomek Matouš povídal, že v tom parnu formani nepojedou, že počkají a teprve kvečeru že vyjedou. V noci že se jim lépe pojede než ve dne,“ vykládala děvečka. „Dobytek se také dnes nic nenapásl, podívejte se, jak má boky prázdné,“ ukazovala Hanýžce, která jí pomáhala ve chlévě a nejvíc točila se kolem koní. Oves jim sama nasypala do žlabů, hladila je po hlavách a odháněla jim dotěrné mouchy. Pepku měla teď na starosti Marjánka, která se vrátila ze školy s

radostnou novinou, že škola odpoledne nebude, protože mladý pan učitel už před týdnem odešel domů na prázdniny. Starý pan učitel, ač učil obě třídy, sehnal pouhý šňupec dětí. Rozhněval se tedy, vyhnal je ze školy a přikázal jim, aby až do svatého Václava mu daly pokoj.

V poledne se naobědvaly, děvečka zalezla do řezárny nařezat trochu řezanky, jak jí hospodář nařídil, děti se vykoupaly v potoce a neměly doma žádného stání.

„Pojďme už naproti,“ škemrala Marjánka.

„Táta řekl, abychom šly až ve tři hodiny,“ bránila se Hanýžka, sama však v duchu také toužila po rodičích.

„Já vím,“ mračila se Marjánka, „ale vždyť nemusíme jíti dál než na Zásoutčinu, tam si sedneme do chládku a budeme se dívati k Chodovu. Až je uvidíme, poběžíme k nim a uvidíš, že nebudeme vaděné.“

„To už nemůžeš dočkati, co ti přinesou pouti, vid’?“

„Jen se nedělej! Vždyť ty taky ještě ráda mlsáš.“

Chvíli se takto přely a škádlily, ale pak všechny tři vyběhly a zamířily rovnou ke Klikům.

„Uvidí-li pak naši Martínka na Brodě,“ vzpomněla si Hanýžka na svého kamaráda, „copak asi dělá?“ Zanic na světě nebyla by však tu myšlenku vyslovila nahlas, jenom na dvoře ohlížela se po budnicích a střeších, kde seděli rozplácí holubi s roztaženými křídly a natahovali hlavičky, jak hleděli dolů na Hanýžku a její průvod.

U Kliků pracovali na posledním dílu zelí, okopávali je, vybírali z něho housenky a zalévali je, aby alespoň něco z něho měli.

Děti prošly dvorem, přelezly Soutky, nevšimly si ani, jak se kolem nich valem stmívá, slyšely sice zahřímati, ale šly dál, neboť je vedla silná touha a stesk po rodičích.

„Nešťastné děti! Kampak jdete? Což nevidíte, že se žene bouřka?“ vyběhla proti nim na cestě Kliková a zastavila se u nich. Přišel po chvíli i strýček i jejich chlapci, nesli kropáče, vědra i džbány, kratce^[110] i lopaty a Klika hned komandoval: „Alamarš zpátky! Počkáte u nás, až se to přezene. Vždyť oni se vaši také schovají někde na Peci nebo v Chodově.“

Teď teprve padl strach i na Hanýžku, podívala se na nebe, srdíčko se jí sevřelo úzkostí a už jí vhrkly slzy do očí: „Táta s mámou nejsou doma. Jestlipak se jim nic nestane a copak my si bez nich počneme?“

Když už Hanýžka pláče, to jde jistě do živého. Proto začínají nabírat i Marjánka, ba i malá Pepička natahuje už, jenjen spustit.

„Neplačte a nebojte se,“ těší je Kliková a sama bere malou Pepku do náruče, aby si přece pochovala divčičku, když jí dává Pán Bůh samé kluky.

V tu chvíli ovčák i husopas hnali svoje stáda úprkem k domovu a velký pastýř neodvážil se po obědě ani vyhánět. Všechno pospíchalo do bezpečí, lesní i polní zvěř, ptáci i mouchy zalézali do skrýší a celá příroda, jako by vymřela, stála tu mrtvá a tichá.

Když poprvé zahřmělo, zavírala se všude okna i dveře a také sedlák Klika nechal ženu s dětmi vejít do světnice, sám však zůstal venku a bystrým okem rozhlížel se dvorem. Nebál se, naopak těšil se na vláhu a říkal si: „Jen aby to nebylo prudké! Žene se to od Papírny, tak jen aby to šťastně dopadlo.“ Zavřel chlév i konírnu, kde nepokojně frkali oba valaši, skočil ještě ke vratům, aby je opřel kůlem, neboť už se zdvihal víchř a venku jen se kouřilo, jak se točil zvířeny prach na erární silnici. Teprve ohlušující úder, který roztříštil Berouškovíc ořech, zahnal i srdnatého Kliku do světnice.

„Někde udeřilo,“ hlásil hned ve dveřích a podíval se starostlivě na ženu, která právě nesla rozžatou hromničku na stůl.

„Děti, klekněme a modleme se, aby nás Pán Bůh chránil ode všeho zlého, zvláště od hromobití a krupobití,“ chvějícím se hlasem rozkazovala Kliková a sama poklekla první u stolu a počala se předmodlívati. Ani otčenáš se nepomodlili, a venku už se rozpoutalo hotové peklo. Zuřivý víchř vrhl se na Klenčí jako chrt, vyvracel stromy, shazoval střechy, lámal větve, kácel hradby a vzápětí za ním už valila se do kopce bouře. Jako ohnivé provazy kmítaly se blesky po nebi, proplétaly se v uzly a třepily se jako březové metly, hrom nad nimi burácel, hory a lesy ozvěnou odpovídaly, sivá mračna letěla proti nim a pod tím strašným zápasem rozběsněných živlů klečí na kolenou Klenčí. Ani modliti se nemůže, jenom se třese úzkostí, zavírá oči, aby neosleplo, ucpává si uši, aby neohluchlo, a hromy bijou, jako by si chtěly mocí prokřestiti cestu, rozdrťiti vysoké pásmo našich hor a prolomiti v něm novou bránu do Bavor... Dosud ani nekáplo. Nasucho skučel víchř, řvala bouře a bily blesky.

U okna stál s rukama sepjatýma zamračený sedlák Klika. Díval se po střechách, nevyrazil-li někde sloup ohně do výše, za ním klečela žena s dětmi, všichni v němé hrůze. Tak stáli a klečeli v každém stavení a v nastalém šeru zřetelně viděl Klika, jak za okny planou hromnice na stolech v protější řadě statků.

„Přeletí? – Nepřeletí?“ tak zní otázka, která v nejbližším okamžiku musí se rozhodnouti. Kdo vyhraje? Ustoupí hory? Skloní se před bouří, uhnou se a ukážou bouří cestu horskými vraty, která tu otevřel sám Bůh mezi Haltravem, Čerchovem a Osekem? Pak běda Chodovu... Postaví-li si však naše hory hlavu, řeknou-li až sem a ne dál, ó, pak běda, stokrát běda Klenčí...

Než to domyslili sedláci, bouří jako by došel dech. Vichr se ztišil, vzduchem ozval se zlověstný rachot, jako by ořechy přesypal, ochladilo se, okna v dusných světnicích jako by strachem se opotila, venku jako by hodil oblázek na střechu, jeden, druhý, teď cvrnklo okno a už protrhlo se mračno.

„Matičko boží! Kroupy! Děti – kroupy!“ vykřikla Kliková a teď dala se s dětmi do hlasitého pláče.

Nepadaly kroupy, ale ledová tříšť jako pěst veliká hrnula se širokým pruhem od Dobří k lesům rozbíjejíc napadrt' všecko, co nezničila vichřice a blesky. U Kliků cvrnklo okno, praskla jedna tabulka, hned po ní druhá, třetí, sklo se sypalo, kroupy sekaly do střech, nahnílý, vyschlý šindel praskal pod jejich údery, ze zdí padala omítka, do světnice vytlučenými okny zavál ledový větřík, hromnice zhasla, strašný hukot zmohutněl, kroupy skákaly až na podlahu, teď sekla jedna do tváře i sedláka Kliku, jenž dosud stál příšerně bledý jako mrtvola u okna a vyjeveně hleděl na to hrůzostrašné divadlo, které viděl v životě poprvé. Krupobití dosud neprožil. Ta rána ho vzkřísila. Čí ruka se to odvážíla udeřiti ho do tváře? Kdo se to osmělil vytlouci mu okna a házeti po něm kusy ledu? Kdo si dovoluje tak ho potupiti? Nepřítel je zde, ale on ho nevidí, nemůže ho popadnouti za hrdlo, pustiti se s ním do křížku, poraziti jej na zem, kleknouti na něho a donutiti, aby se vzdal. Ale mlčky to snášeti také nemůže. Krev už se mu valí ze srdce do hlavy, žluč se mu zlostí nalévá, divoký Klika zrudl, oči mu zaplály, pěsti se začaly a strašným hlasem vykřikl do vytlučeného okna: „Když ty můžeš třískati, já mohu také, ženo, podej mi hůl!“ Otočil se na patě, skočil sám do kouta, kde stála silná dubovka s jedním koncem zahnutým a druhým okovaným.

„Proboha, muži, nerouhej se!“ vykřikla Kliková na zemi a vztáhla sepjaté ruce kupředu.

„Proč bych se nerouhal, když on se mi smí rouhati,“ rozpálil se Klika a obrátil se k oběma oknům obráceným k západu. Obě byly zdravé, ale chvěly se a drnčely jakoby strachem a hrůzou.

„Vždyť je to boží dopuštění, to musíme trpělivě –“ vrhla se selka k muži, aby mu zadržela napřaženou ruku, ale než mohla dořici, už hvízdla hůl, zařinčelo sklo, zapraskaly příčky a divoký Klika bil a bil, až rozbil poslední zdravou tabulku. Děti hrůzou a bázní zalezly pod stůl, přitiskly se k sobě a Hanýzce tlouklo srdíčko jako kladívko. Viděla Klikovic strýčka rozkročeného ve prostředřed světnice, dubovku svírá v ruce a křičí do strašného rachotu, který sem proniká vybitými okny: „Tak pojď, ať jsi kdo jsi, pojď na mě! Já ti neuhnu! Já před tebou nezalezu!“

Divoký sedlák stojí a čeká, že se s ním pustí protivník do křížku, čeká však marně. Nepřítel neopouští svůj úkryt, schovává se, ale bije a šlehá dál, což uvádí Kliku v zuřivost.

A hle! V té chvíli utichl venku tvrdý rachot, změnil se v měkké šumění, které však rychle rostlo, mohutnělo, místo krup padaly do světnice veliké kapky deště, napřed ojedinele, ale stále hustěji, až se slily a proměnily v jeden proud.

„Chválabohu, už to jde s deštěm,“ oddychla si Kliková a celá se třesouc bázní postavila se k mužovi. „Martine, pamatuj se!“ vzala jej něžně za ruku, Klikovi vypadla z ní hůl a dal se do pláče. „Co budeme jísti, děti! Čím budeme krmiti dobytek? Obilí nebude, brambory nebudou, slámy nebude – nebudeme míti co do huby dáti!“ naříkal teď strýček a děti pod stolem skrčené daly se s ním do pláče. Neplakali jenom u Kliků, plakali sedláci po celém Klenčí, plakali však marně. Kalich utrpení nebyl ještě vypit až do dna. Kroupy sice přestaly se sypati, ale ty vychrlilo příšerné mračno ze svého jícnu jenom proto, aby se mohly provaliti spousty vod, které těžce neslo k černým lesům. Jako by čap vytrhl v lovišti největšího panského rybníka, takové spousty vody řítily se teď z nebe na zem. To nebyly kapky deště, ale celé pruhy vodní, jako by plátno natáhl, prostíraly se od mraku k polím a lesům, slévaly se v dravé proudy, jež řítily se ze střech do okapů, z okapů na dvůr, ze dvora na náměstí, tam potkávaly už řeky valící se z kopce dolů od kostela i od řezníků, dychtivě se s nimi spojily a teď společnou silou rvaly všecko, co se jim postavilo do cesty. Napadalé kroupy, kusy země, kameny jako hlavy veliké, pobité ptáky, zpřerážené větve, všecko valily před sebou kalné vlny, jejichž hřebeny vystupovaly stále výš a jejichž řev stále mohutněl. Celá příroda, jindy laskavá, štědrá a dobrotivá matka, rozhněvala se dnes a rozzuřila. Rozpoutala všechny svoje živly a poštvála je na člověka. Vichr i větrná smršť, hromy a blesky, mraky a přívaly vod ničí

v jediné hodině pracné jeho dílo, ba sahají už i po něm, ohrožují jeho holý život. Pohanský strach zachvacuje kdekoho, neboť se zdá, že utrhly se ze řetězu i všechny síly nečisté a vyrazily ze svých temných skrýší. Bílý den proměnil se v šerou noc, Meluzína, škalník, vodní mužíček, ohnivý muž, hyjkal, divoká honba proháněj se údolím po polích i lukách, skučí a vyjí jako smečky krvelačných vlků v haltravských skalách i lesích.

„Lidičky! To neskončí s dobrým! To chce lidskou oběť. To neskončí, dokud to někdo z nás nezaplatí svým životem,“ láme rukama Kokoráčka, stojí v pastoušce u okénka, pálí na kamnech božitélový věneček s netřeskem a hledí na Zedníčka, který klečí u hromniční svíčky s růžencem v ruce, ale nemodlí se. Nemůže, nedá mu obchodní duch, kterého nedovede umlčeti ani průtrž mračen, hučící venku jako lítá saň. „Róbl! Róbl, kdyby ještě žil! Ten dovedl zaříkati a odvésti bouřku na lesy. Šel po mezi, v jedné ruce držel černou knížku a druhou táhl za sebou lískovou hůl. Proti mrakům šel, zastavil je, obrátil a ani jediná kroupa víc nepadla přes čaru taženou jeho holí. Tak odvracel od svých polí všecku pohromu. Tu knížku kdybych měl!“ zatoužil zpěvák a už viděl, oč by poporostl v očích všech a jak by jeho umění zlatem stříbrem vyvažovali. Umínil si, že si zajde k Roblici a pokusí se vylákati na ní ten poklad.

Vytřeštěným zrakem dívá se i sedlák Klika na nové hrůzostrašné divadlo, které v takové síle a divokosti nikdo nepamatoval. Po výbuchu zlosti i bolesti vrátila se mu duševní rovnováha, spatřil, jak voda před jeho stavením už unáší i polena dříví a špalky spláchnuté kdesi v chalupách, hlavou se mu kmitlo, jak bude, až se přivalí voda z úbočí haltravského, kterou sbírá mlýnský potok protékající Královic dvorem.

„U Králů půjde o život, a hospodář není doma,“ slyšel Klika v duchu šeptat ustrašený hlas a ten hlas zněl mu jako rozkaz.

Beze slova vyběhl ven, sáhl po lopatě, která tu stála na záspi, jak se vrátili z pole, otevřel dvířka a zamířil rovnou ke Králům.

Silnice lemovaná parapety zvedala se nad proudem vod, orvané topoly, holé a nahé tyčily se nad ní, Klika viděl ze silnice dolů, jak sedláci na dolejší straně už běhají po svých dvorech, pomáhají vodě, aby měla odpad, křičí a volají na sebe, jenom u Králů panuje hluboké ticho! A přece ne! Děvečka Bára Vojířuc pobíhá tam po záspi pod vyjstřeším, láme rukama a křičí: „Kdepak jsou děti? Kdepak jsou asi naše děti?“

„Mlč a nekřič. U nás sedí pod stolem,“ ozval se vtom Klika, který se opřel o lopatu a mohutným skokem přehoupl se přes široký proud kalné vody přímo Králům do dvířek. Královic dvůr zaleskl se před ním v té chvíli jako hladina velikého rybníka, po které plují a pomalu se točí pluhy, vozy, brány, slaměný hnůj, rozsekané dříví a voda už dosahuje až k záspi, ještě tak píd' a přelege se k prahu maštale i světnice. V běhu uhořel Klika, že se voda nadržuje u zadních vrat, ta dvířka že nutno proraziti, aby dostala odpad do sadu a na trávníky. Zvedl lopatu a prudkým rozmáchnutím shodil z dřevěných hřebů na dlouhé tyči nasazený železný hák, popadl jej, rozběhl se po záspi ke stodole, tam bez rozmýšlení skočil do špinavé vody, která sahala mu po kolena, brodil se několik kroků kupředu a nezastavil se, dokud necítil vodu až za pasem. Tu teprve se rozmáchl a hrotem háku udeřil do vrat. Štěstí že zde voda neproudila, ale nemajíc odtoku nadržovala se jen, takže Klika stál pevně. Bára na záspi trnula úzkostí a teprve teď pochopila, jakou hloupost provedla, že dala na řetěz i zadní vrata, když se hnala bouře. Vidí, jak Klikovic strýček zoufale bije do vrat, ale vrata ani řetěz na nich nepovoluje, jenom prkna že se štípou a to že nepomáhá, protože skulinu hned zas ucpe listí a sláma.

„Měla bych mu pomoci,“ myslí si Barka a netrpělivě, nedočkavě přešlapuje v suchu. Až ke stodole se dostala. Myslí si: „Teď, teď se mu povede řetěz přetřhnouti, kolík vyraziti z oka, vráten vysaditi.“ Marně však čeká. Statečné dívky se rodí na Dílích a jednou z nich je Vojířuc Bára. Stud musí na stranu, běží-li o krk. Vyzdvihla modračku a skokem stála u Kliky, který marně cloumal vraty.

„Stryčku, já vám pomohu!“

„Pomoz, dívče, pomoz. Tak jedna, dvě,“ a když dořekl „tři“, vrata zapraskala, nazdvihla se, naklonila a voda už sama smýkla jimi k zídce, jak se prudce hnala proraženým otvorem.

„Drž se mě, nebo nás to podrazí a odnese,“ vykřikl Klika, který cítil, jak už se mu dravý proud otírá o nohy. Štěstí že nepustil z ruky hák. Opřel se o něj a po několika namáhavých krocích dostali se na sucho.

„Teď si přines bidlo, dlouhé bidlo, co na něm pod kůlnou sušíte prádlo, když venku prší.“ Bára mokrá jako myš přitáhla bidlo a sama také pomáhala chytati, co mohla, aby se vrata neucpala.

Celá bouře i s krupobitím a průtrží trvala sotva hodinu.

V té krátké chvílce se vyzuřila, takže teď jen lehce poprchávalo, hrom pobručoval si už kdesi za lesy, mračna se zdvihla, přeletěla, modré nebe se ukázalo, za chvíli i sluníčko vyšlo se podívat na zkázu, kterou způsobil jeho úhlavní nepřítel, černý mrak, a jak se tak rozhlíželo krajem, hle, sedmibarevná duha vypnula se do výše a nádherným obloukem překlenula svět od Dražinova přes Hrádek, Dmout, Vavříneček, Zelenov až k Oseku. Patrně tam také přišlo, kdož však by se staral a myslil jinam, když doma všecko volá o pomoc a slitování...

V tu chvíli vycházejí od Beroušků v Chodově Král se svou ženou. Vracejí se z pouti a jistě do smrti nezapomenou na přestálý strach a hrůzu, kterou u Beroušků prožili. Jak se vedlo Klenčí? Hůř anebo líp? Hůř se mu ani věsti nemohlo, neboť v Chodově padaly kroupy veliké jako holubí vejce a snad Klenčí minuly. Stává se to, že krupobití kráčí pruhem, jak si naměří, a často na jednom poli leží obilí vymlácené do zrna a na druhém, jenom přes mez, stojí a neví o ničem. Naděje pobízí Krále ke spěchu a kmitá se před ním jako bludička, za každým krokem však bledne a hasne. Na lukách u Štěrbuc hrušky leží dosud bílá vrstva krup, jež zvolna taje a šíří kolem ledový chlad. Když však přeběhli louky a dostali se do polí v Mejkosovci, tu teprve se jim zjevila strašná zkáza, a ta rostla, čím víc se blížili Klenčí.

„Pane Ježíši, Pane Ježíši!“ vzdychala Králová, ale muž se ani neozval. Nemohl. Zatínal zuby do rtů, svíral čelisti k sobě, aby hlasitě nezaplakal. Byl rád, že jde první a že mu žena nevidí do očí, jak se mu z nich hrnou slzy. Ještě ráno, jak tudy kráčeli, stálo tu chudé obilíčko, umořené suchem, tenké klásky ohýbaly se k zemi na krátkých stéblech, Královi se zdálo, že se klanějí jeho ženě, nesoucí pod srdcem příštího dědice statku. Hrdý a sebevědomý rozhlížel se kolem a počítal, že obilí bude sytati letos málo, zato zrno však že bude sporé, námelnivé, takže přece pro všecky stačí. Den se nachyluje k západu. Kráčí tudy zas, ale zdrcený a zkroušený. Ustrašené oči bloudí kolem a po klásku nikde ani památky. Všecko jako udupáno, rozmláceno, zemí, pískem a kamením zaplaveno.

Od Březí dolů přes Foukalku místo bublavého potůčku žene se dravá kalná bystřina a za ní – jaký to strašný pohled! Čtverec nového hřbitova rýsuje se tam na stráni, ale šindelová stříška z jeho zdi leží smetena na cestě, kam ji víchř odnesl, kříže na hřbitově se válí pokáceny a ze Soutek před hřbitovem až sem je slyšeti hučet strašný vodopád.

„Vždyť my se domů ani nedostaneme. Soutky nás nepustí,“ běduje žena, ale muž dál mlčí, jako by neslyšel, neboť ví, že v bouři příval, jak prudce se přizene, tak rychle zase krotne a utichne. Očima bloudí kolem a říká si: „Zde stálo Johánesovic žito – zde Poštovic ječmen – tamhle měl Houdl nasázené brambory a bělal se můj oves – Klikovic zelí se tu zelenalo ještě

dnes ráno – kam se to všechno podělo? Kam to zmizelo ze Zásoutčín? Čí ruka za sedláky požala, svezla i vymlátíla celou letošní úrodu? Kdo to sem navezl hromady šterku a kamení? Jaký to musil býti pluh a jaký potah v něm, že mohl vyorati tak hluboké strže, rozhory a koryta? Letošní májová zátopa sněhová, která přicházela skoro každým rokem, toť pouhá hračka proti této pohromě. Jak lehce opravili přetřhané brázdy a záhony! Kdo však může zhojiti tyto rozdrásané rány na těle matky země, naší živitelky?“ – Tak zoufale uvažuje Král a slzy valí se mu dál po tváři.

„Pane Ježíši! Pane Ježíši! To snad odplavalo celé Klenčí, náš grunt, naše děti, koně, krávy – s ničím už se do smrti neshledáme,“ naříká vzadu Marjánka. Ale její muž vidí, jak přes Záhumence hledí na ně bílá kostelní věž s červenou bání a lucernou nad ní. Jenom železný, dvojitý kříž zaražený na vrcholu do plechové makovice nestojí rovně, jako stával, nachyluje se k západu a také malá věžička nad hlavním oltářem se zvonkem sanktusáčkem zmizela z hřebenu střechy. Čí ruka smělá a silná nebála se vytrhnouti ji z vazby mohutného krovu a shoditi ji panu ranhojiči Schmiedovi do zahrady na záhon nejpěknějších růží?

Teď jim přetínají cesty Soutky.

„Já to věděla, já to říkala, že Soutky nás dál nepustí,“ běduje Marjánka a jako smyslů zbavená pobíhá po břehu hluboké průrvy, jež se jí otvírá u nohou. I Král se tu zastavil a zahleděl se do kalného proudu, jenž se dosud s hlukem valil po skalních stupních od lesa dolů ke Studánkám. Tříštil se tam o balvany a vyvrácené kmeny, neměl však už tolik síly, aby dál odplavil všechny překážky, které sám si nakupil do cesty. Také břehy jasně ukazovaly, až kam voda sahala před půlhodinkou a jak rychle opadáva.

„Tudy přejdeme,“ ukázal Král hůlkou před sebe, kde se vynořovaly z čeřících se vln zbytky odplaveného Klikovic mostu, sám první přešel, aby vyzkoušel, nepovolí-li mu kamení pod nohou. Tu teprve se obrátil, podal ženě hůl a řekl pevným hlasem: „Neboj se, Marjánko má! Chyt' se té hole, stoupni si na první kámen, tam už ti podám ruku a nic se ti nestane.“

„Nu, vidíš,“ usmál se na ni, když s jeho pomocí přskočila na druhý břeh, „nesmíme hned zoufati – nejsme sami v tom neštěstí – stihlo všechny – ztráta majetku – těžká ztráta, ale zahojí se, jen když my a naše děti jsme živi.“

„Děti! Naše děti!“ vykřikla vtom radostně Králová, která za té řeči hleděla upřeně před sebe, neboť cítila, že muž se na ni dívá, hladí ji po rameni a těší ji.

I Král se teď podíval před sebe a viděl, jak Hanýžka s Pepkou na zádech stojí za Klikovic stodolou a upřeně hledí před sebe. Teď je jistě spatřila, neboť hlavičky zmizely, jak děti seběhly z vysoké meze na cestu a rozběhly se naproti rodičům.

„Děti! Děti!“ předběhla teď muže Králová, roztáhla náruč, jako by je všechny najednou chtěla obejmout.

„Mámo! Mámo!“ volala Hanýžka, volala Marjánka, i malá Pepka naskakovala na zádech, natahovala ručky a křičela: „Má-ma, má-ma!“

Tu zapomněla Králová rázem na všecku bolest. Selka v ní ustoupila matce, všecka úzkost i starost svalila se jí ze srdce a neskonalé, jedinečné štěstí, štěstí mateřské proniklo ji celou od hlavy až k patě.

„Cák nám nesete, mámo?“ ozvala se Marjánka, když první radost pominula, držíc se jako klíště matčiny sukně. Králová nesouč teď sama Pepku na lokti a cítíc její teplé ručky ovinuté kolem hrdla, usmívala se a hovořila radostně: „I ty nedůčko, ty! Tot' víš, že jsem na vás nezapomněla. Táta to nese v mošně. Dočkej přece, až přijdeme domů. Nemůžeme se roztahovat s tím tady na mezi. Jste celé modré zimou. Pročpak jste se aspoň neobuly?“

Hanýžka však kráčela při otci. Vzala mu mošničku z ruky, poskakovala při něm a vykládala: „Nic se nám nestalo, ale strachu jsme zažily, že na to do nejdelší smrti nezapomenu.“

„Jen když jste to šťastně přečkaly,“ usmíval se i Král a vedl si milovanou dcerku za volnou ruku. „Nic se doma neutopilo? Nic nám voda nevzala?“

„Kroupy nám vytloukly jistě okna,“ hlásila Hanýžka, „u Kliků nemají ani jedno jediné celé. Klikovic strýček k nám běžel a pomohl Báře vyraziti zadní vrátka, aby voda mohla na trávníky.“

„To je za to hodný,“ pochválil ho Král.

„Hodný,“ přikývla Hanýžka a zanic na světě by nebyla prozradila, jak divoký Klika rozmlátil holí i zdravá okna. Marjánka však jako slepička musí všechno vykokoráčeti.

„Jó, pěkně hodný,“ obrátila se od matky dozadu, „mlátil holí do oken, až jsme strachy zalezly pod stůl.“

Tak se po kusech dovídali rodiče, co se doma dálo. Jak vešli ke Klikům na dvůr, spatřili hospodáře, jak už obut a s lopatou na rameni chystá se do polí.

„Vrat' se, Martine, a nechod' tam,“ hořce se ozval Král.

„Musím, nic platno, musím. Chci to neštěstí viděti celé.“

„Uvidíš a zpláčeš nad tím, co uvidíš. Jakpak u nás? Děti mi povídají –“

„Jako u nás,“ skočil do řeči Klika, „drobet jsem pomohl Báře, aby měla voda odtok dozadu. Bál jsem se přívalu z lesa, ale zbytečně. Hlavní proud protrhl si asi břeh někde na trávníkách a hnal se rohcí^[111] rovnou k Lávkám.“

„Zaplat' ti Pámbů i to, že jste se ujali našich dětí, však vám to nezapomenu.“

„Rádo se stalo, od srdce rádo. A copak Martin? Myslím na kluka, aby tu tak byl a viděl tu zkázu! Ten by se naplakal! Jen se podívej, co mrtvých ptáků se tu válí!“ Klika nabral na lopatu celé ptačí hnízdo i s utopenými holátký a pozdvihl je do výše.

„Pozdravuje všechny a máte tam brzy někdo přijít,“ řekl ještě Král přivíraje oči před tím bolestným pohledem.

Na záspi stála Kliková s hadrem a dížkou v ruce, jak vytírala světnici, a vyprávěla, jaký soudný den byl v Klenčí. „Takovou bouřku tu žádný nepamatuje, nebe stále otevřené, blesk za bleskem, hrom na hromu a potom kroupy! Kusy ledu jako pěsti veliké, sklo řinčelo – jen běž domů, také tam najdeš sodomu.“

Králová jen spínala ruce a poslouchala. V tu chvíli ozval se na věži umíráček.

„Kdopak to umřel? Komu to zvoní?“ zdvihli všichni hlavy a utichli. Na Klenčí už se strhl pokřik.

„Hanča se utopila! Krutinuc Hanča! Našli ji pod Soutky u Studánek!“ volaly hlasy a všichni od Kliků vyběhli před vrata.

Od Zahoříků ze dvora vyjžděl vůz a lidé utíkali po silnici dolů, hlasitě vykřikující: „Nesla putnu jetele, jak si ji před bouřkou nažala. – Chtěla přejít Soutky. – Voda jí podrazila nohy a odnesla ji až ke Studánkám.“

„Pojďme domů,“ otrásla se Marjánka hrůzou, pokřižovala se a všichni modlíce se za nebožku otčenáš se rozešli. – Pod Studánkami zanesena blátem a šterkem opravdu ležela mrtvá krasavice Hanča. Šaty měla strhané, bílé tělo samá rána a modřina, jak ji nemilosrdně unášel dravý příval přes kořeny a balvany hlubokým korytem. Našel ji sedlák Vávřík, který první – ještě za deště – odvážil se běžeti na Ždír, nestojí-li mu tam voda. Utíká po mezi nad Studánkami, pod ním divoce hučí voda a převaluje člověka. Hned ruku vidí, hned zas nohu, podle vlasů pozná, že je to ženská, a když odvážně po ní skočil, spatřil, že má dosud i putnu na hřbetě, popruhy zařezané do ramen, kusy košile pod nimi, a poznal Hanču, nevěstu svého vlastního bratra vojáka. Tryskem letěl zpátky a teď jí zvoní hodinku...

Citelným chladem, ba skoro zimou uvítala světnice Královic rodinu. Vytlučenými okny vnikalo sem sychravé vlhko, sluníčko se po chvíli znovu schovalo za šedé mraky a z lesů jako dým počaly vystupovat bělavé páry. Celý dvůr byl pokryt bahnem a blátem a děvečka Bára vidlemi shazovala na hromadu slaměný hnůj, který povodeň roznesla po všech koutech, hrnula i závěje krup, které zvolna tály. Teď však také zabodla vidle a běžela do světnice povědět selce, jaký strach tu prožila, než přiběhl Klikovic strýček.

Král se ani nesvlékl. Odložil jenom hůl a tak, jak byl, vylezl na půdu, snesl vnitřní okna a zavěsil je, jako by už táhlo k sv. Martinu.

Ve světnici hned se oteplilo a všichni si oddychli, že se znovu sešli pod bezpečným krovem. Králová roztáhla mošnu a podala nejdříve Báře pěkný šátek na hlavu s vyšívanými cípy. „Tu máš, Báro, žes tak hodná a zavřela jsi slepice i husy, aby je to nepotlouklo.“ Děti rozdělila spravedlivě o cukroví a každému podala bavorský, fenyklem posypaný dalamánek. „Jezte, nebudou vás bolet zuby, je přes kořeny nesený,“ a opravdu všichni se do něho s chutí zakousli, neboť teprve teď, při pohledu na ten vábný boží dárek, ozval se v nich hlad. Muži podala balík krouceného bavorského tabáku, a když už chtěla mošnu převrátit a vyklepat ji, spatřila tam krabičku s korálky.

„Hanýžko, málem bych byla zapoměla, tuhleto ti posílá z Brodu Klikovic Martínek.“

„Copak je to?“

„To já nevím, musíš se podívat sama.“

Hanýžka bere do ruky krabičku, ale náramně opatrně ji otevírá, aby nějaká čertovina z ní nevyskočila, protože Martinovi nelze věřit. Jakmile však nadzdvihla víčko a pod ním zaleskly se ohnivé barvy, hned vykřikla: „Jéjej! Korálky!“

„Ukaž! Ukaž!“ skočila k ní Marjánka. Ale Hanýžka čerstvě zavřela víčko a schovala poklad do kapsy, neboť venku vykřikl kdosi:

„Už ji vezou,“ a všichni skočili k oknu.

Nebylo viděti nic, než jak se kývá nad parapetem koňská hlava a prkeňák s načechranou slámou jak se pomalu sune kupředu podél dlouhé zdi.

I bratrstvačka Voršula vyběhla z uličky až k silnici a přidružila se ke kupě zvědavých. Když přešel vůz a ženské se rozcházely, nedalo to nábožné švadleně, aby si neomočila: „Ne, takovouhle smrtí sejít ze světa! A bez kněze! A bez posledního pomazání!“ povzdychla a zkroutila oči k nebi, až bělmem v očích zasvítila.

Všechny soucitně mlčely uznávající velikost neštěstí. „Neříká se marně: jaký život – taková smrt!“ dodala ještě Voršula, ale teď jako by do vosího hnízda píchla.

„Co ty tu budeš ještě mrtvou pomlouvati!“

„Hanča, chudáček! Zaplatila dnes za nás všechny svým životem.“

„Ta už si vystála svůj očistec!“

„Stojí na pravdě boží! Nám nepřisluší ji souditi!“

„I s mrtvými by chtěla hýbati!“

„Starej se o sebe, ty drndo jedna!“

Dál už švadlena neslyšela. Musila utéci. Kdyby se byla ozvala, snad by ji byly kamenovaly a vylily si na ni všechno hoře, smutek a bolest, co jim přinesl dnešní den.

„Kdepak je Hanýžka?“ obrátila se Králová, když už na Klenčí všecko utichlo a život pomalu se vracel do všedních kolejí. Žítí se musí. Nelze složit ruce v klín, tupě se oddat bolesti a čekati na nějaký zázrak, který by nás vytrhl z bídy a neštěstí. Brániti se musí člověk, nezoufati, ale znovu začít tam, kde před chvílí přestal, i když vidí všecko své příčinění zničené a vniveč obrácené.

Popleněné Klenčí podobalo se hrůzostrašnému obětišti, na kterém jakési příšerné, zlé a mstivé božstvo vyžádalo si za oběť všecku úrodu zemskou, ba i lidský život. Rozrytá, pokálená a zneuctěná země jako zbičovaná mučednice hledí k městečku, k jeho stodolám, stájím a chalupám, tlačí se k němu a volá o pomoc. Bělavé páry jako dým z uhasínajícího spáleniště vystupují k zamračenému nebi a tichý večer, tmavý, smutný, neradostný, beze hvězd počal přikrývatí stínem a tmou bojiště, na kterém v nerovném zápase utkalo se dílo lidské se zlobou přírody.^[112]

Všude ještě zvoní lopaty a motyky, vrzají kolečka, v naplaveném šterku rachotí hrábě. I u Králů dává hospodář do pořádku především dvořiště a všichni mu mlčky a horlivě pomáhají.

„Kdepak je Hanýžka?“ ozvala se podruhé Králová, když ji nikde nespátřila ani neslyšela.

Hanýžka sedí jako myška zalezlá v malé světničce na zemi, v klínu na zástěrce má vysypané korálky a hraje si s nimi. Chvilí je přesypá z hrstičky do hrstičky, prohlíží je proti světlu, podivuje se, jak jiskří a září, a pak je počala tříditi podle barev. Červené, zelené, modré, žluté, bílé a černé, každou barvu kladla na zvláštní hromádku a ani si nevšimla, že největší kopeček tvoří korálky černé.

Hledí na všecky radostně, zapomíná na hrozné neštěstí, které celou obec dnes stihlo, ale vzpomíná si na Klikovic Martínka.

Vidí ho, jak ji vyprovází domů z dětských voraček. Vyprovází ji jako „vorač voračku“ až k vratům, mlčí celou cestou, teprve u samých vrat bere ji za ruku, Hanýžka ještě teď cítí, jak jí smáčkkl prsty, a slyší jeho přiškrcený hlas, jakým nikdy nemluvíval. „Haž bureš velká, haž voba vyrosteme, slib mi, Hanýžko, že si žádnýho jinýho chlapce na sjetě nevemeš než mě.“

„Hanýžko! Kdepak vězíš?“ protrhává dívčí snění přísný hlas. To ji volá a také hledá matka. Její kroky blíží se k světničce.

„Už jdu! Už jdu!“ ozývá se rychle dcerka. Jediným pohybem smetla svůj poklad zpátky do krabičky a vyběhla ven.

Všecky korálky, černé s bílými, modrými i červenými se opět promísily.

Večerní pobožnosti u sochy sv. Jana před školou přestaly, jak by ut'al. Bratrstvačky sice pokusily se protáhnouti je až do svátku sv. Jakuba jako jiná léta, potřeštěná a přepjatá Voršula snažila se ještě téhož večera divokými výkřiky o božích trestech pohnouti obec k lítosti a

pokání, Josefačka vytáhla své nejsilnější a nejvyšší hlasové rejstříky, tichá Kočička ovinula nohy sv. Jana novým věncem fialových růží z hedvábného papíru, což mělo značiti kajícnost a zkroušenost, ale všecka ta horlivá snaha minula se se žádoucím výsledkem. Ani Zedníček s Kokoráčkou nedali se uchvátiti a unášeti touto falešnou vlnou náboženské horlivosti. Když si sestra Voršula veřejně postěžovala na lhostejnost a netečnost obce, ačkoli ruka Páně se jí tak citelně dotkla a napomenula k polepšení, zamyslíl se nad tím zjevem i prakticky a střízlivě založený kostelní zpěvák, zakýval smutně hlavou a řekl neobyčejně vážně: „Nedivme se tomu, milé sestřičky, neboť nevíme, jak bychom si počínali, kdyby nám bylo potlouklo. Nám však naštěstí nepřerazila kroupa ani jediné stéblo, rozbitá okna v pastoušce už jsem odnesl truhláři zasklít a obec to zaplatí. Ve špitále zasklívá trhanovský žid Pereles a panství to zaplatí. Josefačka zůstává v podružství^[113] a tuhle Voršula má okna k jihu obrácená, a proto zdravá. Sytý lačnému nevěří a nesmíme těžiti z neštěstí svých bližních, aby se nezdálo, že se z toho radujeme a že ten trest hříšníkům přejeme. To by se nám mohlo špatně vyplatiti.“

Zkušený znalec lidských duší marně však varoval horlivou Voršulu. Ta si nedala říci, a když ani děti nepřicházely k večerním modlitbám, hlásala všude, že musí přijíti ještě větší tresty na tak hříšnou, bezbožnou a zatvrzelou obec.

„I ty prachzatracená Kozíbabo! Já ti dám ještě větší tresty! Nebudeš-li hned držeti za zuby svůj jedovatý jazýček, nepřestaneš-li skuhрати jako sýček na střeše a volati nové neštěstí, přerazím tě vpůli jako hada,“ rozhněval se divoký Klika, když se Voršula odvážíla vykládati své názory i jeho ženě. Zaslechl je ve stodole a vyrazil na ni jako rozkacený býk s houvinem^[114] v ruce.

„Páter Gabriel to říká,“ snažila se krýti tím jménem jako štítem pobožná panna.

„Nám potlouklo, páteru Gabrielovi však kvete pšenice. Slyšel jsem už, že vzkázal, aby se konaly sbírky na stavbu kláštera, tím že se Pánu Bohu zalíbíme. Peníze! Peníze! Jen hodně peněz! Cožpak se Pán Bůh tak třese na krejcar jako čert na hříšnou duši?“

Klika se ve hněvu necítil, rozhazoval rukama, hrozil houvinem, pěna mu stříkala od úst, Voršula si zacpala uši a vyrazila od Kliků, aby to rouhání neslyšela.

„Říkám, že si ve zlosti nevidíš do huby,“ okřikla jej sice žena, v duchu však mu také dávala za pravdu.

Celá obec měla dojem, že tou povodní a krupobitím stala se jí hrozná křivda, neboť si nebyla vědoma žádné viny. Jako každoročně i letos splatila Pánu Bohu patřičnou daň. Zda nenesli posvěcené křížky a kočičky do polí? Nekropili obilí svěcenou vodou o Křížových dnech? Nekonali prosební průvody? Neoslavovali patřičně Boží tělo? Nezpívali a nemodlili se při večerních pobožnostech? Ovšem, dopouštěli se některých vad a slabostí lidských. Což neví Bůh, že člověka stvořil z hlíny, a ne z ocele? I dítě ví, že každá hliněná nádoba, ať talíř, ať mísa, džbánek nebo hrnek, snadno se nakřapne, oprýskne, ucho se urazí, dno pukne, a padne-li na tvrdou zemi, na tisíc kusů se rozrazí. I svatí hřešili a nebyl proto hned oheň na střeše.

„My tu, pravda, žijeme v nesváru,“ vraštil čelo i pobožný Koudelka, když první bolest pominula a chladný rozum počal rozjímati, rozebíratí a ohledávati hroznou ránu, zasazenou celému kraji od Ronšperka až za Kdyň. „Soudíme se s hořejšími, snad jsme se i roztržitě modlili, slabě prosili. Průvod do polí se přetrhl ve dvě půlky, strýček Taračka zármutkem, že Reischeck nešel až k jeho poli, umřel na zelené mezi, což se nemělo státi. Městská rada odepřela nésti svátosti –“

„Ano, ano! Městský rychtář nenesl sošku vzkříšení Páně.“

„První radní se styděl za paškál s pěti zlatými zrny.“

„A přisedící Sauer také nepřišel a nedržel před knězem na každém zastavení kříž ovinutý bílou štolou.“

„Snad se urazil Bůh tou pýchou řemesel. Můžeme však za to? Nenesli jsme pak sami ochotně a pokorně ty svaté zástavy? Neujal se jich tuhle Král s Klikou a nebožtíkem dědouškem Taračkou?“

„To byli sedláci, a nikoli hodnostáři. Obec chybila.“

„Farář také není bez viny. Nedošel v Dobří až na hranice obce. Odtamtud se ta zkáza přivalila.“

„Nový farář – všecka čest. Dobrý zpěvák, ještě lepší kazatel, ale naším knězem není. Zkazil se v Němcích, kde dlouho farářoval. Nezná našich způsobů a potřeb, zavádí zbytečné novoty, míchá do modlení mnoho latiny, člověk mu nerozumí a nemůže jej sledovati. Faster to uměl lépe.“

„Faster! Jen nechvalte Fastra! Kdopak zakázal zvoniti na mraky? Kdopak se posmíval všem našim selským zvykům a nazýval je pověrou?“

„V Chodově zvonili i na mušli troubili, a přece neštěstí neodvrátili.“

„Ale zmírnili. Nejhuře se vedlo Klenčí. Jinde jenom potlouklo, u nás však i průtrží mračen jsme hynuli a Hanča Krutinuc zahynula.“

„Ovšem, staly se chyby. Ale což nás už Bůh dost nepotrestal jarním mrazem, májovým sněhem a povodní? Nevzal našim dětem všecko ovoce na stromech? Neubral nám chleba a dobytku píce suchem? Proč nám tedy utrhl od úst poslední sousto?“

„Všecko naše pojištění letos selhalo.“

„Strašně nás potrestal Bůh.“

„Což jen nás? Chalupníky ne? Hlava nehlava, vinné nevinné, všecky šlehl svojí metlou.“

„Ba víc chalupníky než nás. Jejich políčka pod lesem to odnesla opět nejhuře. Už teď prodávají kravičky i kozy, neboť by jich do jara neuživili.“

„Právem se říká, než sedlák vychladne, že chalupník zmrzne.“

Tak zpytovali všichni své svědomí, smiřovali se s neštěstím, které tak náhle na ně přikvačilo, ale nezlomilo je.

Zbožný Koudelka přestal kouřiti, vytáhl z úst svoji bradku a řekl vážně: „Vidíme z toho, že všecko škodí, čeho je mnoho. Pán Bůh se šiditi nedá, s ním nejsou žádné hračky, a jsou-li, končívají plačky. Co platno, že jsme pole po jarní setbě křížem žehnali, vodou kropili, když nemáme v obci pořádek. Pán Bůh miluje ve všem pořádek a zachovává ho. Vidíme, jak se pravidelně střídá den a noc, zima s létem, jaro s podzimkem, práce s odpočinkem, jak nám dává čas k jídlu i dílu. Pořádek v obci si musíme zavésti přede vším jiným.“

„A to také zavedeme!“ bouchl Klika do stolu, divže mu roh neurazil. „Ti hadropleti na radnici nesmí míti jenom práva, ale také povinnosti. Perníkář Kladívko dokud bude rychtářem, musí nositi o průvodech pámbůčka, kdybych ho měl do kostela za vlasy přivléci a sukovkou ho hnáti při procesí před sebou.“

Nejen sedláci, také chalupníci už se přejedli všech sporů a soudů, nabažili se hádek a zatoužili po klidném, pokojném soužití, neboť na prstech si vypočítali, že na ně čeká bída a hlad, že jim nestačí ani jejich výdělky na mouku a chléb, který počínal rychle stoupati v ceně.

„Kdo nám přiveze z trhu pytel žita? Kdo nám daruje hrnec mléka? Kdo nám prodá kousek másla, budeme-li ustavičně dráždit sedláky?“ křičel u Boud'áka veřejně tesař Hruška. A švec Formánek i krejčí Vaněk, nádeník Beneš, ten co měl bratra formanem, ba i sám městský rychtář Kladívko, oba kováři, truhlář s kolářem, všichni mu hlasitě dávali za pravdu.

Jenom cajkmochři a tuchmistři seděli, hleděli zarytě do stolů a mlčeli. Chyběla jim bystrá hlava a smělá ústa jejich cechmistra Ondřeje Zippnera, cítili také, že se nití na jejich stavu trhají, že je opouští ostatní řemeslo, nezoufali však. Oni jsou páni na radnici, osnovu mají šťastně navalenou a poddělávku už si sami opatří. Amtsasesor jich neopustí a písař Altman stojí při nich věrněji než ten ramenář Bílek. Sedláků se nebojí a o nic se jich neprosí. Tesař Hruška i zedník Škampák mají ovšem práci jenom od jara do zámru. V zimě suší zuby a nevydělají ani krejcaru. Tkalcovské řemeslo však jde v zimě nejlépe. A práce se jim z kdyňské továrny jen hrne. Na dvou na třech stavech lítají člunky prošlupem od božího rána do pozdního večera, ztrhati se mohou, peněz vydělají jako želez, krejcar na lokti jim přidal nový ředitel, čeho se tedy báti? Proč se dřítí na poli, proč krmiti kravku, když možno s hrstí peněz koupiti si v krámu u Hernaufa bílé pečivo a mouku, u Kohouta maso a sádlo, u kupce Mráze suché švestky, hrušky a koření?

Sedí mezi nimi také nový polocajkářský mistr a tkadlec bavlny Jan Šplechta, sedí na místě, kde sedával Zippner, neboť koupil jeho chalupu se všemi právy a výsadami. Rovněž jeho se netkne pohroma, která zachvátila celou obec, také si však nekazí nedělní odpoledne žádnou hádkou a mrzutostí. Nehasí, co ho nepálí, a raduje se, že nemusí odklízeti ani stodůlku, ani kůlničku, jak mu mnozí vyhrožovali. Budou-li ho nutiti, aby zaplatil zastavené místo, vykáže se kupní smlouvou, a ať se hojí na Zippnerovi. Jako novopečený občan chce se všemi žiti v míru a pokoji.

„Kdepak vězí Zippner?“ udeřil naň Hruška přímo a rozhodně jako širočinou do trámu.

„Včera odejel, ale rodinu tu ještě má a nábytek všechen. Matka s dcerou vystěhovala se do podkrovní světničky, tak jsme to ujednali.“

„To jel do těch Sas? Do tkalcovny? Stane se pak v kdyňské továrně špinmajstrem, co?“

„Snad. Což bych se staral o to?“

„A máte se starati. Ve Kdyni už zazdívají kotle a staví komín. Až spustí stroje, počkejte jen, pak vám spadne z kopy groš.“

„I nepadne. Nemůžeme stačiti. Pan ředitel nás ujišťuje, že ruční práce nepomine. Naopak! Polepšíme si. Na strojích se bude tkáti jen hrubá práce, při které lítá pazdeří a prach. Pro nás zbudou jen šátky, salupy a jemná sukna.“

„Možná, možná,“ kýval hlavou Hruška. „Já tam dělám na stavbě, leccos vidím, leccos slyším a nejsem padlý na hlavu. Přišel tam nějaký cestovní tovaryš, zastavil se a povídá: ‚Rozmlaťte tu fabriku, než ji dokončíte. Stavíte metlu na řemeslníky. Jak se tu začne z komínu kouřiti a kolečka na strojích se točiti, budou tkalci bez chleba. Pan ředitel hned jim začne strhávati ze mzdy groš po groši, tlačiti je, dělati z nich otroky, poslušné stroje, jejichž práce bude lepší a lacinější než železných strojů, jinak nebude o ni státi. Žebráci na stará kolena stanou se slavní cajkmochři a tuchmochři.‘“

Tato tvrdá, bezohledná řeč vymrštila do výše všecky tkalce, neboť ohrožovala jejich blažený pocit naprosté jistoty a bezpečné bezstarostnosti. Zvláště Šplechta pozbyl rychle rozvážného klidu. Sotva se stal z tovaryše mistrem, sotvaže si za své krvavé úspory a za věno své ženy koupil střechu nad hlavou a „udělal se pro sebe“, už se mu odvažuje ten ramenáč podrážeti nohy. Ještě mu visí dloužek na chalupě, ještě se ani neohřál u vlastního krbu a už slyší prorocství o zkáze tak výnosné živnosti.

„Ten tovaryš ti posadil černé brýle na nos,“ ozval se hned nový mistr. „Rozumí patrně našemu řemeslu jako slepý barvám. Neříkám, že by stroj nemohl tkáti to, co dovedou u nás uředníci, sedláci, kteří se jaktěživi tkalcovství neučili, ba každý, kdo si sedne za stav. O takové tkaní s jednoduchou vazbou plátnovou ani nestojíme, neboť vydělali bychom si sotva na brambor. Kartouny,^[115] šerky, perkály,^[116] nankiny^[117] a podobné hadry laciné, které se barví a vzory se na ně tisknou, na ty kupují mašiny. Ale vazbu keprovou nebo dokonce atlasovou, kde nutno počítati niti, každé chvíle měniti vazné body i útky, hned tkáti hladce, hned zas obrace, tu nesvede žádný stroj, protože nemá rozumu. Vždyť i zkušený mistr naláme si hlavy nad novým vzorem, a než do něho vnikne, často se podhodí, nadělá kazů a fuflíků. Damaškové ubrusy, servíty, ručníky, pruhované kanafasy, aksamity, manšestry, kostkovaná strakatítka,^[118] šátky a salupy, všecko, co se dobře platí, to zůstane manufaktuře, ať si mluví kdo chce co chce.“

Hluboká bezpečnost vála z té jeho řeči, prozrazovala nejen zkušeného odborníka, ale i mistra se širokým rozhledem, takže tesař Hruška ztichl zahanbeně jako pěna a jenom zahučel na omluvu: „No, jak jsem koupil, tak prodávám.“ Skoro ho mrzelo, že si omočil v něčem, čemu nerozumí! Ostatní se mu pošklebovali, dobírali si ho, tesaři že se pletou do všeho, i knězi do latiny, že pořád křičí: latikus, pilykus, trámukus, takže raději dopil a odešel.

Náhly odchod Zippnerův zajímal ovšem kdekoho a obzvláště starou Kokoráčku, k jejíž počestné živnosti kořínkářské družilo se i spolehlivé zpravodajství. Vítali ji všude, kam vkročila, na faře, na poště, u doktorů, ve škole, u pánů i sedláků, stejnou otázkou: „Tak copak víte nového, babičko?“ Ačkoli byla hluchá, dovedla zrakem a čichem nahraditi tuto svoji tělesnou vadu, a kde ani to nestačilo, přiskočila jí na pomoc čilá fantazie, která jí byla vrozena a neopouštěla ji ani ve stáří. Ba zdálo se, že tento vzácný dar duševní věkem teprve náležitě se rozvinuje a vyhání nejohavnivější květy. Kořenářce stačilo zachytiti zcela nepatrné slovíčko, zasaditi si je do kypré půdy svého nitra, zahřáti je vrstvou svých zkušeností, a už vzklíčilo a rostlo. A ježto měla i dar výřečnosti, dovedla každou svoji novinku náležitě opentliti, vyšperkovati, takže se poslouchala jako kniha a každý ochotně zaplatil příslušný honorář, ať už hrnkem kávy nebo mléka, prahoušlí^[119] mouky nebo vajíčkem.

Babka seděla dnes na punebí došky kryté pastoušky, kde v průvanu se sušilo svatojánské koření. Vybírala kytice suchého kvítí, usedla si k srdcovitému výřezu v dřevěném peření, šila režnou nití z nebíleného a neváleného plátna malé pytlíčky, naplňovala je suchými bylinkami a tiše si přitom prozpěvovala:

*„Kořeníčko, koření,
od Boha jsi stvořený.
Tebe nesmí slunce rušit,
ty se musíš v stínu sušit
a já musím pytlík ušít,
co v něm budeš zavřený.“*

Jednu věc koná Kokoráčka, na jinou však nezapomíná. Cítí, že u Zippnerů něco drží pod pokličkou, aby se o tom nikdo nedozvěděl, a to dráždí už kolik dní zvědavou bábu, takže na to myslí, kudy chodí, kazí jí to i chuť k jídlu a ruší i spokojený spánek. Naštěstí patří Zippnerka mezi její staré a věrné zákaznice. Trpí občas žaludečními bolestmi, má „suché loupání“ v celém těle a zahání obojí vyzkoušenými prostředky. Jako Němkyně má však zcela jinou náтуру než Češky, a proto musí mít i jiné koření. Německý žaludek nikdy nevyhlídí pouhý

odvar zeměžluči, ten musí dostati denně alespoň polévkovou lžící řebříčku, naloženého v ostrém lihu. „Suché loupání“ nevyžene Němci z těla pytlíček nacpaný kostiválem a diviznou, ten musí nositi na krku jako prst tlustý kořen koprníku^[120] a současně píti na noc kalíšek koprníkové kořalky. Kokoráčka má tudíž mnohem těžší úkol než jiné kořenářky, které působí v čistém kraji, ať už českém, ať německém. Zde však je to všecko pomícháno, což neobyčejně ztěžuje zdárnou činnost lékařskou.

Sám Zedníček upozornil svoji ženu, že musí letos začít s Němkyní.

„Zippnerovic prodali chalupu,“ křičel jí do ucha. „Tak si pospěš, aby ti neujeli. Platí hotovými, škoda každého groše.“

Kořenářka tudíž ani nečekala, až dužnatý kořen koprníkový úplně doschne. Jak jen trochu zavadí a scvrkl, strčila jej do pytlíčku a zašila. Do košíku vložila svazek ostře vonícího řebříčku a vyšla si na samý večer k cajkmistrům. Šlo se jí těžce po příkrých schodech do podkrovní světničky, ale kvůli zajímavé novince vybelhala by se třeba na věž.

„Spěchám, abyste mi neutekli,“ spustila hned ve dveřích plynnou němčinou. „Slyšela jsem, že se postěhujete. A kampak? Bude se nám tady po vás stýskati, tak ať víme, kam posílati za vámi své vzpomínky.“

Ústa sice mluvila, oči však nezahálely. Kroužily světničkou, nespátřily však nic než Lízinku, skloněnou nad vyšívacím rámcem.

„A čisto, úklidno tu máte jako na kraji v nebi. To Betyнка má takové dovedné ručičky, že z nich všecko vyjde jako z cukru. A že ji tu nikde nevidím? Vyšla si někam na procházku asi? A sama?“

Toť ten hrnek s pevně nasazenou pokličkou. Odkrytí jej a nahlédnutí tam není věru lehkým úkolem. Zippnerka také mlčí, jen hlavou kývá a přebírá se v řebříčku.

„Takové dovedné slečinky tu není daleko široko. Jehlička jí v ruce jenom hraje, a co ušije, každému sluší. Bože, bože, ta si zasluhuje, aby ji potkalo štěstí.“

Tu se neudrželo déle mateřské srdce. Cajkmistrová naklonila se k šedivé hlavě a Kokoráčka hned odsunula šátek a nastrčila ochotně ucho.

„Bude se vdávati.“

„Vím, vím, pan amtsasesor –“ přikývla hned.

„Po Novém roce čeká povýšení a hned v masopustě budeme strojiti svatbu.“

„To věřím. Takové štěstí! To bude závisti všude –“

„Ženich chce, aby se Betyнка naučila ještě panský vařiti.“

„Panský vařiti,“ olízla se hned mlsně stařena. „Dorty, cukroví, bábovky, toť víme.“

„A zhlédla také, jak se panský dům vede. Naučila se způsobům. Kdepak by tady co pochytila? Všecko tu kolem čpí sprostotou.“

„Ba právě. Já viděla také svět. A jaký! Ó já! Kdybych chtěla mluvit! O tom se zdejšími lidmi ani nezdálo, co já viděla a prožila. Nezapomeňme však svou řeč. Tak odjela Betyнка na zkušenou. A sama?“

Zipperka cítila tu otázku jako na sebe namířenou bambitku.

„Jak to myslíte? S kým by měla jeti? Pan amtsasesor má příbuzné ve Vídni, k těm ji poslal.“

„Do Vídně, povídáte? Do Vídně?“ pro jistotu optala se ještě Kokoráčka a už žádného stání neměla. Seděla jako na řezavém uhlí. Vzala sice s radostí místo peněz pěkný nový šátek šakonový, slíbila přinést ještě lipový a bezový květ, vyslechla, že každého dne může přijeti povoz z kdyňské přádelny, který je i s nábytkem dopraví do továrního bytu, tam že budou míti kuchyni a pokoj, Zipper že už se do Klenčí nevrátí, za stav že už si nikdy nesedne, že se stane „špinmajstrem“ a to že je tolik, jako by se stal úředníkem, neboť bude bráti měsíční plat a státi pod penzí.

Kokoráčka vyjela od Zipperů a její hlava podobala se mlýnskému koši nasypanému zrním až po okraj. Než se takový vydatný zásyp semele, to něco vody uteče, i kdyby oba kameny byly ostré jako po křesu. Od těch dob, co si vzala Zedníčka, mele sice na dvou složeních, muž šrotuje nahrubo a spokojuje se kalením^[121], kdežto ona dovede posloužití výraží, bílou i pobílou moukou nebo pouhou zábělkou, podle toho, komu prodává. Kulhala tedy k domovu, až se jí hlava nad rameny pohazovala jako tažnému koni. Porodní bába, kostelnice Makaska, jí sice zastoupila cestu, chtějíc se něco zatepla dozvědět, odtáhla však s nepořízenou. „A nevím. Ničehožnic nevím,“ lhala jí kořenářka do očí. „Myslím, že jsem tam zhlédla Betyňku nebo Lízinku. Seděla u okna a píchala jehličkou do kanavy. Stará, jak víte, trpí žaludkem. Nesla jsem jí tam kytku řebříčku a o ničem jiném se tak dalece nemluvilo.“

„Bodejť! Vysypu ti to na dlaň a ty s tím pojedeš po Klenčí jak s namazanou, sebereš mi smetanu a já abych se pak spokojila navilým podmáslem. Kam bych vkročila a kde bych začala vykládati svoji čerstvou novinku, všude by mě okřikli: „A to my už dávno víme. To už vyprávěla před vámi Eva Adamovi v ráji,““ bručela si spokojeně Kokoráčka a zrovna bubřela radostí i pýchou.

Doma si ovšem ulevila. Sdělila Zedníčkovi, co za vhodné uznala, a ostatní rozprávěla její čilá fantazie. „Bude mi věšeti bulíky na nos! Mně! Já jak se na někoho podívám, hned vím, kolik uhodilo. Jela do Vídně učit se vařiti! Ale co? Dětskou kašičku! Vždyť to známe. Valem už tu kulatila, tak ji starý někam zavezl. Ale kam? Do Vídně jistě ne. Že on ji vzal s sebou do těch Sas! Už to takové bude.“

Do rána ta zpráva uzrála v ní jako hrozen na slunci, takže dovedla už odpovědět na všechny otázky a vysvětlit všechny záhady. „Zabijou dvě mouchy jednou ranou. Zippner se tam vyučí tím špinmajstrem, Betyňka mu tam bude vařiti a práti, zachrání si pověst čisté panenky, půjde pod věncem k oltáři a kdyžská fabrika to všecko zaplatí.“ Žádná cikánka neuměla líp hádati než stará kořenářka, obzvláště když ji Zedníček utvrdil, že se jistě nemylí, že je to jistě tak poléceno, jak povídá.

Tentokrát však i tak chutná malina působila mdlé. Když s ní došla Kokoráčka až ke Králům, mávla selka rukou a řekla smutně: „Milá teta, mám v hlavě jiné starosti. Musíme se starati především o svou vlastní kůži, abychom hladem neumřeli. Vždyť máme po žních, ačkoli jsme se pole srpem ani nedotkli. I s mlácením jsme hotovi, ačkoli je do sv. Martina ještě daleko, a celou úrodu jsme také snědli za jediný den.“

Tímhle ji vítali skoro všude, takže musila rychle obracet, těšiti zarmoucené svoje zákaznice, raditi jim, aby čerstva zaseli do strnišť řepu vodnici, ta že se jistě uvede, i brambory že se zmladí, když ještě máme měsíc do sv. Rocha, také zelí s tuřínem že není ztraceno, louky že už se zelenají, otavy rostou a že se i tak těžká rána zahojí. Sama se hned vydala do Bavor pro řepná semena, přinesla jich důkladný pytlík a samá krásná, čistá, jako broky veliká. Prodávala je na lžíce a radila, aby je seli řídce, protože každé se ujme, a kdo to nedovede, ať je smíchá se suchou zemí nebo popelem a pak rozsívá.

Na takové rady z laciného kraje ovšem sedláci nečekali. Dovedli si poraditi sami. Místo srpem sekali vytlučené obilíčko travní kosou, hrabali je hráběmi a nakládali je do vozů vidlemi, jako by to ani obilí nebylo. Zaorávají a zavlačují vytrískané zrní v naději, že snad,

byť i nezralé, přece vzkličí a poskytne podzimní pastvu dobytku, shánějí různé směsky a kolníky,^[122] mazlí se znovu s ubitou zemí, aby zachránili ještě v poslední chvíli alespoň hubené sousto.

Také Král ovšem nezahálí, ba celé to neštěstí by ho tak netížilo, kdyby mu nedělala starosti jeho věrná žena Marjánka. Ta jako by se z té rány nemohla vzpamatovati. Těší ji, že už mluvil s formany a zamluvil si potřebné obilí seťové i na chléb, že znovu prooral záhony bramborů, i len, který ležel větrem a lijákem k zemi jakoby přibitý, že vstává, všecko že se zmlazuje a hojí, vlhká země se paří, vlašičky že teď jistě přijdou, ale jako by hrách na zeď házel. Věší ustavičně hlavu jako nalomená květina, pobledla ve tváři a stále jen mluví o tom, jak se lekla v Chodově, že stále vidí ten rudý blesk a slyší rachot a praskot kácejícího se ořechu.

I na Krále pak leze strach, aby syn, kterého pod srdcem nosí, neměl snad plamen nebo jiné ošklivé znamení ve tváři, aby nenesl následky těch hrůz, strachu a leknutí.

Takové břemeno starostí ovšem netlačí měšťáky, kteří se živí obchodem, ani pány, které živí hlava a ne ruce. Nemá jich ani pan guberniální sekretář Obentraut u Sv. Anny, neboť nosí v hlavě jinou starost. Straší mu v ní papír, který mu tu zanechali dva klenčtí sedláčkové a o kterém ví, že by je mohl lehce připravit o lůsy. Jeho pěstoun Martin Hafner kaplanoval v Klenčí celá tři léta^[123], za faráře Mikuláše Slavíka, a až do své smrti vzpomínal si rád na veselé městečko pod Haltravem, které ustavičně hemžilo se vojáky, formany, poštovskými vozy, kurýry a diligencemi. Odtud se dostal rovnou do Kdyně opět k upřímnému Čechu, k staříčkému faráři Petírkovi. Sám byl nejen žákem, ale i vroucím ctitelem strahovského premonstráta a universitního profesora Jiljího Chládky, který v pražském generálním semináři přednášel česky pastýřské bohosloví, vydal Poučení, kterak by se mělo dobře po česku mluvit a psát, neboť se ho trapně dotýkalo, jakou češtinou mnozí kněží nejen mluví, ale i lidu boží slovo kážou. Chtěl vychovati české kněze osvícené, snášenlivé a národně uvědomělé, šel ruku v ruce s Dobrovským, Ungarem, s opatem Rautenstrauchem, biskupy Hayem a Hurdálkem. Chládek našel v Hafnerovi vděčného posluchače, který nezapomínal na obrozenské snahy, i když jej životní povolání zavalo na náš západ, na národnostně smíšený patronát stadionský, čítající čtyři české a čtyři německé fary. Obentraut měl tedy v nadšeném knězi nejen otce, ale i výborného učitele.

V Hafnerově knihovně četl slavnou Balbínovu Obranu jazyka slovanského, zvláště českého, všecky knihy, kalendáře a noviny klatovského rodáka Krameriusa, Pelclovu Kroniku, básně Puchmajerovy a Nejedlého, jako student sám si i knihy kupoval a ničím nemohl tak potěšiti

dobráckého Hafnera jako novou knihou, kterou mu doporučil profesor Sedláček. Těsná úřední uniforma sice později sevřela Obentrautovi rozpjatá křídla, ale v srdci zůstal vždy upřímným Čechem a ušlechtilým člověkem. Nízké a sprosté udavačství naplnilo jej odporem. Znal Hopa sám i z vyprávění Sládečkova. Četl ve farním archívu jeho přípisy, dýšící nenávisť ke všemu českému, mstivé rozsudky a strohé odmítnutí žalob, kterými se ubohý lokalista s kantorem domáhali na vrchnosti vodovodu, deputátního dříví a piva, desátků a posnopného. Pohodlný vrchní o tom ani neví, justiciár mlčí a čilý amtsasesor s inspektorem Hýbrem ovládají celé panství. Dr. Jesser jistě ani netuší, co za jeho zády tropí Hop, a nutno mu otevřít oči, dřív než se o tom bídáctví dozví krajský úřad.

„Jen si pospěšme,“ slyší Obentraut naléhavý hlas pátera Fastra, „abychom nic nezmeškali. Což kdyby tomu udání nahoře uvěřili a pana komisaře Němce z trestu někam přeložili na horší štaci? Jak by se to dotklo citlivé jeho paní! To by měla býti odměna za její šlechetné snahy a vlasteneckou práci, kterou zde tak obětavě koná?“

„Tak rychle to nejde, jak si to představujete,“ těší oba ustrašené kněze Fastra i Sládečka pan guberniální sekretář. „U nás se každá věc nechá náležitě odležeti a zvláště teď, kdy máme prázdniny, presidium došlý materiál vůbec nepřiděluje radům a sekretářům.“

„Ale což kdyby? Čert nikdy nespí,“ lekal se znovu Fastrer přes všecko bezstarostné ujišťování Obentrautovo a nařídil Sládečkovi, aby svému hostu nedal na to zapomenouti.

Aby měl pokoj, rozhodl se pan sekretář, že navštíví dnes pana vrchního v Koutě, jak každoročně činil, a při té příležitosti se zmíní o zákeřné činnosti tamního amtsasesora.

Dr. Jesser cítil se tou návštěvou neobyčejně poctěn. Věděl sice, že přichází Obentraut jako soukromá osoba, že se nikdy nezmíní o úředním jednání, přece však snažil se udělati si u něho dobré oko. Nechtěl totiž umřít v Koutě, nýbrž v některém krajském městě alespoň jako krajský hejtman, ačkoli by mu mohl pan sekretář svým vlivem otevřít i Prahu.

„Už mě to zde všecko unavuje,“ spustil proto nářek, jakmile se host posadil a poptal se, jak slouží zdraví. „Zdejší drsné podnebí mi neslouží. Práci máme příliš jednotvárnou, trhanovský panský úřad nám činí samé obtíže, poddaných se zmocňuje takzvaný ‚vlastenecký‘ duch, páchne to však revolucionářstvím stejně jako v Itálii a v Uhrách. Úředníky mám buď líné, nebo neschopné, všecko abych sám oddřel, rád bych si změnil místo.“

Pan sekretář se na tu hozenou udičku hned chytil.

„Vším právem,“ přikývl ke všem těm stížnostem, „cítíte se nespokojeným a mohli bychom vás navrhnouti buď pro krajský úřad, nebo za císařského purkmistra do některého z královských měst.“

„Ó, byl bych Vaší Urozenosti zavázán hlubokou vděčností, kdyby se ráčila zmíniti, přimluviti,“ vyšlehl pan vrchní horoucně.

„Zprávu podává, jak známo, o schopnosti vrchních úředníků pan krajský hejtman, na to se bere především zřetel.“

„To jsem bez starosti. Krajský úřad mi nikdy neučinil ani v službě, ani v aktech nejmenší výtky.“

„To nerozhoduje,“ usmál se jemně Obentraut. „Nadřízený úředník u nás nemusí býti vůbec dobrým právníkem, musí však míti jinou vlastnost.“

„A kterou, smím-li prositi?“ s horečnou nedočkavostí optal se dr. Jesser, který byl přesvědčen, že má čistý štít v každém ohledu.

„Musí býti ve všem úplně spolehlivým, naprosto loajálním, oddaným služebníkem vlády, nesmí štváti proti nadřízeným úřadům, ale ochotně plniti jejich vůli.“

Pan vrchní se až dusil, zrudl ve tváři, prudce oddychoval a srdce mu splašeně bilo. „Tajná konduita!“^[124] kmitlo se mu hlavou. „Jistě mě někdo očernil nahoře! Zničená kariéra! Nikdy se nedostanu z panských služeb do státních!“ Slzy vedraly se mu do očí.

„Vysoce urozený pane guberniální sekretáři,“ sepal v tom strachu ruce, ba chtělo se mu padnouti na kolena. „Patrně nějaký omyl! Hrozná křivda! Mé chování veřejné i soukromé! Jak by mohl krajský úřad –! Či snad nějaké bezectné udání?“ drtil mezi zuby, nejsa schopen úzkostí pronésti souvislé věty.

„Neračte se rozčilovati,“ konejšil hned Obentraut pana vrchního. „Věc není tak zlá, jak si představujete. Všecko se dá ještě napravit.“

„Jak? A kde?“ třásl se pan vrchní nedočkavostí.

„Hned a zde,“ naráz odpověděl jeho host.

„Odpusťte, ale nechápu.“

„Lehce pochopíte. Krajský úřad v Klatovech jako váš nadřízený úřad opravil vaše rozhodnutí o klenckých lůsích.“

„Ovšem,“ hlesl dr. Jesser a napnul pozornost.

„Jaká je vaše povinnost?“

„Toto rozhodnutí provést, toť jasné.“

„Vy však je neprovádíte. Naopak, štvete proti krajskému úřadu, píšete rekurs proti jeho rozsudku, ztěžujete mu práci, nutíte jej, aby se guberniálnímu úřadu ospravedlnil, své rozhodnutí odůvodnil, vydáváte jej v nebezpečí, že mu bude třeba udělena důtka, popřípadě i citelnější trest, sesazení neschopného úředníka –“

Pan vrchní svému sluchu nevěřil. „Toť neslycháno! Jak bychom se mohli něčeho podobného odvážiti? Taková neslušnost!“ neovládl se dále pan vrchní a vyskočil do výše.

Obentraut klidně seděl dál a hrál si s ním jako kocour s myší.

„Chápu, že se snažíte zapřít tak šeredný čin. Budete však z něho usvědčen.“

„Já že budu –“

„Ano, klatovský vrchní úřad vám předloží koncept rekursu, který nám na váš rozkaz podal městský úřad v Klenčí proti rozsudku krajského úřadu.“

„Toť lež! Nestoudná lež! Ti chlapi se na nás jen vymlouvají. O ničem nevíme. Nikdy bychom se neodvážili! To jim však přijde draze,“ zapomíná se pan vrchní tak dalece, že už i do stolku uhodil, až se naklonil na stranu.

„Pardon! Obvinil jste mě ze lži,“ povýšil svůj hlas Obentraut a vstal.

„Milost! Odpuštění! Dal jsem se unésti citem! Vaše Urozenost jistě nelže, byla však určitě obelhána. Uvěřila některému mému úhlavnímu nepříteli.“

„Vy tedy, pane vrchní, skutečně o ničem nevíte?“

„Přisahám,“ zvedl dr. Jesser tři prsty k stropu.

„Jaký to tedy máte pořádek? Jakou kázeň, když vaši podřízení odvažují se podkopávat vám půdu pod nohama?“

„Kdo se to odvažuje? Netrapte mě déle.“

Obentraut rozeplal si jeden knoflík uniformy a vytáhl arch hustě popsaného papíru. Dr. Jesser sáhl po něm skoro dravě, a jak na něj pohlédl, vykřikl zlostně: „Hop! Zase ten podagrista Hop má v tom prsty.“ Četl rychle, oči mu jen jezdily po řádkách známého rukopisu, ruce se mu rozechvěly, sevřely se v pěsti a strašlivá zlost ho celého zalila, takže se vrhl ke dveřím, jako by chtěl pachatele rozsápati.

„Pomalů, pane vrchní,“ zastoupil mu cestu jeho host. „Zdá se, že vám vskutku chybí potřebná rozvaha, že podléháte příliš dojmům, což se na vrchního úředníka nesluší.“

Jako studenou vodou polit, zastavil se dr. Jesser a peskoval se v duchu: „Osle, upadáš z jedné chyby do druhé. Co si o tobě pomyslí?“

„Přišlo to tak neočekávaně! Tak jsem si byl jist,“ klesl malomocně do křesla, až ho bylo dobrému Obentrautovi líto. Vytáhl mu z chvějících se rukou neblahou listinu a řekl mu srdečně:

„Všecko lze napravit. Proto přece k vám přicházím. Mohl jsem ten doklad prostě předložit v Klatovech a měl jste vyšetřování na krku. Vážím si vás však a nechci, aby se vám ublížilo.“

V zarmouceném, zdrceném srdci pana vrchního počala opět kmitati jiskřička naděje.

„Co si mám počítí?“ upřel oči plné důvěry na sekretáře.

„Městský úřad v Klenčí podaný rekurs odvolá. Jmenovitě odvolá, co napsal na váš rozkaz o finančním komisaři Němci, učitelském mládenci Jindřichovi a kaplanu Fastrovi.“

„Odvolá! Ještě dnes odvolá a odprosí,“ stupňoval slib pan vrchní.

„A vy se postaráte o pořádek ve své kanceláři.“

„Postarám, ještě dnes postarám.“

„Neukvapujte se a neslibujte nemožnosti. Nelze napravit v jediném dni hříchy trvajících léta letoucí. Koutský vrchní úřad není jediný v Čechách, kde se zahnízdilo stranicví a libovůle. Stížnosti rostou jako houby po dešti. Noviny volají po změně, ukazují, že patrimoniální zřízení soudní i politické nestojí nad stranami, neslouží všem vrstvám národa, ale podléhá mocnému vlivu šlechty a Němců, což znamená u nás jedno a totéž. Český národ den ode dne roste a sílí, otrásá touto nezdravou, nepřirozenou a násilnou soustavou vládní, slyšeti varovné

hlasy rozvážných politiků, podzemní dunění se vzmáhá, půda pod nohama se nám chvěje, všecko spěje k revoluci, a vy takovýmhle stranickým úřadováním jenom posilujete podvrtné živly, sami tisknete jim do ruky zbraň proti sobě.“

Pan guberniální sekretář přicházel do ohně a dr. Jesser mohl na něm oči nechat, tak byl překvapen novým učením a novými názory.

„Dominium! Panství! Gruntovní vrchnost! Poddanství! Robota! Desátky a posnopné! Samá veteš, která musí býti smetena do starého haraburdí, máme-li zachrániti stát. Národové domáhají se svých lidských práv i práva voliti si do sněmu své vyslance. Což lze schvalovati, aby tři stavy – prelátský, panský a rytířský – tento nepatrný zlomek každého národa, navrhoval zákony, držel v rukou všecku moc a hleděl na miliónové zástupy sedláků, řemeslníků a dělníků jako na pouhé otroky?“

Panu vrchnímu se zdá, že by měl vyskočiti z křesla, do kterého se boří, a vykřiknouti: „Toť velezráda! Udám vás jako nebezpečné a nepokojné individuum, sám vám teď hodím oprátku na krk a povleku vás, kam mi bude libo.“

„To nehlásám svoje názory. To tvrdí i bývalý nejvyšší purkrabí pražský, dnes státní ministr hrabě Kolovrat. Chceme-li zachrániti stát před vážnými otřesy, ba před možnou zkázou, nutno zničiti absolutismus a nahraditi jej konstitucí. Musíme dáti národům dobrovolně to, co si mohou každé chvíle vynutiti násilím. Nový dům počíná se stavěti zdola, od základů. Proto nejdříve třeba osvoboditi vás, vrchní úřady, od znemravňujícího vlivu gruntovních vrchností. Čí chléb jíš, toho píseň zpíváš. Kdo vás platí, tomu sloužíte. Stát vás neplatí a také mu nesloužíte. Hájíte drobné, malicherné a přečasto i sobecké a mstivé zájmy lečjakéhoš direktora, šlechta často ani neví, co se na panství děje, a z vás – úředníků, stávají se panští karabáčníci jenom proto, abyste nepřišli o místo a o plat.“

„Ale co si máme počíti?“ povzdychl si dr. Jesser.

„Opřítí se. Odvolati se na zákony,“ vybuchl teď i Obentraut, který až dosud snažil se mluvití klidně, ale nedařilo se mu to, neboť jeho zamilovaný koníček právnícký ujížděl s ním plným cvalem. „Zákon! Jedině zákon rozhoduje vždy a všude. Právem se máte řídití, a ne libovůlí. A co je tenhle celý spor než panská zvůle?“ vykřikl pan sekretář a zamával archem papíru jako praporečkem panu vrchnímu před očima. „A lidé se nedovolají dříve práva a spravedlnosti, dokud se z panských nestanou státní úředníci, dokud vás nezbavíme těch potupných okovů, abyste se musili chvěti o kousek chleba a nemusili choditi lidé do vašich kanceláří skrze

kuchyni, kde nechají státi košíček másla nebo vajec, chtějí-li dostati třeba pouhé povolení k svatbě.“

Před panem vrchním jako by se v té chvíli rozevřela brána nebeská.

„Ovšem, kdyby se o nás postaral stát, o nás i o naše rodiny, kdybychom se zbavili věčného strachu, že nás vrchnost může propustiti, že se octneme na holičkách, než si vyžebráme místo na jiném panství, pak by se rázem stali Němec jako Čech, pán nepán, všichni lidmi před zákonem sobě rovnými,“ povzdychl si dr. Jesser.

„A toť základ všeho. S tím se musí počítati, a hned, dřív než bude pozdě,“ přisvědčil horlivě guberniální sekretář. „Každý veřejný úřad potřebuje nejen lidi schopné, ale charakterní, nestranné a neúplatné. Jinak se z něho stává bahno, které nás všecky pohltí a zadusí. Napomeňte svého amtsasesora, neničte ho hned, nezapomínejte však, že za úřad odpovídáte jedině vy a že stát do svých služeb přijme jen síly poctivé a pracovité. Pohodlné lenochy potřebovati nemůže.“

Obentraut vstal, podal panu vrchnímu ruku na rozloučenou a mile se na něho usmál: „To jsem vám, pane vrchní, řekl jako váš přítel a teď asi na měsíc i soused. Doufám, než mi uplyne dovolená a vrátím se do úřadu, že celý ten trapný případ z guberniální kanceláře navždy zmizí.“

„Zcela určitě,“ svědčil dr. Jesser, vyprovázeje vzácného hosta. V hlavě mu hučelo jako voda na splavu a Obentraut ho nešetřil, naopak vytahoval nová a nová stavidla. „I na nejvyšších místech otáčí se zvolna vítr. Mohu vám prozraditi, že postavení Metternichovo je silně otřeseno a že sama Jeho císařská Výsost, nynější pražský purkrabí, sám arcivévoda Štěpán nakloňuje se k názorům ministra Kolovrata. V tomto zapadlém koutě ovšem toho větru necítíte. Bojíte se průvanu, proto zavíráte dveře i okna. Trochu to zde provětrala výborná vlastenka paní Božena Němcová, kterou byste neměli udávati, ale podporovati ji, poněvadž koná služby státu prospěšné šířením vzdělání a osvěty. Tento proud nedá se ničím zastavit. Nevěříte-li mně, zajďte si do Domažlic a optejte se císařského purkmistra Antonína Faila. Tam už jistě přijeli studenti na prázdniny z Prahy a čekají tam teď svého rodáka Petra Fastra, ohnivého řečníka, nebojácného muže, který jim otevře oči. Půjde vám hlava kolem jako člověku, který z temné, dusné, plesnivinou zatuchlé jámy vystoupí pojednou na čistý vzduch a do sluneční záře.“

„A čím je ten Petr Fastr, smím-li se tázati? Není snad příbuzným domažlického vikáře?“

„Ovšem. Vlastní bratranec děkanův i pátera Jakuba, který mi jeho příjezd do Domažlic prozradil. Sám má také bratra řeholním knězem v klášteře břevnovském. Taková kněžská rodina. I on se měl stát knězem, studoval už na klatovském gymnáziu. Osud si však s ním divně zahrál. Dnes je kavárníkem i hostinským, u kterého se schází k poradám a rozhovorům výkvět českých vlastenců a politiků. Jeho činnost v Praze pilně sledujeme. Abyste se však vrátil, pane vrchní,“ zastavil se Obentraut a dr. Jesser rád poslechl. Nebyl chůzi zvyklý, panský kočár ho všude vozil, proto těžce dýchal a pot se z něho potůčky řinul, neboť polní cesta od Kouta vzhůru ke Klepnému prudce stoupala. Trochu se sice bránil, že je mu ctí a potěšením tak vzácná společnost, znovu se omlouval, sliboval, za odpuštění prosil, až to bylo přímému Obentrautovi nepříjemným. Tichý, zelený les kynul mu vstříc a těšil se na jeho vůni i chládek. Stiskl svému průvodci ruku, řekl stručné „adié“, pružně jako mladík vykročil a po chvíli už mu šeptaly nad hlavou koruny smrků a jedlí. Dnes však nenaslouchal tomuto šeptanému tajemství lesa, nevnímal si ani hub, které po dešti počaly se ukazovati, v horkém, dusném a vlhkém teď lese zazelenal se mech, zčernala a zavoněla země, vypučel šřavel. Obentraut však v úřední uniformě, kterou k návštěvě si oblékl, nemohl se zbaviti „úředních“ starostí. Posílal je sice na horoucí skálu, ty však jako komáři sotva vyplašené hned se mu vracely do hlavy. Na Petra Fastra musil ustavičně myslet i na to, jak uchvátí všecky, kteří ho uslyší hlásati novou píseň svobody. Věděl, že jeho výmluvnost strhuje prosté lidi, protože mluví jasně a neučeně. Když přijde do ohně, neváží a nevybírám slov, každý mu rozumí, neboť všecko pojmenuje pravým jménem, nezná žádných ohledů a vytáček. „Špatný diplomat, povrchní politik, ale nebezpečný agitátor,“ zněl o něm úsudek policejního ředitele, který si teď Obentraut připomněl. „Octne-li se tenhle kraj ve varu, tak snadno nevychladne,“ rozjímal si v duchu. „Hořlavé látky je tu nastrádáno víc než kdekoli a krátkozraký vrchní úřad polévá ji ještě olejem. Zapotí se, kdo to bude chtít v Čechách uhasit, vyšlehnou-li jednou plameny do výše.“ Za lesem však usmála se naň zázračná Sv. Anna a té se podařilo rozptýlit mrak na čele tajemníka. –

Přípravy na uvítání Fastrovo v rodných Domažlicích vsutku konaly se plným proudem. Jeho rodáci se trochu báli, aby jim nevytýkal ospalost a netečnost, chtěli se mu pochlubit, že i tu se probouzí a vzmáhá vlastenecký duch, a činili proto, co mohli. V hostinci pana Adamoviče, v českém kasinu tužila se Čtenářská společnost, jak mohla. Pavlas zkoušel deklamace, Šnábl zpěv a hudbu pan Florián, jehož bratr Jiří hrál na fortepiano tak mistrovsky, že dával samostatné koncerty. Všichni domažličtí studenti z Prahy i z Plzně pomáhali, jak mohli. Regenschori Blätterbauer s dcerou, výbornou kostelní zpěvačkou, učitelé Hruška s Pittnerem

a Martínkem zpívali ve sboru a páni měšťané těšili se na Petříka, se kterým chodili do školy a kterého celou řadu let nespátřili. Slyšeli sice o něm, studenti i formani vyprávěli, jak se hlásí ke krajanům, vyptává se na Domažlice, jak se na všechno pamatuje a jaké vážnosti se těší, ale tak si jej nepředstavovali.

Když vešel v průvodu svých bratranců kněží do českého kasina, kde už seděla celá „českočtenářská společnost“, všecky překvapil a uchvátil už pouhým zjevem svým.

Petr Faster stál tehdy v plné síle mužných let a postavou – hotový král. Jako Saul převyšoval o hlavu všecky Izraelské, tak svými přednostmi těla i ducha vynikal pražský kavárník nad těmito krotkými měšťáky. Na širokých ramenou seděla ušlechtilá hlava, v níž pod vysokým čelem plály smělé, ohnivé oči, pod nimi vyčníval nos ušlechtilého tvaru a pod nosem i širokou bradou vlnily se krásné a pečlivě pěstěné – vousy.

„Ach, on nosí vousy!“ podivil se každý v duchu, jakmile spatřil vzácného hosta, neboť všichni muži po celém městě měli tváře pečlivě oholené a jenom úředníci dovolili si nositi podél uší úzké licousky jako výběžek vlasů na skráních pečlivě přičísnutých. Proto ta nezvyklá novinka píchla každého do očí a pak hned jeho hrdý, sebevědomý pohled a nebojácné vystoupení. Chtěli jej uvést k čestnému stolu v čele místnosti před vyvýšeným pódiem, Faster však se zastavil hned u dveří, rozhlédl se po společnosti a oči jako by se mu zamžily. Celé jeho mládí ozvalo se v něm a teple, lahodně zašeptalo: „Doma! Mezi svými zase po letech!“ Nebylo však času poddávati se nějakým dojmům. Kolem něho už se chumelily hlavy, natahovaly se vstříc přátelské ruce a ozvaly se srdečné, upřímné hlasy:

„Pěkně vítám k nám!“

„Je to dost, žes na nás nezapomněl.“

„Petře, mordýje, cák mě neznáš?“

„Že ne? Vždyť jsme chodili spolu do školy. Jen si vzpomeň, jak nám nebožtík kantor Viktorín Doubek linýroval záda pravítkem.“

„Abys mě neznal! Jsme přece přátelé. Naše matky byly sestřenice.“

Faster nemohl se dostat ani k slovu. Usmíval se blaženě, tiskl podávané pravice a zpod prahu vědomí dobývaly se vzpomínky na jednotlivé měšťanské rody, jichž domy věnčily dlouhé náměstí a s nimiž skoro se všemi byl buď z otcovy nebo matčiny strany spřízněn. „Panstrýci“

a „paňtety“, „pankmoťříčkové“ a „paňkmoťříčky“ vstávali před ním, ovanul ho jejich dech, zaslechl známý tón jejich řeči a jejich ruce jako by jej pohlázely. Pan děkan nestačil představovati jednotlivé měšťany, a nebylo toho ani třeba. Nic na tom nezáleželo, mluvili cukrář Jan Hálík, voskář Jiří Kratochvíl nebo sklenář Paroubek, tlačili se k němu malíř Wienninger nebo zakladatel českého kasina Adamovič, mydlář Veselý, krejčí Nikodem nebo kloboučník Srna. Stejná krev šuměla v jejich žilách a ta se teď ozvala.

Radní Pirner, komisař Němec, lékař Klement, důchodní Pitzker, lesmistr Melchers, kteří vyhověli pozvání a přišli na „vítací zábavu“, hleděli překvapeně na ten výbuch čisté radosti a družnosti. Městský rada Klatovský naklonil se k Pirnerovi a šeptal mu: „Podívejme se, jak ti kalounkáři táhnou za jeden provaz! Ničím je nemohli přilákati do Čtenářské společnosti, jen však se rozhlásí, že přijede krajan, hned tu máte pohromadě všechny Rádly, Prášily, Regály, Čechy, Kryštofy, ba ani mlynář Ludvík se starým Peklem tu dnes nechybí.“

Než se však zmohl kolega na odpověď, zahlaholil celou místností jadrný hlas: „Děkuji vám, drazí přátelé a rodáci, že jste přišli. Dnes a v této chvíli je tomu právě čtyřicet pět let, co jsem spatřil ve zdech tohoto starobylého, královského města poprvé světlo světa. Zatoužil jsem den svých narozenin strávit mezi vámi, osvěžit staré vzpomínky a utužit přátelské svazky, neboť vždy a všude cítím se Domažličanem, s hrdostí se hlásím k vám jako Čech a bratr váš.“

„Sláva! Ať žije!“ nadšeně ozvalo se kolem, ale Fastrovo „nazdar“ prořízalo se tou spleť hlasů zřetelně a rázem se zalíbilo.

„Nazdar! Nazdar!“ opakovaly hned hlasy a nyní teprve podařilo se kněžím protlačit se až ke stolu, ale bez svého hosta. Ten uvázl cestou mezi studenty, a teprve když Pavlas se zjevil na pódiu, zaťukal na pultík a sbor pěvců počal se řadit kolem, utichly řeči a Faster tiše usedl na svoje místo. Naslouchal sice pozorně i trpělivě všem zpěvům i deklamacím, horlivě tleskal sólu, které zazpívala pýřící se slečna Blätterbauerová a kterou na pianě doprovázel mistrně Florián, jazyk však ho svrběl tím víc, čím déle pozoroval společnost, a zvláště když zaslechl, jak v jednotlivých kroužcích se mluví německy.

Přišla mu tudíž velice vhod prosba, kterou přednesli studenti, aby se ujal slova, promluvil a povzbudil shromáždění k vlasteneckému smýšlení i cítění, protože tu sedí dnes mnozí, kteří se posmívají národním snahám, urážejí a tupí i paní Boženu Němcovou za její buditelskou práci, kterou koná v městě i po venkově.

„To by tak ještě scházelo,“ zamračil se ohnivý národovec a už vstával. Na pódiu se napřímil, vztyčil vzdorně hlavu a teprve teď tu stál v celé své velitelské přímosti. Jak přešel celé shromáždění svým podmaňujícím pohledem, viděl, že mnozí sklopili oči k zemi, jiní však upřeli je rozzářené přímo na jeho tvář. Obdivovali se mu a stará Fírčová, příbuzná papírníka Fírče, řekla skoro nahlas: „Kdepak bych si byla pomyslíla, když jsem ho chovala, že z něho vyroste chlap jako skála, a sluší mu to!“ To měla na mysli nejen jeho vousy obrostlou bradu, ale i těsně přiléhavý kabát polského střihu, plný šňůr podivně proplétaných, plný oček a vejčitých knoflíků, potažených látkou, a zvláště soukennou, beránkem lemovanou čepici poděbradku s lvíčkem a mohutným brkem sokolím uprostřed, kterou si posadil na hlavu jako korunu.

„Abyste mě neuhnanuli, dobře se na mě všichni podívejte,“ počal mluvit bodře. „Jako mají naši sedláci svůj kroj, tak je dnes povinností všech věrných a upřímných Čechů projevit své vnitřní smýšlení i národním krojem, čamarou a poděbradkou. Svůj národní kroj mají Němci, Francouzi, Španělové, Italové, Srbové, Charváti, Poláci i Rusové, proč bychom jej neměli nositi i my? Bojácným a liknavým nutno tím dodati odvahy, aby viděli, že Čech se nemusí krčiti v koutku a že nás není jenom nepatrná hrstka, ale celý národ že se probouzí a vstává. Naše město nesmí býti poslední. Četl jsem s bolestí a hanbou, že si nevážíte slavné spisovatelky a vlastenky Boženy Němcové. Město, kterému správce lidu táborského, otec Jan Žižka z Kalicha, psal list, ve kterém vás nazývá ‚svými milými bratry‘ a doporučuje vám ženu Gutštajnovu, to město by mělo nositi tak slavnou ženu, jako je Božena Němcová, na rukou a pokládati si za největší čest, že v něm bydlí.“

Hrobové ticho, jaké bývá v soudní síni, když se čte ortel, rozložilo se celým kasinem. Někteří si přáli, aby se jim pod nohama rozstoupila podlaha a propadli přízemím a sklepem sto sáhů pod zem, jiní však, a obzvláště komisař Němec, rozhlíželi se hrdě a sebevědomě jako lidé čistého svědomí.

„Na své vlastní uši musil jsem slyšeti,“ pokračoval přísný soudce neúprosně dál, „že se někteří z vás stydí za svůj jazyk mateřský a mluví raději cizí, nám nepřátelskou řečí. Což jste zapomněli, či nemáte už na radnici v kované truhle uložený jiný list Žižkův, kde vás napomíná, abyste zatknuli klanici za škorni a volali šturmem proti německému Antikristu a všichni, staří i mladí, každou hodinu byli hotovi k statečnému boji? Pročpak právě vám poslal Žižka, dřív než sám s vojskem přitřhl, novou píseň vojenskou ‚Kdož jste boží bojovníci‘? Takové lásce a přízni slavného válečníka těšili se naši předkové. Co by řekl dnes ten slepý

hrdina, co by řekl Prokop Holý, kníže Břetislav a všichni, kdož tu častokráte vyprášili Němcům kabáty, že se v Domažlicích mluví německy?“

Ta dějepisná vzpomínka působila jako švih uzlovatými důtkami.

„Výborně, Petře!“ vykřikl první páter Jakub a už jako by se pytel vysypal. Ticho se ztrhalo.

„Pravda! Pravdoucí pravda!“

„Ten nám tu otevřel oči!“

„Patří nám to!“

„Jen víc! Ještě víc!“

Domažlíci divže si neposypali hlavy popelem a neoblékli žíněná roucha. Vyčítali si navzájem svoje viny a slibovali hned také polepšení. Beseda utvářila se velice bratrsky, zpívala celá společnost, provolávalo se „nazdar“ a litoval kdekdo, že nikdo nedovede zazpívat „Boží bojovníky“, ačkoli Žižka jim je poslal před více než čtyřmi sty lety.

„To se musí změnit! Počkej za rok! A co za rok? Za měsíc nás ani nepoznáš,“ ujišťoval Fastra nadšený sklenář Paroubek, který jej k ránu vyprovázel s ostatními domů.

Kněží ovšem odešli, jak udeřila půlnoc, páter Jakub však nemohl usnouti.

„Aby to byla slyšela paní Božena! Co by asi řekla?“ tázal se sama sebe a pociťoval veliké uspokojení, ba rozhodl se, že jí celý průběh „besedy“ vyličí.

Ráno se sice mnoho vykouřilo a vyprchalo z toho nočního rozjaření, ale i to, co zbylo, stačilo vrchovatě, aby vlastenectví přišlo v Domažlicích do módy. Žili ještě tehdy pamětníci císařského patentu^[125] o Raabském systému, který zbavil město asi čtyř výnosných dvorů a nadělal z nich selské živnosti emfyteutické.^[126] Tak se dostali noví „familiariti“^[127] do Havlovic a Pasečnice, na Kubici a Byšensko. Zmizel poplužní dvůr havlovický i s dvorem Na hamřích, zmizel pasečnický s menším dvorem kubickým, zmizel i dvůr byšeňský. Na újmu bohatství města vzrostla zámožnost „malého lidu“, vzmožly se vesnice, ale ochudilo se město, neboť záhy zmizel rozdíl mezi starými původními grunty kmecími neboli rustikálními a mezi nově postavenými statky selskými, ba na těchto se snáz hospodařilo, neboť panské dvory zabíraly pro sebe pravidelně nejúrodnější půdu. Jed účinkoval ještě po padesáti letech v žilách domažlických měšťanů a neposiloval v nich nikterak lásku k Vídni. Pražský Fastrer dovedl

mistrně pohnouti touto žlučí, usazenou na dně vznětlivých duší, ta se rozlila po celém městě a usedla na dobře podříznutých, a proto výmluvných jazycích. Pavlas psal hned do Prahy, pídil se po nápěvu písně „Ktož jsú boží bojovníci“ a císařský purkmistr v staré solnici seděl zamyšlen. Rozvažoval, co si počítí s Petrem Fastrem, neměl-li by jej vypovědět z města, naříditi mu, aby do večera zmizel dobrovolně, jinak že by byl nucen sáhnouti k násilí. Snad by stačilo zakázati mu ten kroj, který nejvíce píchá do očí; alespoň tu čepici s perem kdyby odložil, už by to tak na ulici nekřičelo. Nebýti těch kněží, věděl bych si s ním rady. Ani by se tu neohřál. Na patě by se musil otočiti a táhnouti, odkud přišel. Dotknu-li se ho však, vylítne do výše hned páter Jakub, za ním děkan a s nimi celé město. Poslední věci budou horší prvních. Pro jistotu, abych se kryl, podám o jeho počínání důkladnou zprávu „nahoru“ a budu dělati hluchého a slepého. Tak se moudře rozhodl purkmistr Fail, když mu oba jeho radní Pirner s Klatovským podali souhlasnou zprávu o tom, co se dalo v českém kasinu.

Ohnivý Faster ovšem ani v soukromých hovorech si nedával zámeck na ústa, tu naopak mluvil ještě mnohem zřetelněji a určitěji, obešel celé svoje bohatě rozvětvené příbuzenstvo a překvapil na děkanství, kde bydlel, oba pány bratrance přáním, že by se také rád podíval za město, někam do vesnice, aby slyšel sedláky a mohl si s nimi pohovořiti. To že mu obzvláště kladl na srdce veliký vlastenec dr. Brauner. Zítra, v neděli, že by se snad hodilo –

„A kam bych tě mohl vésti? Sedlákům rozmlátily kroupy celou letošní úrodu napadrt'. Nevzpamatovali se dosud z té hrozné rány, a jak je znám, nemají teď v hlavě jiných starostí, než kde sehnati obilí k setbě i do mlýna. Budeš kázati hluchým. Není tam teď bojovné nálady a ostatně by to bylo i zbytečné, neboť paní komisařová tam koná buditelskou i osvětovou práci s mnohem větším zdarem než zde v městě,“ rozhovořil se vážně páter Jakub a děkan ochotně přisvědčoval. Svého hosta však nepřesvědčili.

„Slíbil jsem, tak musím. Alespoň jednu vesnici chci navštívit. Pohovořím si s rychtářem, zajdeme do hospody, vyslechnu trpělivě jejich nářky, slovo dá slovo, řeč se už nějak rozvine. Se mnou však půjdeš, aby měli ke mně důvěru.“

„Sám bys tam ovšem ničeho nesvedl.“

„A v tomhle kroji už dokonce ne,“ usmál se děkan.

„Děti by za tebou běžely, sedláci by se ti vysmáli.“

„Znám opatrné sedláčky, a proto chci, abys mě doprovázel. Čas kvapí, pozítří bych se rád vrátil. Doma jsem nechal na krku ženě celý obchod, ačkoli má s rodinou a domácností dost práce. Myslím na ni, kudy chodím.“

„Kam bych tě vedl? Do Chrastavic nebo do Bořic? Do Mrákova nebo na Stráž? Do Petrovic nebo do Draženova? Toť naše nejbližší vesnice, a půjdeš-li v neděli dopoledne po velké do Kreslovic hospody, najdeš tam pohromadě jistě kroužek sedláků, šenkýř tě představí a můžeš si s nimi pohovořit,“ radil svému bratranci kaplan FASTER.

Vikář však kroutil hlavou. „Tam se sedláčkové přece jen necítí doma. Nevědí, kdo je tam poslouchá, tam neotevrou svá srdce dokořán, ale mluví jen o koních, o hospodářství, zvou se na pouti, umlouvají se schůzky, sdělují si navzájem novinky všedního života, vyřizují si a vzkazují pozdravy. Dlouho by to trvalo, než by roztáli, posedí si sotva hodinku a pospíchají k domovu. Tam bys, Petře, marně chodil. Ale co říkáš,“ obrátil se teď děkan na bratra, „dal bych vám kočár a mohli byste se podívat do Klenčí, kde tě zná každé dítě, kaplanovals tam přece taková léta! Ještě dnes sem lezou za tebou na poradu. Kdybys tam vzkázal –“

„Což o to!“ usmál se páter Jakub samolibě. „Král by měl radost, Klika by tloukl do stolu a křičel: ‚Pardýje, velebníčku, neměl jste nás opouštět.‘ Všichni by přišli, Psutka, Vávřík, Frýdák, Houdl, ospalý Smolík, Beneš, Zahořík, oba Holoubáci, Brychta,“ přivřel kaplan oči, a jak je vypočítával, táhli mu před očima ramenatí sedláci-měšťané, slyšel v duchu jejich hlasy, viděl jejich čtverácké pohledy, hospodu u Bartošů, komedianta Šmída, své loučení, pojednou se mu zastesklo po tom všem, přejel si tvář rukou a řekl vážně: „Myslel jsem, že se tam už nikdy nevrátím, neboť stala se mi tam těžká křivda.“

„Sedláci ti přece neublížili,“ uznal děkan za vhodné udusit v zárodku starý nárek bratrův.

„Ovšemže ne. Vzpomínám však nelze zakazovati procitnutí. Uvidím Klenčí, a znovu všecko ve mně oživne.“

„Litovati toho nemusíš. Od Nového roku staneš se určitě farářem v Milavčích. A nelíbí-li se ti u mne, můžeš zatím jít na administraci na faru maxberskou,“ trochu hořce, vyčítavě promluvil vikář, který těžce nesl, že bratr ani před hostem se nemůže přemoci, jako by mu na děkanství něco scházelo.

„Dobrá! Pojedeme tedy. Práh fary však nepřekročím. K tomu mě nenuť, abych se šel Reischeckovi poklonit.“

„Chceš-li jej urazit, pro mne za mne!“ mávl vikář rukou. „Tvá návštěva se neutají, a nezavadiš-li o faru, dáš špatný příklad kněžské lásky. Už bys mohl konečně zapomenouti.“

„Nemohu,“ odpověděl krátce kaplan a vyšel z pokoje celý brunátný. Napsal Královi psaníčko a zanesl je do poštovní sběrný ke kupci Ibšrovi, aby je dal odpoledne klenckému poslu, až sem přinese poštu.

Tak se stalo, že v neděli odpoledne Bartošovic hospoda podobala se úlu. Král hned po ranní mši pověděl švagru Berouškovi z Chodova i postřekovskému Hojdovi, kdo dnes do Klenčí přijede, a jako by to hodil na buben. Jako některé ženské putovaly za páterem Schneidrem až do Hiršova, tak opět páter Faster přitahoval k sobě svojí přímostí a otevřeností, svým rozhledem i vzděláním muže. Svářili se s ním často, odporovali mu, neposlechli ho, rádi jej však měli a ve všem mu naprosto důvěřovali.

Na hosty čekal Král v otevřených vratech svého statku a děkanský kočár musil zajeti rovnou k němu. Přiběhla sice i Králová s Hanýžkou políbili milému knězi ruku, trochu zaraženě hleděla na podivný zjev vousatého muže, který s páterem Jakubem vystoupil z vozu, přece však oba horlivě a upřímně zvala do světnice, kde na čistě prostřeném stole nestála jen všecka pomazánka s božím darem, totiž máslo, med i sůl, aby si každý mohl po libosti vybrati, ale žloutly se tam dnes i čerstvě na másle smažené boží milosti.

„Abychom neurazili,“ zazářil páter Jakub. „Dlouho se však zdržeti nemůžeme,“ a vešel radostně pod známou střechu, kde tak rád kdysi prodléval. Jakmile však spatřil jídlom pokrytý stůl, zesmutněl a řekl hospodyni káravě: „Jakou škodu jste si s námi udělala! A dnes! Po tom neštěstí!“

„Vy nám jistě nepřinášíte škodu, ale požehnání. Dokud máme, rádi dáme, co Bůh dal, aby host vzal,“ upřímně odpověděla Králová.

„Kéž bych měl tu moc jako Kristus Pán,“ povzdychl si Faster usedaje s bratrancem za stůl. „Hned bych požehnal jako on chleby a ryby na poušti. Viděli jsme cestou také jenom poušť. Tak přece neřádila bouře v okolí města jako zde.“

„Mraky šly po lese, a proto jsme to měli z první ruky,“ vysvětlovala selka, střežila se však před hosty naříkati.

Bystrá Hanýžka stála s Marjánkou a Pepkou u kamen, oka však nespouštěla z neznámého, podivně oblečeného pána, který se hlavou skoro dotýkal jejich stropu.

„Líbím se ti?“ usmál se na ni Petr FASTER, který si všiml toho zvědavého pohledu. Hanýžka se zarděla jako růže, sklopila hlavu a neodpověděla.

Selský řád velí nejen pokloniti se hostu, ale i pro jeho psa míti poctu. Proto Král nevrátil se dříve do světnice, dokud nezavřel vrata, nezavedl koně na stání, dokud jim nezaložil do jeslí otep sena, neukázal kočímu, kam má postaviti kočár, kde napojiti koně, a nepozval i jeho do světnice.

„Máme času dost,“ řekl klidně usedaje ke stolu. „K Bartošům se stále ještě trousí sedláci. Teď zrovna pospíchal kolem postřekovský Václav. Všichni se chceme potěšiti s vámi, tak dlouho jsme vás neviděli a neslyšeli.“

Páter FASTER dojat, mlčky sáhl po chlebě, na kterém ležel ostrý nůž, a ukrojil si skývu. Než mohl chléb položit, zadržel mu Král ruku a řekl skoro prosebně:

„Přitlačte, velebný pane, a ukrojte si krajíc dokola.“

„Tak tedy ‚na chlapečka‘,“ pochopil hned kněz, kam Král bije, objel nožem celý okraj vysokého bochníku a podal jej Petrovi. Ten také znal starou pověru chodskou a také on ukrojil si krajíček na půl kola. Žádného stání však tu neměl, stále nutil, aby se už bratranec zvedl a šel, ačkoli tomu se zde právě dobře sedělo a – vzpomínalo.

„Pánu se u nás nelíbí,“ postěžovala si selka, když Petr FASTER první vstal a měl se k odchodu.

„Já jsem šenkýř,“ zasmál se vesele FASTER, „mám v Praze hospodu na Koňském trhu, navštivte mě, přijdete-li do Prahy, rád vás uvidím, nedivte se však, že tak pospíchám do hospody.“

„Praha a my, toť nebe a dudy! Nemyslete si, že u Bartošů najdete pražskou hospodu. To by vás musili zavést k Joháněm, mezi pány. K Bartošům chodí samí sedláci,“ omlouvala Králová předem prostotu selského hostince.

„Na ty se právě těším,“ potřásl jí FASTER srdečně rukou na rozloučenou, venku si nasadil poděbradku a uprostřed mezi Králem a kaplanem vyšel na silnici mezi parapety. Králová hleděla za hosty oknem, dokud jí nezmizeli v Bartošovic vrátech, a musila myslet na podivnou obleč i řeč toho pražského hosta.

Petr FASTER měl vskutku vzácný dar, že dovedl promluviti od srdce k srdci, jasně, otevřeně, upřímně, takřka po lopatě všechno říci, co si myslel, a vždycky správně vytyšil, co očekávají jeho posluchači, co chtějí slyšeti a po čem nejvíce touží. Jako by hodil rybu do vody, tak se tu

všude cítil jako doma. „Já jsem bratranec vašeho kaplana,“ představoval se sám, podáváje ruce vlevo vpravo, neboť pátera Jakuba zadržel hned na prahu šenkýř Bartoš a litoval, že učitelský mládenec už odejel na férie, ten že by jistě byl přivedl svůj sbor, zahrál a zazpíval „nahoru“, hostům na poctu i pro poslechnutí. Než se páter Jakub nadál, už slyšel od prostředního stolu po celé šenkovně: „Kdybychom měli svou vládu, ta by se vás teď ujala, poskytla by vám pomoc, kontribučenské^[128] špýchary by tu nestály vykradené ministrem války, ale prohýbaly by se pod tíhou obilí. Kdybychom měli svůj sněm a na něm poslance, ujal by se vás váš zástupce, vylíčil by celé hrozné neštěstí, které jsem cestou na vlastní oči viděl, a přišla by pomoc z jiných krajů. Ale páni Francové v Koutě? Ti mají jiné starosti! Ti vás musejí honiti na robotu, vybíratí desátky, špehovati vás a zavíratí do bírdoven.“

Ach! Jako by olejem a balzámem pomazal čerstvou ránu, tak mile a rychle účinkovala tato nikdy předtím neslýchaná a smělá řeč.

„Tak je to, jak jste to řekl,“ vyskočil Klika. „Pane, já vás neznám. Ale jistě máte zlaté srdce, když tak dovedete promluvit.“

„Řečí se to však nespraví. Nejlepší slova nestojí za šňupec tabáku, nenásledují-li po nich skutky. Nesmíme přece stále trpět, aby se nám směl kdekdo vykliditi na hlavu, my abychom to klidně smetli a ještě řekli: Děkuju. V úřadech, ve školách, v kasárnách, všude se roztahují Němci, a my, náš národ, jako ten Lazar v evangeliu, sedí na hnoji a musí se spokojiti drobty padajícími ze stolu boháčova.“

„Pane, zlatý pane, v duši nám čtete a z duše mluvíte,“ volal Klika nadšením celý vzrušený a souhlasili s ním všichni kolem. Nikde nemohla padati Fastrova slova na kypřejší a úrodnější půdu než právě v Klenčí. Teď pochopil i páter Jakub, že je to půda zmrvená spory a soudy o lůsy, o obecní kovárnu, o pastviny, půda rozrytá neštěstím a bolestí, zraněná dokrvava, zalitá slzami, která neměla dosud času, aby se vzpamatovala a znovu zazelenala. Do takové půdy padala vášnivá slova, což tedy divu, že ihned klíčila a kořeny hluboko zapouštěla.

„Nesneseme déle, aby stáli nad námi s karabáčem jako nad tažným skotem, abychom jen platili a mlčeli. Máme svého korunovaného krále, který musí splniti svoji korunovační přísahu, býti spravedlivým vládcem všech národů, měřiti všem stejnou měrou a jako pravý otec milovati všecky děti stejnou láskou. A činí to?“

„Nečiní,“ vyřkla hospoda pravdivý soud jakoby jedněmi ústy a v spleti hlasů zazníval i hlas kaplana Fastra, neboť i on se dal strhnouti plamennými žalobami, které dávno už cítil jako ostny ve svém nitru.

„České zřízení zemské musí býti časově upraveno,“ pokračoval řečník, jako by dal koni ostruhu – ještě ostřejším cvalem. „Musí padnouti samovláda, do hrobu musí absolutismus. Chceme konstituci. Naše peníze nesmí dál pohlcovati Vídeň. Žádáme svobodu tisku a zrušení cenzury. My sami budeme si voliti rychtáře i purkmistry v obcích, vysílati svobodně volené poslance do sněmu. Panské stvůry nebudou nám dál rozkazovati.“

„A co robota?“ vykřikl postřekovský rychtář Hojda.

„Co poddanství?“

„Co chytání na vojnu?“

„Osmiletá kapitulace?“

„Co daně a desátky?“

Otázky jen pršely. Ujařmené, uhnětené duše si těmi výkřiky ulevovaly, v tvrdě ušlapané půdě počala se zelenati travička, pučeti chudobky, vyrůstati naděje na vykoupení.

„Na všecko dojde,“ rozjařeně zvolal Petr Faster a jako žhavé železo pod údery perlíku zrovna sršel smělostí a odvahou. „Nemyslete si však, že vám to všecko spadne samo do klínu. Čeká nás všecky zápas. Svatý zápas za svobodu, boj za lidská práva. Nepřítel nedá si lehce vyrvati, co drží ve svých spárech od bitvy na Bílé hoře.“

I v ospalém Smolíkovi počala vařiti krev klokotem a divoký Klika se bojechtivostí až potil. Na čele perlily se mu kapky potu a stékały v potůčkách nad obočím dolů podél uší. Chytrý Psutka nestačil mrkati očima a zdolati ten myšlenkový příval, který se naň valil. Opatrný Frýdřák s Houdlem natahovali krky, aby jim ani slůvko neušlo, kdežto tvář veselého Vávřika zářila štěstím jako slunce a oči se mu radostí smály. Sedláku Brychtovi vylézala zvědavě špička jazyku z levého koutka, zbožný Koudelka pak sepjál na stole upracované ruce a naslouchal, jako by seděl v kostele a výmluvný kazatel hlásal z kazatelny slovo boží. Jediný Král tu seděl jako ze žuly vytesán, bledý jako smrt, a cítil, jako by mu lezli mravenci po celém těle.

Vášnivý tribun lidu nepopřál posluchačům času, aby si mohli jeho řeč rozvážiti, pronésti svoje otázky, pochybnosti a námitky, nedal se zlákat k žádnému rozhovoru, neboť miloval bystrý, strhující proud, a nikoli mělké zátočiny a zrádné tůně.

„V tom boji neznamená nic jednotlivce, ale všecko zmůže celek. Jedna, dvě, tři, deset, dvacet obcí nevyhraje nad nepřítelem, jak ukázaly selské rebelie v minulém století, které vojáci krvavě sice, ale lehce potlačili. Musíme však povstati všichni. Celý národ se zvedne jako jeden muž a ať po dobrém, nebo po zlém vydobude si svoji samostatnost. Rozpoutá se zápas na život a na smrt. Dlouhý bude boj. Snad léta potrvá. Pouští povede nás cesta do země zaslíbené, povoliti však nesmíme. Umřeme-li, naši synové stoupnou na prázdné místo v řadě a pozdvihnou zbraň, která nám z ruky vypadla. Naše drahá, česká vlast musí se státi rakví tyranů a kolébkou svobodných občanů. Pamatujte si, co zapěl náš básník Kollár: ‚Čas vše mění, i časy, k vítězství on vede pravdu, co sto věků bludných hodlalo, zvrtně doba.‘ Ta doba nadchází. Hospodin Bůh zástupů stojí na straně práva a spravedlnosti, musí státi při utiskovaných proti křivdě a násilí, a proto zvítězíme. Chceme a musíme zvítěziti.“ Ó, to už zde nestál tribun lidu, ale prorok, jeden z těch, kteří v Starém zákoně hlásali vyvolenému národu vůli boží, těšili jej, povzbuzovali a ukazovali ve tmách zářící hvězdu svobody.

Mohutná, básnická slova nakonec uchvátila od přírody už vznětlivá, citu lehce přístupná srdce a ta se teď rozhořela plným plamenem. Výbuch nadšení byl tak mohutný, že se ho sám Faster lekl, neboť Klika vyskočil na stůl, sevřenými pěstmi hrozil a křičel: „Na ně! Na pány! Pojďme a vymlaťme Němce z Klenčí!“

„Na Melichara!“

„Na Hopa!“

„Vyhoďte Altmána z radnice.“

„A Reischecka z fary.“

„Fástra! Pátera Fástra chceme tu míti farářem.“

Všichni i s Králem stáli, divoká vášeň hleděla jim z očí, Klika první seskočil, zamířil ke dveřím a ostatní hrnuli se za ním. Ve dveřích stál však páter Jakub s rozpjatýma rukama, sevřel Kliku do náručí, přitiskl jej k srdci a zvolal: „Ani krok dál, leda přes moji mrtvolu.“

Jako by je studenou vodou polil, zastavili se sedláci a utichli.

„Přátelé,“ přiskočil bratranci na pomoc Petr. „Ještě neudeřila hodina, nenadešel ještě čas. Cvičte se v trpělivosti, připravujte se a především poslechněte, co nařizují. Řekl jsem, že sami ničeho nesvedete. Marně byste se obětovali. Rozejděte se v pokoji a zachovejte v tajnosti, co jste ode mne slyšeli, aby nepřítel netušil blížící se bouři, dokud se mu nerozburácí nad hlavou. Jmenujte důvěrníka ze svého středu, který se stane i důvěrníkem naším.“

„Král! Král! Kdož jiný než Král!“ zabouřily znovu hlasy. „Slibujete, že ho ve všem na slovo poslechnete?“

„Slavně slibujeme,“ zvedly se ruce do výše.

Petr Faster podal Královi ruku, přede všemi jej objal, políbil a vyšel s ním a s bratrancem knězem od Bartošů.

Po malé čtvrthodince duněl už děkanský kočár kolem špitálu, odvážeje milé hosty z Klenčí, a Král místo k večeři zamířil znovu do Bartošovic hospody.

XI

Komisař Němec sice napsal své paní do Františkových Lázní o Fastrově zájezdu do rodných Domažlic, snažil se jí vylíčit i nadšení, se kterým byl v českém kasinu přijat, pochválil šťastný průběh „hudebno-deklamatorní akademie“, zmínil se o chvále, kterou Faster vzdal „slavné básnici, horlivé vlastence a spisovatelkyni Boženě Němcové“, popsal celý aršík papíru, ale střízlivý, suchý jeho sloh nepodal ani matný stín toho, co se v městě odehrávalo.

To už páter Jakub ve svém přeuctivém listu zmohl se na mnohem vzletnější slova i květnatější obrazy, když líčil, jak se jí bratranec Petřík ujal a vyčinil domažlickým šosákům za to, že se nestyděli tropiti „kočičinu“ pod okny té, které si váží celý národ. Každé uvědomělé město české že by ji přijalo s otevřenou náručí a chlubilo se, že tak znamenitá žena bydlí v jeho středu. Líčil dále, jak se dovolával otce Žižky a božích bojovníků, jak četl zkrátka svým drahým rodákům levity tak důkladně, až se potili studem a hanbou. „Doufám, milostpaní,“ končil kaplan svůj nadšený dopis, „až se vrátíte, nač se už všichni nedočkavě těšíme, že najdete jiné Domažlice, než které jste před měsícem opouštěla.“

Božena Němcová byla tudíž připravena na překvapení, které ji očekávalo, holá skutečnost však je ještě daleko předstihla.

Sotvaže se ve svém útulném domově poprvé vyspala, přihnala se deputace „českočtenářské besedy“, právník Florián s mladým Šnáblem přinesli velikou kytici nádherných růží, přednesli nejen uctivé přivítání, ale hned i žádost, aby v neděli určitě zavítala do kasina, všichni „údobé“ že se na ni těší, že schválně čekali na její návrat, aby jí odevzdali čistý zisk s prosbou, aby sama vybrala a objednala knihy pro Čtenářskou společnost.

Brzy po obědě přiběhla i panna Nanyňka z kláštera, odevzdala jí košíček jiřinek a vzkaz pana převora Kramera, že posílá krajanky, pozná-li je? Ovšemže je poznala a mimovolně povzdychla. To se jí hlavou opět kmitla „jiřinková slavnost“, Steidlerův hostinec, Česká Skalice, farář Hurdálek, ale už ne její sňatek, nýbrž dr. Čejka, který za ní přijel z Prahy do Ratibořic, kde před dvěma roky dlela na návštěvě u rodičů, se kterým navštívila i „jiřinkovou slavnost“ a v jehož žhavém náručí protančila celou noc...

Kvečeru pak spatřila procházeti se před poštovní sběrnou pátera Jakuba a obraceti toužebné pohledy k jejím oknům. Zakývala mu na pozdrav bílou rukou a kastorový klobouček hned mu sletěl z hlavy, divže se země nedotkl. „Milostpaní, směl bych vám přinést noviny?“ optal se plaše do okna, mačkaje pod pažďí balíček knih a časopisů. Taková krotká, plachá touha chvěla se v této otázce a hleděla mu i z očí, že paní Božena ani jinak nemohla, než radostně přikývnouti. Těšila se, že uslyší zprávy o Petru Fastrovi z povolanych úst, a v tom se nemýlila. Kaplan, jakmile vešel, hned začal, jak Petřík litoval, že se nemohl zde setkat se slavnou vlastenkou a vyříditi jí osobně všechny pozdravy, které z Prahy přinášel, že sice navštívili spolu pana komisaře, ani v tom však že jim štěstí nepřálo, nezastihli ho doma a neví, vyřídila-li služka omluvu, kterou tu zanechali. „Ó milostpaní! Hotový zázrak se stal v Domažlicích, skoro takový jako v Jeruzalémě po seslání Ducha svatého. Bratranec otevřel jim tu oči a udělal ze Šavlů nadšené Pavly.“

„A což někde do okolí jste si nevyšli?“ zaváděla paní Božena jemně řeč na jinou kolej, neboť – byť i nebyla jako umělkyně prosta ješitnosti a ctižádosti – přece jen se jí dotýkalo nepříjemně každé lichocení a hlasitá chvála. Uvádělo ji to v rozpaky a bázeň, aby se nezdála hrdou a neskromnou.

„To také! Navštívili jsme Klenčí. Jinam jsme už nemohli, neboť Petr tuze pospíchal domů.“

„A co říkali sedláci? Promluvil jim do duše?“

„Bál jsem se, že nenajde u nich sluchu, neboť strašlivé krupobití s průtrží mračen nejhrozněji řádilo právě v Klenčí, kde se i jedna dívka utopila v dravém proudu, který chtěla překročit.“

Ale Petr – toť znalec duší! Právě z toho neštěstí utvořil si klíč, kterým otevřel jim nedůvěřivá nitra. Strhl všechny, i Krále, hrál si s nimi jako učitel s dětmi, na špičku věže byl by je vyvedl, sám je pak musil krotit a hasit požár, který v těch horkokrevných hlavách zanítil.“

„A co jim hlásal?“

„Revoluci,“ vybuchl teď komisař Němec, který před chvilkou sem vešel, posadil se a tiše poslouchal.

„Hotovou revoluci. Zapomněl, ke komu mluví. Sedláci tam mají teď v hlavě všechno popleteno. Slyšeli zvonit o absolutismu, konstituci, sněmu, o volbách a poslancích, páté přes deváté, převaluje se jim to v mozku, nerozumějí tomu ani za mák. Pamatují si jen, že se mají ozbrojit a vymlátit Němce ven ze škol a úradů. Lidem zvyklým na vodu naléval nejsilnější víno, jaký div, že se opili?“

„Ano, sám jsem se těch řečí lekal,“ musil přisvědčit páter Jakub.

„A všechno jste tou zbrklostí vlastně pokazili,“ udeřil teď Němec přímo na Fastra. „To ovoce na stromu naší svobody dosud neuzrálo, visí ještě příliš vysoko, než abychom mohli po něm sáhnouti rukou a utrhnouti je. Lid se musí napřed vychovati jako každé dítě, než se naučí samostatně chodit, a vy chcete, ne aby chodilo, ale aby hned běželo, letělo a vyskakovalo.“

Komisař mluvil příkře, pln hněvu a hořkosti.

„Což máme věčně jen chodit v bačkorách?“ zvedl hlavu i Fastra a v očích mu zablýsklo.

„Ano, dokud jsme děti v dětských bačkorkách. Ale vy jste v Klenčí těm dětem obuli jízdecké škorně s ostruhami a ty velké boty už je počínají tlačit. Myslíte, že se utajilo, co se dalo v neděli odpoledne u Bartošů? Výběřčí Starec mi vykládal, jak vrchní úrad pase po účastnících této schůzky, jak je panský úrad trhanovský volá na kancelář a vyslýchá.“

„To snad ne?“ lekl se kněz.

„I tobě se ztíží teď všechna tvoje lidovýchovná práce,“ obrátil se komisař ke své ženě. „Tvé půjčování novin, návštěvy sedláků, styky se selkami, to všechno bylo trnem v bdělém oku úradů a nevím, nevím, nezakážou-li ti to anebo nepostarají-li se, aby nás odtud dostali.“

„Slyšel jsi něco?“ klidně se optala paní Božena.

„Chtěl jsem to před tebou zatajiti, ale vidím, že musím s pravdou ven. Dostal jsem důvěrnou zprávu, že budu přeložen od sedmnácté sekce na jinou, nepřestanu-li sám a nezakážu-li i tobě takzvanou ‚vlasteneckou činnost‘.“

„Toť moje soukromá záležitost. Zakazuje nám to snad zákon? Může mi někdo rozkazovati, s kým smím a nesmím mluvit? Překází to snad tvé ‚úřední činnosti‘? Zanedbáváš ji tím?“

Němec jen pokrčil rameny. „Až budeme seděti někde v zapadlé díře bez škol a bez spojení se světem, pak bude pozdě bycha honiti. Ano, státní úředník dnes, toť otrok, který za šest set ročně zaprodává státu tělo i duši,“ trpce pronesl komisař a odmlčel se. Bával se v takových chvílích sama sebe, neboť se stával stejným radikálem jako – Petr Faster.

Také páter Jakub seděl, všechno v něm vřelo, ale zarytě mlčel. Nevěděl, má-li říci, co ví o tom udání, že je četl, ale že se také rozběhl k Sládečkovi u Sv. Anny a tam že mluvili do guberniálního sekretáře Obentrauta tak dlouho, až jim slíbil, že celý klencký rekurs hodí do koše. A dostal slovu.

„Ničeho se nemusíte báti,“ zavrtěl se teď kaplan na židli a rozhovořil se. „To udání psal koutský amtsasesor Hop. Mohu vám říci, že se v tom podmáslí sám utopil. Nesedí už v Koutě. Sám pan vrchní dr. Jesser na hodinu jej propustil jako služku a inspektor Hýbr nedal mu ani místo písaře na panství. Nikdo neví, kam se poděl.“

„To souhlasí,“ přisvědčil komisař. „Udání na nás bylo vskutko odvoláno. Ale přítel mě přece varuje, abych si nezahrával s ohněm a nedostalo se to do mé služební knížky.“

Paní Božena poslouchala jako v Jiříkově vidění. Co se tu všechno semlelo v její nepřítomnosti! Jaké mraky to opět vylézají na obzoru! Vzpomíná si, za těch devět roků svého manželství jak putovala z Červeného Kostelce do Josefova, odtud do Litomyšle, pak do Polné a do Prahy. Cestou přibývalo jí dítě po dítěti, muž měl stále denní plat čtyřiatřicet krejcarů jako provizorní zřízenec, a když ho konečně vídeňská finanční komora jmenovala úředníkem a stal se finančním komisařem, když se jí v Domažlicích počíná líbiti, tu aby se znovu třásla strachem, kam jí lidská zloba zavane...

Faster si všiml, jak se zadumala a jak zesmutněly krásné její oči. „Tohle jsme jí připravili pěkné uvítání,“ peskoval se v duchu a hned se ozval s nucenou, strojenou veselostí: „Nepověděla byste nám, milostpaní, jak jste se měla v lázních? Doufám, že se osvědčily léčebné prameny a uzdravily vás.“

„Jsem ještě po cestě unavena,“ usmála se paní Božena vděčně. „Nejsem sice úplně zdráva, cítím se však duševně svěží jako nikdy předtím.“ Přivřela oči a barvitý život lázeňský se jí před nimi zjevil. Viděla opět zřídla, kolonádu, stinné sady, slyší veselou hudbu bečovskou a hosté ze všech končin Evropy, Rusové i Poláci, Francouzi, Angličané, Uhři, Italové baví se v pestré směsi při obědě v „kursále“. Prohlíží nádherné krámy plné šperků, vzácných krajk, hotových oděvů i střížného zboží, usmívají se na ni obrazy v drahých rámech, skvostné řezby vykládané perletí, slonovinou, stříbrem, ba i zlatem. Prochází se výstavnými ulicemi s čistými chodníky a vzpomíná na nové známosti, které tam navázala.

„Nic vám nepovím,“ zažertovala vesele, „za trest, že jste tu tropili v mé nepřítomnosti samé hlouposti.“

„Toť krutý trest,“ usmál se Faster.

„Vždyť ona to poví, to by nesměla být ženou,“ kysele se zasmál i Němec.

„Nepovím, ale napíšeš to, abyste věděli, že i ženy dovedou mlčeti.“

„Což je konečně jedno a totéž,“ zabručel komisař.

„A kam, prosím,“ nedočkavě se hned optal Faster.

„Na papír,“ vážně odpověděla Němcová. Všichni se zasmáli a Faster se poroučel.

Božena Němcová vskutku svoje Domažlice nepoznávala. Největší šosáci, i sám pan císařský purkmistr Fail velice uctivě ji pozdravil, kdykoliv ji teď potkal, ba navštěvoval i Čtenářskou společnost a nevadilo mu jako dosud ani to, že si tam hosté navzájem vykají, ačkoliv sám se nikdy k takovému způsobu řeči nesnížil. Nadšený Pavlas překvapil ji, když vkročila do kasina, ze všech nejvíce. Mávl taktovkou a zpěváci spustili:

*„Ktož jsú boží bojovníci
a zákona jeho,
proste od Boha pomoci
a ufajte v něho,
že vždycky s ním
zvítězíte.“*

Po letech, po dlouhých staletích ozvala se opět ta válečná píseň, kterou kdysi hřmělo tak často město i celý kraj kolem, ve středu staroslavných Domažlic. Když dozněla poslední sloka:

*„A s tím vesele křikněte
řkúc: ‚Na ně! Hr na ně!‘
Braň svú rukama chutnajte,
‚Bůh pán náš!‘ křikněte,“*

rozbouřil se celým kasinem nejen potlesk, ale i volání: „Opakovat! Ještě jednou! Znovu to zazpívejte! Všichni to chceme nejen slyšeti, ale i uměti.“

Císařský purkmistr seděl v čele stolu, u něhož se sešel skoro celý magistrát.

Obrátil hlavu k zástupcům měšťanstva a optal se trochu nevrle:

„Co to zpívají?“

„Žižkovu píseň,“ ochotně mu odpověděl pan Florián ze Zámečku a poťouchle se přitom usmál.

„Už vím. Toť jistě píseň, co o ní mluvil ten pražský agitátor.“

„Který agitátor?“ píchlo to slovo bohatého, a proto nebojácného Floriána.

„Nu ten přece, co zde chodil v takové maškaře –“

„V maškaře? Tak vy chodíte také v maškaře.“

„Jak to?“ zvedl překvapením obočí do výše purkmistr. „Uniforma jako uniforma.“

„Nosím císařský kabát.“

„A Faster národní kroj.“

„Ten mu svlékneme.“

„Pomalu s tou flintou. Myslím, že národní kroj náš přežije všechny úřednické uniformy.“

„Pochybuji,“ ukončil Fail rozhovor a zamyslel se. Seděl tu sice za stolem i městský polesný Bedřich Melchers, kancelista Wimmer, rada Štrec, další dva zástupci měšťanstva Prušák s Veselým, žádný z nich si však nevšímal ostré srážky pana purkmistra, neboť všechny uchvátil staročeský chorál živelnou mocí a mladý měšťanský synek vykřikoval, to že je ta píseň, co před ní uprchli od Domažlic léta Páně 1431 němečtí křižáci, kardinál Julián že je vedl, ten Julián že tu ztratil na útěku své kardinálské roucho, kříž s kloboukem a obojí že se chová na

radnici jako památka, že by to však nemělo být v truhle zavřeno, ale všem na oči vystaveno, aby se to nemohlo ztratit, zašantročit někam...

Paní komisařová poslouchala nadšeně a jen v duchu si říkala: „Zázrak! Hotový zázrak!“ Ve své skromnosti ani netušila, že by se nebyl stal ten náhlý zázrak, nebýt její poctivé, neúporné, celý rok trvající práce přípravné. Její setba, která dlouho ležela v půdě, kterou ona kypřila, klíčila skrytě pod zemí a teď rázem se zazelenala.

Návratem Boženy Němcové z lázní jako by se znovu na Chodsku usadila jeho dobrá víla. První bolest otrnula, sedláci smířili se se živelní pohromou, která stihla jejich pole a louky, změkli a těšili se nadějí na lepší časy, které jim předpověděl nový apoštol – Petr Faster.

I v Klenčí studovalo několik měšťanských synků, výkvět to školy Kortusovy a Wondrauschkovy. Makas, kostelníkův bratr, měl syna v budějovickém semináři, postmistr Worlitscheck s kupcem Mrázem posílali svým kadetům do vojenských škol veliké obnosy peněz, na vídeňské univerzitě studoval mladý Hernauf lékařství, ti však doma drželi se panské strany jako klíště berana. Ale dva mladí hoši selští, Bor s Jakubem Fišerem, dokončovali s výborným prospěchem studium na plzeňském gymnáziu premonstrátském a jako filozofové poslouchali přednášky profesora Smetany a zvláště Oldřicha Šindeláře, který nad nimi držel ochrannou ruku, neboť sám byl rodákem postřekovským, kde jeho otec v chalupě U Janeček kdysi ševcoval. Ti se nestyděli za svůj původ, nelepili se pánům na šosy, choďovali domů i z domova do Plzně pěšky, nosívali si na prázdniny české knížky, vykládali hyjtákům o českých dějinách, o hvězdářství a udivovali je různými pokusy ze silozpytu^[129] a chemie. Do veřejného života se ovšem až dosud nepletli, ale teď, když Faster rozvířil politický prach u Bartošů v hospodě a když odtud okny rozptýlil se nejen po Klenčí, ale Chodovem a Postřekovem, kurážně vystoupili a těšili bojácnejší, aby se žádných panských pohrůzek ani vyšetřování nebáli. To, co mluvil Faster, že jim vykládá i pan profesor Sedláček, celá Plzeň že se hýbe vlasteneckým duchem a všude že se mluví o přirozených právech člověka, o zrušení poddanství a roboty.

Ještě více jim dodal odvahy sám profesor Šindelář, který navštívil jako každoročně i letos svoji rodnou chaloupku a své příbuzné. Mluvil klidně, ale věcně. Vyložil rychtáři Gabrielu Hojdovi, Václavovi, Darejskovi, Hotákovi, Táborovi a ostatním sedlákům v hospodě U Kaškýtků, kam si schválně mezi ně zašel, rozdíl mezi vládou absolutní a konstituční, pochválil je za to, že se ozývají a hlásí o svá práva. „Kdybychom věčně mlčeli,“ končil svoji přednášku za hlubokého ticha, „zdálo by se, že jsme s tím pořádkem spokojeni. Jenom tomu,

kdo tluče, otevře se brána. Řekl to sám Kristus Pán v podobenství o nezbedném příteli. Musíme tedy bušiti na zavřenou bránu vídeňskou, aby se otevřela a pustila i jiné národy ke vládě, nejen Němce.“

„A což když nám neotevrou?“ optal se pro jistotu rychtář.

„Neotevrou-li nám dobrovolně, tak ji –“

„– rozbijeme,“ doplnili sami sedláci.

„Tak jest,“ přisvědčil Šindelář a v očích se mu zablýsklo jako Fastrovi, neboť i on byl křtěn bystrou vodou haltravskou.

Žádná kaše nejí se ovšem tak horká, jak se uvaří. Nechá se vychladnouti, omastí se, operníkuje a potom staví na stůl, ba jedlíci i pak ji musejí často pořádně ofoukati, než ji pozřou. Tak vychladla i kaše, které na Chodsku navařil plný kotel pražský kuchař Petr FASTER, a sám pan vrchní dr. JESSER, když si přečetl všechny zprávy a protokoly, uznal za vhodné zavřítí je do registratury^[130] a čekati, co se z toho časem vyklube, neboť měl tu zkušenost, že čím více křiku, tím bývá méně vlny na ovci.

Také počasí se konečně umoudřilo, a jako by chtělo nahraditi a napravití všechny chyby, kterých se od jara dopustilo, počalo sloužiti sedlákům, jak si přáli. Hojné vlažičky střídaly se se slunečním teplem, takže na lukách hned vyrazila jako kožich hustá otava, brambory a zelí se nadějně zmlazovalo, sedláci vyjeli s pluhy a branami, seli směsky a vodnici, těšili se na příznivý podzim a počítali, že bude nutno koupiti jen obilí a slámu. Tu jenom do řezanky, stelivo pod dobytek musí dáti lůsy, a bude-li zle, půjdou do Trhanova, aby je pustili přes zákop do panského lesa.

Celé ovzduší po těch bouřích utvářilo se mírumilovně. Hop přecenil svoji chytrost, vsadil všecko na poslední kartu a – prohrál. Zmizel z Kouta, jako by se pod ním země propadla, z Klenčí odjela i Zippnerka s Lízinkou, nikdo se nestaral kam a nikdo od té chvíle o nich také neslyšel. Altman na přímý rozkaz vrchního úřadu odvolal podaný rekurs. Nikomu nechtělo se do dalších soudů, neboť všechny tížila starost o chléb.

I Král jako důvěrník sedláků a krajským úřadem jmenovaný přisedící městské rady přestal škrtniti chalupníky, vymáhati na nich poplatky za stavební místo a prováděti rozkazy pana revizora, neboť přihrnula se naň taková pohroma, že div pod ní neklesl.

Starostlivým okem totiž pozoroval milou svou ženu Marjánku od toho nešťastného dne, kdy se s ní vrátil z pouti od brodského Ježíška. Chodila domem jako zakřiknutá, ani jednou neslyšel ji zazpívat, zasmát se, zato častokráte zhluboka si povzdychla, zamyslí se, zesmutněla, jako by ji něco tížilo. Sama chodovská kmotra si toho povšimla a řekla švagrovi mezi čtyřma očima: „Poslouchej, Václave! Marjánku něco trápí.“

Krále jako by palicí udeřil, tak se lekl, když slyšel potvrzenou svou domněnku.

„Myslíš? A co by ji mohlo trápit?“ upřel na Berouškovou svoje ustrašené oči.

„Snad si bere příliš k srdci ty kroupy.“

„Vždyť jsem už přivezl set'ové obilí i chlebové, i slámu mám už zamluvenou v Semlovicích. Jak sedláci vymlátí, vzkážou mi po formanu a přivezu si jí tři fůry, samou ječnou. Starám se, jak mohu.“

„Tak ji hubí jiná bolest. Celá se v tváři změnila a v očích jako by měla plno smutku.“

Její nápadnou zamkllost pozorovala i sousedka Smolíková a postěžovala si muži: „Té Králce jindy paty mluvily, byl jí plný dvůr, teď aby od ní každé slovo kupoval. Snad jsme jí ničím neublížili?“

„Nevím o ničem,“ nedbale řekl Smolík a v duchu si vzpomněl na známé přísloví, že se v kněžích, ženských a koních nikdo nevyzná, neboť tito tvorové boží oblékají se přes hlavu, a proto občas jankovatěji.

Ani Hanýžce neušla matčina zádumčivost. Její srdéčko jí našeptávalo, že se s matkou děje cosi nezvyklého, mimořádného, neodvážila se jí přímo zeptat, zato však obskakovala ji, snažíc se vyčísti jí napřed z očí, čeho by si přála, čím by ji potěšila.

Králová ani netušila, jaký strach nahání svým milým, nebyla si vědoma, že často na ni musejí dvakrát promluvit, než jim odpoví, že ruce její sice ze zvyku pracují, duchem však že dlí jinde. A kde? Tam, kam se zatoulá myšlenkami každá matka, u svého nenarozeného dítěte. Jaké asi bude to dítě? Jaké bude mít oči a vlásky? Které jméno mu dají na křtu svatém? Chlapeček to musí být. Jakub by se měl jmenovat po kmotrovi a Václav po otci. Každému dítěti vysílávala vstříc podobné nedočkavé otázky, nikdy však nebyly provázeny takovou úzkostí, takovým podivným strachem jako tenkrát. Od té chvíle, co spatřila ten strašný blesk, když stála na chodovské Skále, když zaslechla ránu nad hlavou, jako by se celý svět zbořil,

nepřestala myslit na své budoucí dítě. Draly se jí do hlavy vzpomínky, kdy z matčina leknutí odneslo si dítě památku na celý život, nemohla se jich zbavit ani prací, ani je zahrati modlitbou. Ještě nejčastěji zapomínala na svoje všechny obavy, když sama a sama otevřela svoji truhlu, klekla si k ní a počala prohlížeti „křestní parádu“. Věděla, že na všechno musí včas pamatovati, neboť těžká chvíle může ji překvapiti, kdy se toho nejméně nadá, a bylo by hanbou hanboucí, aby pak neměla všechno v pořádku.

I dnes tak klečí na zemi, zvednuté víko vdávací truhly je podepřeno přítruhlím, pod ním se pestří hedvábné šátky a fěrtuchy, natřesené na povrchu, aby se nepomačkaly, selka však jich nevidí. Myslí si, že je nejvyšší čas, aby kolébka s vyříznutým srdíčkem v hlavách i nohách nevychladla. Pepka už běhá sama jako čamrda a malé Marjance se stýská po tom, aby mohla chovati a hýčkat v peřince zavínuté živé děťátko. I válek na nudle si ovinula šátkem a houpajíc jej na loktech zpívala mu, jak nejlépe uměla: „Hájej! Nynej! – Za rok bude – zase jinej!“ Také Hanýžku zastihla v sadu, jak volá na letící hejno vran: „K nám! K nám!“ Musila se v duchu usmáti a teplem se jí zalilo celé nitro při pomyslení, jak pečlivou chůvu bude mít v nejstarší sestře ten lidský červíček. Nerušila svoji milou dcerku, nechala ji volati, teď však si na to radostně vzpomíná. Sáhla do truhly a vytáhla krásný, hedvábný povijan, za dlaň široký, na sáh dlouhý, zlatými i stříbrnými květy posetý. K němu položila „čepičku s líčkama“ pestřící se všemi barvami a nejvíce vysokou červenou. Celá je pošita skleněnými korálky, stříbrným dracounem a drobnými penízky jako čepení nevěsty. Králová strčila do ní levou ruku, natřásla ji, opravila na ní mašličku nad čelem, zvedla ji do výše proti oknu a pozorně ji prohlížela. „Přišiju k ní novou kraječku, aby ten pacholíček měl na sobě něco nového,“ povzdychla si blaženě. „Také možná že se bratr nechá viděti, a když ponese sám chlapečka ke křtu, že mu koupí novou čepičku. Jisté to však nemám. Což kdyby zapomněl?“

Pak vytáhla „parádní poruštičku“, jemnou, prachovou to peřinku, povlečenou fěrtuchovým hedvábím, plným ohnivých růžiček a jablíček. Natřásla i ji, takže hned narostla jako nadýchnutá, a šťastná matka přitiskla si ji k tváři, aby sama pocítila, je-li dost heboučká. Zbýval ještě „pláštík“, dětská to košilka s rozstřihem vzadu a „krejzlíčkem“ kolem krčku, z bílého plátýnka s červeným vyšíváním. Ten však už nevytáhla. Jako duch vkradla se totiž do komory Hanýžka, se zatajeným dechem pozorujíc matku. Spatřila otevřenou truhlu, která byla vždycky zamčena, neboť v jejím přítruhlí skrýval se poklad, zlaté a stříbrné peníze, rodinné „závazky“, které děti dostávaly od kmotrů, pečlivě zabalené v papírkách s nápisem, komu který patří. Viděla i jiné poklady křestní parády, rozložené po jejím víku i okrajích, neodolala

déle, ale sama se hned svezla na kolínka vedle matky, přitulila se, pozdvihla k ní hlavu jako k slunci a optala se důvěrně: „Mámo, copak hledáte?“

„I nic nehledám,“ usmála se na ni Králová lahodně, a jako by našla svoji ztracenou veselost, pokračovala: „Tuhle jsem tě slyšela, jak zveš na sadě vránu, aby nám přinesla chlapečka. Máme teď po práci, tak jsem si umínila, že si někdy sama proň zajdu do lesa pod kámen, abych ti ho přinesla.“

„To kdybyste chtěla! Hned bych s vámi šla, pomohla bych vám jej vybrati i přinéstí domů.“

„I toto! Na to jsi ještě tuze malá a hloupá. Tomu nerozumíš. Se mnou nesmí jíti nikdo jiný než bába Makaska. Ta mi pomohla vybrati a přinéstí Pepku, Marjánku i tebe. Ta se v tom vyzná, umí vybíratí a nedá se ošidití. Jsme s vámi se všemi spokojeni.“

„A přinesete jistě chlapečka?“

„Jistojistě,“ usmívá se šťastná matka. „Vždyť vidíš, že už mu vybírám sváteční obleč, a ty mu můžeš připravit všední šatečky po Pepce, aby se mu u nás hodně líbilo.“

Dny plynuly jeden po druhém, podzim se pomalu blížil. Po křovinách v sadech i plotech poletovaly modřenky a také vlaštovky vysedávaly v dlouhých řadách po bidlech, slétaly se v hejna, obletovaly kostelní věž, vyhřívaly se na sluníčku a skoro ustavičně švitořily. V lesích ukázaly se podzimní houby a na Taračkovic včelíně počaly včely vyhánět trubce z úlů. Louky znovu rozkvetly, pole se zazelenala, jetele paličkovaly a z nich vystupovala medová vůně jako z včelího plástu. Čmeláci nad nimi labužnický bzučeli, usedali na jeho kučeravých hlavičkách, cvrčkové jim hráli, ale den se krátil a jitra probouzela se v šedivé rose.

Dva mariánské svátky pospíchaly rozloučiti se s létem, svátek Narození Panny Marie a hned po něm v neděli radostný svátek jejího jména. Není snad rodiny na Chodsku, aby toho dne neslavila matka nebo dcera, babička nebo kmotra své jmeniny a děti se netěšily na cestu k Dobré vodě, kde se o těch svátcích sejdou všechny Marjánky z celého okolí.

Králová také slaví svůj svátek i její dcera. Z Chodova jistě přijde kmotra, přinese malé Marjánce šateček nebo fěrtoušek vázaného, přijde jistě s blahopřáním stará Kokoráčka, přijdou i žebráci, proto napekla koláčů jako o posvícení, aby měla čím uctítí hosty, i na vynášku. Koláče pekla po chlebě a nic jí ta práce netěšila. Stále a stále vzpomínala, že peče z cizího, a ne z vlastního. Bůh milý ví, na čím poli to obilíčko vyrostlo, kdo pod ně oral, kdo je sklízel a mlátil! Ač ji Král prosil, nedala si říci a poslala s ním děvečku Báru i Hanýžku, aby

mu pomohly sušiti jetel, sama si klekla na zem, vydrhla podlahu, až se bělela jako křída, pak vydrbala i předsíní dlážděnou červenými cihlami, zásep však jenom čistě zametla, neboť hlava se jí kvečeru prudce rozbolela a cítila v celém těle nevolno.

„To přejde,“ těšila se v duchu. „To mám z toho, jak jsem běhala od rozpálené peci na dvůr s pometlem a hřeblem. Prospím se a ráno nebudu vědět o ničem.“ Radovala se, že všechno připravila, na nic nezapomněla, a kdyby k nim třeba císař přišel, žádné špíny ani nepořádku v celém domě nenajde.

Všichni si ulehli jako jindy, usnuli, ale když se děti ráno probudily, hle, bába Makaska otáčí se kolem kamen, vaří snídani a hrozí dětem dlouhým, suchým prstem, aby nekřičely, že matka spí v malé světničce, že v noci k ní přiběhla liška a vyřizovala, jak v lese pod kamenem pláče chlapeček, aby si proň rychle běžela, a jak ten kámen odvalovala, namohla se, musí teď ležeti a odpočinouti si.

„Jéje! Už máme chlapečka!“ zatleskala ručkama malá Marjánka. Hanýžka však, která vyskočila z lože jako šipka, hned ji okřikla: „Nekřič, hloupá Marjáno, ať neprobudíš mámu.“ Rychle se oblékala, myla, česala, zapletla hlavičku Pepičce, pomohla jí do svátečního kandoušku, punčošky jí natáhla, střevíčky obula, přitom všímala si i Marjánky, opravila jí babku na hlavě, rozhrnula květované cípky tibetáčku,^[131] převázala kličku na fěrtoušku, vyšívaný šáteček jí vtiskla do ruky s napomenutím: „Neztrať jej a neumaž hned.“

Bába Makaska mohla na ní podivením očí nechat.

„Milá divče,“ pochválila ji tichým, ale srdečným hlasem. „Tys hotové budižkevšemu.“

„Máma má dnes svátek, tak ji nesmíme rozhněvati. Kdypak k ní smíme? A ukážete nám chlapečka? A kdepak je táta?“ rozpovídala se hned Hanýžka, prostírajíc na stůl, neboť světnici voněla už nedělní snídaně a mimoto šířila se kolem podivná vůně jakéhosi koření, které klokotalo ve zvláštním hrnku.

„Mějte strpení,“ napomenula děti Makaska. „Táta pomáhá Báře spravovati dobytek, česá a napájí koně. Přijdou co nevidět.“

Král však nečesal dnes koně ani nenapájel. Seděl v malé světničce u lože své ženy, držel ji za ruku a díval se na svého synka, malého, růžového, zavínutého do peřinky, a srdce mu překypovalo radostí a vděčností.

„Už se mně nebudou vysmívati u muziky. Už se mne nebudou ptáti, komu předám grunt. Už nebudou mi předhazovati, že mám v domě samé chůvičky a žádného pohůnečka, že jsem na dvoře jako kohout se stádem slepic. Už mám syna a dědice! Dalas mi jej, jak jsi slíbila. Dalas mi ho o svém svátku, a proto je mi dvakrát milý. A co já ti dám na památku?“ rozjímá si Král v neskonalé blaženosti. „Celou do nových šatů si tě obléknu,“ rozhoduje se. „Až půjdeš k úvodu s mým synem v náručí, hedvábím budeš šustiti, nové střevíce budou vrzati pod tebou, „podlavna“^[132] před tebou bude hořeti živými, proměňavými barvami, neboť pod ní poneseš našeho syna a dědice.“ Pohládl ruku své ženy, jejíž bledá hlava bořila se do polštářů a zavřené oči jedině prozrazovaly, že spí.

„Sama bába prorokuje, že z něho vyroste silák znamenitý, neboť si přinesl na svět znamení,“ rozjímá si Král dále a vidí, když bába dítě vykoupala a na vyhřátou plenku položila, jak na jeho prsíčkách od krčku dolů rýsuje se v růžové pleti rudá kresba, jakoby bohatě rozvětveného keříčku. Matce o tom nepověděli, ale Král ví, že je to věrný obrázek blesku, který je oslepil, když stáli na Skále nad Chodovem vracejíce se z pouti domů. A nemrzí ho to znamení: naopak, je i na ně hrdým, neboť je vykreslil blesk. Nemrzelo by ho, kdyby je měl vyryto na ruce, třeba i na tváři, tím méně ho trápí, že je nese na místě zahaleném v šat, kde je nikdo cizí nemůže spatřiti.

Tak sedí Král jako na stráži. Bdí nad spící ženou a nad spícím synem, aby je nikdo nerušil, neboť Makaska prohlásila, že na tom spánku mnoho záleží, že musejí spáti tak dlouho, až se sami probudí, a pocítí-li hlad matka i dítě, že mají vyhráno.

Třeba do poledne byl by tak seděl šťastný otec, ponořen v myšlenky a rozjímání. Viděl už v duchu malého pacholíčka, jak se kolébá po dvoře, jak běhá za otcem na pole, jak se chápe biče a opratí, jak roste jako z vody, zpívá a tancuje u muziky, kypí a bouří jako mladé víno, až obruče na sudě praskají, pak rázem tichne, krotne jako beránek, přivádí si mladou hospodyní, „a my se pak odstěhujeme spolu na výminek sem do té světničky, kde jsme přivítali na svět všecky svoje děti“, končí Král rozjímání a vděčně, radostně hledí na spící ženu.

„Copak že tu dnes panuje ticho jako po vymření? Snad už neodešli do kostela? Vždyť ještě ani nezvonilo,“ ozval se na síni zdravý, jasný hlas Berouškovíc kmotry. Pospíšila si dnes z domova, aby se ještě před ranní mohla zastaviti u Králů a odbýti si milou povinnost přátí štěstí, zdraví a boží požehnání švagrové i své kmotřence malé Marjance. Král hned vyskočil, také protějščí dveře se otevřely a z nich vystrčila hlavu bába Makaska. Jak ji Beroušková

spatřila, hned věděla, kolik uhodilo. „Snad už se nerozbořila kamna? Tak brzy jsme to nečekali,“ optala se starostlivě, tlumíc hlas i kroky.

„Přišlo to o nějaký čásek dřív. Ale nedivme se, že ten klouček tak pospíchal, vždyť už tu naň dávno a netrpělivě čekali,“ usmívala se babka. „A dobře že jste tu, uspořila jste mi cestu do Chodova, odpoledne budeme křtít.“

„Tak máš syna, Václave,“ obrátila se Beroušková na švagra, dusíc se veselým nadšením a potřásajíc mu rukou. „Tak dej Pán Bůh, abyste ho vychovali a všichni jsme se z něho radovali,“ přála hned po starém zvyku. „A copak Marjánka? Spí? Šťastně tu cestu přestála?“

Než však mohl blažený otec odpovědět, ozval se ze světničky unavený, mdlý hlas:

„Hanýžko, pojď dál.“ Králová se probudila a poznala po hlase švagrovou.

„Jste vy to chytráci,“ vhrnula se kmotra hned dovnitř. „Zabijí dvě mouchy – selčín svátek i křest – jednou buchtou. Kdo to kdy slyšel, takhle šetřiti?“

Rodička blaženě se usmívala na loži, podávala ruku a šeptala: „Jdeš jako na zavalanou. Přišlo to tak náhle. Ještě jsem včera koláčů napekla, všecko uklidila, večeri uvařila, a do rána mám syna.“

„A jakého kabrnáka!“ sklánějíc se nad kolébkou, odhrnujíc šátek a dělajíc dítěti křížek na čele, velebila Beroušková. „Spí jako dudek a oddychuje si, div mě neodfoukne.“ Děťátko teď otevřelo očka, stáhlo tvářičku a zaplakalo. „Pěkně vítám k nám! To se divíš, kde ses to octl, co?“ žertovala něžně kmotra. „A máš asi hlad, nedivme se, po takové cestě. Ale máma tě nakrmí, jen mlč.“

To už za kmotrou stála i její jmenovkyně, nejstarší sestřička novorozeného synka, krčila se tu Marjánka a přes práh se sem dobývala Pepka. Děti stály zaražené, neboť nikdy neviděly matku ležeti v posteli za bílého dne, a v rozpacích nevěděly, co si počítí. Matka se na ně usmála, Hanýžka se vzpamatovala a hned k ní skočila: „Mámo, zaplat' vám Pán Bůh za to, že jste nám přinesla chlapečka,“ a zabořila hlavu do peřiny.

„Budeš ho mítí ráda?“ usmála se matka hladíc dcerku po hlavě.

„Radši než sebe,“ vyrazila Hanýžka a teď si teprve vzpomněla, že si složila v hlavě přání k matčinu svátku. Políbila jí ruku, postavila se a odřikávala, jak se tomu v sadě za stodolou naučila:

*„Přišla jsem dnes k vám
vyříditi vám,
že vás ráda mám
a mít budu do skonání,
šťěstí, zdraví, požehnání
dej vám Pán Bůh sám!“*

Také Marjánka červenajíc se až po ouška přála matce, po které natahovala ručky i Pepička. Tu se teprve vzpamatovala z překvapení chodovská kmotra, hmátla do košíku, podala dětem kornout cukroví a už se točila ve dveřích. „Musím rovnou domů povědět mužovi, co na nás čeká. Nu, ten bude otvírat oči. Buďte zatím zdraví, odpoledne nás tu máte jako na koni.“

Nedala se ničím zdržeti, také o kostel ani nezavadila, a kdyby se byli od Králů za ní dívali, byli by viděli, jak zapadla rovnou ke kupci Mrázovi a tam vybrala především „čepičku s líčkama“ tak ohnivýma, až oči přecházely, a k tomu „houročky“ trojího vinutí^[133], navlečené na hedvábné šňůrce. Pak se rozběhla k domovu, aby tam zastihla muže, dřív než odejde do Trhanova na velkou, a oznámila mu radostnou novinu.

Beroušek se upřímně potěšil štěstím, které sestru potkalo, a počal hned s přípravami, jaké vyžadovala důstojnost kmotrovská. Až dosud všechny děti Královic držela na rukou při křtu svatém jeho žena, protože měli samé dcery. Dnes však ponesou ke křtu syna. Kmotr jej musí vzít na lokty hned na prahu chrámovém, dát mu jméno, odpovídati zaň, slibovati i odříkati se, se svíčkou v ruce obnésti jím hlavní oltář, vložit mu tajně „závazek“ do peřinky, nic nesmí poplést, neboť by bylo hanbou, kdyby mu musil kostelník nebo bába napovídati, pošťuchovati jej, za rukáv tahati a voditi kostelem jako medvěda. I do matriky bude se musit zapsat, půjdou na faru do kaplanky a kaplan Wondrauscheck má v ústech žahadlo místo jazyka, ten by nesmlčel, kdyby se někde nějaké chybičky dopustil.

Beroušek tedy ví, co ho čeká, a pustil se hned do práce. Vytáhl především své vysoké parádní boty, sám si je vyleštil, až se v nich viděl jako v zrcadle. Boty šil vyhlášený švec klencký Formánek a dal si na nich záležeti, neboť věděl, pro koho je šije. Měly jako prkno tvrdé holínky, nahoře v ohybu do srdce vykrojené a žlutými cvočky kolem dokola lemované. Pod holínkami však varhanila se měkká kůže telecí tvoříc „shrnovačku“. K těmto nádherným botám patřily bílé punčochy stávkové a kožené praštěnky^[134] s nohavicemi sahajícími jen po kolena. Punčocha musí přesahovati holínku, krýt koleno a nad kolenem vbíhati do koženek, které ji zachytí „išťerkami“^[135], tak aby se svítil bílý kroužek mezi černou botou a žlutou

nohavicí. Beroušek se musí dnes celý do poslední nitky převléci. Nemůže obléci praštenky nedělní, kozlovice, které si včera vypral mýdlem, vytřel z nich všecku špínu kartáčem, vyválel je v otrubách, vycpal senem, natřel hlinkou a pověsil na noc vyschnouti do průvanu ve vikýři nad stájemi. Ráno vytřásl z nich seno, vymnul je, aby zvláčněly, a oblekl je na cestu do kostela. Teď se musí převléci a natáhnouti sváteční jelenice s kapsami zapínacími na knoflík a bohatě proštepované na švech i přednicích.

Z truhly vyrukuje i vesta s kmotrovským kabátem z modrého sukna, obojí s vysokým zapínáním u krku, s límečky pokrytými pestrým vyšíváním hedvábným a ozdobeno řadou mosazných knoflíků „liťáků“. A právě ty knoflíky dají největší práci, neboť musejí zářiti, jako by byly z ryzího zlata. Proto hned jakmile pustil z rukou boty, nastrouhal si Beroušek na jemné sukýnko křidu, prostrkal hlavy liťáků dírkami starého šerkového županu, aby si kabát nezaprášil, a počal je třítí, až pálily, jako by na kamnech ležely. Jeho Hanýžka bez říkání připravila mu „ženici košili“, šáteček na krk a širák na hlavu s pentlicemi a pak už si muže ani nevšimla, neboť měla sama se sebou co dělati, aby byla včas hotova. Oběd jí ovšem mnoho práce nedal, vařila jen pro chasu a děti, něco jen tak pro jméno, a ti se tím rádi spokojili. Vždyť věděli, že jim selka přinese ze křtin bohatou výsluhu, která nahradí, oč dnes hubu ošidí. Zato na sobě musila nechatí záležet a od nohy k hlavě se vystrojiti, aby nedělala muži hanbu.

Beroušek už si několikráte přeříkal pro jistotu hlasitě otčenáš i „Věřím v Pána Boha“ a teď usedl za stůl, vyndal pero, inkoust, starý kalendář a cvičil se chvíli v písmu, aby těžká ruka, zvyklá pluhu a sekeře, cítila v ruce brkové pero a dostala patřičný švih. Kroutil se přitom všelijak, pero zpočátku skřípalo zlostně, inkoust stříkal od jeho nožiček, nechtělo se nijak rozběhnouti po hrubém papíru, ale musilo. Sedlák se až zapotil, než si oblomil tuhé prsty a odvážil se připravit „závazek“.

Věděl, že jím nesmí býti nějaká papírová bankocetle, ale tvrdý peníz kovový. Šel tedy do přítruhlí, vytáhl kožený váček, vysypal jeho obsah na stůl a přebíral se v něm. Leskly se v té hromádce nejen stříbrné, ale i zlaté mince, některé staré kolik set let, skoro všecky z pokladu, který našel nebožtík Berouškův otec, když boural sklep. Nadzvihl tehdy těžký, kamenný práh, pod ním ukázaly se střípky rozmáčknutého hrnku, mezi nimi však lesklo se to žlutě a bíle. Starý sedlák hned věděl, kolik uhodilo. Nechal práh znovu dosednouti, vytáhl sochor, a teprve když odešli zedníci i nádeníci, zavolal si syna na pomoc a spolu vybrali to hnízdo. Tatík dal

spravedlivý díl i Marjánce, když se vdávala za Krále do Klenčí, hlavní jádro však si nechal, dával je Jakubovi po kousku a zbytek mu odevzdal teprve na smrtelném loži.

Na to si vzpomínal Beroušek, když prohlížel peníze ve velké světnici, kde se zastrčil, aby jej nikdo v té důležité práci nerušil a nepřekvapil. Dlouho hledal, až se mu konečně zalíbil dukátek skoro jako liťák veliký, který na líci nesl českého lva, na rubu obraz sv. Václava, na okraji nějaký latinský nápis s letopočtem 1560.

„Ten je k tomu jakoby schválně ražen,“ usmál se spokojeně a položil jej hned stranou. Ostatní pozorně přepočítal, opatrně je shrnul zpět do váčku, uložil do přítruhlí, truhlu zamkl a klíč strčil za trám, aby děti k němu neměly přístup.

Dukát pak také vytřel v sukýnku mezi palcem a ukazovákem, takže se leskl a žloutl ještě mnohem mocněji než všechny liťáky na vestě a kabátě.

„Co je pravé, to se samo chválí, i když se na smetišti válí,“ pomyslně si Beroušek, stříhaje z celého archu malou škartku papíru. Zamyslně se na chvíli, ruka nevědomky si pohrávala perem, jako by psala, pojednou však přitlačila a pomalu, pozorně, jako by to byl předpis pro školu, počala růsti písmenka a slova:

*„Králu robátku
dán gest na památku
tuten dárek maličký
wod geho kmotra ha kmotříčky.“*

A protože žena už asi potřetí brala za kliku, dobývající se do světnice, rychle vytáhl z kapsy praskák,^[136] naškrábal na vlhký papír trochu vápna ze zdi, sfoukl je, zabalil do škartky dukát jako do psaníčka a šel odšoupnouti dveře.

„Už máš závazek připravený?“ optala se selka, jak zaslechla kroky ke dveřím.

„Ukaž, copaks vybral?“ vkročila k muži a spatřivši papírek ležeti na stole zvědavě jej rozbalovala jako mlsné dítě cukrátko. Beroušek mlčel a jen se díval na ženu, jak slabikuje písmo a zardívá se radostí.

„Povedlo se ti to. Složil i napsals to pěkně jako kantor. Myslila jsem si, že musíme dáti dukátek, když budeme křtíti chlapce.“

„Jen když jsi spokojena. A co myslíš? Pomalu abychom šli. Táhne už na druhou hodinu.“

„Jenom si zavážu ještě plenu na hlavu a už půjdeme.“

Plena Berouškové prozrazovala sice mistrnou ruku vyšivačky, hýřila přímo „růžičkami“, „jablíčky“, „metličkami“ i „srdíčky“, vyšitými na bílém plátně bílou bavlnkou, nezastínila však plenu, která sloužila v Královic rodě za podhlavnu a pod kterou nosili všecky děti ke křtu do kostela, tak jako je nosili pod hedvábným šátkem k úvodu. Tato plena byla sice z hrubšího, domácího plátna, ruce, které ji vyšivaly, už dávno v zemi zpráchnivěly, ale všecky šedličky v okolí tu plenu znaly a braly si z ní vzorečky. Měla po celém okraji vytahované nitky, v nich vyšité „kalíšky“, byla lemovaná širokou, pravou krajkou strážovskou, na bohatém cípu jejím i na obou páskách pak sešly se snad všecky kvítky, lístky, klásky, věnečky, pavoučky, rozmarýnky, dírkované i slepé hvězdičky, na jaké si kdo pomyslíl, a utvořily jediný květ v lahodném souladu.

U Králů už čekali na kmotry vskutku netrpělivě. Kostelník vzkázal po své ženě, aby si pospíšili a přišli se křtem hned po požehnání, ježto pan páter chce někam odejít a nebude čekat až do pěti hodin jako všedního dne.

„Přijdou-li kmotrové, můžeme jít třeba před požehnáním,“ souhlasil Král, jehož nitro naplněno bylo veselou radostí a který chodil dvorem v ženicím kabátě s pentličkami s rozmarýny v knoflíkové dírci a přemýšlel, čím by ještě mohl oslaviti radostný dnešní den. Soudek piva už leží ve sklepě, bába Makaska peče a vaří od rána, Báru poslal k Mrázům pro víno i rosolku, k Hernaufovi pro mastné rohlíčky, k perníkovi Kladívkovi pro marcipán. Modré z nebe byl by snesl za to, že už ho nemůže veřejně o posvícení ani Klika, ani komediant Šmíd a nikdo škádliti, chce-li, že mu prodá syna, když se naň nemůže sám zmocit. Vykroutil jim z ruky bič, kterým mu hvízdali kolem uší. Všichni zmlknou, neboť má už dědice. V Klenčí vyprávěli, když starému šenkýři po nešťastném prvním manželství povila druhá jeho žena syna, nynějšího pana Johánesa, že poslal na kostelní věž muzikanty, aby vyhrávali, až ponесou jeho prvorozence ke křtu, a pak ho vyprovázeli z kostela domů do hostince U černého orla. Hned by to nařídil i Král, nic by nelitoval peněz, jenom kdyby věděl, že by mu to pan farář dovolil, nevykládal si to jako selskou fúrii a nevysmál se mu.

Z těch úvah vyrušil jej příchod kmotrů.

Beroušek nemohl si odepřít otázku, kterou sousední vesnice zlobily klencké měšťany. Tvrdili jim totiž do očí, když se sejde městská rada na radnici, že poznají purkmistra podle bot, neboť ostatní všichni že přijdou v dřevácích. Ty boty však že tvoří obecní majetek a má na ně právo

každý měšťan, kdykoli musí vyrukovati v měšťanské parádě – v šosáku a chlupatém cylindru. Jakmile mu tedy stiskl ruku, podíval se mu na nohy a řekl nevinně: „Myslím, že ti něco schází.“

„Obecní boty, co?“ zasmál se Král, kterého dnes nemohlo nic urazit ani pohněvati.

„Ba právě.“

„K těm bych musil obléci pantalóny, a vidíš přece, že mám krátké praštěnky jako ty. Obul jsem si na to tedy vlastní boty skládací a myslím, že by mi obecní na radnici ani nepůjčili.“

„Nech hloupých řečí a pojď pozdravit rodičku s dítětem,“ okřikla povídavého muže kmotra a hrnula se s košíčkem na ruce přímo do světničky. Makaska už zavinovala synka do křestní poduštičky, utahovala jej pestrým povijanem na stole, chlapeček se bránil, kroutil hlavičkou a snažil se osvobodit spoutané ručičky.

„Pozdrav tě Pán Bůh, Marjánko! Přibyl prý vám do stavení oráč, tak ho jdu přivítat,“ ozval se na prahu vyšnořený kmotr.

Marjánka pohlédla láskyplně na bratra, z něho na dítě a řekla oddaně: „Pravdaže přibyl, ne však oráč, ale slabý klouček, který v ručkách neudrží ploužek, chodit ještě neumí, aniž čemu rozumí.“

„I toť bude jednou sedlák kabrňák,“ sehnul se teď kmotr k novorozeňátku. „Hle, ručičky má jako válečky, na nich pěstičky jako paličky, ten co do nich jednou schvátí, žádný mu z nich nevyvrátí.“

K chvále se připojila i kmotra, navlékajíc děťátku ohnivou čepičku a natáčejíc mu „houročky“ na zápěstí: „Jen se podívej, máma mu dala oči a vlásky, ostatní všecko vzal z otcovské lásky.“

„Opravdu, dobře se povedl, jako by tátovi z oka vypadl.“ Všichni se radovali zapomínajíce, jak utíká čas, jenom Makaska nastavovala uši, ne aby zachytila do nich řeč, která se mluvila víceméně nad každým děťátkem, ale aby nepřeslechla, až počnou zvoniti po požehnání tři hodiny.

„Tak mu neodepřete křesťanskou službu? Vyplníte naši vroucí tužbu a donesete nám do kostela toho pohana a pomůžete udělati z něho křesťana?“ optal se Král.

„Rádi se s ním dáme všude vidět, neboť za takového zdárného syna nemusíme se nikde a před nikým stydět,“ svorně odpověděl kmotr s kmotrou.

„Tak abychom šli, než si to rozmyslíte a s jinou se poradíte,“ zasmála se Makaska, podávajíc Berouškovi na nastavené lokty pečlivě zavinuté dítě a přehazujíc přes ně plátěnou plenu. Král nasadil si rychle na hlavu vysokou vydrovici s mašličkami, pohladil ženu rukou i pohledem, ta je ještě napomenula, aby překročili domovní práh pravou nohou napřed, a už se za nimi zavřely dveře. Na věži zvonili právě po požehnání tři hodiny.

Na tu chvíli čekali sedláci příkrčeni za vraty a zídkami.

V levé ruce třimal každý nějakou starou bouchačku, ve které se prach zapaloval ještě křesacím kamínkem, jak je zde zanechali před lety Rusové nebo Francouzi, ba i naši vojáci, kteří tu buď zemřeli na pochodech, nebo dezertovali. Jakmile vykročil z otevřených vrat Beroušek s dítětem na rukách, po jeho boku šťastný otec a za nimi kmotra s bábou Makaskou, přivřel Smolík oči, zmáčkl péro, kohoutek cvakl a vyšla rána, divže hlaveň neroztrhla. Za ním hned vystřelil Klika, chvěje se zlostí, že jej Smolík předešel, a pak už bouchaly pušky, pistole i pistolky, dokud nepřestal Makásek zvoniti a křtiny nezmizely v kostele. Sedláci rychle znovu nabíjeli a kaplan Wondrauscheck netrpělivě přešlapoval v sakristii. Zůstal oblečen v rochetce, tak jak se vrátil od oltáře, jenom štólu si vzal jinou, dvojbarevnou, modrobílou. V chrámové předsíni, jak kázal obřad, zastavil se průvod s nekřtěňátkem a bába rozběhla se přes kostel oznámiti, že už čekají. Ale kaplan s knížkou v ruce jí šel naproti, zastavil se před kmotrem a hned mu položil první otázku: „Kterak tomu dítěti chcete říkati?“ Taktak že měl kmotr čas vsunouti nenápadně chlapečkovi závazek pod povijan.

„Václav,“ odpověděl pevným hlasem Beroušek.

„Jakub,“ skoro vykřikl vzápětí Král.

„To se nemůžete dohodnouti doma?“ zakohoutil se Wondrauscheck, přestal probírat listy v knížce, zvedl oči a přísně si oba – kmotra i otce – změřil.

„Velebný pane, toť můj první syn, který musí nésti kmotrovo jméno,“ vysvětloval otec.

„Vzdávám se svého práva, chci, aby se jmenoval po otci,“ tvrdě stojí na svém popudlivý Chodovák.

„Tak mu dáme obě jména,“ rozhoduje krátce celou při kaplan, který dnes nemá chuti poslouchati jakýkoli selský hloupý spor o přednost, a už pokračuje:

„Václave Jakube, čeho žádáš od církve boží?“

Otázky prší jedna za druhou, že Beroušek sotva stačí odpovídati, a Krále až uráží, že kněz křest jeho syna tak rychle odbývá, dýchá na dítě, sotva je pokřižoval, už klade ruku na jeho hlavu, cpe mu do hubičky notný štipec soli, až je rozplakal, pospíchá z předsíně ke křtitelnici u oltáře Panny Marie, bába ani nestačí rozvázatí dost rychle čepičku, aby mu mohl svojí slinou pomáznouti ouška a nosíček, jako v letu všecko koná, až teď na okamžik se zarazil, když omočil palec v cínové nádobce s olejem křtěnců. Makaska rozvázala vzadu pláštíček, shrnula jej a na prsíčkách dítěte zaplálo rudě mateřské znamení, které si dítě přineslo na svět. Zarazil se i kmotr s kmotrou, kteří je rovněž poprvé spatřili, jenom Král se spokojeně usmál na ten podivný keříček, jež neviditelná ruka vykreslila jeho synku na hladkou hrud'. Kaplan se však hned vzpamatoval, pokračoval v obřadu a teprve na faře při zápisu, když Král i kmotr cvrnkli na stole stříbrným dvacetníkem, usmál se o něco vlídněji: „Viděl jsem už různá mateřská znamínka na dětech, blizny, maliny, plamen na uchu, ale tak ohnivé znamení jsem dosud nespatriil. Štěstí že je viděti není.“

„I kdyby je na čele nesl, měli bychom ho stejně rádi, neboť je náš,“ hrdě řekl Král, aby ukázal, že ho to nemrzí.

„To má jistě památku na tu hroznou bouřku, při které nám potlouklo a hrom udeřil do našeho ořechu před Marjánčinýma očima,“ vykládala hovorná kmotra a byla by se snad o tom „soudném dnu“ znovu rozpovídala, kdyby už si Wondrauscheck nerozpínal kleriku a nedával tak okatě najevo, že mu není do řeči.

Vyšli z fary a cestou k domovu je opět provázela střelba, až spálený prach páchl po celém náměstí.

„Z toho vyroste kurážný člověk. Ten se tak hned nelekně,“ předpovídala Makaska, jak padaly rány zprava i leva. Král zvedal hlavu do výše a blaženě se usmíval, kmotr nesl dítě opatrně jako poklad, aby se cestou ani jednou neukopl a nezavinil tak nehodu v příštím jeho životě, a Beroušková natřásajíc se ve vrzavých střevicích počítala výstřely a ohlížela se, odkud se kouří, aby mohla Marjánce podati o všem důkladnou zprávu.

Ta už čekala netrpělivě a celá zazářila vnitřní blažeností, když jí bratr položil do náručí synka a řekl slavnostně: „Odesli jsme pohánka a neseme ti křesťánka. Pán Bůh ti vzkazuje, že se Václavek jmenuje.“

„Jakoubek se jmenuje,“ ozval se hned Král. „Jakoubku budeme jej volati.“

„Václavek musíte mu říkati, dala jsem si dobrý pozor, to jméno napřed řekl pan páter při křtu a napřed je do knihy zapsal.“

„Ale i Jakoubek řekl a zapsal.“

„Nehádejte se,“ usmála se matka, „obě jména stejně milá. Tak ho vychovám, aby oběma dělal čest a žádnému hanbu. A teď nás tu nechte s pokojem, sedněte si za stůl ve velké světnici a přijměte zavděk, co vám připravili. Dá-li Pán Bůh, po ouvodě sama už vám uvařím.“

Hanýžka měla prostřeno a čekala jen, až bába Makaska vezme si zástěru a vysype z hrnců na mísy, co navařila. Slepíčí polévka z nudliček, omáčka křenová s vařenými buchtami, dvojitý maso, hovězí i vepřové, zelí s máčedlem nosila místo matky na stůl její nejstarší dcerka a kmotra s kmotrem zahrnovali ji chválou i obdivem. Makaska nemusila se ani hnouti od stolu, mohla jen komandovati a Hanýžka sama všecky obsloužila.

Děvka Bára měla na starosti děti, které se sem seběhly „na číhačky“^[137] snad z celého Klenčí. Krájela veliké krajíce chleba, tlustě je mazala tvarohem rozdělaným smetanou a Král výslovně jí přikázal, aby nedělala v dětech žádného rozdílu, hořejší – dolejší, všecko stejné, neboť dnes v jeho srdci láska přemohla všechnen hněv, vládla a rozkazovala.

V tichu světničky odpočívala selka Králová. Oknem zaléhal sem tlumený dětský hlas, dveřmi pronikal veselý smích kmotrův, občas sem zaskočila Hanýžka, přišla Marjánka s Pepkou podívat se na chlapečka, švagrová přisedla k loži k důvěrnému rozhovoru, hodiny utíkaly, až Král vyprovodil rozjařeného švagra, poděkoval mu za křesťanskou službu, slíbil oplátku za tu dnešní půjčku, a když se vrátil k ženě, ta sáhla pod polštář a beze slova podala mu papírek.

„Závazek,“ usmál se Král a znovu se zaradoval, když spatřil zlatý penízek.

„Tot' starodávný český dukát. Beroušek dobře vybral a jeho vtipná hlava pěkné psaníčko si k tomu vymyslíla.“

„Zlatý obrázek svého patrona dostal náš chlapeček. Všimni si, že je tam vyryt sv. Václav.“

„Nesmíme jej volati Václave! Nesluší se urážeti kmotra.“

„Jakub má dobré srdce. Chtěl tě potěšiti.“

„Proto já ho nesmím zarmoutiti. Pojd' sem, Jakoubku můj, at' se s tebou potěším,“ zdvihl Král dítě z kolébky a posadil se s ním k oknu, hýčkal je, choval, nosil po světničce, až přišla Makaska, aby dítě vykoukala, převinula, rodičku na noc opatřila a s velikým rancem výsluhy odešla už za tmy k domovu. Nad matkou i dítětem celou noc bděl sám hospodář, který si ustlal lože na lavici za stolem. Na kamnech mrkal kahánek, v krbečku pod trojnožkou praskalo řeřavé uhlí a na rohu na hořejším věnci kamen stál hrnek vlažného mléka. Král nespál, nemohl usnouti. Založil si ruce pod hlavu, hleděl do stropu a přemýšlel. Zde v této světničce rodili se všichni Králové a zdálo se mu, jako by se teď jejich duchové probouzeli. Plamének na olejové lampičce se kroutil, stíny kamen, truhly, obrázků na zdi i javorových židlí hýbaly se a poskakovaly. Sedlák viděl svého otce i matku, svého děda, bábu i praděda, scvrklé, vrásčité tváře jejich se usmívají, když se blíží k čistě malovanému loži se zataženými nebesy, aby světlíčko neobtěžovalo a nerušilo spáče. Odhrnují zvědavě koutnici a hledí na matku i dítě, jež si hoví v šestiloketních peřinách, povlečených pestře pruhovaným kanafasem. „Nevymře náš rod, nebojte se,“ hrdě jim hlásí Král, jako by tušil, nač myslí v té chvíli i jeho žena. Také ona jenom podřimuje, nehýbe se, aby nerušila dítě vedle v kolébce ani muže, jehož pravidelný dech slyší až na lože.

„Vychovala jsem tři dcery, na tohoto synka musím však dáti obzvláště pozor. Vyprosila jsem si ho, a což kdyby mi Pán Bůh jiného nedal. Nesmím se od něho ani na krok hnouti, dokud ho sama nedonesu do kostela a nebudu obětovati na oltáři, neboť divná žínka má do té doby k němu přístup, mohla by jej odnésti a podvrhnouti mi svoje dítě. Musí stále nositi na sobě něco červeného, aby ho zlé oči neuhnanuly. Řeknu Kokoráčce, aby mi přinesla ,mužskou doušku'^[138], ve které ho budu koupati, aby z něho vyrostl chlapec k pomilování. Až jej odkojím, nikomu jinému ho nesvěřím než naší Hanýžce, ta ho bude opatrovati jako sám anděl strážce.“

Takové myšlenky obletují hlavu šťastné matky, nemohou ji však ukolébati v posilující spánek. Naopak! Králová pocítuje čím dál tím větší neklid v celém těle, hned ji rozpaluje takové horko, že by nejraději skočila z lože a šla se ven vychladiti, vzápětí však roztřese ji opět zima, jako by ležela nahá, nepřikrytá obrovskou svrchnicí, nabitou osmnácti librami prachu.

„To přejde,“ těší se v duchu. Noc se jí zdá nekonečná, slyší každou hodinu odbíjeti na věži i vytrubovati ponocným, počítá je netrpělivě, radostně vítá probouzející se den a ještě radostněji bábu Makasku.

Ta se hned lekla, jak spatřila zardělé tváře selčiny, optala se jí, jak spala, rozdělala oheň, ohřála vodu i plénky, koupala dítě v dřevěné vaničce, přitom bystře a starostlivě pozorovala matku na loži. Nechtěla ji lekati ani strašiti, usmála se na ni a řekla vyčítavě: „Musíš, Marjánko, poslouchati. Včeras něco snědla nebo vypila, cos neměla. Zato musíš dnes trpěti hlad i žízeň, jinak tu horkost z těla nevyženeme.“

A nevyhnala ji ani Kokoráčka, kterou si pozvala na pomoc. Králová jindy třetí čtvrtý den už opouštěla lůžko, práh stavení sice nepřekročila, ale chodila po světnici, vařila, šila, plénky prala, s děťátkem laškovala, teď však ležela bez zájmu, jen na chlapečka usmála se mdlé, když jí jej podali, selky ji chodily navštěvovat, nosily jí do šestinedělí z piva polévku, dobrou, plnou cukru, hrozinek a mandlí, přidávaly k ní caltu^[139] jako mandlíř velkou nebo věnec jako přední kolo u vozu, těší rodičku, chválí dítě, po straně však kroutí hlavou a Smolíková řekla otevřeně Klikové, když odcházely spolu z návštěvy:

„Co říkáš? Mně se Marjánka nic nelíbí.“

„Mně také ne. Myslím, že si poleží.“

U Králů nestačili snísti, co jim sousedky nanesly božího daru, rozdávali polévku i kusy calet každému, kdo přišel, a posílali známým výsluhy. Hanýžka rozběhla se se džbánkem a košíčkem do Chodova k Berouškovům, a sotva postavila obojí na stůl, nečekala, až se optají, co dělá máma s chlapečkem, ale hned řekla ustrašeně: „Kmotra, vzkazují vám táta, abyste se přišla na mámu podívat.“

„Snad vám nestůně?“ lekla se Beroušková.

Hanýžka jen kývla hlavičkou, zvedla fěrtoušek k očím a dala se do tichého pláče.

„Co se jí stalo? Vždyť si na nic nestěžovala, když jsem s ní mluvila mezi čtyřma očima. Libovala si, že se jí ulevilo, smála se s námi.“

„Já nevím. Ale chlapečka k nám chodí kojít Vávříková, co má divčičku už půl roku starou, máma nejí, nepije, nemluví, jako by nás neznala,“ štkala Hanýžka, i když přišel kmotr vyslechnouti to smutné poselství.

Beroušková nechala všecko ležeti a pospíchala k švagrové.

Našla ji horší, než si představovala. Král už nevěřil žádnému koření, které jeho ženě vařily obě báby, Kokoráčka s Makaskou, sám přivedl lékaře Andreasa Schmieda, a když i on kroutil nad ženou nejistě hlavou, padla naň ohromná starost.

Sedláci už sekali na trávníkách i loukách otavy, ženské je sušily, kopily a nakládaly, formani sháněli koně na zápřežky, život kolem šuměl a kypěl, jenom u Králů chodili všichni po špičkách a báli se hlasitě promluvíti.

Beroušková se domů nevrátila, poslala Krále se vyspat, sama přikládala těžce nemocné Marjánce ledové obklady na hlavu, zaskočil sem i Beroušek, a když spatřil to neštěstí, sám nařídil ženě, aby se odtud nehnula, dokud se to nezmění.

V noci nato ztratila Králová vědomí a přepadl ji fantas. Švagrová u ní seděla, hodnou chvíli jí nerozuměla, až zaslechla zřetelně: „Paní! Paní! Přišla jste pro mě? Čekáte na mě? Vzkážeme hned pro koně a pojedeme.“

„Proboha,“ zalomila ruce švagrová. „Marjáanko, pamatuj se! Žádná paní sem nejde. Nikam nepojedeš.“ V duši jí vyvstala hrozivá věštba, že lidé před smrtí mívají různá vidění, a vidí-li černou paní, zapřažené koně, že jistě umrou.

„Jen mne nezdržuj. Slíbila jsem paní komisarce, že s ní pojedu k hyclíkovi do Vlkanova. – Musím tam. – Kokoráčka mi to radí. – Hyclík má uhrančivé oči. – Zadívá se, poručí a splní se. – Chci míti chlapečka –“

Beroušková trne. Počíná chápati, čeho se švagrová z nesmírné lásky k svému muži dopustila. „A trest! Boží trest na ni čeká,“ zajekala zuby a plaše se ohlédla. Zdálo se jí, že do světničky studeně zaválo a že sem vkročila smrt.

Vešel sem Král, který se probudil a šel se podívat na ženu.

„Jak je?“ zašeptal úzkostlivě.

„Jdi si lehnout,“ strkala jej ze dveří kmotra. „Nic tu nejsi platen, ráno mě vystřídáš.“

„Brodský můj Ježíšku,“ pohnula nemocná znovu okoralými, rozpraskanými rety. „Smiluj se nade mnou. – Zablýsklo se – udeřilo – ořech – náš ořech u stodoly –“ a zase ticho.

„Marjáanko, neznáš mne?“ sklonil se k ní v hroznou úzkost.

„Co chceš ještě? – Dala jsem ti syna. – Máš syna. – Co ještě chceš ode mne?“

„Tebe, tebe chci mít zdravou a veselou,“ zaplakal Král a vypotácel se ze světničky. Musil ven, ven se svojí bolestí, ven pod širé nebe, neboť nevešla se mezi čtyři stěny a pod nízký strop.

Venku svítalo. Ostrý ranní větřík vál od Hrádku, studená rosa padala na kraj, hvězdy se rozcházely po nebi a potůček v těsném korytě smutně bublal. Král jej nevědomky překročil a vešel do sadu. Opřel si tam hlavu o první strom – o hrušku krvavku – a pozdvihl oči k obloze, jež se potahovala jemným, šedým oparem.

„Pane Bože, snad mi nechceš vzít Marjánku, kdyžs mi dal syna?“ optal se v duchu. Po té otázce zjevil se mu kapucínský kostel v Horšově Týně, vidí Kristovo rozpětí na oltáři pod průsvitným závojem a slyší přísný jeho hlas: „Hřešíš pýchou a tvrdostí srdce. Všecko se ti daří. Lůsy jsi vyhrál. Syn se ti narodil. Povodeň a krupobití se tě nedotklo, musím tě šlehnouti citlivěji, abys změkkl. Vyber si, co máš raději: ženu Marjánku, nebo synka Jakoubka?“

„Obojí,“ rozkřikl se Král vzdorně. „Obojí mi k srdci přirostlo a kdo se opováží mi to vzít?“ zaskřípal zuby a zaťal pěsti.

Chlapeček opravdu chřádl. I jemu scházelo sluníčko mateřské lásky. Hanýžka jej sice nosila k Vávříkovům, přikrmovala doma mlékem, matku mu však nikdo nemohl nahraditi.

„Snad jsem se vskutku prohřešil. – Snad mi Bůh vezme obojí, nerozdělím-li se s ním. – Vezme-li mi však obojí, i ženu i syna, všecku radost mi vezme a nechci být bez nich déle na světě. Ne, nechci!“

„Táto, copak vás bolí, že se tak divně díváte?“ zatahala jej za rukáv Hanýžka, která už otce chvíli hledala.

Král se vzpamatoval. Otřásl se, pohladil dcerku po hlavě a řekl jí pevným hlasem: „Dobře žes přišla. Byl bych málem zapomněl, že mám také vás.“

Ráno přišel doktor Schmied vyšetřit nemocnou, ohledal jí tepnu, prohlédl vyprahlý jazyk, zadíval se jí do rozšířených, horečně planoucích očí a obrátil se ke Královi, který stál za ním a čekal na jeho výrok jako odsouzenec na milost.

„Nechte ženu zaopatřiti. Horečka ustavičně stoupá, nic, ani led už nepomáhá.“

Král se zadržel zdi, aby neklesl.

Kvečeru opravdu přišel kaplan s kostelníkem Makáskem a zaopatřil selku v úplném bezvědomí svátostmi umírajících. Podal jí i tělo Páně rozpuštěné ve vodě, kterou dychtivě pila.

Sedmý den ležela Králová a nastávala noc na den osmý. Ve velké světnici na kolenách klečely děti, modlily se s Bárrou růženec a Král s Berouškovou nehnuli se od Marjánčina lože.

Děti se domodlily, ulehly, ticho rozložilo se celým statkem.

Táhlo k půlnoci. Král hlavu skloněnou v obouručí seděl u hlav, švagrová u nohou, když oba prudce vyskočili, jako by je bodl ostrým nožem. To Voříšek u boudy zavyl, až to kostmi projelo.

„Umírá,“ vykřikla Beroušková. „Rozsviť hromničku, já přivedu děti.“

Dech nemocné se krátil, dral se namáhavěji, prudčeji z hrudi a ruce nepokojně, jako by něco hledaly, jezdily po peřině, až to chrastilo.

„Vstávejte a pojd'te se s mámou rozloučit,“ budila kmotra děti.

„Kampak půjde?“ optala se rozespalá Marjánka.

„Umřít,“ vykřikla kmotra zničená bolestí a vyčerpaná už těžkou službou u nemocné.

„Mámo! Vy nám nesmíte umřít,“ vykřikla Hanýžka a tak, jak z lože vstala, v spodním kandoušku, skočila do světničky a vrhla se k matce. Ta ležela naznak, s ústy pootevřenými a oči upírala k stropu, jako by se bála, že se na ni zřítí.

„Mámo! Mámo! Vy nám nesmíte umřít,“ opakovala po Hanýžce Marjánka a malá Pepička škytala: „Nesmíte! Nesmíte!“

Hanýžka však objímala matku kolem krku, líbala ji na rozpálené tváře a zoufalým hlasem prosila: „Mámo! Pro všechno na světě vás prosím, neumírejte nám! Zlatá mámo, neopouštějte nás! Proboha prosím – mámo –“

Tu nemocná pohnula hlavou, oči se jí odtrhly od stropu, stočily se stranou a optala se tichým, chraptivým, jakoby cizím hlasem:

„Kdo mě to volá? To jsi ty, Hanýžko?“

„Já, mámo. Vaše Hanýžka vás volá.“

„Stála jsem už u samého cíle. – Pár kroků jsem k němu měla. – Ale musila jsem se vrátiti, když jsem tě zaslechla volati,“ promluvila matka těžce, ospale, přivřela oči a usnula.

Do rána u ní bděli, čekajíce, neusne-li navěky. Po ranním klekání kdekdo poslouchal, neozve-li se umíráček a nebude-li zvoniti hodinku.

Neozval se. Ba ráno se jí ulevilo, horečka klesla, nemoc obrátila se k lepšímu a Schmied prohlásil: „To se stal zázrak. Sotva jedna z tisíce žen vyvázne z takové horečky.“

Zdravé tělo selčino zvítězilo. Choroba je sice poplenila, když směla opustiti lože, potácela se jako moucha po zimě, ani chlapečka neunesla v náručí, dívala se na něho smutnými očima, viděla, jak se před očima ztrácí, prohlížela mu, když jí ho rozvili, průsvitná ouška, ohmatávala mu hadrovité masíčko na nožičkách a ručičkách, i to mateřské znamínko na prsíčkách, zdálo se jí, že mu pobledlo.

„Jen co se seberu,“ těšila jej rozplývajíc se mateřskou něhou. „Všecko ti to bohatě vynahradím, oč jsem tě nemocí připravila. Zůstaň tu s námi! Vyprosila jsem si tě na Pánu Bohu a dobře ti u nás bude. Vychováme tě, vyrosteš, naučíš se jezdit s koňmi, síci, orati, odevzdáme ti celý náš dvůr, jenom od nás neodcházej! Koupím ti červenou trubičku a plechovou drnkačku. Dostaneš ptáčka s frkandou i šnůru s píšťalkou, jenom nás nezarmucuj! Táta ti přinese z města koníčka s vozíkem a klobouček s peříčkem, co si tvé srdíčko bude přát, všecko dostane.“

Matka však mohla slibovati hory doly, Jakoubek neposlouchal. Čím více se ona zotavovala, tím více on chřadl. Otec se nemohl na dítě bolestí ani podívati a všichni se jen divili, že nevyvádí, ale hrdinsky se přemáhá, shání pomoc, kde může, ba když konečně psotník přetrhl nitku života jeho jedinému synkovi, nezaplakal, ale zdvihl zničenou ženu od kolébky, odvedl ji do světnice, objal ji tam, políbil a řekl: „Bůh dal, Bůh vzal, jen když tebe mi, má Marjánko milá, ponechal.“

Světničku i zamkl, aby Králová nemohla k mrtvému chlapečkovi, klíč vydal jenom babě Makase a šel objednat funousek. Zastavil se u truhláře, zašel na faru i do školy k panu řídícímu Eisenhutovi, poručil babě, aby muž zvonil „raničku“^[140] celou hodinu, a pak se od ženy nehnul. Těšil ji, vymlouval jí smutek a přál si jen, aby už bylo po pohřbu. Přišla ji potěšiti i kmotra z Chodova, přinesla nebožtíkovi poslední obleč, rubášek na tělíčko, věneček na hlavičku, pokropila ho slzami a uložila do rakvičky. Hanýžka s Marjánkou přinesly plný košík břechtanu s barvínkem, který v Hoře divoce roste, děti chodily se dívat na andělíčka a

nosily mu obrázky. Smolíková nechala šítí Tomáškovi u Vaňka zbrusu nové šaty a koupila dlouhou šerpu, neboť ho požádal Král, aby jim chlapečka odnesl do kostela i na hřbitov. Sešlo se mnoho svobodné chasy a dětí, přišly však i selky i chalupnice, litovaly a těšily osiřelou matku, koneckonců však plakaly všechny s ní.

„Muj Jakoubku drahýj,“ rozkvílela se Králová nad otevřeným ještě hrobečkem, na jehož dně bělela se rakvička. „Kvítečko mý milený ha zlatíčko jediný! Tys bul mýho srce žádost ha má jediná radost. Muj beránku bílyj, muj drobečku milyj! Šecku radost tvý matičky vzal si sebou do rakvičky. Hulít muj ptáček zpívavý, zbulo mi srdíčko krvavý. Hdo mě hubohou potěší –“

„Já, Marjánko, a se mnou tři děti, co nám zbyly pro radost,“ zdvihl ji ze země Král a odváděl mužně ze hřbitova domů, kde ji odevzdal Berouškovi a jeho ženě, a sám šel zaplatiti funousek.

Zastavil se nejdříve v hospodě u Bartošů. „Přijdou sem družbové a družičky, co našeho chlapečka provodili. Mysli si, že měl svatbu. Co tu dnes do půlnoci u tebe kdokoli vypije anebo sní, já to zaplatím, a pošlou-li si pro muziku, nebraň jim, zaplatím i Marušákům.“

Pak šel po ostatních a proti selskému zvyku nikde nesmlouval. Na krejcar zaplatil na faře i ve škole, u hrobníka i kostelníka, co si požádali. Ale pak, jako by mu došla síla, vlekl se zdrcen k domovu.

Škodolibé zraky purkmistrovy spatřily jej oknem radnice. Usmál se a řekl Altmanovi vesele: „Přece něco zmohlo toho pýchu. Podívejte se, jak kráčí s hlavou sklopenou.“

Altman se nepodíval, ale vytáhl přípis zemské guberny, který městečka došel úřední cestou přes Klatovy a Kouto, a podal jej mlčky Kladívkovi. Ten si přečetl, že nejvyšší guberniální úřad v Praze potvrzuje rozsudek krajského úřadu v Klatovech a nařizuje, aby město uznalo právo sedláku na lůsy, tak jak je v pozemkové knize zapsáno.

„Lůsy vyhrál, ale syna prohrál. Možná že by to raději viděl obráceně,“ dodal městský rychtář kysele a odešel z radnice.

Král však neviděl a neslyšel, mohl si mluvit, kdo co chtěl. Cítil, že pochoval dnes kus svého života. V tom čerstvém hrobečku že leží jeho radost i veselí. Seděl za stolem, mluvil s Berouškem, jedl, co jim Makaska uvařila, svědčil ke všemu, a když sundal čepici z hlavy, všichni si všimli, že mu vlasy na spáncích prokvetly šedinami.

Nikdo ho od té chvíle neviděl tančiti „vod zemí“ ani „sousedskou“ ani „baboráka“, nikdo ho neslyšel zazpívati „Dvanácte trubačů troubilo“.

Také Marjánka slíbila, co živa bude, že nikdy neobleče šerku ani šátek vysoké barvy, zato jí přibyla nová ozdoba: dukátek s ouškem, který nosívala do kostela na krku navlečený na úzké, černé sametce.

Poznámky:

^[1] Vězení. *Pozn. red.*

^[2] Vojenský výcvik. *Pozn. red.*

^[3] Peníz, který kupec platí pohůnkovi. Jinde „mařtálné“.

^[4] Slabý konopný provázek na konci biče, který působí známé práskání. *Pozn. red.*

^[5] Zakrslý, pokřivený strom. *Pozn. red.*

^[6] Příplatek nad jmenovitou hodnotu n. nad paritu mincí, deviz n. cenných papírů. *Pozn. red.*

^[7] Potvrzenka o zaplacení. *Pozn. red.*

^[8] Společenství. *Pozn. red.*

^[9] Souhrn právních předpisů o včelařství. *Pozn. red.*

^[10] Uhlíčitan draselný, žíravina získávaná původně z dřevěného popela, užívaná k výrobě skla, mýdla ap. *Pozn. red.*

^[11] Jednoduché hroznovité květenství. *Pozn. red.*

^[12] Městský trubač. *Pozn. red.*

^[13] Uřknutí. *Pozn. red.*

^[14] Sebrané spisy B. Němcové, sv. XII. Korespondence.

- [15] Původně bylo toto slovo užíváno jako pojmenování pro lady a pastviny, jež vznikly na místě lesa. *Pozn. red.*
- [16] Bažiny, močál, blata. *Pozn. red.*
- [17] Pramének, studánka. *Pozn. red.*
- [18] Ostře páchnoucí bylina s drobnými bílými květy, rostoucí jako rumištní plevel. *Pozn. red.*
- [19] Nástroj s ostřím upevněný na bidle a sloužící k strhování suchých větví. *Pozn. red.*
- [20] Šikmo. *Pozn. red.*
- [21] Kaple, zasvěcená památce Navštívení P. Marie, dnes proměněná v myslivnu.
- [22] Poustevna. *Pozn. red.*
- [23] Heinrichsberg.
- [24] Mzda v naturáliích. *Pozn. red.*
- [25] Herecký diletant, špatný herec. *Pozn. red.*
- [26] Dary, jimiž věřící přispívají na církevní účely. *Pozn. red.*
- [27] Vrchnostenský hospodářský úředník starající se o obilí na sýpce. *Pozn. red.*
- [28] Hospoda. *Pozn. red.*
- [29] Chodské dudy hnané měchem.
- [30] Píšťala, vydávající hluboký, basový tón.
- [31] Vyrušit. *Pozn. red.*
- [32] Srdcovka.
- [33] Brotan, pelyněk.
- [34] Pažitka.
- [35] Švadleny.
- [36] Hra se špalíčkem dřeva. *Pozn. red.*

[37] Pův. vícehlasá církevní skladba bez doprovodu, později přizpůsobená homofonnímu stylu. *Pozn. red.*

[38] Ozývat se. *Pozn. red.*

[39] Škrabka. *Pozn. red.*

[40] Fanfára pro trubky a kotle při zahajování slavností. *Pozn. red.*

[41] Obilí seté na jaře. *Pozn. red.*

[42] Lesní razítko na označení pokácených stromů.

[43] Větev Bedřichova.

[44] Větev Filipova.

[45] Chronostich zní: *Illustrissima prosapia Stadianea gratiose fieri exstruique curavit*, tj. Nejjasnější rodina stadionská pečovala milostivě o vznik i stavbu.

[46] 22. prosince roku 1824

[47] Starší období a útvar čtvrtohor; pleistocén. *Pozn. red.*

[48] Úředník. *Pozn. red.*

[49] Jímka pod hrází, do které vyúsťuje odpadní roura. *Pozn. red.*

[50] Zařízení na vypouštění rybníků: požerák. *Pozn. red.*

[51] Ohlávka. *Pozn. red.*

[52] Starý potok, stará struha, stoka (u mlýna). *Pozn. red.*

[53] Malá rybářská síť ve tvaru pytle, upevněná na kovovém kruhu. *Pozn. red.*

[54] Rybí šupiny.

[55] Střídavě. *Pozn. red.*

[56] Sebr. spisy Bož. Němcové XII, strana 48.

[57] Náradí pro měření a kontrolu úhlů. *Pozn. red.*

[58] Malá tesařská sekera. *Pozn. red.*

- [59] Objímka, do níž se nasazuje násada n. topůrko nástroje. *Pozn. red.*
- [60] Vodní rostliny.
- [61] Pečeť kostela sv. Martina v Klenčí.
- [62] Stav či seznam duší.
- [63] Paschální konsignaci podávali faráři až do roku 1855.
- [64] Označení pro tovaryše. *Pozn. red.*
- [65] Hromádka. *Pozn. red.*
- [66] Otava rozházená na větší souvislé ploše nebo na několika plochách k sušení. *Pozn. red.*
- [67] Malý, černý mráček.
- [68] Černé jahody.
- [69] Čtvrt archu papíru, na který opisovaly děti z tabule „předpis“.
- [70] Fůra. *Pozn. red.*
- [71] Kytíčkou.
- [72] Staročeské „nás“.
- [73] Druh velké violy (předchůdce violoncella), kterou hráč přidržuje při hře koleny. *Pozn. red.*
- [74] Varhanový rejstřík nazvaný „hlas nebeský“.
- [75] Švabach.
- [76] Dne 1. června 1846 a dne 15. června 1846 zvolen byl Pius IX.
- [77] Voda svěcená na den sv. Háty.
- [78] Chřástal.
- [79] Gloria.
- [80] Sv. Bartoloměj se maluje, jak si nese svou vlastní kůži v ruce.
- [81] Lesní mravenci naložení v lihu.

- [82] Sluneční zážeh.
- [83] Johannisfeuer, tj. pálení ohňů v předvečer sv. Jana Křtitele.
- [84] Také praženc nebo pražnec.
- [85] Stříbrný tolar.
- [86] Bludičky.
- [87] Vzhůru! Vzhůru! Trala! Trala! Juchů! Tralala!
- [88] Už jdeme kroky kvapnými s tyčemi a kopími.
- [89] Kované, čtyřhranné hřeby šindelové, jež vyráběli cvokaři.
- [90] Šedý zákal.
- [91] Úbytě: (plicní) tuberkulóza nebo vůbec choroba projevující se tělesným chátráním. *Pozn. red.*
- [92] Mužíčkovy, tj. vodníkovy šaty – kapradí samec.
- [93] Protěž.
- [94] Plavuň.
- [95] Zvaná „trpaslice“, zakrnělá dívka, veliká čtenářka a pohádkářka s bujnou fantazií, kterou děti rády poslouchaly.
- [96] Ošatkou. *Pozn. red.*
- [97] Seskupení asi o patnácti snopech, do něhož se skládá obilí na poli. *Pozn. red.*
- [98] Sekerka do jedné ruky.
- [99] Hřebíčkový kartáč na „počísání“ vyklapaného lnu.
- [100] Zapíjení uzavřené koupě. *Pozn. red.*
- [101] Škrobový maz s růz. přípravky ke ztužení přízí n. tkanin. *Pozn. red.*
- [102] soustava rovnoběžně napjatých nití (na vratidle tkalcovského stavu) tvořící základ tkaniny po její délce. *Pozn. red.*

- [103] Klenuté, ohnivzdorné přízemí srubu.
- [104] Sklep pod zemí.
- [105] Plochý kámen.
- [106] První třída starého gymnázia, prima. *Pozn. red.*
- [107] Pomalu!
- [108] Dozorcům. *Pozn. red.*
- [109] Nečistým šňupákům se smějí, že mají pod nosem dvojhavého orlíčka černého.
- [110] Široká motyka na okopávání. *Pozn. red.*
- [111] Roklí. *Pozn. red.*
- [112] Ve skutečnosti strhla se tato pohroma v Klenčí dne 7. srpna 1846.
- [113] V nájmu, který vyplývá z pracovního poměru bydlícího k majiteli. *Pozn. red.*
- [114] Pružná páčka, kterou se utahuje „spětí“ žebřin na voze.
- [115] Bavlněná tkanina s plátnovou vazbou, zpravidla barevná nebo potištěná. *Pozn. red.*
- [116] Hustá, velmi jemná bavlněná tkanina. *Pozn. red.*
- [117] Hustá bavlněná látka v plátnové vazbě, s bílou osnovou a s barevným útkem. *Pozn. red.*
- [118] Strakatá látka z různobarevné příze nebo bavlny. *Pozn. red.*
- [119] Hrstí.
- [120] Okoličnatá rostlina (*Meum mutellina*).
- [121] Otrubami.
- [122] Tuřiny. *Pozn. red.*
- [123] 1790–1793.
- [124] Popis chování. *Pozn. red.*
- [125] Ze dne 1. března 1777.

[126] Emfyteuse: svobodný pacht (nájem hospodářského objektu). *Pozn. red.*

[127] Dědičný nájemce panské půdy. *Pozn. red.*

[128] Kontribuce: společné zásoby obilí pro léta neúrody, do nichž musili sedláci odvádět část úrody. *Pozn. red.*

[129] Z fyziky. *Pozn. red.*

[130] Kancelářská skříň s přihrádkami k přehlednému uspořádání a uložení písemností. *Pozn. red.*

[131] Druh šátku. *Pozn. red.*

[132] Hedvábný šátek přehozený přes zavinité dítě, když se nese do kostela k úvodu.

[133] Červené korálky na levou ruku, chránící novorozeňátko proti uhranutí.

[134] Mužské kožené kalhoty (často součást kroje). *Pozn. red.*

[135] Ozdobné řemínky na konci rozšířené a kroužky vysekávané.

[136] Pérovaný zavírací nůž. *Pozn. red.*

[137] Také se říká na „čuminy“.

[138] Douška vejčitolistá na rozdíl od doušky mateří.

[139] Housku.

[140] Hrana vyzváněná dvěma malými zvonky.